ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.205

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.205

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄԼՈՅ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐՑԱԽ, ԴՐԱՄ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Ա.

Նոյ. 29, Երկուշաբթի օր, ժամը 13.30-ին Նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Արամ Աբրահամեան մամուլին կը պարզէր երկրին ընդհանուր կացութիւնը իր հերթական հանդիպման (պրիֆինկ) ընթացքին:

Ստորեւ իր տեղեկատուութիւնը.—

Ինչպէս գիտէք, Նոյ. 30-ին Հռոմի մէջ կը սկսի ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի անդամ Պետութեանց Արտաքին Նախարարներու Խորհուրդի 4-րդ հանդիպումը: Հայաստան որոշ յոյսեր կը կապէ այդ հանդիպման, քանի որ ի շարս այլ հարցերու, հոն կը քննարկուի նաեւ հակամարտութեան գօտիներու մէջ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի խաղաղարար ջանքերը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու հարցը: Լրատու աղբիւրներէ կը տեղեկանանք, որ այդ հարցը տարբեր մակարդակներու վրայ քննարկումի առարկայ կը դառնայ եւ անոր լուծումը հետեւեալն է. ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի փաստաթուղթերու իրականացման յստակ գործելակերպեր գտնել: Ղարաբաղ-Ազրբէջան, ինչպէս նաեւ այլ հակամարտութիւններու պարագային, այդ հարցը, ամենայն հաւանականութեամբ, պէտք է դիտուի Ռուսաստանի առաջարկութիւններու տեսանկիւնէն:

Այդ հարցին Հայաստանի մօտեցումը յստակօրէն արտայայտած է Հանրապետութեան Նախագահը Նոյեմբեր 26-ին դիւանագէտներու հետ հանդիպումին ընթացքին: Անհրաժեշտ է համադրել ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի միջազգային հանրութեան, ՄԱԿ-ի ջանքերը եւ Ռուսաստանի միջնորդական առաքելութիւնը՝ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգադրութեան ուղղութեամբ, քանի որ վերջինս (այսինքն՝ Ռուսաստանի միջնորդութիւնը) ունի լուրջ կարելիութիւններ՝ այս հիմնահարցը տաղնապալի իրավիճակէն դուրս բերելու: Որոշումները, համաձայնութիւնները պէտք է ամրապնդուին խաղաղարար ուժերու ներկայութեամբ՝ այդ կը պահանջէ կնճռոտ ներկայ փուլի տրամաբանութիւնը: Ռուսաստանի միջնորդութիւնը ղարաբաղեան հարցին՝ չէզոք է եւ անկողմնակալ, ուստի անոր առաջարկութիւնները պէտք է լրջութեամբ ընկալուին եւ ուսումնասիրուին հակամարտութեան մասնակիցներուն, ինչպէս նաեւ շահագրգռուած այլ երկիրներու կողմէ:

Հայաստան բազմաթիւ անգամներ ե՛ւ խօսքով, ե՛ւ գործով ապացուցած է իր հաւատարմութիւնը միջազգային իրաւունքի չափանիշերուն եւ հիմնահարցի քաղաքական լուծման: Մենք համաձայնութիւն տուինք բոլոր ժամանակացոյցերուն՝ «3+1»-ի առաջարկած ժամանակացոյցէն սկսեալ: Մենք օգտագործեցինք մեր ամբողջական հեղինակութիւնն ու ազդեցութիւնը ԼՂՀ-ի իշխանութիւններու վրայ՝ որպէսզի համոզենք զանոնք նոյն քայլերը առնելու: Այսինքն՝ Հայաստան գործադրած է ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն մեզի հասցէագրուած հիմնական պահանջը:

Ազրբեջան այս տարուան ամրան եւ աշնան սկիզբը յուսադրիչ որոշ յաջողութիւններ կ'ունէր: Սակայն, ցաւօք, այդ յաջողութիւնները չեն ամրապնդուած գործնական քայլերով: Այսօր արդէն պարզուած է, որ այդ երկրին նոր ղեկավարութեան մօտեցումը ղարաբաղեան խնդրին՝ տարբեր չէ նախորդ բոլոր վարչակարգերու մօտեցումներէն որն է հարցը լուծել բացառաբար ուժի եղանակներով, ապահովելով անոնց գործադրութեան համապատասխան քաղաքական եւ քարոզչական աշխատանք:

Հարեւան երկրի դիրքորոշումը աւանդաբար աւելի կը կարծրանայ ձմրան ամիսներուն, քանի որ յոյսեր կ'արթընան, որ Ազրբեջանի համար նպաստաւոր իրավիճակ կը ստեղծուի՝ իր իսկ կողմէ գործադրուող շրջափակման շնորհիւ: Սակայն գարնան կը պարզուի որ, այդ յոյսերը ոչ մէկ հիմք ունէին, քանի որ Հայաստանի ժողովուրդը, իշխանութիւնները եւ քաղաքական ուժերու մեծ մասը քաջ կը գիտակցին, թէ որն է ներկայի դժուարութեանց աղբիւրը եւ ոչ մէկ պարագայի մէջ, համոզուած եմ, չեն վտանգեր մեր ազգային եւ պետական շահերը:

Բ.

Արդէն մէկ շաբաթ է, որ մենք ունինք մեր ազգային դրամը: Անկէ անկախ, թէ ինչպէս են մեր այսօրուան տնտեսական եւ ֆինանսական պայմանները, այդ շատ կարեւոր փուլ էր մեր պետականութեան կայացման համար եւ որպէս այդ ալ կը մնայ մեր պատմութեան մէջ:

Մէկ շաբթուան իրադարձութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն, որ դրամի շրջանառութեան պետական Յանձնաժողովի որոշումը ժամանակին էր, ազգային դրամի մուտք գործելու աշխատաձեւերը գործուն են եւ կը համապատասխանեն մեր Հանրապետութեան պայմաններուն:

Անցեալ շաբթուան ընթացքին հսկայ աշխատանք կատարուած է: Տնտեսական տագնապի, դրամահոսութեան, տարբեր տարադրամներու եւ դրամանիշերու գոյութեան հետեւանքով յառաջ եկած բարդ կացութեան մէջ դրամափոխութիւնը ընդհանուր առմամբ լաւ կազմակերպուած անցաւ: Ուրբաթ օրուան տուեալներով դրամափոխութեան մասնակցած է 2 միլիոն 116 հազար 318 հոգի, որոնք փոխանակած են 90 միլիառ 820 միլիոն ռուբլի, կազմակերպութիւնները փոխանակած են շուրջ 42 միլիառ ռուբլի: Ասոնք նախնական տուեալներ են եւ անպայման կը ճշդուին դրամի շրջանառութեան պետական Յանձնաժողովին կողմէ:

Բնականաբար, կը յարուցանուի դրամի յստակ շուկայ մը ապահովելու հարցը, անոր գնելու կարողութիւնը, եւ փոխարկելի ըլլալու հանգամանքը: Երէկ և այսօր այդ հարցերու շուրջ խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենային կառավարութեան մօտ: Կը մշակուի միջոցառումներու համակարգ մը, ուր կը գործեն թէ տնտեսական, եւ թէ իրաւական (անհրաժեշտութեան պարագային՝ նաեւ պատժիչ) մարմիններ:

Կառավարութեան, Գերագոյն Խորհուրդի յանձնաժողովներու, իրաւապահ մարմիններու, Նախագահի վերահսկողական սպասարկութեան կողմէ յայտնաբերուած են շարք մը խախտումներ եւ չարաշահումներ: Ստուգումները կը շարունակուին եւ նման բոլոր պարագաները կը յայտնաբերուին, քանի որ դրամի փոխանակութեան ամբողջ ընթացքը փաստագրուած է, ուստի կարելի է բացայայտել այն դէպքերը, երբ, օրինակ, փոխանակումը կատարած են կեղծ, գոյութիւն չունեցող իրաւաբանական կամ ֆիզիքական անձեր:

Դրամի կայունութեան կը նպաստէ նաեւ այն, որ մեր իրաւապահ մարմինները խիստ եւ վճռական պատժամիջոցներու կը դիմեն այն մարդոց ու կազմակերպութեանց նկատմամբ, որոնք առեւտուր կ'ընեն ուրիշ երկիրներու տարադրամով: Նման իրաւունք ունին միայն յատուկ արտօնութիւն ստացած կազմակերպութիւններ, որոնց թիւը 60-ը չանցնիր, եւ որոնց մէջ, բնականաբար, չեն մտներ ծխախոտ եւ վառելանիւթ վաճառողները: Այս շաբթուան ընթացքին իրաւապահ մարմիններու ներկայացուցիչները պարզաբանումներ կու տան այս հարցին վերաբերեալ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆ

Թրքական օրաթերթերը կը շարունակեն արձագանգել նախագահ Ալիեւի ձեռնարկած մաքրագործումին որ թիրախ ունի Վ'ըսուի Էլչիպէյի համակիր մտաւորական տարրը: Մինչեւ հիմա ձերբակալուած անձերու թիւը կը հասնի 1500-ի. անոնց մէջ կան ընդդիմադիր ճակատի ծանօթ անուններ: Վեց խորհրդարանականներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը Անգարա հասած է Թուրք Ազգային մեծ Ժողովին միջոցով բողոքի ձայն լսելի դարձնելու միջազգային ատեաններու մօտ:

Ազրբեջանցի խորհրդարանականները գանգատած են որ մէկ միլիոն գաղթականներուն արգիլուած է Բաքուի եւ Գանձայի մուտքը եւ թէ հացի ու վառելանիւթի գիներուն տարապայման յաւելումը դրեթէ անելի մատնած է բնակչութիւնը: Ամսականաւոր պաշտօնեաները ամիսներէ ի վեր չեն վճարուած ու անզօր են նոյնիսկ հիմնական սննդեղէնները գնելու: Տեղեկատուութիւնը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիայէն ու այլ երկիրներէ ղրկուած օժանդակութեան ապրանքները գաղթականներուն ու կարօտեալներուն չեն հասնիր ու կը վաճառուին շուկային վրայ:

Ալիեւի իշխանութիւնը կ'ամբաստանուի բնակարաններու գիշերային խուզարկութիւններով, որոնց ընթացքին ձերբակալուածներուն մաս կը կազմեն երկրին նախկին դատախազը, Արդարութեան փոխ-նախարարը, ազգային հերոս հռչակուած դէմքեր, նախկին նախագահ Էլչիպէյի ազգականներ եւայլն:

Նոյն ատեն Ալիեւ փորձած է Խորհրդարանէն վաւերացնել օրէնք մը որ կարելի պիտի դարձնէր ի հարկին առանց դատ ու դատաստանի փակել որեւէ թերթ: Սակայն ընդդիմութեան ճակատին միաբանութեամբ կարելի եղած է մերժել առաջարկը: Ընդդիմադիր ճակատը խստիւ կը քննադատէ ներկայի նախագահը թէ անձնատուր է Մոսկուայի տնօրինութիւններուն:

ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի հարցերու յատուկ Յանձնախումբը յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է այն հայ գերիներու աղէտալի վիճակին, որոնք կը գտնուին ազրբեջանական բանտերուն մէջ: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ ասոնք խաղաղ բնակչութենէն մարդիկ են որոնք կեղծ ամբաստանութիւններով դատապարտուած են եւ չարչարանքներու տակ անոնցմէ շատեր ալ՝ մեռած: Ազերի իշխանութիւնները միջազգային կազմակերպութեանց կ'արգիլեն այցելել այդ բանտերը:

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ

Ազրբեջանական կողմը սաստկացուցած է հայկական պաշտպանութեան դիրքերու գնդակոծութիւնը, ռազմաճակատին գրեթէ ամբողջ երկայնքին: Հայկական կողմը կը փորձէ չհակադարձել: Կը շարունակուին նաեւ ազերի ռազմական ուժերու կուտակումները զանազան հատուածներու մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EVENEMENT DU JEUDI»

(25 Novembre/1er Décembre)

ԱԶՐԲԵՋԱՆ՝ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԻՐԱՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ

Այս խորագրով, Նոյեմբեր 10-ին «Լիպերասիոն» ի մէջ լոյս տեսած իր գրութեան (տե՛ս «Յառաջ», Նոյեմբեր 11) մէկ տարբերակը ստորագրած է Բաքուէն Նաթալի Նուկայրէտ շեշտելով կրօնական հոսանքին ծաւալումի երեւոյթը Ազրբեջանի մէջ: 70 տարի արգիլուած կրօնքը, այսօր երկրին կարեւոր մէկ զանգուածին կը յայտնուի որպէս ներկայի ու ապագայի կարեւոր յենասիւն մը: Մինչեւ իսկ անոր մէջ կը նշմարուի երկրին փրկութիւնը որ կարելի կը նկատուի միայն իսլամական արժէքներու վերադարձով: Փրկութիւնը՝ Հայերու գործած ոճիրներէն. անոնց որոնք կը հրկիզեն մզկիթները եւ կը սպաննեն հաւատացեալները: Ասոր քով հակասական երեւոյթ մըն ալ կը պարզուի մայրաքաղաքին մէջ Մայքըլ Ճէքսընի ձայնապնակներուն եւ Մարլպորոյի ծուխերուն առատութեամբ: Երբեմնի քոզմոփոլիթ եւ մտաւորական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

«ՅՈՒՇԵՐՍ»

Վաղը կը սկսինք հրատարակել մեր նոր թերթօնը Անայիսի «Յուշերս» ինքնակենսագրական հատորը, լոյս տեսած 1949-ին, Փարիզ: Գրագիտուհին - ծնած 1872-ին - հոն իր մանկութեան, ապա երիտասարդութեան ու չափահասութեան տարիներու պատումին զուգահեռ կուտայ դարասկիզբի Պոլսոյ հայկական կեանքը իր մշակութային աշխոյժ գործունէութեամբ, ընկերային անցքերով ու մտաւորականներով:

Անայիս, բուն անունով Եփիմէ Զօպանեան-Աւետիսեան ժամանակակիցը մեր կին գրողներու ամէնէն ծանօթներուն՝ Զապէլ Եսայեանի ու Զապէլ Ասատուրի (Սիպիլ) որպէս բանաստեղծուհի իր համեստ տեղը ունի հայկական բանաստեղծութեան մէջ. սակայն չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել թէ գրական իր վաստակին առաւել շահագրգռական մասը կը կազմէ վերոյիշեալ հատորը: Իր բանաստեղծութիւնները ամփոփուած են «Այգ ու Վերջալոյս» հատորին մէջ (Փարիզ, 1942):

Անայիս 1923-ին վերջնականապէս հեռացած է Պոլիսէն, միջոց մը ապրած Պուքրէշ, Վառնա, ապա հաստատուած Փարիզ, ուր մահացած է 1950 Օգոստոսին:

Իր մահուան առթիւ «Յառաջ»ի 1950 Օգոստոս 8-ի թիւին մէջ յիշուած է իր գրական վաստակին քով հանրային գործունէութիւնը որուն կարեւորագոյնն է Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան անդամակցութիւնը: Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկանանք թէ 1949-ին հանդիսաւոր կերպով տօնուած է իր գրական եւ հանրային գործունէութեան 60-ամեայ յոբելեանը Սորպոնի մէկ սրահին մէջ:

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵՈՒՐԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

-- Ուզում եմ, որ խօսենք մի հարցի շուրջ ալ: Ես հետզհետէ գալիս եմ այն համոզման, որ մենք ոչ միայն վատ գիտենք Սփիւռքի իրականութիւնը, կեանքը (չէինք էլ կարող գիտենալ), այլեւ անարդար ենք յաճախ սփիւռքահայ գրականութեան երեւոյթները գնահատելու մէջ: Եւ սա հին պատմութիւն է: Սփիւռքահայ գրականութիւնը այս կամ այն չափով շարունակում է արեւմտահայ գրականութեան աւանդները: Եւ մենք, ուզենք թէ չուզենք, ի վերջոյ պէտք է ընդունենք, որ դա՝ սփիւռքահայ գրականութիւնը, ինքնուրոյն, ամբողջական, ինքնակայ երեւոյթ է, որ գոյացել է իւրայատուկ լեզուահոգեբանական միջավայրում եւ ունի իր լեզուական հայրենիքը: Նոյնը պիտի ասել նաեւ արեւելահայ գրականութեան մասին: Մեր հայրենիքի նախակերպարը մեր լեզուն է: Եւ մենք կարող ենք ձգտել հասկանալու միմեանց, ի վերջոյ կարող ենք հասկանալ գրական այս կամ այն երեւոյթը առաւել կամ պակաս չափով, բայց ապրել դրանք հարազատօրէն, աւաղ, չենք կարող: Այդ այդպէս է, ուզենք, թէ չուզենք: Ահա թէ ինչու Պոլիսը չհասկացաւ Թումանեանին: Ահա թէ ինչու այսօր Սփիւռքահայութիւնը նոյն ձեւով չի հասկանում կամ կարող է նոյն ձեւով չհասկանալ Թումանեանին: Մեր ուսանողը կամ դպրոցականը, լաւագոյն դէպքում, քննութեան համար կամ թուանշանի, կարող է կարդալ ու անգիր անել ինչ-որ մի քանի տող՝ «Ցուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի լոյսն է զուարթ...»: Եւ ընդամէնը այսքանը: Մենք պէտք է խոստովանենք, որ արեւմտահայ լեզուն մեր արեան ու գիտակցութեան մէջ, ցաւօք, չկայ: Կայ միայն մեր իմացութեան սահմանների մէջ: Եւ սա մեր դժբախտութիւնն է, աւելին՝ ողբերգութիւնը: Եւ դրա համար էլ, այս իսկ պատճառով էլ, մենք իրար հաշիւներ չպիտի ներկայացնենք՝ ինչո՞ւ դուք..., ինչո՞ւ մենք... Մենք շա՜տ ենք հեռացել մեր բաժանման կէտից ու ժամանակից, եւ այժմ մեր գրականութեան երկու հատուածները պէտք է ընթանան այլեւս իրենց ինքնուրոյն ու ինքնակայ ճանապարհով: «Մէկ հայրենիք -- մէկ գրականութիւն» կարգախօս -- խօսքը թերեւս աւելի հոգեկան միասնութեան մասին է, կենսական ու ազգային միասնութեան մասին է՝ այն պայմանով, որ մեր լեզուի երկու այլեւս ինքնուրոյն հատուածները եւ մեր գրականութեան այլեւս ինքնուրոյն երկու դրսեւորումները լինեն իրենց բնական ու ներհուն ընթացքի մէջ: Եւ պիտի ցանկանանք, որ այնուամենայնիւ, իրօք, մերը լինեն, իրենց ստեղծագործութեան ողջ հարստութեամբ, մեր արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան բոլոր երեւելի գործիչները, եւ ի թիւս նոցա, ի հարկէ, եւ ամէնից առաջ, նոր ժամանակների թերեւս հայ ամենախոշոր գրագէտն ու քննադատը՝ Յակոբ Օշականը:

-- *Գանք նախ Յակոբ Օշականի հարցին: Ես կը խորհիմ, որ Յակոբ Օշականը տակաւին չէ հասկցուած Հայաստանին մէջ, որովհետեւ ոչ թէ իր նկարագրած կեանքն է անհասկնալի (ընդհակառակն, հայութեան սրտէն կը խօսի ու տագնապներէն), այլ իր արեւմտահայ խառնուածքն է, որ միշտ կը փորձէ հայկական սեղմ ապրումներէն մինչեւ համամարդկայինը բարձրանալ: Եւ զօրաւոր լեզուի զգայարանք ունի, ոճ ունի, որ իր գրածէն կը պարտադրուի իր վրայ: Նիւթը, իր թանձրութեամբ, իր անկիւնաւոր վիճակով, կը ստեղծէ իրեն համար ոճ մը: Ասիկա պիտի տեսնէք, ես կը յուսամ կը տեսնէք, հօրս թատերախաղերուն մէջ: Թատերախաղեր են, որոնց մէջէն ամբողջութեամբ վռնտուած է, ինչ որ քօլընուն բեմայարդարում է... Տրամաներուն մէջ, ուրեմն, մաքրագրում մը կայ աւելորդ բոլոր տարրերու: Լեզուն, ոճը հիմնականին մէջ թաղադրիչն են ճշմարտութեան:*

Գանք լեզուի հարցին: Մենք կը ծնինք լեզուին մէջ, ամէն մարդ լեզուի մէջ կը ծնի: Լեզուն կարծէք թէ մեզմէ առաջ է նոյնիսկ: Եւ այդ է, որ մեզ կը շաղախէ, կը ստեղծէ: Արեւմտահայ լեզուն, ես կը նկատեմ, շատ բնական եւ բացարձակ ուժ մըն է մէջս, որուն միջոցաւ ես ինքզինքս գրեթէ կատարելապէս կրնամ արտայայտել: Բայց արեւելահայ լեզուին մէջ կը տեսնեմ որոշ զսպումներ, որոնք կուգան իր կեանքի խառնուածքէն, հանգամանքէն: Խօսակցական լեզուն շատ մօտ է գրական լեզուի Արեւելահայոց մէջ: Մեր մօտ տարբեր է, շատ մեծ անջրպետ մը կայ: Չէ, թերեւս շատ մեծ չէ, բայց անջրպետ մը կայ: Եւ մեր հայերէնը, որ կը գործածեմ ես, գրական, այդպէս չեմ խօսիր, ինծի դիւրութիւններ կուտայ ուղղագրութիւնը փոխելու, համաձայնութիւնները փոխելու, ենթական՝ եզակի, յոգնակի բային հետ դնելու ... Կը խաղամ այդ ամբողջին հետ: Ոչ մէկ արգելք կը զգամ առջիս: Եւ ոչ մէկ աւանդութիւն զիս կը կաշկանդէ, թէ գիտակցութիւն ըլլալու է, թէ ամէն ինչի: Եւ ես բացառութիւն չեմ, բոլորը ինծի պէս կը մտածեն: Իմ սերունդս ազատութիւնը այսպէս կը շահագործէ:

Հիմա, այս չի նշանակեր, թէ՝ արեւելահայ, արեւմտահայ, մէկը միւսէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ: Ինչ կը պատահի, մենք, ես գոնէ, կը զգամ, թէ չեմ կրնար ամբողջութեամբ ըմբռնել արեւելահայ աշխարհաբարի լեզուական նրբութիւնները, ապրումները, թէեւ ձեր բերնին մէջ արեւելահայ բարբառը ուրիշ անուշութիւն մը ունի, վստահ եմ եւ իմ ականջիս, իմ մէջս երբ որ կուգայ, ուրիշ արձագանգ մը կը ստեղծէ: Ինչպէս ըսեմ, լեզուն, բառը այս է. նախանիւթը տիեզերքին բառն է: Եւ բառը լեզու է:

-- Մեր լեզուի արեւմտահայ ճիւղի հետ, ի հարկէ, սարսափելի ողբերգութիւն կատարուեց, որովհետեւ արեւմտահայ հաւաքական իրականութեան աւարտումով փաստօրէն արեւմտահայ լեզուն զրկուեց այն կենարար եւ սնուցիչ հողից, ինչի վրայ ինքը պիտի զարգանար: Արեւմտահայ հաւաքական կեանքը, որպիսին այն կար մինչեւ 1915--ի ջարդերը, հիմա չկայ: Բայց լեզուն կայ: Կեանքն էլ կայ, բայց դա այլեւս այն հայկական կեանքը, այսինքն՝ Արեւմտեան Հայաստանի կեանքը չէ: Մի տեղ տաս մարդ, մի տեղ հարիւր, մի տեղ հարիւր հազար մարդ: Բայց արեւմտահայ լեզուն մնացել է իբրեւ գրոց լեզու, գրականութեան ապարէզին պատկանող լեզու: Եւ եթէ գրականութեան լեզուն խզուած է ժողովրդի լեզուից, կենդանի լեզուական միջավայրից, սա գրականութեան համար, մեղմ ասած, նպաստաւոր չէ: Գերմանացի Պէտէր Վայսը Մաքս Ֆրիշի մասին ասում էր. "Մաքս Ֆրիշը ապրում է Եւրոպայի կենտրոնում: Նա ինձ միշտ իր տանն է թւում: Իր լեզուի մէջ: Մինչդեռ ես ոչ մի լեզուի մէջ իմ տանը չեմ": Հիմա, այս նոյն խնդիրը կարծում եմ, կայ նաեւ սփիւռքահայ գրողի համար, որի լեզուն աւելի շատ կապուած է ոչ թէ արեւմտահայ այլեւս չեղած, կամ սփիւռքում ապրող մարդկանց իրական կեանքի կամ լեզուի հետ, այլ կապուած է գրականութեան հետ, արեւմտահայ դասական գրականութեան լեզուի հետ: Մինչդեռ արեւելահայ լեզուն կապուած է արեւելահայ կեանքի հետ, ձեր ասած՝ առօրեայ առտնին կեանքի հետ:

-- *Քիչ առաջ ըսիք թէ սփիւռքահայ գրական լեզուն կեանքէն կտրուած է... Ասիկա դատո՞ւմ է, որակական դատո՞ւմ է:*

-- Այո:

-- *Ինչո՞ւ: Լեզուն լեզու է: Ան կեանքէն առաջ իսկ կար:*

-- Համաձայն եմ: Բայց այդ վիճակը աստիճանաբար կարող է տանել գրականութիւնը դէպի մեկուսացում, գրականութիւնը դարձնել հերմետիկ փակուած լեզուի երեւոյթ: Հայ գրականութեան, հայ կեանքի, սփիւռքահայ կեանքի պարագային սա ո՞ւր պիտի հասցնէ:

-- *Է՞, թէ՞ չէ: Այդպէ՞ս կը թուի Ձեզի: Իմ գրածներուս մէջ տեսա՞ք ատիկա: Հօրս գրածներուն մէջ, ուրիշներու գրածներուն մէջ տեսա՞ք...*

-- Յակոբ Օշականը արեւմտահայ գրականութեան երեւոյթ է եւ ոչ թէ սփիւռքահայ: Նա արեւմտահայ իրականութեան, գրականութեան, կեանքի մէջ էր: Համաստեղի գիւղը 1915 թուականի կամ դրան նախորդող տարիների գիւղն էր, լեզուն ալ այդ ժամանակի լեզուն էր, բայց 60--ական թուականներին Համբարձում Կէլէնեանը Ամերիկայում այն լեզւով չէր խօսում, ինչպէս որ գրում էր: Ո՞ւր պիտի տանի այդ ընթացքը:

-- *Որքան կրնանք պէտի ընենք ատիկա: Դուք մեզի կրնաք նպաստ բերել: Մի ըստեղծէք իմացական կացութիւններ, ուր դատէք, թէ՝ որովհետեւ կեանքէն կըտրուած է, ուրեմն...*

-- Ես ճանաչելու, իմանալու եւ հասկանալու համար եմ ասում...

-- *Ոչ, Դուք արդէն դատեցիք ... Դատում է ասիկա: Դատում է, երբ որ կ'ըսէք, թէ կեանքէն խզուած էք...*

-- Բայց դա այդ գրականութեան փաստական վիճակն է, առանձնայատկութիւնը, որ գալիս է սփիւռքում միասնական հայկական կեանքի եւ իրականութեան չգոյութիւնից...

-- *Ժխտական բան մը չէ՞:*

-- Ոչ: Ես փաստ եմ արձանագրում:

-- *Ուրեմն, ինքն իրաւունք ունի՞...*

-- Անշուշտ, դա ի՛ր տեսակն է...

-- *Շատ լաւ: Ուրեմն, ի՞նչ նպաստ կըրնաք բերել ատոր, եթէ կ'ուզէք հասկնալ իր դժուարութիւնները:*

-- Պիտի փորձենք հասկանալ: Նպաստ չենք կարող բերել:

Դուք հրաշալի բանաձեւումը տուել էք. «Հայաստանը Սփիւռքից փախչողների տեղը չէ, ուժեղները պիտի գնան Հայաստան, լաւերը պիտի գնան Հայաստան...»: Մենք պէտք է ջանանք հասկանալ միմիանց, մենք պէտք է հասկանանք Սփիւռքը եւ ոչ թէ փորձենք ուղղութիւն տալ Սփիւռքի գրականութեանը: Մենք չենք սովորեցնելու միմիանց, առաւել եւս մենք չենք սովորեցնելու Սփիւռքի գրողներին (դա նոյնիսկ ծիծաղելի կը լինէր), որովհետեւ տուեալ գրականութիւնը հասունանում է տուեալ իրականութեան մէջ, եւ այլ մի իրականութեան կամ գրականութեան նորմերի պարտադրումը անհեթեթ պիտի լինի:

-- *Մեր բոլորի հիմքը մեր ունեցածը շահագործելն է: Քի՛չ ունինք, խե՛ղճ ունինք, անբաւարար, կեանքէ զրկուած, դալուկ -- մալուկ ... Ինչ որ ժխտական խօսքեր ուզէք՝ ըսէք, չէ՛, չէ՛, ըսէք, կրնաք ատոնք շարել ... Մենք կը տեսնենք ատիկա իբրեւ մէկ կողմը պատկերի: Ինչո՞ւ, կ'ըսէք, վստահ եմ: Հայերէն չգիտցող Հայ մը ունինք, ասոր համար պիտի աշխատինք: Լեզու է, պիտի փրկենք: Լեզու է, պիտի ապրեցընենք: Ես միամիտ եմ, չեմ հարցներ, թէ ինչու պակաս բաներ կան: Եղածն է, որ զիս կը շահագրգռէ: Մէկ կաթիլը գաւաթի մէջ, աւելի կարեւոր է ինծի համար, քան թէ ամբողջ պարապ գաւաթը՝ կաթիլէն անդին: Անանկ որ, հասկցէք, ինչպէս որ կախուածի տան մէջ չեն խօսիր չուանի մասին, դուք ալ նրբազգացութիւնը ունենալու էք, արեւելահայ մտաւորականութիւնը, Հայաստանի մտաւորականութիւնը, չըսելու համար, թէ Դուք զրկուած էք հողէն եւայլն, եւայլն: Այս ամբողջ սաղմոսերգութիւնը չենք ուզեր: Կը մնայ մեզի: Եթէ Դուք հայրենասէր մտաւորական էք, իսկ վստահ եմ, որ հայրենասէր մտաւորական էք, որովհետեւ ան կ'ուզէ կռնակ կենալ իր ընկերներուն, որոնք կ'ուզեն ապրեցնել բան մը, որ իրենց ձեռքէն կը փախչի...*

Մոռցայ ըսելու եւս մէկ բան, եթէ մէկ գիրք կամ գրութիւն Սփիւռքին մէջ մեզի կարեւոր կը թուի, մենք կը բարձրացընենք այն: Եթէ բարձր, հայրենասիրական գաղափար մը, միտք մը, ոգեւորում մը կը հետապնդէ, մենք այլեւս չենք նայիր իր գեղարուեստական թերութիւններուն...

-- Եկէք խօսենք Ձեր «Աւարայր 80» թատերգութեան մասին: Նաեւ մեր ընթերցողներին ասելու համար, որ բանաստեղծ, արձակագիր Վահէ Օշականը նաեւ թատերագիր է: Հայր Օշականի թատերգութիւնների մասին խօսք եղաւ: Որդի Օշականի թատերգութիւնը որտեղի՞ց է սերում. կապ ունի՞ Յակոբ Օշականի թատերգութիւնների, թէ՞ եւրոպական ժամանակակից դրամատուրգիայի հետ: Նիւթը հազար անգամ գրուած եւ մշակուած նիւթ է, եւ վստահ եմ, դեռ հազար անգամներ ալ պիտի արծարծուի: Հայաստանը հնուց անտի, ծայրից ծայր, անընդմէջ ու անվերջ Աւարայր է: Շատ հետաքրքիր է այս թատերախաղը՝ լի երկիմաստութիւններով, պարադոքսներով, առականման ու առակաւոր վիճակներով...

-- *Եղիշէն գրագէտ մարդ է, այլ խօսքով արուեստագէտ մարդն է, եւ ազատութիւններ ունի, որ ուրիշ մարդիկ չունին: Ուրեմն, որոշած է, որ պիտի գրէ պատմութիւնը: Ես ուզեցի իմ այդ գրութեանս մէջ մը թարմացնել թեման: Բայց աս երկրորդական խնդիր է:*

Այդ գրութիւնը նախ կ'ուզէ չեշտել արուեստագէտին մտաւոր ազատութիւնը պատմութեան դէմ, իշխանութեանց դէմ, անհատականութիւններու դէմ: Գրագէտը ուրիշ մարդ է: Ցետոյ ան կ'ուզէ հայկականութեան մասին ուրիշ բաներ ալ թելադրել այնտեղ: Այսինքն, օրինակ, Վարդանի տիպարը եւ կամ Վասակի տիպարը: Ասոնք հայկական երկու տարբեր տիպարներ են, որոնք կը փորձեն բանաձեւել հայկական խառնուածքը, մէջն ըլլալով անձնական գիծեր, անհատական գիծեր, իւրայատկութիւններ: Մեր, ուրեմն, ոգեկան ուժը, հայկական ոգին եւ մեր միտքը, դասաւորումներու աշխատանքի միտքը, որ Վասակի տիպին մէջ փորձեցի բերել: Պատմական դասաւորումին, պատմական դէպքերու ընթացքը յարգելով հանդերձ, ազատութիւնը ուզեցի տալ, որ հայ ժողովուրդը հինգերորդ դարուն ունէր: Ինչ կը նշանակէ հայ ժողովուրդը հինգերորդ դարուն:

-- Մեր խօսակցութիւնը ընդհատուեց, եւ ես չիմացայ, թէ ինչ կարծիք ունի Վահէ Օշականը Հայաստանի գրականութեան մասին: Ես գիտեմ, որ նա տասնամեակների ընթացքում հեռուից հեռու իր վերաբերմունքը, գրաւոր թէ բանաւոր, ունեցել է Հայաստանի գրականութեան հանդէպ: Հիմա նա ի մօտոյ տեսաւ Հայաստանի գրական կեանքը: Հարցը ժխտական կամ գովասանական վերաբերմունքը չէ, այլ այն, թէ դրսից, հեռուից գրողը, գրագէտը ի՞նչ միտումներ, ի՞նչ երեւոյթներ է տեսնում մեր գրականութեան մէջ, որ մենք, ներսում լինելով, չենք տեսնում:

Երեւի աւելի դիւրին լինէր պատասխանելը, եթէ, Վահէ Օշականին այս հարցը ես Սիտնէյո՞ւմ տայի:

-- *Երկու ուղղութեամբ կը զարգանայ Հայաստանի գրականութիւնը, ըստ իս: Մէկ մը աւանդական, դասական ծանր ընթացքը կայ, ծանրաքայլ ընթացքը կայ... Եւ վստահ եմ, որ ասիկա հիմնական աւանդքն է: Մայր հողին հակած հայ գրականութիւնն է: Եւ տակաւին ասանկ պիտի շարունակուի: Այդ գրականութիւնը դեռ չէ կրցած ինքզինքը ազատագրել հողի քաշողութենէն, աւանդութիւններու ձգողութենէն ... Հայ միտքը, ձեւով մը, չեմ ըսեր կալանաւորը, բայց մաս կը կազմէ հայ պատմութեան: Եւ հայ պատմութիւնը որքան ատեն հոս կը լինուի, հայ միտքը ձեւով մը առնելով իր մէջ:*

Եւ միւս կողմը՝ կան նոր ձայներ, երիտասարդ ձայներ կան եւ մտքեր կան, որոնք կը փորձեն արեւմուտքի տեխնիկաները գտնել: Եւ յաճախ կը յաջողին: Ուրախութիւն է ինծի համար: Նոր ամսաթերթերը տեսայ, չարաթաթերթերը, որոնք կը փորձեն առանցք մը տալ ասոնց ... Ասոնք լաւ նշաններ են, առողջ բաներ են ... Այս պայմանները, որու մէջ կ'ապրիք, այս դաժան պայմանները ազէտ են ... Աղէտ են այն իմաստով, որ ձեր ձեռքէն նիւթական դժուարութիւնները կը կախուին ... Աշխարհը կը գոցուի, գետինը մութը կը կոխէ, գրագէտը կը շարունակէ ապրիլ ... Եւ ներհայեցողական կեանքը եւ խենթ փնտռտուքներու, լեզուական -- գրական արկածախնդրութիւններու կեանքը կը բացուի, որ չեմ տեսներ, կը շահագործուի՞, թէ ոչ ... Առհասարակ գրողները դժգոհ են կեանքէն ... Եւ կեանքի նիւթական կողմէն: Բայց ատոր համապատասխանող մեծ թռիչք մը, մեծ ոլացք մը կա՞յ, արդեօք ... Այս հրջաւփակումի մէջ յայտնի չէ շատ ... Մարդիկ շատ չեն խօսիր, ընկճուած են մեծ մասը: Եւ հասկնալի է ... Եւ անմարդկային պիտի ըլլար, եթէ ես ըսէի, որ, թէ ինչո՞ւ չէք գրեր ... Ինչո՞վ գրենք, ինչպէ՞ս գրենք, -- կ'ըսէք ինծի: Եւ իրաւունք ունիք ... Նոյն ժամանակ գրողը գրող է: Գրողի գործը գրելն է, կարդացող ըլլայ

[illegible]

ՇԱՐԹ

Իր վերջին գործերը կը ցուցադրուին Պելֆոր (*) Դեկտեմբեր 4--էն 24:

Շարթի արուեստը նոր ծանօթացման կարիքը չունի, ոչ ալ ածականներու: Յիշենք սակայն, որ իրեն նուիրուած հատորի մը յառաջաբանին մէջ, Կի Վինօթ, կը մէջբերէր Փիքասոյի սա խօսքը. -- «Նկարիչներ կան որոնք արեւը կը վերածեն դեղին արատի մը, բայց կան ուրիշներ որոնք, շնորհիւ իրենց արուեստին եւ իմացականութեան, դեղին արատ մը արեւի կը վերածեն», աւելցնելու համար իր կողմէ՝ Շարթ այս վերջիններուն մաս կը կազմէ:

(*) Galerie du Vieux Belfort, 8, Place Grande-Fontaine.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՐՍ ՏՈՂ ՄԻԱՅՆ
Քառեակներ

ՎԱՐԴ ՇԻԿԱՀԵՐ

Էսաեան Սանուց Միութեան Մատենաշար թիւ 7

Պոլիս, 1993

կամ չըլլայ ... Նիւթականին շատ նեղ վիճակի մէջ է: Գիտեմ: Մենք դուրսը աւելի լայն միջոցներ ունինք: Ես խրատ չեմ տար ձեզի, միայն կ'ուզէի, որ այս առիթը օգտագործէիք աւելի խորանալու, աւելի լոյսը, տաքութիւնը ներսէն գտնելու: Դիւրին խօսքեր են ասոնք, կ'ընդունիմ: Ներեցէք, եթէ հեռուն գացի: Դուրսէն դիտուած, Հայաստանի ներկայ գրականութիւնը դադար մը առած է: Կեցած է ինքզինքը հաւաքելու, մշակելու եւ քիչ մը որ կացութիւնը փոխուի, վստահ եմ, նորէն մէջտեղ կուգայ...

-- Ես հիմա հաստատ համոզուած եմ, որ վաիէ Օշականի գրականութիւնը, որ այսօրուան մեր գրականութեան խոշոր երեւոյթներից մէկն է եւ որը յանիրաւի խլուած էր Հայաստանի ընթերցողից, պիտի շարունակուի Հայաստանում: Հայ գրողի գրքերը պէտք է լինեն Հայաստանում, կարդացուեն ... Հայ գրողը հիւր չէ իր տանը...

-- Ես հոս եկայ, զօրացած կ'երթամ: Կրնաք վստահ ըլլալ, հայ ժողովուրդի ապրումը, մեր պարզ Հայերուն դիմացկունութիւնը, հաւատաւորութիւնը եւ մանաւանդ՝ արուեստի ճամբով եկած ապրումը մնայուն արժանիք է: Գանձ մըն է, եւ ըսի քանի մը տեղ, չեմ ուզեր կրկնել, քեզի կ'ըսեմ. մեր ժողովուրդի փրկութիւնը իր արուեստագէտներէն կուգայ, իր մտքի մարդոցմէ, աւելի, քան իր բանակներէն, իր դիւանագէտներէն, իր կուսակցութիւններէն...

-- Հասանք, կամ աւելի ճիշդ, վերադարձանք անցեալի մեր մեծերին: Թումանեանն ասում էր, որ հայ ժողովրդի իսկական տէրերը ոչ թէ իր քաղաքական բախտախնդիր գործիչներն են, այլ իր արուեստագէտներն ու գրողները: Տէրեանը ասում եւ գրում էր "Հոգեւոր Հայաստան" Շրջանը փակուեց, ամէն ինչ լրիւութիւն ստացաւ՝ իր հետ բերելով հոգեկան խաղաղութիւն եւ անդորր: Մենք էլ, երկու զրուցակիցներս, վերադարձանք մեր արմատներին: Հիմա մենք բոլորս, ուզում ենք ամբողջ էութեամբ հաւատալ դրան, աւելի քան երբեւէ, միասնական ենք, ամբողջական, անբաժանելի ու անզատելի...

Սեպտեմբեր 28, 1993

Երեւան

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԶԿԻԹՆԵՐԸ

Իսլամականներու հարցի մը վերջին շրջանին յաճախակի նշումին հակառակ պաշտօնական երեւոյթներ կան ֆրանսական ընկերութեան մէջ: Ատոնց վերջինը, Հոկտեմբեր 5--ին, Ներքին Գործոց նախարարին կողմէ բացումն էր Փարիզի մզկիթին կրօնաւորներու պատրաստութեան կեդրոնին:

Այդ մզկիթը կառուցուած է 1922 -- 1926 թուականներուն միջեւ: Կարելի չէ ըսել թէ յաջողած է խսկապէս համարկուիլ ընկերական կեանքին: Եղած է աւելի զբօսաշրջական վայր մը: Փարիզի մզկիթը հետզհետէ աւելի քիչ ներգործութիւն ունեցած է Ֆրանսայի մահմետականներուն վրայ: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մզկիթը յաճախ ամբաստանուած է նուիրատու որոշ երկիրներու դեսպանատան մէկ մասնաճիւղը միայն ըլլալով:

Անկէ զատ շատ մը փոքր յարմարցուած մզկիթներ ալ կը գործեն որոնց իմամները «ապաքէլութեան լծուած դիւանագէտներ» չեն: Անոնց քարոզները սակայն օրէ օր աւելի մեծ թիւով երիտասարդ գաղթականներ կը գրաւեն: Այս երեւոյթը «մարդորսութիւն» կ'որակուի բոլոր անոնց կողմէ որոնք այս կրօնքին զարգացումը մտահոգութեամբ կը դիտեն: Ամբաստանութեան այլ փոփոխակ մըն ալ կը հիմնուի յետադիմութեան վրայ:

Յարմարցուած մզկիթներէն մէկը կը գտնուի 18--րդ թաղամասին նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ: Շատեր, բակի մը անկիւնը կծկուած այդ աղօթատեղին յետադիմականներու բոյն մը կը նկատեն: Կասկածները չեշտուած են Ալժերիոյ պատահարներէն ի վեր: Զանազան ազգերէ հաւատացեալներ կը յաճախեն հոն:

Նման այլ վայր մըն է Ժան -- Փիէռ -- Թէմպօ փողոցի գետնայարկ մը ապաստանած աղօթատեղին: Շատ անշուք տեղ մըն է, հակառակ իր կոչումին արժանի նուազագոյնով զայն օժտելու ակնբեւ ջանքին: Հոն յաճախող հաւատացեալները կ'ըսեն թէ գիտակից են իրենց գրաւած ուշադրութեան. «մինչեւ, կ'ըսէ ծերունի մը, Ֆրանսայի մահմետականները ոչ մէկ հարց յարուցած են». ան կը խոստովանի թէ մահմետական համայնքը ոչ մէկ ճնշումի ենթակայ է, այսուհանդերձ կ'աւելցնէ. «գիտէ՞ք, մեր մզկիթները մինարէ ունենալու իրաւունքը չունին»:

Ֆրանսայի մէջ այսօր շուրջ 300 մզկիթներ կան, որոնց մեծ մասը հազիւ կը վայելցնէ այդ անունը: Տեղական իշխանութիւնները յաճախ յայտնաբար կամ ծածուկ ձեւերով վերապահ կեցուածք կ'ունենան մզկիթի մը շինութեան առթիւ, նոյնիսկ երբ, ինչպէս միշտ, նիւթականը հայթայթուի մահմետական համայնքին կողմէ: Վերջերս կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, Ֆրանսացիներու 38%-ը դէմ է մզկիթներու կառուցումին: Այս արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ մահմետականութիւնը որ «գաղթականներու կրօնքն» է, երկար ճամբայ ունի կտրելիք:

Այս ընթացքին կրնայ օժանդակել Ֆրանսացի չորս միլիոննոց մահմետական համայնքին եւրոպական ծագումի աւելի 100 հազարնոց զանգուածը: Թէեւ, նկատի առած կազմակերպչական դժուարութիւնները, քաջալերական բան չունի այս աշխատանքը: Պէտք է ըսել նաեւ թէ մահմետականութիւնը Ը. դարուն մուտք գործելէ ետք Ֆրանսա, ունեցած է ճգնաժամեր. նոյնիսկ գրեթէ անհետացած է բոլորովին:

Այսօր, ամէն բան ցոյց կուտայ որ խնդրոյ առարկայ է նոր սկիզբ մը Ֆրանսայի մահմետականներուն համար: Իսկ անոնք հարց կուտան թէ «օրինականացում»ը պիտի չպարտադրէ՞ «Ֆրանսականացում» մը:

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Ի ՊԱՏԻՒ ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՐԵԱՆԻ

ԼԻՈՆ. -- «Կեանքը վայելել գիտնալը՝ ընտիր հոգիներու բաժինն է» գրած է Լեւոն Շանթ:

Այդ վայելքը իր գերագոյն վայելչութեամբ արտայայտուեցաւ ճաշի մը ընթացքին որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 14--ին, Լիոնի «Փուլման» պանդոկի դահլիճներուն մէջ:

Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ձեռնարկն էր, որ կուգար անգամ մը եւս ուժգնօրէն դրոշմելու իր կնիքը Լիոնի հայ գաղութի կեանքէն ներս:

Արդարեւ, անցեալ Յուլիսի 3--ին էր որ Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ, ելոյթ ունեցած էր երգչուհի՝ Արաքս Մանսուրեան. եւ Վիլէօրպան ծափահարած էր Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան սոյն երգահանդէսը:

Այս անգամ ճաշ մըն էր որ կուգար մեծարելու գաղութիս ամէնէն ուշագրաւ դէմքերէն մին՝ Պր. Սեպուհ Սարեան:

Եկեղեցական անձնաւորութիւններ, քաղաքական գործիչներ ու միութիւններու նախագահներ իրենց ներկայութեամբ կուտային յատուկ բնոյթ մը օրուան հանդիսութեան՝ հաւաստիացնելով Սեպուհ Սարեանի անձնաւորութիւնը:

Բացումը կատարեց Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան պատուոր նախագահ՝ Պր. Սեդրակ Սանճեան, խրախուսելով բոլոր սեղանակիցները օժտել իրենց կեանքը այն վեհ գաղափարականով որ կը գեղեցկացնէ ամէն Հայու կեանքը:

Աղանդերի աւարտին, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան՝ խօսք առաւ. ան մատնանշեց թէ ինչպէս Պր. Ս. Սարեան իբրեւ նախագահ՝ եղաւ իսկական քանդակագործը Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան, ու դրուատեց իր մէջ խոնարհ ու աննկուն մարդը որ աշխատելով մութին մէջ՝ գիտցած էր կերտել լուսաւոր ճամբաներ իր գաղութին համար:

Պր. Սարեան եղած է նաեւ այն օգնութեան լաստը՝ որուն դիմած են ու կը դիմեն տակաւին հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ ու ընտանիքներ, ձեռք բերելու համար Ֆրանսայի մէջ իրենց կեցութեան անհրաժեշտ արտօնագիրները:

Արդարեւ, երկար տարիներու ընթացքին Պր. Սարեանի անունը դարձած է ինչպէս անվթար դրաւական մը Ֆրանսայի պետական իշխանութիւններուն առջեւ:

«Եւ այդ դիմումնագիրներէն 99%--ը յաջողած են» բացագանչեց հպարտօրէն Նորվան Եպիսկոպոս:

Հուսկ, բեմ բարձրացաւ երգիչ Վարդգէս Վարդանեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր Վալանսէն:

Վճիտ ձայն մը որ անմիջապէս հայ երգի բոյրով օծեց ամբողջ սրահը: Անոյշ վայրկեաններ՝ որոնք զեփիւռի նման կ'անցնէին սեղանէ սեղան:

Շահնուր, Մարտօ եւ Հանրի՝ նուագախումբի երեք աշուղներն էին, երբ յանկարծ «Տըլէ եաման»ի առաջին լարերը յորդեցան իրենց մատներէն, ու Վարդանեան երգեց ու մեզ տարաւ իրեն հետ, հոն՝ ուր սէր ու կարօտ կը գիրկընդխառնուին Վանայ ծովի ափին:

Մեծ յուզում մը տիրած էր ամէնուրեք երբ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Պր. Պետրոս Գապաքճեան: Ան գծեց Պր. Սարեանի գործունէութեան գլխաւոր հանգրուանները, դրոշմելով հոն անշահախնդիր նուիրումը այն հայրենասէրին որուն միակ կարգախօսը եղած էր՝ բնաւ չմերժել:

Թարգմանիչ, գրող ու բանաստեղծ Ալպէր Անտոնեանն ալ նոր ժամանած էր Մոսկուայէն՝ հետը բերելով երկու գոհարներ հայ գրականութենէն: Անտոնեան եկաւ ու անցաւ ակնթարթի մը մէջ ոգեւորելով դահլիճը: Կը մնար պահել այդ մթնոլորտը ու այդ է որ ըրաւ նաեւ կազմակերպիչ մարմնի անդամներէն՝ Պր. Ստեփան Պուտոյեան:

«Եղբայրասիրութեան չքեղ մարմնացումն է ձեր կեանքը» գոչեց անվարան դառնալով օրուան հիւրին:

Հասաւ անակնկալներու զաղտուկ պահը երբ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Սարեան, պատւոյ նախագահ Պր. Սեդրակ Սանճեանի ձեռքով ստանալու օրուան յուշաքանդակը, պարզապէս իրեն ըսելու «շնորհակալութիւն»:

Ներկայ էր նաեւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Ֆրանսայի Շըրջանակային վարչութեան նախագահ՝ Պր. Լեւոն Քեպապճեան, որ յատկապէս եկած էր Փարիզէն:

Ցեամիջօրէի ժամը վեցն էր, հաւանաբար ինծի նման շատեր կը տատամսէին մեկնելու, մինչ Պր. Սարեան յուզուած ձայնով կ'արտայայտէր իր երախտագիտութեան զգացումները, Վարդանեան շարունակեց երգել՝ մեր հոգիներուն խորը երկարելու օրուան հանդիսութեան հոգեպարար վայրկեանները:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Լիոն

ԴԷՊՔԷ ԴԷՊՔ

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ մէջ (Գանատա) նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վրացեան Կոմիտէին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան տօնակատարութիւնը, Հայ Կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Կոմիտէին հերթապահը՝ Վահագն Պետրոսեան: Օրուան բանախօսն էր Յակոբ Տէր -- Խաչատուրեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

*

ՊՈԼՍՈՅ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 14--ին, նախ պատարագով, ապա՝ յարակից Յարութիւն Գազազ Ամիրա սրահին մէջ աշխարհիկ հանդիսութեամբ, նշուած է Գարակէօզեան Վարժարանի 80--րդ տարեդարձը: Առաւօտուն, քարոզած է Գարեգին Պատրիարք, որմէ յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Գարակէօզեանի հիմնադիր՝ Տիգրան էֆէնտի Գարակէօզեանի եւ Գարակէօզեան գերդաստանի ննջեցելոց եւ համայն բարերարներու յիշատակին: Սիրոյ սեղանին նախագահած է Պատրիարքը: Ցայտագիրը սկսած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետուհի Տիկին Իրմա Փոլատի խօսքերով: Տեղեկագիրը կարդացած է խնամակալութեան փոխ -- ատենապետ՝ Սեդրակ Տաւուտեան: Նշած է որ 1993--ի ելեւմուտքը հասած է 3,5 միլիառ թրքական ոսկիի: Եղած են սրտաբուխ նուիրատուութիւններ: Գեղարուեստական բաժինէն ետք, Հուսք Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

**

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ ալ, Հոկտեմբեր 31-ին, նախ պատարագով, ապա աշխարհիկ հանդիսութեամբ տօնուած է Հայ լրագրութեան 200--ամեակը: Նախաձեռնութեամբ Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ եւ գործակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ԹՄՄ --եան, Պոլսահայ Մշակութային Միութեան եւ Վարդանանց ասպետներու տեղական մասնաճիւղերուն ճաշ -- պարահանդէս մը յաջորդած է եկեղեցական արարողութեան: Միջիկընի համալսարանի ռուսական պատմութեան դասախօս եւ Հայ հետազօտական կեդրոնի վարիչ՝ Տոքթոր Տենիս Փափազեան անդրադառնալէ ետք Հայ լրագրութեան 200--ամեակին, խօսքը տուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի: Երուանդ Ազատեան վերլուծական ակնարկ մը նետած է գրող -- խմբագիր -- թատերագիր Ռոպէր Հատտէճեանի գրական վաստակին վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 24--ին, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, Մշակոյթի ամսուան առթիւ: Հանդիսութիւնը վարած է Լուիզ Գասպարեան: Ձեռնարկը սկսած է արտասանութիւններով եւ երգերով: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Աբէլ Վրդ. Օղլուգեան, նիւթ ունենալով՝ Հայ գրչագիրները: Վերջաւորութեան հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

(Շար. Ա. էջէն)

մայրաքաղաքը ամէն չարաթ մարդորս մոլլաներու պատուիրակութիւն մը կը հասնի Թեհրանէն ։ Անոնք Թռուցիկներ կը բաժնեն, կրակոտ ճառեր կ'արտասանեն, ձօնուած՝ «իսլամական յեղափոխութեան որ տապալեց չարաքաստիկ շահը» ։

Ազրբէջանի իսլամական կուսակցութեան նախագահը կը կրկնէ թէ համայնավարութեան տասնամեակներուն Ազերիները կորսնցուցած էին իրենց կրօնական վարժութիւնները, սակայն այն օրէն ի վեր երբ Հայերը սկսած են պատառ-պատառ ձեռք անցընել ազրբէջանական հողը, իսլամական կրօնքը դարձած է միակ կարելի ապաստանը ։

Լրագրողուհին կ'անդրադառնայ Ալիեւի Թեհրանի կատարած դիմումին, որպէսզի հարիւր հազար գաղթականներու համար վրանաքաղաքներ հաստատուին սահմանին երկայնքին ։ Այդ բնակավայրերուն վրայ կը ծփայ իրանեան դրօշը եւ երեւոյթը ըսել կուտայ քաղուցի դիւանագէտի մը. «Իրաճ հետզհետէ աւելի յստակօրէն կը յայտնուի մահմետական միակ խսկական դաշնակիցը, ի դէմ արեւմտեան օժանդակութեան որմէ Հայերը կ'օգտուին» ։ Թեհրանի կեցուածքին խորքին մէջ Ն. Նուվայրէտ կը նշմարէ ազրբէջանական քարիւղին փոխադրութիւնը իր տարածքէն իրականացնելու չահաբեր հեռանկարը ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԲԽԱԶԻՈՅ մէջ սպաննուած են 20 Յոյներ (Փոնթիոս՝ Սեւ ծովու շրջանի Յոյներ) եւ մէկ Հայ, ըստ Սեւանի հասած լուրերու ։ Ասոնցմէ 16-ը, որոնց մէջ 4 տարեկան աղջնակ մը, սպաննուած եւ հրկիզուած են Նոյեմբեր 4-ին իրենց տուներուն մէջ գինեալ վարձկաններու կողմէ որոնք կը զօրակցին անկախապաշտներուն ։

ՖՐԱՆՍԱ Թուրքիոյ պիտի վերադարձնէ ՓՔՔ-ի ձերբակալուած չորքայիններէն վեցը որոնք թէեւ պատիժներու դատապարտուած են Թրքական ատեաններու կողմէ ։ Լուրը կը տրուի Թրքական մամուլէն ։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) ի պատասխան Գերմանիոյ ձեռք առած միջոցներուն քրտական կազմակերպութեանց դէմ, կը սպառնայ Թուրքիոյ գերմանական շահերուն ։ «Պիտի հարուածենք գերմանական ներկայ բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս՝ Մերսէտէս Քիւրտիստանի մէջ, եթէ Գերմանիա շարունակէ հակաքիւրտ իր հալածանքը» յայտարարած է Հասան Տաղ ՓՔՔ-ի քաղաքական ճիւղին (ԷՐՆՔ՝ Քիւրտիստանի Ազգ. Ազատագրութեան Ճակատ) պարագլուխը ։ Ան աւելցուցած է թէ Ֆրանսա բարեկամ էր Քիւրտերուն, այլեւս չէ ։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ԵՒ ՊԻՆԿԷՕԼԻ գաւառներուն մէջ 15 Քիւրտեր սպաննուած են Թրքական ապահովութեան ուժերուն կողմէ ։ Երկու շաբթուան մէջ սպաննուած Քիւրտերու ընդհ. թիւը 161-ի հասած է ։

ԵԼՑԻՆԻ շրջապատը կը ջանայ արգիլել երկու կուսակցութիւնները որպէսզի չկարենան ցանկ ներկայացնել Դեկտեմբեր 12-ի ընտրութիւններուն ։ Այս երկու կուսակցութիւններն են՝ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Համայնավար Կուսակցութիւնը (պարագլուխ՝ Զիուգանով) եւ Դեմոկրատիկ Կուսակցութիւնը (պարագլուխ՝ Տրավկին) ։ Ասոնց գլխաւոր յանցանքն այն է որ դէմ են պատրաստուած Սահմանադրութեան ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 5·5 քիլօ ուրանիոմ կը փնտռէ, հաւանաբար Չերնոբիլի հիւլէական կեդրոնէն գողցուած ։ Ան մաս կը կազմէ 10 քիլօ ընդհանուր բեռան մը որու 4·5 քիլօն գրաւուած է անցեալ օր եւ 3 Վրացիներ ձերբակալուած ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ դեռ չէ «ապաքինած» Իսրայէլէն եւ Պուլկարիայէն կրած իր ծանր պարտութիւններէն որոնք ճակատագրական դեր խաղացին ։ Մարզիչէն ետք, դաշնակցութեան Նախագահն է՝ Ֆուռնէ – Ֆայյառ որ հրաժարեցաւ պաշտօնէն։ Ալ չգտնուեցաւ եւ հրաժարականը ներկայացուց Դաշնակցային Խորհուրդի արտակարգ նիստին ։ Փոխանցման շրջանի մը համար իր տեղը կ'անցնի Ժագ Ժորժ ։ Յաղթանակներու ատեն, փառքը միշտ հաւաքական բնոյթ կ'ունենայ, բայց պարտութեան ատեն հարկ է միշտ քաւութեան նոխազ գտնել ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն – Լուի կրան – Փէնի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին ։

Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30-ին ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի ։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, տօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.

— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de pochettes de 8 cartes.

Nom et prénom :

Adresse :

Code postal Commune

Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ. – Պէրնար Տէտէճեան 1000 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Վերժին Խուպէսէրեանի թարմ յիշատակին ։

UGAB-Jeunes

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

MAYRIG

en présence de *Jacky NERCESSIAN* (sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Entrée libre —

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux écrites en arménien !

69 FRS seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Je passe commande de paquets de 10 cartes.

Nom:.............. Prénom:..............

Adresse :

Code postal:.......... Ville:..........

Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.

Signature

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

LISTE DES DONATEURS DU 11/11 AU 24/11

DONS INFERIEURS A 1.000 FRANCS

— 400 Francs

M. et Mme Jean Agoyan, M. Michel Agoyan et Mme I. Agoyan, M. et Mme Sahag Avedian, Melle Régine Bazille, Mme Elisabeth Beguian, M. et Mme Georges Mattalia, M. Missirian, M. et Mme Meguerditch Petenian, Melle Lucie Sinanian.

— 300 Francs

M. Alexandre Adjemian, Melle Marie Berberian, Mme Angèle Billon, M. Roger Castiau, M. Oz Davert, M. Daniel Hagopian, M. François Hagopian, M. et Mme Jacques Hamalian, Melle Nairi Hovsepian, M. et Mme Jean-Pierre Jullien, M. et Mme Jacques Kadjoian, Melle Jacqueline Kanarian, M. et Mme Joseph Khatchian, M. Jean-Jacques Lafdjian, M. et Mme Frédéric Lanneau, Mme Virginie Lafdjian, M. et Mme Jean Léonian, M. et Mme K. Loussikian, M. et Mme Assadour Mekhalian, M. et Mme Pierre Mekhalian, M. Ohannès Zourikian, M. Georges Oynoyan, Sté Tavi-Viandes.

— 250 Francs

M. et Mme François et Jeanne Adalian, Créations Anaïs (second chèque), M. O. Der-Pilibossian et Mme A. Sarkissian, Mme Philomène Doroumian, M. Hovhannès Krikorian.

(A suivre)

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վալանսի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

Palais de la Foire à Valence — Salle Cevennes

Դեկտեմբեր 5-ին, – կէսօրէ վերջ – ժամը 15-ին, ճոխ աւարկաներ ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները ։

* * * * * * * * * * * * *

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՑԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ – Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ ։

– Նոր տարուան յատուկ ճԱՇ

– Պարերեկոյթ ։

– Նուագախումբ, քոթիյոն ։

Գինը՝ 350 Ֆր. ։

* * * * * * * * * * * * *

INFORMATIONS ARTISTIQUES

l'A.M.I. du JARDIN DE MUSIQUE sous le haut patronage du Ministère de la Culture et la Francophonie présente le Samedi 18 Décembre à 19h30 Salle des Mariages (Ancienne Mairie) à Courbevoie

FELIX SIMONIAN (Violoncelle)

et

LOUSSINE SIMONIAN (Piano)

dans

Marin Marais — Beethoven — Schubert Alecian

Participation aux frais : 120 F. — 65 F. (Adhérents : 90 F. et 50 F.)

Renseignements et réservations : *LE JARDIN DE MUSIQUE* 3, Av Léon de Bertalot, 92400 Courbevoie Tél: 47 68 30 20 & 47 68 52 31 Fax : 43 33 21 33

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ

— Տիրուհի Միսաքեան —

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « Spitak »

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. –

Դեկտ. 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30-ին ։

Դեկտ. 19-ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին ։

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 3-ին ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.206

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.206

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ արգիլուեցան ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Անոնք՝ Քիւրտիստանի Կոմիտէն եւ Քիւրտիստանի Հայրենասէր Աշխատաւորներու եւ Մշակութային Միութեանց Դաշնակցութիւնը կը նկատուին՝ «ՓՔՔ-ի օրինաւոր ճակատները որոնք Ֆրանսա թէ Եւրոպա ահաբեկչական կամ յանցագործ արարքներու կը դիմեն»: Շարլ Փասքուա, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ճշդեց որ այն 60 հազար Քիւրտերէն որոնք, Ֆրանսա կ'ապրին, մեծ մասը կ'ուզէ ֆրանսական ընկերութեան մաս կազմել: Մեր ալ փափաքն է, կ'ըսէ Ներքին նախարարը, աւելցնելով որ քրտական բազմաթիւ միութիւններ կան որոնք մշակութային նպատակներ ունին եւ զանոնք արգիլելու հարց չկայ: Փարիզի Քիւրտիստանի կոմիտէին պատասխանատուն՝ Էզզաթ Տէրէի համար, տրուած արգելքի որոշումը Թուրք կառավարութեան հրահանգն է՝ տրուած եւրոպական կառավարութիւններուն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴՈՒԺԸ, Նոյեմբեր 29-ին, ռմբակոծած է հիւսիսային Իրաքի քըրտական գօտիները: Ըստ Թրքական իշխանութեանց, թիրախներն էին հոն ապաստանած քիւրտ ապստամբներ որոնք կը պատրաստուէին «գործողութիւններու Թուրքիոյ մէջ»: Թիրախ ծառայած խըղճերն ալ քարուքանդ եղած են, 40 մարտիկներ սպաննուած են:

40.300 ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԵՐ աւելցած են Ֆրանսայի մէջ, Հոկտեմբերին, ինչ որ գործունեայ բնակչութեան գործազուրկերու համեմատութիւնը 12%-ի բարձրացուցած է: Գործ փնտռողներու թիւը 3 միլիոն 282.500-ի կը հասնի, ան ալ պաշտօնական թիւն է միայն: Ինչ որ աւելի մտահոգիչ է, այն է որ 25 տարեկանէն վար երիտասարդներու համեմատութիւնը մեծ է, 741 հազար երիտասարդ անգործ է:

ՏՈՔԹ. ՃէՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ «տոքթոր անձնասպանութիւն» մկրտուած, Նոյեմբեր 30-ին բանտարկուած է, անգամ մը եւս մեղադրանքի տակ առնուելէ ետք, այն ամբաստանութեամբ որ 19 հիւանդներու օգնած է որ վերջ տան իրենց կեանքին, օգտագործելով իր հնարած երկու մեթոտները: Բժիշկը 65 տարեկան է եւ արդէն երեք անգամ մեղադրուած է «անձնասպանութեան օժանդակութեան» համար: Նոյեմբեր 30-ին, դատաւորը 50 հազար տոլար նշանակած է երաշխաւորագինը: Բժիշկը միտք չունի վճարելու եւ տրամադիր է հացադուլի դիմելու:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, թմրեցուցիչի հետ կապ ունեցող ոճիրները մէկ տարուան մէջ կրկնապատկուած են: Ներքին Նախարարը յայտարարած է որ 40 հազարի հասած են յանցագործութիւնները: Աւելի քան 35 հազար թոն թմրեցուցիչ գրաւուած է այդ շրջանին, Վրաստանէն, Ուկրանիայէն, Ազրպէյճանէն եւ Ղազախստանէն եկած:

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ, խօսակցութիւններ սկըսած են Վրացիներուն եւ Աբխազներուն միջեւ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին յատուկ ներկայացուցիչին նախագահութեան տակ:

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Դեկտեմբեր 1) ՍԻՏԱ-ի համաշխարհային օրուան առթիւ: Նախավարչապետը կը վստահեցնէ որ կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է եւ կ'ուզէ որ բժիշկները աւելի յաճախ առաջարկեն թեսթը: Կը յիշեցնէ որ 1994 ելմտական օրէնքը 26%-ի յաւելում մը կը նախատեսէ սիտայի դէմ պայքարի եւ կանխումի պիւտճէին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐԸ

«Կրեմլինի ադամանդները պիտի ծախուին, օգնելու համար Ռուսաստանի»: Այս փոքր նախադասութիւնը որ արտասանուեցաւ տնտեսական հարցերու պատասխանատու փոխ - վարչապետ Եկոր Կայտարի կողմէ, մեծ ուշադրութիւն չգրաւեց, բայց ադամանդավաճառներու միջավայրէն: Հոն, այդ նախադասութիւնը պատճառ եղաւ խուլական փոթորիկի մը: Տասնամեակներու ընթացքին Խորհրդային Միութեան ընդերքէն հանուած ամենագեղեցիկ գոհարները չեն վաճառուած Արեւմուտքին ու զետեղուած են Կրեմլինի ընդունելութեան դահլիճին ցուցափեղկերուն մէջ: Մեծ մասով Սիպիրիոյ հանքերէն ձեռք ձգուած, արտակարգ փայլով, անոնք խորհրդանիշը կը նկատուէին խորհ. յեղափոխութեան յաղթանակին: Իսկ գործնական գետնի վրայ, անոնք նեղ օրերու համար լաւագոյն պահեստն էին: 1941-ին երբ գերմանական զօրքը կը մօտենար Մոսկուայի, Ստալին այլ տեղ փոխադրել տուաւ զանոնք: Մասնագէտները կը դժուարանան գին մը գնահատել այդ հարստութեան. սակայն միջազգային հեղինակութիւններու կարծիքով, ան կրնայ եօթը միլիոն քարայէն աւելի ըլլալ: Մանաւանդ որ միջազգային դասաւորումին համաձայն, Կրեմլինի ադամանդները ամէնէն ընտիր որակը ունեցողներն են: Այլ խօսքով, յղկուելէ ետք անոնց ամէն մէկ քարան աւելի քան 1500 տոլար կ'արժէ:

Ռուսաստան ունի գոհարներու երկրորդ պահեստ մըն ալ որ Համայնավար կուսակցութեան տնօրինութեան ենթակայ էր. այս քարերն ալ յղկուելէ ետք, Պեռլինի մէջ Մոսկուայի անուղղակի հակակշռին ենթակայ գոհարավաճառի մը կողմէ միջազգային շուկայ կը հանուէին: Այս պահեստին մասին ալ տասնեակ միլիոնաւոր քարաներու ենթադրութիւն կ'ըլլայ: Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, այս պահեստը բաւականաչափ կարեւոր է, տակնուվրայ ընելու համար միջազգային շուկան, եթէ մէկ օրէն միւսը որպէս առեւտրական ապրանք հրապարակ հանուի:

Զտկուած քարերու շուկան վերջին ամիսներուն ստոյգ է որ ռուսական ապրանք կը ստանայ:

Ներկայիս, Եկոր Կայտարի որոշումը մտահոգութիւն կը պատճառէ ադամանդավաճառներու շրջանակին. անոնք կը վախնան որ քաղաքականութեան հրամայականները կը ստիպեն մեծ քանակութեամբ ռուսական ադամանդ շուկայ հանել, ինչ որ տակնուվրայ կ'ընէ գիներու համակարգը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՓՔՔ ԿԱՊԸ ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ

Թուրք մամուլը օրերէ ի վեր մեծ գոհունակութեամբ կ'արձագանգէ քրտական զինեալ կազմակերպութեան դէմ եւրոպական երկիրներու բռնած դիրքին: Ծանօթ է որ Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա արգիլեցին ՓՔՔ-ի գործունէութիւնը իրենց տարածքին վրայ, Շուէտ, Պուլկարիա եւս մտադիր են խիստ հետապնդումի ենթարկելու զայն:

Այս զարգացումներուն զուգահեռ, Թուրք մամուլը ամէն առիթով կը շեշտէր հայեւքիւրտ գործակցութեան մը պարագան, գրեթէ ամէն օր գրելով որ ՓՔՔ-ի մարտիկները բանակավայրեր ունին նաեւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները ուրկէ կը թափանցեն Թրքական տարածք, ահաբեկչական արարքներու համար:

Դեկտեմբեր 1-ի «Թէրճիւման»ը Ա. Էջի «Արտաքին նախարարութեան վախկոտ քաղաքականութիւնը» խորագիրով տըրուած լուրին մէջ կը հերքէ հայեւթուրք գործակցութեան լուրերը: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը ըսած է թէ ճիշդ չեն այս մասին Հայաստանի կատարուած վերագրումները եւ թէ քիչ մնացած է որ Անգարա ամբողջ աշխարհը ՓՔՔ-ի չարքային ու կողմնակից որակէ: Նոյն անձը բացատրած է թէ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը բնաւ ձեռնտու չէ նման մերձեցումի մը ու եղած վերագրումները անտեղի ըլլալէ զատ, նաեւ վտանգաւոր են: Թուրք պաշտօնատարը քննադատած է երկրին վարչապետն ալ որ Հայաստանի դէմ ամբաստանող արտայայտութիւններ ունեցած էր: Ան ըսած է. -- «Ամէն գործ իր կատարուելու կերպը ունի. մենք որպէս նախարարութիւն շատ փափուկ հաւասարակշռութիւններու վրայ կ'աշխատինք: Սակայն վարչապետին անժամանակ արտայայտութիւնները թէ՛ մեզ, թէ մեր խօսակից երկիրները նեղ կացութեան կը մատնեն: Եթէ չէք գիտեր գործելու կերպը, «չեմ կրնար» կ'ըսէք ու կը ձգէք, կ'երթաք: Կարելի չէ հարց մը լուծել այլ երկիրներ խնդրոյ առարկայ դարձնելով»:

*

ՔԱՐԻՒՂԻ ՌՈՒՍԵՒԱԶՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ ԳԻՆԸ

Նոյն Թուականի «Միլլիյէթ» օրաթերթը մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ ռուսեւազրպէյճանական համաձայնութեան մասին որ վերջերս կնքուեցաւ քարիւղի բնագաւառին մէջ: Ռուսաստան պնդած է որ 20% համեմատութեամբ մասնակցի ազրպէյճանական քարիւղի քոնսորսիոմին, սակայն Ազրպէյճանի Խորհրդարանի նախագահը մերժած է ու համաձայնութիւնը կնքուած է 7% համեմատութեան վրայ: Այս գործընթացին մէջ ինչ որ հետաքրքրական է հայկական կողմին համար, այն յաւելեալ կէտն է որուն համաձայն, որոշուած համեմատութիւնը բարձրացնել կարելի պիտի ըլլայ, «այն պայմանով որ Ռուսաստան Ղարաբաղի հարցին մէջ օգնական ըլլայ Ազրպէյճանի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՐԱՄԸ Կ'ԻՅՆԱՅ

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՅԻ ՎՐԱՅ՝
30 ԴՐԱՄ = ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ

Մինչ ճշդուած պաշտօնական սակով 14,3 դրամը մէկ տոլար կ'արժէր (100 դրամ = 7 տոլար՝ «Յառաջ», Նոյ. 24), «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ», Դեկտեմբեր 1-ի իր թիւով կը հաղորդէր որ անկում կրած է եւ սեւ շուկայի վրայ 30 դրամը համարժէք է մէկ տոլարի: Կեդրոնական դրամատան տնօրէնն ալ յայտարարած է որ ամիսը երկու անգամ սակը պիտի ճշդուի: Ելմտական օրաթերթը կը ճշդէ որ Հայաստան տարադրամի ոչ մէկ պահեստ ունի:

Այս նոյն հարցին կապակցութեամբ, Նոյեմբեր 30-ին, «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր որ 1,1 դրամը կ'արժէ 100 ռուսական ռուբլի եւ 15 Դրամը մէկ տոլար: Հայաստան, ամբողջ առուծախը, բացի արտօնուած պայմաններէն, կը կատարուի միայն ազգային դրամով: Անսաստողները քրէական կամ վարչական պատիժներու կ'ենթարկուին: Գիներու յաւելումը կասեցնելու համար (օրինակ կարագի քիլօն Նոյեմբեր 25-ի 35 -- 45 դրամի փոխարէն Նոյեմբեր 30-ին կը վաճառուի 100 -- 110 դրամ) կառավարութեան կարգադրութեամբ շուկայէն զգալիօրէն ցած գիներով սննդամթերք վաճառքի հանուած է ինչպէս նաեւ արդիւնաբերական ապրանքներ:

*

Ղարաբաղ խաղաղութիւնը շատ յարաբերական է: Ազրպէյճանցիք միշտ յարձակումներու կը ձեռնարկեն տեղ -- տեղ: Նոյեմբեր 29-ին իրիկուան ժամը 8.30-ի շուրջ, գնդակոծումներ եղած են Մարտունիի շրջանը, վիրաւորներ կան:

«ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՋԵՌՔԷ Կ'ԵՐԹԱՅ»

«Հիւրրիյէթ» անցեալ օր այս խորագրին ներքեւ կը հրատարակէր Աղթամարի Եկեղեցիի մէկ նկարը եւ Վանայ Լճի մասին լուր մը: Որքան որ ալ լուրը կապ չունենայ Աղթամարի եկեղեցիին հետ, ահազանգ կը հնչեցնէր Վանայ լճին ապականման առընչութեամբ: Վանի համալսարանի տեսուչ՝ փրոֆ. տոքթ. Նուրհան Աքկիւզն է, որ ահազանգ կը հնչեցնէ եւ կ'ըսէ հետեւեալը.

«Վան -- Ախլաթի միջեւ այլեւս ջուր մտնելը ծայր աստիճան անպատեհ է մարդկային առողջութեան տեսակէտէ»:

Կատարուած քննութիւնները ցոյց տըւած են, որ Վանայ լճի, Վանի, Էտրէմիտի, Էրճիշի, Զէլէպիպաղը, Ատիլճէվազ, Ախլաթ եւ Թաթվանի գետեզերքները մասնաւորաբար ամառները ծայր աստիճան կ'ապականին: Այստեղ ջուրը լեցուն է վտանգաւոր բոլիպասիլներով եւ ծայր աստիճան անպատեհ է այդ տեղերէն լիճ մտնել: Վանայ լճի շուրջ բոլոր բնակավայրերու կոյուղիները կը հոսին դէպի լիճ: Վանայ լիճը, որ այսօր այնքան կենսատու է հողաշրջանին համար եւ որ զբօսաշրջական այնքան լայն կարելիութիւններ ունի, մօտ ատենէն պիտի դառնայ վտանգաւոր վայր մը, ուրկէ մարդիկ խոյս պիտի տան, եթէ ժամ առաջ միջոցներ ձեռք չառնուին: Եթէ մենք յարգը չգիտնանք Վանայ լճին, Վանայ լիճն ալ շուտով պիտի նմանի Պոլսոյ Ոսկեղջիւրին եւ կամ Իզմիթի ծովածոցին:

ԱԼԷՆ ԹԷՐԶԵԱՆ «ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ»

«Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 1) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ալէն Թէրզեանի հետ որ, կ'ըսէ, 44 տարեկանին «Վիզիթէօր»ներու յաջողութեամբ դարձաւ «ֆրանսական սինեմայի ախոյեանը»: 17 տարուան ընթացքին 55 ֆիլմ արտադրած է, սենտիքալ գետնի վրայ, նախագահն է Իւ -- Փի -- Էֆ-ի (Ֆիլմերու Արտադրիչներու Միութիւն):

ԿԱԹԹ-ի համաձայնագրի վիճարանութեանց այս օրերուն, հարցազրոյցին շօշափած գլխաւոր նիւթն է անշուշտ «մըշակութային բացառութեան» իրաւունքը: Խօսակցութիւնը, ուրեմն, կը վերաբերի այս հարցին եւ Ալէն Թէրզեան կը պաշտպանէ ֆրանսական մօտէլը ընդդէմ ամերիկեանին՝ 1000%: Այս տեսակէտին ընդլայնումէն ետք, երբ հարցազրոյցը կը հասնի եզրակացութեան, Թէրզեանին կ'ըլլայ ընթացիկ հարցումը՝ «ի՞նչ են ձեր ծրագիրները» ու կը պատասխանէ. -- «Ժան -- Մարի Փուարէի յաջորդ ֆիլմը՝ «les anges gardiens»:

ԾՈՒՌ ՔԱՆԱԿԻՆ ՇԻՏԱԿ ԳԻԾԸ

Պատերազմական իրավիճակով ու տնտեսական տագնապով առաւելապէս ծանրացած Հայաստանի ներկան, իր առթած մտահոգութիւններով ու անհրաժեշտ միջոցներ փնտռելու հրամայականներով, մինչեւ այսօր երկրորդական մակարդակի մղած է կենսական յարաբերութիւններու ոլորտ մը․ ան կ՚առնչուի համահայկական գոյութեան Սփիւռք -- Հայաստան առանցքին։

Նախկին պատուարներու խորտակումը, առաջին օրերուն լաւատես յոյսերու պատճառ եղաւ, այս մարզին մէջ վերջապէս սրբագրուած «բնական» յարաբերութիւններ տեսնելու սպասումը․ սակայն վերահաս երկրաշարժն ու ապա Ղարաբաղի հարցին ստացած բնոյթը ստեղծեցին օժանդակութեան բեւեռին շուրջ ձեւացած օղակներ։ Աւելորդ է ըսել թէ «օժանդակութիւն»ը ունեցաւ եւ ունի միմիայն նիւթական հանգամանք։

Յետոյ, ժամանակի ընթացքին երբ այս մարզը քիչ շատ մնայուն բնոյթ ստացաւ ու մանաւանդ «Հայաստան» հիմնադրամով օժտուեցաւ նաեւ կանոնաւոր կառոյցներով, սկսաւ որոշ շրջանակներու մէջ խլրտիլ յարաբերութիւններու մինչ այդ անտեսուած ոլորտներուն հարցը․ ի վերջոյ, ամէն առիթով միասնական ժողովուրդի մը լոզունգը կարգախօս դարձուցած պանդուխտներու համար չէր կրնար բաւարար ըլլալ նիւթական կապը։ Մանաւանդ երբ ամէնէն քմահաճ տնօրինութեան ենթակայ շրջանակի մը մէջ, ան ո՛չ մնայուն ըլլալու երաշխիքը կրնար ունենալ, ոչ ալ յաւակնիլ լոզունգային իրականութեան վերածելու գրեթէ անկարելի գործին։

Սփիւռքի սա կամ նա անկիւնէն, կապը մտաւոր, մշակութային մարզերու վրայ եւս տարածելու մասին բարձրացած ձայներու յաջորդեցին Հայաստանի իշխանութեան ներկայացուցիչներուն այս մասին ուղղուած հարցումներ, եւայլն։ Տուեալ պայմաններուն մէջ, առաջինը որքան առողջ երեւոյթ մը կը մատնէր Սփիւռքի գիտակցութեան չափանիշով, երկրորդը ձեւականէն անդին չանցաւ։ Ի՞նչ իմաստ ունէր Սփիւռքի հետ նիւթականէն դուրս մնացած -- մանաւանդ մտաւոր -- մարզին առնչուած հետաքրքրութիւն փնտռել տեղ մը ուր կային արդէն պատասխանի բնոյթով ներկայացող երեւոյթներ։ Անոնց ամէնէն «համահայկական» ըլլալու կոչուածը -- ուղղագրութեան այնքան ակներեւ խնդիրը -- ազատութեան հինգ տարուան ընթացքին վայելած ընդհ․ անտարբերութեամբ լայնօրէն կը բաւէր հասկնալու թէ միասնութիւնը լոզունգի շուկայէն դուրս ի՛նչ արժէք ունէր Հայաստանի համար։ Կարելի է հարցադրումի առարկայ ընել նաեւ Սփիւռքի մտաւորական ուժէն օգտուելու հայաստանեան ըմբռնումին արժեւորումը, եւայլն։ Օրէ օր բազմացող անյաջող, տխուր պարագաներ լայնօրէն կրնան վկայել մտաւոր ոլորտին մէջ սփիւռքեանը անտեսելու, արհամարհելու, մերժելու, կամ առնուազն՝ չճանչնալու յամառութեան մը մասին։ Փաստերու բազմութիւնը այլեւս կը զօրէ ամէնէն լաւատեսն ու հաւատաւորն ալ տարհամոզելու։ Այսօր վստահաբար ընդվզումի նոյն թափը պիտի չարթնցնէ Անկախութեան հռչակագրին օրերուն Դաւիթ Վարդանեանի մը ցեղասպանութեան հաշուեցոյցին «վտարանդի» Սփիւռքը պահանջատէր դարձնելու նկրտումը։ Զէ՛, բաւական ջուրեր հոսած են կամուրջներուն տակէն, նոյնիսկ եթէ կան միշտ ջախջախ փնտռողներ։

Հայաստանեան այս գրեթէ պաշտօնական կեցուածքին կայ սփիւռքեան «մասնակցութիւնն» ալ․ ու հարցը խորապէս քննելու ձեռնարկ մը անհրաժեշտօրէն պէտք է սեւեռի զոյգ երեսակներուն ալ վրայ։ Ո՞վ կրնայ պնդել թէ անբաղձալի այս կացութեան միակ պատասխանատուն հայաստանեան կեցուածքն է եւ թէ ըՍփիւռքը յաջողած է միշտ գտնուիլ արժանապատուութեան, հպարտութեան եւ մանաւա՛նդ ինքնաճանաչումի դիրքերուն վրայ։

Երկու բեւեռներուն կեցուածքը ամփոփող յատկանիշով էջ մըն է Նոյեմբեր 12-ի «Երկիր»ին մէջ տեղ գտածը որ խորագրուած է «ՀՀ արտգործնախարար Վահան Փափազեանի տեսակէտները սփիւռքահայ կեանքին մասին»։ «Երկիր»ը հոս, որպէս ազատ միջավայրի մէջ մամուլի փորձառութեան տէր աւանդութեան մը շարունակողը, որպէս այդ չի ներկայանար․ գրութիւնը որ կը բաղկանայ Արտաքին նախարարին ուղղուած երկու հարցումէ եւ անոր պատասխաններէն, որպէս ստորագրութիւն ունի «Հայլուր»ը որ լրատու գործակալութեան մը անունն է։ Իսկ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան մամուլի այս օրաթերթին որպէս խմբագրական ծանօթութիւն տուած տողերուն մէջ ոչինչ կ՚ըսուի բնագրին աղբիւրին մասին․ այդ ծանօթութիւնը միայն ծառայած է նշելու թէ Վ․ Փափազեանի Միացեալ -- Նահանգներու հայութեան հետ հանդիպումը չէ տուած ցանկալի արդիւնքը, քանի որ անոնց սպասումը ան «ծառայեցրեց իր պաշտօնին անյարիր հատուածամոլական թունոտ ելոյթների»... Սփիւռքի մամուլին հետեւելու առիթ ունեցողներ միայն կրնան գիտնալ թէ այդ ելոյթները նախարարը ունեցած էր Միացեալ - Նահանգներ այցելութեան ընթացքին ու անոնք լայնօրէն տեղ գտած էին «Ասպարէզ» օրաթերթին մէջ․ հաւանաբար «Հայլուր» եւ «Երկիր» օգտագործած են այս աղբիւրը։

Առաջին կէտը կ՚առնչուի Սփիւռքի մասին նախարարին արժեւորումին։ Վ․ Փափազեան կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ մեծ յոյսեր չի կապեր Սփիւռքին, շեշտելով մանաւանդ․ «եւ ոչ միայն ես, այլեւ հանրապետութեան ղեկավարութիւնը»։ Ու կը շարունակէ․ -- «այն պարզ պատճառով որ Սփիւռքն ինքը գտնւում է ծայրայեղ վատ վիճակում»։ Այս ծանրակշիռ հաստատումին կը հետեւի հետեւեալ բացատրութիւնը․ - «աւանդական կառոյցները, ըստ իս, եթէ դեռ չեն էլ սպառել իրենց, ապա այդ ճանապարհի վրայ են։ Իսկ նոր կառոյցներ, որպէս այդպիսիք, չկան։ Բացի այդ, Սփիւռքում չկայ ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրուած ղեկավարութիւն»։

«Աւանդական կառոյց» բացատրութիւնը, աւանդականօրէն միտք կը բերէ եկեղեցական -- կուսակցական -- մշակութային կառոյցներու երրորդութիւն մը որոնք իրարմէ բոլորովին անջատ բաներ չեն եղած բնաւ․ թէեւ դժուար ալ չէ ըսել թէ առաջին երկուքէն եկեղեցականն է որ առաւել կեդրոնական բնոյթով կը ներկայանայ ընդհանրապէս։ Եկեղեցականը, տակաւին գրեթէ ամէն գաղութի մէջ, կը նկատուի որպէս ներկայացուցչական ամէնէն լայն հանգամանք ունեցողը․ այս երեւոյթը հոգեւոր իշխանութենէն տարբեր դեր մըն ալ կը վերագրէ անոր․ հարցը այն է թէ եկեղեցին այսօր ո՛րքանով իրացուցած է ու կ՚արդարացնէ այս երկրորդ դերը որ ճակատագրականօրէն իրը եղած է մեր պատմութեան գրեթէ բոլոր շրջաններուն, քաղաքական փխրուն իշխանութիւններու պատճառաւ առաւելապէս։ Եւ առիկա ոչ միայն երկրէն դուրս ցրուած հայութեան համար։

Մեծ չէ թիւը այն գաղութներուն որոնք նման հարցումի մը դրական պատասխան հայթայթելու ատաղձ ունին․ ասոնց գլխաւորներն են արեւելեանները որոնք կը գտնուին մահմետական մեծամասնութիւններով շրջապատուած։ Իսկ մնացեալները, ժամանակին ու օրէ օր ստուարացող մեր բազմութիւններուն պահանջքներուն անտարբեր, յաճախ իրերամերժ երկփեղկուածութեան մը մատնուած որ մինչեւ իսկ օրինակ՝ անգիտանալու կը մղէ համազգային հպարտառիթ երեւոյթ մը -- ան ալ մշակութային -- երբ անոր տիրութիւնը իրենց չի պատկանիր, հետըհետէ կը կորսնցնեն իրենց վերագրուած ներկայացուցչական հանգամանքին արժանաւորութիւնը։ Այս պարագան ժխտական արժեւորումի մը տեղի չտար թերեւս, եթէ աշխարհական իշխանութիւն մը ձեւացած ըլլար պակասը լրացնելու համար, փաստն ալ տալով որ քաղաքակիրթ աշխարհին բնակիչ հայ Սփիւռքը հասած է վերջապէս երկնայինն ու երկրայինը զանազանելու մակարդակին։ Սակայն այդ մակարդակը տակաւին բաւական վեր մնացած ըլլալ կը թուի մեր իրականութեան հասողութենէն․ նոյնիսկ այսօր, երբ հակառակ ընդունելի և անընդունելի ժխտականներու, 70 տարի ետք Հայաստան լծուած է անկախ պետականութիւն կերտելու գործին։

Այսուհանդերձ, կարելի չէ եկեղեցականին առնչել աւանդական կառոյցներու մասին Վ․ Փափազեանի ախտորոշումը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԿԷՏԵՐ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Լրագրութեան մէջ նախապայման է, որ առաջին պարբերութիւնը կարդալով ընթերցողը կարողանայ գաղափար կազմել, թէ ինչի՞ մասին է նիւթը, ովքե՞ր են դերակատարները, ե՞րբ, ո՞ւր եւ ինչո՞ւ է տեղի ունեցել դէպքը։ Յաջորդ պարբերութիւններում լրագրողը քայլ առ քայլ բացատրելով իրադրութիւնները կը ներկայացնի ամբողջութիւնը՝ եզրակացութիւնը թողնելով ընթերցողին։ Ոչ ոք նրա կարծիքը չի ուզում լսել։ Լուրերի կապակցութեամբ եթէ կարծիք պիտի յայտնել, ապա դա խմբագրութեան գործն է։

Մեզ մօտ --- Սփիւռք թէ Հայաստան --- լուրի կէսը կարդում ես եւ դեռ գաղափար չունես թէ ինչի՞ մասին է լուրը։ Բացառութիւն են Փարիզի «Յառաջ»ը եւ Հայաստանի «Երկիր» ու «Ազգ» օրաթերթերը, որոնք զուսպ են, անմիջական ու պատասխանատու։ Մեր մամուլի աշխատակիցները թէ՛ անփոյթ են եւ թէ՛ տգէ՛տ։ Երբեմն գրական փորձեր են կատարում, երբ լրագրական մամուլը տեղը չէ նման նկրտումների, թէեւ պիտի շեշտել, թէ հմուտ լրագրութիւնը, լաւագոյն դէպքում, կարող է գրականութեան վերածուել, ինքնաբերաբար, ինչպէս Ստեփանոս Նազարեանի եւ Րաֆֆու դէպքում, կամ Հեմինգուէյի եւ Գաբրիէլ Գարսիա Մարկէզի պարագային։

Յետոյ, մերոնք սիրում են շռնդալից վերնագրեր գործածել, յատկապէս Հայաստանում, որոնք որեւէ առնչութիւն չունեն բուն նիւթի հետ։ Այս ցուցամոլութիւնը ժառանգութիւն է մնացել խորհրդային օրերից, երբ գրողներն ու լրագրողները ջանում էին ներքին գործունէութիւնը արտաքին փայլով փոխարինել՝ ստեղծելով բազմայարկ բառերի կոյտեր եւ ոչինչ չասող գոյների շառաչ։ Այդպիսով խորհրդահայ թերթերը կքում էին ահագնացող փայլուն բառերի բեռան տակ։ Այդ սովորութիւնը մեծ մասամբ շարունակւում է նաեւ այսօր։ Թեւաւոր խորագիր, թեւաւոր հաղորդագրութիւն։ Թղթակիցը ուզում է ապացուցել, թէ ա՛յս էլ գիտէ, ա՛յն էլ գիտէ, առանց անդրադառնալու, թէ իր տուած լուրը տուեալ շրջանի լոկ լոլիկի արտադրութեան մասին է։ Փաստօրէն, լրագրողի դիմագիծը դուրս պիտի մնայ թղթակցութիւնից։ Կարեւորը լուրն է, անկողմնակալ, առարկայական լուրը։

Այլ է պարագան յօդուածների։ Այդտեղ հեղինակը կարող է խորանալ ու տարածուել, պայմանով սակայն, որ նիւթի սահմաններից դուրս չգայ։ Այդտեղ նա կարողէ կարծիք յայտնել, վիճել ու հակառակել։ Այդ իր իրաւունքն է։ Այստեղ եւս մերոնք չափի զգացում չունեն։ Գրում են, հա՛ գրում, ամբողջ էջեր լցնում, որի կարդալու համար ոչ ժամանակ ունի ընթերցողը, ոչ էլ տրամադրութիւն, երբ հեղինակը փոխանակ անմիջապէս նիւթին անցնելու, ոլորապտոյտ ճանապարհներ է ընկնում՝ մոլորեցնելով թէ իրեն եւ թէ ընթերցողին։ Եթէ օրաթերթի յօդուածագիրը մէկ էջում չի կարողացել իր տեսակէտը պարզել, ապա տասնեակ էջեր էլ եթէ նրան տրամադրուին, միեւնոյնն է, նա չի կարող եզրակացութեան յանգել։ Մէկ անգամ ընդմիշտ պէտք է ձերբազատուել շատախօսութիւնից, տարածուելու հիւանդութիւնից եւ տպաւորութիւն գործելու յաճախանքից։

Այս չի նշանակում սակայն, թէ յստակութեան հասնելու համար պիտի տափականալ, Քաւ լիցի։ Անհրաժեշտ է կենսունակ ոճը, եւ ինչո՞ւ չէ, նաեւ մերթ ընդ մերթ հիւմորի ներկայութիւնը։ Այլ խօսքով, պիտի արտացոլել կեանքը՝ ուղղակի եւ անչպար։ Արդէն կեանքի ամէն մի վայրկեանը լեցուն է թէ՛ գաւեշտով եւ թէ ողբերգութեամբ։ Լրագրողը եթէ կարողանայ վերարտադրել իրականութիւնը, արդէն հասած կը լինի իր նպատակին։

Լրագրութեան մէջ պիտի խուսափել նաեւ անտեղի բարդ բառեր չինելու մոլուցքից։ Հարցը հարց է, հիմնահարցի պէտք չկայ։ Քաղաքական կեանքում ոլորտներ ընկնելու պէտք չկայ, երբ աւելի անմիջական են ասպարէզ, բնագաւառ կամ հանդրուան ու յարանման այլ ըմբռնումները(?)։ Ապացուցելու պէտք չունենք, թէ մենք էլ երկիր ենք, պետութիւն եւ դիւանագիտական ինքնուրոյն լեզուով օժտուած համակարգ։ Ցուցականը մեզ ոչ քաղաքական յաջողութիւն կը բերի, ոչ էլ պետականութեան խարիսխ։

Եկանք, հասանք թերթերում հրատարակուող լուսանկարներին։ Նախ լուսանկարը տիրոջը չի նմանում, իսկ եթէ նմանում է, չգիտես ե՞րբ եւ ինչո՞ւ է նկարուել։ Տակը ոչ անուն կայ, ոչ էլ թուական։ Խմբանկար է։ Մէջտեղում լրագրական նիւթի հերոսն է։ Իսկ ովքե՞ր են նրա հետ նկարուածները։ Անպատճառ կարեւոր մարդիկ են։ Հօ սոխի գլուխ չեն, որ անցնես ու նրանց անունները զանց առնես։ Այս անբարեկիրթ սովորութիւնը նոյնպէս գալիս է Սովետների օրերից, երբ ոչինչ էր մարդը, քաղաքացին։ Եթէ տուեալ անձնաւորութիւնը խորհրդային իշխանութիւնների նպատակին չէր ծառայում, ի՞նչ կարիք կար նրա ինքնութեան դրսեւորումը։ Այս երեւոյթը միաժամանակ արհամարհանք է ուղղուած ընթերցողին․ Դու ո՞վ ես որ իրաւունք ունենաս իմանալու այս կամ այն լուսանկարում ներկայ անձանց ինքնութիւնը։ Մեզ մօտ էլ, մէկ էլ տեսնում ես թերթում լուսանկարը կայ, սակայն անունը չկայ։ Ո՞վ է, Մարկո՞ս թէ Կիրակոս։ Բացարձակ անքաղաքավարութիւն է։

Խօսք չկայ, որ մեր թերթերը անհրապոյր են, թէ՛ բովանդակութեան եւ թէ՛ էջադրութեան տեսակէտից։ Որոշ թերթեր լաւ բովանդակութիւն ունենալով հանդերձ, ուշագրաւ չեն, որովհետեւ դրանց պակասում է գեղարուեստական էջադրումն ու ճաշակաւոր ստորաբաժանումները։ Մէկ էլ տեսնում ես օրուան կարեւոր լուրը զետեղուած է վերջին էջերի մի կորած անկիւնում՝ խեղդուած միմեանց հրմշտող ծանուցումների մէջ։ Մի այլ օրաթերթ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացրել է լուրերի վրայ, երբ թերթը աղաղակում է գաղափար-յօդուածների պակասութիւնից։

Այլ խօսքով, մեր թերթերի մեծ մասը տառապում է դիմագիծ չունենալու ցաւից։ Գոնէ կուսակցական թերթերը դիրք ու տեսակէտ ունեն, պայմանով սակայն որ կուսակցականութիւնը այլամերժութեան չհասցնեն, մի հանգամանք որ գրեթէ ընդհանրական է թէ՛ Սփիւռքում եւ թէ՛ Հայաստանում։

Ամէն պարագայի, ամենակարեւորը որեւէ թերթի համար նկարագիրն է՝ խիզախութիւնն ու արդարամտութիւնը։ Այդպիսո՛վ է միայն, որ ընթերցողը կարող է վստահութիւն տածել թերթի նկատմամբ։

«Նոր Կեանք»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՐՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուս լրագրող մը չափելու համար թէ որքան լրջութեամբ կը կիրարկուի օտարականներու կեցութեան մասին Մոսկուայի քաղաքապետարանին նոր կանոնագրութիւնը, ծպտուած է որպէս նորեկ մը ու շրջած քաղաքը։ Նախ ջանալով քօղարկել սլաւական դիմագիծը, ան գլխուն գդակ մը անցուցած է ու այնպէս իջած փողոց։

Առաջին հաստատածը այն կ՚ըլլայ որ օրէնքին կիրարկութեան դրուած օրը Մոսկուայի քաղաքապետը պատրաստ չէր այդ կիրարկութեան, ոչ ալ կազմակերպուած։ Ոչ մէկ պաշտօնեայ իրեն հարց տուած է թէ ինչո՛ւ կը շրջի այդպէս աննպատակ, Լենին պողոտային երկայնքին։ Աւելին, մեթրոյի կայանի մը մօտը ան կը դիմէ զինուորականի մը, հարցնելով թէ ինչու չեն քններ իր թուղթերը․ «յառաջացէ՛ք, ոչինչ կ՚ուզենք ձեզմէ» կ՚ըլլայ պատասխանը։ Քիչ ետք, շուկայէն խաղող գնելու պահուն, կը հարցնէ թէ ո՛ւրկէ բերուած է ապրանքը։ Կէսկատար ռուսերէնով մը մարդը կը պատասխանէ իրեն թէ լաւ խաղող է, Ղրիմէն բերուած։ Այդ պահուն լրագրողը կրկին շուրջբոլորը ու-

տեկան կը փնտռէ, ըսելու համար թէ գաղտնի մնացող տիպար մը կայ հոն։

Որպէս միջին ասիացի ծպտուած երիտասարդը կը մատնանշէ այլ թերութիւն մըն ալ ու նոր օրէնքին կիրարկութիւնը լուրջի առնուած չի նկատեր, քանի որ առանց պարտադիր արտօնութեան հոն ապրողներու մասին լրատուութիւն ընդունող ոչ մէկ հասցէ կամ հեռաձայնի թիւ ներկայացուած է հանրութեան։ Իսկ երբ ինք կը փորձէ իր թաղին բնակարաններու գրասենեակը հեռաձայնել, ըսելու համար թէ իր շէնքին սանդուխներուն վրայ կովկասեան երկու անծանօթ տիպարներու հանդիպած է, կոշտ ու կոպիտ արտայայտութիւններով պատասխանած են իրեն։

Ուշադրութիւն հրաւիրելով այն պարագային վրայ որ արտօնութենէ զուրկ օտարականները ամէն բան կ'ընեն որպէս տեղացի ծպտուելու համար, լրագրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ քաղաքապետին պաշտօնէութիւնը հետեւի մարդագիտութեան դասընթացքներու, կարենալ զանազանելու համար տեղացի եւ եկուոր տիպարները։ Իսկ գործընթացը դժուարացնող ազդակ կը նկատէ քաղաքապետին մէջ Ուկրանացիներու, Հայերու եւ Ազրպէյճանցիներու ներկայութիւնը որ կրնայ չարաշահումներու առաջնորդել։

Ան կ'ըսէ տակաւին թէ քաղաքապետի աշխատողներու անբաւարար թիւին որպէս դարման, կարելի է այլ միջոցներու դիմել․․ օրինակ, կարելի է Մոսկուացիներուն համար պատրաստել կրծքանշաններ, սպիտակ, կարմիր, կապոյտ գոյներով կամ բոլորին կրել տալ լուսանկարով ու յատուկ թիւերով չինուած անձնաքարտեր, անմիջապէս զատորոշուելու համար անոնցմէ զուրկ օտարականներէն։

Յաւ յայտնելով որ ինք ոչ ռուս մը ըլլալով չի կրնար քաղաքապետին մաս կազմել ու մասնակցիլ օտարականներու որսին, երգիծագիր լրագրողը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հայրենի պարտականութիւնը կատարելու, գոնէ լրատուութիւն կատարելու կամ խորհուրդներ տալու միջոցով․ ան կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր մոսկուացիի սրբազան պարտքն է սատարել այս օրէնքին յաջողութեան, մանաւանդ որ օտարականները կը վխտան մայրաքաղաքին ամէն մէկ անկիւնը։

ՔԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

LA FEMME DE DEUX ÉTÉS

ARMAND YAGMOURIAN

La Pensée Universelle, Paris 1993.

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ 75-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նոյեմբեր 11–ը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար յուշի, խորհրդածութեան եւ զոհերու հանդէպ երախտագիտութեան Յուշատօնն է։

Աւելի քան տասը տարիներէ ի վեր Իսի լէ Մուլինոյի մէջ կը կատարուի Նոյեմբեր 11–ի Զինադադարի Օրը, ինչպէս կը կատարուի Ֆրանսայի բոլոր նահանգներուն մէջ, սակայն ի տարբերութիւն միւս շրջաններուն Իսիի քաղաքապետի եւ նախկին Ռազմիկներու քաջալերութեամբ, քաղաքիս քրիստոնէական եկեղեցիներուն կողքին եւ կազմակերպութեամբ, Հրեաներն ու մահմետականները եւս կը մասնակցին Աղօթքի Պահին, սակայն քանի կը մերժեն Հրեաներն ու մահմետականները եկեղեցի մտնել, ուստի Սէն - Թ'էթիէնի Եկեղեցւոյ կողքին սրահի մը մէջ է որ կը հաւաքուին մօտ 150 հոգի, ինչպէս սովոր է ֆրանսական լեզուի մէջ արտայայտութիւնը որ կ'ըսէ՝ Լէ քրուայան է լէ նոն քրուայան հաւատացեալներն ու ոչ հաւատացեալները միասին ու միատեղ աղօթելու կամ խոնարհելու յիշատակին առջեւ անոնց որոնք զոհուեցան յանուն խաղաղութեան եւ յանուն արդարութեան 1914 – 1918 Առաջին աշխարհամարտին։

Նախ մի քանի խօսք կ'արտասանէ ու ապա կ'աղօթէ իմամը, որուն կը յաջորդէ հրեայ ռաբունին։ Ապա յաջորդաբար քրիստոնէական զանազան եկեղեցիները ինչպէս ֆրանսական կաթողիկէ, Ֆրանսայի Ռէֆորմէ եկեղեցին, ռուս օրթոտոքս, հայ Աւետարանական եւ հայ Առաքելական Եկեղեցին։

Կազմակերպիչներու եւ ներկաներու փափաքն է որ ամէն տարի անպայման Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մեղեդի մը կամ շարական մը հնչէ Աղօթքի պահուն, քանի յուզումն ու միսթիսիզմը կը հասնին գագաթնակէտին, շնորհիւ հայ երգի եւ հայ երաժշտութեան ստեղծած մթնոլորտին։

Հայր Միւռոն «Հայր Մեր» աղօթքով սկսաւ եւ ապա երգեց «Զայնեցեր Առ Ղազարոս» հանդիսաւոր մեղեդին ու ապա ֆրանսերէն լեզուով կարդաց հետեւեալ գրութիւնը․ - «Հաւաքուած ենք աղօթելու եւ խոնարհելու Առաջին աշխարհամարտին պատերազմի ընթացքին զոհուած զինուորական եւ աշխարհիկ զոհերու յիշատակին»։

Ֆրանսան գրեթէ տուաւ 1·400·00 զոհ եւ աւելի քան երեք ու կէս միլիոն վիրաւորներ․․․

1918 թ․ Նոյեմբեր 11–ը կը կարծուէր թէ պիտի ըլլար վերջին պատերազմը եւ մարդկութիւնը պիտի ըսէր․ ո՛չ․ այլեւս երբեք պէտք չէ կրկնենք․․․

Այս ու նման խոստումներ մնացին զուր փափաք ու տենչանք քանի հազիւ քսան տարիներ անցած նոյն մարդկութիւնը, թէեւ նոր կառավարութիւններ, եւ նոր զինուորներ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմը կազմակերպեցին։

Պէտք չէ մոռնալ զոհերը, քանի անոնք լաւագոյն փաստն էին որ նման անմարդկային վիճակներ չկրկնուէին։

Այսօր հաւաքուած ենք յիշատակելու Զինադադարի մը 75–ամեակը, միաժամանակ աշխատանք պէտք է տանինք, ջանք ու ճիգ չխնայենք, որպէսզի կրկին անգամ նման անպատասխանատու եւ մարդկութիւնը վտանգող արարքներ չկատարուին, հոն ուր պատերազմներ կան դադրին կամ հզօր պետութիւնները լուծումներ առաջարկեն ըլլայ Հայաստանի թէ Լեռնային Ղարաբաղի համար, Լիբանանի թէ նախկին Եուկոսլաւիոյ համար։

Ուրախութեամբ ողջունեցինք Իսրայէլի եւ Պաղեստինի միջեւ յառաջացած համաձայնագիրները, որ առաւել քան երբեք յոյս կուտան թէ չկայ խնդիր որ լուծում չունենայ։

Մենք Իսիի մէջ ի մասնաւորի հպարտ ենք որ քրիստոնեաներ, հրեաներ ու մահմետականներ նման առիթով եւ միասին եւ միատեղ աղօթելու գոհունակութիւն կ'ունենանք աշխարհական հեղինակութիւններու եւ նախկին ռազմիկներու ներկայութեամբ»։

Ապա «Հոգւոյն Հանգուցելոց»․․․ ննջեցելոց աղօթքով աւարտեց խօսքը։

Ինչպէս աւանդութիւն է ժամը 10–ին Պր․ Անտրէ Սանթինիի գլխաւորութեամբ ուխտը լա Տէֆանս-ի Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ նախկին նախարարն ու հայ թէ օտար հաստատութիւններ ծաղկեպսակ զետեղեցին ու Հայր Միւռոնի աղօթքէ վերջ սոյն յուզիչ եւ տպաւորիչ արարողութիւնները վերջ գտան։

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 22–ին Կրընոպլը կ'այցելէր Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէս Ալֆիեոնի La poésie dans un jardin միութեան հրաւէրով համագործակցութեամբ Կրընոպլի Մշակութային Տան։

Քաղաքապետարանի ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններ, դահլիճը լեցուած էր հայ եւ ֆրանսացի հրաւիրեալներով, քաղաքապետը հրաւիրագիրներ ղրկած էր նախարարին ծանօթանալու համար, . ներկայ էին անխտիր կուսակցութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ։

Սրահէն ներս կը մտնէր Պր․ Յակոբ Մովսէս ընկերակցութեամբ՝ Պր․ Սուրէն Աղէկեանի, Մշակութային Տան նախագահ եւ Պր․ Իշխան Կարապետեանի։

Քաղաքապետ՝ Ալէն Քարինեոն ջերմ խօսքերով դիմաւորեց հիւրը, պատմական ըրաւ հայեւֆրանսական կապերուն եւ նուիրեց քաղաքի պատուանշանը որուն արժանացած էին Գառզու եւ Վազգէն Մանուկեան որ աւելի ծանօթ է քաղաքապետին որպէս «իր սանը», երբ Ղարաբաղի Կոմիտէի անդամները բանտարկուեցան, զինենք բանտէն ազատելու գործին լծուող քաղաքապետներու խումբին մաս կազմեց Կրընոպլի քաղաքապետը, իր կողքին ունենալով խորհրդական Օր․ Ժընըվիէվ Զիտեմեանը։

Յակոբ Մովսէս շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին յանձնելով յուշանուէր մը (հայերէնէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կ'ընէր բանաստեղծ Վահէ Կոտել)։

Երեկոյթը վերջացաւ մտերիմ խօսակցութիւններով յարգելի նախարարին հետ, համեստութեամբ ջանաց բացատրութիւններ տալ Հայաստանի ունեցած նուաճումներուն մշակութային գետնի վրայ, շատ մը դժուարութիւններու յաղթահարելով։

Յաջողութիւն․․․

Նախարարին կ'ընկերանային չորս բանաստեղծներ՝ Յովհ․ Գրիգորեան, Հենրիկ Էդոյեան, Հրաչեայ Թամրազեան եւ Արմէն Շէկոյեան եւ Օր․ Հերմինէ Գաբրիէլ ծանօթ դերասանուհի, կարդաց ֆրանսերէնի թարգմանուած բանաստեղծութիւններ, ներկայիս կը պատրաստէ թատերական ներկայացում մը նուիրուած Հայաստանի շրջափակման «La lune avait l'épaisseur d'un cil»:

Իսկ Ժընեւէն, Վահէ Կոտել, որ ծանօթ է արդէն, կարդաց իր բանաստեղծութիւններէն փունջ մը։

Բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու։

Օր․ Մարի Զարեան եւ Գագիկ Համբարձումեան կը ներկայացնէին Երեւանի հեռատեսիլի ընկերութիւնը։

Վ․

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ՕՐՕՐՈՑԱՅԻՆ
(ՏԷՐԵԱՆԱԿԱՆ ՇՆՉՈՎ)

Մոռացի՛ր, մոռացի՛ր ամէն ինչ,
Ամէն ինչ մոռացի՛ր, մոռացի՛ր,
Ո՛չ պանիր, ո՛չ կարագ երազիր,
Մի կտոր հացով գոհացիր։

Այս անկախ, այս անկապ աշխարհում
Մեծանաս՝ ձու կամ ձի գողացի՛ր,
Իսկ հիմա ո՛չ քաղցիր, ո՛չ լացիր,
Ծծակով դու մի կերպ դիմացի՛ր․․․

ԼԱԼԱ ՆԻԿՈՅԵԱՆ

«Ոզնի»

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

«Պէտք է մեռեալներուն թողուլ իրենց հանգիստը եւ ապրողներուն իրենց պատրանքները»

ԱՔՍԵԼ ՄՈՒՆԹԷ

ԿԸ ՏԵՆՉԱՍ, սիրելիս որ պատմեմ քեզի կեանքիս պատմութիւնը։ Բայց ի՞նչ է տերեւ մը անտառին բոլոր տերեւներուն մէջ, «Ծնչէ ի նմա հողմ եւ ոչ եւս երեւի տեղի նորա»։

Ո՞վ արիութիւնը ունեցած է անկեղծօրէն պատմելու իր կեանքը,

Մարդկային թշուառութեան մէջ եղբայրակիցներէս ո՞րը չէ ունեցած իր սայթաքումը, վհատութեան, նոյն իսկ վատութեան պահերը։

Բայց քանի որ շատ բուռն է փափաքդ, տեղի պիտի տամ, թերեւս երբ կարդաս այս խոստովանութիւնս որ հրապարակային չէ՛, որովհետեւ միայն քեզի համար գրած եմ. (թէեւ ոչ ոք կրցած է զուսպել գրութեան մը ճակատագիրը), թերեւս ես արդէն մեկնած ըլլամ այս աշխարհէն, այն ատեն յիշէ թէ ոչինչ կրնայ հետեւիլ յիշատակի մը, բայց միայն ճշմարտութիւնը, յաւերժական ճշմարտութիւնը։

Գիտես որ միշտ ինքզինքս առանց հաճոյակատարութեան հակումի դատելու սովորութիւնը ունեցած եմ, ուրեմն պիտի խօսիմ առանց գեղեցկագոյնը ներկայացնելու ճիգի, առանց կեղծ ամօթխածութեան, արիաբար։ (1)

Գիրքի մը մէջ, առհասարակ էջեր կան լուսաւէտ, էջեր ալ կան ուր մթնշաղ իջած է։ Ստուերն ու լոյսը գիրկընդխառն են մարդկութեան ճամբուն վրայ, մի մեղադրեր զիս եթէ հոգիիս ծալքերէն երբեմն իջնէ մռայլը դառնութեան։

Ազուոր, մշտադալար հացիներով եւ թմբիի անտառներով զարդարուն բլուրի մը կողքին, որ կը կազմէ Պէշիկթաշի (Պոլսոյ մէկ արուարձանը) վերի մասը, պարտէզներով շրջապատուած սպիտակ փառաւոր տան մը մէջ ծնած եմ 1872 թուականին, Փետրուարի փոթորկաշունչ գիշեր մը։ Թերեւս ատոր համար հոգիս եղած է միշտ փոթորկոտ։

Այդ տունը ստացուածքն էր հօրս, Յակոբ Զօպանեանին։

Ակնէն գաղթած հանրածանօթ Զօպանեան ընտանիքը որ իր մէջ ունեցած է հին ատենէն իսկ, մտաւորականներ, գիտուններ, բանաստեղծներ, ինչպէս նաեւ աւետարականներ․ երկու ճիւղի բաժնուած է, երէց ու կրտսեր։

Զօպանեան – Հովեան գերդաստանին մասին աւանդութիւն մը կը պատմէ։

Հարիւրաւոր տարիներ առաջ Ակնայ մէջ ապրած են այր եւ կին մը, բարեկեցիկ եւ բարեհամբաւ։ Անոնք իրենց ամուսնութենէն անմիջապէս յետոյ շարունակաբար ունեցած են 12 մանչ զաւակներ որոնց իւրաքանչիւրը մէկ տարի ապրելէ յետոյ մեռած է։ Վերջին երախային մահուընէն վերջը այլեւս յուսահատ, կսկծահար, քաշուած են հեռաւոր գիւղ մը ինքզինքնին տուած իրենց վիշտին։

Ամառ երեկոյ մը, արեւմուտքէն, իրենց տանը դրան բացուածքին մէջ յանկարծ կ'երեւայ կրօնաւոր մը, բարձրահասակ, բարի կերպարանքով, կրօնաւոր մը որ չի նմանիր ոչ մէկ ուրիշ կրօնաւորի, իր վերարկուին ծայրերէն կարծես սրբութիւն կը կաթի։ Ան կը խօսի սփոփող ձայնով մը։

– Մի՛ շատ տրտմիք, կ'ըսէ, ալ բաւ է որչափ լացիք, դուք ի մօտոյ պիտի ունենաք նորէն մանչ զաւակ մը որ այս անգամ պիտի ողջ մնայ։ Միայն թէ իր ծնունդէն մինչ 40 օր, մի՛ մկրտէք, ես պիտի գամ եւ մկրտեմ զայն։

Ու կ'աներեւութանայ։

Այր ու կին ծունկի կուգան եւ արտասուելով կ'աղօթեն։

Արդարեւ նոյն տարւոյն մէջ կ'ունենան գեղեցիկ մանչ զաւակ մը, կը սպասեն 40 օր եւ նորէն խորհրդաւոր կրօնականը կուգայ եւ կը մկրտէ զայն։ Անունը կը դնէ «Հովիւ»։ Մկրտելէն յետոյ մօրը գիրկը կուտայ երախան ու կ'ըսէ․

– Առ զաւակդ, ան երջանիկ պիտի ապրի եւ հիմնադիրը պիտի ըլլայ մեծ տոհմի մը, երկար ժամանակ պիտի յիշուի իր անունը։ Զօպանեան ընտանիքին մէջ Հովիւ անունը կրող շատեր կան։

Իմ զարմիկներէս մէկը կը կոչուէր Յարութիւն – Հովիւ, թէեւ չէին գործածեր այդ երկրորդ անունը։

Վաւերագիր մը, ստորագրուած Ակնայ առաջնորդ Կարապետ Վարդապետի կողմէ, 18–րդ դարուն, կը գտնուի Արշակ Զօպանեանին մօտ, որուն հօրը Յովհաննէս աղա Զօպանեանին աղօթագրքին մէջէն գտնուած է։ Այդ վաւերաթուղթը կը ստուգէ թէ վերոյիշեալ Հովիւ անունով մկրտուած երախային հայրը, Ռուբինեան Իշխանազուն մըն է որ Ռուբինեաններու պարտութեան ժամանակ, թշնամիներ առեւանգած եւ խոպան դաշտի մը մէջ ձգած են, խաշնարած մը, Պուղամ անունով զայն գտած, որդեգրած եւ Ակն բերելով մեծցուցած է։ Իշխանազունը թերեւս անգիտակից իր ծագումին, ջանացած է լաւ դիրքի մը հասնիլ եւ յաջողած է։ Ան ամուսնանալով անուանի ընտանիքի մը աղջկան հետ հայրը եղած է Հովիւի, կորսնցնելէ յետոյ 12 մանչ զաւակ, ինչպէս վերը պատմեցինք ու Հովիւ, սերած Ռուբինեաններէ նախահայրն է Հովեան – Զօպանեան գերդաստանին։

Գոնէ Կարապետ Վարդապետ այնպէս կը վկայէ։

(Շար․ 1)

(1) - Յարակից անցքերը եւս պիտի պատմեմ, որովհետեւ շահեկան ժամանակամիջոցներ ապրած եմ, եւ ականատես եղած շատ դէպքերու։

ԿՐԸՆՈՊԼ

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Անտոնեան եւ զաւակները,
Պր. Համբարձում Անտոնեան,
Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Անտոնեան եւ զաւակները,
Արմենուհի Անտոնեան,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աւագեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Սարօ Խաչիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Տիրուհի Աւագեան,
ինչպէս նաեւ Շահպազեան, Ադամեան, Թադէոսեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԼՎԻՆԷ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աւագեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 2, ժամը՝ 10-ին
Eglise St. Louis — Grenoble
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Ռոք գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 11-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

13 rue du Perche

հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝
ՏԻԿԻՆ ԺԻՒԼԻԷԹ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աշճեան)
մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, տօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿՈՉ–ՀՐԱՒԷՐ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Մարսէյլի «Յակոբ Կօչկարեան» ակումբի վարչութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

մը, որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12.30-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ

327 Պուլվար Միշըլէ, 13009

Սոյն հաւաքոյթին կը նախագահէ՝
ԼԵՒՈՆ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ
անդամ Ռ.Ա.Կ.-ի Եւրոպայի Շրջանային վարչութեան եւ նախագահ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի վարչութեան:

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որոնք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ազգային-կուսակցական կեանքով եւ Ռ.Ա.Կ.-ի Հայաստանի մէջ տարած քաղաքականութեամբ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ պատասխանատուներուն.

Տիկին Տօնիկեան
42-69-07-95
Պր. Կարապետեան
91-22-71-16

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աղաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զաքեան եւ զաւակները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԱՂԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

carzou

Peintures, Acquarelles Dessins, Lithographies

METROPOLE SHOPPING CENTER
NIVEAU 2

MONTE CARLO

Jusqu'au 20 Décembre

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վալանսի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

Palais de la Foire à Valence —
Salle Cevennes

Դեկտեմբեր 5-ին, – կէսօրէ վերջ – ժամը 15-ին, ճոխ առարկաներ:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

LISTE DES DONATEURS
DU 11/11 AU 24/11

DONS INFERIEURS A 1.000 FRANCS

— 200 Francs

M. et Mme Joseph Adalian, Mme Saténik Aghbekian, M. et Mme Paul Apikian, M. et Mme Daniel Baghloyan, M. et Mme Nazareth Bardakjian, M. et Mme Gilbert Beghin, M. et Mme A. Bodourian, Mme Angèle Dalmasso, Mme Nathalie Donneaud-Gérome, M. et Mme Pierre Ejdaharian, M. et Mme Arman Garavaryan, M. Ayaz Gebro, M. et Mme Jean Gulian, Melle Sonia Hovsepian, M. et Mme Michel Ishanian, Mme Rose Jamgotchian, M. Bernard Karabadjakian, M. et Mme Clément Keusséian, M. et Mme Jean Lazzarini, M. et Mme Edmond Medjikian, Melle Roselyne Minassian, M. et Mme Pierre Nazaretian, Melle Hélène Noroyan, M. Hacir Oztas, Mme Jeanne Séguier, M. Henri Sinanian, M. et Mme M. Soukiassian, Mme Perlette Soukiassian, Melle Marie-Rose Stéfanian.

— 150 Francs

M. Jean-Louis Dettori, M. et Mme Albert Herlakian, Melle Nadia Mardirossian, M. et Mme O. Merdjimekian, Mme Vartanouche Nalbandian, M. et Mme Arthur Osepyan, Mme Sirarpie Sarafian.

— 100 Francs

M. et Mme Joseph Allotta, M. Michel Badalian, M. et Mme G. Baronian, M. Albert Bekhlian, Mme Jacqueline Bruny. M. Norbert Cankar, M. et Mme Léon Felici, M. et Mme Robert Fournier, Mme Maryse Kaloudjian, M. Laurent Lazzarini, Mme Gérard Malkhassian, M. Baret Manok, M. et Mme Richard Minassian, M. Laurent Vasile.

— TOTAL : 643.350 Francs

UGAB-*Jeunes*

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

MAYRIG

en présence de *Jacky NERCESSIAN* (sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

— Entrée libre —

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3[e]
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. –

Դեկտ. 11-ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30-ին:

Դեկտ. 19-ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին:

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ *Pour vos cadeaux de fin d'année*
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d''Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
—— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) ——

Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours) Tél. : 47 50 40 47

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ
— Տիրուհի Միսաքեան —
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « *Spitak* »

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom :
Adresse :
Code postal Commune
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Փօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 3-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.207

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.207

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛վ Դարք, Ո՛վ Բարք

Ճիշդ է որ այլեւս վրդովիլ, ընդվզիլ, այլ մանաւանդ՝ զայթակղիլ ժամանակավրէպ բարքեր են եւ նոյնիսկ հարկ է յանախ Պայէն աւելի պապական ըլլալ, առնուազն յետամնաց ոգէտի մը տեղ չանցնելու համար :

Ընկերութիւնը այնպիսի զարգացում մը արձանագրեց, եթէ կարելի է «զարգացում» որակել այն յառաջդիմութիւնը զոր կրեցին բարքերը, որ այլեւս մանուկը մանկութիւն չունի, սեռը չատոնց փոխարինած է սէրը եւ ոչ ոք կը համարձակի բացէ ի բաց դէմ արտայայտուիլ կարգ մը վնասակար ապատագրումներու ընկատուելու համար մէկը որ չի քալեր իր ժամանակին հետ, պահպանողական մտայնութեան տէր է, աւելին՝ ազատութեան իսկ դէմ է, երբեմն մինչեւ իսկ՝ ֆաշիստ, քանի ազատութիւնն իսկ նոր դիմագիծ առած է եւ ոչ մէկ կապ ունի այն ազատութեան հետ որու համար դաղափարապաշտ մարդիկ յեղափոխութեան դիմեցին :

Մեծն -- Բրիտանիոյ մէջ, երկու մանուկներ 11 տարեկան, ամենայն գիտակցութեամբ է որ առեւանգած, չարչրկած ու սպաննած են 2 տարու մանչուկ մը : Ֆրանսայի մէջ, ուրիշ երեք մանուկներ են որոնք չարչարելով մեռցուցած են Թափառաշրջիկ մը ու քանի մը օր ետք, անոնցմէ մէկը՝ տասը տարեկան, հարցազրոյց կուտայ թերթի մը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Նոյեմբեր 28) եւ ձեւով մը «հերոս» կը դառնայ, մինչ որ պիտի չպատահէր եթէ տունը նստած դասերը սերտէր եւ լեկօ խաղար :

Դեկտեմբեր 1--ին, սիտա-ի համաշխարհային օրուան առթիւ, Փարիզի պատմական հրապարակին՝ Գոնքորտի կոթողը (Օպէլիսք) որ արեւու խորհրդանիշ էր փարաւոններու համար եւ Լուքսորէն բերուած է, անսովոր երեւոյթ մը կը պարզէր : Արդարեւ գլխուն անցուցած են սերմնապահակ մը (փրէզերվաթիֆ) ցըն-ցէլ տպաւորութիւն գործելու համար : Ո՛չ ոք կրնայ ընդդիմանալ սիտա-ի դէմ տարուած պայքարին, բայց, տեղ մը ծուռ բան մը չկա՞յ, երբ այս ծաւալը կ'առնէ աղէտալի հիւանդութիւն մը որ բացառիկ պարագաներու արկածի հետեւանք է եւ ընդհանրապէս ծանօթ է որ Թմրեցուցիչի գործածութիւնը որ չի կասեցուիր, ինչ դեր կը խաղայ :

Բայց, հարկ է քալել ժամանակին հետ : Բնական գտնել որ իրենց դերէն հրաժարած ծնողքներ թոյլ տան որ իրենց տասը տարու մանչուկը պատմէ թերթի մը առաջին էջերէն թէ ինչպէս ընկերներուն հետ չարչրկած են խեղճուկրակ դատարկապորտ մը, ու ոչ ոք ուզէ ընդունիլ այն ծանրակշիռ դերը զոր կը խաղան մտիանները, վիտէօխաղերը, սարսափի ժապաւէնները, ուղեղին վրայ մանուկներու որոնց այլեւս Անտերսընի հէքեաթներու տեղ Ժիւրասիք փարք կը հրամցուի :

Ու ահա, մենք ալ, այս տողերով, փաստեցինք որ չենք քալեր ժամանակին հետ, «հին գլուխ» կը մնանք եւ դեռ կարօտն ունինք, թերեւս հին, բայց՝ աղուոր օրերու, երբ սէրը այսքան չէր վարկաբեկուած եւ Գոնքորտի Օպէլիսքն ալ սերմնապահակ հագուելու կարիքը չունէր :

O Tempora ! o mores.

«ՅԱՌԱՋ»

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՈՒՍԱԿԱԼԻՆ ՀԵՏ ՏԵՍՆՈՒԵԼԷ ԵՏՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԼԱՒԱՏԵՍ Է

Պոլսոյ հայկական վարժարաններու հայերէն դասաւանդութեանց արգելքի հարցին արծագանգեցինք սկիզբէն (Նոյեմբեր 13/14, 16 եւ 24) : Ստորեւ նոր տեղեկութիւնները զորս «Մարմարա» կուտայ Նոյեմբեր 25-ի իր թիւով :

❦

Նախապէս առնուած ժամադրութեան մը համաձայն, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեան Նոյեմբեր 24-ին, ժամը 16.30-ին այցելեց Պոլսոյ կուսակալ Հայրի Գօզաքճըօղլուին : Այցելութեան նպատակն էր կուսակալին ուշադրութեան յանձնել Պոլսահայ վարժարաններու հասած վերջին անընդունելի հրահանգը, ըստ որու այսուհետեւ հայկական վարժարաններուն մէջ բոլոր դասաւանդութիւնները, բացի հայերէն լեզուի դասաւանդութենէն, պէտք է կատարուին թրքերէն լեզուով : Պատրիարքին կ'ընկերանային Ս. Փ. Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Փիլօ Աթան եւ մեր ազգայիններէն Պետրի Եալըն, Մելքոն Գարաքեօսէ եւ իրաւագէտ Սեդրակ Տավուտհան : Պատրիարքը գրաւոր պատճէն մը յանձնեց յարգելի կուսակալին եւ յայտնեց, թէ հայ համայնքը ծայր աստիճան անհանգիստ եւ մտահոգ է վերոյիշեալ նոր հրահանգին կապակցութեամբ : Գարեգին Արք. անտեղի եւ աւելորդ նկատեց այս հրահանգը եւ հարց տուաւ, թէ Կրթական նախարարութիւնը ի՞նչ կը շահի այսպիսի նոր հրահանգի մը կիրարկումէն : Ի՞նչպէս կարելի է թրքերէն լեզուով դասաւանդել օրինակի համար կրօնքի դասը : Այլ դասաւանդութիւններու պարագային ալ կը պակսին ուսուցիչներ եւ կարելիութիւններ : Տակաւին անցեալ տարի էր որ Կրթական նախարարութիւնը վաւերացուց հայերէն լեզուով գրուած զանազան դասագիրքեր : Ի՞նչ փոխուեցաւ անցեալ տարուընէ մինչեւ այսօր, որ անցեալ տարի վաւերացուած դասագիրք մը այս տարի կ'արգիլուի մեր վարժարաններուն մէջ :

Կուսակալ Հայրի Գօզաքճըօղլու պատասխանեց, թէ բացարձակապէս լուր չունի այս հրահանգէն եւ թէ անպայման պիտի հետաքրքրուի եւ շփում պիտի հաստատէ Կրթական նախարար Նէվզատ Այազի հետ :

«Անհանգիստ մի՛ ըլլաք, այս հարցը կը կարգադրուի : Վստահ եմ, որ Կրթական նախարարն ալ հասկացողութիւն ցոյց պիտի տայ» ըսաւ կուսակալը : Կուսակալը աւելի վերջ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Պատրիարքին, ահաբեկչութեան նիւթին շուրջ, «Թուրքիոյ Ձայն» ձայնասփիւռի կայանին կատարուած, յայտարարութեան առընչութեամբ : Կուսակալը ըսաւ, որ այսպիսի յայտարարութիւններ շատ օգտակար են եւ յաճախակի կերպով պէտք է կրկնուին : Պատրիարքն ալ պատասխանեց, ըսելով, որ մեր հաւատքը արդէն մեզի կը հրահանգէ դէմ կենալ ամէն տեսակ ոճիրի եւ ահաբեկչութեան :

Պատրիարքը եւ իր ընկերակիցները շատ լաւատես տրամադրութեամբ բաժնուեցան յարգելի կուսակալին քովէն այն վստահութեամբ, թէ կուսակալը շօշափելի քայլեր կ'առնէ յիշեալ ցաւալի հարցի առընչութեամբ : Նոյն վստահութեամբ է որ Պատրիարքը որոշեց քանի մը օր յետաձգել մամլոյ այն ասուլիսը, որ պիտի կատարուէր Նոյեմբեր 25-ին, կամ 26-ին Պատրիարքարանի մէջ տեղացի եւ օտար լրագրողներու հետ :

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԻ ԱՒԱՐՏԻՆ՝ ՈՉ ՄԷԿ ԽՕՍՔ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Հռոմի մէջ վերջ գտած է (Դեկտ. 1-ին) ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի Արտաքին նախարարներու ժողովը եւ աւարտին հրատարակուած զեկոյցին մէջ, ոչ մէկ տող կայ Ղարաբաղի մասին, ըստ երեւոյթին Ազրբէջանի բռնած անզիջող եւ ժխտական դիրքին իբրեւ հետեւանք : Գործնական գետնի վրայ, փոքր փոփոխութիւններ կան, Մինսկի խումբի նոր նախագահն է Եան Իլիասոն (Շուէտացի) որ կը փոխարինէ Մարիօ Ռաֆայէլլին : ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-էն ալ քաշուած է Չեխոսլովաքիա եւ անոր տեղը կը գրաւէ Հունգարիա :

Այս ժողովին առընչութեամբ առիթ ստեղծուած է որ երկու անգամ Վահան Փափազեան տեսնուի Ռուսաստանի Արտաքին նախարար՝ Կոզիրեւի հետ : Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կայուն են եւ միջազգային հարցին կապակցութեամբ նորութիւն չկայ : Ռուսաստան ընթացք չէր տուած Հայաստանի առաջարկին՝ չէզոք խաղաղապահ ուժեր յանձնախումբի մը նշանակումին :

Հռոմի մէջ խօսք եղած է նաեւ Ռուսաստանի դերին մասին ՀԱՊ-ի Հանրապետութիւններուն մէջ եւ եթէ ամրապնդուի այդ դերը, աշխարհ պիտի ունենայ նոր Եալթա մը, բաժնուած տարբեր երկու գօտիներու :

-- Դեկտեմբեր 2-ին, միշտ կը ձիւնէր Հայաստանի վրայ :

-- Ազերի աղբիւրներու համաձայն, 200 ռուս զինուորական խորհրդատուներ կան Ազրբէջան որոնք ծածուկ կերպով կը մարզեն բանակը Ազրբէջանի քարիւղի փոխարէն ռուսական Լուկօյլ ընկերութեան համար :

❦

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓՈԽ -- ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Փոխ -- Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան Նոյեմբեր 30-ին ընդունած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանային Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու եւ Գանատայի թեմի առաջնորդները եւ Ս. Էջմիածնի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան : Հոգեւոր առաջնորդները իրենց խոր մտահոգութիւնը յայտնած են Հայաստանի մէջ աղանդներու զանազան հոսանքներու գործունէութեան առթիւ եւ առաջարկած կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել «խղճի ազատութեան մասին» օրէնքին մէջ : Փոխ -- Նախագահը իրենց ապահովութիւն տուած է որ Պետութիւնը կը պայքարի հոգեւոր ծայրայեղ եւ ապօրինի բոլոր դրսեւորումներուն դէմ :

❦

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարար Արկադի Ղուկասեան լրագրողներու հետ հանդիպման մը ընթացքին ըսած է թէ ղարաբաղեան հակամարտութեան միջազգայնացման վտանգին մասին մանաւանդ դրացի երկիրներու արտայայտած մտահոգութիւնները անտեղի չեն և կռիւները աւելի քան երբեք մօտեցած են իրանեան սահմաններուն : Այս իսկ պատճառաւ Իրան կը բազմապատկէ միջնորդական իր ջանքերը եւ թերեւս նաեւ անոր համար որ այդ տարածքները անցեալին իրեն պատկանած ըլլալով պատմական հանգամանք ունին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ յոյն նախարարը՝ Թէոտորոս Փանկալոս յայտարարեց թէ տրամադիր չէ թելադրելու Քիւրտերուն որ վերջ տան իրենց գործողութիւններուն ։ Ցաւ յայտնելով հանդերձ ՓՔՔ-ի գործած բրտութեանց, աւելցուցած է. -- «Խաղաղ միջոցներ ունի՞ն իրենց իրաւունքները կիրարկելու համար իրենց բռնակալներուն դէմ» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սահմանադրական Ատեանը որոշած է լուծել Թուրքիոյ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, անոր ծրագիրը նկատելով հակոտնեայ քաղաքական կուսակցութեանց եւ Սահմանադրութեան օրէնքին :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ արուարձաններու Փերսան -- Պօմոն -- Քրէյլ գիծին վրայ երկաթուղային ծանր արկած մը պատահած է, Դեկտեմբեր 1-ի առաւօտեան, որ կրնայ չարամտութեան հետեւանք իսկ ըլլալ : Երկաթեայ ձող մը դրուած է գիծին վրայ, պատճառ դառնալով որ գիծէն ելլէ արագօրէն հասնող օթոռայլը եւ բախի պարապ կառախումբի մը որ հակառակ ուղղութեամբ կ'երթար : Զորս մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ : Յաջորդ օրը (Դեկտեմբեր 2) Փարիզի հիւսիսային գիծը գործադուլի դիմած էր, նկատի առնելով նաեւ որ նման միջադէպեր քանիցս պատահած են եւ երեւան ելած որ չարագործութեան հետեւանք են ։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, Վրացիներն ու Աբխազները համաձայնագիր մը ստորագրեցին որով կ'որոշեն վերջ տալ կռիւներուն բանակցութեանց ընթացքին : Զորս տարիներու ընթացքին 3000 մեռեալ կայ եւ այսօր խաղաղութեան յոյս մը : Բորիս Ելցինի ներկայացուցիչը՝ Պաստուխով կ'ըսէ թէ շատ կարեւոր քայլ մը առնուած է ընդհ. համաձայնութեան մը համար ։

Նախարարը աւելցուցած է թէ անխոհեմութիւն կ'ըլլայ անտեսել Իրանի միջնորդութիւնը :

❦

ՈՒԺԱՆԻՒԹԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի Նախարարութիւնը համաձայնագիր մը ստորագրած է «Էլեկթրիսիթէ տը Ֆրանս»ի հետ, որու համաձայն ֆրանսական կողմը Հայաստանին կ'օգնէ 38 փոքր ջրելեկտրակայաններու արդիականացման աշխատանքներուն (ընդհանուր ուժը՝ 41 մեկավաթ) :

❦

Գիւմրիի մէջ սկսած է գործել 150 հեկաքալորի ուժով ջեռուցման կեդրոնը, որ ջեռուցումով կ'ապահովէ 35 հազար բնակիչներով Անի եւ Աւստրիական թաղերը ։

❦

ՆԱՒԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄ

Դեկտեմբեր 1-ին պէտք է սկսէր Միացեալ -- Նահանգներու կառավարութեան կողմէ իբր մարդասիրական օգնութիւն Հայաստանի տրամադրուած նաւթի բաշխումը որ սակայն դեռ չէ հասած : Բաշխումի Յանձնաժողովին որոշումով, պահեստներէն 1200 թոն նաւթ կը տրամադրուի առայժմ, առաւելաբար կարիքը ունեցող 110 հազար ընտանիքներու եւ Երեւանի 116 կրթարաններու եւ երաժշտական դպրոցներու : Իւրաքանչիւր ընտանիք երեք ամսուան համար կը ստանայ 240 լիթր նաւթ կամ 200 լիթր նաւթ եւ վառարան : Հաստատուած ցուցակով բնակչութեան մնացեալ մասը բաժնուած է 11 խումբերու, որոնց նաւթ կը բաշխուի անմիջապէս որ հասնի ամերիկեան օգնութիւնը :

ԾՈՒՌ ՔԱՆԱԿԻՆ ՇԻՏԱԿ ԳԻԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Որպէս Սփիւռք — ամբողջութեան մը ձգտումի ազդակ, աւելի տկար է կուսակցութիւններու թեւը. միմիայն սեւեռելով մամուլի մարզին որ գաղութածին հետ յարաբերութեան գլխաւոր գետինն է, պէտք է ընդունիլ սպառումի մը երեւոյթին գոյութիւնը: Կուսակցական մամուլի պատկառելի անուններ իսկ վերջին տարիներուն չկրցան փրկուիլ նահանջէ. օրաթերթեր շաբաթաթերթի, շաբաթաթերթեր ամսաթերթի վերածուեցան շրջանի մը մէջ երբ առաւելագոյն հետաքրքրութիւնը կայ Հայաստանեան, հայկական իրականութեան հանդէպ: Այս հակասութիւնը որ կը գործէ ի վնաս կուսակցական ոլորտին, առաջին ակնարկով կը մեկնի ժամանակէն դուրս մնալու երեւոյթէն: Կարելի՞ է ըսել թէ մեր կուսակցութիւնները 70—ամեայ ընկալեալ իրենց գործընթացը նորոգելու, կամ գոնէ աչքէ անցընելու պահանջքը զգացին, ի տես վերջին հինգ տարուան մեծ փոփոխութիւններուն: Դժուար չէր նշմարել թէ մեր գաղութածները յոգնած էին ամուլ մրցակցութիւններէ, լոզունգներու ծիծաղելի խրտուիլակներէն ու ինքնագոհ, ինքնագով առեւտխօսներէ. դժուար էր հաւանաբար ընդունիլ թէ ժամանակավրէպ դարձած էր շատոնց այնքան փայփայուած, այլ այսօր անպէտ ու նոյնիսկ վնասակար այս զինամթերքը: Ու բուն հարցը զայն փոխարինելու անկարողութիւնն էր: Թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ մտաւոր — բարոյական գետնի վրայ: Այս կացութիւնը իրաւունք կուտայ Արտաքին Նախարարին մատնանշումին, նոր կառոյցներու եւ ժողովրդավարական ճամբով ընտրուած ղեկավարութեան ակնկալութեան: Ամբողջ հարցը հոն է որ ուրկէ կը յայտնուի, կրնայ յայտնուիլ այս ակնկալութիւնները արդարացնող կառոյցը. Ֆրանսայի մէջ ձեռնարկուած վերջին փորձը առ նուազն թերահաւատ ըլլալու պատճառներ կուտայ այս մասին: Ֆորումի մը պիտակին տակ մեծամասնութիւն մը գոյացնելու ջանքը ոչ մէկ շօշափելի արդիւնք ունեցաւ մինչեւ այսօր. ի՞նչն է պակասը. կա՞մքը թէ զօրութիւնը: Կամ արդեօք երկուքէն աւելի ազդեցիկ չէ՞ միասնականութեան ամէն փորձի մէջ իշխանութեան կորուստի հեռանկար նշմարողներու դերը...: Այս ու նման պարագաներու լուրջ նկատառումին աւելի յապաղումը ի վերջոյ Սփիւռքի յաւերժացումին հոլովոյթը համազօր պիտի դարձնէ՝ տեւական ցրուումի մը որուն ծայրակէտին ոչ նշանակալից իշխանութիւն պիտի մնայ, ոչ ալ իշխելի կորիզ:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտ մը Վահան Փափազեանի զրոյցին մէջ, կ'առընչուի Սփիւռք — Հայաստան յարաբերութիւններու մարզին որ տեղի կուտայ նաեւ կոպիտ թիւրիմացութեան մը ու անընդունելի կեցուածքի: Նախարարը կ'ըսէ. — «գալու է օրը որ Հայաստանի հանրապետութիւնն է օգնելու սփիւռքահայութեանը: Հայաստանի կառավարութիւնն է որ պէտք է տէր կանգնի սփիւռքահայութեանը եւ պաշտպանի նրա շահերը»: Թէ ի՛նչ տեսակի շահերու կամ օգնութեան մասին է խօսքը, շատ յայտնի չէ, թէեւ երկու կողմերու ներկայի վիճակը ինքնին կը բացատրէ նիւթականը, թէ՛ այսօրուան, թէ՛ վաղուան համար: Կը մնան կազմակերպչականն ու մշակութայինը. ասոնք եւս դժուար է թարգմանել որպէս լուրջ ծրագրի արտայայտութիւն. Հայաստան որ նոր նոր վարժընթացը պիտի ընէ ըՍփիւռքի հետ անկաշկանդ ու առանց կանխակալ կարծիքի հաստատուելիք կապերու, պէտք է անհրաժեշտ ժամանակն ու մանաւանդ անհրաժեշտ տարրերն ու տրամադրութիւնը ունենայ նախ ճանչնալու անոր բարդ կառոյցը, հոն տիրող բազմաթիւ ու բազմազան հակումները, զայն վարող կանոնները, ազդեցութիւնները եւայլն: Ե՞րբ կը յաջողի Հայաստանի իրականութիւնը լայն ըլլալ այնքան որ տեղ տայ այս բոլորին: Մանաւանդ որ Նախարարը ինք կը բացատրէ թէ «Սփիւռքահայութիւն որպէս ամբողջութիւն գոյութիւն չունի: Գոյութիւն ունին սփիւռքահայ համայնքներ որոնցից ամէն մէկը բաւականին իւրայատուկ է»:

Ինչ որ առ նուազն անհասկնալի կը մնայ սփիւռքցիի մը համար, այն գոհունակութիւնն է որով «իրաշալի նախադասութիւն» կը կոչուի «Հայաստանը պէտք է տէր կանգնի Սփիւռքին» արտայայտութիւնը զոր անմիջապէս զրուցավարը կ'աւելցնէ «մշակութային հովանաւորութեան»...: Ակներեւ է որ Վահան Փափազեանի խօսակիցը մշակութային գործակցութեան մարզի փորձառութիւն չունի Հայաստանի հետ, որպէսզի այդքան խանդավառութեամբ յօժարի անոր հովանաւորութեան ենթարկելու հազար հովէ տարուբեր ովկէաններու վրայ 70 տարի ինքզինքը բռնած մշակոյթ մը որ իր տիրական գիծերով կը շարունակէ մեծագոյն անծանօթը մնալ հայաստանեան շրջանակներու: Մանաւանդ որ կը յայտնուին երեւոյթներ ուր ծանօթութեան բացակայութիւնը սկսած է լրանալ անգիտացումի հպարտութեամբ ու մինչեւ իսկ արհամարհանքով, ամէնէն հեղինակաւոր դիրքերու կողմէ...: Թերեւս, սխալ պիտի չըլլայ ըսել թէ Սփիւռքը ոչ միայն Հայաստանին, այլեւ սփիւռքցի տարրերուն ալ որոշ չափով անծանօթ գոյութիւն մըն է:

Այլապէս, այսքան դիւրին պիտի չըլլար հովանաւորելու եւ հովանաւորուելու տրամադրութիւններ յայտնել նոյնիսկ ասուլիսի մը կամ զրոյցի մը ընթացքին: Հայաստանի կողմէ առնուազն ճիշդ արժեւորումի գիտակցութիւն մը առանց հողի մշակոյթ մը կենդանի պահած գաղութածներու, իսկ Սփիւռքի կողմէ իր արժէքները թերագնահատելու ամօթալի կեցուածքին բացառումը, շատ աւելի առողջ գետին մը պիտի ստեղծէին սխալ հուն մտած յարաբերութիւններուն:

Շատերու համար հաւանօրէն նախարարին խօսքերուն մէջ ամէնէն ծանրակշիռը ըլլայ Սփիւռքէն եղած օժանդակութեան առընչուածը: «Որքան էլ որ մեծ լինի Սփիւռքի օգնութիւնը, որը շատ գնահատելի է, երբեք այն չի կարող գէթ փոքր չափով բաւարարել Հայաստանի բնակչութեան կարիքները»:

Նման հաստատումէ ետք հետաքրքրական պիտի ըլլար հարցնել թէ ինչո՞ւ ուրեմն, յաջորդական այցելութիւններու կը ձեռնարկէ երկրին փոխ — նախագահը առաւելագոյն օժանդակութիւնը իրականացնելու նպատակով երբ ան «չի կարող գէթ փոքր չափով բաւարարել բնակչութեան կարիքները»: Եւ տակաւին այս տուեալը պէտք է լրջօրէն մտածելու մղէ օժանդակութեան անհամար մեր կազմակերպութիւնները որոնք այնքան սիրտ կը մաշեցնեն գոնէ կաթիլ մը տանելի դարձնելու համար ամբողջ ժողովուրդի մը մատնուած տագնապը: Հարց պէտք չէ՞ ներկայանայ անոր շարունակութեան համար երբ այս է ամէնէն հեղինակաւոր դիրքէն տրուած արժեւորումը: Ի՞նչ իմաստ ունի, ի վերջոյ, բարեմիտ մարդոց ճակտին քրտինքով հարստացնել փոխադրական ընկերութիւնները եւ տեղական ճարպիկներու խմբակներ որոնք ըստ երեւոյթին միակ օգտուողը կ'ըլլան ըՍփիւռքի օժանդակութենէն:

Զրոյցի համառօտ պատառիկէ մը թելադրուած հարցեր են ասոնք որոնք թէեւ երեւութապէս կը պատնէշեն միասնականութեան զգացական թիրախ մը, բայց իրենց փուշերով բարեբար ազդեցութիւնը գործելու կոչուած են յանուն իրական մեր աշխարհին, եթէ գտնուին լսելու քաջութեան տէր ականջներ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Հայաստանում կան հինգ ծերանոցներ, որոնցից երեքը գտնւում են Երեւանում եւ շրջակայքում: Ամենամեծը Հին Նորքի ծերանոցն է՝ 260 հոգու համար: Բնակիչները՝ չնչին բացառութեամբ, Բաքուի դէպքերից յետոյ հայրենիք գաղթած ծերերն են, որոնց մեծ մասը զաւակներ կամ ազգականներ չունեն Հայաստանում: Դրսի աշխարհից տարբեր մի մթնոլորտ կայ ծերանոցներում ընդհանրապէս, իսկ այստեղ դա խորանում, կոտորակւում է ամենատարբեր բարբառներով ու հակասական ապրումներով: Հաւաքուած են մարդիկ, որ կեանքի մայրամուտին յանկարծ կորցրել են ամէն, ամէն ինչ. իրենց ջահելութեան քաղաքը, տարիների ապրուած տունը, ծանօթ մթնոլորտը եւ վերջին աղքատի նման՝ յաճախ էլ ծեծուած ու խոշտանգուած, յայտնուել են այստեղ: Հիմա էլ կիսում են հայրենիքին բաժին հասած դժուարութիւններն ու ձմեռուայ անլոյս ցուրտը: Միով բանիւ. ի՞նչ իմանաս. ցրտով ու մթով կը բուժուի՞, կը ցրուի՞ թէ կը խորանայ ծերունական հոգու մորմոքը:

Յաջորդ ծերանոցը քաղաքի հարաւ-արեւմտեան թաղամասում է: Սա ինը յարկանի մէկ մուտքով շէնք է՝ իւրաքանչիւր յարկում չորսական մէկ սենեականոց կահաւորուած բնակարաններով: Ի տարբերութիւն միւսներին, այստեղի բնակիչները իրենք են հոգում իրենց սննդի եւ ապրուստի հարցերը: Այսինքն, սա աւելի շուտ նման է «ծերերի հանրակացարանի»:

Երրորդ ծերանոցը Երեւանի արուարձան համարուող Ցաղթանակ գիւղում է: Այստեղ վիճակը ամենաբարւոքն է: Ունեն իրենց այգին, մշակելի հողատարածքը, ջերմոցը (որ այժմ չի գործում վառելանիւթի պակասութեան պատճառով): Գալիք աշնանը ծերանոցի տարածքում կը բացուի մի փոքրիկ մատուռ: Ծերերը կազմել են նաեւ երգչախումբ ու յաճախ են բարեգործական համերգներ տալիս որբանոցներում, ծերանոցներում, գիւղերում: Ի դէպ, կատարուող երգերի մեծ մասի երաժշտութեան եւ խօսքերի հեղինակը ծերանոցի տնօրէն Ռ. Կտակեանն է: Բառերը յուզիչ են, նիւթը՝ ծերերի առօրեան, ապրումներն ու կարօտն առ հարազատները:

Շէնքի սենեակներից մէկը յատկացուած է զունաւոր մատիտների պատրաստման արտադրամասին, որտեղ աշխատունակ շատ ծերեր իրենց ցանկութեամբ եւ բժշկական քննութեան ենթարկուելուց յետոյ, թոյլտուութիւն են ստանում աշխատելու: Ուսումնական տարուայ նախօրեակին 14 ծերեր ստացան առաջին աշխատավարձը: Այդ առիթով ծերանոցի տնօրէնը կազմակերպել էր մի փոքրիկ հանդիսութիւն սուրճի, քաղցրաւենիքի սեղանի շուրջ: Հրաւիրուած էին աշխատանքի կազմակերպման հետ առնչուող հիւրեր: Ընկերային հարցերի նախարար Ա. Եսայեանը ծերերին շնորհաւորանքի ջերմ խօսք ասաց եւ իւրաքանչիւրին անձամբ յանձնեց առաջին աշխատավարձը: Առանձնապէս տպաւորիչ էր Սաթենիկ մայրիկի օրինակը. աւելի քան չորս տասնամեակների ուսուցչուհին 90 տարեկանում էլ աշխատունակ է եւ չի կորցրել սէրն ու հետաքրքրութիւնը կեանքի նկատմամբ: Իրօք որ դրական մթնոլորտ կայ ծերանոցում եւ երկիցս իրաւացի է նախարարը, երբ ասում է, թէ ներկայ պայմաններում պէտք չէ կենտրոնացնել ուժերը միայն ծերանոցների վրայ, որ յանկարծ չստացուի հակաբնականը՝ դրսում ապրող ծերունին երանի տայ ծերանոցում ապրող իր հասակակիցին: Դրսում նրանք շատ են:

Կ. ԱԽԱՑԵԱՆ

Երեւան

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Փարիզի Միութիւնը հետաքրքրական գաղափարը ունեցած էր երեկոյթ մը սարքելու, արուեստի երկու ճիւղերուն՝ նկարչութեան ու երաժշտութեան միասնութեամբ. հրաւիրած էր դպրեվանքցի երկու նկարիչներ՝ Համբարձում Տէմիրճիօղլուն, Արթին Տէմիրճին եւ ծաղրանկարիչ Յովհաննէս Շանքալը իրենց գործերը ցուցադրելու. իսկ երաժշտական բաժինը վստահուած էր երիտասարդ դաշնակահար Սայաթ Զամանի: Ս. Խաչ Դպրեվանքի 1970-ի վերջին տարիներու շրջանաւարտ երկու նկարիչները բաւական ծանօթ անուններ են Պոլսոյ գեղարուեստական շրջանակին մէջ. առաջին անգամն էր որ իրենց գործերը կը ցուցադրուէին Փարիզի մէջ: Երրորդ Դպրեվանքցին ծաղրանկարչութիւն կ'ընէ իր բուն ասպարէզին — գեղագործութեան — զուգահեռ. ընդհանրապէս ընկերային ուժեղ դրոշմով անոր գործերը տեղ կը գտնեն «Մարմարա» օրաթերթին էջերուն մէջ, Օհան ստորագրութեամբ:

Իւրաքանչիւրէն շուրջ տասնեակ մը գործերով կազմուած ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ ուր խմբուած էին մեծ մասով նախկին Պոլսեցիներ: Ապա ժամը 20.30-ին Միութեան նախագահ Յակոբ Արտըշի բացման խօսքին յաջորդեց Ս. Զամանի երաժշտահանդէսը:

Ան ծնած է 1972-ին, աւարտելէ ետք Պոլսոյ Պետական երաժշտանոցը, ներկայիս տարիէ մը ի վեր կը շարունակէ իր ուսումը Քէօլնի երաժշտական բարձրագոյն վարժարանին մէջ: 1987-ին Թուրքիան ներկայացուցած է Ֆրանքֆուրթի «Երիտասարդ դաշնակահարներ» մրցոյթին: Այն աշնան հրաւիրուած էր Երեւան ուր տուաւ երկու ռեսիթալ, մեծ գնահատանքի արժանանալով երեւանեան մամուլին կողմէ:

Ս. Զամանի փարիզեան յայտագիրը կազմուած էր Պախի, Մոցարթի, Շոփէնի, Անդրէասեանի եւ Սքրիապինի գործերով: Իր նուագը առաջին նոթերէն ապացոյցը բերաւ գործին նուիրուած, թէքնիք եւ այլ հիմնական հարցերը յաջողութեամբ լուծած մենակատարի մը որ յետագայ աշխատանքով, ամէն տուեալ կ'ունենայ դաշնակի աշխարհին ուշագրաւ անուններէն մէկը դառնալու:

Երեկոյթը փակուեցաւ քոքթէյլով մը որ առիթ տուաւ մտերիմ զրոյցներ ծաւալելու երիտասարդ արուեստագէտներուն հետ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵՐԹԱՍ ԲԱՐՈ՛Վ, ՄԻՔԻ

«Այն երեւոյթը որ նոյնինքն ամերիկեան մշակոյթի աշխարհակալութեան խորհրդանիշը խրած մնացած է ֆրանսական անտարբերութեան աւազուտին, ամէնէն հոյակապ պատահարն է որ արձանագրուած է տարիներէ ի վեր Եւրոպայի մէջ»: Այսպէս կը հակադդէ «Սընտէյ Թայմզ» անգլիական շաբաթաթերթը որ տարիէ մը ի վեր ձեռնարկած է հակա — Միքի պայքարի մը, Տիզնիի զբօսավայրին ֆրանսական ձախողութեան մասին: Շաբաթաթերթը կը գրէ թէ նախ սխալ էր վայրին ընտրութիւնը. Վալ տը Մառնը աւելի ցուրտ կլիմայ մը ունէր քան Ֆլորիտան. երկրորդ՝ ինչո՞ւ ընտրուած էր Ֆրանսան որ դարէ մը ի վեր պայքար կը տանի Ամերիկացիներու լեզուին տիրակալութեան դէմ: «Սընտէյ — Թայմզ» կ'եզրակացնէ իր անդրադարձը, գրելով. «Փա՛ռք Աստուծոյ, զբօսավայրը Անգլիոյ մէջ շինուած չէր. որովհետեւ կրնար մեծ յաջողութիւն ունենալու հոս»:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

30-ԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 5-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կից՝ կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենար 30-ամեակը Կոմիտաս երգչախումբին, հովանաւորութեամբ՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի:

Սրահին մէջ կար կոկիկ հասարակութիւն մը որ եկած էր ունկնդրելու եւ քաջալերելու երգչախումբի անդամ եւ անդամուհիներուն առաքելութիւնը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի, որ պիտի պարգեւատրուէր Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ ուղարկուած «Ս. Ներսէս Շնորհալի» շքանշանով Նախաձեռնութեամբ՝ Նորվան Եպիսկոպոսին:

Բացման խօսքը կատարեց Օր. Ալիս Պօտուրեան, որ իր խումբին կողմէ բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ հակիրճ տողերով ներկայացուց երգչախումբը, սեղծումէն մինչեւ այսօր: Իր խօսքին մէջ ըսաւ. – «Երեսուն տարիներու ընթացքին Կոմիտաս երգչախումբը ունեցած է մօտ 120 անդամ – անդամուհիներ որոնցմէ շատեր դժբախտաբար հեռացած են զանազան պատճառներով, իսկ ուրիշներ ամուսնանալով: Այսօր հակառակ այս դժուարին պայմաններուն, երգչախումբը կը շարունակէ իր գոյատեւումը ծառայելով եկեղեցիին ի սէրն Աստուծոյ»:

Յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասերէ, եկեղեցական շարականներէ եւ աշխարհիկ երգերէ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Տիկին Արուսեակ Յարութիւնեանի:

Առաջին մասի աւարտին, Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան հրաւիրեց Տէսինի հոգեւոր հովիւ Ղեւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեանը որ իր սրտաբուխ խօսքերը ընէ երգչախումբին:

Ղեւոնդ Քահանայ իր գնահատանքի փունջ մը խօսքերով շնորհաւորեց Պր. Յ. Պէրպէրեանի տարած նուիրական գործը, աջակցութեամբ՝ անձնուէր անդամ – անդամուհիներուն:

Ապա Նորվան Եպիսկոպոս բարի գալուստի խօսքէն ետք ըսաւ – «սրտի անհուն երջանկութեամբ կը դիմաւորեմ Կոմիտաս երգչախումբի 30-ամեակը, որ բարեպատեհ առիթով կը զուգադիպի եկեղեցւոյ 30-ամեակին»: Երգչախումբը իր օծման օրէն իսկ երեսուն տարիներու ընթացքին անձնուիրաբար նուիրած էր իր կեանքը հայապահպանման, հայ երգին եւ աղօթքին, ինչ որ ալ ըլլայ թիւը այս կոկիկ ու գեղեցիկ երգչախումբին, կարեւորը որակի մէջ է, որակաւոր են եւ արժանի են ձեր ծափահարութիւններուն:

Հայապահպանման ամէնէն կարեւոր դերը ատոնք են որ կը տանին. Լիոնի այս թաղերուն մէջ ապրելով կը մնան հայ եւ կը պայքարին իրենց անձնուէր աշխատանքով: Սրբազան արարողութիւն՝ պատարագը, այնքան տպաւորիչ չի կրնար ըլլալ եթէ երգչախումբը չծաղկեցնէ: Աստուածահաճոյ պարտականութիւն մըն է իրենց կատարածը, շնորհակալութիւն բոլորին: Ապա ամփոփ տողերով նկարագրեց ղեկավարին առաջին քայլը եկեղեցիէն ներս 8 տարեկանին, իսկ 1980-էն ի վեր որպէս ղեկավար՝ Կոմիտաս երգչախումբին: Երգչախումբը երգեց Էջմիածին Ի Հօրէ շարականը, ապա՝ Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան կարդաց Կաթողիկոսական Կոնդակը: Ներկաները հետեւեցան այս բոլոր արարողութիւններու յոտնկայս. Նորվան Եպիսկոպոս զարդարեց կուրծքը Ս. Ներսէս Շնորհալիի շքանշանով; պահը շատ յուզիչ էր եւ տպաւորիչ:

Խօսք առաւ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեան (ֆրանսերէնով եւ հայերէնով) շնորհակալութիւն յայտնեց Հայրապետին, Նորվան Եպիսկոպոսին, ներկաներուն եւ իր երգչախումբի անդամ եւ անդամուհիներուն որոնց կը պարտէր իր այս պատիւը:

Երկրորդ մասին մէջ եղան մեներգներ Օր. Այտա Ադամեանի եւ Տիկին Ռիթա Գույումճեանի եւ Պր. Պէրպէրեանի կողմէ, որոնք արժեւորեցին երյթը:

Յայտագիրը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք» քայլերգով, ներկաները հիւրասիրուեցան անդամ եւ անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած գինեձօնով:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20 / 26)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՒԷՐԸ

Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ կից կազմակերպութիւն մը «Զմեռ – 94» ծրագրին նուիրած է 35 հազար տոլար, Ախուրեանի շրջանին համար: Այդ գումարով արդէն 197 ընտանիքի բաշխուած է փայտ եւ վառելանիւթ, մնացեալ 20 հազար տոլարն ալ կը յատկացուի դարձեալ վառելանիւթի եւ կը բաշխուի կարօտեալ 1300 ընտանիքներու:

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբեր 25-ին Մարտունի մէջ մեծ շուքով նշուած է ազգային հերոս Մոնթէ (Աւօ) Մելքոնեանի ծննդեան 36-ամեակը եւ բացումը կատարուած անոր կիսանդրիին: Երեւանի «Նայիրի» հրատարակչութիւնը մօտ օրէն լոյս կ'ընծայէ Պարէտ Սէյրան Քամալեանի «Աւօն մեր աչքերով» գիրքը՝ նուիրուած Մոնթէ Մելքոնեանի:

«ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽԱՉ» ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի հրամանագրով ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակի 14 մարտիկներուն յետ մահու շնորհուած է «Մարտական Խաչ» շքանշանը: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան եւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան կազմակերպուած յատուկ հանդիսութեամբ շքանշանները յանձնած են նահատակներուն ընտանիքներուն:

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Միացեալ – Նահանգներու դեսպանութեան նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ բացուած է գրադարան մը, կազմուած 4500 կտոր գրական գործերէ եւ 60 պարբերականներէ: Հանդիսաւոր բացումը կատարած է դեսպանատան միջակոյթի բաժնի տնօրէն Տէյվիտ Սիֆքին, որ կարդացած է բարեմաղթութեան ուղերձներ:

ՕՁԻ ԹՈՅՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ստեփանակերտի տարրալուծարաններէն մէկուն մէջ սկսած է օձի թոյնի արտադրութիւնը: «Գիւրզա» սեռի 200 օձերէն ձեռք ձգուած է շուրջ 10 կրամ թոյն որ կը ներկայացնէ թանկարժէք դեղանիւթ: Աշնան օձերուն թիւը կը հասնի 1000-ի, որոնցմէ կ'ակնկալուի 500 կրամ թոյն:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ ՃԱՓՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Տնտեսական տագնապը շաբաթական աշխատանքը 32-ի ժամուան զեղչելով լուծելու ֆրանսական մտադրութիւնը այնպէս կը թուի որ բաւական զուարճութիւն պատճառած է Ճափոնացիներուն: Թոքիոյի թերթերէն մէկը այս մասին հրատարակուած ակնարկի մը մէջ տնտեսական տագնապէն ելքի ճարը բնորոշ կը նկատէ երկրի մը ազգային նկարագրին: Յետոյ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի 3.2 միլիոն անգործներուն գործի կարելիութիւններ հայթայթելու նպատակով Ծերակոյտը օրէնքի բանաձեւ մը ընդունած է որով շաբաթական 32 ժամերուն կը զեղչուի աշխատանքը: Ծրագիրը բուռն ընդդիմութեան բախած ըլլալով, վերջնական ձեւին համար կը սպասուի Ազգ. Ժողովին որոշումին: «Այսուհանդերձ, տագնապը շաբաթական երեք օրուան արձակուրդով լուծելու գաղափարը իսկապէս վայել է այս երկրին որ մեծ զարգացում արձանագրած է արձակուրդներու մարզին մէջ» կը գրէ ճափոնացի լրագրողը:

Ան կը յիշեցնէ նաեւ թէ Լոնտոնի մէջ տնտեսական հարցերու օրակարգով մը 60 տարի առաջ գումարուած ժողովի մը շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու առաջարկն ալ որ միջազգային համաձայնութեան յանգեցաւ, կը պատկանէր ֆրանսացիի մը. Էտուար Տալատիէի: Այլ խօսքով, տագնապի շրջաններուն աշխատանքի ժամերը պակսեցնելու, բաժնելու սովորութիւնը մէկ մասը պէտք է նկատել ֆրանսական աւանդութեան: Արդէն, օրէնքի բանաձեւը առաջարկուելէ առաջ իսկ բազմաթիւ ձեռնարկութիւններու գործատէրերն ու աշխատաւորները համաձայնած էին աշխատանքի տեւողութիւնն ու վճարումը զեղչելու, գործ կորսնցնելու սպառնալիքէն զերծ մնալու փոխարէն:

Այս հարցերուն մէջ Ճափոն հակապատկերն է Ֆրանսայի. շատ մարդերու փոքր ու միջակ ձեռնարկութիւններուն մէջ ընդունուած է շաբաթական 46 ժամուան աշխատանքի կանոնը մինչեւ 1994 Մարտ: Սակայն տնտեսական տագնապին պատճառով ձեռնարկներու ղեկավարները մտադիր են պայմանաժամը երկարաձգելու: Այսինքն, երբ տագնապ մը գոյութիւն ունի երկրին մէջ, մարդիկ աւելի կ'աշխատին. սահկա է հարցը լուծելու ճափոնական եղանակը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Նախ Զօպանեան մականունը եղած է Հովեան կամ Հովիւեան, ինչպէս մինչեւ հիմա այդ տոհմէն սերած անձեր Հովուեան անունը կը կրեն:

Չի գիտցուիր թէ յետոյ ինչո՞ւ թրքերէն Զօպանեանի փոխուած է, հովիւ, թրքերէնը չօպան:

Հօրս ժամանակ իրենց ճիւղէն կ'ապրէին տակաւին Յարութիւն, Մարտիրոս եւ Գաբրիէլ Զօպանեանները, աչքառու սեղանաւոր Եգիպտոսի փոխարքային (Խտիւ): Անոնք ճոխ մեծատուներ էին. դրեթէ ամիրաներ, Պէշիկթաշի Օհլամուր ըսուած լայնատարած բլուրին մեծ մասը անոնցն էր, ընդարձակ հողամասեր, որոնցմէ, երբ աւատական դղեակներ, ծրխաբար տրամադրած էին հայ չքաւոր ընտանիքներու: Այսպիսով հոն կազմուած էր թաղ մը զոր «Զօպան մահալլէ» կը կոչէին:

Մարտիրոս աղային տունը կրնար մրցիլ աւագանիին խօճախներուն հետ.

Արքայավայել ճոխութեամբ, կահաւորուած, սպասաւորներ անհամար:

Ինքը չէր ամուսնացած եւ կիներուն նկատմամբ մասնաւոր արհամարհանք մը ցոյց տուած, միայն մայրս բացառութիւն մը կազմած է եւ այդ խստաբարոյ մարդուն ծերութեան ատեն վայելած անոր համակրանքը:

Յարութիւն անզաւակ մեռած է, իսկ միւս եղբայրը Գաբրիէլ աղա 48 տարեկանին կնութեան առած է մօրաքոյրս, Կիմիւշճի Գասպար աղային կրտսեր աղջիկը, Ամպեր Կիմիւշճեան, 15 տարեկան, ինչպէս Շարլ Բէքամիէն Ժիւլիէթ Պէռնարը:

Իրենց մեծ քոյրը Էպրուհի, Փիլիքապէս ոչ գեղեցիկ ու միայնգամայն դժնարահաճ, երկար ատեն ամուրի մնալէ յետոյ, երկրորդ կինը եղած է Ճիվան ամիրային, անոնց զաւակն է Նշան Ճիվանեան, հայ գրականութեան մէջ ծանօթ «Հորօ» ծածկանունով:

Քաջ հայագէտ, անաչառ լեզուաքննական գրութիւններով սարսափեցուցած էր իր ժամանակին նոր գրողներ:

Իր աչալուրջ հսկողութեան համար լեզուական սայթաքումներուն, զինքը Պոլսոյ մէջ կը կոչէին «հայերէնի ոստիկանը»:

Յարութիւն, Մարտիրոս եւ Գաբրիէլ Զօպանեանները ունեցած են նաեւ երկրորդ մօրմէ մը ծնած երկու եղբայրներ, Ալեքսան եւ Յովհաննէս, տարիքով շատ փոքր իրենցմէ: Այն ատենուան սովորական մէկ երեւոյթը եղած է, որ այրիացեալ մարդ մը, ինչ տարիք ալ ունենայ, վերամուսնանայ, այդ գրեթէ անհրաժեշտութիւն նկատուած է:

Ալեքսան զաւակ չէ ունեցած, իսկ Յովհաննէս հայրն է մեր հանրածանօթ շատ սիրուած գրագէտ – բանաստեղծ, հռետոր ու բանասէր, միայնգամայն անխոնջ եւ եռանդուն հասարակական գործիչ Արշակ Զօպանեանին.

Արշակ Զօպանեան: Այդ անունը գրած պահուս, մտածումս կը թեւածէ, կ'երթայ ընդգրկելով տարիները, դէպի այն երանաւէտ ժամանակները ուր Օհլամուրի մուշկ բուրող անտառին կից մեր պարտէզին վարդերու սարփինային տակ զարնան առտուները թէյ կ'առնէինք եւ տակաւին պատանի Արշակը, որ ինքն ալ կը բնակէր Եէնի – Մահալլէ ըսուած գեղեցիկ վայրը. գրքերուն պայուսակը թեւին տակ կը դիմէր դէպի Մաքրուհեան վարժարան: Պատանեակը, արդէն բանաստեղծ, կը ժպտէր մեր սպիտակ վարդերուն:

Հայրս թաղական էր Պէշիկթաշի Եկեղեցիին, եւ որովհետեւ կը հետաքրքրուէր մանուկներու ուսումով, յաճախ կ'այցելէր թաղային վարժարանը: Հոն ուսուցիչները միակերպ իրեն կը խօսէին այն մանկաւորապէս օժտուած աշակերտին մասին որ կը կրէր իր անունը՝ Զօպանեան: Ամէնէն աւելի Սրապիոն Թղլեան, հայ գրականութեան ուսուցիչ, այդ ուշիմ տղուն կանխահաս ձիրքերուն եւ արդէն ցոյց տուած գրական կարողութեան վրայ հիացում կը յայտնէր:

Պէշիկթաշէն յիշողութիւնս կ'անցնի կ'երթայ Կեդրոնական Վարժարան որուն գրասեղաններուն վրայէն, Արշակ իր առաջին ոսկեղինիկ գրուածքները յանձնեց մամուլին բիւր թեւերուն: Անոնք լուսածաղ էին արեւով շողշողուն օրուան մը:

Հիմա իր հոյակապ արտադրութիւններէն, իր աշուղներու գոհար ուսումնասիրութիւններէն, իր քերթողներու կեանքերէն, իր Roseraie-ին վարդերուն բոյրէն, իր քերթուածներուն թրթռումներէն մտքիս առջեւ կ'ուրուագծուին իր առաջին ստեղծագործութիւններէն կրած հիացիկ քաղցր տպաւորութիւններս:

Զօպանեանին գրական արտադրութիւններուն մեծ արդիւնք եղած է իր հանրային գործունէութիւնը, սակայն հակառակ ատոր ան ունի հսկայ աշխատութիւններ, որոնք անգնահատելի գոհարներ, իր ալեծաղիկ գլխուն շուրջը կը բոլորեն պսակ մը շողշողուն ու անթառամ:

Փարիզի մէջ Զօպանեան գերազանցապէս բարձրացուցած է հայութիւնը Ֆրանսացիներուն աչքին: Իր կենսագիրներուն կը թողում մնացեալը: Հատորներ պէտք են իր կեանքն ու գործերը գրելու համար:

Կրտսեր ճիւղի Զօպանեանները ինչպէս հայրս, որդւոց որդի կամ ադամանդի վաճառական եղած են եւ կամ ոսկերիչ, այդ արդիւնք չէ եղած իրենց զարգացումին.

(Շար. 2)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise

un CONCERT

à la mémoire des victimes du séisme d'ARMENIE

CHORALE SAHAK-MESROP

Direction
KHATCHIG YILMAZIAN
Piano et orgue : *Juliette YILMAZIAN*

Solistes :
E. ARTINIAN — V. MINASSIAN
A. MINASSIAN —
N. DER-MINASSIAN

Mardi 7 Décembre à 20 h 45
Eglise des Réformés
(Canebière)
— *église chauffée* —

Au programme :
Komitas — Ekmalian — Sarxian —
Haroutiounian — Berberian —
Altounian

—— Entrée libre ——

Tebrotzassère

MESSAGE DU PERE NOEL
Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

REVEILLON
Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Diner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

ARBRE DE NOEL
Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy. Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy.
SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր անդամուհիներէն Մարի -- Ժաննի մօր՝ Զարուհի Գէորգեանի մահուան առթիւ :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ
ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս նաեւ Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութեան ուխտի օրուան առթիւ,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ
Աւրնթերակայութեամբ՝ Մակար Քհնյ. Նաճարեանի և եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
Երգեցողութիւն՝ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի :
Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն,

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը կ՚ողբայ իր վեթերան վաստակաւոր ընկերուհիին՝ Մալվինէ Անտոնեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ իր պաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

- Կ. Ս. Մ. -

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Դեկտ. 12, ժամը 12.30--ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ճաշագին՝ 170 Ֆր. :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել ամէնէն ուշ Հինգշաբթի, Դեկտ. 9, մինչեւ կէսօր, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին՝

34 -- 12 -- 71 -- 53

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 19-ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ՝
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
հանդիպում մը տեղի կ՚ունենայ Հայաստանի Հանրապետութեան գործավար՝
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-Ի
հետ :

Զմրան նախամուտին պատրաստութեան, հայկական Դրամի շրջանառութեան եւ յարակից զանազան հարցերու մասին :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն -- Լուի Կրան -- Փէնի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, Նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5--ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագ ժամը՝ 10-ին :
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11.30--ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4, տօն է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց :
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10--ին պատարագ կը մատուցուի :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen
itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղին վիճակահանութեան խաղը «Loto» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակի Դեկտեմբեր 5--ին, ժամը՝ 3--ին :

*

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. --
Դեկտ. 11--ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30--ին :
Դեկտ. 19--ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15--ին :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մեր Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի :
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի :

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE
Place de la Sorbonne
PARIS

EXPOSITION

Prolongée jusqu'au 19 Décembre

Tous les jours de 11h à 19h.
(Les Vendredis jusqu'à 22h).

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Loto

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ի նպաստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վալանսի Տիկնանց մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը
Palais de la Foire à Valence — Salle Cevennes
Դեկտեմբեր 5--ին, -- կէսօրէ վերջ -- ժամը 15--ին, ճոխ առարկաներ :
Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու համակիրները :

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.
Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom :
Adresse :
Code postal Commune
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆԻ
— Տիրուհի Միսաքեան —
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran-Livry de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI 4 DECEMBRE A 20 HEURES 30

Animée par l'Orchestre « *Spitak* »

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMENIENNE

«LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR»

DINER ANNUEL

Au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : Madame Rosy VARTE

le Vendredi 10 Décembre à 20 heures au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Tirage de la tombola au cours du diner.

Pour réserver téléphoner au : 45 - 27 - 74 - 01.

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.208 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.208

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ». -- Յաջորդական տեղեկատուութիւններէն ետք զորս տուինք, ժամանակագրական կարգով, Թուրքիոյ Կրթական նախարարութեան տմարդի որոշումին առթիւ, ստորեւ շահեկան կը նկատենք նաեւ ներկայացնել մեր պաշտօնակից՝ «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի խորհրդածութիւնները:

*

Պոլսահայ համայնքը միջոցէ մը ի վեր մտահոգ է անակնկալ զարգացումով մը, որ անմիջական սպառնալիքի տակ կը դնէ մեր վարժարաններուն առաքելութիւնը: Յայտնի է թէ ինչ բանի կ՛ակնարկենք: Մեր ձեռքէն ետ կ՛առնուի իրաւունք մը, որ մեզի տրուած էր աւելի քան եօթանասուն տարիէ ի վեր եւ որ այնքան բնական նկատուելով յարգուած էր այս երկրին բոլոր կառավարութիւններուն կողմէ: Մինչեւ իսկ ամէնէն մութ օրերուն, երբ ժողովրդավարութիւնը ապրած էր տագնապալից պահեր, ոչ մէկ կառավարութիւն ձեռք զպցուցած էր այդ իրաւունքին: Մեր դպրոցներուն մէջ, Թրքերէնէ տարբեր դասերը հայերէն լեզուով դասաւանդելու մեր իրաւունքն էր այդ: Թուրքիոյ նման երկիր մը, որ վերջին տասնամեակներու ընթացքին մեծ զոհողութիւններով ու պայքարներով յաջողեցաւ կերտել եւ հետզհետէ կատարելագործել իրական ժողովրդավար կարգավիճակ մը, բնականաբար պիտի յարգէր նաեւ մեր վարժարաններուն մէջ մեր աշակերտներուն հայերէն լեզուով դասաւանդելու մեր ամէնէն արդար իրաւունքը: Չենք ուզեր Լօզանի դաշնագրի խօսք ընել այստեղ, որովհետեւ կը հաւատանք որ, նոյնիսկ եթէ Լօզանի դաշնագիր մը գոյութիւն չունենար, այսօրուան ժողովրդավար Թուրքիան սիրով պիտի արտօնէր որ մեր դպրոցներուն մէջ հայերէն դասաւանդութիւն կատարուէր անարգել կերպով, քանի որ դարաշրջանի գաղափարախօսութիւնը ա՛յդ կը պահանջէ մինչեւ իսկ փոքրամասնութիւն չնկատուող հաւաքականութիւններու պարագային: Մնաց որ Թուրքիան չէր սպասած որ այսօրուան ժողովրդավար գաղափարները ծաղկէին որպէսզի ամբողջ եօթանասուն տարի յարգէր հայերէն դասաւանդութեան սկզբունքը: Իսկ այսօր, յանկարծ, բոլորովին անակնկալ ու շշմեցուցիչ միջամտութեամբ մը, դարաշրջանի սկզբունքներուն հակադիր մերձեցումով, մեր դպրոցներուն կը հրահանգուի դադրեցնել հայերէն դասաւանդութիւնը, բացի հայերէն դասէ: Զարմանալի է:

Մենք որ արտասահմանի մէջ միշտ հպարտութեամբ կը նշէինք որ մեր դպրոցներուն մէջ հայերէն դասաւանդութիւն կը կատարուի ամենայն բնականութեամբ եւ կը սրբագրէինք մեր դպրոցներուն մէջ ի գործ դրուած ճնշումներու մասին արտասահմանի մէջ տիրող կարգ մը սխալ կարծիքները, այս անգամ հիասթափ եղած ենք ահաւասիկ: Մենք որ արտասահմանի մեր ուղեւորութիւններուն ընթացքին հրապարակաւ միշտ հպարտօրէն կը յայտնէինք թէ մեր դպրոցներուն մէջ շատ աւելի ազատութիւն կը վայելենք քան ինչ որ կը վայելէին ուրիշ կարգ մը Միջին -- Արեւելեան երկիրներու հայկական դպրոցները, իսկապէս շուարումի մատնուած ենք եւ կ՛ուզենք պահել այն հաստատ համոզումը, թէ լուրջ սխալ մը գործուած է եւ շուտով պիտի սրբագրուի այդ սխալը: Եթէ այդ սխալը չսրբագրուի, եթէ իշխանութիւնները պնդեն մեր դպրոցներէն ներս միայն շաբաթը քանի մը ժամուան հայերէն դասաւանդութեան վրայ, այդ պարագային իսկապէս մեր դպրոցները պիտի հեռանան իրենց առաքելութենէն եւ աւելորդ պիտի դառնան:

Մեր դպրոցներուն առաքելութիւնն է մեր աշակերտները պահել, հզօր Թրքերէնի մը կողքին, գոնէ համեստ չափով հայերէն դասաւանդութեան մը ծիրին մէջ: Հանրապետութեան առաջին մէկ օրէն ի վեր այսպէս եղած է եւ արդեօք Թուրք պետութիւնը ի՞նչ վնաս տեսած է եօթանասուն տարուան այս կիրարկումէն: Հայերէն դասաւանդութիւնը այս երկրին մէջ վտանգաւոր տարրե՞ր հասցուցած է: Հայերէն դասաւանդութիւնը պատճառ դարձած է որ Թրքահայ ժողովուրդը կորսնցնէ՞ իր հաւատարմութիւնը իր այս հայրենիքին նկատմամբ: Իշխանութիւնները մեզմէ աւելի լաւ գիտեն թէ մեր ժողովուրդը, աշակերտ կամ չափահաս հայրենակից, հայերէն գիտնայ կամ չգիտնայ, հաւատարիմ ու վստահելի հայրենակից մըն է այս երկրին համար: Իշխանութիւնները առնուազն մեզի չափ լաւ գիտեն թէ արդէն մեր ուսուցիչները հազարումէկ դժուարութիւններ կը կրեն պուտ մը հայերէն սորվեցնելու համար մեր աշակերտներուն: Հակառակ եօթանասուն տարիէ ի վեր ի գործ դրուած հայերէն դասաւանդութեան, հայերէնի գործածութիւնն ու վարժութիւնը շարունակ կը նահանջէ մեր վարժարաններուն մէջ դէպքերու բնական բերումով: Այս պայմաններու մէջ պետութիւնը ի՞նչ պէտք ունի մէկ հարուածով տապալելու ծառ մը, որ արդէն դժուար ոտքի կը մնայ: Ժողովրդավարութեան այսօրուան ըմբռնումներով կարծես կը սպասուէր որ ընդհակառակն պետութիւնը դիւրութիւններ ընծայէր մեզի որպէսզի մեր աշակերտները պահէին հայերէնի որոշ վարժութիւն մը, քանի որ լեզուներն ու բարքերը այսօր կը կազմեն բոլոր երկիրներու բնական հարստութիւնը, եւ կը ստեղծեն էթնիք այն խճանկարը որով հպարտ են բոլոր ազգերը, ինչպէս միշտ հպարտ եղած են նաեւ Թուրք ժողովուրդն ու Պետութիւնը: Յետոյ որքա՞ն լուրջ կրնայ նկատուիլ Կըրտոյ որքա՞ն լուրջ կրնայ նկատուիլ Կըրթական նախարարութենէն եկած հրահանգ մը որ մէկ օրէն միւսը փոխել կ՛ուզէ տասնամեակներէ ի վեր գործադրուող դրութիւն մը: Ուսուցիչները պատրա՞ստ են, աշակերտները պատրա՞ստ են, ծնողները պատրա՞ստ են տարուոյն մէջտեղ յանկարծ մէկ ուսուցումը մէկդի ընելու եւ միւս ուսուցումը որդեգրելու: Ծնողները, որոնք տարուոյն սկիզբը վարժարանի մը կրթաթոշակը վճարած են որպէսզի իրենց զաւակները հայերէն լեզուով դասաւանդութիւններու հետեւին, տարուոյն մէջտեղ ի՞նչպէս պիտի ընդունին որ դպրոցը յանկարծ դարի ըլլայ այն դպրոցը ուր արձանագրած էին իրենց զաւակը: Ի՞նչ պիտի ըլլան տակաւին անցեալ տարի վաւերացուած հայերէն դասագիրքեր, ուսուցիչներու կողմէ պատրաստըւած ծրագիրները եւ դեռ ինչե՛ր: Եւ այս բոլորը անշուշտ այնքան կարեւոր չեն, որքան ցարդ անվիճարկելի նկատուած իրաւունքի մը բռնաբարումը: Մենք մեր այդ իրաւունքը կը գործածէ՞նք լրիւ կերպով, չէ՞նք գործածեր, բնաւ կարեւոր չէ: Մեր դպրոցներն են որ պարագային համաձայն պիտի ճշդեն թէ ե՞րբ եւ որքա՞ն պիտի գործածուի այդ իրաւունքը: Երեւակայեցէք նախակրթարան մը, ուր հայ աշակերտը հայերէն դասաւանդութիւն պիտի չտեսնէ: Այսպիսի նախակրթարան մը ամբողջովին պիտի հակասէ իր գոյութեան պատճառին: Այսպիսի նախակրթարան մը ընդունելի չէ մեզի համար, որովհետեւ անիմաստ է ու ծիծաղելի:

Կը սիրենք յուսալ որ Ամենապատիւ Սրբազան Հօր կողմէ կուսակալին կատարուած դիմումը նպաստաւոր արդիւնք մը կու տայ, թէեւ կը մտածենք որ կուսակալութիւնը այն ճիշդ հասցէն չէր ուր պէտք էր դիմում կատարուէր, որովհետեւ հարցը Կրթական նախարարութեան մակարդակի վրայ հարց է: Եթէ այս դիմումը ակնկալուած արդիւնքը չտայ, անկասկած Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը պէտք է մտածէ տարբեր դիմումներու ու միջոցներու մասին ալ:

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՏԸԼԻՆԻ (Գոլոմպիա) իր բերդին մէջ, սպաննուեցաւ երկրին Թմրեցուցիչի գարթելին ամենազօր տէրն ու տիրականը՝ Փապլօ Էսքոպար, 44 տարեկան: 16 ամիս առաջ յաջողած էր փախուստ տալ բանտէն եւ անկէ ի վեր բանակի 2000 զինուորներ զինք կը հետապնդէին: Էսքոպար կանուխէն մտած էր մաֆիայի մէջ, ապա ինքզինք պարտադրած բրտութեամբ եւ 80-ական Թուականներէն ի վեր դարձած է գողային աշխարհի հզօրագոյն շահատակողներէն մէկը: Աւելի քան տասը տարի իշխած է ոճիրի իսկական կայսրութեան մը վրայ, ձեռքին տակ ունենալով արհեստաւոր մարդասպաններու բանակ մը (25.000): Միացեալ -- Նահանգները կը պահանջէին իր յանձնումը (10 միլիոն տոլար կ՛արժէր...) եւ այս ելքը «փրկեց» զինքը ամերիկեան խուցերէն, իրեն շնորհելով շիրիմ մը իր հայրենիքին մէջ: Վերջերս, Գերմանիա ետ ղրկած էր իր ընտանիքը (կինը եւ զաւակները) որ ապաստան ուզած էր, Ֆրանքֆուրթ հասնելով:

ՎՈԼՎՕ -- ՌԸՆՕ ամուսնութիւնը տեղի պիտի չունենայ, խոստմնալից «նշանախօսութենէ» մը ետք եւ Վոլվոյի նախագահը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտնեց նաեւ թէ իր հրաժարականը կու տայ: Կը պարզուի որ բաժնետէրերը դէմ ելած են եւ Վոլվոյի մէջ ներքին դաւ մը եղած է այս ծրագրին դէմ, գլխաւորութեամբ շուէտական ձեռնարկին Թիւ 2-ին, որ քանիցս դաւադրական խիստ գաղտնի հաւաքոյթներ կազմակերպած էր իր տունը: Կառքի այս երկու «մեծ»երու ձուլումը պիտի իրագործուէր Յունուար 1-էն եւ ցարդ բոլոր համաձայնագրերը ստորագրուած էին: Այս «ամուսնութիւնը» ճարտարարուեստի համաշխարհային 19-րդ խումբը պիտի ստեղծէր: Այս անակնկալ ձախողութիւնը շշմեցուց բոլորը, երբ յայտարարուեցաւ Դեկտեմբեր 2-ին: Ռընօ ցաւ կը յայտնէ, Սէ -- Ժէ -- Թէ-ն զոհ է: Այս նոր երեւոյթը պատճառ եղաւ որ ջնջուի Վոլվոյի բաժնետէրերու ընդհ. ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 7-ին:

ԿԱԹԹ-ի շուրջ դժուարին բանակցութիւններ կը վարէին Պրիթըն (յանուն Եւրոպայի) եւ Քանթոր (Միացեալ -- Նահանգներ) Պրիւսէլի մէջ եւ Դեկտեմբեր 2-ին, երկուքն ալ կը շեշտէին թէ «յառաջդիմութիւններ» արձանագրուած են, մինչ Ալէն Ժիւփէ այնքան ալ համոզուած չէր եւ չէր ծածկեր իր թերահաւատութիւնը: Նոր ժամադրութիւն մը կար Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 6-ի համար:

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ ճանչցուելու նախօրեակին է, հակառակ Յունաստանի անզիջող դիրքին: Ծանօթ է որ Աթէնքի իշխանութիւնները առարկութիւններ ունին անունին շուրջ, բայց, Ֆրանսա եւ Գերմանիա յայտարարած են որ մինչեւ տարւոյն վերջ, դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն Սկիւպի հետ: Մակեդոնիա որ նախկին Եուկոսլաւիոյ հանրապետութիւններէն մէկն է, իր անկախութիւնը հռչակեց 1991 Սեպտեմբեր 8-ին: Յունաստանի տեսակէտն այն է որ Մակեդոնիա տարազը իրենկ ը պատկանի, Ի վերջոյ, ՄԱԿ-ը միջին ճամբայ մը գտաւ եւ Մակեդոնիան անդամ դարձաւ Կազմակերպութեան: Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ որոշումը ձախողութիւն մըն է Յունաստանի համար որ տեղի չի տար սակայն եւ վարչապետ՝ Փափանտրէու շեշտած է. -- «Ճակատամարտ կը մղենք եւ մեր դիրքերուն վրայ կը մնանք»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, սպաննուած է սպանացի զբօսաշրջիկ մը: Առաջին օտար զոհն է իսլամապաշտներու օտարներուն տուած վերջնագրին պայմանաժամին աւարտելէն ի վեր: Ծանօթ է որ ՖԻՍ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) ազդարարած էր բոլոր օտարականներուն որ պէտք է երկրէն հեռանան մինչեւ Դեկտեմբեր 1: Այս Սպանացին, սակայն, ալժերաբնակ չէր:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳՐԱԳԷՏ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Դեկտեմբեր 2-ի, վաղ առաւօտեան, Փարիզի իր բնակարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է աւելի քան 100-ամեայ՝ Եղիշէ Այվազեան:

Ծագումով արեւելահայ (1890-ի ծնունդ էր), առաւելաբար ապրած է Պոլիս, հուսկ՝ Փարիզ, բայց միշտ հաւատարիմ մնացած է արեւելահայերէնին, իր ստեղծագործութեանց մէջ:

Մինաս Թէօլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն» հատորին մէջ լոյս տեսած է իր ինքնակենսագրութիւնը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Ծնած է Արարատեան դաշտը, յաճախած Թիֆլիսի «Ներսիսեան» (1907-10) վարժարանը, 1912-ին ընթացաւարտ է Թեմական վարժարանէն ու կ՛ընդունուի Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, ուրկէ շրջանաւարտ է 1914-ին: 1922-ին Թաւրիզ է, ուրկէ Փարիզ կ՛անցնի, կ՛արձանագրուի Սորպոնի համալսարանը, յետագային կ՛աւարտէ Էփինալի հիւսուածեղէնի վարժարանը: 1928-ին կ՛ամուսնանայ եւ կը հաստատուի Պոլիս: Ծանօթ է որ ամուսնացած էր Էլիզ Գալուքճեանի հետ, մասնագէտ բնագիտութեան, մտաւորական եւ դաստիարակ վաստակաւոր կին մը որ եղած է Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնուհի: Էլիզ Այվազեան -- Գալուքճեան իր մահկանացուն կնքեց Փարիզ, 1981 Յուլիս 28-ին: Յետագային, Եղիշէ Այվազեան գրական մրցանակ մը հաստատեց իր կնոջ անունով:

Եղիշէ Այվազեան իր գրական գործունէութիւնը սկսած է Թաւրիզ եւ իր առաջին փորձերը քաջալերողը եղած է Նիկոլ Աղբալեան: Աշխատակցած է Պոլսոյ եւ Սփիւռքի մամուլին, քերթուածներով թէ արձակ գրութիւններով: 1960-ին Պոլսոյ Արամեան Սանուց Միութիւնը հրատարակած է իր կարգ մը գրութիւնները «Պատմուածքներ եւ արձակ էջեր» խորագրին տակ: Քերթուածներու հատոր մըն ալ լոյս տեսած է, նաեւ Պոլիս, 1974-ին՝ «Անեզրացում»: Թէօլէօլեան խօսելով Այվազեանի գրականութեան մասին, կ՛ըսէ թէ ան շեշտուած հակում ունէր իմաստասիրական եւ հոգեվերլուծական յածումներու:

*

1989-ին էր որ Տիգրան Պալեան, որպէս անդամ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութեան, ծրագրած էր տօնել Եղիշէ Այվազեանի հարիւրամեակը եւ նախապատրաստական աշխատանքներ կը տանէր այդ ուղղութեամբ ու կ՛աճապարէր, այն մտավախութեամբ որ «կրնար բան մը պատահիլ» նկատի ունենալով Ե. Այվազեանի տարիքը: Քիչ ետք, Տիգրան Պալեան է որ իր մահկանացուն կը կնքէր:

Փակենք փոքրիկ անեկդոտով մը զոր միշտ հաճոյքով կը յիշենք: Շատ հիւմուր ունէր Եղիշէ Այվազեան ու տասը տարի առաջ էր, 1982-ին, եկած էր խմբագրատուն բաժնեգինը վճարելու ու գրպանէն կը հանէր 3 հատ հարիւրնոց: Վարանումով կը յիշեցնէինք թէ 340 է բաժնեգինը ու երբ կ՛ափսոսար որ վրան չունէր աւելին, կը հանդստացնէինք ըսելով. -- «Հոգ մի ընէք, Պր. Այվազեան, ուրիշ առթիւ կուտաք»: Ինք մտահոգ, կը պատասխանէր. -- «Վտանգաւոր բան ասացիք, էս տարիքիս, կարող է ուրիշ առիթ չլինի», մինչ կատակով կ՛ըսէինք՝ «Այդ պարագային ալ, հոգ չէ, ա՛յն կողմը Շաւարշին կուտաք տարբերութիւնը»: Անոյշ ժպիտով մը, 300 Ֆր.ը ետ առնելու ժեստ մը ըրաւ ըսելով. -- «Դէ որ էդպէս է, բոլորը Շաւարշին կուտամ»...:

Թերեւս, ինք ալ, հիմա, այս անեկդոտը Շաւարշին կը պատմէ...:

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 19, 1993։

Կիրակի առաւօտեան հայ բազմութիւնը ողողած է դէպի Մուսա Լեռ գիւղը եւ յուշարձանը տանող ճանապարհները։ Ժողովուրդը կը բարձրանայ յուշարձանն ի վեր։ Դէպի յուշարձան այդ երթին մէջ խիզախ ու յաղթական բան մը կայ՝ ձգողական ուժ մը։ Եկած են աշխարհի տարբեր անկիւններէ. ոմանք՝ թերեւս առաջին անգամ, ուրիշներ՝ թերեւս վերջին անգամ տեսնելու հայրենիքը։

1915 թուականին մինչարբեդ դարձաւ նաեւ Մուսա Լեռը, որուն միակամ, միասիրտ բնակիչներուն շնորհիւ գիւղը հանդիսացաւ մեր ազատագրական պայքարի ընդհանուր շղթային մէկ օղակը ու մնաց ամուր կամուրջ մը՝ անցեալի ու ներկայի եւ ապագայի միջեւ։

Մուսա Լերան հերոսամարտը, ինչպէս նաեւ դարասկիզբի հայկական միւս հերոսամարտերը ցոյց տուած են, որ ապրելու արդի միակ երաշխիքը զէնքով պայքարն է, որ նաեւ երաշխիքն է խաղաղութեան։ Մենք բոլորս ալ կ՚ոգեւորուինք յաղթանակներով եւ պատահական չեն այսօրուան յաջողութիւնները, որոնց ոգին սկսած է մեր պապերու հերոսութեամբ։ Թէ՛ արցախեան պայքարը եւ թէ մեր անկախութիւնը ամրացնելու պայքարը ատոր վառ ապացոյցն են։ Բնականաբար այդ պայքարի ճամբուն վրայ ունեցած ենք զոհեր։ Մուսա Լերան հերոսամարտին նուիրուած յուշարձանին շուրջ հաւաքուած բազմահազար հայորդիներ վայրկեան մը լռութեամբ կը յարգեն յիշատակը 1915–ի Եղեռնի զոհերուն, Մուսա Լերան հերոսամարտին ինկած հերոսներուն եւ արցախեան հինգ տարուան պայքարի ընթացքին զոհուած ազատամարտիկներուն։

Սակայն այսօր տօն է։ Հայ բազմութեան Լեռն ի վեր շարունակուող երթը հանդիսութիւն է, ազգային տօն, խօսք, բանաստեղծութիւն, երգ, պար։ Հանդիսութիւնը ունի բազմում ծալքեր, որոնց առանցքն է՝ վերապրում։

Յուշարձանի պատուանդանին վրայ ներկայ են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Գանատայի Թեմին Առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, հոգեւոր հայրեր եւ հանդիսութեան խօսք առնողներ։ Հանդիսավարը կը բանայ տօնախմբութիւնը մաղթելով, որ «ամէնամեայ այս տօնակատարութեան երգն ու պարը թող դառնայ անկախութեան երգ ու պար եւ հեռու չէ այն օրը, երբ այս երգերն ու պարերը կը թնդան մեր պապերու Մուսա Լերան մէջ»։

Քառաձայն երգչախումբի մը կատարմամբ կը հնչէ «Մեր Հայրենիք»ը։

Յանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետին խօսք առնելով Յովնան Արք. Տէրտէրեան կը նշէ. – «Մուսա Լերան հերոսամարտի ոգեկոչումը ամէն տարի աշնան, երբ կը տօնուի մայր հայրենիքի հողին վրայ, Մուսա Լեռցիք անգամ մը եւս կուգան հայրենի ժողովուրդը ներշնչելու յարութեան շունչով եւ ոգիով։ Այսօր, երբ մեր երկիրը անկախութեան տենչով տոգորուած է, մեր ժողովուրդը կուգայ անգամ մը եւս այս տօնակատարութեան ընդմէջէն իր հոգեկան աշխարհին մէջ առաւել եւս զօտեպնդելու անկախութեան ոգին, աւելի ապրելու նահատակութեան ոգին, աւելի՛ պայքարելու մեր երկրի անսասանութեան համար, աւելի եւս ամրապնդելու հիմերը Արցախի, զայն յաւերժօրէն կամրջելու համար մայր հայրենիքին հետ։ Խորունկ գոհունակութիւն է տեսնել, որ 1915–ի Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած սերունդին ժառանգորդները կուգան նո՛յն ոգիով, նահատակութեա՛ն ոգիով հայրենի հողը ներկելու իրենց արեամբ, քաջ հաւատալով որ զիտակցուած մահով գալիք սերունդներու համար կ՚ապահովեն հայրենիքը»։

Խօսք կը տրուի Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին. – «Ասիկա 10–րդ այցելութիւնս է ի Հայաստան աշխարհ, – կ՚ըսէ Հայրապետը։ – Ու եթէ երբեք այս տասը այցելութիւններու ընթացքին մէկը իւրայատուկ նշանակութիւն ունի, արժէք եւ յիշատակ պիտի մնայ ինծի համար, ա՛յս հանդիպումն է, ձեզի հետ, Մուսա Տաղի հերոսամարտի ոգեկոչման նուիրական այս պահուն։ Այս օրը ես կը նկատեմ ժամադրութեան օր նահատակներու հետ։ Այսօր չենք եկած զիրար տեսնելու, այսօր չենք եկած զիրար ողջունելու, այլ եկած ենք երկնքին հետ հաղորդուելու, նահատակներուն հետ խօսակից դառնալու, անոնց պատգամով եւ անոնց ոգիով ներշնչուելու։ Եւ ինծի համար աւելի քաղցր պահ է այս, որովհետեւ նահատակներու հետ հաղորդութիւնը մարդ էակին կուտայ հոգեկան ուժ, յաւիտենական կեանքի գաղափարի ամրացում եւ բոլոր տեսակի նեղութիւններու դէմ տոկալու, դիմանալու եւ յաղթելու քաջութիւն։ Եթէ նահատակները իրենց կեանքը տուին գերագո՛յնը իրենց եղածին, աղբիւրը իրենց կեանքին, իրենց արիւնը տուին, մենք՝ ապրողներս այսօր, պէտք է որ նուիրումի, ինքնազոհութեան ոգիով յարգենք զիրենք, եւ ո՛չ թէ ձեւական, քաղաքավարական յարգանք ընծայենք։ Եթէ այսօր հոսկէ մեկնինք այնպէս ինչպէս եկանք, ափսո՜ս ձեզի։ Եթէ հոս գալէն ետք աւելի լուսաւոր պիտի չդառնանք, աւելի արի պիտի չդառնանք, աւելի Հա՛յ պիտի չդառնանք, հապա ինչո՞ւ եկած էք։ Հետեւաբար ուխտի եկած ենք, ուխտ առ Աստուած եւ առ նահատակք Մուսա Տաղի»։

Գարեգին Բ. յիշելով թէ իր կեանքի ամէնէն գեղեցիկ պահերէն մին եղած է Տէր Զօր երթալը և հոն նահատակաց նոր եկեղեցւոյ օծումը կատարելը, կը շեշտէ. «Տէր Զօրի անապատէն վերադարձիս չուզեցի Անթիլիաս երթալ, առանց Այնճարէն անցնելու։ Օր մը կեցայ Այնճար. կանգնեցայ 18 նահատակներու անուններուն դիմաց ու ըսի. – «Տէր Զօրի մէջ "Ողբա՜մ, մեռեալց" ըսի, Այնճարի մէջ՝ այնճարցի Հայուն, Մուսա Տաղցի Հայուն՝ "կոչե՜մ, ապրողաց" ըսի»։ *Հայրապետը կը յիշեցնէ որ Տէր Զօրի մէջ մեր հայ եղբայրներն ու քոյրերը սպանդ գացին, խողխողուեցան, սրածուեցան, իսկ Մուսա Տաղի մէջ հերոսաբար մեռան եւ ոչ թէ իրենց պարանոցները երկարեցին թշնամիի սուրին դիմաց։ Անոնք պայքարեցան, լեռ բարձրացան եւ այդ լերան վրայ ուզեցին ըսել՝* «Մենք չենք մեռնիր այնպէս ինչպէս ուրիշներ կ՚ուզեն որ մեռնինք. մենք կը մեռնինք մե՛ր կամքով, մե՛ր նանապարհով, յաւիտենականութեան յաղթանակի տեսիլքով»։ *Ա՛յս է տարբերութիւնը Տէր Զօրի եւ Մուսա Տաղի նահատակներուն։ Այս ձեւով ապրեցան Շապին Գարահիսարի, Վանի, Ուրֆայի եւ այլ շրջաններու հերոսները, որոնք մեր դաւաճան թշնամիին ըսին՝ «մենք կռուելո՛վ կը մեռնինք եւ ոչ թէ չէզոք կերպով մահը կը դիմաւորենք»։*

Գարեգին Բ. կը յիշէ Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա Լերան քառասուն օրերը» գիրքէն հատուած մը, ուր հեղինակը կը նկարագրէ այն պահը, երբ Մուսա Տաղի բոլոր գիւղերէն հաւաքուած ժողովուրդը կը պատրաստուէր լեռ բարձրանալ։ Այդ պահուն Տէր Հայկազունը եկեղեցւոյ մասունքները, Աւետարանները կը հաւաքէ խորանին առջեւ, որպէսզի անոնք չանցնին թշնամիին ձեռքը եւ եկեղեցւոյ զանգակները վերջին անգամ հնչեցնելէ ետք զանոնք կը թաղէ հողին մէջ։ Հայրապետը յիշելով այս դէպքը կ՚աւելցնէ. «Զանգակներու թաղումը ամէնէն յուզիչ պահն է եղած մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ։ Այսօր զանգակներու անլռելի ղօղանջին ձայնը կը լսեմ ձեզմէ, ձեր ներկայութենէն։ Դուք, այսօր, այդ թաղուած զանգակներուն անթաղելի ձայնին արձագանգներն էք ձեր կեանքովը, ձեր ստեղծագործութեամբը եւ ձեր նուիրումովը մայր հայրենիքի հողին»։

Հայրապետական յուզիչ ու ոգեւորիչ խօսքերէն ետք կը թնդան դհոլն ու զուռնան. ծայր կ՚առնէ շուրջպարը. իրարու կ՚օղակուին ծերն ու մանուկը. պարի հրապարակը կը լեցուին խայտաբղէտ տարազներով մանկական, պատանեկան եւ երիտասարդական տարբեր պարախումբեր, որոնք իրենց կենսունակ շարժումներով եւ այնքա՜ն ներդաշնակ կշռոյթներով եւ ոտքերու զարկերով անկարագրելի յուզում կը յառաջացնեն բազմահազար հայ ուխտաւորներու հոգիներուն մէջ։ Հրապարակի վրայ են ծերունազարդ այրեր ու կիներ – ոմանք Մուսա Լերան հերոսամարտ տեսած – որոնք յաղթանակի հպարտութեամբ ուռած կուրծքով, այսօր կը պարեն հայրենի հողը իրենց ոտքերուն տակ։ Յուզիչ է նաեւ դիտել պարը զոյգ մը ծերունիներու, որոնք, բոլոր, խումբերէն առանձնացած՝ հրապարակին ծայրամասը կը պարեն, վերացած կամ ինքնամփոփ։ Ո՜վ գիտէ, այդ պահուն անոնք իրենց յիշողութիւններով կը սաւառնէին իրենց ծննդավայրի՝ Մուսա Լերան կամ Վանի, Շապին Գարահիսարի կամ Ուրֆայի, Զէյթունի կամ Հաճընի լեռներուն վրայ։

Դհոլ – զուռնայի եւ ժողովրդական գործիքներու նուագախումբերու ընկերակցութեամբ պարերուն կը յաջորդեն Մուսա Լերան հերոսամարտին նուիրուած նոր երգերու շարքը, ռազմական – հայրենասիրական երգեր, անմոռանալի «Կարմիր Փաստան»ը, ազգագրական երգեր՝ մանուկներու մեկնաբանութեամբ։ Իսկական տօն, յաղթանակի օր, տօն անկախութեա՛ն։

Օրուան առթիւ խօսք կ՚առնեն երգահան Տիգրան Մանսուրեան, Մեծ Եղեռնի եւ Հայոց ազատամարտի ուխտատուն – թանգարան հիմնարկի տնօրէն, խմբագիր Սասուն Գրիգորեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահ, բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեան եւ յանուն Սփիւռքի Մուսա Լեռցիներու Գաբրիէլ Թասլաքեան։ Կը յիշուի որ վերջերս, հայրենակցական բազմաթիւ միութիւններ, մեկնելով իրենց նպատակներու ընդհանրութիւններէն, հիմնած են Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմին մը, որուն նպատակն է նպաստել համազգային խնդիրներու լուծման, միասնականութեան եւ պետականութեան հզօրացման։ Միացեալ Մարմնի ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ համագործակցութիւնը Սփիւռքի Հայրենակցական Միութիւններու հետ։

Հանդիսութեան պաշտօնական բաժնի փակման իր խօսքին մէջ, Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ՝ Կամօ Տէր – Պետրոսեան կը շեշտէ. «Ես ցանկանում եմ որ բոլորս ապրենք այսպէ՛ս, ապրենք աշխատելո՛վ, ապրենք արարելո՛վ, ապրենք պարելո՛վ ու երգելո՛վ, նաեւ՝ պէտք եղած պահին, կռուելո՛վ, մինչեւ որ մեր այս տօնախմբութիւնները մենք կատարենք Արարատի եւ Մուսա Լերան լանջերին»։

Դհոլ – զուռնայի ուղեկցութեամբ հիւրերն ու բազմութիւնը կը շարժին դէպի հարիսայատուն, ուր Հայրապետն ու հոգեւորական դասը կը կատարեն հարիսա – մատաղի օրհնութեան արարողութիւնը, որուն աւարտին հայ բազմութիւնը միաբերան կ՚երգէ «Հայր Մեր»ը։ Կարծես ազգն ամբողջ, ի խորոց սրտի կ՚աղաղակէր՝ «այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ»։

Վրանածածկ վայրի մը մէջ հիւրեր եւ հանդիսութեան կազմակերպիչներ կը բոլորուին սեղաններու շուրջ հարիսան ճաշակելու համար։ Հոս եւս խօսք առնողներ՝ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժոզէֆ Աւետիսեան, պուլկարահայ գրող Սեւդա Սեւան, արցախցի լրագրող Հրանդ Պետրոսեան եւ Նիւ – Ճըրզիէն Կարպիս Գազանճեան, կը դրուատեն հայ ժողովուրդի ազատատենչ ոգին, Արցախի հերոս ժողովուրդին յաղթանակները եւ անոնցմով դարբնուած հայութեան գոյատեւելու կամքը։ «Ձայն մը հնչեց» եւ «Արեւն ելաւ, Զէյթունցիներ» երգերու մեկնաբանութիւնը ռազմական եւ հայրենասիրական ոգիով եւ զգացումներով կը վարարէ ներկաներու ներաշխարհը։

Սեղանավարը՝ բժիշկ Կամօ Տէր – Պետրոսեան, փակման իր խօսքով դիտել կուտայ, որ այսօր հայրենակցական շարժումը կարծէք համաժողովրդական բնոյթ ստացած է և ստեղծելով Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը, շարժումը դարձած է ապակուսակցական, ապաքաղաքական։ Իսկական ազգային, իսկական ժողովրդական շարժում մը, որ պիտի ծառայէ մէ՛կ նպատակի՝ Հայոց պետականութեան ամրապնդման, հայ ժողովուրդի ապագայի լաւագոյն կերտումին։

Մուսա Լերան հերոսամարտի ոգեկոչման հանդիսութեան պաշտօնական բաժինը կը հասնի իր աւարտին։ Յուշարձանին շուրջ, ծառերու շուքին տակ ու բացօթեայ վայրերը, ամբողջ օրը կը շարունակուի երգի ու պարի, դհոլի ու զուռնայի թնդիւնը։ Բազմահազար հայորդիներ, իբրեւ մէ՛կ ընտանիքի զաւակներ, ցնծութեամբ կ՚ոգեկոչեն իրենց հերոսները եւ հարիսա – մատաղը կը ճաշակեն իբրեւ ազատութեան նշխարհք, կուելով ապրելու իրենց կամքը։

Դէպի Մուսա Լեռ ուխտի օր է այս։ Վայելքի, խոհերու, ապրումներու, բարձրացումի, ոգեկոչման, հաղորդութեան, երդումի օր։ Մեր պարտականութիւնն է բոցավառ պահել մեզի ժառանգուած յիշողութիւնը, արժանի ըլլալ բաց ճակատ ուխտաւորի պատուին եւ հաւատարիմ մնալ մեր երդումին։ Վստահաբար հայրենաբնակ մեր եղբայրներն ու քոյրերը երդուեցան, դժուար ու փորձանոտ այս օրերուն, իրենց կեանքի գնով իսկ ապացուցանել, որ ժառանգորդներն են անոնց, որոնք այսօրուան համար միջնաբերդ դարձուցին, Մուսա Լեռը, Վանը, Մուշը, Սասունը, Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, Այնթապը, Զէյթունը։

Սեպտեմբեր 19–ին, Մուսա Լերան յուշարձանէն հեռացանք քիչ մը աւելի հայացած։

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍ

ՈՎ, Ի՞ՆՉ Է ՄՇԱԿՈՒՄ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ՄԵՐ Զ...ԱՐԱՄՆԵՐԸ

«Լեզուի մասին» օրէնքը խորհրդարանական «տեսական» եւ տեւական չարչըրկումներից մի կերպ «փրկելուց», ընդունելուց եւ նախագահի հաստատումից յետոյ, ամիսներ են անցել։ Ճշդիւ ութ լեզուալնաս ամիս։ Ըստ արդէն կեանքի կոչուած օրէնքի, ի՞նչ պիտի արուէր այսօր տարուող լեզուի քաղաքականութեան գոնէ աղաղակող վրիպումները ի չիք դարձնելու համար։ Այս ոլորտը ընդհանրապէս զերծ է եղել պետական խնամատարութիւնից։ Ի՞նչքան կարելի է գրել – խօսել – ահազանգել որ ... Հայաստանի հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ... հայերէնն է։ Եւ ո՞ւմ համար է այն ընդունելի – կիրարկելի, եթէ մանր ու մեծ հիմնարկ – գերատեսչութիւններում տակաւին ռուսերէնն է պահպանում իբրեւ հաղորդակցման, գրագրութեան լեզու։ Բազում պետական իշխանաւորներ շարունակում են հեռուստացոյցից խօսել ռուսերէն, ի հարկէ, չմոռանալով նախապէս ներողութիւն խնդրել ... հայերէնին չտիրապետելու համար։ Հեռարձակուող հաղորդումների զգալի մասը նոյնպէս ոչ պաշտօնական – պետական լեզուով է։ Մանկանց ֆիլմերը եւ գծաժապաւէնները նոյնպէս այլալեզու են։ Մշտաբար տրուող եղանակային «լեզուն» նոյնպէս ոչ հայերէնն է։ Եւ զաւեշտն այնքա՜ն եւ այնպէ՛ս է «տեսանելի» որ հայ ժողովրդի, նրա անցեալի մասին տրուող հաղորդումները շատ դէպքերում մատուցանւում են ռուսերէն։

Այլասիրական «համազգային» այս նըկրտումները այսօր իրենց գագաթնակէտին հասած են, շնորհիւ որոշակի գերակշռութիւն ներկայացնող գաղթականների, որոնց համար հայերէնի նուազագոյն իմացութիւնն իսկ մեծագոյն տաժանք է։ Եւ այս պարագային խթանւում են այլալեզու մամուլի գոյութեան երաշխիքները...։ Իրօք, ոչ մի նորանկախ հանրապետութիւնում այնքան ռուսալեզու թերթ ու հանդէս չկայ, որքան Հայաստանում։ Ի վերջոյ, ի՞նչ է ենթադրել տալիս այս ամէնը, երբ ամէն օր, ամէն ժամ քեզ «ուղեցցում են» արդէն լատինատառ «բար» – «գրիլ» – «կազինո»ների ցուցանակները – երբեմն տառասխալներով–։ Լեզուական ի՞նչ քաղաքականութիւն է տարւում Հայաստանում։ Նաեւ խիստ քաղաքականացուած հանրապետութիւնում ամէնքի՞ն է հասու ... քաղաքականութեան լեզուն...։

❦

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆ

Շուրջ հինգ տարի է, ինչ հայաստանեան մամուլը այն գրեթէ հասցրել է... լիակատար եւ վերջնական մշակման։ Յե–

տոյ Հայոց Խորհրդարանի պատերի ներսում է առաւել «իմաստալից» հնչում մեր սրբութեան սրբոցը։ Եւ բանը նրանում է որ քաղաքականութեան պատերի ներսում -- Խորհրդարանում -- եւ յատկապէս պատերից դուրս -- մամուլում -- Հայոց լեզուին շուք ու փայլ հաղորդում է միայն եւ միայն հայհոյախօսութիւնը։ Ո՛չ այլ կերպ է մշակւում լեզուն մեր հանապազօր քաղաքականութեան։ Մամուլային, կուսակցային պայքարը -- ով մեր կուսակցութիւնից չի, նա ազգը տանում է կործանման, եւայլն -- կուսակցական ապատեղեկատու լրատուութիւնները իրենց անհանդուրժ ոճով ու յաւակնութեամբ, նպաստում են քաղաքականութեան լեզուի «մշակման»ը։ Մի հանգամանք, որից անչափ եւ անչափ է յոգնել աննախատեսելի հետեւանքներով յղի իր օրուան մի կերպ ապաւինած հայ պարզ մարդը...։

ՀԱՅ ՊԱՐԶ ՄԱՐԴԸ...

Այսօր ժողովրդի գերակշիռ մասը ի սպառ ... «վնասազերծուած» է -- իմա՝ քաղաքականազերծուած--։ «Այլեւս նախկին դիւրահաւատները չենք. մէկ գոյնից ի՞նչ օգուտ ստացանք որ երեք գոյնից ստանանք»։ Սա մի նմոյշ է մերօրեայ ժողովրդական բանահիւսութիւնից։ Զնայած մշակելի այլ -- առաւել կարեւոր եւ տուն պահող - բաներ կան. օրինակ անջրդի, քարքարոտ տարածքներ որոնք արդէն շուրջ երկու տարի է այնպէս հեշտօրէն են յանձնուել ժողովրդի «խնամք»ին։ Տարածքներ, քաղաքի արուարձաններում, թէ կենտրոնական բանուկ մասերում ուր կարելի կը լինի աճեցնել լոլիկ, գետնախնձոր, վանաչեղէն, վարունգ եւայլն որոնք այսօրուայ համար «մարտավարական» մեծ նշանակութիւն ունեն։ Սա միայն տարածքների մասին։ Իսկ Երեւանի կենտրոնական մասերում նոյնիսկ դէպքեր եւ դէմքեր եւ գրանցուել երբ ծառեր, պուրակներ են կացնի եւ սղոցի ճարակ արուել, չուկայիզմի դէմն ամրապէս եւ բացճակատ առնելու համար։ Եւ դրամահոսքի անկանգնելի պայմաններում օրէ օր գոյացող ընչազուրկների խաւը իր գտած ափաչափ հողն է մշակում՝ քաղաքականութիւնը թողնելով քաղաքականութիւն «մշակող»ների մենաշնորհը։

ԻՐԱԶԵԿ

Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԱՀԱԾՆԵՐ

ՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Երեւան
«Առաջընթաց», 1993

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԸ

Ոչ արտօնեալ կացութեան մէջ գտնուող օտարականներու վերապահուած արգելափակման վայրերը՝ Փարիզի Արդարութեան պալատին գետնայարկը, որպէս գայթակղեցնող երեւոյթ, վերջերս արձագանգ գտան լրատուներու մէջ։ Խնդրոյ առարկայ օտարականները հոն կը պահուին, մինչեւ որ դատարանը իրենց մասին վերջնական որոշում արձակէ։ Անոնք հոն կը մնան առողջապահական շատ նախնական պայմաններու, աղտոտութեան մէջ։

Իտալական «Լա Սթամփա» թերթը անդրադառնալով կացութեան, կը գրէ թէ իտալական կարգ մը բանտեր եւս նոյն պայմանները ունին, սակայն Ֆրանսայի մէջ նման բան աւելի ծանրակշիռ է. նախ այն պատճառով որ ֆրանսական արգելափակման դրութիւնը յառաջապահ համբաւը կը վայելէ, յետոյ նաեւ անոր համար որ այդ անընդունելի պայմաններուն մէջ արգելափակուածները «ուրիշ»ներն են. Մաղրէպցիները, Սենեկալցիները, Ռումանացիները, եւայլն։ Ու երկիր մը ուր կեանք առած է արդի ապաստանի իրաւունքը, յիշեալ երեւոյթը ուշագրաւ է։

Հարցը հրապարակային բնոյթ ստացաւ երբ չորս փաստաբաններ յաջողեցան մուտք գործել արգիլեալ այդ վայրը ու իրենց զայրոյթը արտայայտեցին, պաշտօնական բողոք ներկայացնելով։

Երկու տարի առաջ արդէն, Եւրոպական Խորհուրդի յանձնախումբ մը մատնանշած էր պարագան, բաւական գլխու ցաւ պատճառելով կառավարութեան։ Անոր անդամները հաստատած էին որ օտարականներու յատկացուած արգելարանները միջնադարեան բանտերու պայմանները ունէին։

Հոն պահուողներու թիւը միջին հաշուով 70 կ'ըլլայ, երբեմն հասնելով մինչեւ 100-ի։ Արգելափակումը կրնայ մինչեւ շաբաթ մը տեւել, որուն կը յաջորդէ սահման առաջնորդուելու հանգրուանը։ Ամէն տարի այդ կայանէն անցնող հազարաւոր կալանուածներէն երկուքը կացութեան մէջ փոփոխութիւն բերելու նպատակով դիմեցին ֆրանսական օրինապահ ատեաններուն։ Այդ դիմումներուն արձագանգեց «Լիպերասիոն» օրաթերթը։

Իտալական թերթը կը պնդէ որ դատաւորները անտեղեակ չէին կացութեան. անկարելի էր որ նշմարած չըլլային քանի մը օր այդ վայրը մնացած օտարականներու վիճակը. անոնք աղտի մէջ թաթխուած, գարշահոտ մարդոց կը վերածուէին, լոգանքը պերճանքի վերածուած ըլլալով հոն։ Մինչեւ այսօր լռութիւնը յաջողած էր հանրութենէն պահել տխուր իրականութիւնը, բայց այսօր այլեւս դժուար է զայն հերքել։

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-10-

ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՆ

Նոյ նահապետի այնքա՛ն իմաստուն
վարուելակերպի օրերէն ի վեր,
երբ իր տապանը ան կը լեցնէր
նոյն ընտանիքէն զոյգ -- զոյգ անասուն
վայրի -- ընտանի, թռչուն ու սողուն,
շա՜տ փորձանք եկաւ աշխարհի գլխուն։
Խախտեցան օրէնք, աւանդութիւններ։
Համամարդկային թէ զուտ ազգային
ընկերութեանց մէջ մարդիկ փորձեցին
ամէն տեսակի թագաւորութիւն,
հանրապետութիւն.
Բայց միշտ ապարդիւն,
քանզի ի վերջոյ չներշնչեցին
հանրային կեանքէն ներս վստահութիւն։

Այս տեսակէտէն՝ երկար տարիներ
մենք ալ գործած ենք անթիւ սխալներ,
մինչդեռ ունէի՛նք շատ յարմար լուծում
մնացած Նոյէն՝
առջի մէկ օրէն,
երբ արձակելով նոյն ընտանիքէն
զոյգ -- զոյգ անասուն, սողուն ու թռչուն՝
ան պատուիրած էր, որ միշտ երկուքով
վարեն այդ ցեղի կեանքը ապահով։

Այսօր կը տեսնենք գոհունակութեամբ,
թէ հին աւանդին ջահը պսպղուն
Հայ սփիւռքի մէջ՝ վեհ գիտակցութեամբ՝
ահա մենք կրկին կը պահենք կանգուն։
Կին ու ամուսին, եւ կամ քոյր -- եղբայր,
զարմիկ ու քեռայր, նաեւ կնքահայր,
մինչեւ իսկ յաճախ՝ երկուքի փոխան՝
նոյն ընտանիքէն երեք -- չորսական
անդամներ «կ'ընտրենք»
պատասխանատու՝
կողք -- կողքի գործող հասարակական
հաստատութեանց թէ միութիւններու։
Մենք կը հետեւինք եւ՛ արդիական
Ե՛ւ Նոյէն հասած յանձնարարութեան,
թէ անհատական կամ ընտանեկան --
խնամիական նախաձեռնութեան
վրայ կը յենի մեր հաւաքական
փայլուն ապագան։

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ սկսած է ՄԱԿ-ի Հայաստանի ներկայացուցիչ Թելմա օ'քոն Սոլորզանոյի դասախօսութիւններու շարքը, որոնց նիւթն են ՄԱԿ-ի պատմութիւնը, գործունէութեան սկզբունքները, կազմակերպութիւնները եւ կառոյցը։

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄ

Նոյեմբեր 12-ին տեղի ունեցած է Վայքի Ս. Տրդատ նոր եկեղեցւոյ հանդիսաւոր օծումը, ձեռամբ՝ Սիւնեաց թեմի առաջնորդ Աստղիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ՕՓԵՐԱՆ 60 ՏԱՐԵԿԱՆ

Հայաստանի Ազգ. Օփերայի Թատրոնը Նոյեմբեր 7-ին նշած է իր հիմնադրութեան 60-րդ տարեդարձը։ Անոր դռները առաջին անգամ բացուած էին 1933-ին Ա. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերային առթիւ։

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐ

Երեւանաբնակ ճարտարապետ Բագրատ Սարուխանեան Արտաքին Նախարարութեան նուիրած է հայկական դասական, հոգեւոր եւ ժողովրդական երաժշտութեան հազուագիւտ քանի մը հարիւր սալեր։ Նախատեսուած է զանոնք յանձնել Սփիւռքի մշակութային հայկ. կեդրոններուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 13-էն 20, կազմակերպուած է Հայ Ֆիլմերու մրցում -- փառատօն, որու կը մասնակցին կարճ եւ երկար մեթրաժի զանազան ֆիլմեր, որոնց կարգին՝ աւելի քան 30 նորեր։ Անոնցմէ լաւագոյնները կ'արժանանան մրցանակներու եւ իրաւունք կը ստանան Հայաստանը ներկայացնելու արտասահմանի մէջ։

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՀՐԱՉԵԱՅ ՂԱՓԼԱՆԵԱՆԻՆ

Այս օրերուն Հայաստանի արուեստասէր հանրութիւնը կը նշէ ծանօթ բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանի ծննդեան 70-ամեակը։ Այս առթիւ տեղի ունեցած են հանդիսութիւններ եւ ցուցադրուած են իր լաւագոյն գործերը։

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻ ՄԸ

Մեծ հայրս, Յովսէփ աղան իր ազատամտութեամբը, իր քաղաքակրթուածի ըմբռնումներովը, ուսման տենչովը, ինքնայատուկ տիպար մը եղած է այն ժամանակի լուսաւորչական համայնքին մէջ եւ հայ կաթողիկէները, որոնք ինքզինքնին եւրոպականացեալի տեղ դրած, տեսակ մը արհամարհանքով նայած են «կոշտ» Հայերուն, բացառաբար պատիւ սեպած են ընդունիլ Յովսէփ աղան իրենց հաւաքոյթներուն, իբրեւ սրամիտ ու կենցաղագէտ հրաւիրեալ մը։

Ան առաջին անգամ հիւրասրահներուն մէջ այրերու եւ կիներու խառն նստիլը եւ իրարու հետ խօսակցութիւնը ներմուծած է Պոլսոյ մէջ։

Անոր եղբայրը Յարութիւն, առաջինը եղած է հետեւելու մաթեմաթիքական ուսման, շարունակելով հանդերձ իր ոսկերիչի արուեստը, որ Պէնվէնուտօ Չելլինիի մը նրբութեան հասցուցած է։

Իր աշակերտներուն գրեթէ բոլորին աւանդած է թուաբանութիւն, գրքոյկ մը եւս գրած է այդ ուսման նուիրուած։

Այն տուն ոսկերիչները ընդհանրապէս կը բոլորուէին մեծ սեղանի մը շուրջը, աշակերտները յաջողութեան կարգով։ Ամէնքը իբրեւ տէր կը յարգէին վարպետը, զոր կը կոչէին «ուստա»։ Հաճելի եւ պարզ եղբայրակցական մթնոլորտ մը կը տիրէր առ հասարակ այդ աշխատանքի սեղանին բոլորտիքը։ Ուստան հայրական հոգածութիւն ունէր աշակերտներուն, շատ անգամ կիրակի օրերը զանոնք ճաշի կը կանչէր իր տունը, եթէ քոյրերնին ամուսնանար օժիտ կը շինէր կամ մեծկակ նուէր մը կուտար, եթէ հիւանդ ունենային բժիշկ կը ղրկէր։ Այն տուն գրեթէ անծանօթ էր գործաւորին եւ բաթրոնին անհասկացողութիւնը, ոչ մէկը եսասէր էր, ոչ միւսը պահանջկոտ եւ ընդվզող. համերաշխութիւնը կը տիրէր օրհնութեան մը պէս այդ պարզասիրտ մարդոց միջեւ։

Սակայն ոսկերիչներուն շուկան տեսակ մը Մօնմարթր էր, ուր լեզուի ազատութիւնը մինչեւ անպարկեշտութիւն կ'երթար. ինքզինքը ճանչցող ոչ մէկ կին նոյն իսկ այր մարդու ընկերակցութեամբ, կ'այցելէր այդ շուկան, չլսելու համար այնպիսի վրան բաց խօսքեր որ մինչեւ ականջները պիտի կարմրցնէին զինքը։ Այդ մթնոլորտին կը տիրապետէր արկօ մը, որ հասկցողին սարսափելի նշանակութիւն ունէր, իսկ չհասկցողին ալ թերեւս աւելի վատթար բաներ կ'ենթադրէր։ Եւ շատ տարիներ յետոյ իսկ կը շարունակուէր այդ դրութիւնը եւ կիները միշտ կը խրտչէին ոսկերիչներու շուկայէն։

Հայրս, անդրանիկ զաւակը Յովսէփ աղային, ուսման որեւէ տրամադրութիւն չէր ցոյց տուած, հակառակ ուսեալ մարդոց հիացող մը ըլլալուն։ Ֆրանսացի ուսուցիչ մը յատկացուած էր հօրս, հօրեղբօրս եւ հօրաքրոջս. հազուադէպ երեւոյթ մը այն ժամանակին համար։

Հեզահամբոյր, ազնուահոգի, անհունօրէն բարի, ամէնէն սիրուած թէեւ, սակայն խեղճ հայրս աչքառու ձիրք մը չէ ունեցած։

Իսկ մայրս, առաջին աղջիկ զաւակը եղած է, ոսկերիչներու շուկան դղրդացնող Կիւմիւշճիւ Գասպար աղային, որուն առջեւ բոլորը, ոսկերիչ թէ գոհարավաճառ դողդղացած են, մանաւանդ Հայերը, եւ որ պարզ տղեկ մը Սամաթիացի, աշակերտ մը արծաթագործի (կիւմիւշճիւ), կրցած է իր աչքաբացութեամբը, իր յանդգնութեամբ, ուշիմութեամբը հասնիլ անմրցելի վարպետի, յետոյ մեծահարուստի դիրքին։ Պալզաք ըսած է թէ կան մարդիկ որ իրենց տաղանդին շնորհիւ կը բարձրանան դիրքի մը. կան ալ որ բարձրանալու տաղանդ ունին. Գասպար աղա առաջիններէն եղած է։ Նոյնիսկ մէկ քանի անգամներ իր չափազանց յանդուգն ձեռնարկներուն համար կախաղանի դատապարտուած եւ յետոյ հզօր պաշտպաններու շնորհիւ արժանացած է ներումի։

Խորապէս տգէտ, իր անունն իսկ գրելու անկարող, սակայն ինքնաբերաբար փափաքած է Սամաթիոյ Վարդանեան վարժարանը ամբողջովին նորոգել իր ծախքովը եւ այդ առիթով Վարդուհեան անունը տալ անոր, ի յիշատակ իր մօր։ Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցիին բակը թաղուած է Գասպար աղա՝ իր այս կրթասիրական ճէսթին համար, հոն է իր փառաւոր շիրիմը՝ վրան արձանագրութեամբ։

Ամէն անգամ որ սուլթանուհի մը ամուսնանայ, արքան հրաման կ'ընէ եղեր որ «հօճա Գասպար»ը պատրաստէ օժիտին գոհարեղէնները եւ ամէն անգամ մասնաւոր գոհունակութիւն կը յայտնէ եղեր անոր։ Իսկ պալատականները այդ պարզ մարդուն հետ իբրեւ հաւասարէ հաւասար վարուած են միշտ, որովհետեւ ան սողալ գիտցած չէ եւ միշտ անկեղծ եւ ուղիղ վերաբերում ունեցած է յաճախորդներուն հետ։

(Շար. 3)

Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Տէյիրմէնճեան, Ժերանեան, Գաւուքճեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

(Բանաստեղծ -- գրագէտ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 2--ին, 104 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 6, ժամը 10·30--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ հայկական հաստատութեանց թէ միութեանց։

Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան,
Պր. Վէնսան Խաչատուրեան,
Օր. Սոնիա Խաչատուրեան,
Տիկին Ալիս Խաչատուրեան եւ զաւակները,
Տիկին Շաքէ Շվարց, ամուսինը եւ զաւակները,
Տիկին Անի Խաչատուրեան

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին՝

ՍԱՂԱԹԷԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1--ին, 90 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 6, ժամը 14·30--ին։

La Frette sur Seine-ի

գերեզմանատունը։

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները *Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեանի։*

Իրենց հօր Թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօն է Ցղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10--ին, պատարագ կը մատուցուի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Էտ. Խտըրեան 500 Ֆր.։

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (188) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. --

Հերկուած հողը...
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Histore d'Arménie *Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ*

փորթուգալական նամականի
Թարգ. Ա. Ա.

Rencontres de l'Art
CH. MATOSSIAN

UGAB-*Jeunes*

A l'occasion du cinquième anniversaire du séisme du 7 décembre 1988 en Arménie

le Ciné - Club de l'UGAB - Jeunes organise la projection du film

M A Y R I G

en présence de *Jacky NERCESSIAN*
(sous réserve)

le Mardi 7 Décembre à 20h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Entrée libre —

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :
Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION, A DETACHER ET A ENVOYER

Nom :
Prénom :
Adresse :
.... Tél :
Désire recevoir exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie F. par chèque. Signature :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

RENCONTRE avec Vahan Ter-Ghevondian

Le Mercredi 8 Décembre à 19 heures, dans la Salle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris (15, rue Jean Goujon, Paris 8e) aura lieu une rencontre avec le Chargé d'Affaires d'Arménie en France, Monsieur

Vahan Ter-Ghevondian

Rencontre - Débat autour de : Préparation de l'hiver en Arménie, mise en circulation du «Dram», monnaie arménienne et questions diverses.

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

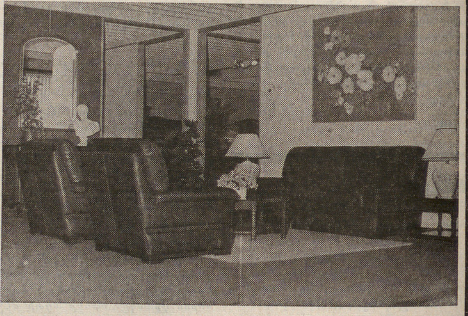
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise

un CONCERT

à la mémoire des victimes du séisme d'ARMENIE

CHORALE SAHAK-MESROP

Direction
KHATCHIG YILMAZIAN

Piano et orgue : *Juliette YILMAZIAN*

Solistes :
E. ARTINIAN — V. MINASSIAN
A. MINASSIAN —
N. DER-MINASSIAN

Mardi 7 Décembre à 20 h 45
Eglise des Réformés
(Canebière)
— église chauffée —

Au programme :
Komitas — Ekmalian — Sarxian — Haroutiounian — Berberian — Altounian

—— Entrée libre ——

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 188

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.209

Histoire d'Arménie

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Վերջապէս Մովսէս Խորենացիի Պատմութիւն Հայոցին մէկ նոր ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (*)։ Նախկին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (Լանկլուա 1869), գրադարանական պատկառելի հնութիւն մըն էր, բոլորովին անմատչելի դարձած մահկանացուներուս։ Անգլիախօս ընթերցողը մինչեւ հիմա աւելի բախտաւոր էր, տրամադրութեան տակ ունենալով Ռ. Թոմսընի աշխատութիւնը (Հարվարտ 1978)։ Ուրեմն՝ Աննի եւ Ժան-Փիէր Մահէի թարգմանութիւնը իսկական բաց մը կը գոցէ եւ պահանջք մը կը գոհացընէ։ Թարգմանիչները իրենց աշխատանքը կը ներկայացնեն իբրեւ Լանկլուայի թարգմանութեան վերափոխութիւնն ու պատշաճեցումը, ինչ որ բոլորովին ճիշդ չէ, քանի որ խորքին մէջ Լանկլուայի խումբին աշխատանքէն քիչ բան մնացած է այստեղ։ Նախ՝ թարգմանիչները չեն բաւականացած որոշ վրիպակներ սրբագրելով, այլեւ մեկնած են հայերէն գիտականօրէն աւելի վստահելի բնագրէն որ դարասկիզբին հրատարակեր էին Աբեղեան եւ Յարութիւնեան, Թիֆլիս 1913-ին։ Անոնք նկատի առած են նաեւ Պատմութիւն Հայոցին նմանահանուած հրատարակութիւնը (լրացումները՝ Ս. Սարգսեանի, Երեւան 1991) ինչպէս նաեւ բնագրագիտական այն հսկայ գրականութիւնը որ դարէ մը ի վեր Խորենացիի երկը ստեղծած է իր շուրջ։ Թարգմանութիւնը ունի մօտաւորապէս հարիւր էջնոց ներածութիւն մը, ծանօթագրութեան ընդարձակ բաժին մը, անուանացանկ ու քարտէզ։

Խորենացիի երկին հանդէպ այսօր գոյութիւն ունին իրարու երկու հակադիր կեցուածքներ, երկուքն ալ երկին ու անոր հեղինակ՝ Մովսէսին ժամանակաշրջանին որոշադրումէն բխող։ Խալաթեանցի, Ակինեանի բայց նաեւ օտար բանասէրներուն մեծ մասին համար՝ Խորենացին յետոսկեդարեան հեղինակ մըն է. երկին ներքին ժամանակագրական սըխալներէն մեկնելով, զայն Է. դարէն մինչեւ Թ. դար կը տեղափոխեն, ի վերջոյ գործին ետին զեղծարար մը տեսնելու համար։ Ասոր լաւագոյն ռահվիրան է Ռ. Թոմսըն։ Հակառակորդ կողմը կը կազմեն ընդհանրապէս հայ աւանդութեան պաշտպանները, որոնք երկին անքրոնութիւնները կը փորձեն հերքել հոն մտցուած յետագայ ընդմիջարկութիւններով. անոնք նոյն ատեն առաջ կը քաշեն գործին մէջ ներկայ տեղեկութիւններ որոնք ոչ միայն հնաբոյրին չեն այլ կը հաստատուին հնաբանական պեղումներու արդիւնքներով։ Երկու կեցուածքներու հակամարտութիւնը այնքան բուռն է երբեմն որ «գիտութիւնը» դարձած է թատերաբեմը կիրքերու զարմանալի հանդիսաւորումի մը։ Խորենացիի երկին ուսումնասիրութիւնը որեւէ բան շահա՞ծ է այս ընդհարումներէն, չեմ կարծեր։ Ի վերջոյ յուսահատական է կարդալ նոյն ու տարբեր գրիչներու տակ յարանոյն փաստերն ու հակափաստերը, տարբեր կերպով չեչտուած։ Ամուլ բանավէճ՝ որուն արդիւնքը եղաւ երկին ուսումնասիրութեան իսկական խափանումը։

Հոս է կը խորհիմ Ժ.-Փ. Մահէի ներածութեան արժանիքներէն մէկը։ Ներածութեան հեղինակը բանավէճը կ'ամփոփէ բանասիրութեան թելադրելով աւելի մեծ զգուշութիւն. «անկասկած, հակառակ իր բոլոր անաքրոնութիւններուն եւ այնտեղ երեւցող պատմական սխալներուն, Պատմութիւն Հայոցը, հեղինակային արուեստակեալ կառուցուածքէն անդին կը յայտնուի իբրեւ հայ հնաբանութեան եւ հաւաքական յիշողութեան մէջ խորապէս արմատաւորուած էական վկայութիւն մը»։ Շահեկանը ինչպէս կը տեսնուի ուրիշ տեղ է, ոչ պատմական, թուականային տեղեկութիւններուն մէջ, որքան Խորենացիով խտացուած ու փրկուած հաւաքական յիշողութեան։ Հեղինակը ընդարձակ պարբերութեան մէջ կը քննարկէ երկին «պատմողական կառուցուածքները», երկը ենթարկելով գրութենական ընթերցումի մը։ Խորենացիի պատմողական մեթոտին բացայայտումը հեղինակը կ'առաջնորդէ վիպային կաղապարներուն որ մօտիկը կը դնէ «Պորխէսեան յարակարծիքին». նկատելով որ Պատմութիւն Հայոց Մեծաց ծննդաբանութիւնը գրելու համար կը յղուի անդադար անյայտ ու բացակայ գիրքերու, Ժ.-Փ. Մահէ կը թելադրէ որ պատմութիւնը կը մնայ գիրքերու տեղերքին մէջ. ուստի՝ պատմութիւնը կը դադրի մասամբ պատմական պատում ըլլալէ եւ կը դառնայ վիպային պատում։ Պէտք է ըսել սակայն, որ վիպային պատումը որ կը կաղապարէ երկը չարգիլեր որ Մովսէս շատ որոշ տեղեկութիւններ տայ հին Հայաստանի բարքերուն, ընկերութեան եւ հաստատութիւններուն մասին։ Այս տեղեկութիւններուն աղբիւրը գլխաւորաբար հայրենի զրոյցներն ու աւանդութիւններն են, երկին ամէնէն շահեկան էջերէն մին կազմող։ Ուստի՝ երկին ո՛չ թէ ժամանակագրական ու զուտ պատմական տեղեկութիւններն են որ այսօր մեզի համար հարուստ ատաղձ կու տան, այլ այն բոլորը որոնք աւանդական պատմագրութեան կողմէ անտեսուած ու արհամարհուած են։

Վերջին պարբերութեան մը մէջ Ժ.-Փ. Մահէ կը խօսի Պատմութեան Հայոցը ոտքի կանգնող «քաղաքական դիտաւորութիւններուն» մասին։ Այդ դիտաւորութիւնները նորութիւն մը չեն կազմեր, ծանօթ են շատոնց. Մովսէս իր երկը կը գրէ Բագրատունի Սահակ իշխանի մը խնդրանքով եւ որոշ չափով այդ իշխանական տոհմին դիրքն է որ կը փորձէ վեր հանել։ Ներածութեան հեղինակը կը խորհի որ Բագրատունիներու գովքը ընելով Մովսէս կը ձգտի նեցուկ կանգնիլ անոնց «եթէ ոչ թագաւորական, գոնէ գերիշխանական յաւակնութիւններուն»։ Թագաւորական իշխանութեան մը ներբողը կը դառնայ քաղաքական դիրքորոշում մը ի նըպաստ Բագրատունեաց նոր փառասիրութիւններուն։ Անշուշտ այս դիտողութիւնները բոլորովին անմեղ չեն, քանի որ անոնք կը թելադրեն, որ Խորենացիի երկը գրուած ըլլալու է այն ժամանակաշրջանին (Ը. - Թ. դարեր), երբ Բագրատունիները կը ձգտէին առաջնակարգ տեղ գրաւել, հակառակորդ Մամիկոնեաններէն ձերբազատելով 774 - 775-ի ապստամբութեան ձախողութեամբ։ Այսպէս, Խորենացիի երկը եթէ ոչ նոր իշխանութեան, գոնէ անոր ծրագրումի մէկ փուլին կրնայ պատկանիլ։ Բագրատունեանց ջատագո՞վ մը Խորենացի։ Ասիկա զուցէ երկին գրութեան թուականին հարցը կը լուսաբանէր, եթէ նոյն ատեն ուրիշ հարցեր չյարուցանէր իր կարգին։ Դժուար է ըսել որ Ժ.-Փ. Մահէ նախասիրութիւն մը չունի դէպի այս վարկածը (որ կը բաժնեն Թոմսըն եւ Թումանոֆ), սակայն չէ ալ որդեգրած զայն իբրեւ վերջնական դըրոյթ։ Բարեբախտաբար, պէտք ըսել։ Քանի որ առայժմ քիչ բան գիտենք խըմբագրական այն աշխատանքէն որ տեղի ունեցած է Է. դարուն մեր հին շրջանի պատմիչներու երկերուն վրայ (Կորիւն, Փարպեցի) եւ որուն հետքերը սակայն կան Ագաթանգեղոսին և Բիւզանդարանին վրայ։

Անհունապէս աւելի արդիւնաւէտ է եւ աւելի հեռահայեաց ոգեկոչումը «միջկըրթանքային մօտեցումին» անհրաժեշտութեան... պայմանաւ որ անոր ալ մտասեւեռումը երկին թուականին որոշումը չըլլայ։ Իրաւացիօրէն Ժ.-Փ. Մահէ կը մերժէ որ վերլուծումները սահմանափակուին բանասիրութեամբ ու Պատմութեամբ։ Ազգագրութիւն, հնաբանութիւն, գաղափարաբանութեան եւ պատումի ուսումնասիրութիւն, գրականութիւն եւ աստուածաբանութիւն, այսինքն՝ այլազան կրթանքներ անհրաժեշտ են քննելու համար Մովսէսի «սքանչելի պատումը»։ Նըման մօտեցում ի գործ դրուելու է մեր բոլոր պատմիչներու երկերուն քննութեան, զանոնք փրկելու այն չորցնող հարկէն որ ԺԹ. դարու Պատմութիւնը դըրաւ անոնց վրայ, պարտադրելով պատմագիտութեան կաղապարները։

Պատմութիւն Հայոցի նոր թարգմանութիւնը ճշգրիտ, հաստատ, հաճելի, արդիական ոճով աշխատութիւն մըն է, որ կը նպաստաւորուի ծանօթ թէ աշխարհաբար թարգմանութիւններու փորձէն, առանց հեռանալու բնագրէն։ Իր համադրական նկարագիրով, ամբարուած «գիտութեան» ծանօթութեամբ եւ ներկայացումով այս հատորը անկասկած նուաճում մըն է։

■

(*) *Histoire d'Arménie*, par Moïse de Khorène, Coll. L'Aube des Peuples, Gallimard 1993.

ՀԵՐԿՈՒԱԾ ՀՈՂԸ...

Գրեց՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Հոկտեմբերի 18-ին, ժամը 23.30-ն անց աւարտուեց Ժորժ Փոմփիտու կենտրոնում կազմակերպուած Հայկական Շարժարուեստ վերնագիրն կրող ծրագիրը։ Յիշելու համար շարժարուեստ բառի կազմաւորման բուն ակունքը, նախ ինձ պարտական եմ համարում 1928 թուի Յուլիսին Փարիզ հրատարակուած մի յօդուածից մի քանի հակիրճ ու կարեւոր մէջբերումներ կատարել.

«Շատ անիմաստ կերպով գործածուած են "շարժանկար" կամ "շարժապատկեր" բառերը։ Սինեմայի արուեստը պատկերին մէջ չի կայանար, այլ պատկերներու իրարու մէջ ունեցած ռիթմիք համեմատութիւնն է, շարժական համեմատութիւն մը, ուրկէ պէտք է հետեւցնել շարժարուեստ բառը։

/.../

«Ի՞նչ է շարժարուեստին էութիւնը։

«Շարժարուեստը ունի իրեն յատուկ միջոց լոյսը։

«Լոյսը իր բոլոր խաղերով, երանգներով, ռիթմով, թրթռացումով, այսինքն իր բովանդակ կենդանութեամբը։

«Իսկ մեքենան, այն անմեղ ու հլու առարկան, որ սինեմայի բոլոր հակառակորդներուն հրէշային թշնամին է, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ այն կտոր մը ապակին, ոսպնեակը, որ լոյսի միջոցաւ արտաքին իրերը առնելով, անոնց իւրաքանչիւր հիւլէին մէջ թափանցելով, սէլիւլոյիտէ ժապաւէնին վրայ կը վերարտադրէ զանոնք այնպէս ինչպէս որ նկարիչը պիտի դիտէր առարկան եւ ներկի (լոյս) ու վրձնի (մեքենայ) միջոցաւ կտաւին պիտի տար։

/.../

«RYTHME (ԶԱՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

/.../

«Լոյսին հոսանքէն կը ծնի ռիթմը, որ պարի, նկարչութեան, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան եւ քանդակագործութեան միացեալ արտայայտութեամբ կը ստեղծէ նիւթը (sujet)։

/.../

«Այդ ռիթմը շարժարուեստին հոգին կը կազմէ։

«Անմիջապէս որ էկրանը կը տիրէ մեր նայուածքին, ռիթմը կը սկսի ու պարելով մեզ կը տանի իր հետ իր հանդրուանին։

«Կը տեսնուի որ սինեման ամէն բանէ առաջ ռիթմ է եւ շարժում։ Դադրեցուցէք յանկարծ շարժումը էկրանին վրայ, յուսախաբ պիտի ըլլաք։ Երբ մեռնի ռիթմը, կը մեռնի նաեւ տպաւորութիւնը, եւ անոր հետ արտայայտութիւնը» (1)։

ԲԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ՓԱԿՈՒՄԸ

Մխիթար Գոշի առակներից ներշնչըւած՝ Լուդմիլա Սահակեանցի հայերէն – ռուսերէն խօսուն Երազահաճ կարճամետրաժ ֆիլմի եւ Աշօ Շահխաթունու, 1928-ին Սփիւռքում իրագործուած Անդրանիկ-ի վերանորոգուած համր օրինակի ցուցադրութեամբ ու տեղում կատարուող երաժըշտութեան զուգակցութեամբ, Յունիսի 8-ին բացուած Հայկական Շարժարուեստ-ը փակուեց ռումանական Le Phalanstère ֆիլմով։

Նախատեսուած ծրագիրը պիտի փակուէր Ռուբէն Մամուլեանի 1937 թուին իրագործուած՝ High, Wide and Handsome (La Furie de l'or noir) ֆիլմով. սակայն նրա հերթը փոխանակուեց Ռումանիայում 1982 թուին նկարահանուած Le Phalanstère-ի հետ։ Դա կատարուեց վերջինիս չափազանց երկարատեւ լինելու եւ ծրագիրը վերջնականապէս իր ժամկէտային յայտագրի տակ բերող պատասխանատուի կողմից խնդիրն նախապէս նկատուած չլինելու բերումով։

Le Phalanstère-ը չէր դիտուել ժամանակին, իսկ նրա ճշգրիտ տեւողութեան մասին նախապէս ստացուած տեղեկութիւնները չէին համապատասխանում իրականութեան հետ։ Դա պարզուեց միայն այն պահին, երբ ֆիլմն իտալերէն թարգմանութեամբ ու մակագրութեամբ Փարիզ հասաւ ամրան վերջին։ Դրանից ամիսներ առաջ՝ արդէն ցրուած էին տըպագրուած յայտագրերը։ Պարզ էր, որ այն չէր կարող ցուցադրուել իրեն յատկացուած ժամանակամիջոցում, ֆիլմը դիտելու համար առնուազն երեք երկարատեւ ժամեր էին հարկաւոր։ Նման չըստուգուած ու չնախատեսուած, տարբեր հարցերի բերումով հարկադրուած «փոփոխութիւններ», արդէն կրկնուել էին մի

●►

քանի անգամ: Որոշ բծախնդրութիւն բանեցնելով կարելի էր կանխել այդ «փոփոխութիւններ»-ը, սակայն այն, մինչեւ ծրագրի իրագործման վերջին վայրկեանը, մնաց մի մնայուն երեւոյթ:

Ռումանիայի տասնեւիններորդ դարի պատմութեանը վերաբերող Savel Stiopul-ի Le Phalanstère-ի վերջին պատկերը ներկայացնում է դաշտն հերկելիս անուրջների մէջ թաղուած Phalanstère շարժմանը պատկանող մի անձի, որն իր մտապատկերում տեսնում է շարժման ղեկավար՝ Թէոդոր Դիամանին: Երբ հերկողն իրեն խոստացուած «ոսկեդարի» մասին հարցում է ուղղում Դիամանին՝ մտապատկերն չքանում, արօրին լծուած ձին վայրագ ու սանձարձակ արօրն ետեւից քարշ տալով ջարդում, փշրում ու կորչում է հեռու հորիզոնում: Մեր դիմաց մնում է հերկուած ակօսներով մի հող, որի պատկերի վրայ դրոշմւում է տասնեւիններորդ դարի առաջին երեք տասնամեակն նշող թուագրութիւնը...

Բացման ու փակման նշուած երեք ֆիլմերի պատկերների շարանի բովանդակութիւնից ելնելով, այնքան էլ դժուար չէր հայկական շարժարուեստի անդաստանում, բազմաթիւ ֆիլմերի շարանի գծով հրամցուած պատկերների ու հնչիւնների միջոցով, ըմբռնել զուգադիպութեամբ՝ ենթագիտակցաբար, ստացուած ու մեզ փոխանցուած այս խտացուած պատգամը:

ԵԶԱԿԻ ԱՌԻԹԸ

Մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ Հայկական Շարժարուեստ ծրագիրն եզակի երեւոյթ պիտի համարել: Սփիւռք եւ Հայաստան առաջին անգամ լինելով՝ շարժարուեստի գծով ի մի գալով, ներկայացնում էին այն ինչ եօթը տասնամեակ շարունակաբար դրսեւորուել էր հայ իրականութեան մէջ եօթերորդ արուեստն համարուող, քսաներորդ դարու տեխնիկական միջոցների գծով ծնուած արտայայտչաձեւի մէջ: Այդ մարզում հայ մշակոյթի ներկայութիւնն իբրեւ գործօն երեւոյթ նշանակալից էր նաեւ այն առումով, որ միջազգային կարեւորութիւն ունեցող մի հիմնարկում սինեմաթոգրաֆի-ի առաջին հարիւրամեակը դեռ չբոլորուած, վերջապէս հայկական շարժարուեստը պաշտօնապէս փաստում էր իր լինելութիւնը մի շարք նշանակալից՝ միջազգային արժէք ներկայացնող, սինեմաթոգրաֆիկ ներդրումներով:

Ձեռնարկն իր ընդհանուր կառոյցով, բովանդակութեամբ ցուցադրուած ֆիլմերի քանակով, շօշափուած նիւթերի բազմազանութեամբ ու նրան առընչուող նիւթական հարցերի բերումով՝ իրատես լինելու դէպքում, գալիք տարիների ընթացքում, դեռ երկար ժամանակ անկրկնելի պիտի համարենք: Իրատես լինելու դէպքում՝ պիտի նշենք նաեւ, որ մեծ նշանակութիւն ու ծաւալ ունեցող այս ձեռնարկի կենսական, տնտեսական ու մշակութային դերը մեր մշակութային կրթական եւ քաղաքական հաստատութիւնների կողմից աննկատ մնաց ու չգնահատուեց այնպէս ինչպէս որ հարկն էր:

Ընդամէնը մի քանի ամսուայ ընթացքում դիտելով (2) ցուցադրուող Սփիւռքի եւ Հայաստանի սինեմաթոգրաֆիկ արտադրութիւնների երթը, կարելի էր նկատել ու ըմբռնել վերջին եօթը տասնամեակում ապրած մի ամբողջ հաւաքականութեան քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային բարդ դիմագիծն ու նրան առընչուող տագնապների ակունքները: Հասարակական, հոգեբանական եւ մշակութային հարցերում հետաքրքրուողների համար ճշմարիտ ու անփոխարինելի գանձարան եւ աղբիւր էին մինչ օրս պահպանուած ֆիլմերն ու դրանց գծով դրսեւորուող դեռ թրթռուն ու շարժուն երեւոյթները:

Այդ դրսեւորման մէջ մեծ նշանակութիւն եւ յատուկ տեղ ունէր՝ ենթագիտակցաբար, շարունակական կերպով ներկայ ու գործօն մի զարկերակ: Արուեստագէտների գիտակցական մակարդակը, մեր բնական առօրեայ պայմաններում, միշտ մեկնաբանւում, բացատրւում եւ հաղորդակցւում է սահմանափակ եւ շօշափելի երեւոյթներով միայն: Եօթը տասնամեակ ընդգրկող այս արտայայտչաձեւի մէջ, ամենակարեւորը նրա միջոցով պահպանուած ու բացայայտուած՝ ենթագիտակցաբար ապրող, ազգային իրայատկութիւնն ու դիմագիծն էր:

Շատ բան էր կարելի ուսանել խաւարի մէջ դիտուած այդ ֆիլմերի շարանից: Զանազան գիտանկիւններից, նման ծաւալով ու խտացուած շեշտով՝ միատեղ, մենք առիթ չէինք ունեցել ինքներս մեզ դիտելու... Ֆիլմերի ցուցադրման օրերում, թէ որքան դիտակից էր հայ իրականութիւնն ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս ինչպիսի դեր կատարեց նա այդ երեւոյթի հետ ծանօթանալու, հաղորդակցուելու եւ դրա հարցերով ապագային մտահոգուելու, ինքնին դեռ մնում է՝ մի նշանակալից հարցադրում: Այս հարցադրման մասին խորհելը թողնում եմ ապագային, իսկ այժմ երբ ծրագիրն իր աւարտին է հասել, կարեւոր եմ համարում կենսական նշանակութիւն ունեցող մի քանի հրատապ հարցերի մասին, որոշ նշումներ անել:

ԲԱՑԱԿԱՆԵՐԸ

Նախ վերյիշենք:

Հրատարակուած յայտագրում ցուցադրութեան համար նախատեսուած էին 120 ֆիլմեր ուր մեծ ջանքով ու ծախքով միակցուած էին Սփիւռքի եւ Հայաստանի արտադրութիւնները (3): Զնայած կազմուած ծրագիրն դեռ հեռու էր ճշմարիտ ամբողջական պատկեր ներկայացնելուց, այնուամենայնիւ բաւական հարուստ էր պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններ շօշափելու տեսակէտից:

Յայտարարուած ցանկից ցաւօք բացակայ մնացին նախկին Խորհ. Միութեան արխիւների պահեստների ու Սփիւռքի արտադրական կառոյցների մէջ պահուող՝ Քրտերի լծի տակ [կամ Հայաստանի ողբերգութիւնը] (1915), Երդումով կապուածներ [կամ շղթայուածները] (1918), Սովետական Հայաստան (1924), Օգոստոս (1976), Կորցուած դրախտ (1991), Ամէն ինչ լաւ է հրաշալի մարքիզա (1991), Արշին Մալ Ալան (1937), եւ Զարլզ Գաբի (1992) ֆիլմերը:

Այս վերնագրերի նշումն կարեւոր եմ համարում ապագայ հետազօտողներին, որոշակի պատմական սխալներից եւ թիւրիմացութիւններից ձերբազատելու համար: Ընդհանրապէս մեր մշակոյթին վերաբերող զանազան ձեռնարկներում, յաճախ ենք հանդիպում նման սեւ եւ ճերմակին յանձնուած յայտարարութիւնների, ուր հրամցուածը իրապէս չի համապատասխանում նշուածին եւ թիւրիմացութիւն ու պատրանք է ստեղծում ապագային հարցը պատմականօրէն հետազօտողների համար: Յաճախ տպագրուած ու գալիքի համար միակ հետքն մնացած որոշ տողեր եւ տեղեկութիւններ, ճապէս հեռու են իրական տուեալներից. կարեւոր է, որ այն ժամանակին ունենայ նաեւ իր լրացուցիչ զուգահեռ ուղղումները:

ԲՆՕՐԻՆԱԿՆԵՐԻ ԼԵԶՈՒՆ

Յատկանշական էր այն երեւոյթն, որ նախկին Խորհ. Միութեան միջոցով պաշտպանուած ու պահուող ֆիլմերի արխիւներից Փարիզ հասած հայկական արտադրութիւնների ցանկը կազմող վերնագրերը, յաճախ ներկայացան 1993 թուին ֆրանսերէնի թարգմանուած ու մակագրուած օրինակներով: Նկատելի էր, որ այդ նոր թարգմանութիւնները շատ յաճախ չէին համապատասխանում ֆիլմերի ձայներիզի վրայ գոյութիւն ունեցող ու լըսուող փոխասացութիւններին եւ խօսքին:

Նկատի ունենալով, որ ֆիլմերից ոմանք նախապէս թարգմանուած նման որակի օրինակներ էին ունեցել, հարց է ծագում թէ ի՞նչ մտահոգութիւնից ելնելով էր արուած այս նոր թարգմանութիւնն ու պատճէնահանումը: Եթէ թարգմանութիւնների որակն բարելաւելու նպատակով էր կատարուել, ապա ինչո՞ւ էր այժմ նրանց բովանդակութիւնն եւս թարգմանութեան գծով՝ վերանայուել:

Ստեղծուած քաղաքական նոր պայմաններում հարց է թէ ինչո՞ւ Ազգային ֆիլմադարանը Հայաստանի կինոարուեստի (4) արտադրութիւնները, ազատ աշխարհին, հայերէն բնօրինակներով չի ներկայացնում:

Տարօրինակ էր նաեւ Հայֆիլմ-ի 1972 թուին արտադրած Տղամարդիկ ֆիլմը ֆրանսերէն խօսուն օրինակով ներկայացնելը: Ոչ հայերէն պատճէնահանուած օրինակներով Փարիզ հասան՝ Համօ Բեկնազարեանի Նամուս (1925), Խաս-փուշ (1927), Զանգեզուր (1938) Դաւիթ Բէկ (1943), Արտաշէս Հայարտեանի Շիրվանզադէի դրամայի հիման վրայ նկարահանուած Պատուի համար (1956) (5), Հենրիկ Մալեանի Մի կտոր երկինք (1981) եւ մի քանի ուրիշ համր ու խօսուն ֆիլմեր:

Նշուած ֆիլմերից մի քանիսը կարեւոր հարցադրում էին առաջացնում եւ տարօրինակ էին հնչում երբ գիտէինք, որ վերնագրերից մի քանիսը Սփիւռքում նախապէս դիտուել էին հայերէն օրինակներով: Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանի պարտականութիւնն է վերադտնել ու վերականգնել այդ արտադրութիւններն իրենց ճշմարիտ ազգային լեզուով ու դիմագծով՝ բառիս առողջ եւ դիպուկ իմաստով, ոչ թէ դրա սահմանափակ եւ նեղ մեկնութեամբ: Իբրեւ լրացուցիչ եւ հեղինակային իրաւունք, մէջ եմ բերում 1934 թուին գրուած Համօ Բեկնազարեանի հետեւեալ տողերը.

«Որոշ չափով անվիճելի յե (խոսող կինոյի գյուտի հետեւանքով) ազգի մյուս կարեւորագույն հատկանիշի՝ լեզվի հարցը: Կարելի յե, իհարկե, վիճել վարիանտների մասին, բայց միայն անհուսալի խառնաշփոթողը կարող ե վիճել ակնհայտ ճշմարտությամբ դեմ, այն, վոր խոսող ֆիլմը պետք ե հանվի նախ եւ առաջ տվյալ ազգության լեզվով: Ընդ վորում գեղարվեստական պատկերավոր արտահայտչությունը զուգահեռաբար այլ լեզուներով հանվող վարիանտներում զգալիորեն ցածր ե հիմնական լեզվից» (6):

ՆՈՐՈԳՈ՞ՒՄ ԹԷ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

Հայկինօ-յի համր շրջանի վերանորոգուած ֆիլմերի ցուցադրումը (այդ շարքում յատկապէս Համօ Բեկնազարեանի թէ համր եւ թէ խօսուն աշխատանքները) անբարեխիղճ եւ ոչ մասնագիտական մօտեցում բացայայտեցին: Նկատի ունենալով, որ վերանորոգութիւններն կատարուել են նախկին տարիներում՝ ենթակայ լինելով տիրող որոշ կեցուածքների, կարեւոր է որ հայկական շարժարուեստին պատկանող նշուած գոհարներն այժմ վերադտնեն իրենց բուն կառոյցն ու ձեւը: Օրինակ՝ ժողովրդական խանդավառ ընդունելութիւն վայելող նորոգուած Շոր եւ Շորշոր-ն, այսօր իր հնչիւնային տարբերակում միանգամայն զրկուել է կատակերգական այն զարկերակից եւ չափական կառոյցից, որն իւրայատուկ է Բեկնազարեանի արուեստին: Ֆիլմի հիւսուածքից հանուած են բացատրական գրութիւնները եւ դրանց փոխարէն կցուած է «խօսքը», որն փոխել է ֆիլմի ներքին զարկը՝ չափականութիւնը: Խօսքի բերումով դիտողը յաճախ ծիծաղում է ներմուծուած ու աւելացուած մտքի եւ ձայնի պատմութեան վրայ եւ ոչ թէ գործողութեան, որը Բեկնազարեանի շարժարուեստի նրբին իւրայատկութիւններից մէկն էր եւ պէտք է, որ լինի:

Ձայնի անխոհեմ ու անտեղին օգտագործմամբ, դիտողի ուշադրութիւնն իր բնական հունից շեղւում եւ բնականաբար փոխւում է ֆիլմի մէջ դրսեւորուած դերակատարման եւ ղեկավարութեան շեշտը: Նման անխնամ «սրամիտ» նորոգումով, կորել է շարժարուեստի լեզուին իւրայատուկ հմտութեամբ իրագործուած մի մեծարժէք բեմադիրի սինեմաթոգրաֆիկ աւանդութիւնը, որն իր արժանիքներով ուսանելի օրինակ է կարող հանդիսանալ մեր շարժարուեստի համար:

Պէտք է յիշել նաեւ, որ վերանորոգութեան կարօտ այդ ֆիլմերը, առանձնակի առած, պատմական եւ ազգագրական մեծ արժէք ներկայացնող, իրենց ժամանակի հետ առընչուող ինքնին խօսող, վկայութիւններ են: Շուկային կամ հասարակութեանը դիւրամատչելի դարձնելու, ինքնոյր-ն թարմացնել-ու նպատակով նորոգուած ֆիլմերի ու պատմական եւ գեղարուեստական ճշմարտութիւնը պահելու մտահոգութեամբ, պատասխանատու կերպով վերանորոգման ենթարկուած ֆիլմի մէջ, էական ու հիմնական տարբերութիւններ կան:

Վստա՛հ, Հայաստանի Ազգային ֆիլմադարանը լաւատեղեակ է այս հարցին ու այժմ իրագործուած աւերին: Յուսանք, որ աստիճանաբար այն պիտի կարողանայ ուղղել ու բարելաւել նախկին տարիներում՝ իր կազմակերպուելուց առաջ, քմահաճ կերպով նորոգուած մի շարք ֆիլմերի (7) աւերուած ու անմխիթար ներկայ վիճակը: Այս նրբին հարցում նրան նեցուկ են կարող դառնալ մի շարք գործնական քայլեր, որի համար էական են Ֆիլմադարանին տրամադրուած պետական, տնտեսական եւ մի շարք բանիմաց արուեստագէտների պատասխանատու ու նպաստաւոր կեցուածքները:

Միւս դիտողութիւնը վերաբերում է համր ֆիլմերի գրական բաժնին. այսինքն գրաւոր բացատրութիւններին (intertitres): Յիշելով, որ այդ մասերն ժամանակակից որոշ վկայութիւններ են պարունակում, պէտք է դրանք եւս պահուեն իրենց ժամանակին արտադրուած գրաֆիկայով, բովանդակութեամբ եւ ուղղագրութեամբ՝ քանզի այդ բոլորը մեր մշակոյթի մէջ զանազան պատմական հոլովոյթների հետ առընչութիւն ունեն եւ առանձնակի իրենք եւս «խօսուն» են ու կարող են նշանակալից հարցեր պարզաբանել: Կարեւոր է, որ այդ ֆիլմերի վերնագրային եւ միջանկեալ գրութիւնները վերականգնուեն հայերէն բնօրինակների հետազօտութեամբ եւ ոչ թէ միայն պահուած վարիանտների օգնութեամբ: Արխիւում որոշակի հետազօտական ու մասնագիտական աշխատանք տանելով, դժուար պիտի չլինի դրանց վերականգնեցնել իրենց հայերէն բնօրինակների հիմունքներով, կազմով ու բովանդակութեամբ:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծրագրին նշանակալից մաս էր կազմում նաեւ հայկական հարցին ու ջարդին նուիրուած ֆիլմերի շարքը: Ինչ խօսք, որ այդ շարքում ոչ մէկ գործ գեղարուեստական մնայուն արժէք չէր ներկայացնում: Դրանք մնում էին մակերեսային եւ անհամոզիչ ընդհանրապէս: Ինքնին յոյժ կարեւոր էր դիտել այս երեւոյթը, սակայն խանգարիչ էր դառնում այն երբ ներառւում էր գեղարուեստական մտահոգութեամբ արտադրուած ֆիլմերի շարքում:

Անհիմն պատճառաբանութեամբ, ընդհանրապէս ծրագրից դուրս էին պահուել, հայկական շարժարուեստի մէջ արտադրուած փաստագրական միւս նկարները (8): Ստացուած անհաւասարակշիռ ցանկում, վերը նշուած վկայաբանող ֆիլմերը ոչ տեղեակ հանդիսատեսի համար, թերի սխալ եւ միապաղաղ շեշտադրութիւն կրող, հայկական փաստագրական շարժարուեստի պատկեր էին հաստատում:

Հայկական շարժարուեստը վաւերագրել, վկայել եւ արդիւնաբեր է եղել բաւականին ընդարձակ առումով: Տեղին չէր, որ այն միջազգային տեսանկիւնից առած, ստեղծագործական արժէք ներկայացնող մի ծրագրում, միայն նման սահմանափակ մօտեցմամբ ներկայացուէր: Այս հարցի հաւասարակշռումը կարեւոր է նշուած վկայաբանող ֆիլմերը ճշմարտապէս դիպուկ կերպով դիտելու համար: Անհնարին է ընդհանրապէս գեղարուեստական նիւթեր շօշափող ծրագրում, միեւնոյն շեշտն ու բովանդակութիւնն կրող ու շօշափող մի քանի նմանօրինակ ֆիլմ դիտել՝ նամանաւանդ երբ յաճախ կրկնուած են նաեւ միեւնոյն վկայողները: Կրկնողութիւնը, նման միատեղ ցուցադրութեան դէպքում, ծառայում է ի վնաս նպատակին. վկայողները դերասաններ չեն եւ նրանց անդադար կրկնուող դրսեւորումներն զանազան արտադրութիւններում, փաստագրական արուեստի տեսանկիւնից առած, լուրջ հարցադրումներ են առաջացնում:

Լաւ կը լինէր, որ ծրագրի մէջ ֆիլմերը կարճամետրաժ եւ լիամետրաժ խմբաւորումներից բացի, բաժանուած ու բնորոշուած լինէին նաեւ ոճային տեսանկիւնից՝ ներկայացնելով հայկական շարժարուեստի զանազան գեղարուեստական եւ փաստագրական բաժինները: Գրեթէ դասական համարուող այս մօտեցմամբ, դիտողներն աւելի հեշտութեամբ պիտի հաղորդակցուէին մշակութային որոշ երեւոյթների հետ:

Ընդհանրապէս հանդիսատեսն անտեղեակ մնաց փաստագրական արտադրութիւններից եւ այն տպաւորութիւնն ստացաւ թէ հայկական շարժարուեստն այդ մարզում սահմանուել է ջարդն վկայելու եւ Սփիւռք ու Հայաստան, միմիայն այդ նպատակով են փաստանկար արտադրել: Այդ թերի հանուած եզրակացութիւնը, պէտք է շեշտել, որ շատ հեռու է պատմական ճշմարտութիւնից:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

LE CINEMA ARMENIEN անվճար ցրուող 48 էջից բաղկացած յայտագիրն եւ միեւնոյն վերնագիրն կրող 192 էջից կազմուած վաճառուող պատկերազարդ հատորը, երկու կարեւոր հրատարակութիւններ են ուր որոշ կարգի ու ձեւի մէջ է բերուած հայկական ֆիլմի մշակոյթին վերաբերող մի շարք աչքաթող արուած հարցեր:

Առաջին անգամ լինելով, այդ հրատա-

րակութիւնների մէջ թէ անձնանուններին եւ թէ ֆիլմերի վերնագրերի նկատմամբ մասնագիտական մօտեցում ու գրելակերպ է կիրառուել: Տարիներ շարունակ հայկական անձնանունները, Սփիւռքում եւ երկրում, իրենց մի քանի տարբերակներով, գրելակերպով եւ հնչիւնաբանութեամբ, կատարեալ շփոթ էին ստեղծում շարժարուեստի մարզում լուրջ հետազօտական կամ ճանաչողական աշխատանք տանելու ժամանակ: Անձնանունները, ֆիլմերի վերնագրերն, դրանց արտադրութեան տարեթիւերն եւ այլ մանրամասնութիւններ, հայկական ակունքներ ունենալու բերումով, կարեւոր են տեղագրական պատմական ու մշակութային հարցերի լուսաբանման համար: Երբեմն որոշ վերնագիր կամ անհատ, տարիներ անճանաչելի էր մնում այդ խառնաշփոթ, անհիմն ու անփոյթ վիճակի բերումով: Այժմ մեծ մասամբ կարգաւորուած այդ վիճակը, կարող է աստիճանաբար՝ միջազգային մասշտաբով եւս, հարթել հայկական շարժարուեստին առնչուող մի շարք կարեւոր հաղորդակցական հարցեր:

Մեծածաւալ հատորի մէջ խմբագրուած են նաեւ հայկական շարժարուեստին վերաբերող մի քանի յօդուածներ, արխիւային նիւթեր ու տեղեկութիւններ, որոնք կարող են գալիք տարիներում այդ մարզում մասնագէտների, հետազօտողների եւ հետաքրքրուողների համար կարեւոր աղբիւր դառնալ: Սակայն պիտի չմոռնալ, որ երբեմն՝ խմբագրի անուշադրութեան, թերի տեղեկութեան եւ թարգմանութեան բերումով, հէնց այդ նոյն գրքում մուտք են գործել նաեւ մի շարք վրիպակներ. օրինակ՝

- էջ 6՝ Համօ Բեկնազարեանի Անահիտ (1947) ֆիլմին վերաբերող լուսանկարը մակագրուած է Դաւիթ Բէկ (1944):
- էջ 38՝ Բագրատ Յովհաննիսեանի Հրեճան ֆիլմը նշուած է իբրեւ խաղարկային խաղող: Այս ֆիլմը ռուսերէն իր երկրորդ վերնագրի ճամբով է կարող միայն (համաձայն գրքի էջ 189ում յիշուածին) ճանաչուել նաեւ իր բուն՝ հայերէն վերնագրով:
- էջ 42՝ Ալբերտ Մկրտչեանի գծանկարները վերագրուել են Ֆրունզէ Մկրտչեանին:
- էջ 67՝ Սուրէն Ցամիկեանի ազգանունը ռուսերէն բնագրից թարգմանուելով, թերի տառադարձութեան բերումով, դարձել է Սամիկեան:
- էջ 114՝ Տժւժիկ-ի մասին նշումը վերագրուել է Կարինէ ֆիլմին:
- էջ 115՝ La Fontaine d'Heghnar-ը նշուել է Le Retour (1973):

Հատորի մէջ չափազանց քմահաճ, անհաւասարակշիռ ու անտեղի չեշտով է կազմուած Cinéma, culture et société բաժինը (9), ուր politique et société եւ culture սխեմակները հարկաւոր լրացումներ և տեղեկութիւններ չեն դառնում միեւնոյն բաժնի cinéma սխեմակին: Նման մի զուգահեռ կազմելու բուն նպատակը պէտք է cinématographique գործօն ու ապրող ջիղ զարգացնելու մէջ կայանար եւ օգնէր Ժորժ Փոմփիտու կենտրոնում ցուցադրուող ծրագրի բովանդակութեան փոխանցմանը: Կազմուածը պարզապէս զանազան գրքերից հանուած ու երբեմն անհիմն, անստոյգ եւ վիճելի բովանդակութեամբ մի շարք ի մի բերուած, պատմական եւ ոչ-պատմական նշանակութիւն ունեցող նիւթերի շարան է: 32 էջ գրաւող այդ զուգահեռն ոչ մի հիմնաւորուած քաղաքական, հասարակական, մշակութային եւ պատմական առնչութիւն չունի Հայկական Շարժարուեստ բնորոշման հետ եւ այդ հարցում մնում է միանգամայն ամուլ: Այն ընթերցողին մեր շարժարուեստի էական հարցերի հետ ծանօթացնելու համար, շատ հարուստ աղբիւր էր կարող հանդիսանալ եւ ցաւք՝ այդպէս չէ:

Երբ հայկական շարժարուեստին առնչուող բարդ հարցերն խաւարի միջից լոյս աշխարհ հանելու համար, մի քանի մասնագէտներ տարիներ տքնաջան աշխատանք են տանում, յոյժ կարեւոր է, որ այդ մարզում պատահական ու անտեղեակ անձինք աղնիւ ու համեստ գլտնուէն եւ նախկին տարիներում կազմըւած, սխալներով լեցուն, որոշ գրքեր չրանան ու դրանք առանց ստուգելու չարտագրեն, քանզի այդպիսով մի քանի մասնագէտների տասնեակ դժուարին տարիներում տարած աշխատանքը, կրկին ու կրկին թերի ընթացքի մէջ են դնում...

Լաւ կը լինէր եւ կարեւոր էր եւ է, որ Հայոց այբուբենն եւս անվրէպ ներկայացուի: Հրատարակուած հայերէն այբուբենի շարքում, որ կցուած է Avertissement-ին (10), գլխագիր «Փ» եւ «Ֆ» տառերի մէջ տարբերութիւն չի նկատուել եւ ով գարմանք, այժմ Հայոց այբուբենը մի «նոր հրահանգով» երկու միակերպ, բայց տարբեր հնչուող գլխագրերի տէր է դարձել: Շնորհաւո՛ր:

. . .

Հայկական Շարժարուեստ-ի բացման օրը՝ Յունիսի 8-ին, հոծ բազմութեան ներկայութեան պատճառով, Ժորժ Փոմփիտու կենտրոնը ստիպուած երկու սրահ տրամադրեց ուր եւ ցուցադրուեցին նըշւած ու նախատեսուած ֆիլմերը: Ծրագրի փակման օրը՝ Հոկտեմբերի 18-ին, կենտրոնի սրահում ներկայ էին ընդամէնը քանիերկու հոգի: Սրտանց կը յուսամ, որ այս առաջին միջազգային կարեւոր փորձառութիւնից յետոյ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանը եւ նրան հովանաւորող Հայաստանի Մշակութային Նախարարութիւնը ապագայում կարող պիտի լինեն յարգել նաեւ նշուած նրբին բայց էական հարցերը, որի հետեւանքով աստիճանաբար յստակ կը դառնայ Հայկական Շարժարուեստ-ի ճշմարիտ դիմագիծն, արժէքն ու նշանակութիւնը:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նոյեմբեր 1-4

Ծանօթագրութիւն

(1) Զ. Մ. Որբունի «Շարժարուեստը» ՅՈԼՔ, Յուլիս 1928, Փարիզ:

(2) Տողերիս հեղինակը դիտել է ծրագրում ցուցադրուած բոլոր ֆիլմերը:

(3) Տե՛ս. «Խաւարի մէջ դիտուած պատկերներ». ՅԱՌԱՋ, Միտք եւ Արուեստ, 1993 Յունիս 6:

(4) Պատմականօրէն շփոթ չստեղծելու համար, այստեղ շարժարուեստ բնորոշումը վերապահօրէն չեմ օգտագործում:

(5) Հայերէն բնօրինակը համարւում է կորած: Պահուել է միայն ռուսերէն վարիանտը, որի անխնամ պահուած նեգատիւից, երկրորդական նեգատիւի պատճէնահանմամբ տպագրուել է ցուցադրուող օրինակը: Ստոյգ տեղեկութիւնների համաձայն այս ֆիլմից հայերէն պողիտիւ օրինակներ գոյութիւն ունեն Սփիւռքի մի քանի հայաշատ գաղութներում: Դրանք ապագայում կարող են հիմք ծառայել վերանորոգման եւ նոր պատճէնահանումների համար:

(6) «Խորհրդային Արվեստ», 1934, թիւ 10, էջ 25:

(7) Շոր եւ Շորշոր, Զարէ, Պէպօ եւ այլն:

(8) Բացառութեամբ մէկ կամ երկու կարճամետրաժներից:

(9) Ստորագրուած՝ Claire Mouradian եւ Jean Radvanyi:

(10) Տե՛ս. LE CINEMA ARMENIEN / Editions du Centre Pompidou, Collection Cinéma/Pluriel 1993, էջ 9:

RENCONTRES DE L'ART:

Onze académies d'Europe à Bruxelles

Qu'il ne faut point confondre l'Europe avec l'entité économico-idéologique qu'est la C.E.E., tel semble être, par son titre même, le message que nous lance la grande exposition itinérante organisée par l'Académie de Naples et que présente, après Madrid, l'Académie Royale des Beaux-Arts de Bruxelles. L'Europe se trouve ici (à Bruxelles, capitale de la C.E.E.) considérée comme espace géographique au sein duquel l'art évolue, en vivant ou en mourant, dans le lieu même qui l'institue depuis toujours en Europe, l'Académie. Si le terme «Académie» ne manque pas d'évoquer de nos jours le manque de créativité, un style codifié, une atmosphère désuète dans laquelle errent de grands plâtres conformes aux imitations de l'Antique, l'exposition de Bruxelles, pour sa part, nous démontre qu'il n'en est rien et balaie d'emblée la connotation péjorative de l'expression «c'est académique». La centaine d'œuvres, créées par une trentaine de jeunes artistes travaillant dans onze pays, révèle une multiplicité de parcours parmi lesquels peuvent apparaitre l'«académisme» au mauvais sens du terme, tout comme des situations nouvelles basées sur des supports traditionnels ou extérieurs au champ des arts plastiques. D'Athènes à Vienne, nous passons par Berlin, Bruxelles, Londres, Madrid, Milan, Munich Moscou, Naples et Paris. Chaque Académie répond ainsi, par son travail, au problème que lui pose la société moderne, problème essentiel qui touche au statut même de l'Académie. Quelle est la place d'une institution où l'on enseigne l'art dès lors qu'il n'y a plus d'art ? Il incombait aux Académies de répondre à ceux qui ont décrété la mort de l'art. Cet événement, s'avère bien plus qu'une exposition, il est un questionnement du sens de l'art dans une société où ne peuvent plus avoir cours les critères esthétiques (beau, sublime, harmonie, idéalisation, spiritualisation) et les critères idéologiques (révolutionnaire, avant-gardiste...). Le fait que l'idéal (au sens esthétique et politique) ne serve désormais plus à cautionner l'œuvre et que l'art contemporain, comme le dénonçait Harold Rosenberg, devienne «entièrement tributaire des mots», implique-t-il nécessairement que tout puisse acquérir le statut d'œuvre d'art ? En problématisant, comme elle l'a toujours fait, le rapport de l'art à la société, l'Académie en arrive aujourd'hui à une question cruciale qui dépasse celle de ce rapport, à savoir la question de ce qu'il faut bien appeler «l'essence» de l'art et, par conséquent, du statut même de l'Académie, c'est-à-dire, de sa raison d'être. Les travaux des onze académies se révèlent ainsi comme des discours différents, comme autant de réponses possibles à la mélancolie contemporaine de l'art. A travers les œuvres de ses trois artistes, Athènes travaille la question du lieu originaire, en

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

se rapportant au mythe, comme le fait Thalia Hioti, rappelant, par l'agencement des objets du tissage et du filage, le pouvoir du temps sur l'œuvre ou du temps comme œuvre (l'autorité des Moires) et le destin de l'artiste qui telle Arachné se voit dictée, par Athéna, de filer son œuvre, éternellement. C'est le mythe dans l'art, de l'art et du lieu de l'art qu'explorent les artistes grecs, interrogeant ainsi l'espace de l'Académie, dès lors que c'est à Athènes qu'un certain Akademos a engendré, en arpentant un jardin, le lieu «Académie» où Platon et ses disciples dialogueront. La recherche du lieu passe par l'«arché» tant chez Yannis Koutrolis, qui travaille l'archéologie, que chez Paris Haviaras qui recompose, sur le mode de l'archive, une histoire singulière qui ne suit pas l'ordre chronologique mais bien au contraire la logique de la mémoire, avec ses lieux, ses trous, ses sélections a-logiques, ses associations illogiques ou analogiques. Surgissent ainsi, selon les villes, selon l'arôme des cafés, des images et des mots que l'artiste retrace et qui seront comme toute œuvre, ainsi que le signalait Nietzsche, la confession de leur auteur. Koutrolis, pour sa part, joue sur les figures de l'ouvert et du clos, du dehors («ex-cavations») et du dedans («cercle») au sein desquelles se rejoue le renversement. L'excavation devient (re)-construction et limite sous forme de muret et le cercle, discontinu contient en lui la clef de son ouverture, une sorte d'atome de bois hérissé de clous. L'idée d'une propagation atomique (ouverture du cercle) se trouve renforcée par le recours aux matériaux vivants (bois, os) ou éminemment culturels (le métal, l'outil, l'âge de fer) de même que par certaines formes, dont les champignons, symboles de vie et de mort, images de la prolifération et du venin. En référence à la force cosmique, Shelley Castel, de Londres, anime ses toiles, grandes et profondes, de formes sphériques comme lieu de naissance (Vénus) et de communication (Sounding spheres).

C'est la prolifération visqueuse que choisit l'Irlandais Declan de l'Académie de Berlin, en élaborant de l'informe qui, par son élan, tend au difforme. Le mélange coloré se tient dans un contour, mais des filaments énergiques de matière, de même que l'aspect brillant de cette dernière qui varie selon la lumière, pousse le contour informe en direction du difforme, de la transmutation. Le travail sur le mouvement apparait de manière très subtile chez Ulrich Bauss dont les belles sculptures consistent en des tas de sacs de béton. Il pose ou construit la question du retournement de la forme. Ses titres mêmes sont éclairants à cet égard : «I am N° 3», «Me too», «I am small». Je, moi et l'autre se trouvent ainsi réunis dans une logique du tiers inclus qui va caractériser le style paradoxal de ses sculptures. L'artiste parvient d'abord à donner au béton, matériau considéré comme froid, inhumain, laid et triste, une poésie insoupçonnable qui découle des formes arrondies, accueillantes, et du format humain (hauteur, largeur). La texture des sacs reste visible et Bauss a donc recouvert des sacs de béton par leur contenu, coulant la matière dans sa propre matière séparée d'elle-même par l'épaisseur d'une toile, d'un tissu, limite minime, comme celle du miroir, qui suffit à préserver l'étanchéité fragile et vitale, la limite comme fêlure, entre le «I am» et le «me too».

Avec beaucoup de sensibilité et de finesse, Vincent Delpierre, de l'académie de Bruxelles, propose lui aussi un travail de renversement, d'inversion, de paradoxe, créant par l'espace de l'œuvre, la temporalité du vertige. Non pas d'un vertige tragique ou malheureux, mais de l'advenue de petits vertiges qui sont une façon de se perdre dans l'espace du tableau, c'est-à-dire du paysage. On disparait dans un tableau de Delpierre comme on se perd dans la nature, en s'y évaporant. Il orientalise la vision occidentale en nous présentant des paysages verticaux, incluant de cette manière un déroulement du paysage qui ne correspond plus à l'étendue d'une ligne d'horizon. Refusant l'horizontal, il élimine l'horizon et divise son paysage en trois, comme un déroulement cinématographique, un défilé de séquences. L'inexistence d'un horizon permet à l'espace et au temps de se déployer et de se replier. Aussi assistons-nous à des variations d'échelle qui correspondent aux traces de la mémoire, agrandies, floues, colorées ou grises. Le spectateur se laisse absorber par les vapeurs sombres, aveugler et bruler par l'éclat rouge et solaire, il disparait sous la «grande fougère».

C'est au contraire le point de fuite dans une mise en abime que présente Jochen Klein (Munich) qui tente de perturber la position de maitrise liée à la perspective par le recours aux coulées de la couleur. Optant pour le noir (tout en se référant à Gauguin) Marcello Cinque rapporte le tableau à l'inscription de la mémoire. Il prend le noir comme source en lui associant cette autre forme de miroir secret qu'est le métal. Traitant le tableau comme un tableau noir, l'artiste y inscrit ses repères («ma ville», «moi»), qui émergent comme des traces de pas ou des fils tendus; il sillonne la surface par des incrustations régulières, des plis de la mémoire. De la mémoire, Ulla Frantzen (Paris) semble nous dire qu'elle n'advient que par la voie royale découverte par Freud, aussi nous envoie-t-elle nous coucher, avec non pas une image juste mais juste des images, sur ses matelas rayés et fleuris.

L'exposition sera présentée à Athènes en décembre 1993 et à Moscou en mars 1994.

■

ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Նամակ հինգերորդ

Վերջին անգամ ըլլալով կը գրեմ ձեզի եւ այս նամակի արտայայտութիւններու, գրելաձեւի տարբերութեամբ յոյս ունիմ հասկցնելու իմ վերջնական համոզումս, թէ դուք չէք սիրեր զիս, ուստի ես ալ այլեւս պէտք չէ սիրեմ ձեզ: Ուրեմն առաջին իսկ պատեհ առիթէն օգտուելով, ձեզի պիտի ղրկեմ այն, ինչ որ ձեզմէ դեռ կը մնայ քովս: Նամակ գրելս թող չսարսափեցնէ ձեզ. ծրարին վրայ նոյնիսկ ձեր անունը պիտի չդնեմ: Այս բոլոր մանրմունր բաներով զբաղելու գործը յանձնարարեցի Տոնա Բրիթեզին, որուն ասկէ առաջ գաղտնիքներ ալ վստահելու վարժուած եմ: Ինծի համար անոր հոգատարութիւնները նուազ կասկածելի պիտի ըլլան, քան իմինները: Անհրաժեշտ բոլոր զգուշութիւնները ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի կարենայ վստահեցնել զիս, թէ դուք ստացած էք նկարն ու ապարանջանները, զորս տուած էիք ինծի: Այսուհանդերձ կ՚ուզեմ, որ գիտնաք, թէ քանի մը օրէ ի վեր կարծես կ՚այրիմ ու կը յօշոտեմ ձեր սիրոյ այդ երաշխիքները, որոնք այնքա՜ն սիրելի էին ինծի: Բայց ձեզի հանդէպ այնքան տկար եղայ, որ դուք երբեք չէք հաւատար, որ ես նման ծայրայեղութեան մը երթալու ընդունակ կ՚ըլլամ, ուստի կ՚ուզեմ անոնցմէ բաժնուելու բոլոր ցաւերը վայելել եւ առնուազն քիչ մը սրտնեղութիւն պատճառել ձեզի: Կը խոստովանիմ, յամօթ ինձ ու ձեզ, որ ինքզինքս աւելի կապուած գտայ այդ սնոտիքներուն, քան կը փափաքիմ պատմել ձեզի եւ զգացի, թէ դարձեալ պէտք ունիմ իմ ամբողջ տրամաբանութեանս անջատուելու համար անոնց ամէն մէկէն, եւ ասիկա այնպիսի ատեն մը, երբ կը խաբէի ես զիս, թէ բնաւ կապուած չեմ ձեզի: Բայց այնքա՜ն պատճառաբանութիւններով մարդ կը հասնի իր ուզածին: Այդ առարկաները դրի Տոնա Բրիթեզի տրամադրութեան տակ: Որքա՜ն արտասուք արժեց ինծի այս վճռականութիւնը: Ահազին յուզումներէ եւ երկընտրանքներէ յետոյ, որոնց անծանօթ էք դուք եւ որոնց մասին, ի հարկէ, հաշիւ պիտի չտամ ձեզի, ես երդուեցուցի զինքը, որ երբեք անոնց խօսքը չընէ ինծի եւ չվերադարձնէ, եթէ նոյնիսկ անգամ մըն ալ տեսնելու համար պահանջեմ զանոնք եւ, վերջապէս, առանց ինծի լուր տալու ուղարկէ ձեզի:

Իմ սիրոյս անհագնութեան խորունկ համոզումն ունեցայ այն ատեն, երբ ուզեցի ի գործ դնել բոլոր հնարաւորութիւններս անկէ բուժուելու համար եւ վախնամ չյանդգնէի ձեռնարկել անոր, եթէ կարենայի այսքան դժուարութիւններ եւ տանջալից ապրումներ նախատեսել: Վստահ եմ, որ սիրելով ձեզ, ապերա՛խտ որ էք, նուազ կը տառապէի, քան ձեզ յաւիտենաս լքելով: Զգացի, թէ դուք իմ տարփանքէս պակաս սիրելի էք ինծի, եւ անսովոր ցաւեր ունեցայ անոր դէմ պայքարելու համար, նոյնիսկ երբ ձեր նախատական արարքները ձեր անձը ատելի դարձուցին աչքիս:

Իմ սեռիս սովորական հպարտութիւնը երբեք չօգնեց ինծի ձեր դէմ վճիռներ գոյացնելու ժամանակ: Աւա՜ղ, ես տարի ձեր արհամարհանքը եւ կը հանդուրժէի ձեր ատելութեան եւ այն ամբողջ նախանձին, զոր ձեր ուրիշ կնոջ մը կապուած ըլլալու կասկածանքը կը յարուցէր մէջս: Ես առնուազն սոսկական կիրքի մը դէմ պիտի պայքարէի, բայց ձեր անտարբերութիւնը անտանելի է ինծի: Ձեր բարեկամական ժպիրհ հաւաստիքներն ու ձեր վերջին նամակի ծիծաղելի սիրալիրութիւնները եկան զիս համոզելու, թէ դուք ստացեր էք իմ գրած բոլոր նամակները, թէ անոնք ոչ մէկ զգացում են առաջացուցած ձեր սրտին մէջ, եւ որ, սակայն, կարդացեր էք զանոնք: Ապերա՛խտ, ես տակաւին բաւական խենթ եմ ինքզինքս չկարենալ խաբելու յուսահատութեան մէջ ըլլալով, թէ անոնք չեն հասած ձեր ձեռքը կամ ալ չեն յանձնուած ձեզի: Կ՚ատեմ ձեր անկեղծութիւնը: Մի՞թէ երբեւիցէ խնդրեր եմ ձեզ, որ սրտբացօրէն հաղորդէք ինծի ճշմարտութիւնը: Ինչո՞ւ ինծի չէիք թողուր տարփանքս: Ձեզի կը մնար բնաւ չգրել ինծի. լուսաբանուելու կարիք չունէի: Մի՞թէ բաւականաչափ դժբախտ չեմ ես, որ չկրցայ ստիպել ձեզ զիս խաբելու գոնէ որոշ ջանք թափել եւ որ հիմա զրկուած եմ ձեզի ներելու վիճակին մէջ գտնուելու կարելիութենէն: Գիտցէ՛ք, ես համոզուած եմ, որ դուք անարժան էք իմ սիրոյս, եւ կը ճանչնամ ձեր բոլոր թերութիւնները: Այսուհանդերձ, եթէ ձեզի համար ըրածներս այսպէս թէ այնպէս արժանի են, որ դէթ դոյզն ուշադրութիւն ցուցաբերէք իմ կողմէս հայցուած շնորհի մը հանդէպ, կ՚աղաչեմ, այլեւս մի՛ գրէք ինծի եւ օգնեցէք, որ բոլորովին մոռնամ ձեզ: Եթէ նոյնիսկ դոյզնագոյնս վկայէիք, թէ այս նամակը կարդալով քիչ մը ցաւ էք զգացած, գուցէ հաւատայի ձեզի: Եւ նաեւ, թերեւս, ձեր խոստովանութիւնն ու իմ խնդրանքիս համաձայնելու ձեր հաճութիւնը սրտմտութիւն եւ զայրոյթ յարուցէին մէջս, եւ այս բոլորը կարենային դարձեալ բոցավառել զիս: Ուստի, այլեւս մի՛ խառնուիք կեանքիս, որովհետեւ, անտարակոյս, կը խորտակէք բոլոր ծրագիրներս, ինչ ձեւով ալ ուզէք մտնել անոնց մէջ: Երբեք չեմ ուզեր գիտնալ այս նամակին գործած տպաւորութեան մասին: Մի՛ խռովէք այն խաղաղութիւնը, զոր կը պատրաստեմ ինծի համար: Կը կարծեմ, թէ կրնաք գոհ մնալ այն վիշտերէն, զորս կը պատճառէք ինծի, ի՛նչ ալ ըլլար զիս դժբախտացընելու ի խնդիր ունեցած ձեր դիտաւորութիւնը: Մի՛ խլէք ինձմէ անորոշ վիճակս. ժամանակի ընթացքին յոյս ունիմ հոգեկան անդորրի պէս բանի մը վերածելու զայն: Խօսք կու տամ երբեք չատել ձեզ. ես շատ, շա՛տ կը վախնամ կատաղի զգացումներէն անոր ձեռնարկել յանդգնելու համար: Համոզուած եմ, որ այս երկրին մէջ կրնայի գտնել աւելի հաւատարիմ ու ներկայանալի սիրական մը: Սակայն, աւա՜ղ, ո՞վ պիտի կրնայ սէր ներշնչել ինծի: Ուրիշի մը տարփանքը կը համակէ՞ զիս: Մի՞թէ իմինս կրցաւ որեւէ ներգործութիւն ունենալ ձեր վրայ: Մի՞թէ փորձով չեմ գիտեր, թէ կակղած սիրտ մը բնաւ չի մոռնար այն մարդը, որ առաջինը ճանչցուցած է իրեն յոյզեր, որոնց թէեւ ընդունակ էր, բայց անծանօթ, թէ իր բոլոր զգացումները կապուած են կուռքի մը պատկերին, զոր ինքն է յղացած, թէ իր առաջին տպաւորութիւններն ու առաջին վէրքերը ո՛չ կրնան ջնջուիլ, ո՛չ սպիանալ, թէ իրեն օգնութեան փութացող եւ զինք լեցնել ու գոհացնել ջանացող բոլոր կիրքերը իրեն ի զուր կը խոստանան զգայնութիւն մը, զոր այլեւս չի գտներ իր մէջ, թէ առանց հանդիպելու նուազագոյն ցանկութեան իր որոնած բոլոր հաճոյքները կը սատարեն միայն համոզելու զինքը, թէ ոչինչ այնքան սիրելի է իրեն, որքան իր տառապանքներուն յիշատակը: Ինչո՞ւ ինծի զգացնել տուիք անյաւիտենական սիրոյ մը անկատարութիւնն ու ստայօդութիւնը եւ այն բոլոր դժբախտութիւնները, որ կատաղի սիրոյ մը կը հետեւին, երբ ան փոխադարձ չէ: Եւ ինչո՞ւ կոյր համակրանք մը եւ անողորմ ճակատագիր մը սովորաբար կը միանան իրարու մեզ սահմանելու համար անոնց, որոնք կրնան լոկ ուրիշ մը սիրել:

Եթէ նոյնիսկ նոր կապուածութեան մը մէջ կարենայի որոշ զուարճութիւններ յուսալ եւ երբ հանդիպէի հաւատարիմ մէկու մը, ես այնքա՛ն կը գթամ ինքս իմ վրաս, որ չափազանց մեծ խղճի խայթ պիտի զգայի աշխարհի յետնագոյն մարդը դնելով այն կացութեան մէջ, որուն մատնեցիք զիս: Եւ թէպէտ պարտաւոր չեմ խնայելու ձեզի, չէի կրնար հաշտուիլ ձեզմէ այնքա՛ն անգթօրէն վրէժխնդիր ըլլալու մտքին հետ, եթէ նոյնիսկ ինձմէ կախում ունենար այդ հատուցումը շնորհիւ փոփոխութեան մը, զոր չեմ նախատեսեր հիմա:

Այս բոպէիս արդարացումներ կը փնտռեմ ձեզի համար եւ հիանալի կը հասկնամ, թէ սովորաբար միանձնուհիները այնքան ալ հրապուրիչ չեն: Բայց եւ այնպէս, եթէ տղամարդիկ ողջամիտ ըլլային իրենց ընտրութեան մէջ, աւելի շուտ պէտք է միանձնուհիները սիրէին, քան միւս կիները. ոչինչ կ՚արգիլէ միանձնուհիները անընդհատ մտածելու իրենց տարփանքին, եւ անոնց ուշադրութիւնը բնաւ չի շեղիր այն հազար ու մէկ մանրուքներէն, որոնք կը զուարճացնեն ու կը զբաղեցնեն աշխարհիկ կիները: Ըստ իս, այնքան ալ հաճելի չէ տեսնել սիրած կինդ շարունակ հազարաւոր սնոտիքներով մտացիր: Պէտք է տարրական նրբազգացողութենէ զուրկ ըլլալ հանդուրժելու համար, առանց յուսահատութեան մատնուելու, այն անվերջ խօսակցութիւններուն, զորս անոնք կը վարեն հաւաքոյթներու, պաճուճանքներու եւ պտոյտներու մասին: Մարդ անդադար նորանոր նախանձներու սպառնալիքին տակ է. անոնց դիրքը ուշադրութեան, զուարճախօսութիւններու եւ զրոյցներու կը պարտաւորեցնէ զիրենք: Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, թէ անոնք որեւէ հաճոյք չեն զգար այդ բոլոր պատեհութիւններէն եւ որ միշտ ծայրայեղ պժգանքով ու առանց դոյզն գոհունակութեան կը հանդուրժեն իրենց ամուսիններուն: Ահ, անոնք որքան քիչ պէտք է վստահին սիրականի մը, որ ճշգրիտ հաշիւ չի պահանջեր այս բոլորի մասին, որ դիւրութեամբ եւ առանց մտահոգութեան կը հաւատայ իրենց ըսածին եւ որ մեծ անվրդովութեամբ ու անփութութեամբ կը կատարէ իր վրայ դրուած այս բոլոր պարտականութիւնները: Բայց ես բնաւ չեմ յաւակնիր ծանրակշիռ պատճառաբանութիւններով ապացուցել ձեզի, թէ դուք պէտք է սիրէիք զիս: Ասոնք չափազանց ողբալի միջոցներ են. ես շատ աւելի լաւերը ի գործ դրի առանց յաջողութեան յանգելու: Հիանալի գիտեմ իմ ճակատագիրս, որպէսզի յաղթահարել ջանամ զայն. ամբողջ կեանքիս մէջ դժբախտ պիտի ըլլամ: Ամէն օր ձեզ տեսնելով մի՞թէ դժբախտ չէի: Սարսափէ կը մեռնէի, թէ հաւատարիմ չէք ըլլար ինծի: Կ՚ուզէի ձեզ տեսնել ամէն վայրկեան, եւ անկարելի էր այդ: Վտանգը, որուն կ՚ընդառաջէիք մտնելով այս մենարանը, կը խռովէր զիս: Չէի ապրեր, երբ բանակի հետ կ՚ըլլայիք: Յուսահատութեան էի մատնուած աւելի գեղեցիկ եւ ձեզի աւելի արժանի չըլլալուս համար: Համեստ դիրքէս կը տրտնջայի եւ յաճախ կը խորհէի, թէ այն կապուածութիւնը, զոր ինծի հանդէպ ունենալ կը ձեւացընէիք, կրնայ որեւէ վնաս հասցնել ձեզի: Ինծի կը թուէր, թէ պէտք եղած չափով չեմ սիրեր ձեզ: Ազգականներուս զայրոյթէն կը վախնայի ձեզի դէմ եւ, վերջ ի վերջոյ, նո՛յնքան խղճալի վիճակի մէջ էի, ինչքան հիմա: Եթէ Փորթուգալէն բացակայելէն ի վեր որոշ վկայութիւններ տայիք ինծի ձեր սիրոյ մասին, անշուշտ ջանք ու ճիգ չէի խնայեր այս վիճակէն դուրս գալու համար եւ կը ծպտուէի երթալ ձեզ գտնելու նպատակով: Սակայն, աւա՜ղ, ի՞նչ կ՚ըլլայի ես, եթէ Ֆրանսա հասնելէս յետոյ անտեսէիք զիս: Ի՜նչ գայթակղութիւն: Ի՜նչ մոլորութիւն: Ի՜նչ մեծ ամօթ ընտանիքիս համար, որ ձեզ սիրելէ դադրելէս ասդին այնքա՜ն թանկագին է ինծի: Ինչպէս կը տեսնէք, պաղարիւնութեամբ կը հասկնամ, թէ հնարաւոր էր, որ շատ աւելի ողբալի դառնայի, քան է՛մ հիմա եւ առնուազն կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով տրամաբանօրէն կը խօսիմ ձեզի հետ: Թէ իմ չափաւորութիւնս հաճելի պիտի ըլլայ ձեզի, եւ թէ դուք գոհ պիտի մնաք ինձմէ՝ չեմ ուզեր գիտնալ: Ես արդէն խնդրած եմ ձեզ այլեւս չգրել ինծի եւ ահա դարձեալ կը պաղատիմ:

Չէ՞ք անդրադարձած երբեք, թէ ի՛նչ ձեւով վարուեցաք հետս: Չէ՞ք մտածեր բնաւ, թէ դուք շատ աւելի պարտաւորութիւններ ունիք ինծի, քան աշխարհի մէջ որեւէ մէկուն հանդէպ: Ես ձեզ սիրեցի խենթի մը պէս. ինչքա՜ն արհամարհանք ունեցայ ամէն բանի նկատմամբ: Ձեր արարքը երբեք ազնիւ մարդու արարք չէ: Պէտք է որ բնական հակակրանք ունենայիք ինծի հանդէպ, քանի որ տարփագին չսիրեցիք զիս: Ես ակամայ յափշտակուեցայ չափազանց միջակ յատկութիւններէ: Դուք ի՞նչ ըրիք ինծի հաճոյանալու համար: Ի՞նչ զոհաբերեցիք ինծի: Հազարաւոր ուրիշ հաճոյքներ չփնտռեցի՞ք: Երբեւիցէ հրաժարեցա՞ք թղթախաղէ եւ որսորդութենէ: Բանակին միանալու համար միշտ առաջին մեկնողը եւ միշտ ալ անկէ վերադարձողներէն վերջինը չէի՞ք ըլլար: Այնտեղ դուք ձեզ անփութօրէն կ՚ենթարկէիք վտանգներու, թէպէտ կը խնդրէի, որ յանուն սիրոյս խնայէք ձեզի: Բնաւ միջոցներ չփնտռեցիք Փորթուգալի մէջ հաստատուելու համար, ուր յարգուած էիք: Ձեր եղբօրմէն հասած առաջին նամակն իսկ բաւական եղաւ, որ առանց վայրկեան մ՚անգամ վարանելու մեկնիք հոսկէ: Եւ մի՞թէ չիմացայ, որ ճանապարհի ամբողջ տեւողութեան շատ բարձր տրամադրութեան մէջ էք եղած: Պէտք է խոստովանիլ. ես ստիպուած եմ մահուան չափ ատել ձեզ: Ահ, իմ բոլոր դժբախտութիւններուս պատճառը ես եմ միայն: Առաջին իսկ օրէն չափազանց սրտբացօրէն մեծ տարփանքի մը վարժեցուցի ձեզ: Արհեստականութիւն է պէտք ինքզինքդ սիրցնելու համար. պէտք է հմտօրէն բորբոքելու հնարքներ փնտռել. միայն սէրը սէր չի ծնիր երբեք: Դուք կ՚ուզէիք, որ ես սիրեմ ձեզ, եւ քանի որ այս էր ձեր ծրագիրը, պատրաստ էիք ամէն ինչի, որ զայն իրագործէք: Ի պահանջեալ հարկին նոյնիսկ որոշած էիք սիրել զիս: Բայց տեսաք, որ առանց այդ սիրոյ ալ կրնաք գլուխ բերել ձեր մտադրութիւնը. ի՜նչ նենգութիւն: Մի՞թէ կը կարծէք, թէ կրցաք անպատիժ խաբել զիս: Եթէ որեւէ պատահականութիւն ձեզ դարձեալ նետէ այս ափերը, վստահ եղէք, ազգականներուս վրէժխնդրութեան պիտի յանձնեմ ձեզ:

Երկար ատեն ապրեցայ լքման ու կռապաշտութեան մը մէջ, որ սոսկում կը պատճառէ ինծի, եւ անտանելի դժուարութեամբ մը կը հալածուիմ խիղճէս: Խորապէս կը զգամ ոճիրներուն ամօթը, զորս դուք գործել տուիք ինծի, իսկ ես, աւա՜ղ, այլեւս չունիմ այն տարփանքը, որ անոնց հրէշայնութեան անդրադառնալս կ՚արգիլէր ինծի: Ե՞րբ արդեօք սիրտս պիտի դադրի յօշոտուելէ: Ե՞րբ պիտի ազատիմ այս անողորմ կապանքներէն: Սակայն եւ այնպէս ինծի կը թուի, թէ երբեք չարիք չեմ ցանկար ձեզի եւ պիտի կրնայի նոյնիսկ համաձայնիլ, որ երջանիկ ըլլայիք: Բայց ինչպէ՞ս կրնաք երջանիկ ըլլալ, եթէ ազնիւ սիրտ մը ունիք: Կ՚ուզեմ ձեզի ուրիշ նամակ մըն ալ գրել ցոյց տալու համար, թէ որոշ ժամանակ անց, թերեւս, աւելի հանգիստ ըլլամ: Ինչքա՜ն հաճոյք պիտի զգամ ձեր անարդար արարքները ձեր երեսին զարնել կարողանալով, երբ այլեւս անոնցմէ այսքան ազդուած պիտի չըլլամ եւ երբ պիտի հասկցնեմ ձեզի, թէ կ՚արհամարհեմ ձեզ, թէ գերագոյն անտարբերութեամբ կը խօսիմ ձեր դաւաճանութեան մասին, թէ մոռցած եմ բոլոր հաճոյքներս ու բոլոր վիշտերս եւ թէ կը յիշեմ ձեզ միայն այն ատեն, երբ կ՚ուզեմ յիշել: Համաձայն եմ, դուք մեծ առաւելութիւններ ունիք իմ վրաս եւ ներշնչեցիք ինծի այնպիսի տարփանք մը, որմէ գլխապտոյտ ունեցայ: Սակայն ատոր համար այնքան ալ սնապարծ պէտք չէ ըլլաք. ես երիտասարդ էի, դիւրահաւատ, մանկութենէս ի վեր զիս փակած էին այս մենարանին մէջ, տեսեր էի միայն անհրապոյր մարդիկ, երբեք չէի լսած այն գովեստները, զորս դուք շարունակ կը շռայլէիք ինծի: Կը կարծէի, թէ ձեզի եմ պարտական այն հմայքն ու գեղեցկութիւնը, զորս դուք կը գտնէիք իմ մէջս եւ դիտել կու տայիք ինծի: Լաւ լուրեր կը լսէի ձեր մասին. ամէն մարդ ի նպաստ ձեզի կը խօսէր շուրջս, եւ դուք կ՚ընէիք այն ամէնը, ինչ որ պէտք էր սէր ներշնչելու համար: Սակայն ես, վերջապէս, ձերբազատած եմ այս յափշտակութենէն. դուք շատ մեծ օգնութիւն ցոյց տուիք ինծի, եւ պէտք է խոստովանիմ՝ անոր ծայրայեղ կարիքն ունէի: Ձեզի վերադարձնելով ձեր նամակները, խնամքով պիտի պահեմ վերջին երկուքը, զոր դուք գրած էք ինծի, եւ աւելի յաճախ պիտի կարդամ զանոնք, քան առաջինները, որպէսզի այլեւս չիյնամ նախկին տկարութիւններուս մէջ: Ահ, ի՛նչ չարժեր ինծի այս տկարութիւններէն բաժնուիլը, եւ որքա՜ն երջանիկ կ՚ըլլայի, եթէ թոյլ տայիք, որ յաւիտենաս սիրէի ձեզ: Ես խորապէս կը գիտակցիմ, որ դեռ քիչ մը շատ եմ զբաղած իմ մեղադրանքներովս եւ ձեր անհաւատարմութեամբ, սակայն յիշեցէք, որ ես ինծի խոստացած եմ աւելի խաղաղաւէտ դրութիւն մը եւ որ պիտի հասնիմ անոր կամ ալ ամենայուսահատական քայլի պիտի դիմեմ ինքզինքիս դէմ, զոր դուք պիտի իմանաք առանց մեծ տհաճութեան ու սրտի ցաւի: Բայց այլեւս ոչինչ կ՚ուզեմ ձեզմէ. խենթ մըն եմ, որ նոյն բաները հազար անգամ կրկնելու սովորութիւնն ունի: Պէտք է լքել ձեզ եւ ա՛լ չմտածել ձեր մասին: Նոյնիսկ կը կարծեմ, թէ այլեւս նամակ պիտի չգրեմ ձեզի: Մի՞թէ պարտաւոր եմ ճշգրիտ հաշիւ տալու ձեզի իմ բոլոր փոփոխական զգացումներուս մասին:

Թարգ. Ա. Ա.

(*) Առաջին չորս նամակները տե՛ս. «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ» Ապրիլ, Յուլիս 1993:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.210
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.210

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւններուն ուր, առաջին անգամ ըլլալով, քաղաքապետներ ուղղակի կ'ընտրուէին, ձախը յաղթեց հինգ մեծ քաղաքներու մէջ որոնք փորձաքարի ալ խորհրդանիշ էին: Հռոմ եւ Նափոլի մանաւանդ դէմ դիմաց էին ձախ միութեան թեկնածուն եւ ՓՍԻ-ն որ նոր Փաշական հոսանքի կուսակցութիւնն է: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ, ձախի թեկնածուն յաղթեց: Հռոմի մէջ, կանաչ մըն է նախկին համայնավար կուսակցութեան նեցուկը վայելող, որ կը դառնայ Հռոմի քաղաքապետ ձայներու 53,6%-ով: Ֆրանչեսքօ Ռութելլի կը յաղթէր Ճիանֆրանքօ Ֆինիի, մինչ Նափոլիի մէջ ալ Անթոնիօ Պասոլինօ 53,8%-ով պարտութեան կը մատնէր Մուսոլինիի թոռը՝ Ալեսանտրա Մուսոլինի: Ցատկանշական կը մնայ սակայն որ ծայրայեղ աջը արհամարհելիք ապրանք մը չէ, քանի երկու այս քաղաքներուն մէջ ձայներու 47%-ը ձեռք կը ձգէ: Այս ընտրութիւնները հաստատեցին, ինչ որ կը պարզուէր առաջին շրջանին, այսինքն ջախջախիչ պարտութիւնը այն կուսակցութեան -- Դեմօ-քրիստիանի -- որ աւելի քան 40 տարի է կը վարէր Իտալիոյ ճակատագիրը: Երեք ուրիշ մեծ քաղաքներուն մէջ ալ ընտրուած են. -- Ճենովա՝ դատաւոր մը Անտրիանօ Սանսա, Վենետիկ՝ փիլիսոփայ մը Մասիմօ Քաչիարի եւ Թրիէսթէ ալ՝ ճարտարարուեստի մեծ մը՝ Ռիքարտօ Իլլի: Այս արդիւնքները, ձեւով մը, նախատեսել կու տան նաեւ թէ ինչ դիմագիծ կրնայ ունենալ Իտալիան Մարտի երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններէն ետք: Կարմիրի եւ սեւի միջեւ տատանող Իտալիան, հաւանաբար կարմիրն ընտրէ, համայնավար կուսակցութիւնն ալ իր նոր անունին տակ -- Ձախի դեմոկրատ կուսակցութիւն -- կրնայ իշխանութեան գլուխ գալ:

ՄԱՌՆԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններուն, աննպաստ համեմատականի մնաց կեդրոնի թեկնածուն՝ Պերնար Սթազի, որու զօրավիգ էր Շիրաք: Իր մրցակիցը՝ Ֆիլիփ Մարթէն (դանդաղ աջ) ձայներու 41,12%-ը ստացած է:

«ԻՐԱ» (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) տրամադրութիւն կը յայտնէ հաշտութեան գալու, երկու նախապայմաններ դնելով բանակցութիւններուն: «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ է (Դեկտեմբեր 6) որ ԻՐԱ կ'արտայայտուի եւ կարելիութիւններ կը տեսնէ Հիւմ -- Ատամս նախաձեռնութեան բանակցութիւններով: Անցեալ Սեպտեմբերին է որ Հիւմ (Անգլիոյ չափաւորական՝ աշխատաւորական սոսիալ -- դեմոկրատ կուսակցութեան պարագլուխ) եւ Ատամս (ԻՐԱ-ի քաղաքական ճիւղին նախագահ) գաղտնի բանակցութիւններու ձեռնարկած էին:

ՌԻՈՅԻ (Պրազիլ) մէջ առեւանգուած են Թոմսըն -- Սէ -- ԷՍ -- ԷՖ ընկերութեան տեղւոյն ֆրանսացի ներկայացուցիչին՝ Տանիէլ Հէնքէրի 9 եւ 10 տարեկան երկու մանչուկները: Առեւանգման օրէն (Դեկտեմբեր 3) մինչեւ Դեկտեմբեր 6, ոչ մէկ փրկագին ուզուած էր եւ ոչ մէկ լուր կար:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ», «ՖԻԿԱՌՕ» (եւ Հերսանի միւս թերթերը՝ «Ֆրանս -- Սուար», «Փարի -- Թիւրֆ») չկրցան լոյս տեսնել Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 4, Սէ-Ժէ-Թէ-ի անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով: Բանուորները կը բողոքեն որ իսկական բանակցութիւններ չկան:

ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը - Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՐՑԱԽ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԻՆ

Երեւանէն մեր առած լուրերը (Դեկտեմբեր 6) կը վերաբերէին երկու տարբեր նախաձեռնութիւններու զորս առած են Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութիւնը եւ Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ն:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան, ան ընդունուած է նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներու միջխորհրդարանական վեհաժողովին կողմէ: Ռուսաստան ուրեմն ծրագրած է Ֆինլանտայի Ալանտ (Ահվենանմաա) կղզիներու մայրաքաղաքը՝ Մաանիանհամինա հրաւիրել Ազրպէյճան, Հայաստան եւ Արցախ (վերջին երկուքը արդէն հաւանութիւնը տուած են) խորհրդակցելու համար Արցախի խրավիճակին մասին: Ընտրուած վայրը խորհրդանշական է, քանի այդ կղզիները Ֆինլանտիայի տարածքին կը պատկանին, բայց, բնակչութիւնը շուէտացի է, եւ իշխանութիւնն ալ՝ համատեղ, այսինքն Շուէտացիները եւ Ֆինլանտացիները միասին կը վարեն: Կը վայելէ որոշ ինքնավարութիւն մը եւ անդամ է ՄԱԿ-ի 1955-էն ի վեր:

Երկրորդ նախաձեռնութիւնը կու գայ Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-էն: Ան ալ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ շահակից երեք կողմերը (Ազրպէյճան, Հայաստան, Արցախ) Յունուար 24-ին, Ստրազպուրկ: Այս պարագային ալ, Հայաստան եւ Ղարաբաղ դրական պատասխան տուած են: Ի դէպ, այս ժողովներուն Ղարաբաղի կ'ըլլան ուղղակի հրաւէրներ, անոր Խորհրդարանին նախագահութիւնը վարող՝ Կարէն Բաբուրեանի անունով:

❦

ՋԵՌՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Դեկտեմբեր 1-էն Գիւմրիի նորակառոյց Անի թաղամասի բնակարաններուն շուրջ 70%-ը ապահովուած էր ջեռուցումով: Թաղամասին մնացեալ մասը ամենայն հաւանականութեամբ ջեռուցման կը տիրանայ Դեկտեմբեր 10-էն սկսեալ: Կը տաքցուին նաեւ հին քաղաքի առողջապահական 11 հաստատութիւններ եւ 41 դպրոցներ: Վանաձոր ալ 230 բնակարաններ կը ջեռուցուին:

❦

«ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆՈՒԷՐԸ

Վերջերս «Կիւլպէնկեան» հիմնարկի հայկական բաժնի վարիչ Զաւէն Եկաւեան Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան յանձնած է մեծ քանակութեամբ բժշկական սարքաւորումներ, որոնց կարգին 600 հազար տոլար արժողութեամբ դեղօրայքի որակի հսկողութեան տարրալուծական համակարգ մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիսի հետ, ինչ որ գնահատելի արդիւնք մըն է, քանի որ Նիս դասաւորման գլուխն է եւ մրցումն ալ տեղի կ'ունենար հակառակորդին դաշտին վրայ:

Նիս միշտ գլուխն է 33 կէտով, բայց, այնքան ալ հանգիստ դիրքի վրայ չէ, քանի իրեն կը հետեւի Ռէնն 32 կէտով: Վալանս 19-րդ է, 18 կէտով:

ՀԱԿԱՔԻՒՐՏ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Նոյեմբերին ֆրանսական մէկէ աւելի քաղաքներուն մէջ ձեռնարկուած հակաքիւրտ գործողութիւնները հետաքրքրական վերլուծումի մը մղած են Ռընէ Պաքմանը, «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի Դեկտեմբեր 2 -- 8-ի թիւին մէջ:

Նախ հարց կու տայ որ հսկողութեան տակ առնուած շուրջ 100 Քիւրտերու դէմ ամբաստանութիւնը թէ «ահաբեկչական ձեռնարկութեան մը հետ յարաբերութեան մէջ» էին, ի՞նչ բանի վրայ հիմնուած էր: Ինք կը պատասխանէ ապա հարցումին, գրելով թէ ոստիկանութեան տուեալներով գտնուած էին ՓՔՔ-ի վերաբերող փաստաթուղթեր, անուանացանկեր, ստացագրի տետրակներ, կարեւոր գումարներ եւ բաներ որոնք կրնային կապ ունենալ խափանարարական արարքներու հետ որոնց վերջիններէն մէկը թիրախ առած էր վերջին շաբաթներուն, Փարիզի Վոսփորեան դրամատունը: Թէ ի՛նչեր էին այդ «բաներ»ը, այդ մասին գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Ցստակ 5 միայն թէ ոչ մէկ զէնք, ոչ մէկ պայթուցիկ գտնուած էր անոնց վրայ: Ամէն բան այնպէս տեղի ունեցած էր, որպէս թէ Ֆրանսայի Ներքին նախարարութիւնը ձեռնարկած էր գաղտագողի, եթէ ոչ ֆրանսական օրէնսդրութեան, այլ գոնէ ոստիկանական գործընթացին ներմուծելու «զօրութեամբ ահաբեկչութիւն»ը, այսինքն՝ գաղափարի յանցանքը:

Ապա Ռ. Պաքման համառօտակի կը բնութագրէ ՓՔՔ կազմակերպութիւնը որ 1980-ական թուականներու սկիզբէն ազատագրութեան պայքար կը մղէ Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ: Իսկ Միջազգային Ներման կազմակերպութիւնը կանոնաւոր կերպով կը տեղեկագրէ թրքական ուժերու գործակից գիւղացիներու դէմ անոնց կիրարկած չարչարանքները եւ թրքական զօրքին դիմած միջոցները քիւրտ անջատողականներու դէմ. ինչպէս՝ անհետացումներ, առանց դատի մահավճիռի գործադրութիւն, ռմբակոծումներ եւ անջատողականներու բնակավայր նկատուած գիւղերու կործանում, եւայլն: Եւ այս ամբողջը երբ Անգարա թեկնածու կը ներկայանայ Եւրոպայի միութեան մաս կազմելու:

Քիւրտերու անկախութեան իրաւունքը, կը գրէ Պաքման, ճանչցուած էր 1920-ի Սեւրի դաշնագիրով: Իսկ քիւրտ ժողովուրդին իրաւունքները յիշուած էին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ, 1992 Յունիս 12-ին: Յետոյ, Իրաքի Քիւրտերուն երկու ղեկավարները Պարզանի եւ Թալապանի 1992 Օգոստոսին եւ 1993 Յուլիսին ընդունուած էին նախագահ Միթերանի կողմէ որ իրենց ապահովութիւն տուած էր թէ Քիւրտերը կրնային վստահիլ Ֆրանսայի: Թալապանի նոյնիսկ Ալէն Ժիւփէէն նամակ մը ստացած էր ուր Ֆրանսայի նեցուկին հաւաստիքը կը տրուէր քրտական դատին: Մինչեւ այսօր Քիւրտերը այս նեցուկին պատասխանեցին ֆրանսական տարածքին վրայ ահաբեկչական արարքներէ խուսափելով: Բայց այսօր, Ֆրանսացի ղեկավարներու հանդիսաւոր յանձնառութիւնները շատ ծանր չեն կշռեր Ներքին նախարար Փասքուայի ապահովական մտահոգութիւններուն քով: Ցատկապէս շրջանի մը երբ Փարիզ սուր մրցակցութեան մղուած է Ուաշինկթընի դէմ, Էրպիւսներ, թնդանօթներ եւ 20 ուղղաթիռներ ծախելու համար Անգարայի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Դեկտ. 3-ի թրքական օրաթերթերը հակիրճ արձագանգներ կու տան Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի Հռոմի վերջին ժողովէն: Առաջին բսուածը այն է որ նախկին խորհրդային հանրապետութիւնները ռուսական խաղաղարար ուժեր ղրկելու որոշումը ընդունուած է, այն պայմանով որ առաքումը Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի սկզբունքներուն զուգահեռ ու անոր ամբողջական հակակշռին տակ ըլլայ: Այս որոշումը գրել կու տայ Թուրք մամուլին թէ կովկասեան գօտին կրկին ռուսական զինուորական ազդեցութեան կ'ենթարկուի:

Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարը հոն պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Ղարաբաղի հարցին լուծումը բացէ ի բաց առընչած է կազմաուղի շինութեան: Ան բսած է. -- «Ով որ մեր հողերէն վտարէ Հայերը, կազմաուղը անոր կը պատկանի: Արդէն, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը չլուծուի, կազմաուղին իրագործումը անկարելի է»:

Հայկական ճակատին վերաբերող վերջին կէտ մըն ալ ժողովին յայտարարութեան մասին է. հոն առաջարկուած է տեղ տալ «Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը ճանչնալ» տարազին, սակայն Հայաստանի պատուիրակութիւնը արդէն հանդիմացած է, իր կարգին պնդելով որ ատոր հետ դրուի «Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքին ճանաչում»ը: Այս վէճը պատճառ եղած է որ ժողովին փակումը կատարուի չորս ժամուան յապաղումով:

❦

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎԻ ՎԵՐԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ»ի Դեկտեմբեր 3-ի թիւին մէջ կ'ըսուի թէ Ազրպէյճանի նախկին նախագահներէն Ա. Մութալիբով Մոսկուայի մէջ վերջին օրերուն յաճախակի շփումներ կը հաստատէ ամէնէն կարեւոր թերթերուն հետ ու Ազրպէյճանի վերջին դարգացումներուն մասին իր դիտարկումները եւ մտածումները կը հաղորդէ անոնց: Անկախութեան շրջանին այս առաջին նախագահը Ալիեւը կ'ամբաստանէ մարդկային իրաւունքներն ու ժողովրդավար ազատութիւնները ոտնակոխելու յանցանքով ու դիտել կու տայ թէ ինք ընտրուած էր մինչեւ 1996 նախագահելու համար:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբերի առաջին օրերէն եւ մինչեւ Հոկտեմբերի վերջին օրերը, քանիցս կրկնեցինք որ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը յաւելում պիտի կրեն **ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ** (900 ֆրանքէն անցան 1000-ի), երկու ամիս պայմանաժամ տալով առկախ հաշիւները փակելու համար, աւելցնելով նաեւ թէ այդ թուականէն ետք, ոչ մէկ վճարում կրնայ ըլլալ հին սակով: Հակառակ ասոր, մինչեւ այսօր, Դեկտեմբերի գրեթէ կէսերուն, կը շարունակենք հին սակով բաժանորդագրութիւններ ստանալ: Մենք, ցարդ, չուզեցինք տգեղ արարքի մը դիմել մերժելով հին սակով այդ վճարումները, բայց, պահանջելու պէս պիտի խնդրէինք որ մեր բաժանորդներն ալ չարաչար չօգտագործէին մեր այդ -- աննախադէպ -- բարեացակամութիւնը, ցոյց տալով, նաեւ, դառնութեամբ կը նկատենք, առնուազն ցաւալի մտայնութիւն մը հայերէն օրաթերթի մը նկատմամբ:

Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԱՆԿԱՏԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Հայաստանի քաղաքական ու տնտեսական [illegible] ընդհանրապէս կը գրաւեն բոլոր ուշադրութիւնները ու այլ մարզեր կը մնան մէկդի: [illegible] «Երկիր» Նոյեմբեր 23-ի թիւին մէջ Հոն Անահիտ Եսայեան կը փորձէ բանալ «մանկատուն» կոչուած լուռ ցաւերու աշխարհի մը դռները:

Մանկատունը այն հաստատութիւնն է ուր 0 – 5 տարեկան մանուկներ կը պատսպարուին. անոնք կը բերուին իրենց մայրերուն կամ ոստիկանութեան կողմէ: «Առաջինները բերում են, մի երջանիկ կամ լիառատ օր տանելու բարի յոյսով որ միշտ անկատար է մնում»:

Ա. Եսայեանի այցելածը Նորքի մանկատունն է ուր 50-է աւելի փոքրիկներ կ'ապրին: Մեծ մասով ամուրի մայրերու, կամ ալքոլամոլ, թմրամոլ ու արգելափակուած ծնողքներու զաւակներ են որոնց վերջին շրջանին աւելցած են նաեւ ծայր աստիճան թշուառ ընտանիքներու երախաները:

Պէտք է ըսել որ նոյն բնագաւառին մասին Հայաստանեան մամուլէն լոյս տեսած այլ գրութիւններ կը յորդէին ժխտականներու առատութեամբ. յիշեալ էջը մաս չի կազմեր այդ ընդհանրացումին: Հոն տարիքի իւրաքանչիւր խումբ իր դայեակն ու մանկավարժը ունի. երախաները օրական չորս ժում կը կերակրուին. կաթնամթերքն ու մսեղէնը պարտադիր է: Հաստատութիւնը ունի եօթը վարարան, չորս նաւթավառ, երկու չարժիչ, ինչ որ ըսել կուտայ որ առ այժմ գոհացած են, թէեւ սպասելով յետագայ օժանդակութեան եւ հոգածութեան: Աւելորդ է ըսել որ ձմրան առաջին այս օրերուն, վարիչներուն մեծագոյն սարսափն է ցուրտը: Իսկ մանուկներուն համար, ամառ թէ ձմեռ, ամէնէն կարեւորը շաբաթական տեսակցութեան օրն է որուն կը սպասեն իրենց մանկութեան ամբողջ տեւողութեան:

Յօդուածին յետ գրութեան տողերով հետեւեալ տեղեկատուութիւնը կ'ըլլայ. Հայաստանեան օրէնքով, մայր մը տարիներ կրնայ չտեսնել մանկատուն յանձնուած իր զաւակը, նոյնիսկ կրնայ բոլորովին մոռնալ զայն. բայց այնքան ատեն որ հրաժարած չէ անկէ, օրէնքով կարելի չի նկատուիր երախան որդեգիր տալ ուրիշ ընտանիքի մը: Մինչդեռ, օրինակ, Ռուսաստանի մէջ եթէ մայր մը վեց ամիս չհետաքրքրուի իր զաւկով, մանկատան եւ համապատասխան մարմիններու իրաւունք կը վերապահուի երախան յանձնելու որդեգրել փափաքող ընտանիքներու:

Այս կացութիւնը գլխաւոր պատճառը կ'ըլլայ լքուած կամ անտէր երախաներու շարունակական թափառումին, մինչեւ չափահասութեան տարիքը. մանկատունէն ետք անոնք կը ցրուին տարբեր ուղղութիւններով. կը ղրկուին աւելի մեծահասակներու յատուկ այլ հաստատութիւններ. այսպէս թէ այնպէս, չապրուած մանկութեան դառնութիւնը կը շարունակուի կուտակուիլ անոնց հոգիներուն մէջ: Ատիկա կ'ըլլայ պարագայ մը որ իր ազդեցութիւնը կը գործէ յետագայ ամբողջ կեանքին ընթացքին:

«Ի՞նչ էք լսում ձեր սաների մասին» հարցումին որ կ'ուղղուի մանկատան տընօրէնուհի Տիկին Գասպարեանին, շատ պերճախօս է չորս բառնոց պատասխանը. «ոչ մի լաւ բան...»: Այդ պատասխանը կը հաստատէ ընդհանուր կարծիքը թէ «գողերի, գրպանահատների, թմրամոլների, մուրացիկների եւ այլ ախտածին ու արատաւոր երեւոյթների ու յանցագործութիւնների մէջ անմասն չեն լինելու նրանք մանկատան սաները»:

Անցեալ ձմեռուան միջադէպ մը իրաւունք կուտայ այս կարծիքին. ցուրտ ու անլոյս գիշեր մը մանկատան դուռը կը զարնեն ուժգին. կամայի 4 – 16 տարեկաններու մանկատունէն «դուրս կը գրեն» 16 – 17 տարեկան երեք սաներ որոնք Նորքէն հոն փոխադրուած են աստեղին: Ոչ աշխատանք ունին, ոչ մնալու տեղ. ճաշարակի տան տնօրէնը գթացած ու թոյլ տուած է որ շէնքին մէջ, ճաշարակի սեղաններուն վրայ քնանան: «Միայն թէ գողութիւն մի արէք, տղաներ ջան» կը աղաչայ անոնց նախկին դայեակ – դաստիարակները. «ի՞նչպէս հապա ապրենք – կ'ըլլայ պատասխանը – չէ՞ որ դուք ժամանակին չտուեցիք մեզ որդեգրման...»:

Օրէ օր վատթարացող տնտեսական հոլովոյթ մը պարզ է որ դիւրութեամբ անտեսելու կը մղէ նման արդէն լուսանցքային պարագաներ: Դժուար է հարկաւոր հետաքրքրութիւնն ու խնամքը պահանջել իշխանութիւններէ որոնք չեն հասնիր աւելի կենսական ու աւելի ընդհանրական բնոյթով խնդիրներու լուծումին: Սակայն, վերոյիշեալ օրէնքին տրամադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու նման աշխատանք մը օրինակ, մեծ ժամանակ ու ջանք չի պահանջեր եւ կրնայ դժբախտութեան ճիրաններէն փրկել գոնէ որոշ թիւով երախաներ ։ Ի վերջոյ, ամէնէն ծանր շրջաններուն անգամ միշտ կ'ըլլան բախտաւորներ ու անոնց միջեւ ալ իրենց բախտէն անտէր մանուկի մը բաժին հանելու տրամադիր մարդիկ: Մանաւանդ որ, ամէնէն արդարանալի պարագաներուն մէջ իսկ անընդունելիներու մեծագոյնն է որ ժխտականները ամէնէն ծանր չկրող վիճակի ընկերութեան ամէնէն փխրուն զանգուածին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ո՞Վ ԷՐ ԱՅՆՇԹԱՅՆ՝ ԴԱՐՈՒՆ ՄԱՐԴԸ

Մէկուկէս տարիէն կը լրանայ մահուան քառասնամեակը այն վերջին ծայր ինքնատիպ գիտնականին որ խորհրդանիշը դարձած է Ի. դարուն: Յարաբերականութեան տեսութեան հայրը հմայած է իր բոլոր ժամանակակիցները: Իր բարեկամը՝ Զափլին 1931-ին «Քաղաքին լոյսերը» ժապաւէնին առաջին ցուցադրութեան օրը, բազմութեան ծափահարութեան ակնարկելով կ'ըսէ. - «զիս կը ծափահարեն, որովհետեւ ժողովուրդը կը հասկնայ զիս, իսկ ձեզ՝ որովհետեւ ոչ ոք կը հասկնայ»:

Ալպէռ Այնշթայն Ուլման Պարթի բնորոշումով այն ուղեն էր որ «մտածում կ'արտադրէր շարունակաբար, ինչպէս ալրաղաց մը»: Ծնունդէն (1879) ունէր չափազանց մեծ գլուխ մը ու երկար ատեն չխօսեցաւ. մայրը դաշնակահար էր, հայրը ելեկտրագէտ: Կ'ապրէին փրուսիական Գերմանիոյ Ուլմ քաղաքը: Հրեայ այս պատանին որ գրեթէ բնագդական մղում մը ունէր դէպի ազատ մտածում, 13 տարեկանին կը լծուի Քանթ կարդալու: Կը հեգնէ դասական յունարէնի ուսուցիչը որ կ'ուզէ անպայման դպրոցէն վտարուած տեսնել զինքը, գոչելով. -- «Այնշթա՛յն, ոչ մէկ տեղ պիտի հասնիք»: Պատանին կ'ատէ գերմանական դաստիարակչական կարգապահութիւնը, կը մերժէ հեղինակաւոր սկզբունքները, նուիրապետական կարգերը: Ամէնէն աւելի կը մերժէ զինուորականութիւնը. ան կ'ըսէ. - «Տեսնել թէ մէկը կրնայ կարգի մտած, երաժշտութեան մը հնչումներով քալելէ հաճոյք ստանալ, կը բաւէ որ արհամարհեմ զինք», կը գրէ ինքնակենսագրութեանը մէջ ու կ'աւելցնէ. «Այդ տիպարները սխալի մը արդիւնքով է որ ուղեղ մը ունեցած են, մինչ ողնածուծ մը պիտի բաւէր իրենց»:

Ապագայ գիտնականը 17 տարեկանին խոյս կուտայ Գերմանիայէն զոր կը կոչէ «քաղաքակրթութեան արատ»ը, եւ կը դառնայ զուիցերացի: Ցիւրիխի Փոլիթէքնիքումին ուսանող է երբ ինքզինքը կը սահմանէ որպէս մենակեաց մը որ ոչ մէկ պետութեան պատկանելու զգացումը ունեցած է ամբողջովին: 1896-ին կը մասամանկցի ռուս մարքսական առաջին աքսորեալներու բանավիճային ասուլիսներուն: Կ'ունկնդրէ Խայիմ Վայցմանը որ Իսրայէլի ապագայ պետութեան նախագահը պիտի ըլլայ:

Քիչ ժամանակ անց, կը ծանօթանայ սերպ երիտասարդուհիի մը որուն սիրային նամակներ կը գրէ. անոնք լեցուն են հաւասարութիւններով. յարաբերականութեան մասին կը խօսի անոր: Աղքատ երիտասարդ մըն է ու հակառակ իր վկայականներուն, համալսարանը կը մերժէ պաշտօնի կոչել զինքը, որովհետեւ քիչ մը շատ ինքնատիպ է ու թափթփած արտաքինով մը կը շրջի: Կը տիրանայ համեստ պաշտօնի մը ու ամբողջ օրը մաթեմաթիկի խորհրդանշաններով էջեր կը լեցնէ: 1905-ին իր եզրակացութիւնները կը ղրկէ գիտական պարբերաթերթի մը. անոնք նախաքայլերն են յարաբերականութեան իր տեսութեան: 26 տարեկան է:

Ցիւրիխի փրոֆէսէօրները սիրով կը մոռնան անոր համարձակախօսութիւնը կը ներեն սխալ կոճկուած բաճկոններուն, արդուկ չտեսած տափատներուն համար: Վերջապէս փրոֆէսէօր կը նշանակուի: Ուսանողները կը պաշտեն զինքը: Նոյն տարին Մարի Գիւրի զինքը Փարիզ կը հրաւիրէ: Օրուան մարդն է ինք: Կը ծանօթանայ Մաքս Փլանքի, Հանրի Փուանքարէի եւ ուրիշներու: Իր վերադարձէն յոյսը կտրած չէ Ցիւրիխ որուն պնդումներով 1914 Յունուարին վերջապէս կ'ընդունի զուիցերացի մնալու պայմանով, անգամ ըլլալ Փրուսիոյ Գիտութիւններու արքունի ակադեմիային, միայն գիտութեան զարգացումին նպաստելու նպատակով:

Ի տես գերման ազգայնամոլութեան զարթօնքին, կ'անդամակցի ապագայ Մարդկային իրաւանց լիկային նախատիպար կազմակերպութեան մը, մինչ 93 գերման մտաւորականներ «քաղաքակիրթ աշխարհի մանիֆեսթ» մը կը ստորագրեն, նեցուկ կանգնելով գերման մշակոյթին պաշտպանական մարտունակութեան: Նուաստացած՝ Այնշթայն կը հակադարձէ գրի առնելով (1914, Հոկտեմբեր 14) «Կոչ Եւրոպացիներուն»ը որ չորս ստորագրութիւն միայն կը հաւաքէ: Հոն ըսած է. -- «Ազգ. ոչ մէկ պոռթկում նեբելի կը դարձնէ նման կեցուածք...: Անհրաժեշտ է որ Եւրոպացիները նախ քով քովի գան, եւ երբ ինչպէս կը յուսանք, բաւարար թիւով Եւրոպացիներ գտնուին Եւրոպայի մէջ, -- այսինքն՝ մարդիկ որոնց համար Եւրոպան սրտի կարեւոր հարց մըն է--, այն ատեն կը փորձենք Եւրոպացիներու Լիկա մը կազմել»: Այսպէս, Ի. դարու առաջին մեծ քաղաքացիներէն մէկը կոչ կ'ուղղէր դէմ դնելու բարբարոսութեան: Ընդդիմադիրները չեն լսեր կոչը, իսկ հակասեմականները չեն ծածկեր իսկ հեղինակին հանդէպ իրենց ատելութիւնը: Յարաբերականութեան տեսութեան տէրը, չէ՞ որ Հրեայ մըն է...: Միջոց մը ետք երիտասարդ գիտնականը կը մասնակցի սիոնական պայքարին որ ամէնէն կատաղին կ'ըլլայ իր կեանքին. ան կը յայտնուի Պաղեստինի մէջ հրէական պետութեան մը կազմութեան ամէնէն վճռական ջատագովը: Այս գործունէութիւնը արգելք չէ գիտնականի աշխատանքին: Մեծ հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլան Գոլէժ տը Ֆրանսի անոր դասախօսութիւնները. բնագէտ Ժ. Թոմսոն անվարան «մարդկային մտածումի պատմութեան մեծագոյն կոթողներէն մէկը» կ'որակէ Այնշթայնի գիւտը: Մամուլի մարդիկը, ստորագրութիւն խնդրողներու բազմութիւնը չեն բաժնուիր իր հետքերէն ։ Նեւտոնի միահեծան տիրակալութիւնը վերջ գտած է գիտութեան աշխարհին մէջ: Ծնած է նոր աստուած մը:

1922 տարին երբ Նոպէլեան մրցանակին կ'արժանանայ, Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարը կը սպաննուի ֆաշիստներու կողմէ, Խորհրդային Միութեան հետ պայմանագիր կնքելէ ետք: Ցեղով կարգը կուգայ հրեայ լրագրողի մը: Այնշթայն ինք եւս սպառնական նամակներ կը ստանայ: Միջոց մը ետք կ'անդամագրուի համաշխարհային սիոնական կազմակերպութեան, Պաղեստին կ'երթայ, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ կը հանդիպի Խայիմ Վայցմանի:

Այնուհետեւ յուղայականութիւնը իրեն համար կը չփոթուի բարոյականին, ընկերային արդարութեան, ժողովրդավարական իտէալին, խղճին հետ: Ան կը հաւատայ արարածին խորհրդաւոր գեղեցկութեան, բայց կը մերժէ գաղափարը Աստուծոյ մը որ պիտի վարձատրէ կամ պատժէ իր արարչագործութեան ենթական ։ Իրեն համար ոչ մէկ կասկածի տեղի կուտայ թէ աշխարհին միակ տէրը մարդն է:

1933-ին երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ կ'անցնի, նացիները կը գրաւեն Այնշթայնի ամբողջ ստացուածքը, կ'այրեն կուտան բոլոր գիրքերն ու անձնական իրերը: Փօլ Վալերի կը գրէ իրեն փարիզէն, «թերթերէն վշտով ու զզուանքով կարդացի այն վերաբերումը զոր անմիտ եւ անասնական քաղաքականութիւն մը ի գործ դրած էր ձեր անձին հանդէպ: ... Մտածող աշխարհին դուք հպարտութիւնը ըլլալով, ձեզի պատահածը ամօթն է ամբողջ արթուն աշխարհին»:

Շրջանի շատ մը մեծերուն նման ինք եւս պարտաւոր է աքսորականի ցուպը ձեռք առնելու. 54 տարեկանին աշխարհի ամէնէն ծանօթ այս դէմքը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ամերիկա: Առաջին կնոջմէն՝ Միլեւայէն բաժնուելէ ետք ամուսնացած է իր զարմուհիին՝ Էլսայի հետ. իսկ Ցիւրիխ կը մնան առաջին կինն ու զաւակները որոնց հանդէպ կարելի չէր ըսել թէ հաւկաւոր հետաքրքրութիւնը ցոյց տուած է: Ատոր համար իր մեծ զաւակը երբեք չի ներեր զինքը:

Փրինսթընի մէջ հանդարտ կեանք մը կ'ապրի ան, աշխատելով ու ասպնջական այդ երկրին բարիքները վայելելով. վստահ չէ թէ մինչեւ իր կեանքին վերջը պիտի մնայ հոն: Ամէն շաբաթ հարիւրաւոր նամակներ կը ստանայ մինչեւ իսկ բարձրաստիճան իշխանաւորներէ. նախագահ Ռուզվէլթ Սպիտակ Տան մէջ կ'ընդունի զինքը: Եօթը տարի ետք կը ստանայ հպատակութիւնը այն երկրին զոր կը նկատէ բերդ մը որ կոչուած է անցեալին Եւրոպայի մէջ յայտնուած քաղաքակրթութիւնը պահպանելու: Այս հաւատքին զուգահեռ իր մէջ կ'աճի Գերմանիոյ հանդէպ ատելութիւնը: Քաղաքակրթութեան ամէնէն կարեւոր հարցերէն կը նկատէ մարդուն ճակատագրէն պատերազմը անյայտացնելու արարքը: Ցետոյ, 1939 Օգոստոս 2-ին կու տայ իր կեանքին ծանրագոյն որոշումը որուն հետեւանքները չափելու անզօր է տակաւին մարդկութեան համար եւ որ մինչեւ իր վերջին շունչը պիտի տանջէ խիղճը: Քաջալերուած՝ հրեայ աքսորական բնագէտի մը՝ Լէօ Ցիլարի կողմէ, ձեռագիր նամակ մը կը գրէ Ռուզվէլթի, զգուշացնելով որ մօտ ապագային Գերմանները կրնան ատոմական ռումբի տիրանալ: Պէտք է կանխել զիրենք: Այս նամակը բախտորոշ դեր կատարած է ամերիկեան ատոմական ռումբը պատրաստելու ծրագրին ու կիրարկութեան մէջ. այս ծրագրին արդիւնքն է այն ռումբը որ 6 տարի ետք պիտի կործանէ Հիրոշիման ու Նակազաքին: 1945 Օգս. 6-ին երբ քարտուղարը իրեն կը հաղորդէ ահռելի լուրը, «ափսո՛ս» մը կ'ըլլայ միակ պատասխանը: Աւելի ետք Այնշթայն կ'ըսէ. «Նախագահ Ռուզվէլթին ուղղուած այդ նամակը ստորագրելով, կեանքիս ծանրագոյն սխալը գործեցի ... նոյնիսկ եթէ որոշ արդարացումներ ունէի ատիկա ընելու»...:

1945-ին Նոպէլեան ամերիկեան կեդրոնին մէջ ճաշի մը ընթացքին Այնշթայն միտ հալածուած իր սխալէն, կը կրկնէ «համաշխարհային պետութեան» մը իր նախկին գաղափարը: Ամերիկեան ժողովրդավարութեան խոտորումները, ՄԱԿ-ը որուն այլեւս ոչ մէկ հաւատք ունի, Գերմանիան որ մեծ Պետութիւն մը դառնալու հաւանականութիւն չունի իրեն համար, այս բոլորը զինք կը մղեն զէնքերու համաշխարհային հակակշիռ մը պահանջելու: Կը գրէ փիլիսոփայ ուսուցիչ Պերթրան Ռասըլի որպէսզի միացնեն իրենց յոյսերը:

Ատկէ ետք Այնշթայն ինքզինքը յեղաշրջած, նուաստացած կը զգայ: Մեղանչած է: Միակ երազ մը կը մնայ իրեն. տեսնել Իսրայէլի կազմութիւնը ուր Հրեաներն ու Պաղեստինցիները օր մը պիտի գործակցին: Այսուհանդերձ, կը մերժէ այդ երկրին նախագահութիւնը զոր դեսպան Աբբա Էպան իրեն կ'առաջարկէ 1952-ին: Քիչ ետք կը գրէ Պելժիոյ թագուհիին. «երբ մարդ կը ծերանայ, անհունէն տարուած կը զգայ ինք զինք... այլեւս չի յուսար, չի վախնար, կը գոհանայ դիտարկելով»:

Իր մահէն երկու օր առաջ երկար խօսակցութիւններ կ'ունենայ Իսրայէլացի պաշտօնատարներու հետ որոնք հիւանդանոց այցելութեան եկած են իրեն: 1957 Ապրիլ 15-ին, 76 տարեկանին կը մահանայ:

Հրահանգած է որ յուղարկաւորութեան արարողութիւն տեղի չունենայ. մարմինը դիակիզարան կը տարուի ու աճիւնը կը ցրուեն հովերուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՀԻՆԳ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հակառակ խիստ աննպաստ օդին, ասանդարար «կոկիկ» որակուած բազմութիւն մը Նոյ. 29-ի երեկոյեան դիմած էր Եան՚ց ակումբ, ներկայ ըլլալու համար Հայաստանէն հինգ բանաստեղծներու «թացաւիկ» ըլլալու կոչուած հանդիպումին: Երեկոյթին նախաձեռնարկ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահուհի Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք մշակոյթի նախարար Յակոբ Մովսէսի գլխաւորութեամբ կազմուած պատուիրակութիւնը տեղ գրաւեց բեմին վրայ. պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Հենրիկ Էդոյեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Արմէն Շէկոյեան, Հրաչ Թամրազեան. Իրենց միացաւ նաեւ Հայաստանի Փարիզի գործավարը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան. իսկ իւրաքանչիւրը համառօտ գիծերով ներկայացնելու պաշտօնը ստանձնած էր Ընկերակցութեան քարտուղար Ջուլալ Գազանճեան:

Ան բացատրեց թէ խումբը Աւինեոն կատարուած բանաստեղծութեան փառատօնի մը հրաւիրուած էր, ինչ որ ըսել կու տար թէ հինգ բանաստեղծներու այցելութիւնը իրականացած էր «Պետութենէ Պետութիւն յարաբերութեամբ»: Բաւական անհասկնալի այս ընդգծումէն ետք, քանի որ հիւրընկալողը պարզապէս աւինեոնեան, ոչ իսկ Ֆրանսայի մէջ հանրայայտ, կազմակերպութիւն մըն էր որուն նախատեսած ծրագիրն ալ մասամբ միայն իրագործուած էր, Ջ. Գազանճեան համառօտակի ներկայացուց իւրաքանչիւրը, սկսելով Հ. Թամրազեանէն որ ամէնէն երիտասարդն էր: Ասպա անոնք արտայայտուեցան իրենց կարգին, ընդհանրապէս չեշտելու համար որ հակառակ ծանօթ դժուարին կացութեան մշակութային կեանքը կանգ առած չէր Հայաստանի մէջ ուր թէեւ ոչ նախկին տպաքանակներով, կը շարունակէին լոյս տեսնել հատորներ: Կը պատրաստուէին ժապաւէններ: Մէկ խօսքով «գարկերակը խփում է» ինչպէս բանաձեւեց Նախարարը:

Բացի Յովհ. Գրիգորեանէ, միւսները մէյմէկ նմոյշ ալ կարդացին իրենց բանաստեղծութենէն, ապա Դպրոցասէրէն, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ եւ Շավիլի միօրեայ վարժարաններէն պատանիներ ընթերցումներ ըրին ներկայ անուններէն. այսպէս, Ս. Մեսրոպէն Լիզա Այալըն ներկայացուց Յ. Գրիգորեանի «Հայաստան»ը, Դպրոցասէրէն Գարին Հ. Էդոյեանի «Մի՛ խօսիր»ը, նոյն վարժարանէն Թաթիանա Հ. Թամրազեանի «Դեկտեմբեր»ը, Նայիրին՝ Ա. Շէկոյեանի «Ազատութեան հրապարակ»ը եւ Արմէն Փանոսեան Յ. Մովսէսի «Հայոց Լեզուն»:

Երեկոյթին այս բաժինը փակուեցաւ Վ. Տէր-Ղեւոնդեանի խօսքով: Յետոյ Ջ. Գազանճեան յայտարարեց եւ թէ Ընկերակցութեան յաջորդ ձեռնարկը ծրագրուած է յատկացնել «Կայք» գրական տարեգիրքին նոր լոյս տեսած Գ. թիւին ու հաւանօրէն աւելի ետք տեղի կ՚ունենայ տարեկան աւանդական ճաշը, հրաւիրեց ներկաները սեղանակից ըլլալու հինգ բանաստեղծներուն, մասնակցելով ընթրիքին, որ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

5-ԱՄԵԱԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Եթէ պատմականը ընենք Մարգարեան – Փափազեան վարժարանին, կրկնութիւն պիտի ըլլայ, որովհետեւ «Յառաջ»ի ընթերցողները քաջ տեղեակ են շնորհիւ յաճախ լոյս տեսած յօդուածներուն:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 7-ին, Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Մարգարեան – Փափազեան վարժարանի 5-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, որուն առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. կը պարգեւատրէր խնամակալութեան նախագահ՝ Պր. Իվ Ռուսէլը Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ շքանշանով:

Ներկայ էին եկեղեցական եւ աշխարհական անձնաւորութիւններ որոնց շարքին կարդինալ Տըքուրթրէի ներկայացուցիչ Արէլ Եպիսկոպոս Քօրնիյոն, Հայր Ալէն Պուա, Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան, Լիոնի 3-րդ թաղամասի քաղաքապետ Պր. Անտրէ Պուրկոն, տնօրէն Պր. Էմմանուէլ Սըկըթէն, հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, ուսուցչական կազմ, ծնողական մարմնի անդամներ, հարազատները եւ բարեկամները օրուան մեծարեալին:

Բացման խօսքը ըրաւ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ Պր. Ռոպէր Տօնիկեան, որ բարի գալուստի իր խօսքէն ետք, իր միութեան անդամներուն կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց խնամակալութեան մարմնի նախագահ Պր. Իվ Ռոսէլին իր տարած դժուարին եւ նուիրական աշխատանքին համար: Ապա վարժարանի տնօրէնուհի Տիկին Քաթրին Ֆերերի, իր կազմին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Պր. Ռուսէլի տարած կրթական եւ տեսչական աշխատանքին համար ի նպաստ դըպրոցին. չմոռցաւ նաեւ Տիկին Էլիզապէթ Ռուսէլը, որ իր ամուսնոյն կողքին թիկունք կանգնելով կը քաջալերէր եւ կ՚աջակցէր անոր ծանր աշխատանքին: Ապա հայերէնով ուզեց յայտնել իր փափաքը որ Մարգարեան – Փափազեան վարժարանը ունենայ իր անձնական շէնքը մաղթելով երկար կեանք եւ յաջողութիւն բոլոր անոնց որոնք անձնուիրաբար կ՚օժանդակեն հայ դպրոցին: Ներկաներուն կողմէ արժանացաւ երկար ծափահարութիւններու:

Ապա խօսք առաւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որ դրուատալից խօսքերով վեր առաւ Պր. Իվ Ռուսէլի գործունէութիւնը:

Ի դէպ տեղին է յիշել որ 1990-ին երբ դպրոցը կ՚ունենար իր խնամակալական մարմինը, ան կեանքի կոչուած էր միայն Նորվան Եպիսկոպոսի ջանքերով: Եպիսկոպոս, այս խնամակալական մարմնին յատկապէս նախագահական պաշտօնին համար կ՚առաջարկէ թեկնածութիւնը Պր. Իվ Ռուսէլին: Այս վերջինը մեծ ձեռնհասութիւն ունէր կրթական գործերուն մէջ. Նորվան Եպիսկոպոս ի միջի այլոց կ՚ըսէր. - «Օրհնեալ ըլլայ այն օրը, որ մեր խնամակալութիւնը իր մէջ ընդունեցաւ Պր. Ռուսէլը»: Անշուշտ իր խօսքը վերջացնելէ առաջ Նորվան Եպիսկոպոս շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Տիկին Էլիզապէթ Ռուսէլին, ինչպէս նաեւ դըպրոցի բարերարուհի Տիկին Արփինէ Մարգարեանին:

Հոգեւորական դասին կողմէ երգուեցաւ «Էջմիածին ի հօրէ» շարականը Իսահակ Քհնյ. կարդաց Վազգէն Հայրապետին Կոնդակը, որուն ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը կարդաց Սահակ Սուքիասեան:

Յանուն Կաթողիկոսին Նորվան Եպիսկոպոս զարդարեց Պր. Իվ Ռուսէլի կուրծքը, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ շքանշանով եւ շնորհաւորեց:

Պահը շատ յուզիչ էր. որովհետեւ Պր. Ռուսէլ նախքան շնորհակալական խօսք արտասանելը ծունկի գալով Օրհնութիւն խնդրեց Նորվան Եպիսկոպոսէն:

Պր. Ռուսէլ բոլոր ներկաներուն, ամփոփ տողերով բացատրեց իր առաջին քայլը հայ գաղութին մէջ, ուրախութիւնը յայտնեց Նորվան Եպիսկոպոսի նման աջակից մը ունենալուն, անդրադարձաւ նաեւ անոր տարած կրթական դժուարին գործունէութեան եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց շարունակելու իր գործունէութիւնը հայ դպրոցի ծիրէն ներս, որ նաեւ գեղեցիկ օրինակ մըն է էքիմէնիզմի մէջ Կաթողիկէ եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ:

Ներկաները հիւրասիրուեցան ծնողական մարմնի կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէով:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՕ, ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐԴԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ամսուան ընթացքին անգլիական հեռատեսիլի Պի – Պի – Սի կայանը պիտի սփռէ փաստագրական ժապաւէն մը Մաօ Ցէ Թունկի մասին, ցոյց տալով անոր որոշ «ճաշակ»ները որոնք գաղտնի կը մնային մինչեւ այսօր: Այդ ժապաւէնը կ՚ըսէ թէ խստակեաց նախագահը սովորութիւն ունէր հանրահաւաքներու ընթացքին 16 – 20 տարեկան երիտասարդուհիներ «ցանկագրել»ու որոնք կարելի առաւելագոյն չափով միամիտ ու քիչ զարգացած ըլլային, հրաւիրուելու համար շատ յատուկ երեկոյթներու: Բրիտանական հեռատեսիլը այս առիթով տեսակցութիւններ ալ ունեցած է Մաօյի անձնական բժիշկին որ 1988-ին ապաստանած է Շիքակօ եւ Կարմիր պահակներու նախկին ղեկավարին հետ. այս վերջինը հաստատած է որ Մաօ կը վաւերացնէր Մշակութային յեղափոխութեան ընթացքին «դասակարգի թշնամի»ներուն դէմ գործուած մարդակերութեան արարքները, չինական գիւղական շրջաններու մէջ:

❦

ԼԻՏՎԱՆԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Լիտվանիոյ մէջ մաֆիան 25 հոգի սպաննած է տարուան սկիզբէն ի վեր ու ոչ մէկ պարագայի ոճրագործ ձերբակալել կարելի եղած է. Վերջին զոհը լրագրող մըն է որ «Հանրապետութիւն» անկախ օրաթերթին սեփականատէրերէն էր: Այդ թերթը բազմաթիւ գրութիւններ հրատարակած էր ոճրագործներու եւ քաղաքական որոշ դէմքերու սերտ յարաբերութիւններուն մասին:

❦

ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ցեղապաշտական բնոյթով յարձակումները կը բազմանան Անգլիոյ մէջ. անցեալ տարուան 7800 յարձակումներուն դէմ, մինչեւ տարեվերջին կը կարծուի թէ այս տարուաններուն թիւը պիտի հասնի 140 հազարի, Ներքին նախարարութեան նախատեսումներուն համաձայն, Ամերիկայի հրէական կոմիտէին նախաձեռնութեամբ կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, Անգլիացիներու 8%-ը միայն Հրեաները ազդեցութեան շատ լայն զօտիի տէր փոքրամասնութիւն մը կը նկատէ:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Մեծ խումբ մը Սամաթիացի հայ գործաւորներու, իր շնորհիւ ամէն հոգէ զերծ մնացած եւ իբրեւ բարեկեցիկ ոսկերիչներ ապրած են որքան ինք ողջ եղած է: Այդ վարպետը, թէեւ անշուք, բայց մեծ ըլլալ գիտցած է, առանց զգացնելու իր մեծութիւնը. անժպիտ միշտ, բայց բարեացակամ:

Իսկ իր տանը մէջ կատարեալ ասիացի բռնակալ մը. Երեկոները շուկայէն տուն վերադարձը սարսափի պահ մը: Զաւակները մէկ մէկ անկիւն մտած, իսկ կինը համբերատարօրէն պատրաստ «չիպուք»ի հարուածներուն, (երկար ծխամորճ որով մարդ ծեծել սովորութիւն դարձած է եղեր):

Այդ ամէնուն մէջ մայրս տեսակ մը առանձնաշնորհում վայելած է, թերեւս անոր համար որ շատ գեղեցիկ, սրամիտ ու զուարթ բնոյթ եղած է, կրցած է երբեմն բռնակալ հօրը ընդդիմաբանելու եւ իր կամքը կատարել տալու, ինչ որ պզտիկ յաղթանակ մը չէ եղած:

Տասներկու տարեկանին արդէն հայրենի տան բազմաթիւ ծառաները իրեն հնազանդեցուցած է. Մայրը՝ երկրորդ մայր. իր բուն մայրը, սխրալիօրէն գեղանի, Պիլէզիկճեան մեծ ընտանիքէն, այն բարեհամբաւ ընտանիքէն որուն մէկ զաւակը, Մարտիրոս Պիլէզիկճեան, առաջին ուսանողներէն եղած է Պոլիսէն Փարիզ ղրկուող եւ հոն ուսած երկրաբանութիւն: Այդ տոհմին աղջիկներուն գեղեցկութիւնը յուսահատեցուցած է այն ժամանակ հարսնացու աղջիկ ունեցող մայրերը: Բայց Գասպար աղա չէ գնահատած իր կնոջ ձիրքերը եւ խեղճ Սոֆի հանըմը չկարենալով տոկալ ամուսինին խիստ վերաբերումին, եւ իր վարել ըստիպուած տեսակ մը հարէմական կեանքին, մեռած է կանուխէն՝ թողլով երեք զաւակ: Իսկ մեծ հօրս երկրորդ կինը, քիչ մը միամիտ, անշուք ընտանիքէ, աւրեւելեան թոյլ խառնուածքով, ձգած է որ տան պատանուհի աղջիկը (մայրս) իշխէ ամէն բանի վրայ:

Մեծ հայրս, որ սակայն վարժարան չունած է, երբեք մաքէն չէ անցուցած իր զաւակներուն ուսում տալ:

Այս երկու տարբեր ըմբռնումներով, հակոտնեայ սովորութիւններով ընտանիքներուն Զօպանեան եւ Կիմիշեան խըռնամութենէն շատ ներդաշնակ բան մը յառաջ գալը դժուարին ըլլալով, մեր ընտանեկան կեանքը անդորր ու երջանիկ չէ եղած:

Որքան ապրած է մեծ հայրս Յովսէփ աղա, բնազդմամբ հոգեբան, յաջողած է վարել իր հարսը, անոր մահուընէն յետոյ սկսած են մեր տան մէջ կարգ մը անհամաձայնութիւններ որոնք հետզհետէ ուռճացած են, բազմացած, յաճախ ոռոգուած տունկի մը պէս:

❦

Ես չորրորդը իր զաւակներուն եւ տարիքով բաւական փոքր միւսներէն, երբեք չեմ վայելած մօրս կողմէն բեմխամիններուն յատուկ գուրգուրանքը:

Մեր տունը վարողը միշտ մայրս եղած է: Հիանալի կորովով օժտուած, գրական ու մտացի, կանուխէն գիտցած է գնահատել դրամին ու առողջութեան արժէքը, երկու կուռքերը իր կեանքին:

Բարեբախտաբար, սիրուելու, շոյուելու անսահման փափաքիս որ ատկից զուրկ երախայի հոգիս կը տանջէր, գոհացում տուած է հօրեղբայրս՝ Միհրան Զօպանեան, որ մեզի հետ կը բնակէր, կարելին ընելով զիս չփացնելու, դիւրազգած ու լալկան, բայց ի բնէ զուարթ սիրտս չէնցընելու համար:

Ամէն բանի մէջ քիչ մը ուշ մնացած, նոյնիսկ ծնելու, չեմ կրցած մասնակցիլ քրոջս եւ եղբայրներուս խաղերուն: Մեկուսացումը զիս աւելի մօտ է դէպի գոյութը հօրեղբօրս:

Օրերով անկիւն մը քաշուած եմ մեծ պուպրիկիս հետ գլուխ գլխի, սպասելով իրիկուան անոր տուն վերադառնալուն, միշտ գրպանը ինծի համար պզտիկ անակնկալ մը:

Տան ծառաները կը սիրէին զիս, թերեւս կամշոտ չըլլալուս. թերեւս ալ մեղքնալով առանձնութեանս. մայրս փոքրիկ ընկերուհի չէր թոյլատրեր ինծի:

Երբեմն, կիրակի օրերը հօրեղբայրս իր ջութակովը, ես իմ պուպրիկներովս, կը քաշուէինք ի սենեակը, ինքը կը նուագէր օբէրէթներ եւ ես կը խաղցնէի պուպրիկներս, սեղանը իբր թատերաբեմ, երբ իւրաքանչիւրին դերը նուագէր ինծի կ՚ազդարարէր. իմ դերակատարներուս խաղարկութիւնն ու իր նուագը իրար կ՚արժէին. բայց այնքա՜ն հեշտիւ ժամեր կ՚անցնէինք այդպէս:

Հօրեղբօրս սենեակը նախընտրելի վայրս էր մանաւանդ անոր համար որ հոն կային գեղեցիկ պատկերներ, պատկերազարդ գրքեր, կար նաեւ պահարան մը որուն մէջ կարգով շարուած էին, իր հաւաքածուներէն զատ, սովորականէն դուրս տարօրինակ հագուստներ. համազգեստի նմանող բաճկոններ, պողպատէ սաղաւարտներ, շապիկի նման բաներ ոսկի թելով բանուած, առասպելական երեւոյթներ իմ մանկական մտքիս համար: Կը կարծէի թէ հօրեղբայրս մաս կազմած էր մտացածին լեգէոններու, եւ այդ հագուստները հագած: Երբ իրեն կը հարցնէի կը ժպտէր եւ կարծես չէր ուզեր փարատել պատրանքս:

Վերջէն երբ այլեւս խելահաս եղայ ինծի պատմեց թէ ինքը մասնակցած էր ամաթէօր դերասաններու խումբի մը որ կէտիկ-փաշա բնակած ատենին ներկայացումներ կուտային ազգային թատերգութիւններու, ողբերգութիւններու, քաղուած Հայոց պատմութենէն, ինչպէս «Քաջն Վարդան» կամ «Կոյրն Տիրան» եւ այլն:

(Շար. 4)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, առաւօտեան ժամը 10–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝

ՖԵՐՆԱՆ ՊՈՒԼԱՆԻ
(ՊՈՒԼԱՆԻՔԵԱՆ)
(Քաղաքապետ Շաթօնէօֆ լը Ռուժի)

Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony

Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France

Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative d'Antony
Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

ԿՈՉ–ՀՐԱՒԷՐ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Մարսէյլի «Յակոբ Կոչկարեան» ակումբի վարչութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

մը, որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30–ին Հ·Բ·Ը· Միութեան սրահին մէջ
327 Պուլվար Միշէլէ, 13009
Սոյն հաւաքոյթին կը նախագահէ՝
ԼԵՒՈՆ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ
անդամ Ռ·Ա·Կ·–ի Եւրոպայի Շրջանային վարչութեան եւ նախագահ Հ·Բ·Ը· Միութեան Ֆրանսայի վարչութեան:

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որոնք կը հետաքրքրուին հայ ժողովուրդի ազգային – կուսակցական կեանքով եւ Ռ·Ա·Կ·–ի Հայաստանի մէջ տարած քաղաքականութեամբ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ պատասխանատուներուն·

Տիկին Տօնիկեան
42 – 69 – 07 – 95
Պր· Կարապետեան
91 – 22 – 71 – 16

LOTO
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Զ· Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) թաղիս Ս· Սահակ – Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը· –

Դեկտ· 11–ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30–ին:

Դեկտ· 19–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին:

*

Յունուար 8
Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին
Հայկական Ծնունդի Տօնակատարութիւն
Մանրամասնութիւններ յետագային:

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ· – Տէր եւ Տիկին Վարդան Բարախեան 200 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Մաղվինէ Անտոնեանի մահուան առթիւ եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն սգացեալին զաւակներուն:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8, ժամը 19-ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ՝
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Հայաստանի Հանրապետութեան գործավար՝
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-Ի
հետ:

Ձմրան նախամուտին պատրաստութեան, Հայկական Դրամի շրջանառութեան եւ յարակից զանազան հարցերու մասին:

GALERIE LES CENT

EXPOSITION
du 8 au 24 Décembre

POUR VOS CADEAUX
Vernissage le Mercredi 8 Décembre à partir de 18h30
et le Samedi 11 Décembre de 16h à 19h *en présence des artistes*

- Paul GANANTCHIAN, porcelaines peintes à la main d'après des manuscrits arméniens
- Evguenia SARKSSIAN, céramiques et peintures
- Evelyne KELYAN, sculptures-céramiques
- Achod BAGDASSARIAN, sculptures
- Frédéric GRYNFELTT, peintures
- Achod BAYANDOUR, acquarelles
- Charles RICHETTI, peintures

GALERIE LES CENT, 8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous

CATHÉDRALE ARMÉNIENNE CATHOLIQUE SAINTE-CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e
Tél. : 42. 78. 31. 93

A l'occasion du 5e anniversaire du tremblement de terre d'Arménie

pour venir en aide à ceux qui souffrent encore...

Mardi 7 Décembre à 20 h 30

RECITAL

Nariné SIMONIAN

1er Prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison
(Classe de Marie-Claire Alain)

sur le *Grand Orgue en Liberté*
Grand orgue de concert Allen
itinérant 85 jeux — unique en Europe

La console sera face au public

Prix des places :
Adultes : 150 F. — Etudiants : 75 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

– Հ. Օ. Մ. –

Սիրելի Հայրենակից,

Բոլորիս ալ յայտնի է մեր Հայրենիքէն ներս տիրող տնտեսական ու ընկերային կացութեան լրջօրէն մտահոգիչ վիճակը, որ կը սպառնայ նորանոր զոհեր խլել գալիք ամիսներուն ընթացքին, եթէ հարկ եղած օգնութիւնը չհասնի մեր հայրենաբնակ ժողովուրդին՝ 1993 - 1994–ի արդէն իսկ մեր դուռը բախող ձմեռնամուտի ընթացքին: Առաջին հերթին, աննդեղէնի անյետաձգելի պարէնաւորման հարցն է որ պէտք է լուծուի՝ եթէ կարօտեալ մանուկներու եւ չափահասներու, տարեցներու եւ հիւանդներու անմիջական օգնութիւն հասցնելու ջանքերը պիտի արդիւնաւորուին:

Հայ Օգնութեան Միութիւնը, այս պատմական եւ նոյն ատեն ճակատագրական օրերու պահանջներուն խոր գիտակցութեամբ, անգամ մը եւս կը դիմէ Սփիւռքի իր շրջաններուն, միաւորներուն, իր բոլոր անդամ - անդամուհիներուն ու համայն Սփիւռքահայութեան՝ իրենց անսակարկ աջակցութիւնը բերելու հայրենի մեր հարազատ ժողովուրդի ձմեռնային պարէնաւորման առաջնահերթ գործին:

Ի մտի ունենալով ներկայ պայմաններու իրադրութիւնն ու պահանջները՝ Միութիւնս, գործնականօրէն մօտենալով այս աշխատանքի անմիջական արդիւնաւորման հրամայականին, շրջանցելով արտասահմանեան աղբիւրներն ու առաքումներու ժամավաճառքն ու ծախսերը՝ որոշեց համասփիւռքեան այս դրամահաւաքով գոյացնելիք գումարներով, Հասարակապետութեան ու Հայաստանի մէջ ներկայիս տրամադրելի մթերքներէն ապահովել հայրենի կարօտեալներուն հարկ եղած սննդեղէնը:

Հայ Օգնութեան Միութիւնը կը հաւատայ, որ ա՛յս անգամ եւս, մեր հայրենանուէր ժողովուրդը իր լաւագոյնը պիտի ընէ ցուցաբերելով զոհողութեան այն նոյն ոգին որ իրականութիւն դարձուց Մայիսեան մեր խոէալներու վերադարձնումն ու մեր անկախ պետականութեան վերականգնումը: Հետեւաբար, ձեր նուիրատուութիւնները անյապաղ հասցուցէք Հայ Օգնութեան Միութեան ձեր շրջանի դրասենեակին՝ հետեւեալ հասցէով· –

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

4e LISTE DE DONATEURS
AU 2/12/93

— 100.000 Francs
Associations arméniennes de la Côte d'Azur (Union Sportive arménienne de Nice, Foyer Culturel Arménien, Association cultuelle de l'église de Nice, Union des Dames arméniennes de Nice, Union des Dames arméniennes de Cannes, Anciens Combattants d'origine arménienne, S.O.S.-Arménie, U.G.A B , Club Sévan).

— 59.400 Francs
U.G.A.B.-Paris, liste publiée par l'association.

— 23.300 Francs
U.G.A.B.-Paris 2e liste sera publiée par l'association.

— 5.000 Francs
M. Attoyan, Centre Kegham Baghdassarian Marseille.

— 2.000 Francs
M..Edouard Ajderian, M. Maurice Harounian.

— 1.500 Francs
Melle Telma Heratchian.

— 1.000 Francs
M. Henri Arzoumanian, M. et Mme Roland Avedissian, M. Varoujan Basmadjian, Mme Manouche Chamirian, M. et Mme G. Djarikian, M. et Mme Michel Gueviguian, M. et Mme Samuel Kambourian, Mme Anahit Mardirossian, Mme Zabel Palandjian, M. et Mme Garabed Sayabalian, M. Hayrabed Siradag.

— 600 Francs
Melle Laure Davidian.

— 500 Francs
M. Edouard Altounian, Mme Véhanouche Altounian, M. et Mme Edouard Arzoumanian, M. Gérard Babayan, M. Birginian, M et Mme A. Chahinian, M. J.-P. Raffi Delanian, Mme Annie Devos, M .Jean-Claude Divardjian, Melle Agnès Garabedian, M. Garabed Katchadourian, M. et Mme A. Mesdjian, M. Mungan.

(A suivre)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի օգնութեան եւ Կապոյտ Խաչին· –

Տէր եւ Տիկին Կ· Նազգաշեան 2·000 Ֆր·, Պ· Նայիրի Մխիթարեան, Պ· Ժաք Գոչեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Գալայճեան 1·000-ական Ֆր·, Պ· Ժ·-Ք· Տաքէսեան 300 Ֆր·:

Իր մօրաքրոջ՝ Փօլէթ Պաղտասարեանի յիշատակին Օր· Սիլվէն Քէպաճեան 3·000 Ֆր·:

Ազատուհի Զարիկեանի մահուան առթիւ·– Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զարիկեան 2·000 Ֆր·, Պ· Շառլ Մերժըլեմճեան 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեյլէմճեան 800 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Օլիվիէ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մեյլէմճեան, Տիկին Նուարդ Տէր - Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Արպայեան, Ռեպեքա Մեյլէմ Սիմոնեան, Պ· Ստեփան Սիմոնեան 500-ական Ֆր·, Տիկին Ֆիլոմէն Տաղեան, Տէր եւ Տիկին Գլէտ Շիապօ 300-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Տիկին Նոէմի Սիմոնեան, Պ· Յակոբ Սիմոնեան 200-ական Ֆր·, Տիկին Անիքա Տարաքճեան 150 Ֆր·:

*

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Անուշ»ի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեանէ, իրենց ծնողաց յիշատակին Արցախի որբերուն օգնութեան համար:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.211 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.211

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ...

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Հայերէն լեզուով դասաւանդութիւններու արգելքը հայկական վարժարաններուն մէջ կը շարունակէ յուզել Պոլսոյ մեր գաղութը: «Մարմարա», Դեկտեմբեր 3-ի իր թիւով կուտայ կարգ մը նոր տեղեկութիւններ. --

**

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ հետեւեալը. --

Իշխանութիւնները սկսած են քննել Կրթական Նախարարութեան Ուսուցման Խորհուրդի կողմէ հայկական դպրոցներէ ներս հայերէնէ դուրս բոլոր դասերուն թրքերէն լեզուով դասաւանդուելու ուղղութեամբ տրուած որոշումը: Հայ ծնողներ բողոքած են այս որոշումին դէմ եւ այս զարգացումին դիմաց Արտաքին Նախարարութեան կարծիքը հարցուեցաւ այն մասին, թէ Թուրքիա միջազգային համաձայնութիւններու դիմաց ի՞նչպիսի պարտաւորութիւններ ունի այս խնդրին մէջ: Կրթական նախարար Նէվզատ Այազ ըսաւ հետեւեալը: «Մեզի այն տեսակէտը պարզուեցաւ, թէ արգելք խնդրոյ առարկայ չէ: Ըստ Լօզանի համաձայնութեան հայերէն դասերը հայերէն կը դասաւանդուին, իսկ մնացեալը թրքերէն պիտի դասաւանդուին»:

Կրթական նախարար Այազ «Ճումհուրիյէթ» թերթի մէկ հարցումին պատասխանելով յայտնեց, թէ նախարարութիւնը սկսած է քննել հայ ծնողներուն բողոքները եւ թէ այս հարցը «միայն իր նախարարութիւնը շահագրգռող հարց մը չէ»: Նախարարը աւելցուց, որ գործադրութիւնը այս տարի չէ որ սկսած է, նոր բան մը խնդրոյ առարկայ չէ: Նախարարը ապա շարունակեց. --

«Ասիկա Կրթական նախարարութեան կամ կուսակալութեան կողմէ 1993 -- 1994 տարեշրջանի յատուկ գործադրութիւն մը չէ: Երբ իրենց հարցուեցաւ, յայտնեցին, թէ Ուսումնական խորհուրդը այսպիսի որոշում մը ընդունեց է: Որոշումի համաձայն կրօնքի դասերն ալ պիտի դասաւանդուին ո՛չ թէ իրենց լեզուով, այլ թրքերէն լեզուով: Իրենք իրենց հայերէն դասերը ունին: Որոշեր են, որ անկէ դուրս բոլոր դասերը թրքերէն դասաւանդուին: Մենք սկսած ենք քննարկել այս հարցը»:

**

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՄԱՆԻ ՀԵՏ

Մինչ «Ճումհուրիյէթ» այսպէս կը փոխանցէ Կրթական նախարար Նէվզատ Այազի մտածումները յիշեալ խնդրին շուրջ, տեղեկացանք, որ Դեկտ. 2-ին Կրթական նախարարը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է մեր ազգայիններէն Տոքթոր Կարապետ Արմանի հետ: Կրթական Նախարարը, որ շատ մօտէն կը ճանչնայ Տոքթ. Կարապետ Արմանը, լայնօրէն անդրադարձած է այս խնդրին, մանրամասնութիւններ ուզած է եւ պնդած է, թէ այս կարգադրութիւնը իր շրջանին չէ որ որոշուած է, այլ որոշուած է նախորդ Կրթական Նախարարին շրջանին: Բաւական երկար խօսակցութիւններէ ետք, Կրթական Նախարարը յայտնած է, թէ շուտով ժողովի պիտի հրաւիրէ կարգ մը պատասխանատու եւ լիազօր ներկայացուցիչներ եւ անոնց հետ մանրամասնօրէն պիտի քննէ այս հարցը: Կրթական Նախարարը Տոքթոր Կարապետ Արմանին յայտնեց թէ, թէ իր ամբողջ ճիգը ի գործ պիտի դնէ, որպէսզի այս խնդիրը կարգադրէ: Յայտնեց, թէ առ այժմ պէտք չկայ, որ պատուիրակութիւն մը Անգարա երթայ եւ իրեն հետ տեսակցի, որովհետեւ, մինչեւ որ քննութիւնը չվերջանայ, այս մասին ըսելիք նոր բան մը չունի: Անմիջապէս որ քննութիւնը վերջանայ, ինք արդիւնքէն ուղղակի տեղեակ պիտի պահէ դարձեալ Տոքթոր Կարապետ Արմանը:

Կրթական նախարար Նէվզատ Այազի այս խոստումը լաւատեսութեան մթնոլորտ մը ստեղծեց համայնքային անմիջական շրջանակներու մէջ:

**

Մինչ Կրթական նախարարը կը խոստանայ, որ քննութիւններ պիտի կատարէ այս հարցին շուրջ, երէկ մեր միջնակարգ վարժարաններն ալ ստացան յիշեալ հրահանգը: Ինչպէս յայտնի է, թրքերէն ուսուցման մասին հրահանգը ցարդ գրաւոր կերպով եկած էր միայն նախակրթարաններուն, սակայն լսուած էր, որ միջնակարգերու եւ լիսէներու համար ալ հրահանգը պատրաստ էր եւ այս օրերուն պիտի հասնէր: Արդարեւ մեր գրեթէ բոլոր միջնակարգ վարժարանները ստացան յիշեալ հրահանգը, ըստ որու անմիջապէս բոլոր դասաւանդութիւնները պէտք է փոխեն թրքերէն լեզուի: Այս լուրը դարձեալ մեծ մտահոգութիւն յառաջացուց մեր կրթական եւ ընկերային շրջանակներուն մէջ:

**

«Շոու Թիվ» հեռատեսիլի կայանը, որ լուրեր հաղորդելու իւրայատուկ եւ չահեկան ձեւ մը որդեգրած է, երէկ գիշեր իր գլխաւոր լուրերուն մէջ բաւական լայն տեղ տուաւ հայկական դպրոցներէ ներս թրքերէն ուսուցման հրահանգին եւ ցոյց տուաւ նաեւ տեսարաններ՝ Պատրիարք Հօր հետ կատարուած հարցազրոյցէ մը: Հակիրճ քանի մը նախադասութիւններ լսելի եղան Պատրիարքէ, որ կը հարցնէր, թէ Պետութիւնը ի՞նչ վնաս տեսաւ մինչեւ այսօր հայերէն լեզուով կատարուած դասաւանդութիւններէ: Պատրիարքը աւելցուց, որ եթէ հայերէն դասաւանդութիւնը դադրի մեր դպրոցներէն, այդ պարագային հայկական դպրոցներուն բնոյթ առաքելութիւնը կը կորսնցնեն եւ աւելորդ կը դառնան: «Ուրեմն մենք ալ փակե՞նք մեր վարժարանները» հարցուց Պատրիարքը:

«Շոու Թիվ» այս լուրին հաղորդումի ընթացքին շարունակ ցոյց կուտար Պատրիարքարանէն, Պէզճեան վարժարանէն, Խասեանէն եւ այլ հայկական հաստատութիւններէ նկարներ, ինչպէս նաեւ Այրուբենի գիրքեր եւ հայերէն լեզուով դասաւանդութեան համար պատրաստուած դասագիրքեր: Խօսնակը չինիչ մերժեցումով ձեռք կ'առնէր այս հարցը եւ կը յայտնէր, թէ խնդիրը Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս ալ ելած է եւ միջազգային օրակարգի հարց պիտի դառնայ մօտ օրէն:

«Շոու Թիվ» այս լուրը հաղորդել սկսելէ առաջ ըսաւ հետեւեալը. -- «Այս օրերուն Թուրքիա մեծ ճիգ կը վատնէ, որպէսզի մաս կազմէ Եւրոպական Համայնքին: Բայց երբ այսպիսի ճիգ մը կը վատնէ, Պետութիւնը պէտք է նախ հաշտուի իր հարցերուն հետ: Շրջանի մը, երբ կը ջանանք մուտք գործել Եւրոպական համայնքէն ներս, Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն կը հրահանգուի դադրեցնել հայերէն դասաւանդութիւնը եւ հայերէնէն դուրս ամէն ինչ, մինչեւ իսկ կրօնքը դասաւանդել թրքերէն լեզուով»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Դեկտ. 7-ին ալ կը շարունակուէին շատ դժուարին բանակցութիւններ ԿԱԹԹ-ի շուրջ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի երկու բանագնացներու միջեւ: Հոն են նաեւ եւրոպական Միութեան 12 Արտաքին նախարարները: Դեկտ. 6-ի առաւօտեան որոշ յոյսեր ծագած էին որոնք յետագային ի դերեւ ելան եւ Ալէն Ժիւփէ յայտարարեց. -- «Ներկայացուած ծրարը անընդունելի է», հակառակ անոր որ բոլորն ալ կը գիտակցին որ համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ է: Հողագործութեան հարցին մէջ, կարգադրութիւն մը գտնուած էր զոր Ֆրանսա անբաւարար համարեցաւ: Ան կը նախատեսէր որ նըպաստաւորուած արտածումներու 21%-ի գեղչը աւելի ճկուն ձեւով ըլլայ, սպառումի առնուազն 5%-ի ներածման պարտաւորութիւնը արտադրութեանց խումբի վրայ պիտի գործադրուի եւ ոչ ապրանք առ ապրանք: Հինդ թղթածրար կայ որոնք ոչ մէկ լուծում կը գտնէին՝ լսողատեսողական, ելմտական, պողպատ, օդանաւատորմ եւ առեւտուրի համաշխարհային կազմակերպութիւն:

ԼԻՃԷ, քրտական արդիլուած քաղաքը խորագրով յօդուած մը լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի Դեկտեմբեր 7-ի թիւին մէջ: Հեղինակը՝ Իսմայիլ Պէշիկճի կը ներկայացուի որպէս Թուրք ընկերաբան մը որ Իշքիլիփ գիւղի բանտն է Նոյեմբեր 13-էն ի վեր եւ 115 տարուան բանտարկութեան սպառնալիքի տակ է, կարծիքի վերաբերող շուրջ քառասուն յանցագործութեանց համար: Ան կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, որ ջանք թափուած է որպէսզի հանրային կարծիքը անտեղեակ մնայ Լիճէի մէջ անցած -- դարձածէն եւ այն միակ թերթը՝ «Էօզկիւր Կիւնտէմ» որ լոյս ընծայած էր տեսակէտ մը Թուրք իշխանութեանց դիրքին մասին բանակին կողմէ քաղաքին քանդումին ի տես, յաջորդ օրն իսկ փակուեցաւ 15 օրուան համար:

ՀԱՆԳԻՍՏ Հ. ԵՓՐԵՄ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 7) վաղ առաւօտեան, Հալէպէն ցաւով իմացանք որ նախորդ գիշերը իր մահկանացուն կնքած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան մէկ վաստակաւոր անդամը՝ Հայր Եփրեմ Վրդ. Տէր -- Ղազարեան:

Բնիկ Մարաշցի, Հայր Եփրեմ ծնած էր 1920 Մայիսին եւ Սուրբ Ղազար մտած 1933-ին: Ինչպէս իր միաբան ուխտակիցները, բարձրագոյն ուսումը կատարած է Հռոմ (1940-էն) Ս. Գրիգորեան համալսարանը, ուր ուսած է երեք տարի իմաստասիրութիւն եւ չորս տարի աստուածաբանութիւն: 1946-ին, քահանայ ձեռնադրուած է Ս. Ղազար, յաջորդ տարին իսկ մեկնած Հալէպ ուր առաւելաբար պաշտօնավարած է ամբողջ կեանքը: Տարի մըն ալ (1960 -- 61) ուսումնապետ եղած է Սեւրի Սամուէլ -- Մուրատեան վարժարանը:

Հ. Եփրեմ հեղինակ է շուրջ ութ գիրքերու, ի մասնաւորի «Ցուցամատեան»ի մը եւ ֆրանսերէնէ -- հայերէն բառարանի մը (1972) որ շատ գործածական բառարան մըն է, քանիցս վերատպուած: Համեստ՝ ինչպէս բուն վաստակաւոր մշակները, ան իր բառարանին Բ. տպագրութեան յառաջաբանին մէջ կը նշէր. -- «Ներկայ բառարանը սահմանուած է, գլխաւորապէս դըպրոցականներու գործածութեան համար: Որով ոչ մէկ յաւակնութիւն ունինք կատարեալ եւ անթերի բառարան մը յօրինած ըլլալու»:

Վերատեսուչ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին, Հ. Եփրեմ տարիներէ ի վեր Փարիզէն չէր անցած ուր սակայն կը մնայ ընտանի դէմք մը անոնց համար որոնք բախտ ունեցած են զինք ճանչնալու:

Դեկտեմբեր 2-ին է, Հինգշաբթի օր, որ Հ. Եփրեմ հիւանդանոց կը փոխադրուէր սրտի տագնապի մը հետեւանքով եւ հոն է որ իր հոգին կ'աւանդէր Դեկտեմբեր 6-ի իրիկունը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8-ին, Հալէպի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցին:

Իրեն, ինչպէս իր նախորդներուն համար, կրնանք կրկնել ինչ որ արձանագրուած է Ս. Ղազարի մեծ մեռելներուն լեցուն փոքրիկ գերեզմանի մուտքին՝ վաստակեցան եւ աստ հանգչին:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԵՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1 / 6)

ԴՐԱՄԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ

Հայկական ազգ. դրամը շրջագայութեան մէջ դրուած օրէն զգալի կերպով արժեզրկուած է: Դեկտեմբեր 6-ին դրամաշրջագայութեան կարգաւորման պետական յանձնախումբի կողմէ սահմանուած է դրամի հետեւեալ սակը

1 դրամ = 60 ռուբլի
1 տոլարը = 21 դրամ

(«Յառաջ»՝ յիշենք որ առաջին սակերն էին --- Նոյեմբեր 24-ի թիւով տրուած --- դրամը՝ 84 ռուբլի, տոլարը՝ 14,5 դրամ):

**

ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ջրամբարին նորոգութենէն ետք Արզնիի Ջրելեկտրակայանը սկսած է վերստին հոսանք արտադրել: Ան օրական 19.7 միլիոն քիլօվաթ -- ժամ ելեկտրականութիւն կը մատակարարէ:

**

ԿԱԶԸ՝ ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ

Հայաստան կը հասնի օրական առաւելագոյն 2.5 միլիոն խորանարդ կազ, որ գրեթէ ամբողջովին կը յատկացուի ուժանիւթի արտադրութեան եւ առաջնահերթ նպատակներու: Հայաստան, ներկայիս ժամական 20 միլիոն քիլօվաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրուի:

ԼՂՀ-Ի ԲԱՆԱԿԻ ԶԷՆՔՆ ՈՒ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔԸ

ԼՂՀ-ի մէջ կը գործէ զինամթերքի պատրաստութեան եզակի գործատուն մը, որու նախանիւթերը կը կազմեն ռազմաճակատէն հաւաքուած այն մնացորդները, որոնք կը պատկանին ջախջախուած թըշնամի ռազմական տարբաւորումներու: Այս գործատունը եզակի է մանաւանդ անոր համար որ, ամէն ինչ կը կատարուի ձեռային աշխատանքով: Հոն կը պատրաստուին հրասայլեր, զրահապատ կառքեր, կը վերանորոգուին թնդանօթներ, հրանօթներ եւայլն:

**

ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄ՝ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԷՆ

Ղազախստանի առժամեայ գործավար Ա. Մելիքեան երկրին Արտաքին նախարարէն խնդրած է լուսաբանութիւններ տալ Ատրբէջանի իր լիազօր դեսպանին այն արտայայտութեան առթիւ թէ հայ -- ատրբէջանական հակամարտութեան մէջ Ղազախստան չի կրնար չէզոք դիրք պահել: Արտաքին նախարարը պատասխանելով եղած դիմումին, յիշած է որ իր երկիրը կողմերէն ոչ մէկը կը պաշտպանէ եւ անոր դիրքորոշումն է՝ երկկողմանի գոհացում պատճառող լուծում մը գտնել: Իսկ թիւրիմացութեան տեղի տուած լիազօր դեսպան Ամանկուլիյեւի արտայայտութիւնն ալ պէտք էր հասկնալ՝ «Ղազախստան սկզբունքի հարցերու մէջ չի կրնար չէզոք դիրք գրաւել եւ անտարբեր մնալ մարդկային տառապանքներուն եւ արիւնահեղութեան»:

**

ՆԵՐԿԱՆԵՐՈՒ ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ ԹԻՒ

Հայաստանի Խորհրդարանի Դեկտեմբեր 1-ի ինչպէս նաեւ նախորդ երկու օրերու նախատեսուած նիստերը տեղի չեն ունեցած ներկայ երեսփոխաններու անբաւարար թիւին պատճառով:

ԼՈՒՍԱՁՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅ ԲԵՆԻՔ

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՏԵՆՉ ՈԳԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 22, 1993:

Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» Համերգասրահը լեցուած է շուրջ 700 հանդիսականներով, որոնք եկած են հաղորդուելու Հայ Ազատատենչ Ոգիին հետ, որուն նուիրուած է երեկոյթին ամբողջ յայտագիրը: Հանդէսը կազմակերպուած եւ հովանաւորուած է Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդին եւ Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կողմէ, այս վերջինը ստանձնելով նաեւ նիւթական ծախքը:

Երեկոյեան ժամը 6-ին Պաշտպանութեան Նախարարութեան յատուկ նուագախումբը կը հնչեցնէ շեփորները, ազդանշանը տալով հանդիսութեան սկիզբի: Ապա վանդերու ղօղանջներուն հետ, մոմ ի ձեռին, բեմ կը մտնեն խումբ մը երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ: Բեմին վրայ ուղղահայեաց կախուած է հայկ. եռագոյն դրօշը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանով: Կը ծածանին նաեւ Հայաստանի անցեալի փառքը կազմող Թագաւորական դրօշներն ու զինանշանները: Երգենի հնչեցուած կրօնական մեղեդիի աւարտին դարձեալ կը ղօղանջեն զանգերը, աւետելով Հայրենիքի ազատութիւնն ու անկախութիւնը: Կը յիշեմ Աւետիք Իսահակեանի «Ազատութեան զանգ» բանաստեղծութենէն անկապ տողեր.

Եւ մեզ ամէնքիս մրունչա՜, կոչէ՜,
Մահուան ու փառքի դաշտը պայքարի.
Սրբազան ռազմի շեփորը գոչէ՜
Ընդդէմ բռնութեան, ամբարիշտ չարի:

Եւ ազատութեան նորոգ արեւի
Ոսկի ճերբողդ, Զա՜նգ, զրւարթ
հնչէ՜...

Ազատութեան չունչով ողողուած է սրահը եւ հայ ազատատենչ ոգին կը սաւառնի խրախճանքիւր հանդիսականի հոգւոյն մէջ:

Յանուն Հայաստանի եւ Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմիններուն, հանդիսութեան բացումը կատարելով բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ. «Փա՜ռք քեզ, ով հա՜յ ժողովուրդ. ճիշդ երկու տարի առաջ, անսալով նախնիների ձայնին, դու միացար եւ այո՛ ասացիր քո նորօրեայ անկախութեան: Բայց մեր լինելիութեան խսկական այոն, որ սկիզբ առաւ Հայկ Նահապետի արձակած նետից, հզօրացաւ Մեծն Տիգրանի, Վարդանի յաղթութեամբ, վերակենդանացաւ Զէյթունի, Սասունի, Մշոյ, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Վանի, Մուսա Տաղի, Սարդարապատի եւ նաեւ այսօրուայ Արցախի հզօր վերելքով, դու արդէն հաստատեցիր քո այսօրուայ անկախութեան, լինելիութեան յաւերժութիւնը: Եւ այսօր քո զաւակներն են բերել այս հանդէսը՝ քո անկախութեան հզօրացման շեմին: Մէջքդ շիտակ՝ հա՛յ շինական, բազուկդ հզօր, աչքդ անվրէպ՝ հա՛յ մարտիկ, գլուխդ բարձր, միտքդ միշտ արթուն՝ հա՛յ մտաւորական, ժպիտը դէմքիդ՝ հա՛յ պատանի, լինենք բոլորս մէկ եւ կերտենք, հզօրացնենք այս պետականութիւնը, որ այս անգամ արդէն մեր անկախութիւնը դարձնենք անվերադարձ, յաւերժական»:

Բժիշկ Տէր -- Պետրոսեան իր խօսքի աւարտին կ'արտասանէ Դանիէլ Վարուժանի «Զօնը».

.

Ու պայքա՜ր, պայքա՜ր, պայքա՜ր
երգեցի,
-- Ձեզի ընծա՜յ, քաջ մարտիկներ --
Գրիչս եղաւ անթրոց սրտերու
հնոցի...
-- Ձեզի ընծա՜յ, քաջ մարտիկներ --
Եղեգնեայ գրչով վրէժ երգեցի.
Ընդ եղեգան փող քո՛ց ելանէր:

Զինուորական նուագախումբին ռազմաշունչ հնչիւնները առաւել եւս կը բորբոքեն հանդիսականներուն սրտերուն մէջ բոցավառող ազատատենչ ոգին: Բեմին վրայ իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի լաւագոյն երաժիշտներն ու երաժշտական արուեստի ծանօթ ու անուանի մեկնաբանները, նուագախումբեր, համոյթներ, երգչախումբեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր մեկնաբանութեամբ կաթիլ մը եւս կ'աւելցնէ բոցավառ կրակին վրայ:

Հայաստանի ձայն -- հեռատեսիլի Ջութակահարներու համոյթը, ղեկավարութեամբ Գ. Աճէմեանի, կը մեկնաբանէ օրուան պատշաճ՝ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Տօնական»ը, մինչ միջազգային մրցումներու դափնեկիր դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսեան՝ Առնօ Բաբաջանեանի «Էլեգիա»ով մեզ կը փոխադրէ Սայաթ Նովայի աշխարհը: Երեւանի օփերայի մեներգչուհի Գայեանէ Գեղամեան «Տըլէ եաման»ի հնչիւններով ունկնդրին առջեւ կը պարզէ Վանայ ծովու համայնապատկերը, իսկ «Մուսա Լերան 40 օրերը» օփերայէն արիայի մը մեկնաբանութիւնը, որուն մէջ ներկայ Մուսալեռցիներ կը փոխադրէ դէպի իրենց անցեալի յիշողութիւնները, դէպի ազատագրական պայքարի միջնաբերդ՝ Մուսա Լեռ: Օփերայի մեներգիչ Հայկ Դէլնեան, նոր անուն մը՝ որ երկար կը մնայ հայկական երգարուեստի աշխարհին մէջ, ւքանչելի մեկնաբանութեամբ մը կը հրամցնէ «Դաւիթ Բէկ» օփերայէն արիա մը՝ «Ո՜վ իմ չքնաղ, սիրուն հայրենիք», դժուար ու այլազան զրկանքներով լի այս օրերուն յաջորդելիք արեւաշող արշալոյսի մը յոյսը ներշնչելով հանդիսականներուն:

Հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած է այսօրուան հանդիսութիւնը: Բեմին վրայ է Հայաստանի երաժշտական ընկերութեան «Արամ Տէր -- Յովհաննիսեան» երգչախումբը: Գիտակից այն իրողութեան, որ ինչպէս դարաւոր մեր պատմութեան մէջ, յաճախ ճգնաժամային եւ օրհասական ծանր պահերուն արցունքն ու կոծը, աղերսանքն ու խաղաղարար ճիգերը ո՛չ մէկ արդիւնք տուած են եւ -- պատմութիւնը վկայ -- արդարութիւնը, հիմնուած է ուժի վրայ, այսօր երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գրիգոր Նաճարեանի՝ կը հնչեցնէ ազգային -- ազատագրական պայքարի ոգին փոխանցող «Մենք պէտք է կռուենք» եւ «Հիմի՞ էլ լռենք» երգերը: Երբ այսօր Հայաստանի սահմաններուն եւ մանաւանդ Արցախի լեռներուն ու դաշտերուն մէջ մեր անձնուրաց զինուորներն ու ազատամարտիկները զէն ի ձեռին կը պաշտպանեն հայրենական հողերը եւ կը զոհուին յանուն հայրենիքի եւ յանուն հայ ժողովուրդի ազգային արժանապատուութեան պահպանման, ժողովուրդին յեղափոխաշունչ զգացումներուն եւ ապրումներուն թարգմանը հանդիսանալով՝ երգչախումբը խրոխտ շեշտով կը հնչեցնէ.

Մենք պէտք է կռուենք եւ ոչ լաց
լինենք,
Ազգի կորուստը զէնքով ետ խլենք.
Այսքան դար լացինք, ո՞վ է լսողը,
Մեզ ի՞նչ շահ բերեց արցունքի ծովը:

Դարաւոր մեր պատմութեան ընթացքին ազատագրական իւրաքանչիւր պայքար մեր ազգին կորուստ պատճառած է եւ հողեր խլուած են հրոսակներու կողմէ: Մի՛շտ յարձակած են մեր վրայ եւ փոքրացուցած մեր հայրենիքին սահմանները: Հինգ տարիէ ի վեր մեր ժողովուրդը միահամուռ ոտքի կանգնած է եւ արտասանած իր վերջնական Ո՛չը: Ո՛չ, ա՛լ կը բաւէ կորուստ տալը, մենք պիտի կռուինք եւ մեր կորուստը զէնքով ետ պիտի խլենք: Արցախի մեր հերոսատիպ քոյրերն ու եղբայրները, մեծով -- պզտիկով, ցոյց տուին թշնամիին, որ կորուստ պատճառելու եւ հող խլելու ժամանակները անցած են եւ Հայ ժողովուրդինէ կարդը ո՛չ միայն իր կորսուած հողերը ետ վերցնելու, այլեւ կորուստի ցաւին կոտտանքը զգացնելու՝ թշնամիէն հող խլելով:

Հայաստանի անկախութիւնը նաեւ կրօնական պաշտամունքի ազատութիւն շնորհեց Հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին: Թէեւ պղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացողներ շատ եղան, սակայն, քրիստոնէական մեր հաւատքին կառչած քոյրերուն եւ եղբայրներուն համար հոգեկան սփոփանք մը կարելի էր նկատել Հայաստանի հնագոյն երաժշտութեան «Տաղարան» համոյթին ելոյթը: 15 հոգինոց համոյթը -- 10 նուագող եւ 5 երգիչ -- ղեկավարութեամբ Երուանդ Երկանեանի, կը մեկնաբանէ խմբավարին «Յոյս Հայաստանի» շարականաբոյր մեղեդիներով ստեղծագործութիւնը, «Այսօր ցնծա՛ երկնային» շարականը եւ «Հա՛յ ապրինք, եղբայրներ» հայրենասիրական երգը: Համոյթը իր մեկնաբանած երգերով յոյս կը ներշնչէ մեր ժողովուրդին, որ միասնականութեան ոգիով համախմբուելով, միասնաբար գործելով եւ միահամուռ պայքար մղելով կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի պետականութեան հիմերու հզօրացումը եւ Արցախի վերջնական ազատագրումը:

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէ Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան յատուկ նուագախումբը (34 հոգի), որ ղեկավարութեամբ Հրայր Ղարիբեանի կը նուագէ Ա. Խաչատրեանի «Վալս»ը, իսկ Արմէն Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ՝ զինուորական քայլերգներու փունջ մը: Նորութիւն մըն է նուագախումբը, որ իր վարժ երաժիշտներով եւ հմուտ նուագածութեամբ կրնայ բաց ճակատ ելոյթ ունենալ օտար նախագահներու կամ բարձրաստիճան դիւանագէտներու հայրենի հողին վրայ ընդունելութեան ժամանակ:

Առանձին գրաւչութիւն մը ունի Երեւանի Արաբկիրի շրջանի Հայորդաց Տան տղայոց քառաձայն երգչախումբը, բաղկացած 5 -- 8 տարեկան 44 մանուկներէ: Երգչախումբը, Իվան Վարդանեանի ղեկավարութեամբ, կը մեկնաբանէ «Լոյսն է ծնում», «Համբարձում եայլա» եւ խաղական երգ մը, արդարօրէն արժանանալով ներկաներու ջերմ գնահատանքին: Վիէննայի տղոց հռչակաւոր երգչախումբը յիշեցնող հայ մանուկներու այս խումբը խոստմնալից է եւ կարելի է բաց ճակատ հրաւիրել զայն Սփիւռք:

Աշոտ եւ Արմէն Ճէնտէրէճեան ջութակահար եղբայրները իրենց ելոյթով հիացում կը պատճառեն ներկաներուն: Հնագոյն շնչական նուագարաններու «Տկզար» պետական համոյթը (14 նուագող եւ 6 երգիչ), Հայկ Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ կը մեկնաբանէ քանի մը երգեր, խանդավառութիւն ստեղծելով: Էստրադային նուագախումբը (26 երաժիշտ), ղեկավարութեամբ Մ. Վարդազարեանի, կը հնչեցնէ «Հէ՜յ ջան Երեւան»ը: Երգիչը՝ Ռուպէր Ղասաբեան, կը մեկնաբանէ «Զարթի՛ր, լաօ» եւ Ռուպէր Ամիրխանեանի «Իմ Երեւան» երգերը: Սիլվան Մարգարեան կ'երգէ «Մի՛ յիշիր» երգը, Ռաֆայէլ Մկրտչեանը յիշեցնող ձայնով ու ոճով: Գագիկ Յարութիւնեան շեփորի վրայ կը նուագէ Առնօ Բաբաջանեանի «Սերենատ»ը: Հուսկ, Պապիկ Պօղոսեան կը մեկնաբանէ «Հայաստան» եւ «Եռագոյն դրօշ մեր ազատութեան» երգերը:

Աւելի քան 200 հայ արուեստագէտներ մասնակցեցան հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած այս տօնահանդէսին, որ տեւեց երեք ժամ: Հանդիսավարներն էին՝ Երեւանի կամերային թատրոնի դերասաններ Ելենա Պողպոմօղովա եւ Հրանտ Թոխատեան, ռեժիսորը՝ Ա. Մելիքսէթեան, իսկ բեմայարդարը՝ Ա. Բալսեղեան:

Գեղեցիկ ու գնահատելի էր Լոս -- Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի նիւթական զօրակցութիւնը եւ օգնութեան ձեռքի մեկնումը հայրենի մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու: Արդարեւ, երբ Հայաստանի Մուսա Լեռցիներու Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան 1993 Յուլիսի սկիզբները Լոս-Անճըլըս կ'այցելէր, Միացեալ Մարմնի հետ հանդիպումի ընթացքին կ'առաջարկէր հայրենի մտաւորականութեան օգնութեան գործնական եւ իմաստուն ձեւ մը, այն է՝ ո՛չ թէ դրամաբաշխում կատարել -- ինչ որ կրնար թիւրիմացութիւններու դուռ բանալ կամ նպաստ ստացող մտաւորականին արժանապատուութիւնը վիրաւորել --, այլ յատկացնել գումար մը, որով Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը կը կազմակերպէ մշակութային ձեռնարկներ, որոնց մասնակցող արուեստագէտները կը վարձատրուին իրենց աշխատանքին համար: Այս ձեւը օգտակար է թէ՛ մտաւորական -- արուեստագէտներուն եւ թէ հասարակութեան, որ կրնայ անվճար ներկայ գտնուիլ մշակութային հանդէսներու, միւս կողմէ սատարելով նաեւ մշակութային կեանքի աշխուժացման: Ի դէպ, Միացեալ Մարմինը տրամադրած էր 2.000 տոլար, որուն կէսով իրագործուեցաւ հայ ազատատենչ ոգիին նուիրուած ձեռնարկը: Մնացեալ գումարով նախատեսուած է կազմակերպել մշակութային այլ հանդէս մը:

Ականատեսի վկայութեամբ կրնամ հաստատել թէ Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը ծայրայեղ բծախնդրութեամբ կը վարուի Սփիւռքէն եկած օգնութեան հետ: Յայտագրին մասնակցող իւրաքանչիւր արուեստագէտի կամ որեւէ դեր ստանձնողի հետ սակարկութիւններ կ'ըլլան, անպայման պահանջուածին ընթացք չի տրուիր, այլ նկատի կ'առնուի տրամաբանական եւ արդար ըլլալու միտումը: Ո՛չ ոքի թոյլ կը տրուի չարաշահել եղած յատկացումը: Աւոր խօսուն ապացոյցն արդէն այն է, որ յատկացուած գումարին կէսով կազմակերպուեցաւ ձեռնարկը, որմէ օգտուեցան աւելի քան 200 արուեստագէտներ:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի գործունէութիւնը վստահելի ձեռքերու յանձնուած է:

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

-- ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1993 --

ՀԱԼԷՊ -- («Յառաջ»). --

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» Մշակութային Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, ծնողներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանին Սուրիոյ համալսարաններէն շրջանաւարտ հայ ուսանողներու վկայականաց խորհրդանշական բաշխումը՝ կազմակերպութեամբ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութեան: Բացումը կատարած են Յովիկ Պալըզճեան եւ Թալին Գաբրիէլեան (արաբերէն): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, նուագէ, արտասանութիւններէ եւ տրամախօսութենէ: Շրջանաւարտներուն անունով ուղերձներ կարդացած են Կոստանդին Մոմճեան եւ Թամար Թիւֆէնքճեան: Այնուհետեւ, Թեմական Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի ձեռամբ վկայականներ ստացած են գիտական, գրական եւ ծառայողական ճիւղերէ ընթացաւարտ շուրջ 70 երիտասարդ -- երիտասարդուհիներ:

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին եւ 9-ին, Միացեալ -- Նահանգներէն ժամանած Արմէն Արոյեան (նախկին եգիպտահայ) ցուցադրած է Պատմական Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ քաղաքներուն եւ գիւղերուն այժմու վիճակը ցոլացնող հարիւրաւոր սահիկներ, նախաձեռնութեամբ՝ Ս. Օ. Խաչի Շրջանային վարչութեան: «Ուխտագնացութիւն դէպի մեր արմատները» խորագրով սահիկներու այս հաւաքածոն ներկաները հոգեպէս փոխադրած է Ատանայէն Հաճըն, Մարաշ, Այնթապ, Տիգրանակերտ, Ուրֆա, Զէյթուն, հասնելու համար մինչեւ Կեսարիա, Մալաթիա, Սեբաստիա, Խարբերդ, Վան, Մուշ, Պիթլիս, Անի եւ երբեմնի հայաբնակ բազմաթիւ այլ վայրեր:

ՀԱԼԷՊԻ «Շահպա» Համագործակցական Միութեան սեփական Տան մէջ, Նոյեմբեր 12-ին դասական երաժշտութեան համերգ մը տուած է «Նարեկացի» երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Պօղոս Ապաճեանի: Փոքրաթիւ Հայերու կողքին, սրահը մեծաւ մասամբ լեցուցած են օտար ունկնդիրներ: Վերտիի, Մոցարթի, Մասկանյիի եւ աշխարհահռչակ այլ երաժշտահաններու յօրինումներու կողքին՝ մեկնաբանուած են նաեւ հատուածներ Արմէն Տիգրանեանի «Դաւիթ Բէկ» եւ «Անուշ» օփերաներէն, մենակատարութեամբ

Ցամրիկ Թէմիզեանի, Պերճ Երէցեանի, Թամար Գարակիւլեանի եւ Մհեր Մինասեանի : Դաշնամուրի վրայ խումբին ընկերացած է Անահիտ Աստուրեան :

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին յոբելենական ձեռնարկով մը նշուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի հիմնադրութեան 75-ամեակը կազմակերպութեամբ՝ միութեան Սուրիոյ Շրջանային վարչութեան ; Ներկայ եղած են շուրջ 450 հոգի, ի շարս որոնց Հայաստանի Հալէպի հիւպատոսը՝ Պօղոս Սարաճեան : Բացումը կատարած է տքթ. Մանուէլ Իսկէնտէրեան : Հ.Մ.Ը.Մ.-ի տեղական մասնաճիւղին խօսքը փոխանցած է Նշան Օղլիկեան, վեր առնելով մարզական այս միութեան դաստիարակչական բեղուն գործունէութիւնը Սուրիոյ մէջ, 1925-էն ի վեր : Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի ներկայացուցիչը՝ Ալիս Գաթըրճեան ընդգծելէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Ս. Օ. Խ.-ի արի -- արծուիկներու գործակցութեան ուրախալի երեւոյթը, շեշտը դրած է առողջ մարմնով, արթուն մտքով եւ հոգեկան արժանիքներով սերունդներ պատրաստելու անհրաժեշտութեան վրայ : Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է եղբ. Կարօ Թիւթիւնճեան (Պէյրութէն), որ մասնաւորաբար վկայակոչած է 40-ական եւ 50-ական թուականներուն Հալէպի մէջ կայացող Հ. Մ. Ը. Մ.-ի միջ -- մասնաճիւղային խաղերն ու տողանցքները : Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շարքերուն մէջ երկար տարիներու իրենց ծառայութեան համար պարգեւատրուած են բժ. Տիգրան Ջափանեան, Վազգէն Տէր -- Ղուկասեան, Մովսէս Քէօշկէրեան, Ալեքսան Իսկէնտէրեան, Յարութիւն Պարսամեան, Յակոբ Ելէճեան, Յովսէփ Տէր -- Մանուէլեան, Զաւէն Տէրվիշեան, Միսաք Տէյիրմէնճեան, Խաչիկ Գաբրիէլեան, Գրիգոր Պըղտիկեան եւ հուսկ թեմին Առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան (երբեմնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ական գայլիկ), որուն յանձնուած է նաեւ յատուկ յուշանուէր մը, ձեռամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ տոքթոր Միսաք Արզումանեանի ;

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» սրահին մէջ, կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին տօնախմբուած է Սուրիոյ բարենորոգչական շարժման (1970) 23-րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Կիլիկեան Շրջանակին (Հնչակեաններ) եւ գործակցութեամբ ուղեկից այլ միութիւններու : Ներկայ եղած են Հալէպի նահանգապետը՝ Մուհամմէտ Մուսալլի, Հայաստանի հիւպատոս՝ Պօղոս Սարաճեան, Դամասկոսի Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ (էջմիածնական թեմ) Գնէլ Արք. Ճէրէճեան եւ հոծ բազմութիւն մը, աւելի քան հազար հոգի : Նախքան գեղարուեստական յայտագիրը, օրուան իմաստը արժեւորող եւ հայ -- արաբ բարեկամութիւնը ջատագովող ելոյթներ ունեցած են բժ. Գէորգ Թէմիզեան (արաբերէն), բժ. Վազգէն Թիւմթիւմեան, բժ. Թորոս Թորանեան եւ հանդէսին հովանաւորը՝ Նահանգապետ Մուսալլի ; Այնուհետեւ մեներգներով հանդէս եկած են երգիչ Լեւոն Սեւան, Ցամրիկ Գույումճեան եւ Սիլվա Քէչէճեան, իսկ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան երկսեռ պարախումբն ալ ներկայացուցած է հայկական եւ օտար պարերու գեղեցիկ փունջ մը, ղեկավարութեամբ պարուսոյց Աբրահամ Կոստանեանի : Աւարտին, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ բեմ հրաւիրած է օրուան պատուոյ հիւրը՝ Գնէլ Արք. Ճէրէճեան եւ կատարած փակման խօսքը (*) :

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին մենահամերգ մը տուած է հայրենի ծանօթ երգչուհի Ռայիսա Մկրտչեան, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի : Ներկայ եղած են շուրջ 350 հոգի : Երգչուհին «Սպիտակ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ լման երկու ժամ մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական, գուսանական եւ էստրադային սիրուած երգերու շարք մը, արժանանալով կրկնակ ծափահարութեանց եւ «պիս»երու ; Ցայտագրի ընթացքին քերթողական կտորներէ միջանկեալ արտասանութիւններ կատարած է Գոհարիկ Թորոսեան :

ՀԱԼԷՊԻ «Աւ. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին կայացած է հայ քընարական բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Սուրիահայ Համալսարանաւարտից Միութեան : Ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի ; Կազմակերպիչ յանձնախումբէն Սալբի Գասպարեան մէջընդմէջ ուրուագծած է Պ. Դուրեանի, Մ. Մեծարենցի, Մ. Զարիֆեանի, Վ. Տէրեանի, Վ. Թէքէեանի, Պ. Սեւակի, Ս. Կապուտիկեանի եւ Ալիսա Կիրակոսեանի քերթողութեանց քնարական յատկութիւնները, մասնաւորաբար կեդրոնանալով սիրոյ ու բնութեան ստեղծած ներշնչումին վրայ : Գեղարուեստական յայտագրին մասնակից տասէ աւելի երիտասարդներ ալ ելոյթ ունեցած են երգով, նուագով եւ արտասանութեամբ, բոլորն ալ հիմնուած վերոյիշեալ բանաստեղծներու գործերուն վրայ :

(*) Այս ձեռնարկին առթիւ, թող թոյլ տրուի մեզի արտայայտել մեր վրդովումը՝ ի տես ուղղագրական այն կոպիտ սխալներուն, որոնք տեղ գտած էին հրաւիրատոմսերուն վրայ :

Դժբախտաբար, երբ Հալէպի նման «հայաշունչ» (չակերտները անհրաժեշտ են այլեւս) քաղաքի մը մէջ իսկ մշակութային առաքելութեան կոչուած կազմակերպութիւններ այնքան անփութութեամբ կը մօտենան մեր հիմնական աւանդին՝ հայերէն լեզուին ու առանց վարանումի կը յանդգնեն «Բարենորոգչական շարժման տարեդարձ» տօնել՝ ներկայութեամբ «Դամասկոսի Թեմի Առաջնորդ Գնել Արք.ի», մեզի կը մնայ միայն ըսել՝ «վայ քեզ քաղաք որոյ թագաւոր քո մանուկ է» :

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐՕՆՈՐԴԻՆԵՐԻՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեր բաց նամակը հասցէագրում ենք Սփիւռքի բոլոր հայորդիներին եւ յատկապէս նրանց, ում նախնիները ապրել են Մեծ Հայքի Տարօն գաւառում՝ Բիթլիսի, Խլաթի (Բզնունիք), Խիզանի, Մօտկանի, Մուշի, Սղերդի, Կենճի, Սասունի գաւառներում, Խնուսում (Վարաժնունիք) եւ Մշոյ դաշտի այլ շրջաններում ու գիւղերում :

«Տարօն» անունով բարեգործական կազմակերպութիւնը, որի անունից դիմում ենք Ձեզ, հիմնադրուել է Հայաստանի Հանրապետութեան Սպիտակի շրջանի Ջրաշէն գիւղում, 1990 թ., երբ 88 թ. սարսափելի աղէտի հետեւանքով կրած նիւթական ու մարդկային ծանր կորուստներից յետոյ օր ըստ օրէ ծանրանում էր երկրի տնտեսական վիճակը իր հետ բերելով վախ, որ կարող է այս վիճակը բերել ազգային նկարագրի ու ոգու որոշակի կորստի : Կային եւ այժմ էլ քիչ չեն գիւղում երկրաշարժի հետեւանքով որբացած երեխաներ, հաշմանդամներ, որոնց նիւթական աջակցութիւն էր պէտք :

Ջրաշէն (նախկինում՝ Վարդնաւ կամ Վորդնաւ) գիւղում այժմ ապրում են շուրջ 3600 մարդ, որոնց նախնիները 1828-29 թթ. այստեղ են գաղթել Մուշ քաղաքից, դաշտի գիւղերից, Խնուսից, Պուլանուխից : Մինչեւ այսօր սրբօրէն պահպանում է Տարօն աշխարհի սովորոյթները, Մշոյ բարբառը, ոգին, մշակոյթը, սակայն ամէն հայրենասէր ու ազնիւ տարօնորդու պարտքն է ոչ միայն պահպանել, այլեւ քարոզել տարօնականութիւնը : Եղեռնից փրկուած ու աշխարհով մէկ սփռուած տարօնցիների սերունդները ժամանակի ընթացքում կարող են մոռանալ իրենց նախնիների հայրենիքի, իրենց կարօտեալ, բայց Աստուած մի արասցէ՝ կորուսեալ, երգերի աւանդոյթները, պատմութիւնը, եթէ միջոցներ չձեռնարկուեն :

Մեր բարեգործական կազմակերպութեան գերագոյն նպատակը համայն աշխարհի տարօնցիների համախմբումն է, տարօնականութեան քարոզումը : Նպատակ ունենք մարդկանց ծանօթացնել Մշոյ աշխարհի արուեստին, կուլտուրային, անցեալին ու ներկային, բարձրացնել հայրենասիրութիւնը աճող սերնդի հոգում, նպաստել այդ սերնդի հոգեւոր եւ ֆիզիքական ներդաշնակ զարգացմանը : Մեր սուրբ պարտքն ենք համարում նաեւ օգնել աղէտեալներին, ծնողազուրկ երեխաներին, փախստականներին, միայնակ ծերերին, վերականգնել աւերուած եկեղեցիները, փրկել մշակութային շատ արժէքներ, կանգնեցնել երեւելի մշեցիների (տարօնցիների) յուշարձանները :

Այդ նպատակների համար Սպիտակի Ակրօպանքում բացել ենք հաշիւ :

Սիրելի հայրենակիցներ, Թանկագին տարօնորդիներ, խնդրում ենք արձագանգեք, գրէք մեզ : Մեզ անհրաժեշտ են տեղեկութիւններ ձեր մասին, ձեր նախնիների մասին՝ որտեղի՞ց են, ովքե՞ր, ինչո՞վ են զբաղւում : Եթէ կան յուշագրութիւններ, որոնք պատմում են Երգրի, Եղեռնի եւ դրանից փրկուածների ու չփրկուածների մասին, խնդրում ենք ուղարկել մեզ : Դրանով դուք կ'օգնէք մեզ : Մեզ անհրաժեշտ են նիւթեր Տարօնի պատմութիւնը լուսաբանելու համար :

Մեր կազմակերպութեանը կարող են անդամագրուել 18-ից բարձր տարիք ունեցող այն անձինք, որոնց նախնիները ապրել են Արեւմտեան Հայաստանի Տարօն գաւառում, անկախ սեռից, կուսակցական պատկանելութիւնից, բնակութեան վայրից :

Գրեցէք մեզ հետեւեալ հասցէով՝
Հայաստանի Հանրապետութիւն
Սպիտակի Շրջան, գիւղ Ջրաշէն
«ՏԱՐՕՆ» Բարեգործական
Կազմակերպութիւն
Հեռախօս - 1-96 (Ջրաշէնի գիւղխորհուրդ)
2-41 («Սպիտակ» թերթի խմբագրութիւն, «Տարօն»ի քարտուղարին) :

«Տարօն» Բարեգործական
Կազմակերպութեան
Նախագահ՝ ՌՈՊԷՐ ՅՈՎՆԻԿԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՎԱՐՍԻԿ ՊԱՏԻԿԵԱՆ
Խորհրդի անդամներ՝ ԱՆԱՀԻՏ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԿԱՄՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՉԵՆ ՍԻՐԵՐ

Չինական հանրային կարծիքը հետըզհետէ աւելի հակակրանք կը սնուցանէ Միացեալ -- Նահանգներու հանդէպ, հակառակ քարոզչական աշխատանքին որ Փէքինի կառավարութեան կողմէ կը տարուի մեղմելու համար ժողովուրդին պոռթկումը, 2000 թուականի Ողիմպիականներուն թեկնածութեան ձախողութենէն ետք : Երկրորդ պատճառ մըն ալ եղած է չինական բեռնատար նաւու մը մասին յարուցուած աղմուկը, այն կասկածով որ քիմիական զէնք կը փոխադրէ : Չինացի հանրութեան միջեւ կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, 74% Չինացիներ վստահ են որ Միացեալ -- Նահանգներու Ներկայացուցչական տան հակաչին որոշումը Փէքինը զրկելու համար Ողիմպիականներու համար ընտրուած վայր ըլլալէ, ազդած է Խաղերու Կոմիտէին վրայ. Նոյն համեմատութեամբ Չինացիներ Գլինթընի վարչակազմը ամբարտաւան հեղինակութեան մը տէր կը նկատեն. իսկ 23%-ը այն համոզումը ունի որ Սպիտակ տան հանդէպ Փէքինի կեցուածքը պէտք եղածին չափ խիստ չէ :

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Այդ ներկայացումներուն միջոցին կը հագուէին այն հագուստները որ ես մանուկ, հրաշալէպի մը պատկանող երեւակայեր էի :

Իրենց ամաթէօրի խումբին մէջ բնական է կին չէր գտնուեր, ոչ մէկ ընտանիք այն ատեն իր աղջկան պիտի արտօնէր թատրոն խաղալ, ինչպէս կ'ըսէին :

Երբ հետզհետէ կանոնաւորուեցան ներկայացումները, կը պատմէր հօրեղբայրս, գտնուեցան իրապէս բեմական կարողութիւն ունեցողներ, փափաքը ըլլօրէն ծաւալեցաւ ; Երիտասարդ մը, չեմ յիշեր լաւ անունը, կարծեմ Վարդովեան, իրապէս դերասանական խումբ մը կազմելու ձեռնարկեց եւ Կէտիկ -- Փաշայի Թատրոնին մէջ ներկայացումներ տալ մտադրեց : Աւոր մասնաւոր դժուարութիւն էր դերասանուհի գտնել, գոնէ մէկ հատ գլխաւոր դերերուն համար :

Հօրեղբայրս մօտէն ազգական էր Շընորհքեաններուն, սերած հանրածանօթ Շնորհք Ամիրայէն. որոնց մէկ խումբը հռովմէական դաւանանքը ընդունած էր եւ միւսը մնացած լուսաւորչական :

Այդ միջոցին, Գրիգոր աղա Շնորհքեան կը բնակէր իր ընտանիքով Կէտիկ - Փաշա, ինչպէս նաեւ մեծ հայրս իր զաւակներով ;

Հօրեղբայրս յաճախ կ'երթար Շնորհքեաններուն որոնց առաջին զաւակը Նիկողոս, իրեն տարեկից էր եւ ան ալ կը մասնակցէր երբեմն ներկայացումներուն իբր յուշարար :

Որովհետեւ Գրիգոր աղան աղջիկ զաւակ չէր ունեցած, որդեգրած էր իրենց հեռաւոր մէկ ազգականին որբ ձգած աղջնակը որ չքաւորութեան մէջ էր, եւ որը իբրեւ սպասուհի կը գործածէր ինքը սաստիկ ժլատ ըլլալուն :

Այդ որբուհին, Արուսեակ, արդէն պատանուհի էր անոնց մօտը եկած ատենը եւ քիչ շատ կարդալ գրել գիտէր : Ուշիմ էր, մտացի եւ կրակոտ :

Հօրեղբայրս եւ ընկերները, ինչպէս թատերական խումբ կազմելու մտադիր երիտասարդը, այդ աղջկան մօտ կը նշմարեն ձիրքեր որոնք օգտագործել կարելի կը նկատեն իբրեւ դերասանուհի : Կը սկսին Գրիգոր աղայէն գաղտնի դասեր տալ անոր մեծ հօրս տանը մէջ : Քիչ ժամանակէն զարմանալի յառաջդիմութիւն կ'ընէ ; Տակաւ հատուածներ կը յանձնեն որ գոց սորվի, զմայլելի առոգանութիւն մը ի յայտ կուգայ : Միջոցը կը գտնեն փորձեր ընելու, միշտ մեծ հօրս տունը, հիանալի կ'ըլլայ արդիւնքը, կը հաստատուի թէ Արուսեակ Պեզճեան լաւ արուեստագիտուհի մը կրնայ ըլլալ :

Հազար դժուարութիւններով, ծածուկ միջոցներով անոր կը սորվեցնեն «Հաւատք, յոյս, սէր» թատերախաղին գըլխաւոր դերը :

Միայն թէ ահարկու խոչընդոտի մը առջեւ կը գտնուի Արուսեակ, ի՞նչպէս պիտի յօժարի Գրիգոր աղա ու իրեն թոյլատրուի որ թատրոն խաղայ, թէեւ ինքը այլեւս չափահաս է եւ այդ ինքնակոչ պաշտպանը իր վրայ որեւէ իրաւունք չունի :

Զուարճանալի մեքենայութիւններէ, ճիգերէ վերջ, առաջնորդութեամբը հօրեղբօրս, տղայք կը յաջողին Շնորհքեաններու տունէն փախցնել Արուսեակը ներկայացումի նախօրեակին :

Ճշմարիտ ասպետական արարք մը :

Կէտիկ -- Փաշայի Թատրոնը արտասովոր կերպով լեցուած է այդ իրիկունը, զգացունց ազդը առաջին հայ դերասանուհին բեմ ելլելուն. Թունդ հանած է հետաքրքրութիւնը Պոլսոյ բնակչութեան, նոյնիսկ Բերայէն եկած են աչքառու ընտանիքներ, ինչպէս Կէօչէեան, Ալլահվէրտի, Ապտուլլահ եւայլն ;

Տակաւին վարագոյրը չբացուած Արուսեակ սրտի դողով ծակէ մը կը դիտէ սըրահը եւ սարսափահար ներս կը վազէ. -- «Ջէ, ես չեմ խաղար, կ'աղաղակէ, Նիկողոսը հոն է եւ ինծ բան մը կ'ընէ անպատճառ» :

Կը համոզեն, կը հանդարտեցնեն : Հօրեղբայրս կ'երթայ կը գտնէ Նիկողոսը որ արդարեւ գրպաններուն մէջ պահած է լիմոնի կեղեւ, փտտած ստեպղին եւայլն. նետելու համար Արուսեակին գլխուն : Հօրեղբայրս զինքը սրահէն դուրս կը տանի, գրպանները կը պարպէ, նոյնիսկ սպառնալիք կ'ընէ որպէս զի հանդարտ կենայ եւ քովը կը նստի ամբողջ ներկայացումին տեւողութեան :

Յաջողութիւնը աննկարագրելի կ'ըլլայ, խանդավառուած ամբոխը կարծես խելքը կորսնցուցած, թատրոնը փլցնելու աստիճան որոտում կը հանէ : Այլեւս Արուսեակ օրուան աստղն է եւ իր առաջին երեւումը փառքի նախաշաւիղը եղած է :

Բարեկամներ կը գտնեն նաեւ անոր քոյրը Ազանին որ երկրորդական դերերու համար յարմար կը գտնուի, եւ կը սկսի շարքը չահեկան հայերէն ներկայացումներու ; Եէնի -- Գարու պառաւ կնոջ մը տունը կը բնակին երկու քոյրերը ;

Երկար չեն ձգեր այդ շողշողուն դերասանուհին այդ համեստ յարկին տակ : Անոր ոտքերուն տակ շատեր գանձեր կը սփռեն : Արուսեակ իշխանուհիի մը պէս կը շփացուի :

Սակայն Թրքահայ այդ առաջին դերասանուհին որ որմնանկարիչի մը հետ ամուսնացած է պաշտպան մը ունենալու համար, եւ քիչ յետոյ ամուսնալուծուած, շատ ու շատ տառապանքներ ունեցած է :

(Շար. 5)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ – ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակ – Սօփրանօ – Սրինգ

Դաշնակ ԱՆԱՀԻՏ ՍԵՐԵՔԵԱՆ
Սօփրանօ ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Սրինգ ՓԱԹՐԻՔ ՍԵՐԵՔԵԱՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20·30–ին

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ
26 ռիւ Սիպիէ, 13001, Մարսէյլ

Հիւրասիրութիւն:

Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.:

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը եւ իր բոլոր մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի, իրենց մօր՝ Տիկին Արշակուհի Յարէթճաճովեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է՛:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Vendredi 10 Décembre à 20h30
en l'Eglise Réformée
de Paris Luxembourg
58, rue Madame, Paris 5e
RECITAL
DE VIOLONCELLE
par
Félix SIMONIAN

Concert au profit des enfants de Spitak.
Participation au frais : 50 F.

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

Parking assuré

ՋՆՋՈՒԱԾ Է

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան «Մարսէյլի Յակոբ Կօշկարեան» ակումբի ճաշը (Դեկտեմբեր 12) ջնջուած է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը 1000 ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) Եղիշէ Այվազեանի մահուան առթիւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1, Bd du Nord, Le Raincy
Tél. : 43. 81. 01. 72

ՀԵՌԱԳԻՐ

Ես Կաղանդ Պապան եմ ... Stop...

Այս տարի Փարիզ պիտի գամ Հայաստանէն ... Stop...

Théâtre Hébertot պիտի համնիմ Դեկտեմբեր 26–ին:

Լուրը հաղորդեցէք բոլոր մանուկներուն ... Stop...

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ

LES CONCERTS RARES
au Théâtre Grévin
10, Bd Montmartre, Paris 9e

Lundi 13 Décembre à 20 heures 30

Les plus beaux chants d'Arménie

SONIA NIGOGHOSSIAN
(mezzo - soprano)
CHRISTOPHE GRASSER, *(piano)*
Autour des mélodies de Komitas, Ganatchian, Alemshah, toute l'âme d'un peuple.
Prix des places : 90, 140, 200 F.
Renseignements, réservations :
48 - 24 - 16 - 97.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, տօնն է Ցղուբեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony
Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France
Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative d'Antony
Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE
présenteront et vous dédicaceront

« HISTOIRE DE L'ARMÉNIE »

(MOÏSE DE KHORENE)
nouvelle traduction
Le Vendredi 10 Décembre à 20 h 30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

URGENT ARMENIE HIVER 1993/94

4e LISTE DE DONATEURS
AU 2/12/93

— 300 Francs
M. et Mme Serge et Elisabeth Afanassyantz, Mme Ardémis Arzoumanian, M. Jacques Djendikian, M. Serge Garabedian, M. Etienne Hatchikian, M. et Mme J. Kouyoumdjian, M. Isahak Odémis, M. Setrak Oreu, M. Daniel Shaghlamjian.
— 250 Francs
M. Lévon Birgin, M. Rolland Démirdjian, M. Serge Démirdjian.
— 200 Francs
M. Patrick Alachian, M. Agop Apabarian, M. Aram Birgin, M. Bédros Birgin, Mme Marie Habechian, M. Aram Hadjian, M. et Mme Paul Haladjasimenian, M. Nazar Kasparian, Mme Marcelle Le Van, M. Hagop Odémis, M. Ardavazt Hampartzoumian, M. Manouk Héros, M. Ishak Odémis, M. Karnig Odémis, Mme Sévan Odémis, M. et Mme Jean-Pierre Tilkian, Mme Nadine Touchet, M. Samuel Yagir, M. Yalic, M. Souren Yalic.
— 150 Francs
M. Haroun Oreu, M. Manouk Oreu.
— 145, 70 Francs
Mme Nadine Touchet.
— 100 Francs
M. Krikor Banoyan, M. Garabed Basmadjian, M. Agop Boyadjian, M. Kévork Hagopian, M. Agop Hovsépian, M. Robert Jamgotchian, M. Nazarethian, M. Avédis Nazarian, Mme Arpon Odémis, Mme Garune Odémis, Mme Sarkissian, M. Sassoun, Mme Sivaslian, M. et Mme Sebano Vahanian.
— 50 Francs
M. Gri Yagir.
— TOTAL DES LISTES : 868.995,70 Francs.

«LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR»

DINER ANNUEL

Au profit des étudiants boursiers
de la Maison d'Arménie
Invitée d'honneur : Madame Rosy VARTE
le Vendredi 10 Décembre à 20 heures au Y A N' S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
Tirage de la tombola au cours du diner.
Pour réserver téléphoner au : 45 - 27 - 74 - 01.

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis
Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
vous propose de venir vous détendre dans une ambiance très chaleureuse

AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL

qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures
Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)
Pour tous renseignements
et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro, 69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէր – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տիկին Զարուկեանէ իր ամուսնոյն յիշատակին:

LOTO
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. –

Դեկտ. 11–ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30–ին:

Դեկտ. 19–ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI 9 DECEMBRE 1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.212

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.212

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի 5-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Դեկտեմբեր 7-ին՝ երկրաշարժի Ե. տարելիցի օրը Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Գ.Խ.-ի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, փոխ-Նախագահ Գ. Յարութիւնեան, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան եւ կառավարութեան խումբ մը անդամներ Գիւմրի քաղաքի ղեկավար ներկայացուցիչներուն հետ այցելած են Գիւմրիի Եղբայրական գերեզմանատունը եւ յուշարձան-խաչքարին ծաղկեպսակներ զետեղած: Նոյնպէս ծաղկեպսակներ դրուած են քաղաքի Արարատ փողոցը գտնուող յուշաքարին:

**

Ստեփանակերտի մէջ ալ ոգեկոչուած է երկրաշարժի Ե. տարելիցը. երկրաշարժի զոհերու յուշարձանը այցելած են ծաղկեպսակներ զետեղած են Գ.Խ.-ի Նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան, Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի Նախագահ Ռոպէր Քոչարեան, Խորհրդարանի եւ կառավարութեան անդամներ, հանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

**

ԱԶԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

Դեկտեմբեր 6-ի իրիկունը Աղդամի շրջանէն հրասայլերէ, զրահակառքերէ եւ ականանետերէ կրակ բացուած է ղարաբաղեան պաշտպանութեան ուժերուն վրայ, որ դադրած է միայն շնորհիւ հակադարձ կրակին: Առաջին տուեալներով վիրաւորներ կային հայկական կողմը:

**

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Այս օրերուն, Ստեփանակերտի մէջ առանց որեւէ նախապայմանի Տաղաստանի ժողովրդական ճակատի նախագահին յանձնուած են ադրբեջանական շարքերէն կռուած մէկը աւարցի, միւսը՝ լեզգի երկու գինուորներ, որոնք գերի ինկած էին ղարաբաղեան ուժերուն: Տաղաստանցի ղեկավարը ընդգծած է, որ Ադրբեջան բոլորովին անտարբեր է փոքրամասնութեանց պատկանող գերիներու եւ անհետացածներու ճակատագրին:

**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէն, Դեկտեմբեր 3-ին, յայտարարութեամբ մը ծանրօրէն քննադատած է Ադրբեջանը, որ մերժեց ԱԷ-ԽՍ-ԱԷ-Ը-ի նոր ժամանակացոյցը: Կոմիտէն Ադրբեջանի այս որոշումը «համաշխարհային հանրութեան կարդացուած բացայայտ մարտահրաւէր» որակելէ ետք յայտնած է թէ անոր պետական քաղաքականութեան հիմքը կը դրուի վրիժառու տրամադրութիւններու վրայ: Յայտարարութեան մէջ նշուած է նաեւ որ նոր ժամանակացոյցին մէջ ղարաբաղեան կողմին համար ալ անընդունելի բազմաթիւ կէտեր ըլլալով հանդերձ հայկական կողմը ընդունեցաւ զայն, նկատի ունենալով դէպի խաղաղութիւն անոր կարեւոր հանգամանքը եւ նոյնքան բարեացակամութիւն ակընկալելով Ադրբեջանէն: Վերջաւորութեան յիշուած է թէ ադրբեջանական կողմին ժամանակը շահագործելով որպէս ճընշումի միջոց ռազմական լայնածաւալ գործողութիւններու նախապատրաստութեան ի տես, ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բոլոր միջոցներուն կը դիմէ պաշտպանութիւնը ապահովելու համար իր բնակիչներուն:

**

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Կառավարական որոշումով, Մելս Յակոբեան նշանակուած է «Հայէներգոարտ» պետական ձեռնարկութեան գլխաւոր տնօրէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՅՏԸՆԼԸՔ», (Դեկտեմբեր 5)

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ ԿԸ ՊԱԽԱՐԱԿԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Թուրք մամուլն ալ կ'արձագանգէ Կրթական նախարարութեան այն տմարդի որոշումին դէմ որ կ'արգիլէ հայերէն դասաւանդութիւնները հայկական վարժարաններուն մէջ: «Ճումհուրիյէթ»էն ետք, «Այտընլըք»ն է որ յաջորդաբար կը հրատարակէ Պասքըն Օրանի խորհրդածութիւնները: Ստորեւ («Մարմարա»էն արտատպուած) Դեկտեմբեր 5-ին լոյս տեսած յօդուածը որու յաջորդած է աւելի երկար երկրորդ յօդուած մը Դեկտեմբեր 6-ին եւ ուր Օրան առաւելաբար կ'ոգեկոչէ Լօզանի Դաշնագիրը:

*

Յօդուածագիրը կծու տողերով կը պարսաւէ Ուսումնական Խորհուրդին սոյն որոշումը եւ կը պնդէ թէ այս Խորհուրդը հայրենիքին շահերուն դէմ որոշում մը տուած է սոյն շրջաբերականով:

Յօդուածագիրը կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները. –

«Մինչ հրապարակ կ'իջնենք պնդելով, որ Արեւմուտքցի ենք, շարունակ կը տառապինք տեսնելով որ Արեւմուտքը մեզ մարդու տեղ չի դներ ու մեզի հետ կը վարուի մեզ քուրջի կտորի տեղ դնելով: Բայց մենք ալ Արեւմուտքին այս վերաբերումին ճամբայ կը բանանք շարունակ քուրջի վերաբերում ցոյց տալով մեր երկրին մարդոց իրաւունքներուն նկատմամբ:

Այս ի՞նչ տեսակ գործ է: Ի՞նչպէս կարելի է արտօնել որ կարգ մը մարդիկ այսպիսի որոշումներ տան: Երկրին շահերուն ներհակ աշխատանք տարած ըլլալու համար անպայման Թրակիոյ կամուրջներուն լուսանկարները քաշել ու զանոնք օտարներու ծախե՞լ պէտք է: Պէտք չէ՞ որ անմիջապէս ամէնէն խիստ կերպով պատժենք այն պաշտօնատարները, որոնք մարդկային իրաւունքները բռնաբարելով պատճառ կը դառնան որ այս երկիրը քուրջի վերաբերում տեսնէ: Եթէ Պետութիւնը զանոնք չպատժէ, անոնց յանցանքին մասնակցած չըլլա՞ր:

«Ճումհուրիյէթ» թերթին մէջ Այտըն Էնկինէն տեղեկացանք, որ Կրթական Նախարարութեան Ուսումնական Խորհուրդը հրահանգած է հայկական դպրոցներուն մէջ հայերէն դասէն դուրս բոլոր դասերը թրքերէնով դասաւանդել: Մինչեւ իսկ կրօնքի ու երաժշտութեան դասերը: Այտըն Էնկինը կը շնորհաւորեմ, որովհետեւ ան ահաւասիկ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս կարգ մը մարդիկ այս երկիրը երկրորդ դասակարգէ երկրի մը կը վերածեն ոտնակոխելով որոշ իրաւունքներ:

Ուսումնական Խորհուրդը կա՛մ այն է որ տեղեակ չէ օրէնքներէն ու միջազգային համաձայնութիւններէն, եւ կամ այն է որ տեղեակ է, սակայն գիտակցաբար ոտնակոխ կ'ընէ զանոնք ու նեղ կացութեան մէջ կը թողու մեր երկիրը: Եթէ առաջին պարագան ճիշդ է, անմիջապէս պէտք է պաշտօնանկ ըլլան այս մարդիկը որոնք այսքան մեծ տգիտութիւն մը կը ցուցաբերեն: Իսկ եթէ երկրորդ պարագան ճիշդ է, Խորհուրդին յանցանքը բացայայտօրէն ծանր է եւ այս Խորհուրդին անդամները ըստ այնմ պէտք է պատժուին:

Յայտնի կը դառնայ որ Ուսումնական Խորհուրդի յարգելի անդամները Թուրքիոյ փոքրամասնական վարժարաններուն մէջ անոնց մայրենի լեզուն արգիլելով «ազգայնապաշտութիւն» ի գործ դնել ուզած են: Միայն թէ այսպէս ընելով, անոնք շատ նեղ կացութեան մատնած են մեր երկիրը, որ արդէն միջազգային հրապարակներու ցանկին վրայ որպէս առաջին երկիր շարունակ կը քննադատուի մարդկանին իրաւունքներ բռնաբարելու ամբաստանութիւններով: Արտաքին Նախարարութիւնը, կարծես ուրիշ գործ չունի, այսուհետեւ պիտի ստիպուի այս աղտոտութիւնն ալ մաքրելու: Եւ սակայն գործին միայն քաղաքական կողմն է:

Այս հարցը ունի նաեւ այլ երեսակ մը, որ կը շահագրգռէ ազգային ու միջազգային իրաւաբանութիւնը: Խորհուրդին յարգելի անդամները ոտնակոխ ըրած են Թուրքիոյ օրէնքներն ու միջազգային համաձայնութիւնները: Այս ոտնակոխումին պատճառաւ ալ յանցաւոր են անոնք: Ես փաղուան յօդուածովս պիտի պատմեմ այս բոլորը, որպէսզի եթէ անգիտակցաբար գործած են այս յանցանքը, թող սորվին ճշմարտութիւնը, իսկ եթէ գիտակցաբար գործած են, հանրային կարծիքին առջեւ մեղադրուին ու ամչնան իրենց ըրածէն:

Պետական Ապահովութեան Խորհուրդը, որ անջատողականութեան յանցանքով կը մեղադրէ բռնատեղծութիւն մը իսկ արտասանողները, թող տեսնէ, թէ անջատողականութիւնը ի՞նչպէս կը կատարուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 12-ի Սահմանադրական հանրաքուէով եւ խորհրդարանական ընտրութիւններով վերջակէտը պիտի դրուի խորհրդային դրութեան կազմալուծման հոլովոյթին որուն ձեռնարկած էր Ելցին 1991-ին: Ժողովուրդին վաւերացման առաջարկուած սահմանադրութիւնը կը բերէ նախագահական վարչաձեւ մը: Նախագահը հոն գերակշիռ դեր ունի 85 «ենթակա»ներու երկուական ներկայացուցիչներէն բաղկացած Դաշնակցութեան Խորհուրդին ու 450 երեսփոխաններէ կազմուած Դումային նկատմամբ:

Քուէատուները դիմող մեծամասնութեան համար որոշիչ դեր պիտի կատարեն տնտեսական տագնապալի կացութիւնը, ազգեցութեան նախկին գօտին պահպանելու Ռուսաստանի կամքը, Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւնները եւ նաեւ քաղաքական ժողովրդավար դրութիւն մը կայունացնելու ջանքը: Դեկտեմբեր 6-ին Նախագահ Ելցին գտնուած է Հիւսիսային Օսեթիոյ մայրաքաղաքը Վլատիկավկազ, ջանալով միջնորդի դեր կատարել անոնց եւ Ինկուշներու կնճիռին մէջ: Աւելի քան 100 հազար ռուս զինուոր փոխադրուած է այս հանրապետութիւնները որոնք միջցեղային հակամարտութեան ծագումէն ի վեր առնուած են Մոսկուայի վարչական տնօրինութեան տակ: Նախագահը հոն մեկնումէն առաջ կրկնապատկած է նուազագոյն աշխատավարձքը, ընտանեկան օժանդակութիւնները եւ հանգստեան թոշակները: Կառավարութիւնը պէտք է լուծէ տակաւին 60 հազար հանքագործներու գործադուլի հարցը. անոնք կը պահանջեն իրենց աշխատավարձքը որ երբեմն չէ վճարուած Հոկտեմբերէն ի վեր:

Այս պայմաններուն մէջ, Խորհրդարանը «Դումա» անուանելու Ելցինի որոշումը կը նկատուի անցեալին հետ կապը վերահաստատելու քայլ մը, քանի որ այդ անունը կը կրէր նախայեղափոխական ժողովը որ 1918 Յունուար 20-ին Լենինի կողմէ լուծուեցաւ, յանուն «քաղքենիութեան հակայեղափոխութեան» դէմ մղուած պայքարին:

Պէտք է աւելցնել որ 1906-էն 1917 իրարու յաջորդած չորս Դումաներու պատմութիւնը հեռու է յաջողութեան էջ մը ըլլալէ: Առաջինը կազմուած է 1905-ի յեղափոխութենէն ետք երբ գիւղացի դասակարգը սկսած է յարձակիլ մեծատուներու ստացուածքին, կալուածներուն վրայ եւ բանակը բարոյալքուած, նախանշաններ տուած է ապստամբութեան: Այն ատեն Նիքոլա Բ. ցարը ընդունած է իշխանութեան խորհրդարանական հակակշիռ մը ունենալու գաղափարը: Հոկտ. 30-ին հրապարակած է Դումայի մը կազմութիւնը. սակայն ան մասամբ միայն իրագործուած է: Ընտրուելու իրաւունք տրուած է միայն 25 տարեկանը լրացուցած այրերու. մեծ կալուածատէրերու խաւը 2000 հոգիի համար պիտի ունենար 1 ընտրեալ, քաղքենիները 7000 հոգիի համար, գիւղացիները 30 հազար հոգիի, իսկ բանուորները 90 հազար հոգիի 1 ներկայացուցիչ: Նախարարները պիտի նշանակուէին ցարին կողմէ, եւ հաշուետու պիտի չըլլային Խորհրդարանին: Դուման որ 5 տարուան համար պիտի ընտրուէր, պիտի կրնար ամէն պահ լուծուիլ ցարին կողմէ եւ առանց անոր հրաւէրին պիտի չկարենար գումարուիլ: Այսուհանդերձ, այս առաջին Դուման որ բարենորոգչական շեշտուած հակում ունէր, յամառօրէն պահանջեց խորհրդարանական իսկական վարչաձեւ մը, քաղաքական յանցանքներու ներում, մահապատիժի ջնջում եւ յաւելեալ՝ հետաքրքրուեցաւ հողային բարեկարգումով: Արդիւնքը այն եղաւ որ ան լուծուեցաւ երեք ամսուան գործունէութենէ ետք:

Երկրորդը ընտրուեցաւ 1907-ին, բայց շուտով պառակտեցաւ ծայրայեղ աջակողմեաններու, պահպանողականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ ու անկառավարելի դարձաւ. ան ալ լուծուեցաւ քանի մը ամիս ետք: Յաջորդին համար որոշուեցաւ աւելի անհաւասար ներկայացուցչական բնոյթով կազմ մը ուր մէկ ընտրեալ պիտի ունենային 250 մեծ կալուածատէրեր եւ նոյնպէս մէկ ընտրեալ՝ 125 հազար բանուորներ: Այս երրորդ Դուման վերջապէս գոհացում կուտայ ցարին. նոյնիսկ օրուան վարչապետը հոն ելոյթի մը ընթացքին կրնայ առանց բողոքի ցոյցի մը տեղի տալու գոչել. «Փառք Աստուծոյ, մենք խորհրդարան չունինք»:

Չորրորդ Դուման կ'ընտրուի 1912-ին, քաղաքական-ընկերային սուր տագնապի մը շրջանին. տագնապ որ սաստկացած է Ռասփութինի վայելած հեղինակութեամբ: 1914-ին Ռուսաստանի պատերազմի մտնելը պահ մը կը սանձէ տագնապը. նոր խորհրդարանը որ շատ հաճելի չէ ցարին, թափ կուտայ պատերազմական ջանքերուն, մինչ կը զարգանային աւստրիագերմանական աշխարհակալութեան հանդէպ թշնամութիւնը եւ Սերպերու տրուած զօրակցութիւնը: Սակայն 1915-ին կացութիւնը կրկին կը վատթարանայ, երբ մանաւանդ Ռասփութինի եւ ցարուհիին ազդեցութեամբ Նիքոլա Բ. աւելի կը խզուի ժողովուրդէն ու կ'որոշէ ստանձնել զօրքին հրամանատարութիւնը: Դուման այլախոհ նկատուելով ժողովի չի հրաւիրուիր: 1916 Դեկտեմբեր 30-ին Ռասփութինի մահը վախճանին ազդանշանը կ'ըլլայ ու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ղարաբաղ:

Վերջին տարիներուն Աւարայրի եւ Սարդարապատի նման հերոսավայրի մը համեմատութիւնները առած է այս անունը երեւակայութեանս մէջ: Ձայն տեսնելը, ղլնալը անոր քարին տեսակ մը ուխտագնացութիւն դարձած է չուրջիս երիտասարդութեան մէջ ու վարակած է զիս ալ: Անշուշտ հայրենիքի մը հմայքը չունի տակաւին սակայն անվարան մաս կը կազմէ հայ ժողովուրդի ներքին, մտերիմ կեանքը պարուրող բնազանցական աշխարհագրութեան, ուժեղ մոյթ մը եւս՝ զօրացնելու Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը: Սփիւռքը, հակառակ իր նիւթական ու ընկերային մեծ ուժին՝ դեռ մանուկ մըն է որ մինչեւ հիմա, այսինքն դարերով՝ Հայաստանէն սպասեր էր ու երբեմն ալ ստացեր էր raison d'être ու բարոյական սնունդը: Հիմա սակայն ան կ'աճի, կը հասուննայ շատ արագ թափով եւ հեռու չէ օրը երբ ան ինքնաբաւ պիտի զգայ ինքզինքը ու սկսի խորհիլ քաղաքական անկախութեան եւ ինքնութեան մը մասին: Այս ընթացքին մէջ՝ Ղարաբաղը կուսանի դեր կը խաղայ արդէն, ինչպէս եղած է ան, վերջին հինգ տարիներուն՝ Հայաստանի համար: Դժբախտաբար առնէ մը ի վեր անարիւն լրագրողներ ու հոգեբանութենէ բան չհասկցող քաղաքագէտներ կը սպառնան մեզ Սփիւռքցիներս, զրկել մեր անունէն իսկ՝ զայն փոխարինելով «Արտերկիր» կեղծ ու վատոյժ բառով: Մեզի համար Սփիւռք բառը մաս կը կազմէ Հայու մեր ինքնութեան: Արդեօք Սփիւռքի այդ անուանագրուժ մարդիկը չէ՞ն զգար թէ իրենց ոտքի տակի ճիւղն է որ կը կտրեն այդ կերպ, տկարացնելով մեր հոգեբանական արմատները ու Հայութեան կէսը ձգելով ամայութեան մէջ, առանց բառային տունի ու լեզուական խարիսխի: Հայաստանցիք ինչպէ՞ս պիտի զգային եթէ մէկը օր մը գիրենք Արտասփիւռքցի կոչէր: Եթէ Սփիւռքցի ըլլալը օտար կին առնելու պէս բան մըն է, ապա Արտերկցի կոչուիլը այրի մարդ ըլլալու կը մօտենայ...: Սփիւռք բառը այլեւս հասարակ անուն չէ միայն այլ յատուկ անունի ալ վերածուած է եւ չի համապատասխաներ միայն ծագումով յունարէն Diaspora բառին որ հասարակ անուն է: Մեզի Հայերուս համար, Սփիւռքը ոչ միայն լատ մըն է որուն կը կառչինք փոթորկոտ այս ովկէանոսներուն մէջ այլ նաեւ ու մանաւանդ գրաւուած, սեփականացուած ոգեկան տարածութիւն մը, տեսակ մը հայրենիք որ միշտ գլխագիր ալ կը գրուի եւ այդ առեն անթարգմանելի բառ է, ինչպէս Հայաստանը կամ Արցախը: Հայաստանցիք պիտի կրնա՞ն երբեք հասկնալ այս խողութիւնը որուն ճշմարտութիւնը Սփիւռքի շատ մը Հայեր իսկ դեռ չեն կրնար կամ չեն ուզեր ընդունիլ: Կը խորհիմ թէ ժամանակի հարց է պարզապէս: Իսկ Արտերկիր բառը կրնայ իր գլխուն ճարին նայիլ...:

Գիշերը, Գորիս, Ակսել Բակունցի հրքնաղ քաղաքը անցընելէ ետք, առաւօտուն կը մեկնինք դէպի Լաչինի նրբանցքը որ ոչ նուրբ է, ոչ ալ անցք, այլ՝ լեռնային, քարքարուտ հողաշերտ մը լեռնային օձապտոյտ ճամբու մը երկու կողմերը տարածուող, խսկական Տանթէական տեսարան մը: Ու ժամերով՝ քար ու քանդ գիւղերու մնացորդներ, պայթեցուած տուներու սեւորէկչալլիսթ պարագիծեր, ածխացած ու ժանգոտած բնակարաններու աւերակներ: Ազերի գիւղեր՝ ուր մարդ մարդասանք չէ մնացեր այլեւս, ոչ իսկ կոյր շուն մը կամ թռչուն մը որ համարձակէր երգել առտուան պայծառ լոյսին մէջէն: Ու յանկարծ, գետի մը եզերքին, տունի մը բակին՝ խարոյկ մը ու հայ մարդ մը, տարիքը առած բայց առոյգ, որ մեզի ձեռքով նշան կ'ընէ: Անակնկալի կուգամ -- առաջին նշանն է թէ Հայերու մակընթացութիւնը սկսած է արդէն ետ գալու եւ տէրը կանգնելու իրենց դարաւոր սեփականութեան: Ուրախութիւն մը կը փրփրի մէջս, սա միայնակ մարդը աւերածութեան մէջ ու դէմ, առանձին՝ ամբողջ ժողովուրդի մը խորունկ կարօտներուն ու կեանքի հաւատքին խորհրդանըշանն է, յաղթանակ մըն է իր տեսակին մէջ:

-- Գալ անգամ որ գանք հոսկէ աս մարդուն քով պիտի իջնենք կ'ըսեմ:

Ընկերներս կը խնդան:

Անկիւնադարձի մը՝ Ղարաբաղեան բանակի սահմանապահ զօրքը, որ շատ քաղաքավար կերպով կը կեցնէ մեզ, դուրս կը հրաւիրէ ճիփէն: Առաջին հանդիպումն է վաւերական Ղարաբաղցիներու հետ, պատմութեան արգանդէն ուղղակի հոս բերուած, ու մեր առաջին քիչ մը անհոգ, հետաքրքիր բայց ուշադիր կեցած: Սըրտատրոփ կը դիտեմ կարծր դէմքերը, խոշոր ձեռքերը, համազգեստը իր խորհըրդաւոր նմանակութեամբ զոր չեմ հասկնար: Հայ զինուո՛ր -- երեւակայութի՛ւն է թէ իրականութիւն: Ետ պատանութեան իջնելու ժամանակ չկայ, կը խօսին չուրջս առտուան խակ, անարձագանգ ձայներով, հայրենիքիս մէկ պատառի յայտնութին ջինջ վայրկեան մըն է ասիկա զգայարանքներուս մէջ, առանձնաշնորհեալ պահ մը, որուն համար ցոյց ու բողոք ըրած ենք Սան-Ֆրանսիսքոյի ռուսական դեսպանատան փողոցի նեղլիկ մայթին վրայ պոչը խածած օձի նման դառնալով «Ղարաբաղը մերն է» (ո՞վ է սա «մերը») պոռալով: Անշուշտ Հայաստան մուտքը Ղարաբաղ մուտքի նման չէ -- Հայաստանը ուրիշ է, տարբեր է, որոշ իմաստով եւ իբրեւ սովական մարդկային էակ՝ տխեղերքը հայրենիքս է որուն միակ բովանդակութիւնը Հայաստանն է, անոր մէջ ծնած եմ, անոր մէջէն կուգամ: Հոս, Ղարաբաղ, քիչ մը անդին, հեռուն՝ մարդիկ մահուան աչքերուն մէջ կը նային, ու կը նոյնանան հայրենիքի մխիթիքին հետ. սա ուրիշ արարողութիւն է, ասիկա կեանքի մահուան մասին բանաստեղծութիւն գրել չէ, ես ի՞նչ գործ ունիմ հոս, չէ՞ որ իմ երակներէս բառ կը հոսի միայն, գրողին միակ («միա՞կ»...) հայրենիքը իր արուեստն է, չէ՞ որ մարդ էակը աքսորական մըն է լոկ, դատապարտուած սլքտալու էութեան թաղաւորութեան սահմանի ցանկապատէն անդին, հպարտ ու ամփոփ...: Ի՞նչ եղաւ յանկարծ փիլիսոփայական հարցերու լքջութիւնը, Ղարաբաղի չոր, զով առաւօտեան ապրումին հանդիպելով...: Անիրական տարածութեան մը մէ՞ջ կը գտնուիմ թէ գրողի անբուժելի ախտն է ասիկա՝ կորսուիլ բառերու մըշուշներուն մէջ, մինչ իրականութիւնը քայլ մը անդին իրեն կը սպասէ:

Անցագիրներու քննութիւն -- մէկ շարժումով այս մօգական շղարշը մէկդի կը քաշուի, մարդիկ զիս իրենց մէջը առած են, ընդունած են զիս, հետս ուղղակի կը խօսին, մտքիս ու ականջիս մէջ հայերէն լեզուն այլեւս գաղտնի ու վտանգուած լեզու մը չէ, այլ՝ կ'արտօնէ բացուիլ աշխարհին, գոնէ սա մէկ քանի հազուագիւտ վայրկեաններուն: Հայերէն, արեւմըտահայերէն կը խօսիմ առանց քաշուելու, ազատօրէն: Կը նայի ամերիկեան անցագրիս -- օտարութիւնս չի՞ տեսնուիր թէ արդէն սկսած է մաշիլ: Ձեմ գիտեր: Պահակատունը կը մտնենք, նեղ տեղ մը -- «Թափառականի» կեանքիս ընթացքին, անթիւ անգամներ հազար տեսակ սահմանագլուխներու այս նեղ սենեակները մտեր եմ վախը սրտիս, անցագիրս սեղմած՝ որ չըլլայ թէ սխալ բան մը ըրած ըլլամ...: Ես միշտ օտարը եղած եմ ուրիշներու հայրենիքին մէջ, անզէն ու անզօր ճամբորդը աշխարհի երեսին եւ միշտ յանցանք մը գործած ըլլալու զգացումով խօսեր եմ պաշտօնեայ կոչուած աստուածային իշխանութեամբ սպառազէն գերմարդերու հետ: Քանի մը անգամ ալ սխալմամբ արգելափակուած եմ սահմանագլուխի խուցերուն մէջ...:

Երիտասարդ զինուորականը կը ծռէ գլուխը տետրակին վրայ, կ'արձանագրէ անունս: Ես ալ կը ծռիմ որ տեսնեմ անունս, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով հայերէնով գրուած սահմանապահերու տետրակին մէջ...: Բայց չեմ կրնար կարդալ գրածը:

-- Հայերէն չէ՞ք գրեր:

-- Ոչ, ռուսերէն է:

-- Ինչո՞ւ, հայերէն չէ՞ք գիտեր:

-- Ռուսական կրթնոց գացեր եմ: Հայերէն գրել չեմ սովորեր:

--

Կը շարունակենք ճամբան: Երբեմն կառքերու կը հանդիպինք: Ճամբու եզրին առանձին երիտասարդ մը նշան կ'ընէ ձեռքով: Արան ականջ չի կախեր, կը քշէ: Սիրտս յանկարծ կը ճմլուի:

-- Բայց ինչո՞ւ...:

-- Տեղ չունենք:

-- Ծօ հայ մարդ է...:

-- Է ի՞նչ կ'ըլլայ որ:

Անձկալի՝ ետ կը նայիմ եղերական երեւոյթին: Ճամբու եզրին կուկուզ ըրեր է ու կը սպասէ, բերանը սխկարէթ...: Ամէն կողմ, Հայաստան թէ Ղարաբաղ, շատ պիտի հանդիպիմ այս կերպարանքին, շուարումի եւ անզօրութեան սա խորհրդանշանը որուն մէջ սակայն կը յամառիմ համբերութեան իմաստութիւնն ու ուժը տեսնել: Կը խորհիմ թէ ամէն մարդու մէջ, որքան ալ աննշան մէկը ըլլայ ան՝ համայն մարդկութեան ճշմարտութիւնը պահուած է որ անդիտակից ծխսակատարութեան մը նման, երբեմն ձեռք կ'առնէ մարդուն կեանքը ու կը պատմէ իր պատմութիւնը, ինչպէս հիմա:

Երբեմն, ոճիր ու արիւն կը պարունակէ այդ պահը, այդ պատմութիւնը: Այս վիթխարի լեռներէն, դարակուտակ պատմութենէն, տառապանքի անվերջանալի դարերէն ու մանաւանդ Ղարաբաղի բնութեան այս ցնցիչ գեղեցկութեան արբումէն անկասկած որ բան մը սորված ենք մենք Հայերս: Ի՞նչ է այդ...: Կ'որոշեմ պրպտել այս հարցը ու պատասխան մը գտնել մինչեւ ետ Սփիւռք վերադարձս:

Ժամ մը եւս աւերածութիւն՝ եւ արդէն Շուշիի տանիքներու ծայրը կը նշմարուի հսկայ ժայռակոյտին վրայէն: Կը զգամ թէ մտքի ու ոգիի սլացքի կէտ մըն է այս վայրը, պատմութեամբ այլապէս խիտ այս հողին վրայ: Լսած եմ թէ ժայռի այդ ցից, ցրեթէ ուղղահայեաց մակերեսին վրայէն էր որ հայ մարտիկները մագլցեցան ու յանկարծակիի բերին պաշտպանութեան զօրքը: Կոյտին ստորոտը՝ քարինտակ անուն գիւղը կծկուած է: Սարինտակ?

-- Նախ Ստեփանակերտ, կ'ըսէ Ռազմիկ:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԵ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Դարերու ընթացքին, հայկական Պոլսոյ ընդարձակ տարածութեան վրայ ստեղծուած են սովորութիւններ եւ աւանդութիւններ, որոնց յաճախակի գործադրութեան շնորհիւ է որ համայնական աշխարհը իր կենսունակութիւնը կը յայտնաբերէ: Շատ պարզ օրինակ մը, Կիրակի եւ տօն օրերուն մեծ ու պզտիկ ամէն «Հայ Քրիստոնեայ»ի համար Եկեղեցի երթալը կը նկատուի հոգեկան բաւարարութեան չափով տոհմային պարտաւորութիւն մը: Ցանցաւոր եւ ամօթապարտ կը համարի ինքզինքը մէկը որ Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին անգամ մը գոնէ չէ լսած Արեւագալի արարողութիւնը: Եղած է ժամանակ որ այն ինչ եկեղեցւոյ դըռբաց դասին Արեւագալը մտիկ ընելու համար, խումբ -- խումբ հաւատացեալներ չէին վարանիր Վոսփորն ու Ոսկեղջիւրը կտրել անցնելէ:

Եւ չես գիտեր ի՛նչ -- ինչ անիմանալի պատճառներու բերումով, մասնաւորաբար Պոլսոյ տաճարներուն մէջ, խիստ յուզումնալից է տեսնել պատարագի այն պահը, երբ խուներամ հաւատացեալներ, յոտնկայս ու սրտատրոփ, կը սպասեն լսել պատարագիչին բերնէն Այրարատեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի գահուն վրայ բազմող Ամենայն Հայոց Հայրապետին անուան յիշատակութիւնը եւ այդ յիշատակութեան յաջորդող անոնց միալար խաչակնքումը իրենց յուզեալ երեսներուն:

Անգամ մըն ալ Գուրու Չէշմէի Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ պատարագին ներկայ գտնուելու առիթին արժանացայ: Բայց թերեւս հարց տրուի թէ ինչու երթալ մինչեւ այս մեկուսացած թաղին մէջ պատարագ մտիկ ընելու: Կարդացած էի որ 1910-ի տարիներուն, սովորութիւն եղած էր տօնական օրերուն, Կոմիտաս եւ Գուսան Վարդապետներու միացումը տեսնել այդ եկեղեցւոյ արարողութեան ընթացքին: Մէկուն պատարագած օրը միւսը սարկաւագութեան պաշտօն կը ստանձնէր, եւ այսպէս փոխադարձաբար: Եւ այդ հանճարաւոր տաղերգուներու երեւման օրը, Պոլսոյ ամէն թաղերէն գունդ-գունդ նուագամոլներ կ'ուղղուէին Գուրու Չէշմէի տաճարը: Հայութեան այս սրբակրօն եկեղեցականները պատմութեան են անցեր, բայց անոնց յիշատակը չէ մոռցուած:

Այդ տարիներէն ի վեր, «Կոմիտաս» անունը կրող չըն քաղաքին երգչախումբը, ի յիշատակ անմահ վարդապետներուն, ամէն տարի, գեղաձայն կրօնաւորի մը պատարագով, այդ անոյշ անցեալը կը ձգտի ոգեկոչել եւ պատարագի աւարտին ալ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մտերմիկ սեղանի մը շուրջ երգչախումբի անդամներ ու բարեկամներ կը հաւաքուին իրարու հետ քաղցրաբար շաղակրատելու: Այսպէսով Զատկուան Կիրակին, 1958 Ապրիլ 6-ին, Գուրու-Չէշմէ գացող ուխտաւորներու շարանին մաս կազմեցի, նաեւ սեղանակիցը եղայ նոյնիսկ մէկ քանի տարեց անդամներուն որոնք ձեռքերն էին սեղմած երկու վարդապետներուն եւ կրնար երեւակայել ստեղծուած յուզումնալից մթնոլորտը: Այդ առեն երգչախումբին ղեկավարն էր Յակոբ Ֆրնտը եւ եկեղեցւոյ թաղականութեան ատենապետը Եդուարդ Պէնկլեան: Հին անդամներու յիշատակին բաժակներ պարպուեցան, կարօտավառ խօսքեր արտասանուեցան եւ ես ալ բնականաբար այդ օրը պէտք պիտի դարձայ, պատէն կախուած Կոմիտաս եւ Գուսան վարդապետներու դիմանկարներէն իսկ չազդուելով:

Եւ կարծես այդ Զատկուան առտուան պոլսահայ կեանքի քաղցրաբոյր յուզումը բաւական չըլլար, կէսօրէ ետք, ժամը 15-ին, Պատրիարքարանին մէջ, Գարեգին Արք. Խաչատուրեանին շնորհաւորութիւն մատուցանող համայնքի ներկայացուցիչներու խումբին ալ մասնակցելու պատիւն ունեցայ: Յարմարագոյն առիթ մը, որպէսզի Պատրիարքը տարեկան իր պատգամը յայտնէ իր հօտին եւ անոնց միջոցով ալ հաղորդակցի օրուան մտահոգութեանց: Տիեզերական Պատրիարք Աթէնակորասն ալ եկաւ շնորհաւորելու Հայոց Զատիկը եւ յատկանշական տեսարան մըն էր բարձրահասակ յոյն կրօնապետին վերէն վար իջնող ողջագուրումը մեր կարճահասակ Պատրիարքին հետ:

Երկու ժամանումներուս ընթացքին փորձեցի տեսնել Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիները, մինչեւ մեկուսացած Էյիւպի Ս. Եղիան, Պէյքոզի Ս. Նիկողայոսը ուր շըջանակուած տեսայ Խրիմեան Հայրիկի լուսանկարը ստորագրուած եւ Բումէլի-Հիսարի Ս. Սանդուխտը: Անգամ մ'ալ երիտասարդութենէս փայփայած ուխտ մը կատարել փորձեցի: Ահա՛ թէ ինչպէս:

Երբ Մարսէյլի մէջ, Պոմոնի մեր ըղըպրապետ Լեւոն Ծիրահեանի (անվերջ կը կրկնէր իր Գրիգոր Մեհտերեանի աշակերտը եղած ըլլալը) շնորհիւ հայկական խաղերուն ընտելացած՝ կը փորձէի անոր հետ փոխն ի փոխ ճռուողել, ան յաճախ Պոլսոյ եկեղեցիներու շարականադէտներուն առասպելական բծախնդրութեան օրինակները կը թուէր եւ կը պատմէր հաւատացեալներուն ալ քննադատութիւնը՝ շարականի ութ ձայները իրարմէ զանազանելու անկարող դպիրներուն նկատմամբ: Վա՜յ անոր որ համարձակէր Ա2 եւ Դ2 եղանակները իրարու հետ շփոթել, միւս օրն իսկ ան Պոլսոյ թերթերուն մէջ անխնայ կը պախարակուէր: Եւ այդ ժամանակէն իսկ երանի կու տայի այն օրուան երբ առիթը պիտի ընծայուէր ինծի ալ անգամ մը գոնէ երգել Պոլսոյ եկեղեցիներէն մէկուն մէջ: Օտար ափերուն վրայ սորվածս ի գործ ածել իր մայր հողին վրայ:

Եւ երբ այս գաղափարս յայտնեցի Կէտիկ-Փաշայի իմ հայրենակից եւ հօրս վաղեմի ընկեր Մինաս Սիրականեանին, Կէտիկ-Փաշայի թաղն ալ արաբկիրցիներով լեցուած ըլլալով, որոշուեցաւ որ տեղւոյն Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուէր հոգեպարար ուխտս: Բնականաբար միջնորդուեցաւ դըպրապետին մօտ եւ 1958 Մայիս 18, Կիրակի օր պատարագի սկիզբին, շապիկ հագած՝ մեր շարականները հայկական խազերով կորուստէն փրկող Պապա Համբարձումի Յարութեան նուիրուած մեղեդին մեկնաբանեցի գոց վարագոյրին առ...

ջեւ, չոր էջնոց նօթագրութիւն մը, միայն վեց բառերու վրայ հիմնուած, «Այսօր մեռեալք ընդ կենդանեաց ձայնէին աւետիս», յաւելուած՝ «Քրէյ բէյ բէյ»ներով եթէ վարագոյրը դանդաղէր բացուելու:

Ի՞նչպիսի վեհ նուիրագործութիւն ձայնաւորի մը կեանքի գարնան մէջ․․

Իսկապէս, Պոլսոյ եկեղեցիներու շարքին ի՞նչպէս կարելի էր անտեսել հայկական կղզի անուանեալ Գընալըն, իր Ս․ Գրիգոր Լուսաւորչի ձօնուած աղօթարանով: Վաղեմի երանելի տարիներու մեր անուանի գրող-բրոցներուն դրախտավայրը օդափոխութեան, ուր կը գործէր նշանաւոր Շէհապ Օթէլ բացօթեայ իր ճաշարահով, ուր թատրոն մ՚իսկ կը բանէր հեշտաբոյր գիշերներուն, հեղինակաւոր դերասաններու խաղարկութեամբ:

Կիրակի, Մայիս 25-ին, օրն Հոգեգալստի, սրտատրոփ, երբ Գընալըի նաւամատոյցը ոտք կոխեցի, աչքս, ո՜հ երազ էր, իսկոյն յայտնուեցաւ Շէհապ Օթէլը, տախտակապատ իր դոյդ պատշգամներով: Ան 1900-էն ի վեր ի՞նչպէս կրցած էր տոկալ անողոք ժամանակի տաժանքներուն: Ժպտուն աչքերով անմիջապէս ուղղուեցայ դէպի արեւմուտք, բլրակին վրայ կանգնած Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իր սլացիկ զանգակատունով: Տոհմային հարազատ գոհունակութեամբ մը առլցուն կը դեգերիմ փողոցներն ու լայնատարած տափաստանները, աջէն ու ձախէն արձակուած «Մեծասքանչ»ին հընչիւնները ականջիս: Հիանալի եղանակ, մեղմանոյշ օդ, մարմինները թեթեւցնող մթնոլորտ մը կենալի: Արդէն զանգակատան ղօղանջը կ'աւետէ սկիզբը պատարագին:

Բերայի Ս․ Երրորդութիւն «մեծահարուստներուն» եկեղեցին՝ աղէ՛կ, պատրիարքական մայր տաճարը՝ աղէ՛կ, Ֆէրիգիւղի Ս․ Վարդանանցն ալ՝ շա՜տ աղէկ, բայց այս Գընալըի լուսապայծառ եկեղեցին, ուրի՛շ բան է, եղբա՛յր, ուրի՛շ: Ինչո՞ւն դուք փնտռեցէք:

Հոգիս ցնծութեամբ կը խայտայ: Ներկայ հասարակութիւնն իսկ թեթեւ թեթեւ է հագուած, մանուկներու երամ մը կը վխտայ դասին մէջ: Պատարագէն ետք չեմ յիշեր թէ ո՞րու տունը գացի կամ հրաւիրուեցայ, ի՞նչ կերայ ու խմեցի: Ինծի համար կարեւորը Մարմարայի մեղրածոր ծոցին մէջ փայփլացող այս հայադրոշմ հողամասն էր: Այս անգամ կ'ուղղուիմ դէպի հարաւ-արեւելք ուրկէ կարելի է ծով մտնել: Խորտ ու բորտ խիճերը կոխկռտելէ ետք, ոտքերս կը մխրճուին մեղմարագ ալիքներուն մէջ եւ քառորդ ժամ ետք կը չափչփեմ մարդկային երթեւեկով յօրինուած ոլոր-մոլոր առահետները: Խումբ մը երկսեռ հայ երիտասարդներ կը վազեն հեծիկ քշող պատանեակի մը երկու կողքերուն: Կը մօտենամ անոնց աղմկարար խմբակին: Անոնք չեն կրնար հաւատալ աչքերնուն, Սարգիս Պօղոսեանը իրենց խաղընկեր․․․ իսկոյն գաղափարը կը յղանան իրենց հեծիկը ինծի հրամցնելու: Իմ ուզածս ալ կարծես այդ եղած ըլլար:

Այժմ հեծիկին վրայ նստողը ես եմ եւ անոնք ալ աղմկարար կը վազեն երկու կողմերէս, հաւասարակշռութիւնս խախտելու ստուգան: Ատենէ մը ի վեր պոլսահայ բեմերուն վրայ անհետեալ վարագոյրին բացուելէն ետք միայն երեւցող մէկու մը հետ առիթը կը տրուի անոնց ազատօրէն շաղակրատելու: Պայմանները յեղաշրջուած են․․․ կարճ դադարի մը պահուն, բոլորովին անծանօթ հայ մանուկներու հետ կը լուսանկարուինք եւս:

Ահա այդ օրուընէ ճիշդ երեսունեւհինգ տարի ետք, երբ այստեղ, առիթը կը ստեղծուի այդ լուսանկարները հոս արտագաղթած պոլսեցիներու առջեւը թափելու --դեռ առջի օր-- յանկարծ կը յայտնուի որ Գընալըի տղոց առաջին կարգին պպզած հնգամեայ Թօփուզիկ մանչուկը այլեւս փարիզի հայութեան ծանօթ, Օսմանեան պատմութեան մասնագէտ՝ Օնիկ Ժամկոչեանն է: Անգամ մը Ա․ Պէյլէրեան, անգամ մըն ալ Օ․ Ժամկոչեան:

Մեր վերջին շարքին ընթերցումէն ետք, էսաեանցի Անահիտ Թէրզեան կ'իմացնէ որ Արուսեակ Մինասեան՝ Պետրոս Դուրեանի եղբօր Ագրիպպասի աղջիկը, 1959-ին մեռած եւ թաղուած է Փարիզի մէջ:

Ուրկէ ուր: Այսքա՜ն պզտիկ ըլլալու է աշխարհը: Ցայտուն օրինակ մը այն ժողովրդական առածին թէ՝ լեռը լերան չի հանդիպիր, մարդը մարդուն կը հանդիպի:

Յաջորդով մեր ալ հանդիպումները Պոլսոյ հայկական աշխարհի այն տարիներուն երեւելի մարդկանց հետ, որոնցմէ շատերուն, ափսո՜ս, հանդիպելու չկայ հնար:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ, Դեկտեմբեր 3

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԱՑԵԼՔ ՄԸ

ԼԻՈՆ -- («Յառաջ»)․ --

Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Կիրակիները իրենց յատուկ բոյրն ու ձգողականութիւնը ունին:

«Հոգեւոր ու մշակութային հանդիպումներ» խորագիրով անոնք տեղի կ'ունենան ամիսը մէկ անգամ, Սեպտեմբերէն Յունիս երկարող դպրոցական տարեշրջանի ընթացքին:

«Ես շատ կը գնահատեմ իրենց մերձեցումի հոգեբանութիւնը» ըսած էր ինծի վերջերս հայրենակից մը:

Իսկապէս ալ, եկեղեցւոյ սրահի մուտքէն արդէն՝ անօրինակ տպաւորութիւն մը կուգայ ողողելու ամէն մէկ քայլ որ կ'անցնի այդ սեմէն անդին:

Լրջութիւն, ջերմ մթնոլորտ, փոխադարձ յարգանք հոն կը ձուլուին իրարու, ուր կը մտնէք զերդ հանդիսատես մը անծանօթ ու կը դառնաք՝ հիւրը եկեղեցւոյ:

Եւ այս մթնոլորտին մէջ է որ խօսք առաւ պատուելի Գրիգոր Խայիկեան, եկեղեցւոյ նոր հովիւը, Կիրակի, Նոյեմբեր 21--ին, բացումը կատարելու օրուան հանդիսութեան:

Նուագահանդէս մըն էր պատրաստուած Պր․ Արի Թօփուզխանեանի ջանքերով, որու ընթացքին ելոյթ պիտի ունենային 2 մանկամարդ դաշնակահարուհիներ՝ Մարի -- Փիէր Փավերանի եւ Քարին Զարիֆեան:

Ծագումով Քորսիքացի՝ Օր․ Փավերանի անմիջապէս ծաղկեցուց դաշնակի լարերը իտալացի երգահան Սքարլաթթիի (1685 -- 1757) սոնաթներով: Կտորներ՝ անոյշ ու զուարթ, ներշնչուած Նափոլիի բնանկարներէն:

Մարսէյլի երաժշտանոցը աւարտած եւ այժմ Լիոնի բարձրագոյն երաժշտանոցի առաջին թեկնածու, Օր․ Փավերանիի դեռատի կեանքը ․․․ արդէն պսակուած է երեք ոսկի մետալներով:

Հայ ծիսական երաժշտութեան վրայ իր ներկայացուցած աւարտաճառը գնահատանքի բարձր նիշերու արժանացած է մասնագէտներու կողմէ:

Ան մեզի համար նուագեց նաեւ Ֆրանց Լիսթի «Մեֆիսթօ -- Վալս»ը: Իսկական դժուարին կտոր մը, զոր յաճախ կը գտնենք միջազգային մրցումներու պարտադրեալ ցանկին մէջ:

Սակայն Փավերանի հրապուրեց ամբողջ սրահը իր մատներու ճկունութեամբ, նամանաւանդ երբ մեկնաբանեց Արամ Խաչատրեանի ջըւտ Թոքքաթան, իր մատները կարծէք պտոյտ մը կը կատարէին ստեղնաշարին վրայ:

Մեծ հաւանութիւն՝ որուն պատասխանեցին հանդիսականները իրենց ծափահարութիւններով:

Շարունակելով յայտագիրը՝ բեմ բարձրացաւ Քարին Զարիֆեան, որ անմիջապէս յայտնաբերեց որոշ ինքնավստահութիւն:

Անցեալ Յունիսին ան կ'աւարտէր Լիոնի Բարձրագոյն Երաժշտանոցը՝ իբրեւ դափնեկիր առաջին մրցանակին. այս առիթով ան ներկայացուցած է նաեւ աւարտաճառ մը «Կիլիկեան փեղանկարչութիւնը ԺԳ․ դարու» նիւթին շուրջ, արժանանալով բարձրագոյն որակումին:

Իր ամբողջ կեանքը արդէն բեղուն ասպարէզ մըն է, ուր կը փայլին ոսկի մետալներ՝ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն ու միջազգային մրցանակներ:

Սպանիոյ Սիթկէս քաղաքին մէջ, 20-րդ դարու երաժշտութեան նուիրուած միջազգային մրցումին, ան ձեռք բերած է երկրորդ մեծ մրցանակը՝ դատակազմի միաբերան որոշումով, արժանանալով միաժամանակ՝ մեկնաբանութեան մարզին մէջ, գնահատանքի բարձրագոյն նիշին:

Ֆրանսայէն ու Սպանիայէն զատ ան հանդէս եկած է նաեւ Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքին եւ Վիէննայի մէջ:

Սքարլաթթիի վենետիկեան սոնաթներէն մինչեւ Առնօ Բաբաճանեանի «փրելիւտը» Զարիֆեան գիտցաւ մագնիսացնել իր ունկնդիրները. ու հեւ ի հեւ հետեւեցանք իրեն՝ անցնելով Պեթհովընի սահմաններէն անդին, ոստոստելով Շոփէնի հպումներուն հետ մինչեւ Կապրիէլ Ֆորէի «Նոքթիւրն»ը:

Ապագայի փայլուն հեռանկարն էր գծուած՝ Զարիֆեանի մատներով:

Եօթանասուն տարիներ առաջ Յ․ Թումանեան կը գրէր․ --

«Մեր ճամբէն խաւար, մեր ճամբէն
գիշեր,
Երկար դարերով գնում ենք դէպ վեր,
Տանում ենք հնուց մեր գանձերն
անգին»:

Այս զգացումներով լեցուն է որ բաժնուեցանք երկու դաշնակահարուհիներէն, մաղթելով յատկապէս Քարինին՝ որ իր տաղանդին հետ տանի նաեւ «մեր գանձերը» ամէնուրեք այս մոլորակին վրայ, որպէսզի «իմանան ազգեր, թէ Հայք չեն անցեր»:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԴՈՒԿԸ ԲԱՑԱՌՈՒԱԾ

Ճափոնական հիւսուածեղէնի երկու ձեռնարկութիւններ վերջերս հրապարակ հանած են շապիկներ որոնք արդուկի պէտք չունին. լուացուելէ, չորնալէ ետք անոնք անմիջապէս կը վերստանան նախկին ծալքերը: Նորութիւնը կարելի եղած է կերպասներու մոլեքիւլներուն վրայ կատարուած աշխատանքներու շնորհիւ: Նորութիւնը միայն 20% համեմատութեամբ աւելցուցած է արտադրութեան գինը: Այնքան մեծ եղած է հետաքրքրութիւնը որ ձեռնարկատէրերը 30% աւելցուցած են հրապարակ ղրկուած ապրանքին քանակութիւնը:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ

Թերեւս յաջորդաբար այլազան անձնաւորութիւններ մարմնացնելուն, ուղեղը սաստիկ յոգնեցնելուն պատճառով մտային խանգարում ունեցած, ստիպուած է քաշուիլ բեմէն:

Աւելի վերջերը Սկիւտարի, Պէշիկթաշի փողոցները ձիու վրայ հեծած, այր մարդու նման սրիկայ տղոց հայհոյանքներուն նշաւակ եղած է, մինչեւ որ ծանօթներ փութացած են զինքը Եէտի -- Գուլէի հիւանդանոցը զետեղել:

Թերեւս հոն, անոր կ'երեւար թատերասրահը, լեցուն հիացումով, եւ բազմագլուխ ամբոխը որ զինքը խելայեղօրէն կը ծափահարէր, թերեւս ալ այդ սփոփանքն էր իր հոգիին, տարակուսուած մտքին մէջ:

Արուսեակ ծնած է 1864--ին եւ մեռած 1907--ին, Փրկիչեան յիմարանոցին մէջ:

*

Մանկական հոգիս բախելով կեանքին կը վիրաւորուէր ամէն կողմէ:

Ունէի իմ պժգանքներս եւ նախընտրանքներս, զորս պէտք չէր ցոյց տայի: Ընդհանրապէս պժգանքներս էին որ ինձ կը պարտադրէին, ինչպէս չսիրած կերակուրներէս ուտել, ժամերով աթոռի մը վրայ անշարժ նստիլ հիւրերու մօտ, թողուլ որ տարեցները զիս համբուրեն թուքոտ շրթունքներով, եւայլն: Սակայն այս ամէնուն մէջ ամէնէն դժբախտ օրերս էին այն օրերը ուր ազգականներու հետ թրքական բաղնիք կ'երթայինք: Նախ կը սարսափէի հոն գտնուած պատերուն վրայի միջատներէն, որոնք բաղնիքի միջատ կը կոչէին, եւ որոնք խումբ խումբ կ'ելլէին ու կ'իջնէին պատերէն վար, կը մօտենային լուացուողներուն իբր ընտանի անասուններ: Յետոյ զզուելի էր ինձ տեսնել մերկ խափշիկուհիներ, որոնք օրերով չէի մոռնար: Կ'ատէի նաեւ սեւ միջատներուն քով եղած ճաշերը, գետնի մարմարին վրայ ծալապատիկ բոլորուած, չոր դենջակներով փաթթուած ամէնքս, ճաշեր ընդհանրապէս դժուարամարս ուտելիքներէ կազմուած:

Նախընտրածներէս մէկն էր իմ բարի դայեակիս պատմած հէքեաթները, «մասալ»ները, մէկը կար, մէկը չկար: Բայց անոնցմէ աւելի երբ հօրեղբայրս իրիկուններ ճաշէն յետոյ մեր ընդհանուրին համար կը կարդար «Հազար ու մէկ գիշեր»ները, կը սիրէի այդ ընթերցումը, առանց սակայն բան մը հասկնալու:

Մինչեւ քնանալս արաբական այդ կախարդանքը, լոյս հագուած բերիները, բիւրեղէ պալատները, շլացուցիչ եւ տարտամ կը հրահրէին երեւակայութիւնս:

Երբ 8 տարեկան եղայ, արդէն հօրեղբայրս ինձ զոյգ սորվեցուցած էր առածներ, ոտանաւորներ, բայց ես չէի գոհանար ատով, գրել գիտէի, թէեւ շատ դէշ, բայց վերջապէս բառեր կ'օրինակէի, նոյնիսկ նախադասութիւններ, յաւակնութիւնս մեծ էր, կ'ուզէի ոտանաւորներ գրել եւ տետրակիս մէջ, իւրաքանչիւր էջին, տակէ տակ կը գրէի բառեր եւ ոտանաւորի ձեւ կուտայի, մանաւանդ կարճ տողեր, եւ այնքա՜ն երջանիկ էի այդ տետրակովս: Այդ քերթուածներս իմաստէ զուրկ էին, սակայն ես կը հաւնէի անոնց այնքան որքան անկից ի վեր ոչ մէկ գրածիս չեմ հաւնած:

*

Երկու տարուան մէջ կանխահասօրէն զարգացաւ մարմինս, յանկարծ թօթափած մանկութիւնս՝ եղայ պատանուհի: Առոյգ էի, թերեւս անոր համար որ ամէն առաւօտ, մանաւանդ այն տարուան գարնան, հօրեղբօրս հետ լեռնէ լեռ պըտոյտներ կ'ընէինք:

Խելայեղօրէն կը սիրէի ծաղիկները, պզտիկ առուակները, թռչունները, երբեմն ինձ կը թուէր թէ ես ալ անոնց մասն կը կազմէի:

Տուն վերադարձիս մթնոլորտը կը խեղդէր զիս, կ'ատէի այն քօշէն զոր մայրս հիւսել կուտար ինձ: Մեր տան աններդաշնակութիւնը հետզհետէ աւելի կը զգայի եւ կը տրտմէի սաստիկ:

Այն միջոցներուն մեզի յաճախ կուգար հեռաւոր ազգական մը, Յովհաննէս Զմրուխտ, երիտասարդ էր ան, զարգացած, թունդ ազգասէր: Մօրս ներկայութեան ան շատ կը դնէր իր գաղափարներուն, իսկ երբ հօրեղբօրս եւ ինձ հետ մինակ մնար, շատ գեղեցիկ բաներ կ'ըսէր, որոնց շատը չէի ըմբռներ: Կը շահագրգռուէր ինձմով, ան ինձ սորվեցուց նախ քերականութիւն եւ տաղաչափութիւն:

Հայաստանին ձօնուած քերթուածներ գրած էր զոր շատ կը սիրէի, իր շնորհիւ ես ալ սկսայ սիրել մեր հայրենիքը, Մասիսը, Արագածը, հայ թագաւորները. որոնց մասին մինչեւ այն ատեն չէին խօսած ինձ:

Գիշեր մը, գարնան աղուոր գիշեր մը, շատոնց վերջալոյսը մարած էր արդէն, եւ դեռ իմ ինքնակոչ ուսուցիչիս դէմը նստած մտիկ կ'ընէի բառերը: Գեղեցիկ տողեր կ'արտասանէր Գամառ -- Քաթիպայէն, Նալպանտեանէն, Դուրեանէն, ցած ձայնով, կարծես կէս մութին յարմարցնելով բանաստեղծութիւնը, յանկարծ սենեակին դուռը բացուեցաւ որոտընդոստ: Մայրս․․: Սպառնագին կանչեց զիս, դողդըղալով մօտը գացի, շառաչուն ապտակ մը, ու «կորսուէ՛, շուտ գնա՛ պառկէ» որոտաց: Ու գացի: Անկից վերջը չտեսայ Յովհաննէս Զմրուխտը եւ երբեք չգիտցայ թէ ինչո՞ւ: Ան յեղափոխական է եղեր:

(Շար․ 6)

(Շար. Ա. էջէն)

երեք ամիս ետք ալ վերջ կը գտնէ Ռոմանոյեններու իշխանութիւնը։

Զորրորդ Դուման աւարտած է գրեթէ հնգամեայ շրջանը ու ոչ մէկ դեր կը կատարէ այն օրէն երբ իր երկու ներկայացուցիչները կը փորձեն ցարական թագը փոխանցել Նիքոլա Բ.ի եղբօր՝ արհիդուքս Միշէլին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԱՐ ԹԱՓԻԻ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ 72-ի դէմ 432 ձայնով։ Իր ինքնապաշտպանութեան ելոյթը չհամոզեց երեսփոխանները, հակառակ անոր որ շատերու մօտ անախորժ զգացում մը կար, մանաւա՛նդ ի տես աւելորդ աճապարանքի մը, քանի որ 10 օրէն վերջ կը գտնէ Ազգ. Ժողովի աշնան նստաշրջանը եւ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւն չկայ։ Թեսթիւի ելմտական բարդ եւ պղտոր հաշիւներու համար է որ դատաւորը Թափիի երեսփոխանական անձեռնմխելիութեան ջնջումը ուզած էր կարենալ զինք հետապնդելու համար։ Թափի յայտարարեց թէ այս քուէարկութիւնը վերջ չի դներ իր քաղաքական ասպարէզին։ Յիշենք որ թեր քուէարկողներն էին. -- 232 ԷՌ-Փէ-ԷՌ (նաեւ մէկ դէմ, 7 ձեռնպահ, 17 չմասնակցող), 173 ՈՒ-Տէ-ԷՖ (3 դէմ, 11 ձեռնպահ եւ 27 չմասնակցող որոնց մէջ՝ Պառ), 23 համայնավար, 4 Հանրապետութիւն եւ Ազատութիւն։ Դէմ քուէարկած են 55 ընկերվարական (2 չմասնակցող) 13 Հանրապետութիւն եւ Ազատութիւն։ Նախընթացներուն ամէնէն աչքառու դէմքն էր Ֆրանսայի ազատագրութեան Խորհուրդի նախագահ, նախկին վարչապետ եւ Արտաքին նախարար՝ Ժորժ Պիտօ, «Պետութեան հեղինակութեան դէմ դաւադրութեան» մեղադրանքով, 1962-ին ՕԱՍ-ի շրջագծին մէջ, Ալժերիոյ դէպքերու առնչութեամբ։ Ուրիշ մը կը վերաբերի Ֆր. Միթերանի որու խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջած է Ծերակոյտը 1959 Նոյ. 25-ին (Նիէվրի ծերակուտական էր, այն ատեն) Օպսերվաթուարի ծանօթ պատմութեան կապակցութեամբ։ Այսօր, ոմանք, որոշ հեգնանքով կը մխիթարեն Թափին, յիշելով այս պարագան, ըսելու համար որ նման բան մը արգելք չէ որ օր մը ենթական Հանրապետութեան նախագահ դառնայ։

ՖԵԼԻՔՍ ՀՈՒՖՈՒԷԹ -- ՊՈՒԱՆԵԼԻ, «ծերուկը» ինչպէս փաղաքշական ձեւով զինք կ'անուանէր իր ժողովուրդը, մեռաւ 88 տարեկանին խլիրդի հետեւանքով։ Երիցագոյնը աշխարհի պետական ղեկավարներու, 1960-էն, երբ Քոթ տ'Իվուառ կ'անկախանար, ի վեր է որ ան կ'իշխէր իր երկրին վրայ, միակը Ափրիկէի ուր ոչ մէկ պետական հարուած եղած է։ Ինք էր նաեւ հեղինակը Քոթ տ'Իվուառի «տընտեսական հրաշքին» նաեւ երկրին քաղաքական կայունութեան։ Մինչեւ նոր նախագահի մը ընտրութիւնը, այդ պաշտօնը կը վարէ, ըստ Սահմանադրութեան, Ազգ. Ժողովի նախագահը։ Մէկ ամսուան համար ազգ. սուգ հռչակուած է երկրին մէջ։ Հուֆուէթ-Պուանելի նախարար ալ եղած է Ֆրանսական կառավարութեան մէջ (1946 - 60)։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Ֆրանսացի մը սպաննուեցաւ Դեկ. 7-ին, 3-ի բարձրացնելով սպաննուած Ֆրանսացիներու թիւը Հոկտեմբերէն ի վեր։ Երկրէն հեռանալու ազդարարութեան պայմանաժամէն (Դեկ. 1) ետք երկու օտարականներ սպաննըւած էին արդէն։

ԿԱԹԹ-ի մէկ հարցը կարգադրութեան յանգեցաւ. ան կը վերաբերէր հողագործութեան եւ Ֆրանսա համաձայնեցաւ։ Միւս հարցերը դեռ առկախ կը մնային Դեկ. 8-ին։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ վիճակը աւելի քան ողբերգական է եւ քանի մը շաբաթէն ամբողջովին խաւարի մէջ պիտի թաղուի, ուժանիւթի չգոյութեան պատճառաւ։ Ջերմաստիճանը զերոյէն վար 20 է Կիեւ, ուր դպրոցները կը փակուին։ Ռուսաստան զգալապէս նուազեցուց ուժանիւթի իր հայթայթումը։

ԱԹԷՆՔ ժխտական պատասխան տուաւ Գերմանիոյ դիմումին որ բացատրութիւններ կ'ուզէր եւրոպական հարցերու իր նախարարին հակադրման արտայայտութիւններուն մասին։ Ան ըսած էր (Նոյ. 25) որ Գերմանիա «հսկայ մըն է տնտեսական զօրութեամբ եւ մանուկի ուղեղով»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, սնանկութեանց թիւը յաւելում կրած է Հոկտեմբերին, բաղդատմամբ նախորդ ամսուան, 4177-էն անցնելով 5629-ի։

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ մերժեց մասնակցիլ «Ճշմարտութեան ժամ»ուն (Դեկ. 12) բացատրական նամակ մը ուղղելով յայտագրին պատասխանատուին՝ Ֆ. Ա. տը Վիրիէօյի, ուր կը ճշդէ որ իրեն առաջարկուած նիւթերը կը վերաբերին «անցեալի ու ուրիշ տեղերու (Ռուսաստան, Չինաստան եւլն.) մինչ ինք կ'ուզէր խօսիլ իր կուսակցութեան քաղաքականութեան եւ ներքին հարցերու մասին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր պատասխանատու ընկերոջ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք հոգեճաշ կը տրուի, ողբացեալին յիշատակին, Ս. Դ. Հ. Կ. «Նազարբէկ» Երիտասարդական Միութեան կողմէ։

Այրի Տիկին Մարի Մազմանեան եւ ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հարազատին՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի։

Ի փոխարէն ծաղկեպսակի նուիրատւութիւն յիշատակը յարգողներուն։

UGAB-PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B.

présente :

CYCLE DE CONFERENCES SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE

ANNEE 1994

Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de *«Histoire de l'Arménie»*, par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը եւ իր բոլոր մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Անտոնեան ընտանիքներուն ընկերուհի Մալվինէ Անտոնեանի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE
présenteront et vous dédicaceront

« HISTOIRE DE L'ARMÉNIE»

(MOÏSE DE KHORENE)
nouvelle traduction

Le Vendredi 10 Décembre à 20 h 30

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ — ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակ -- Սօփրանօ -- Սրինգ

Դաշնակ ԱՆԱՀԻՏ ՍԵՐԵՔԵԱՆ
Սօփրանօ ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Սրինգ ՓԱԹՐԻՔ ՍԵՐԵՔԵԱՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20.30--ին

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ

26 ռիւ Սիպիէ, 13001, Մարսէյլ

Հիւրասիրութիւն։

Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.։

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE

vous propose de venir vous détendre dans une ambiance très chaleureuse

AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL

qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures

Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)

Pour tous renseignements
et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro,
69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Antony
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sous la présidence de
M. PATRICK DEVEDJIAN
Député des Hauts-de-Seine
et Maire d'Antony

Présentation et diaporama
du *projet de Gazoduc Iran-Arménie*
par *M. Haroutiun KEVORKIAN*
Secrétaire Général du Fonds Arménien de France

Vendredi 10 Décembre à 21 heures
dans la Salle du Syndicat d'Initiative d'Antony
Place Firmin-Gémier,
parking de la Place du Marché

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h
ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans	= 1.200 F. + voyage
3-9 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Stages à la M.C.A.

Quelques places sont encore disponibles dans nos stages
N'hésitez pas à nous consulter et à vous inscrire de suite

Dimanche 12 Décembre
14h — 19h
Gérard MADILIAN
Danses conviviales arméniennes

Participation aux frais

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Pour la poursuite de ses actions
au Zanguézour et au Karabagh
— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ Pour vos cadeaux de fin d'année
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d'Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) —

Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi)..................Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours)..............................Tél. : 47 50 40 47

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.213
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.213

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ՊԱՍՔԸՆ ՕՐԱՆ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ ԱԼ Կ'ԸՍԷ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Պասքըն Օրան Դեկտեմբեր 6-էն ետք ալ շարունակած է անդրադառնալ հայերէնով դասաւանդութեանց արգելքին հայկական վարժարաններու մէջ «Այտընլըք»ի մէջ:

Ստորեւ Դեկտեմբեր 7-ի իր յօդուածին արձագանգը զոր կուտայ «Մարմարա»:

«Այտընլըք»ի մէջ Պասքըն Օրան այսօր եւս կը շարունակէ Կրթական Նախարարութեան Ուսումնական Խորհուրդի դէմ իր քննադատութիւնները, Հայկական վարժարաններէ ներս Հայերէն ուսուցման վրայ դրուած արգելքին առնչութեամբ: Յօդուածագիրը, որ երէկուան թիւով գրած էր որ Ուսումնական Խորհուրդը Թուրքիոյ օրէնքներուն եւ Լօզանի Դաշնագրին դէմ մեղանչելով միջազգային հրապարակներու վրայ նեղ կացութեան մատնած էր Թուրքիան, այսօր եւս յիշեցումներ կ'ընէ Լօզանի խաղաղութեան դաշնագրի ինչ – ինչ յօդուածներէն: Օրինակի համար կը յիշէ 39-րդ յօդուածին Ա. հատուածը, ուր կ'ըսուի հետեւեալը. – «Ոեւէ թուրք հայրենակից, թէ՛ իր անձնական եւ թէ առեւտրական յարաբերութիւններուն մէջ, թէ՛ կրօնական գետնի վրայ մամուլի եւ կամ հաղորդակցութեան բոլոր ճամբաներով, հրապարակային հաւաքոյթներու ընթացքին, կրնայ իր ուզած լեզուն գործածել եւ ատոր վրայ որեւէ սահմանափակում կարելի չէ դնել»:

Յօդուածագիրը կը յիշէ, որ մեր կառավարութիւնները մինչեւ այսօր խուսափած են այս յօդուածները կիրարկելէ: Սակայն արտօնած են, որ Քիւրտերը եւ Լազերը իրենց լեզուները գործածեն, հակառակ որ անոնք ըստ Լօզանի, փոքրամասնութեանց իրաւունքներով օժտուած չէին: Երբ այս է կացութիւնը, Հայերը որոնք փոքրամասնութեանց իրաւունքներ ունին, Ուսումնական Խորհուրդի հրահանգին պատճառաւ պիտի չկարենան իրենց դպրոցներուն մէջ իրենց մայրենի լեզուն գործածել:

Յօդուածագիրը կը յիշէ նաեւ 40-րդ յօդուածը, ուր կ'ըսուի. – «Ոչ – իսլամ փոքրամասնութեան պատկանող թրքահպատակները, ծախքերը իրենց կողմէ վճարուելու պայմանաւ, իրաւունք ունին հիմնելու ամէն տեսակ բարեգործական հաստատութիւններ, կրօնական եւ ընկերային հիմնարկութիւններ, վարժարաններ եւ նմանօրինակ ուսումնական եւ կրթական հաստատութիւններ: Իրաւունք ունին զանոնք մատակարարելու, հսկելու եւ այդ հաստատութիւններուն մէջ իրենց լեզուն ազատօրէն գործածելու, նաեւ իրենց կրօնական արարողութիւնները հաւասար պայմաններու մէջ կիրարկելու»:

Ուսումնական Խորհուրդը միայն այս յօդուածն իսկ բռնաբարելով արդէն աւելին ըրաւ:

Յօդուածագիրը աւելի ընդլայնելով կը յիշէ նաեւ 41-րդ յօդուածին երկրորդ եւ երրորդ հատուածները, ուր կ'ըսուի թէ ոչ – իսլամ Թուրք հայրենակիցներ, եթէ կաբևոր թիւ մը կազմեն նահանգներու եւ թաղամասերու մէջ, պետական գանձէն, քաղաքապետական պիւտճէէն եւ կամ այլ պիւտճէներէ պիտի կարենան օգտուիլ ի նպաստ իրենց կրթական, կրօնական եւ բարեսիրական հաստատութիւններուն: Անոնք ալ իրաւունք պիտի ունենան պիւտճէէն բաժին ստանալու: Այս գումարները յիշեալ հաստատութիւններու լիազօր ներկայացուցիչներուն պիտի յանձնուին:

Յօդուածագիրը կը նշէ, որ Լօզանի դաշնագիրը ուրեմն, միայն մայրենի լեզուի պարտադրութիւն չէ որ կը բերէ, այլ նաեւ կ'որոշէ որ Թուրք Պետութիւնը դրամական օգնութիւն կատարէ այդ հաստատութիւններուն: Իսկ Ուսումնական Խորհուրդը, ի՛նչ հակասութիւն, ընդհակառակն այս վարժարաններուն մէջ կ'արգիլէ մայրենի լեզուով ուսուցումը:

Ուսումնական Խորհուրդը իր վերջին որոշումով ճամբայ բացած է, որ Թուրք Պետութիւնը միջազգային պատասխանատուութեան տակ մտնէ: Թէեւ այսօր այլեւս գոյութիւն չունի Ազգերու Միութեան Խորհրդարան մը, որ պիտի պատժէ այդպիսի պատասխանատուութիւն մը, սակայն այսօրուան մթնոլորտին մէջ, այն ինչ որ Թուրքիոյ տեսակէտէն կարեւոր է, պատժուիլ կամ չպատժուելու հարցը չէ, այլ այն հարցն է, թէ Թուրքիոյ մէջ մարդկային եւ փոքրամասնութեան իրաւունքներու մարզէն ներս պաշտօնական պատասխանատուութիւններ կը ծագի՞ն Թուրքիոյ համար, թէ ոչ: Յօդուածագիրը կը գրէ, որ Լօզանի դաշնագրին մէջ կայ նաեւ 45-րդ յօդուած մը: Ուսումնական Խորհուրդը միայն այս յօդուածով Թուրքիոյ գլխուն փորձանք փաթթած կ'ըլլայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ՈՒ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ

Ադրբեջանի նախագահը Խորհրդարանի նախագահ Կուլիեւի միջոցով դիմած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահին, խնդրելով որ զէնք, զինամթերք ու կամաւորներ ղրկէ իրենց, որպէսզի ետ առնեն կորսուած իրենց հողերը: Ցատկապէս հետաքրքրական կը նկատուի որ դիմումը կատարուած է Նախագահ Տէմիրէլի Բաքու այցելութեան նախօրեակին: Այցելութիւնը ծրագրուած է Դեկտ. 23-ին: Կուլիեւ Թեհրանի մէջ ալ յայտնած է թէ իրենց փափաքն է որ կազմուիը Թուրքիոյ տարածքէն անցնի:

Թուրք մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Թուրքիոյ Նախագահին այս այցելութեան որուն ընթացքին կ'ըսուի թէ օրակարգի նիւթ պիտի ըլլան Թուրքեւադրբեջանական յարաբերութիւնները, Միջին Ասիոյ եւ Ադրբեջանի քարիւղին հարցը, Հայկական գրաւումները եւայլն: Թուրքիոյ ղեկավար շրջանակները կը յուսան այս այցելութեամբ դարմանել կովկասեան իրենց քաղաքականութեան մինչեւ այսօր արձանագրած անյաջողութիւնը:

*

Թուրքիոյ վարչապետութեան պետական դիւաններէն լոյս տեսած են հետեւեալ հատորները. «Դիւանական վաւերագրեր Օսմանեան պետութեան ու Ադրբեջանի թրքական խանութիւններու յարաբերութիւններուն մասին – Շուշի, Նախիջեւան, Բաքու, Գանձակ, Շիրվան, Շէքի, Րեւան, Գուպա, Հոյ (1578-1914)» եւ «Դիւանագիտական վաւերագրեր Օսմանեան պետութեան եւ Կովկասի, Թիւրքիստանի, Ղրիմի խանութիւններուն յարաբերութիւններուն մասին (1687-1908)»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ՝ ՈՐՈՇ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ Է ԴՐԱՄԻ ՎԻՃԱԿԸ

Գոհունակութեամբ տեղեկացանք թէ Հայաստանի որոշ շրջաններ արդէն ապահովուած են ջեռուցումով: Այսպէս Երեւանի Դաւթաշէն, Նորք, Աւան (մէկ մասը) եւ Շէնգաւիթ: Երեւանի բուն կեդրոնը չի կրնար վայելել ջեռուցման նոյն դրութիւնը, քանի «շնորհիւ» խորհրդային ժառանգութեան, մայրաքաղաքին կեդրոնը կեդրոնական ջեռուցման դրութիւն չունի: Ջեռուցում կայ նաեւ Գիւմրի, Վանաձոր (Կիրովական) 2 / 3 համեմատութեամբ, Հրազդան եւայլն:

Ներկայիս (Դեկտեմբեր 9) իշխանութիւններու գլխաւոր մտահոգութիւնը կը վերաբերի Դրամին որու կայունութիւնը կարելի չէ ապահովել եւ արդէն Դեկտեմբեր 8-ին գիներու զգալի յաւելում կար եւ սեւ շուկայի վրայ ալ Դրամը կ'արժեզրկուէր: Դեկտեմբեր 9-ին, 20 լիթր եւղը 800 Դրամի բարձրացած էր, տոլարն ալ – որու սակը իշխանութիւնները ճշդած էին՝ 21 դրամ – կ'արժէր 35 դրամ (սեւ շուկայ):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Երեքշաբթի օր, Մոսկուայի Հայոց գերեզմանատան մէջ, 1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժի զոհերու յուշարձանին ծաղկեպսակներ դրած են Հայաստանի Մոսկուայի Ներկայացուցչութեան անդամները: Մշտական Ներկայացուցիչ՝ Ֆելիքս Մամիկոնեան ալ մամուլի ասուլիս մը տուած է, ապա, իրիկունը Հայաստանի Ներկայացուցչութեան մօտ տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը որու մասնակցած են Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան պատուիրակութիւնը, նախարարի տեղակալ՝ Վիտալի Զուրկինի ղեկավարութեամբ, Նախկին խորհրդային ղեկավարներ՝ Նիկոլայ Ռիժկով (երկրաշարժի օրերուն Խորհրդային Միութեան վարչապետ), Վորոնին, Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի (այն օրերուն) Ա. քարտուղար Սուրէն Յարութիւնեան, Ադրբեջանի Մոսկուայի մշտական ներկայացուցիչ՝ Ռամիզ Ռզայեւ եւ Վրաստանի դեսպան՝ Վալերիան Ադվաձէն: Համերգը տուած են Ռուբէն Ահարոնեան եւ Արաքս Դաւթեան: Դեկտեմբեր 6-ին, Մոսկուայի Երաժշտանոցի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է համերգ մը, նուիրուած նաեւ երկրաշարժի զոհերուն: Մասնակցած են Երաժշտական Թատրոնի մեներգիչներ եւ Հայկական հնագոյն երաժշտութեան Ներսէս Շնորհալի երգչախումբը:

– Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» մեծ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7, ժամը ճիշդ 11.41-ին, Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի, յիշատակի համերգ մը տուած է երկրաշարժի հինգերորդ տարելիցին առթիւ:

Սպիտակի շրջանի Ջրառատ գիւղին մէջ Դեկտեմբեր 7-ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին կառուցանուած յուշահամալիրին, որուն հեղինակներն են Բորիս Դիլոյեան եւ Վալերի Գաբրիէլեան: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են Լ. Տէր – Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան եւ Հ. Բագրատեան: Անոնք այցելած են նաեւ Վանաձոր, ուր զոհերու յուշարձանին ծաղկեպսակներ դնելէ ետք կարգ մը տեսակցութիւններ ունեցած են քաղաքի վերակառուցման, բնակարանի, հիմնադրամի, դպրոցներու, առողջապահական հաստատութիւններու, ընկերա – կենցաղային հարցերու շուրջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը (Դեկ. 9) բաւական խանգարեց երթեւեկը արուարձաններու թէ մեծ գիծերու վրայ: Ուղեւորներուն այս շարժումին դրդապատճառն է աշխատանքներու ջնջումներ:

ԵԼՑԻՆ, ընտրութիւններէն երեք օր առաջ, երթուղարձ մը ըրաւ Պրիւսէլ 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Համաձայնագիր մը պիտի ստորագրէ որ թոյլ տայ ռուսական արտադրութեանց աւելի լաւ ընդունելութիւն մը արեւմտեան շուկային վրայ:

ԺԷՔ ԼԱՆԿ դադրեցաւ երեսփոխան ըլլալէ, Սահմանադրական Խորհուրդը ջնջած ըլլալով իր ընտրութիւնը, ապօրինի գործելակերպի պատճառով իր ընտրութեան համար: Մշակոյթի նախկին նախարարը արտօնուած գումարներէն աւելին ծախսած է ընտրապայքարին համար: Տարուան մը համար անընտրելի է, այլ խօսքով չի կրնար ներկայանալ յաջորդ մասնակի ընտրութեան:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ բազմացումը (174) Ռուսաստանի մէջ պատճառ է որ սնանկութիւններն ալ հետեւին: Առաջին շարքի վրայ էր Ռուսինվեսպանքը որ սնանկացաւ Նոյեմբերի վերջ, վարկերու դրութիւնը գլուխը առած գացած ըլլալով: Լիպերասիոնի թղթակիցը կը պատմէ որ մաքրուհին ընող կնոջ երբ հարց կը տրուի թէ ո՞ւր են վարիչները, խնդալով կը պատասխանէ «Նախո՞րդ վարիչները, առանձին չէք գիրենք փնտռող: Ոստիկանութիւնն ալ եկաւ, յաճախորդներ ալ, բայց երկու ամիս է գանձը առած Քանաուեան կղզիները գացած են»:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ յայտարարած է թէ պիտի քուէարկէ Սահմանադրութեան համար որ թոյլ պիտի տայ Ռուսաստանի դուրս ելլել տագնապէն, բայց, կ'աւելցնէ «քուէ չեմ տար բոլշեւիկներու այն տեսակին համար որ Կրեմլին նստած է»:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը իր լուծարքը քուէարկեց: Մարտ 7-ին տեղի կ'ունենան նոր ընտրութիւններ: 1989ին ընտրուած Խորհրդարանին 360 երեսփոխաններէն 190-ը հրաժարած էին:

ՔՐԷԹԷՅԼԻ ժողովրդական թաղամասի մը 12 յարկնոց շէնքին երրորդ յարկը հրդեհ մը ծագած է Դեկ. 8-ին որ արագօրէն տարածուած է եւ բնակիչները շրջափակուած են: Վեց մեռեալ կայ (5-ը՝ երախաներ): Կը կարծուի որ շէնքին կարգ մը սարքաւորումները ջեռուցման դրութեան մաշած են եւ հոնկէ ծագած է հրդեհը: Մեռեալներէն զատ բնակիչներուն մէջ 18 հոգի թունաւորուած են նաեւ 7 հրշէջ: Ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԷՆ ԼՈՆԿ-ԱՅԼԸՆՏ գիծը ապահովող կառախումբին մէջ, ճամբորդ մը յանկարծ խելագարած ատրճանակը պարպած է խռնուած բազմութեան վրայ: Զորս մեռեալ կայ եւ 21 վիրաւոր: Քիչ ետք կարելի եղած է զինքը չէզոքացնել եւ ոստիկանութեան առաջնորդել:

ՆՈՒԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ՍԻԿԻԼԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ-ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԵՒ ՄՆՆԴԵՂԷՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱԳԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԼԻՐ-ԿԱՌՈՅՑ ՄԸ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը տատամսիմ եւ խկապէս կը դժուարանամ գրելու այս տողերը: Չէի ուզեր գրել նիւթի մը մասին՝ որ առաւօրէն կ'ողողէ, յատկապէս, մեր սփիւռքեան մամուլը. «Հայաստանի Օգնութեան» «թեման»: Սակայն, ինչպէս յաճախ կը պատահի, շատ մը պատճառներ կը ստիպեն քեզ որ գրես, ոչ որպէսզի յանձնուիս գովասանական խօսքերու, այլ պարզապէս ծանօթացնելու, առիթ տալու անդրադարձութեան, որ կարօտ է յաճախ փորձառական տուեալներու, մատնանշելու էականն ու անհրաժեշտը, ժամանակներու եւ անակնկալ պատահարներու առաջարկած հարցերու՝ լուծումին:

1988-ի Դեկտեմբեր 7-ի աշխարհակործան եւ աղէկէզ երկրաշարժէն ետք, աշխարհն ամբողջ ոտքի ելաւ. մարդիկ, յանուն մարդկութեան, երկարեցին Հայոց իրենց սիրոյ ձեռքերը: Շատերու կարգին, եւ գուցէ ուրիշներէն աւելի, (վըկայութեամբը մեր ժողովուրդին) այդ օրերուն, իտալացի ժողովուրդը, շատ մօտ եղաւ մեր ժողովուրդին, ցուցաբերելով յատուկ սէր ու սրտակցութիւն թէ՛ բարոյապէս եւ թէ գործնական ու նիւթական անմիջական միջոցառումներ՝ ամոքելու ցաւը մեր ժողովուրդին. շատ օգնութեան խօսուն ձեռնարկներէն մին եղաւ, «իտալական աւանի կառոյցը», որ իր յարկերէն ներս ընկալեց բաւարար թիւով տնազուրկ ընտանիքներ: Այո՛, երկրաշարժէն հարուածուած մեր ժողովուրդը զրկուեցաւ, յանկարծ, իր հարազատ բոյնէն եւ զայն ջերմացնող անփոխարինելի անդամներէն. մայր մը կուլար անմըխիթար՝ սեղմած անշունչ մարմինը իր զաւկին, հայր մը, յուսահատ ճիչերով հողին կը յանձնէր իր կինը, եւ մանուկներ որ յաւէտ կը զրկուէին հօր ու մօր գգուանքէն: Ողբերգակ այդ տեսարաններուն մենք ականատես եղանք. եւ եթէ մէկ կողմէն կը ճմլէին մեր սիրտերը, միւս կողմէն, մեզ կը դնէին, պրկուած ջիղերով, ծանր պատասխանատուութիւններու տակ: Առաջին անգամ ըլլալով, կարծէք, Սումգայիթի եւ Բաքուի արիւնաթաթախ «կարմիր լուրերու» ստեղծած ընդվզումին ահազնութեամբ եւ զուգահեռ, երկրաշարժը ստեղծեց ամէնուս մէջ, սիրոյ եւ եղբայրութեան բոլորովին նոր բնոյթի կամուրջ մը, որ մեզ կը զօդէր յատուկ գիտակցութեամբ եւ նոր հեռանկարներով մեր ժողովուրդին եւ երկրին հետ. դեռ աւելին. կը խարսխէր մեր մէջ անխախտ կամքը, վճռականօրէն կարելի ու հնարաւոր միջոցներով մասնակցելու համայն ճիգերուն, մեր ժողովուրդի եւ երկրի բարոյական ու նիւթական կառուցումին:

Զգելով ուրիշ առիթներու տեսաբանական կարգ մը խորհրդածութիւններ, կ'ուզեմ շեշտել լոկ՝ թէ վերակառուցումը նկատի ունի որոշ երկիր մը եւ ժողովուրդ մը որ հոն կ'ապրի: Հետեւաբար ասոր ի նպաստ ամէն աշխատանք՝ պէտք է հիմնուած ըլլայ եւ ընկալուի այդ ժողովուրդէն, թափանցէ անոր հասկացողութեան մէջ, որպէսզի ան իր կարգին բերէ ի'ր մասնակցութիւնն ու գործակցութիւնը: Արդարեւ ոչ մէկ ապագայ կը խոստանայ այն ձեռնարկը որ նկատի չառնէր այն ժողովուրդը որուն վիճակը կ'ուզէ բարելաւել կամ երկիրը որու վերակառուցումին հետամուտ է: Ինքնակամ ու միակողմանի իրագործումները ուշ կամ կանուխ ամլութեան կը դատապարտուին:

Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը, թերաճ երկիրներու կարգին կարելի չէ դասել: Եթէ այսօր կայ սննդեղէնի կամ այլ կենսական ապահովութիւններու վառելանիւթի, ելեկտրականութեան ... պակաս, ասոր պատճառը ամէն բանէ առաջ չակերտաւոր երկրաշարժն էր, համայնավար եւ ամբողջատիրական վարչաձեւի յանկարծակի փլուզումն էր, որուն կապուած էինք տնտեսապէս. մեր անակնկալ եւ անմիջական անկախութեան բնական հետեւանքը, Ազրբէջանի կողմէ անխրաւ շրջափակումը մեր երկրին. եւ հուսկ ցեղային եւ ազգային մեր նկարագիրը, վերածուած նաեւ քաղաքական դիրքի, որ չուզեր հացի մը համար գիջիլ եւ չըլլալ ամբողջապէս յանձնառու ազգային պատմական իր պատասխանատուութիւններուն, եւ կը մերժէ՛ դաւաճանել այն հաւատարմութեան թաքուն ուխտին որ, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի ու միշտ աւելի կը հաստատուի:

Վերակառուցումի ամէն աշխատանք պէտք է կատարուի այս ենթահողին վըրայ, արժեւորելով անոր կազմիչ եւ արտայայտիչ տարրերու ինքնատիպ բնոյթը: Վերակառուցում, հետեւաբար, կը նշանակէ ստեղծել աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ եւ համապատասխան կառոյցներ տալ այս տիպի նկարագիր ունեցող ժողովուրդին որպէսզի ան աշխատի եւ՛ արտադրէ եւ՛ զարգանայ եւ՛ հզօրանայ ի'ր միջոցներով եւ հնարաւորութիւններով, առանց հարկատու ըլլալու ուրիշին (գիջումի կամ ենթակայութեան իմաստով) այլ յանուն ժողովուրդներու իրաւունքին եւ ընկերային արդարութեան, հրաւիրէ մեծ պետութիւնները, լուծելու ներգործական ու նպաստաւոր միջամտութեամբ, դրացի Պետութիւններու ստեղծած քաղաքական հանգոյցները, որպէսզի ձերբազատի տնտեսական մակարդակի կաշկանդումներէն եւ յաջողի ծաղկեցնել իր սեփական ճարտարարուեստն ու երկրագործական արդիւնաբերութիւնը:

*

Ահա այս տեսակէտով կարեւոր նուաճում մը եղաւ, երկրագործական – անասնաբուծական համալիր կառոյցի մը հիմնարկը Սպիտակի մէջ:

Ծրագիրը իր ընդարձակութեամբ թէ՛ հմայիչ էր եւ թէ խթանիչ: Սպիտակ քաղաքը, որ եղած էր կիզակէտրոնը երկրաշարժին, պիտի օժտուէր տնտեսական կարեւոր արտադրողական կեդրոնով մը: Նման կառոյց մը, իր տեսակին մէջ առաջինը պիտի ըլլար, ոչ միայն Հայաստանի համար այլեւ համաձայն տեղական վկայութեան, նաեւ շրջակայ հանրապետութիւններուն համար: Նման կառոյց մը պիտի տար թէ՛ գործ եւ թէ սնունդ Սպիտակի ժողովուրդին:

Այս ծրագիրի ամբողջական «ֆինանսաւորումը» յանձն կ'առնէր Իտալիոյ Սիկիլիա նահանգի նախագահութիւնը, տրամադրելով իտալական 15 միլիառ լիրէթ (շուրջ 13 միլիոն ամերիկեան տոլար): Այս նպաստը Սիկիլիոյ նահանգի նախագահութիւնը կ'ընէր, երկրաշարժէն տուժած Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդին: Շինարարական աշխատանքները կը ստանձնէր իտալական ՕՖՄԱ շինարարական եւ գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որ արդէն Հայաստանի մէջ կը գործէր, եւրոպական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ տընտեսական նպաստով, իրագործելով 28 որակաւոր նախաշինուածքներ, 5200 մեթր քառակուսի տարածքով, բժշկական եւ առողջապահական սարքաւորումներով Կիրովականի եւ Սպիտակի մէջ: Նոյն շինարարական ընկերութիւնը Իտալիոյ դըրամական աղբիւրներով եւ մեր գործակցութեամբ, իրագործած էր յատկապէս երկրաշարժէն վնասուած վայրերու մէջ հետեւեալ կառոյցները. 80 հոգինոց նախակրթարան մը Կիրովականի մէջ (Լէքքօ քաղաքի նպաստով). 200 հոգինոց նախակրթարան եւ միջնակարգ դպրոց մը Գիւմրիի մէջ (Ուտինէ, Փորտենօնէ, եւ Կօրիցիայի նպաստով). 120 հոգինոց մանկապարտէզ – դպրոց Ջրաշէնի մէջ (Վերոնա քաղաքի «Արենա» թերթին հանգանակած գումարով). 140 հոգինոց մանկապարտէզի մը շինութիւնը Գիւմրիի մէջ (Քալթանիսէթա, Ուտինէ, Պելլունօ եւ Լեքքոյի ընծայած գումարով), 100 անկողինոց մանկական հիւանդանոց մը Կիրովականի մէջ յարակից ինքնաբաւ սարքաւորումով (Նուիրուած Մեսսինա գաւառին կողմէ). 4800 մեթր քառակուսի տարածութեամբ երեք յարկանի «փոլիքլինիք» մը Գիւմրիի մէջ («էնի» ընկերութեան կողմէ նուիրուած) «ալիմինիոմէ» կըղպանքներու, դուռերու, պատուհանի շըրջանակներու գործատեղի մը Գիւմրիի մէջ (Ֆրիուլի, Վենեցիա – Ճիուլեա նահանգի կողմէ նուիրուած). դարձեալ՝ Գիւմրիի մէջ, այս անգամ թիւ 33 Մանկապարտէզի (այսօր ճանչցուած Հոփսիմեանց անունով եւ կ'ընդունի 200 աշակերտ) եւ թիւ 8 միջնակարգ դպրոցի (այսօր կոչուած Ղեւոնդ Ալիշան եւ կ'ընդունի 1100 աշակերտ) վերանորոգումը համաձայն կըրթաղատիարակչական ներկայ պահանջներուն եւ համապատասխան կահաւորումներով (նուէր՝ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան):

Ժամանակագրական կարգով վերջին ձեռնարկը եղաւ երկրագործական – անասնաբուծական համալիրի կառոյցը Սպիտակի մէջ: Այս ձեռնարկը (նախորդներէն շատ աւելի ընդարձակ եւ բազմակողմանի) կազմակերպելու եւ աշխատանքները համակարգելու նպատակով, կազմուեցաւ իտալա – հայկական յանձնախումբ մը (Հայաստանի ներկայացուցիչները նշանակուեցան Հայաստանի կառավարութեան կողմէ) կեդրոն ունենալով Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, որուն տնօրէնութիւնը կը վարէի եւ անդամ էի այդ յանձնախումբին իբր նախաձեռնող եւ համակարգող աշխատանքներուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ – («Յառաջ»). –

Հռոմի Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդի ժողովին մասնակցելու համար Հայաստանի Արտաքին Նախարարը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին հայկական գիծերու օդանաւով Երեւանէն Միլանօ ժամանեց ու դիմաւորուեցաւ համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիսեանի կողմէ: Վահան Փափազեանին կ'ընկերակցէին Արտաքին նախարարութեան մէջ իր գործակիցներէն Խաչատուր Զուլոյեան եւ Սամուէլ Մկրտչեան:

Նոյն օդանաւով ժամանեց նաեւ Հայաստանի Ընկերային Ապահովութեան Նախարար՝ Աշոտ Եսայեան իր թարգմանչուհիի՝ Գեղանոյշ Խանոյեանի հետ, Մալթայի մէջ բացուելիք ՄԱԿ-ի ընտանիքի հարցերու վերաբերեալ ժողովին մասնակցելու:

Բոլոր հիւրերն ալ առաջնորդուեցան Հիլթըն պանդոկը: Երեկոյեան Հայաստանցի հիւրերը նոյն պանդոկի ճաշարանին մէջ ընթրիքի սեղանի շուրջ գտնուեցան համայնքի հոգեւոր հովիւին ու տասնեակ մը ազգայիններու հետ:

Շաբաթ առաւօտ Գորիէրէ տէլլա Սեռա իտալական ազդեցիկ օրաթերթի թըղթակիցը՝ Կուիտօ Օլիմփիօ հարցազրոյց մը ունեցան Հայաստանի Արտաքին Նախարարին հետ, որ լոյս տեսաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ («Յառաջ» յղուածը քիչ անդին):

Նոյն օրը երեկոյեան հայաստանցի հիւրերը Հայ Տունին մէջ ներկայ եղան հաւաքոյթի մը, որու ընթացքին Վահան Փափազեան խօսք առնելով բացատրեց Հայաստանի ու Ղարաբաղի քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային վիճակը ու բանակցութիւններու միջոցաւ հակամարտութեան վերջ տալու եւ այս ձեւով լուծում մը գտնելու մասին տեղեկութիւններ տուաւ: Ան անդրադարձաւ նաեւ վերջին երկու տարիներուն Եւրոպայի մէջ բացուած հայկական դեսպանատուներու աշխատանքներուն, հայ – իտալական յարաբերութիւններու ու նոր դեսպանատուներ բանալու համար ծառացած նիւթական դժուարութիւններուն եւ այլ յարակից խնդիրներու, որոնք պարզաբանեց խոհեմ մօտեցումով:

Հաւաքոյթի սկզբնաւորութեան Սարգիս Քահանայ Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ Հայ Տուն ժամանեց Հայաստանի Անգլիոյ դեսպան Արմէն Սարգսեան, որ Արտաքին Նախարարին կողմէ հրաւիրուած էր որպէս Եւրոպայի մէջ Հայաստանի աւագ դեսպան մասնակցելու Հայաստանի պատուիրակութեան հետ Հռոմի ժողովին:

Արտաքին նախարարին խօսքէն ետք ներկաներուն առիթ տրուեցան հարցեր ուղղելու, որոնց տրուեցան գոհացուցիչ պատասխաններ:

Դեսպան Արմէն Սարգսեան խօսք առնելով հակիրճ կերպով անդրադարձաւ հայ – անգլիական յարաբերութիւններուն եւ Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանատան գործունէութեան ինչպէս նաեւ լոնտոնահայ համայնքի տարած գործունէութեան ու դեսպանատան տուած կարեւոր աջակցութեան:

Վերջաւորութեան Սարգիս Քահանայ շնորհակալութիւն յայտնեց Հայաստանցի դիւանագէտներուն եւ յոյս յայտնեց որ բանակցութիւններու շնորհիւ Հայաստանն ու Ղարաբաղը կը վերագտնեն իրենց խաղաղութիւնը ու տնտեսական զարգացման միջոցաւ երջանիկ ու բարօր կեանք կ'ունենան: Ան գովասանքի խօսքեր ըրաւ երիտասարդ բայց հասուն դիւանագէտներու հասցէին, որոնք թէեւ տարբեր մասնագիտութիւններու տէր, այսօր դիւանագէտի լրջութեամբ ու իմաստութեամբ միջազգային ատեաններու մէջ կը ներկայացնեն Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի շահերը:

Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Կիրակի առաւօտ, Հայաստանցի հիւրերը ներկայ գտնուեցան Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, որու ընթացքին Սարգիս Քահանայ իր քարոզին մէջ օրուան Աւետարանի Անմիտ Մեծատունի առակի պատմութենէն հանեց շահեկան եզրակացութիւններ ու շինիչ պատգամներ՝ հարստութիւնը լաւ նպատակներու գործածելու, հոգեւոր արժէքներ ու հոգեկան կեանքը առաւելագոյն չափով ապրելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ:

Կէսօրէն ետք, հայաստանցի հիւրերը Սարգիս Քահանայի, Ցակոբիկ Մանուկեանի եւ Պետրոս Բիւլիւքեանի հետ այցելեցին Միլանոյի պատմական ու տեսարժան վայրերը ու զրոյց ունեցան հայ – իտալական յարաբերութիւններու ու համայնքին կողմէ Հայաստանին տրուելիք նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան վերաբերեալ:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Հռոմ մեկնեցաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29-ի առաւօտեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«CORRIERE DELLA SERA»

(29 Nov.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

«ԱՖՂԱՆ ՄԻՋԱՀԷՏՆԵՐ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ»

Պատերազմը Լեռնային Ղարաբաղի Հայերու եւ Ազրբէջանի միջեւ, միւս լուրջ հակամարտութիւնը որ կ'արիւնոտէ Կովկասը, վտանգաւոր հաւանականութիւն կը ստեղծէ ընդարձակուելու: Ազերիներու շարքերուն մէջ քանի մը շաբաթներէ ի վեր կը կռուին նաեւ աֆղան միջահետիներ, որոնք օգնութեան կը փութան Բաքուի «եղբայրներուն»: Ասոնց ազատամարտիկներու ներկայութիւնը – կ'ամբաստանէ Հայաստանի Արտաքին Գործերու Նախարարը Վահան Փափազեան, չբացայայտուած կերպով կը միջազգայնացնէ հակամարտութիւնը ու պատրուակ կը դառնայ Ռուսերուն, որ միջամտեն:

Փափազեանը կ'ուղղուի Հռոմ, ուր պիտի մասնակցի Երեքշաբթի օր, բացման Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդի վեհաժողովի աշխատանքներու ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը.: Կարեւոր ժողով մը, ուր Կովկասի ճգնաժամը եւ Մոսկուայի դերը նախկին հանրապետութիւններու մէջ, բաղկացուցիչ մասերը պիտի ըլլան կարգ մը ստիպողական թըղթածրարներու:

– Կրնաք պատկեր մը տալ Ղարաբաղի մէջ տիրող կացութեան:

«Եթէ նոյնիսկ ուղղակի չենք մասնակցիր պատերազմին, մեր քաղաքական կեանքը խորապէս կը խռովուի այս

ոզերգական իրադարձութիւններէն, որ արժած է առնուազն 12 հազար անձերու կեանքը։ Սուղ գին մը կը վճարենք տըն-տեսական շրջափակման պատճառաւ։ Մեր նպատակն է խաղաղ լուծում մը, որուն պէտք է հասնինք Սի-Էս-Սի-Ը-ի շրջանա-կին մէջ։ Մենք կարողացանք համոզել Ղարաբաղի հայ ղեկավարները այս բսե-լու ծրագրի մը, որ կը նախատեսէ իրենց ետ քաշուիլը գրաւուած հողերէն։ Փո-խարէնը կը պահանջենք շրջափակման վերջ դնել եւ սկսիլ բանակցութիւնները վի-ճայարոյց շրջաններու իրաւավիճակին վերաբերեալ։ Դժբախտաբար Բաքու ժխտականօրէն պատասխանած է եւ փաս-տեր ունինք, որ նոր յարձակումի մը կը պատրաստուի»։

-- Ազերիները արտաքին օգնութիւն ու-նի՞ն։

«Վստահաբար, բացի Թուրք զինուորա-կաններէն որոնք բանակը ձգած են Բա-քուի ուժերուն միանալու համար, տա-սնեակներով գործ գայլեր կան (աջ ծայ-րայեղականներ, որոնց կապուած էր Ալի Աղճա) եւ ժամանակէ մը ի վեր աֆ-ղան ազատամարտիկներ»։

-- Ինչպէ՞ս են ձեր յարաբերութիւննե-րը Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ։

«Թուրքիան խորապէս ներկայացուած է հակամարտութեան մէջ եւ չի ծածկեր իր թշնամութիւնը մեր նկատմամբ։ Մինսկի խումբը՝ Սի -- Էս -- Սի Ը--ի, Անգարայի դիմած է Հայաստանի հետ սահմանները բանալու, բայց անոնք ժխտական պատաս-խան ցոյց կուտան։ Զօրավարներու ծան-րութիւնը կը զգացուի Տէմիրէլի ընտ-րութիւններուն վրայ։ Իրանը, փոխարէն կը շարժի խելացի ու նուրբ կերպով։ Սոսկ պարագայ մը չէ որ մենք Այաթոլլաննե-րու հետ կարողացած ենք լաւ յարաբե-րութիւններ հաստատել»։

-- Խօսք կ՚ըլլայ ռուսական կայսերա-պաշտութեան վերադարձին մասին։

«Յստակ է որ Մոսկուան կ՚ուզէ պահ-պանել իր ազդեցութիւնը, որ ունէր Սի -- Էս -- Սի -- Ը եւ այս նպատակին հաս-նելու համար կը գործածէ բոլոր հնարա-ւոր միջոցները։

Ցամենայնդէպս համոզուած ենք որ լաւ դարման մըն է ռուսական նուաճողական քաղաքականութեան վերադարձին դէմ, ժողովրդավարութեան զարգացումը Ռու-սիոյ մէջ։

-- Ռուսական ներկայութիւնը նեղացու-ցիչ դժուարութիւններ կը ստեղծէ՞։

«Իրենց հետ լաւ յարաբերութիւններ ունինք, մինչդեռ Ազերիները Էլչիպէյի շրջանին, որ Թրքական հովանաւորու-թեան տակ էր, ռուսական բանակը վը-ռնտեցին։ Մենք բանակցութիւններ կը վարենք երեք մեծ ռուսական յենակէտեր ստեղծելու Հայաստանի մէջ, երկկողմանի համաձայնութեան մը ստորագրման մի-ջոցաւ։ Ստախօս մը պիտի ըլլայի եթէ ըսէի թէ ասիկա մեզի համար յարմար չէ։ Կը հաւատամ թէ առանց Մոսկուայի միջամտութեան անհնարին է Ղարաբաղի հակամարտութիւնը լուծել»։

КОՒԽՏՕ ՕԼԻՄՓԻՕ

ԲԺԻՇԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հոլանտայի Ծերակոյտը Դեկ. 1-էն վա-ւերացուց հեշտամահութեան (էօթանա-զի) օրէնքը որ արդէն 20 տարիէ ի վեր արտօնուած էր երկրին մէջ։ Այսու-հետեւ պատժական հետապնդումէ զերծ պիտի ըլլան այն բժիշկները որոնք օ-ժանդակութեան կը փութան անհան-դուրժելի տառապանքներու մատնուած անյոյս կացութեան մէջ գտնուող հի-ւանդներու։

Եւրոպական առաջին երկիրն է Հո-լանտան որ կ՚որդեգրէ «ծրագրուած» մահուան սկզբունքը, Վատիկանի հետ սուր բանավէճերէ ետք։

Այս լուրը, որոշ է որ չի կրնար չա-ուրախացնել այս մարդին յանդուգն ռահվի-րային որ կը կոչուի բժիշկ Ժագ Գէ-որգեան։ 65 տարեկան է ան ու մինչեւ այսօր քանիցս դատական հետապնդու-մի ենթարկուեցաւ շուրջ 20 անբուժե-լի հիւանդներու անձնասպանութեան օ-ժանդակելու մեղքին համար։ Հայազգի բժիշկին արգիլուած է կիրարկել իր ա-սպարէզը Միացեալ - Նահանգներու ամ-բողջ տարածքին վրայ։ Ան դարձած է հեշտամահութեան խակական արհեստա-վարժ մը որ իր հնարած սարքերով կը դիւրացնէ անբուժելի հիւանդներու մա-հը երբ անոնք կ՚որոշեն վերջ տալ իրենց կեանքին։ Հնարած առաջին սարքը կը ծառայէր մահաբեր չիճուկ մը ներար-կելու հիւանդին երակէն. յետոյ, ժամա-նակի ընթացքին ան զարգացուց ուրիշ թէքնիք մըն ալ. պատրաստեց դիմակ մը որ բնածխային կազի ընդունարանի մը կապուած էր։

Բժիշկ Գէորգեան ինք ուղղակի չի մաս-նակցիր գործողութեան. նախաձեռնու-թիւնը ամբողջովին կը ձգէ հիւանդին։ Ան իր ազատ կամքով կը դիմէ մահուան, օգտուելով բժիշկ Գէորգեանի տրամադ-րած միջոցէն։ Այսուհանդերձ, անցեալ Մարտին, 70-ամեայ հիւանդի մը կամա-ւոր մահը ծանր ամբաստանութիւններու պատճառ եղաւ բժիշկին հասցէին։ Կաս-կածներ յայտնուեցան որ հիւանդը ու-զած է բնածխային կազի դիմակը հանել տալ, սակայն մինչեւ այդ պահը ներ-շնչուած կազը արդէն իր աւերը գործած էր։

Ամէն անգամ որ դատարան կը ներկա-յանայ, բժիշկ Գէորգեան զօրակիցներու ցոյցերուն առարկայ կ՚ըլլայ։ Ամէն ան-գամուն ալ կը կրկնէ թէ ոչինչ կրնայ զինքը ետ կեցնել իր «սրբազան առաքե-լութենէն»։ «Ոչ ոք կրնայ արգելք ըլ-լալ ինծի. ոչ իսկ բանտը» ըսած էր ան անցեալ Փետրուարին, ապարէզ կար-դալով դատարանին որ չորս տարի բան-տարկութեան եւ 2000 տոլար տուգան-քի դատապարտած էր զինքը։ Երկու ան-գամ ազատ արձակուած է երաշխաւորա-գինով ու հացադուլի դիմելով։ Ներկա-յիս, Դեկտեմբեր 1-էն ի վեր ան կրկին արգելափակուած է, իր հնարած սար-քովանցեալ Հոկտեմբերին հիւանդի մը կազահեղձ ըլլալուն օգնելու ամբաստա-նութեամբ. պահանջուած երաշխաւո-րագինը 50 հազար տոլար է, իսկ բժիշ-կը կը յայտարարէ որ պատրաստ է կըր-կին հացադուլի դիմելու, մինչեւ որ ա-զատ արձակուի։ Իսկ բանտի վարչու-թիւնն ալ յայտնած է թէ ատիկա անձնա-պանական արարքի մը համազօր է ու ի-րենք ի հարկին բռնի ուժով պիտի սը-նուցանեն զինք։

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 6, Երկուշաբթի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Ե-կեղեցիին մէջ շուրջ երեք տասնեակ հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ յուղարկա-ւորութիւնը գրագէտ Եղիշէ Այվազեանի։ Արարողութիւնը կատարեց Մեսրոպ Աւագ Քահանայ Ժամկոչեան, իր շուրջը ունե-նալով Աւետիս եւ Յարութիւն քահանանե-րը։ Մեսրոպ Աւագ Քահանայ ոգեկոչեց Ե. Այվազեանի քաղցր յիշատակը, ապա արարողութեան աւարտին, յանուն Ֆը-րանսահայ Գրողներու ընկերակցութեան յարգանքի խօսք արտասանեց նախագա-հուհի Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեան։ Ան կենսագրական ամփոփ տեղեկատուու-թեան հետ շեշտեց թէ Ե. Այվազեան հայու բնորոշ կեանք ապրած էր անցնե-լով երկրէ երկիր -- Հայաստան, Պարս-կաստան, Ֆրանսա, Թուրքիա -- մշակոյ-թէ մշակոյթ, ականատես ըլլալով ժողո-վուրդին դառն շրջաններուն, ինչպէս՝ 1915ը-, նաեւ ուրախ օրերուն, ինչպէս՝ 1918-ի առաջին անկախութիւնը։ Յիշեց իր կնոջ՝ Էլիզ Գավուքճեան -- Այվազեանի յիշատակին անոր հաստատած գրական մրցանակը որով 1982-էն ի վեր պարգե-ւատրուած էին Սփիւռքի տասնեակ մը գրողներ։ Ըսելէ ետք թէ Ե. Այվազեան պիտի յիշուի որպէս իմաստասիրական որոնումներու տէր գրողը, Հ. Գալֆայ-եան -- Փանոսեան իր խօսքը աւարտեց անոր «Անէացում» բանաստեղծութենէն քառատողի մը ընթերցումով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌՈՒԷՀ
ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱԶԴԱՆ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Կալեան հաստա-տութիւն -- մշակութային յառաջատարման նախաձեռնութիւն։
Լոս -- Անճըլըս, 1993

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ու-նեցած է օծման արարողութիւնը հայ կաթողիկէ նորակառոյց Ս. Գրիգոր Լու-սաւորիչ Եկեղեցւոյ ձեռամբ Հայ Կաթո-ղիկէ Կաթողիկոս -- Պատրիարքին՝ Յովհ. Պետրոս ԺԸ.-ի։ Պատարագած է նաեւ Յովհ. Պետրոս ԺԸ.։ «Հայր Մեր»էն ա-ռաջ քարոզած է Միացեալ -- Նահանգներու եւ Գանատայի հայ կաթողիկէ Թեմի Ա-ռաջնորդը՝ Ներսէս Արք. Սէթեան։ Պա-տարագէն ետք տեղի ունեցած է աջհամ-բոյր։ Երեկոյեան Փրէնս պանդոկին մէջ հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է, ապա՝ պաշտօնական ճաշ, աւելի քան 500 հոգիի մասնակցութեամբ։ Հանգանակու-թեան ընթացքին, մէկ ժամուան մէջ գո-յացած է 216 հազար գանատական տոլար։

❦

ՆԱՒԸԼՑԳԱՐՈՒԻ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիր-ւած Վարդան Կոմիկեանի «Համրիչի Հա-տիկներ» հատորին, անոր հրատարակու-թեան առթիւ։ Դպրեվանքի Սանուց Միու-թեան գնահատելի գործունէութեան մաս կը կազմէ այս հատորին հրատարակու-թիւնը, իր 40--ամեակի տօնակատարու-թեանց շարքին։ Բացման խօսքը արտա-սանած է Արէտ Անուշեան որ բեմ հրաւի-րած է առաջին բանախօսը՝ Ռուբէն Մա-չոյեան։ Ապա՝ ուսուցչուհի Յասմիկ Ճին-կէօզ կարդացած է Կոմիկեանի պատմը-ւածքներէն մէկը։ Երկրորդ բանախօսը եղած է Երուանդ Կոպէլեան որ ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուցած է Պոլսոյ հայ գրական շարժումը 1946-էն ցայսօր։ Վերջին խօսքը ըրած է օրուան մեծարեալը որ իր խոր երախտագիտութիւնը յայտ-նած է Սանուց Միութեան այս ձեռնար-կին համար։ Հուսք բանքը արտասանած է Պատրիարքը որ գնահատած է մեծարեալը եւ այս առթիւ տարուած աշխատանքը։ Հաւաքոյթը փակուած է հիւրասիրու-թեամբ։

❦

ՍՈՖԻԱՅԻ Ռուսիոյ ու ՀԱՊ--ի ժողո-վուրդներու հետ Բարեկամութեան Միու-թեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, տօն-ւած է Հ. Մ. Ը. Մ.--ի 75--ամեակը։ Բաց-ման խօսքը արտասանած է Հայ Դատի գրասենեակի նախագահ՝ փրոֆէսոր Պօղոս Մեսրոպ որ անդրադարձած է Հ. Մ. Ը. Միութեան պատմութեան Պուլկա-րիոյ մէջ։ Հանդիսութեան պատուոյ հիւրն էր Հ. Մ. Ը. Միութեան կեդրոնա-կան վարչութեան լիազօր՝ Յովսէփ Պա-րազեան (Աթէնքի «Ազատ Օր»ի խմբա-գիր)։ Գործադրուած է գեղարուեստա-կան բաժին մը։

❦

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ Պառէն պանդոկին «Էմպախատոր» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 27--ին, Կոմիտաս երգչախումբը տուած է իր տարեկան համերգը, իր եւ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կազմակերպու-թեամբ։ Բացման խօսքը արտասանած է Ֆելիսա Գույումճեան, որմէ ետք ելոյթ ունեցած է «Թարթինի լարային նուագա-խումբը»։ Յայտագրին Բ. բաժինը, Կո-միտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Մաքրուհի Եօլմէսէքեանի ներկայացու-ցած է հայկական երգերու փունջ մը։

❦

ՕԶԱՍՔՕՅԻ (Պրազիլ) մէջ, Սեպտեմբեր 19--ին յատուկ ճաշով մը յիշատակուած է Հայաստանի Հանրապետութեան անկա-խութեան Բ. տարեդարձը, մասնակցու-թեամբ 150 հոգիի, մեծ մասը եկած Սան-Փաւլոյէն։ Այս ձեռնարկին մասնակցած են պրազիլահայ գաղութի բոլոր կազ-մակերպութիւնները։

❦

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոնավանթիւր մեծ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11 -- 16 տեղի ունեցած է գիրքերու ցուցահանդէս վաճառք մը, ո-րուն իր մասնակցութիւնը բերած է Հա-մազգայինի վարչութիւնը, ներկայացնե-լով Հայ Դատի եւ այլ նիւթերու նուիր-ւած հայերէն թէ օտար լեզուով գիրքեր։

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Պէշիկթաշ հպարտ էր արքայարնակ վայր մը ըլլալուն, բայց ոչ նուազ հպարտ էր ունենալուն նմանը քիչ գտնուող քա-րոզիչ մը, բարձրաստիճան կղերական մը, մօրուք, տաղանդով բարձր, Խորէն Նար -- Պէյ Արքեպիսկոպոսը։

Մեծ բանաստեղծ մըն էր ան, գեղեցկա-դէմ մը, ապրած Վենետիկ եւ Փարիզ, Վիքթոր Հիւկօն ճանչցած էր եւ Լա-մարթինը թարգմանած։

Իր քարոզները բանաստեղծութիւններ էին, խնամուած եւ ճոխ. աւագ տօներու օրերուն բոլոր արուարձաններէն կուգա-յին զինքը մտիկ ընելու։

Սովորաբար Ս. Ծննդեան եւ Զատիկի օրերուն Սրբազանը կ՚այցելէր մեզի։ Մայրս որ սակայն կրօնականները չէր սիրեր մասնաւոր յարգանքով կ՚ընդունէր զինքը։

Պատահեցաւ որ այդ Զատիկի օրը, ան եկաւ մեր տունը ընկերակցութեամբ անձի մը որ մինչեւ այն ատեն չէր այցե-լած մեզի, Առաքել Պէյ Տատեանն էր ան, երեց եղբայրը Արտաքին գործերու նա-խարարութեան խորհրդական Արթին Փա-շային։ Եւրոպա ուսում առած ջերմ հա-յասէր, աշխարհիկ կեանքէ քաշուած ինքզինքը տուած գրականութեան եւ փի-լիսոփայութեան, ինքնատիպ անձնաւո-րութիւն մըն էր ան։ Քաղաքավարական սովորական խօսակցութիւններէն յետոյ, զիս իրենց մօտը կանչեցին, երկարօրէն հարցուփորձեցին ինչ սորված ըլլալս, ինչ կարդալս, եւայլն։ Բնականաբար չըսի թէ հօրեղբօրս գրադարանէն գրքեր գաղտ-նի կը կարդայի։ Անմոռանալի եղաւ նեղութիւնս երբ Սրբազանը գրպանէն հա-նեց մէկ դրամ, տղայական ստանաւոր մը զոր Յովհաննէս Զմրուխտ ձեռքէս ա-ռած էր եւ հարցուց.

-- Ուրիշներ ալ ունի՞ս այսպէս։

Սաստիկ ամչցայ եւ չպատասխանեցի։

Այն ատեն Սրբազանն եւ Առաքել Պէյ մօրս դառնալով, շատ լրջօրէն յանձնա-րարեցին որ զիս վարժարան ղրկէ անհը-րաժեշտաբար։ Մայրս չախորժեցաւ այդ միջամտութենէն, բայց երկու հիւրերը կրկնեցին եւ պնդեցին։

Երկար վիճաբանութենէ յետոյ որոշուե-ցաւ որ յաճախեմ մեր տանը դէմ նոր բացուած Տիկին Ֆիւռէի մասնաւոր վար-ժարանը։

Տիկին Ֆիւռէ գրագիտուհի էր միայն-քամայն։

Առաքել Պէյ շատ գոհ մնաց ինծ հա-մար, տեկնոջը՝ որ ուսուցչուհիս պիտի ըլլար, այդ յատկութիւնները իմանալով։

Իսկ հայերէնի ուսուցմանս համար, Սրբազանն ու Տատեան յանձն առին խօսիլ Թովմաս Թէրզեանի որ գայ դասեր աւան-դէ ինծ մեր տանը մէջ։

Երկու պատճառով մայրս որ աղջկան ուսում տալու կողմնակից չէր, ըմբռնեց այդ պահուն թէ պէտք էր տեղի տալ։ Նախ որ զօրաւոր պատրուակ մը չունէր հրամցնելու, երկրորդ՝ որովհետեւ դըպ-րոցը ճիշդ մեր տանը դէմն էր եւ Օր. Ֆիւռէ, ուսուցչուհի իր մօր վարժարանին մէջ, լաւ հայերէն գիտէր՝ Օրթագիւղի Հռիփսիմեանց վարժարանը սորված, ո-րով կարելի պիտի ըլլար, առանց թարգ-մանի, ըրածիս, թողածիս տեղեակ ըլլալ եւ հսկել ամէն շարժումիս։

Գալով Թէրզեանին, անոր դասաւան-դութիւնը հնար չէր չընդունիլ։

❦

Ինծ համար նոր կեանք մը սկսաւ, ամ-բողջ էութիւնս ուղղուած էր մէկ կէտի. ուսանիլ։ Տիկին Ֆիւռէ մասնաւորապէս հոգ կը տանէր ինծ եւ ամէն ջանք կ՚ընէր լեցնելու առաջին տարիներու ուսման պա-կասը իմ մօտս։ Սակայն իմ ամէնէն ա-ւելի սիրալի ժամերս էին այն երեկո-ները ուր Թրքական լիսէէն դարձին, Թէրզեան կուգար նստիլ գրասեղանիս գլուխը։

(Շար. 7)

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան, զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Պերճուհի Վարդերեսեան, զաւակներն ու թոռները,
Պր. Օննիկ Ինիգեան, զաւակներն ու թոռները,
ինչպէս նաեւ Ինիգեան եւ Հիմինեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մեծ-հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ՅԱՔԵԹՆԱՔՈՎԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, Պուռ-լա-Ռէն-ի իր բնակարանը 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 30-ին Իսի լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Պուռ-լա-Ռէն-ի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի:

COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

COMMUNIQUÉ

«Le Comité de Secours pour les Orphelins» créé en 1913 en France (anciennement Union des Dames Arméniennes de Paris), est une association caritative qui vient en aide aux orphelins et nécessiteux en priorité. Par extension, il aide aussi les étudiants nécessiteux lors de leurs études supérieures ainsi que les différentes écoles arméniennes qui se consacrent à l'enseignement de notre langue.

C'est pourquoi aujourd'hui, nous faisons appel à votre générosité; notre association étant habilitée à recueillir vos dons et legs et délivre le reçu *«cerfa»* pour vos impôts.

Pour ceux d'entre vous qui recevez nos vignettes, nous vous demandons de réserver le meilleur accueil à cet envoi et nous témoigner votre générosité en retour.

Un grand merci à tous.

COMITE DE SECOURS
POUR LES ORPHELINS —
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS.

FRANCE 2

Dimanche 12 Décembre à 9 heures 30
DECOUVERTE DE CILICIE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տիկին Ովսաննա Ուլուսուզեան 150 Ֆր., Տիկին Օտէթ Մաղաքեան 650 Ֆր., Տիկին Վարդանոյշ Ֆաքրիքեան 200 Ֆր. Յակոբ եւ Լուսէր Թէրզեանի (Սէն-Շամոն) մահուան քառասունքին առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պր. Քիւրտօղլեանի մահուան առթիւ՝ Քիւրտօղլեանի զաւակները 500, Տիկին Ծգնաւորեան 100 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի անդամուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Ս. Թիւթիւնճեան 200, Տէր եւ Տիկին Կուստուզեան 200, Պր. Մ. Գասպարեան 200, Շահինեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Էլոյեան 200, Տիկին Թամարա Ասլանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Սանտալեան 200, Տէր եւ Տիկին Հ. Աճէմեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սարաճեան եւ Է. Սարաճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռ. Սարաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ճ. Ղազարեան 150, Տէր եւ Տիկին Տ. Ասլանեան 300 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի վարիչ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր պատասխանատու ընկերոջ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի:

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք հոգեճաշ կը տրուի, ողբացեալին յիշատակին, Ս. Դ. Հ. Կ. «Նազարբէկ» Երիտասարդական Միութեան կողմէ:

Այրի Տիկին Մարի Մազմանեան եւ ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հարազատին՝

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
vous propose de venir vous détendre dans une ambiance très chaleureuse

AUTOUR D'UN REPAS FAMILIAL

qui aura lieu
Le Dimanche 12 Décembre
à 12 heures

Repas : 80 F. par adulte
45 F. par enfants (- de 10 ans)

Pour tous renseignements et réservations :
M.C.A. — 126, Av Roger Salengro,
69100 Villeurbanne
Tél. : 78. 93. 57. 43.

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :
Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION,
A DETACHER ET A ENVOYER

Nom :
Prénom :
Adresse :
.... Tél :
Désire recevoir exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie F. par chèque. Signature :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, առաւօտեան ժամը 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝

ՖԵՐՆԱՆ ՊՈՒԼԱՆԻ
(ՊՈՒԼԱՆԻՔԵԱՆ)
(Քաղաքապետ Շաթօնէօֆ լը Ռուժի)

կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը առաւօտեան 10-ին, Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales couleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom :
Adresse :
....
Code postal Commune
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Stages à la M.C.A.

Quelques places sont encore disponibles dans nos stages
N'hésitez pas à nous consulter et à vous inscrire de suite

Dimanche 12 Décembre
14h — 19h
Gérard MADILIAN
Danses conviviales arméniennes

Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն Տիկին Ալիս Մանուկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ՝ Սահակ Խաչատուրեանի:

EVENEMENT HISTORIQUE A PARIS

Vente du «DRAM»

Depuis le Lundi 22 Novembre, la monnaie nationale est entrée en circulation en Arménie (*«Dram»*).

A cette occasion, une série très limitée de billets de la République d'Arménie, signée par le Président Lévon TER-PETROSSIAN sera vendue :

Samedi 11 et Dimanche 12 Décembre
de 14h à 19h
à l'Hôtel Baltimore
88 bis, avenue Kléber, Paris 16e
M° Boissière

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre *«Massis»* de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

Parking assuré

UGAB-PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B.
présente :
CYCLE DE CONFERENCES SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE
ANNEE 1994
Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de *«Histoire de l'Arménie»*, par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.214 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.214

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Դեկտեմբեր 8-ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցիին Ն. Ֆրէնկեան սրահը հրաւիրուած էր գաղութը, ներկայ ըլլալու համար տեղեկատուական հանդիպումի մը Հայաստանի գործավար Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի հետ:

Ան ծանրացաւ երկու հարցերու վրայ որոնց առաջինը «Ձմեռ 93-94» ծրագրին կիրարկումն էր, իսկ երկրորդը հայկական դրամանիշին կացութիւնը: Ըսաւ թէ հակառակ տրամադրուած կարճ ժամանակին, շնորհիւ Սփիւռքի հայութեան լայն մասնակցութեան, կարելի եղած էր հարկաւոր գումարը գոյացնել ու արդէն Երեւանի ծայրամասերու թաղերը, Գիւմրիի, Վանաձորի շատ մը տեղերը սկսած էր գործել կեդրոնական ջեռուցումի դրութիւնը: Դպրոցներն ալ ջեռուցման ծրագրին մէջ առնուած էին: Անդրադառնալով անցեալ ձմեռուան տաժանելի պայմաններուն ու անոնցմէ թելադրուած ծառահատման տարածուն երեւոյթին որ լայն դժգոհութեան պատճառ եղած էր յատկապէս սփիւռքեան շրջանակներու մէջ, Պր. Տէր-Ղեւոնդեան բացատրեց թէ անդարմանելի չէր եղածը եւ թէ գարնան ծառատունկին առիթով հարիւր հազար ծառ տնկուած էր:

Անցնելով հայկական ազգ. դրամանիշին շրջանառութեան որ սկսած էր Նոյեմբեր 22-ին, Վ. Տէր-Ղեւոնդեան ըսաւ որ փափաքելի չէր տնտեսական ներկայի պայմաններուն մէջ անոր գործածութիւնը, սակայն առիկա եղաւ պարտադրուած քայլ մը. որքան ալ անորոշութիւններով լեցուն էր Դրամին ճակատագիրը, Նոյեմբեր 22-ը որպէս պատմական թուական մը պիտի մնար մեր ժողովուրդին համար, ինչպէս ազատ կամքով ընտրուած Խորհրդարանին բացման օրը, կամ Նախագահի ընտրութիւնը, ազգ. բանակի կազմութիւնը որոնք որպէս պետականութեան յատկանիշներ յաջորդած էին իրարու. անոնց պիտի հետեւէին Սահմանադրութիւնը, անձնագիրները եւայլն: Այս բոլորը ըսել կուտային որ քայլ առ քայլ կը կայանար անկախ Հայաստանի Պետութիւնը, ինչ որ գերագոյն նպատակն էր բոլորին:

Այս մասին լրացուցիչ արտայայտութիւններ ունեցաւ նաեւ դեսպանատան մամուլի բաժնի պատասխանատու Ալեքսան Յարութիւնեան. ան ըսաւ թէ ճիշդ է որ ջեռուցումը, կազը, ջուրը կենսական բաներ են ժողովուրդի մը կեանքին մէջ, սակայն անհրաժեշտ է տարբերել գլխաւոր նպատակը որ պետականութեան կայացումն է որպէս միջազգային բեմին վրայ իր տեղն ու խօսքը ունեցող ամբողջութիւն:

Երեկոյթին աւարտին մօտ սրահ ժամանեց նաեւ Հայաստանի Խորհրդարանին նախագահութեան կազմի անդամ ու Մամուլի յանձնախումբի Նախագահ Մերուժան Տէր-Գուլանեան որ իր կարգին վստահութիւն յայտնեց թէ այս տարի ծառահատումի նախորդ ձմրան երեւոյթը չի կրկնուիր. ան ըսաւ թէ անտառներէ յատուկ հատում կատարուած ու աժան գինով փայտ ծախուած է ժողովուրդին:

Աւարտին խօսք առաւ «Հայաստան» հիմնադրամի Ֆրանսայի նախագահ Պետրոս Թերզեան, պատասխանելով հարցումներու բաժնին մէջ այդ մասին եղած քննադատութիւններու. ան ըսելով թէ «Հայաստան ծառէն ինկած խնձոր չէ», թուանշաններով պատկերացումը տուաւ տնտեսական բնագաւառին: Երկրին կառավարութեան տարեկան պիւտճէն 180 միլիոն ֆրանք էր ընդամէնը, ինչ որ նուազ էր Իսխի մէջ կառուցուած աղբակիզման կեդրոնի մը ծախքէն: Այս պայմաններուն մէջ, երբ յատկապէս այդ պիւտճէին 75%-ն ալ բաց էր ու պէտք է փակուէր Ռուսաստանի կեդրոնական դրամատան կողմէ, հասկնալի կ'ըլլար հիմնադրամին կենսական կարեւորութիւնը:

Գաղութին հետ հանդիպումի, տեղեկատուութեան այս երեւոյթը առողջ, այլ բաւական դարմանալի նորութիւն մըն էր փարիզահայ իրականութեան մէջ. Նուիրատու, մտահոգ, եկեղեցի ու նաեւ դպրոց պահած զանգուած մը վերջապէս նաեւ խօսակից համարելու քայլը յայտնապէս բաւական ժամանակի պէտք պիտի ունենայ. ժամանակ, մինչեւ որ նախկին կաղապարներէ մնացած սառը կոտրի ու Փարիզի հայութիւնը իրեն հանդէպ ցուցաբերուած աւանդական անտարբերութիւնը սորվի փոխանակել տրուած այս նոր դերով ու հաշիւ քանի մը տասնեակնոց ներկայութենէ մը աւելիով մասնակցի յաջորդական հանդիպումներուն:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՑԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՊԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Դեկտեմբեր 9-ին որ վերջին օրերուն փոթթարացած էր հացի կանոնաւորուած վաճառքը: Ժողովուրդը 10-12 ժամ հերթի կը կենար, գիշեր կամ ցերեկ եւ յաճախ կարգ մը խանութներէ ձեռնունայն տուն կը վերադառնար:

Ըստ «Երհացար»ի գլխաւոր տնօրէն՝ Է. Անտոնեանի, այս կացութիւնը հացի գործատուներու ելեկտրական անջատումներու հետեւանք է, երբեմն ալ հաց փոխադրող բեռնակառքերու համար նախատեսուած վառելանիւթի յապաղումին:

⁂

Յովհ. Պօղոս Բ. պապական նուիրակ մը նշանակած է Վրաստանի եւ Հայաստանի համար յանձին Ժան-Փօլ Արք. Կոպէլի: Ծագումով Ֆրանսացի է, ծնած Թոնոն, 1943-ին:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Դեկտեմբեր 8-ին Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան Վիէննայի մէջ հանդիպում մը ունեցած է հիւլէական ուժանիւթի միջազգային կազմակերպութեան գլխաւոր տնօրէն Հանս Պլիքսի հետ, Հայաստանի հիւլէակայանի վերաբացման առընչուող հարցերու շուրջ: Տնօրէնը ապահովութիւն տուած է որ անհրաժեշտ ամէն ինչ կ'ընեն որպէսզի կայանի վերաբացման աշխատանքները յաջողութեամբ պսակուին: Վ. Փափազեան խնդրած է նաեւ կազմակերպութեան նեցուկը Եւրոպական Դրամատան նպաստը ստանալու գծով:

ԲԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ

Դեկտեմբեր 8-ին Վիէննայի մէջ կատարուած է Հայաստանի դեսպանատան բացումը, ներկայութեամբ՝ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի: Լիազօր դեսպան Ա. Նաւասարդեան հայկական փառերգի ընկերակցութեամբ պարզած է հայկական եռագոյնը:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 6-ին Հայաստանի Խորհրդարանէն բազմակուսակցական պատուիրակութիւն մը կազմուած Սէյրան Պաղտասարեանէ, Վաչագան Հարոյեանէ եւ Գուրգէն Յակոբեանէ, մեկնած է Սուխում, ծանօթանալու համար Աբխազահայութեան հարցերուն եւ անոնց կապակցութեամբ բանակցութիւններ վարելու:

⁂

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԿՆԱԾ

Դեկտեմբեր 7-ին Կրասնոդար եւ Ստաւրոպոլ մեկնած է Հայաստանի Խորհրդարանի բազմակուսակցական պատուիրակութիւն մը, ծանօթանալու այդ շրջաններու հայերուն վիճակին, անոնց հարցերուն եւ այդ ուղղութեամբ տեղւոյն իշխանութեանց հետ տեսակցութիւններ ունենալու համար:

⁂

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Գէորգ Ղազինեան մեկնած է Սոֆիա, ուր Դեկտեմբեր 9-ին կը գումարուէր սեւծովեան երկիրներու տնտեսական համագործակցութեան անդամ Պետութեանց Արտաքին նախարարներու ժողովը:

⁂

ՇՈՒՇԻԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՉԸ

Շուշիի գործադիր իշխանութիւնները կոչ կ'ընեն Հայաստանի եւ արտասահմանի չհապրդուած գործարար բոլոր անձերուն, կազմակերպութեանց եւ ընկերութեանց՝ փոխադարձ շահաւէտութեան սկզբունքներով վերակառուցանել տեղւոյն առողջարանները, հանգստեան տուները, զբօսաշրջութեան կառոյցները եւ պանդոկները:

⁂

«Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ» ԴՊՐՈՑ

Գորիսի թիւ 2 երաժշտական դպրոցին տրուած է «Շ. Ազնաւուր» անունը:

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ

Ստեփանակերտի մէջ սկսած է գործել անչափահասներու յատուկ մարզական համալիրը, որ օժտուած է արդիական սարքաւորումներով: Արդէն կազմուած են կափամարտի, թեթեւ մարմնամարզութեան, քիւքպիւրիմի խմբակներ, որոնց կը հետեւին նաեւ միւս մարզաձեւերու խմբակներ ալ:

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

Դեկտեմբեր 4-ին, Ֆրանսուա Թրիւֆոյի «Թիրէ սիւր լը փիանիսթ» ֆիլմի ներկայացումով Երեւանի «Մոսկուա» սրահին մէջ բացումը կատարուած է այն ֆիլմերու փառատօնին, որոնց մէջ դեր ստանձնած է Շառլ Ազնաւուր: Հոն կը ցուցադրուին արտասահմանեան աւելի քան 60 ֆիլմերէն 10-ը: Փառատօնին նախաձեռնարկ եղած են Հայաստանի ազգ. Ֆիլմադարանը, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը, Թուլուզի Սինեմաթէքը եւ Ֆրանսայի դեսպանութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋԵՑ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԳԵԼՔԸ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 9-ին, Պոլսէն («Մարմարա») կը տեղեկանայինք թէ Կրթական նախարարութիւնը վերցուցած էր հայերէն դասաւանդութիւններու վրայ դրած իր իսկ արգելքը: Նախարարը՝ Նէվզատ Այազ դարձեալ Տօքթօր Կարապետ Արմանի միջոցաւ հաղորդած է թէ որոշուած է վերադառնալ նախկին դրութեան եւ այս առընչութեամբ ալ հարկ եղած հրահանգները կը հասնին վարժարաններուն:

«Մարմարա» այս լուրը հաղորդելով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր անշուշտ այս արագ սրբագրութեան համար:

Խորքին մէջ, մեծ անակնկալ մը չէ այս «սրբագրութիւնը» զոր կարելի էր տրամաբանօրէն ակնկալել: Կը մնայ հարց տալ թէ ի՞նչ նպատակ ունէր այս խաղը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՐՊԷՋԱՆԻ հարաւային շրջանը ձերբակալուած է Լենկորանի իրանամէտ անջատողական շարժումին պետը՝ նախկին գնդապետ՝ Ալիկրամ Հումպաթով: Ան կը փնտռուէր Օգոստոսէն ի վեր, երբ փորձած է «տալիշօ-մուղանեան հանրապետութիւն մը» հաստատել Իրանի հետ սահմանային այդ շրջանին մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆ, պաշտօնապէս, ՀԱՊ-ի անդամ 12-րդ Պետութիւնը դարձաւ Դեկտեմբեր 9-ին. Շեվարդնաձէ եւ ՀԱՊ-ի գործադիր մարմնի քարտուղարը՝ Իվան Կորշինիս ստորագրած են համապատասխան փաստաթուղթերը, Դեկտեմբեր 9-ին: Վրաստան պիտի մասնակցի ՀԱՊ-ի վեհաժողովին որ կը գումարուի Դեկտեմբեր 23-24-ին Աշխաբադ (Թիւրքմենիստան): Ֆրանսական կառավարութիւնը 87 թոն անօթեղէն, փոշի կաթ եւ այլ ապրանքներ կը ղրկէ Վրաստանի գաղթականներուն: Առաջին օդանաւը մեկնած է Դեկտ. 8-ին:

ԱԼԺԷՐԻ եւ ամբողջ երկրին մէջ, մէկ օրուան ընթացքին - Դեկտեմբեր 8 - 29 հոգի մեռած է հրացանաձգութիւններու ընթացքին: Զոհերու մէջ կան նաեւ ոստիկաններ, իսլամապաշտներ եւ անցորդներ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց Արդարադատութեան նախարարին ներկայացուցած օրինագիծը ինչ կը վերաբերի ցկեանս բանտարկութեան իսկական գործադրութեան, երբ ոճիրը գործուած է մանուկներու վրայ: Ապահովութեան 30 տարիէն ետք (նախատեսուած պատիժը այն ոճրագործներուն համար որոնք ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են) դատապարտեալները կրնան ազատ արձակուիլ միայն հոգեբուժական քննութենէ մը ետք: Պայմանական այդ ազատ արձակումը կը գործադրուի երեք հոգեբոյժներու կարծիքէն ետք, բեկանիչ Ատեանի հինգ դատաւորներու կողմէ: Այս օրինագիծին դէմ քուէարկած են ընկերվարականները եւ համայնավարները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երթուղարձ մը ըրաւ Փրակա ուր ընդունուեցաւ Վացլաւ Հաւէլի կողմէ: Ֆրանսայի նախագահը բացումը կատարեց Ֆրանսական Հիմնարկին նոր վայրերուն եւ խօսք առնելով շեշտը դրաւ Ֆրանսայի մշակութային դերին վրայ կեդրոնական Եւրոպա:

ՆՈՒԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ՍԻԿԻԼԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ-ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԵՂԷՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱԳԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԼԻՐ-ԿԱՌՈՅՑ ՄԸ ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԷՋ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առանց «Թէքնիք» մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու երկրագործական -- անասնաբուծական եւ սննդեղէնի արտադրութեան այս համալիրը, հիմնականին մէջ կը բաժնուի չորս մասերու.

Ա. -- Ընդհանուր ծառայութիւններու կեդրոն. -- Հոս կան բնակարաններ, ելեկտրական, ջուրի, բաղնիքի եւ ջեռուցումի բոլոր յարմարութիւններով: Պաշտօնատուններ վարիչ կազմին համար, համապատասխան «Թէքնիք» սարքաւորումով. դասախօսութեան եւ աշխատաւորներու կազմաւորումի սրահ մը իր յարմարութիւններով. տարրալուծական փորձերու աշխատանոց մը, ինչպէս նաեւ արհեստական բեղնաւորումի վայր մը. Հուսկ ընդարձակ ճաշարան մը իր խոհանոցով, սառնարանով...:

Բ. -- Անասնաբուծական ընդհանուր կեդրոնը. -- Հոս կը պահուին ու կը խնամուին, անջատ կառոյցներու մէջ, կովեր, խոզեր եւ հաւեր:

Կովերու թիւ 240, անոնցմէ 150-ը կաթնատու են եւ կրնան տարեկան, միջին հաշուով, արտադրել 9500 քէնթալ կաթ: Միւս 90-ը ծննդաբերութեան համար են: Անոնք բաժնուած են երեք խումբի. իւրաքանչիւր շինուածքի մէջ կայ 80 կով (50 կաթնատու, 30 ծննդաբերութեան համար): Արու հորթերը կը մեծնան առանձին շինուածքի մէջ. 120 հորթ հանգիստ կրնան հոն խնամուիլ: 14 -- 15 ամիսներու ընթացքին անոնց կշիռքը կը հասնի շուրջ 600 քիլոյի եւ կ'օգտագործուին իբրեւ միս՝ ուտելու: Անոնցմէ կուգայ, տարեկան շուրջ 720 քէնթալ միս, յաւելեալ անշուշտ վերը նշանակուած կովերու պարագան:

Խոզերու մասին հետեւեալն է կացութիւնը. կան 48 խոզեր որոնք միջին հաշուով ծնունդ կուտան 864 խոճկորներու. (հոս անշուշտ նկատի ունենալու է անոնց մահացութեան 5% տոկոսը) հետեւաբար շուրջ 800 խոզեր տեղաւորուած են 40 օթեակներու մէջ. իւրաքանչիւրը անոնցմէ սկզբնական երեսուն քիլոյէն կշիռքն կը հասնին մինչեւ 140 քիլօ եւ տարուան մը բնական երկու շրջաններու կարելիութեամբ անոնց թիւը կրկնապատկուելով կ'ունենանք 1600 խոզ. այս հաշուով տարեկան սպանդանոց տարուող խոզերու կշիռքը կը հասնի շուրջ 2240 քէնթալի:

Հաւերու յատկացուած կառոյցները, միջին հաշուով կ'ընդունին 14.400 հաւ: Եթէ նկատի առնենք անոնց հինգ շրջանները, տարեկան կ'ունենանք 72.000 հաւ, պատրաստ մորթուելու:

Գ. -- Սննդեղէնի արտադրութեան կեդրոնը. -- Հոս՝ 1) Կաթէն կը հանեն կարագ ու կը շինեն պանիր (անշուշտ արդիական գործիքներով): Պանրաշինութեան կեդրոնը կարող է օրական 40 -- 50 քէնթալ կաթ պանիրի վերածել: Հետեւաբար, օրական 450 քիլօ պանիր կարելի է արտադրել. իսկ տարեկան շուրջ 16.425 քէնթալ պանիր: 2) Կովերու եւ խոզերու սպանդանոցը. -- Հոս անոնց միսով կրնան շինել նաեւ իտալական երշիկ (համապատասխան գործիքը կայ) անշուշտ, համաձայն տրամադրելի քանակին, որովհետեւ մեծ մասը կրնայ սպառիլ արդէն իբրեւ ուտելու միս: 3) Հաւերը փետրատելու եւ մորթելու համար առանձին շինուածք, ուր կարելի է ժամական 300 հաւ տրամադրելի ընել ժողովուրդի անմիջական բաշխումին: 4) Կերարտադրութեան կեդրոնը. - Ասոր յատկացուած կառոյցը իր գործական կարելիութիւններով կրնայ օրական շուրջ 80 քէնթալ կեր պատրաստել, որ լայնօրէն կը բաւարարէ համալիրի անասուններու սննդական պահանջքը:

Դ. -- Բուն երկրագործական ու հողի մշակումի վերապահուած տարածութիւնը. -- Հոս կայ կարելիութիւն եգիպտացորեն, արեւածաղիկ կամ ուրիշ բան ցանելու: Լաւագոյն ոռոգում մը ապահովելու համար, հաստատուած է արդիական լաւագոյն գործիքներով ընդարձակ ցանց մը խողովակներու. այսինքն 550 միլիմեթր տրամագիծով ջրաբաշխ առկուն խողովակներ որոնք մէկ երկվայրկեանի մէջ կ'արձակեն շուրջ 503 լիթր ջուր:

Երկրագործական --- անասնաբուծական այս համալիրը, եւրոպական եւ յատկապէս իտալական «Թեքնոլոժի»ի սկզբունքներով իրագործուած, իսկապէս մեծ նուաճում մը կարելի է նկատել, Հայաստանի վերակառուցումի եւ տնտեսական զարկին ի նպաստ: 600 հեկտարի ընդարձակութեամբ տարածուող այս համալիրը, որուն շուրջ 500 հեկտարը յատկացուած է երկրագործական նպատակներու, (յատկապէս համալիրի արջառներու կերը ապահովելու համար) եւ 100-ը ծածկուած շինուածք կառոյցներով, կը հանդչի Սպիտակի գեղեցիկ բլուրներէն մէկուն կողերուն վրայ, վերէն դիտելով գեղածիծաղ Սպիտակը, զայն հովանաւորող մեծղի կառոյց մը, խօսուն՝ իր գործօն բոլոր առաւելութիւններով, բաւարարուած նաեւ ելեկտրական ուժ արտադրող մեքենաներով եւ քարիւղի շտեմարաններով: Համալիրի գործիքային կազմուածներն ու կահաւորումները իրենց բոլոր մասերով Իտալիայէն ղրկուեցան: Եւ եթէ նկատի ունենանք, Թրքական սահմաններու խիստ վերաբերմունքն ու ստեղծած տաղտուկները (որուն պատճառով երբեմն ամիսով բեռնատար ինքնաշարժները մնացին կաշկանդուած Թրքական սահմաններու վրայ). Նոյնպէս Վրաստանի քաղաքական կռիւներու հետեւանքով ճամբաներու անապահովութիւնը, այն ատեն հասկնալի կ'ըլլայ թէ որքան դժուար պայմաններով այդ գործիքներն ու ապրանքները կը հասնէին Հայաստան (1): Իսկ երբ նկատի առնենք շրջափակումի հետեւանքով Հայաստանի ներքին դժուարութիւնները (ելեկտրականութեան, կազի, քարիւղի, շինարարական այլ նիւթերու բացակայութիւնը) այն ատեն դեռ աւելի կ'արդարանայ շատերու դատաստանը, նոյնիսկ պետական անձնաւորութիւններու, թէ, -- «Նման գործ մը, Հայաստանի ներկայ պայմաններու մէջ յաջողիլ իրագործելը, իսկապէս հրաշքի պէս բան մըն է»:

Ոչ միայն այսքան: Որպէսզի գործին ընթացքը ամէն ձեւով ապահովուի, իտալացի մասնագէտ փրոֆէսէօրներ Սպիտակ գացին եւ շուրջ մէկ ամիս դասախօսեցին 50 երիտասարդներու (բոլորն ալ նշանակուած Հայաստանի կառավարութեան կողմէ) համալիրի վերաբերեալ երկրագործական -- անասնաբուծական եւ արտադրողական տնտեսութեան մասին: Ապա 50 այս երիտասարդներէն 12 լաւագոյնները հրաւիրուեցան Իտալիա, որպէսզի համալիրի մէջ գրաւելիք իրենց ենթակայ ճիւղերու մէջ մասնագիտանան, տեսնելով եւ հրահանգուելով, իտալական համապատասխան գործատուներու մէջ: Հարկ է նշել թէ մեր այս երիտասարդները շատ լաւ գնահատուեցան Իտալացիներու կողմէն, եւ անոնք այսօր կը գործեն համալիրի մէջ յաջող արդիւնքներով. մեծ է անոնց եռանդը:

⁂

1993ի Օգոստոսին համալիրը պատրաստ էր եւ կը գործէր: Իտալիայէն առանձին պատուիրակութեամբ Հայաստան երթալով, կատարեցինք համալիրի յանձնումի առաջին պաշտօնական ձեւակերպութիւնները Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան, յանձին նախարար՝ Աշոտ Ոսկանեանի որ, իր ձեռներէց եւ հարցերը արագ ըմբռնող եւ գնահատող նկարագրով, իսկոյն մեզի ներկայացուց համալիրի նոր տնօրէնը եւ վարիչ պատասխանատու Պր. Վալոտիա Բունիաթեանը, փորձառու, լուրջ ու վճռական նկարագիր ցուցաբերող անձ մը:

Նոյն տարւոյն Սեպտեմբեր ամսուն, Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան Նախարարութեան եւ համալիրի տնօրէնութեան հրաւէրով դարձեալ գացինք Հայաստան, կատարելու համար մեծ շուքով համալիրի վերջնական յանձնումն ու պաշտօնական բացումը: Այս անգամ մեզի կ'ընկերանային նաեւ Սիկիլիոյ Նահանգի նախագահութեան ներկայացուցիչները: Բացման արարողութիւնը կազմակերպած էին համալիրի տնօրէնութիւնն ու Սպիտակի քաղաքապետութիւնը: Ներկայ էին պետական անձնաւորութիւններ եւ յատկապէս Սպիտակի ժողովուրդը: Օրուան հանդէսը կը բանար Սպիտակի քաղաքապետ Պաւլիկ Ասատրեանը եւ իսկոյն խօսքը կուտար նախարար Աշոտ Ոսկանեանի: Նախարարը գնահատեց ձեռնարկը, նշեց անոր տնտեսական մեծ կարեւորութիւնը, խրախուսեց հոն աշխատողները եւ իր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնեց, նաեւ յանուն Հայաստանի կառավարութեան, իտալացի ժողովուրդին եւ յատկապէս Սիկիլիոյ Նահանգի Նախագահութեան, յանձինս իր ներկայացուցիչներուն: Խօսք առաւ Սիկիլիոյ ներկայացուցիչը փոխանցելով հայ ժողովուրդին իրենց զգացումները եւ հիացումը. Նմանցուց Սպիտակի բնական շրջանը՝ Սիկիլիոյ. «կարծէք իմ հողիս վրայ ըլլայի» ըսաւ ան եւ շարունակեց թէ ոչ միայն բնական գեղեցկութեամբ այլ նաեւ երկրաշարժի աղէտով նման ենք իրարու. «մենք ալ տարիներ առաջ նման ձեզի նոյն բովէն անցանք. ասոր համար մենք ձեզ լաւ կը հասկնանք. ձեր սուգն ու ցաւը մերն ալ է. տայ Աստուած որ անգամ մըն ալ չկրկնուի սարսափելի այդ աղէտը»: Սպիտակի շէն ու նուիրեալ քաղաքապետը, իր կարգին խօսք առնելով ոգեւորիչ խօսքերով դրուատեց Սպիտակի ժողովուրդին հերոսական համբերութիւնը եւ անոր տոկուն կամքին դրական արժէքները. ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կործանած Սպիտակը ահա կամաց -- կամաց ոտքի կ'ելլէ, կը ծաղկի իր բնական գեղեցկութեամբ. եւ հուսկ յոյսը որով անոնք, երկրաշարժէն ետք, դիմագրաւեցին ամէն խոչընդոտ, այսօր ահա կ'ունենայ իր պսակումը: Ապա համալիրի տնօրէնը, իր կարգին շեշտեց նման կառոյցի մը կարեւորութիւնը, նամանաւանդ Սպիտակի մէջ եւ նման գեղեցիկ բարձունքի մը վրայ. գնահատեց կառոյցը իբր գործ եւ խանդավառեց իրեն աջակից երիտասարդները որոնք ապագայ յաջողութեան գրաւականներն էին: ՕՖՍԱ շինարարական ընկերութեան նախագահը Ռիքարտօ Քալլիկարօ հրաւիրուելով, համառօտ խօսքերու մէջ նշեց հայ ժողովուրդի եզական առաւելութիւնները, յատկապէս անոր հաղորդակութիւնը եւ դիւրին ըմբռնող ճարպիկ գործելակերպը: «Ասոր համար է որ մենք փոխանակ իտալացի գործաւորներու, հայ գործաւորներով աշխատեցանք գոհունակութեամբ, եւ դրամական տեսակէտով լաւ վարձատրեցինք անոնց աշխատանքը»: Աւելցուց թէ, ուրախ էր եւ հպարտ կը զգար ինքզինքը երկրաշարժէն ետք առաջինը ըլլալու, Հայաստան ժամանող օտարներու մէջէն, եւ հոն մնացած ըլլալու դեռ մինչեւ այս օրը իր գործաւորներով, հակառակ բազմատեսակ նեղութիւններու եւ բաւական թիւով օգտակար եւ շահաւէտ կառոյցներ շինած ըլլալու, որոնց պսակումը կարելի է նկատել այս համալիրը որ իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ է նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու ծիրին մէջ: Այս համալիրը, համաձայն ընկերութեան Նախագահին առատօրէն պիտի գոհացնէր Սպիտակի ժողովուրդի կարիքները, բայց աւելցուց նաեւ. - Եթէ Հայերը գիտնան իրենց յանձնուած այս գործիքը շահագործել ամբողջապէս, իր բոլոր կարելիութիւններով (որոնք շատ են) կրնան նշուած արտադրութեան քանակէն երեք անգամ աւելին արտադրել եւ օգտակար ըլլալ նաեւ Գիւմրիի եւ Կիրովականի բնակչութեան:

Հուսկ խօսք առաւ Հ. Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեան եւ ամէն բանէ առաջ փոխանցեց Սպիտակի ժողովուրդին եւ Հայաստանի պետական իշխանութեան, Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանուր Աբբահօր ողջոյնը եւ թէ ինչպէս 1717-էն սկսեալ Վենետիկի Սուրբ Ղազար Մխիթարեաններու մայրավանքէն դէպի Հայրենիք ձգուած կամուրջը, այսօր կուտայ իր դրական արդիւնքները: Ապա խօսքը ուղղելով հայ ժողովուրդին ըսաւ անոնց. -- 75 տաժանակիր տարիներու ընթացքին, արտասահմանի Հայերս ձեր ապրած, ոչ ազատ կեանքի հեւքին խոր հառաչանքներու արձագանգը կը լսէինք, բայց այն ատեն անզօր էինք, երկաթեայ վարագոյրը մեզ կը բաժնէր իրարմէ. դուք հակառակ ամէն սպառնալիքի հաւատարմօրէն մնացիք կառչած Հայոց հողին. Ներկայ մեր յաջողութիւնը ձեր լուռ ցաւերուն ու զոհաբերող կեանքի յաղթանակն է: Այսօր երկրի վերակառուցումն է հարցերու առաջնահերթը. ասոր համար հարկ է գործակցիլ օրուան իշխանութեան: Երկրի մը ուժը իր աշխատողներէն կախում ունի, ոչ թէ ժողովուրդի թիւէն. եթէ այդպէս ըլլար, այսօր Ափրիկէն ամենահարուստ եւ ուժով երկիրը պիտի ըլլար: Մեզի համար աշխատիլ կը նշանակէ դուրս ցայտեցնել ցեղային մեր հնարամտութիւնը, վճռակամութիւնը եւ գործել յարատեւօրէն, յամառօրէն, ինչպէս ըրաւ Գերմանացին Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմէն ետք եւ ահա նաեւ թէ ինչու Ասիան այսօր այսքան կը հարստանայ:

Պաշտօնական հանգամանք ունեցող այս ելոյթներէն ետք, Հայր Ռափայէլ Վարդապետ եւ Սպիտակի հոգեւոր հովիւ՝ Մխիթար Աբեղան կատարեցին եկեղեցական օրհնութիւնը համալիրին, որպէսզի վտանգն ու աղէտը հեռու մնան մեր հողերէն, ծաղկին Հայոց անդաստանները, ըլլայ առատ բերքը նորակառոյց ագարակին եւ ապրին ու մեծնան առողջ Հայոց զաւակները: Սպիտակի այդ բարձունքին, բնութեան գեղեցկութեամբ ճոխացած մեր աղօթքը այդ օրը հոգիի ազատ թռիչք մըն էր դէպի Աստուած, եւ երբ ամէնքով երգեցինք սրտաբուխ՝ Տէրունական մեր աղօթքը «Հայր Մեր»ը նոր արցունքներ սուգի արցունքին փոխարէն, լեցուցին մեր սրտերը, վերածնունդի նոր հեւքերով:

⁂

Կէսօրուան ճաշի ընթացքին բաժակաճառերը կը յաջորդէին իրարու. Սպիտակի եռանդուն ու պերճախօս քաղաքապետը, Պաւլիկ Ասատրեանը, անմրցելի էր այդ օրը իր գինեձօներով, յաջողելով լուրջն ու զուարճալին հաւասարապէս արժեւորել. այդ է սովորութիւնը մեր ժողովուրդին, եւ մէկ բառ, խօսուն կ'արձանագրուէր բոլորիս հոգիներէն ներս. թէ ամէնքով միասին էինք, մեր երկրին վրայ մեր ժողովուրդին հետ. ամէնուս համար կար մէկ հրամայական. -- տնտեսական հզօրացումը մեր անկախ Հայրենիքին:

Նոյն օրը արդէն ճաշակեցինք համալիրի առաջին արտադրութիւնը՝ պանիրը. -- նորածին մանուկի մը առաջին ժպիտն էր: Վստահ ենք եւ ապահով որ համալիրը պիտի արդարացնէ մեր բոլորին յոյսերը: Նամանաւանդ որ, համաձայն նախարարական որոշումին համալիրը պիտի ծառայէ նաեւ գիտական փնտռտուքներու, երկրագործական եւ անասնաբուծական ծիրէն ներս:

(1). -- Վերջին շրջանին, Վրաստանի կռիւներու սաստկացումով, ոչ մէկ վագոն յանձն կ'առնէր Վրաստանի վրայով երթալ Հայաստան: Այս պատճառով եւ որպէսզի գործերը չկենան հաւերը փետտող եւ մորթող գործիքը Ուկրանիայէն առնուեցաւ եւ Հայաստան բերուեցաւ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Հոկտեմբեր ամսուն, Փարիզէն եւ արուարձաններէն, նմանապէս այլ նահանգներէ, քսան հոգինոց ֆրանսահայ հաւատացեալներու խումբ մը առաջնորդութեամբ Աւետիս Քահանայ Պալըքեանի, ուխտագնացութիւն մը կատարեցինք Հրէաստանի եւ մասնաւորաբար Երուսաղէմի քրիստոնէական սրբավայրերը:

Թէլ -- Աւիւի օդակայանէն հանդստաւէտ հանրակառքով մը Երուսաղէմի մեր պանդոկը հաստատուելէ եւ կէսօրուան համեղ ուտելիքները ճաշակելէ վերջ ուղեւորուեցանք Ս. Յակոբ Պատրիարքարանը: Վանքի Լուսարարապետ՝ Դաւիթ Արք. Սահակեան որ Ֆրանսահայերու շատ ծանօթ կղերական մըն է, խնդում եւ իր սովորական բարեացակամութեամբ մեզ ընդունեցաւ եւ առաջնորդեց իր յարկաբաժինը, հիւրասիրելով հայկական կոն...

եաքով եւ քաղցրեղէններով ու զովացուցիչ ըմպելիներով: Լուսարարապետը մեզի բարի գալուստ մաղթեց հետեւեալ խօսքերով. -- «Ինծի համար իրապէս ուրախութիւն եւ հաճոյք է ամէն անգամ որ արտասահմանէն ուխտաւորներ կուգան Երուսաղէմ: Ինչո՞ւ ուխտաւորներու ներկայութիւնը մեզի հաճոյք կը պատճառէ. որովհետեւ ինչպէս որ հետզհետէ դուք այս չորս -- հինգ օրերու ընթացքին պիտի տեսնէք որ, մենք այս Սուրբ քաղաքին մէջ ունինք բազմաթիւ իրաւունքներ հաւասար 90 միլիոն կաթողիկէներու եւ 600 միլիոն օրթոտոքսներու, ինչպէս Ս. Յարութեան Տաճարը ուր Քրիստոսի գերեզմանը կայ եւ ուր ամէն տարի ուխտի կուգան միլիոնաւոր մարդիկ, Բեթղեհէմի մսուրը ուր Յիսուս ծնած է, Աստուածածնի Տաճարը ուր Սուրբ Կոյսը թաղուած է: Ուրեմն, մենք այստեղ թիւով շատ չենք, մեր ուխտաւորները շատ չեն, կար ժամանակ մը որ Լիբանանէն, Սուրիայէն կուգային եւ ամէն տարի մենք կ'ունենայինք 10 -- 20 հազար Հայեր, սակայն այժմ 1967-էն վերջ երբ արաբական երկիրներու եւ Իսրայէլի միջեւ պատերազմ մը կայ, մեր ուխտաւորները փոքր թիւով կուգան Ֆրանսայէն կամ Ամերիկաներէն եւ մենք ալ միշտ կ'ուրախանանք որ մենք ալ ունինք մեզի այսպէս յենարան եղող Հայ ուխտաւորներ: Այս բոլոր իրաւունքները որ մենք ունինք, վարդապետներուն եւ եպիսկոպոսներունը չեն, ոչ ալ միաբանութեանը: Մենք յանուն ժողովուրդին այս բոլորը կը պահենք: Այս հարստութիւնը ըլլայ հոգեւոր, ըլլայ բարոյական, ըլլայ ինչու չէ նաեւ նիւթական, իբրեւ կալուածներ, կը պատկանի ամբողջ հայ ժողովուրդին եւ հայ ժողովուրդի ունեցածին գումարը քով -- քովի հաւաքելով, չի հասնիր նիւթական այն գումարին որ մենք ունինք այս Սուրբ քաղաքին մէջ: Մենք այստեղ իբրեւ կրօնական հաստատութիւն ունինք բազմաթիւ ճիւղեր: Ունինք կրթական ճիւղը երկու վարժարանով, մին գիշերօթիկ, ուր կրօնականներ կը պատրաստենք: Այսօր ունինք մօտաւորապէս 60 աշակերտ, յաջորդ շաբաթ այս թիւը պիտի հասնի 70-ի որ մինչեւ այժմ 40-ը չէր անցած: Երկրորդ դպրոց մը ունինք «Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարան», որ այս տեղի Հայերու համար է եւ ուր մօտաւորապէս 150 պզտիկներ կ'ուսանին: Ունինք Մատենադարան, մէկ հատ տպագիրներու, մէկ հատ ալ ձեռագիրներու, ունինք եւ մեր տպարանը: Ունինք յարաբերական ճիւղը որ կը զբաղի դիւաններով, կալուածներով եւ ելեւմտական յարաբերութիւններով: Ունինք Սրբատեղիները որոնցմէ ամէնէն կարեւորները՝ Ս. Յարութիւնեան Տաճար, Բեթղեհէմ եւ Ս. Աստուածածնի Տաճարը ուր վարդապետներ հարկաւոր է ունենալ ծառայելու համար: Ամէն գիշեր պատարագներ եւ ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան:

Մեր այցելութեան վերջաւորութեան Դաւիթ Արք. Սահակեան, ուխտաւորներուս նուիրեց մէկ -- մէկ աղօթագիրք: Հուսկ Աւետիս Քահանայ շնորհակալութիւն յայտնեց Դաւիթ Արք.ի իր ցոյց տուած հոգատարութեան հանդէպ ուխտաւորներուս եւ որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն, յանձնեց բոլորիս կողմէ պատրաստուած ուխտաւորի նուէրը ի նպաստ Երուսաղէմի Աթոռի պայծառութեան: Այնուհետեւ Դաւիթ Արք.ի առաջնորդութեամբ, մեր այցելութեան առաջին վայրը եղաւ Պատրիարքարանի Ս. Թորոս Եկեղեցին, որ կը ծառայէ որպէս ձեռագրատուն, ուր Դաւիթ Արք. պատշաճ բացատրութիւններ տուաւ: «Այստեղ Ս. Թորոս կամ Ս. Թէոդորոսի Եկեղեցին է, որ կը յիշուի թէ 15 -- 16-րդ դարուն ունեցած ենք: Եկեղեցի մըն է, ուր այժմ արարողութիւններ չենք ըներ բացի, Ս. Թէոդորոսի նախատօնակին եւ յաջորդ առաւօտեան ժամերգութեան եւ պատարագ կը մատուցուի: Հարիւր վերջին տարիներուն վերածուած է ձեռագրատան: Ժամանակին այստեղ վարդապետները իրենց քառասունքը կ'անցընէին, ինչպէս օրինակ մեր այսօրուան Պատրիարքը որ 1939-ին ձեռնադրուած է, քառասուն օրերը այստեղ անցուցած է: Այստեղ մենք ունինք չորս հազար ձեռագիրներ որոնք բոլորն ալ ցուցագրուած են 11 հատորներու մէջ»: Դաւիթ Արք. ընդհանուր ձեռագիրներու նկարագրականը ըրաւ պատմական տուեալներով, մասնաւորաբար ծանրանալով Թորոս Ռոսլինի 12րդ դար և Սարգիս Պիծակի 16րդ դարու ձեռագիրներուն վրայ, մեզ բացառաբար ցոյց տալով այդ հատորները որոնք մանրանկարչութեան մէկ -- մէկ գլուխ գործոցներ են իրենց զմայլելի գոյներով եւ մանրանկարչական կատարելութեամբ:

Յաջորդաբար այցելեցինք վանքի գրատունը, Պարտիզաթաղ համալիրը շքեղ ու նորաձեւ սարքաւորումներով որուն բացումը կատարուած է այս տարուան Սեպտեմբեր ամսուն եւ որ կը ծառայէ ուխտի միաբաններու բնակութեան: Կէսօրէն վերջ ներկայ գտնուեցանք Սրբոց Յակոբեան Տաճարը երեկոյեան ժամերգութեան: Այս Տաճարին մէջ կը գտնուին Յակոբոս Տեառն եղբայրը որ առաջին եպիսկոպոսն է Երուսաղէմի եւ իր տունն ալ եղած է այստեղ ու իր մարմինը հանգչած է աւագ խորանին տակը: Երկրորդ Յակոբը, Յովհաննէս Աւետարանիչի եղբայրն է որուն գլուխը կտրուած է Հերովդէս Ագրիպասի կողմէ 42 թուականին համաձայն «Գործ Առաքելոց» գրքին եւ գլուխը այստեղ զետեղուած է եւ որը մեր հայկական սրբավայրն է: Ուրեմն այս երկու սրբավայրերն են որոնց վրայ կառուցուած է եկեղեցին: Այս տեղ ունկնդրեցինք Ցայսմաւուրի ժամերգութիւնը սպասարկուած վարդապետներու եւ վանքի աշակերտներու կողմէ: Շատ տպաւորիչ եւ յուզումնալից վայրկեաններ անցուցինք լսելով մեր դարաւոր սաղմոսներու կարդացուածքը եւ «Ս. Աստուած»ի երգեցողութիւնը Ս. Տաճարի զանգակի ղօղանջներու ընկերակցութեամբ:

Երրորդ օրը մեր խումբը խանդավառութեամբ սկսաւ իրագործել օրուան յայտագիրը: Նախ այցելեցինք «Խաչի ճանապարհը» (Via dolorosa), որուն չորրորդ կայանը նշանակուած է հայկական Դ տառով եւ ուր կը գտնուի գեղեցիկ հայ կաթողիկէ եկեղեցի մը զոր այցելեցինք եւ ուր մեր Տէրունական աղօթքը ըրինք: Շարունակաբար տեսանք «Լացի պատը» եւ Սողոմոնի տաճարը: Հետաքրքրական էր տեսնել այս տեղ հազարաւոր ուխտաւորներու յարգանքը դէպի իրենց նախնիքը անոր մէջ տեսնելով իրենց նախահայրերու պատմութիւնը դարերու ընդմէջէն: Նմանապէս այցելեցինք Էլ Ալքսա մզկիթը եւ իր դիմացը գտնուող ոսկեզօծ գմբէթով Օմարի մզկիթը, որտեղ համաձայն հին ուխտի պատմութեան Աբրահամի զաւկի Իսահակի զոհագործման վայրն է:

Կէսօրէն յետոյ ուխտաւորներս մեկնեցանք Ս. Յարութեան Տաճարը ուր կը գտնուի Յիսուսի գերեզմանը: Մեր ուխտը կատարեցինք մասնակցելով Թափօրի հոգեպարար արարողութեան որուն կը նախագահէր Դաւիթ Արքեպիսկոպոս Սահակեանը իր շուրջ ունենալով վանքի ուսանողները: Մարդկայնօրէն կարելի չէր զսպել մեր սիրանքը տեսնելով Սուրբ Յարութեան Տաճարին մէջ Հայոց պատկանող խորանները:

Թափօրէն անմիջապէս վերջ առաջնորդուեցանք Պատրիարքարան ուր Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան մեզ ընդունեցաւ Պատրիարքարանի շքեղ դահլիճին մէջ: Աւետիս Քահանան յանուն ուխտաւորներու, շնորհակալութեան խօսք արտասանեց ծանօթացնելով մեր Սուրբ տեղերը այցելելու նպատակը: Պատրիարքը մեզի բարի գալուստ մաղթեց եւ քաջալերեց որ յաճախակի ուխտագնացութիւններ կազմակերպուին բոլոր մեր հայահոծ գաղութներու կողմէ: Կարգ մը խորհրդածութիւններէ վերջ իր օրհնութիւնը տուաւ բոլոր ներկաներուն եւ հրաժեշտէ առաջ ամէն մէկուն բաժնեց յուշանուէր խաչիկներ:

Չորրորդ օրը առաւօտեան կանուխ ժամը 7.30-ին ուխտաւորներս ուղեւորուեցանք Գեթսեմանի (Ջիթենեաց) պարտէզը, ներկայ ըլլալու Աստուածամօր գերեզմանին (հայկական եկեղեցի) վրայ մատուցուելիք սուրբ եւ անմահ պատարագին: Օրուան պատարագիչն էր Աւետիս Քահանան:

Պատարագի աւարտին խոստովանանքով եւ Սուրբ Հաղորդութեամբ զօրացած այցելեցինք այլ սրբատեղիներ: Մինչ այդ Աստուածամօր մատրան տեսուչ Հայրիկ վարդապետը տեսչարանին մէջ հիւրասիրութեամբ մը պատուեց ուխտաւորներս:

Կէսօրէն վերջ վանքի միաբաններէն Ռազմիկ վարդապետի առաջնորդութեամբ այցելեցինք Հրեշտակապետաց Եկեղեցին որ կառուցուած է 12-րդ դարուն: Հոս տեսանք Աստուածամօր Ննջման վայրը, Դաւիթ մարգարէի գերեզմանը, վերնատուն ուր տեղի ունեցած է Քրիստոսի վերջին ընթրիքը եւ Ս. Փրկիչ վանքը:

Յաջորդ օրը Ուրբաթ առաւօտեան կանուխ մեկնեցանք Բիւթանիա, Երիքով, ուր այցելեցինք Փորձութեան լեռը, ուր միաբերան երգեցինք Տէրունական աղօթքը եւ Տէր Ողորմեա:

Պահ մը աղօթքով վերացուած ապրեցանք մեր կեանքի ամէնէն երջանիկ պահերէն մէկը: Կէս օրին սիրոյ սեղանի շուրջ հայկական տոհմիկ երգերով ապրեցանք յիշատակելի վայրկեաններ:

Ճաշէն վերջ Դաւիթ Արք.ի ընկերակցութեամբ որ ամէն օր մեր խումբին կ'ընկերանար ուղեւորուեցանք Մեռեալ ծով: Այստեղ մեզմէ շատերը լիճը մտան լողնալու: Զմռնամ ըսելու որ մեզ առաջնորդողը երուսաղէմաբնակ համակրելի երիտասարդ Արամ Խաչատուրեանն էր որ միշտ հարկ եղած համապատասխան բացատրութիւնները կուտար:

Շաբաթ առաւօտեան տեղափոխուեցանք Գալիլիա քաղաքը: Այցելեցինք Կափառնայում Պետրոս առաքեալի տունը եւ Թապղա բարձր բլուրը որուն վրայ կը գտնուի Երանելիներու եկեղեցին: Այստեղ եւս հոգեպէս վերացած երգեցինք «Սուրբ, Սուրբ»ը եւ «Հայր Մեր»ը: Կէս օրին ճաշեցինք ծովեզերեայ ճաշարան մը եւ ապա նստանք շոգենաւ մը շրջապտոյտ ընելու Տիբերական լիճի վրայ: Հասնելով միւս ափը, ժամուան մը պտոյտէ վերջ, Տիբերիա քաղաքը եւ գիշերեցինք տեղւոյն շքեղ պանդոկի մը մէջ:

Կիրակի առաւօտեան այցելեցինք «Այլակերպութեան լեռը» որ կը գտնուի բլուրի մը վրայ: Այցելեցինք Այլակերպութեան եկեղեցին որ կը պատկանի Լատիններուն:

Կէս օրէ վերջ այցելեցինք Կանա քաղաքի եկեղեցին ուր ներկայ եղանք օրուան պատարագին: Կարողացանք այցելել նաեւ Աստուածամօր Աւետման Եկեղեցին, ուր խմեցինք Ջրհորի բուժիչ ջուրէն եւ ապա երեկոյեան վերադարձանք մեր պանդոկը:

Երկուշաբթի առաւօտ թէեւ ֆիզիքապէս սպառած, սակայն հոգեպէս զօրացած եւ մեր ուխտերը վերանորոգած գոհունակութեամբ վերադարձանք Փարիզ:

Մեր փափաքն է որ, իւրաքանչիւր Հայ քրիստոնեայ չզրկուի նման սրբատեղիներ այցելութիւն տալէ: Սրբատեղիներու այցելութեամբ մեր մէջ կը զօրանայ քրիստոնէաբար ապրելու մեր կամքը ի սպաս դնելու մեր ազգային միութեան եւ հզօրութեան, պաշտպանելու համար մեր դարաւոր հայրենիքը եւ մշակոյթը:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

«ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Դեկտ. 4, Շաբաթ օր ժամը՝ 18.30-ին արդէն ծայրէ ծայր լեցուած էր Իսիի ԺԱՖ-ի կեդրոնատեղին. Ներկաներուն մէջ էին Միւռոն Վրդ. Գըվըրգեան, պատ. Ժիլպէռ Լեւոնեան, Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչը Ալեքսան Յարութիւնեան, Գլամառի եւ Իսիի փոխ -- քաղաքապետները Յակոբ Արթինեան եւ Ստեփան Խօրմէզեան եւայլն: Մինչեւ երեկոյթին հանդիսաւոր սկիզբը ցուցադրուեցաւ Մոնթէ Մելքոնեանի յուղարկաւորութեան տեսերիզը: Ապա ժամը 19-ին ժամանեց քաղաքապետ Ա. Սանթինի իր հետեւորդներով:

ԺԱՖ-ի տեղւոյն մասնաճիւղին նախագահ Ստեփան Խօրմէզեան խօսք առնելով համառօտակի ներկայացուց ԺԱՖ-ի գործունէութեան հանգրուանները ու շնորհակալութիւն յայտնեց Ա. Սանթինիի որ ներկայութիւնը չէր զլացած Մ. Մելքոնեան սրահին պաշտօնական բացումի հանդիսութեան:

Քաղաքապետը խօսելով Հայաստանի ու Ղարաբաղի մասին ուրախութիւն յայտնեց հայկական յաջողութիւններուն համար, Մոնթէ Մելքոնեանը օրինակելի անձնուրացութիւն նկատեց, շեշտելով անոր հայրենանուէր ընթացքը: Իրմէ ետք խօսք տրուեցաւ նաեւ Ա. Յարութիւնեանի որ նոյնպէս արտայայտուեցաւ Մ. Մելքոնեանի մասին, ընդգծելով որ Ղարաբաղը իր ամէնէն դժուարին օրերուն միշտ ունեցած է իր հերոսները: ԱՍՓԱ-էն Ռիշար Պէկեանի արտայայտութիւններէն ետք Ա. Սանթինի քօղարերծեց ցուցատախտակը որուն վրայ արձանագրուած էր «Մոնթէ Մելքոնեան -- Հայ ազգ. հերոս -- 1957 -- 1993»: Ան մէկ վայրկեանի յարգանքի լռութենէն ետք բացումը կատարեց նաեւ կեդրոնին փողոցի դրան ցուցատախտակին ուր հայերէն եւ ֆրանսերէն արձանագրած էր «Հայ մշակոյթի եւ արուեստի կեդրոն»: Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ կոկիկ հիւրասիրութեամբ մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -11-

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բառեր կան՝ ընտրած վերնագիրիս պէս,
որոնց իմաստը գիտնալ կը կարծես,
բայց երբ մտածես՝ պահ մը կանգ
կ'առնես:
Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ. -- ո՞վ զայն կը վարէ:
Գոնէ ինծ համար՝ այնքան յստակ չէ:

Մէն մի ազգ ունի ժողովրդավար
կարգեր պահելու իր տարբերակը
նայած թէ ինչ է իր մակարդակը,
ուրոյն ներշնչման ոգին ու ակը:
Եւ կը պատահի պարագայաբար,
որ մէկը յանգի ձեւակերպութեան,
միւսը պարզապէս՝ մենատիրութեան,
զորս կը վերադրեն հին մեթոտներու
քարացումներու:

Արդ, Սփիւռքի մէջ բարեբախտաբար
մենք ստեղծած ենք ժողովրդավար
հանրային կեանքի լծակներ անդին,
որոնք կը բանին այնքան հեշտագին՝
շնորհիւ մէն մի կազմակերպութեան
գործելակերպի վերանորոգման:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սուրբ Յակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 16-ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան Կոմիտէներու դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Օրուան բանախօսը եղած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ Եդուարդ Մոնոֆարեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայրենիք -- Սփիւռք յարաբերութիւնները:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Մարկոս Արթինեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան 46-րդ տարեդարձը: Հանդիսութեան նախագահած են Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զիլլինկիրեան: Միութեան ատենապետ՝ Յովսէփ Սահակեան իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է Միութեան առաքելութեան եւ ծրագիրներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Սքոթիշ Ռայթ» դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 103-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, շուրջ 2000 հոգիի ներկայութեան: Օրուան բանախօսն էր՝ Հրայր Մարուխեան որ ներկայացուցած է դաշնակցութեան դիրքը ու վարած քաղաքականութիւնը Հայաստանի պետականութեան եւ իշխանութեան հանդէպ: Ան գործակցութեան ձեռք երկարած է Հայաստանի իշխանութիւններուն: Կազմակերպիչ յանձնախումբի կողմէ խօսած է Յովհան Թաշճեան. իրեն յաջորդած է Հ. Յ. Դ. արեւմտեան -- Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագիր՝ Ժան Գոսաղեան: Խօսք առած են նաեւ Հ. Օ. Միութեան, Համազգայինի, Հ. Մ. Ը. Միութեան, Հ. Ե. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ ներկայացուած է տեսերիզ մը:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան Կոմիտէին: Դասախօսները եղած են փրոֆ. Հրայր Տէօքմէճեան եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Կարօ Մոմճեան որոնք պարզած են Հայաստանի պատկերը քաղաքական եռանկիւնի մը մէջ:

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
invite la communauté d'Alfortville
et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sur
LA SITUATION ENERGETIQUE DE L'ARMENIE
ET L'ACTION DU FONDS DANS CE DOMAINE

Exposé et diaporama commenté par
M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Mercredi 14 Décembre à 20 h 30

Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, Alfortville

LOTO
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերոմի Ձ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Թաղխս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հետեւեալ օրերը. --

Դեկտ. 19--ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15--ին:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«Փերճնոս -- Թրանսֆէր» ընկերակցութիւնը որպէս նախաքայլ 1994--ի «Ընտանեկան տարուան» նշումներուն, մանկական գծանկարներու ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Դեկտեմբեր 6 -- 17, Փարիզի լիսէականներու կեդրոնին () մէջ: Հոն տեղ տրուած է Ռուսաստանէն, Հայաստանէն, Ուկրանիայէն եւ Բելառուսիայէն մանուկներու աշխատանքին: Հայկական բաժինը -- շուրջ 30 պաստառ -- մեծ մասով կը բաղկանայ Սպիտակի Գեղամար գիւղի պատանիներուն գործերէն որոնք կը պատկանին երկրաշարժին յաջորդած շրջանին եւ աւելի նոր ժամանակներու: Անոնց վաճառքէն գոյացած եկամուտը պիտի յատկացուի նոյն գիւղին վարժարանին:*

Ցուցահանդէսը կարելի է այցելել ամէն օր, ժամը՝ 11 -- 18:

(*) 10, rue du Dr. Blanche, Paris 16e
M° Jasmin.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE
Place de la Sorbonne
PARIS
EXPOSITION
Prolongée jusqu'au 19 Décembre
LES LIVRES MANUSCRITS SONT OUVERTS SUR DE NOUVELLES MINIATURES
Tous les jours de 11h à 19h.
(Les Vendredis jusqu'à 22h).

EVENEMENT HISTORIQUE A PARIS

Vente du «DRAM»

Depuis le Lundi 22 Novembre, la monnaie nationale est entrée en circulation en Arménie («*Dram*»).
A cette occasion, une série très limitée de billets de la République d'Arménie, signée par le Président Lévon TER-PETROSSIAN sera vendue :
Samedi 11 et Dimanche 12 Décembre de 14h à 19h
à l'Hôtel Baltimore
88 bis, avenue Kléber, Paris 16e
M° Boissière

Tebrotzassère

MESSAGE DU PERE NOEL
Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

REVEILLON
Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Diner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

ARBRE DE NOEL
Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère
le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy.
SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

U. G. A. B.

L'Association Sourp Khatch Tebrevank et le Comité de Paris de l'U.G.A.B.
organisent
L'EXPOSITION
DES ŒUVRES
DE TROIS PEINTRES ARMENIENS
D'ISTANBUL

Artin Demirci
(peintures)

Hamparsum Demircioglu
(peintures)

Ohannes Saskal
(caricatures)

L'exposition pourra être visitée jusqu'au 23 Décembre
du lundi au vendredi de 18h à 20h
— Entrée libre —

ASSOCIATION MACHDOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
présente

Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

METHODE AUDIOVISUELLE POUR L'ARMENIEN

Sous le haut patronage de l'Archevêque KUDE NACCACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
en présence de VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie
Sous la présidence de Monsieur le Professeur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur des Etudes de l'E.P.H.E. (Sorbonne)
Vendredi le 17 Décembre à 20 heures 30
dans la Salle «*Nourhan Fringhian*» de l'Eglise Arménienne St Jean-Baptiste
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

- Présentation de la méthode audiovisuelle pour l'arménien par son auteur Mme *Hilda Kalfayan - Panossian*
- Projection d'un film vidéo sur l'enseignement de l'arménien par la méthode audiovisuelle.

La Presse, les associations arméniennes, les professeurs d'arménien et le public sont cordialement invités.

A. S. A.

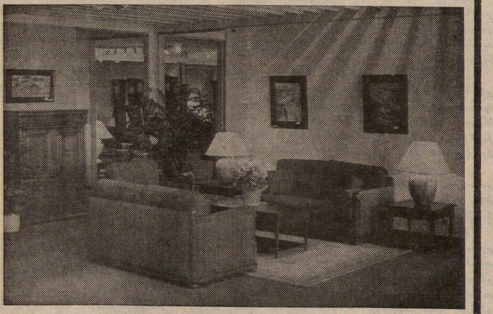
ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE

Réveillon de la Saint Sylvestre

VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube
animé par l'*Orchestre* « GAIZAG'S »
★— *Attractions* —— *Cotillons* —— *Tombola* —★
Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.
Ce REVEILLON DANSANT *aura lieu au*
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Pour la poursuite de ses actions
au Zanguézour et au Karabagh
— CHENE —

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ *Pour vos cadeaux de fin d'année*
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d'"Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
—— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) ——
Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi)............Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours)............Tél. : 47 50 40 47

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.215
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.215

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ օր, Դեկտեմբեր 10-ին, նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Արամ Աբրահամեան իր հերթական պրիֆինկ։ տուած է, կատարելով հետեւեալ տեղեկատուութիւնը. —

Անցեալ շաբթուան ընթացքին կը շարունակուէին Ղարաբաղ - Ազրբէջան հակամարտութեան խաղաղ կարգադրութեան ուղղուած դիւանագիտական ջանքերը: Ցաւօք, առանք դեռ շօշափելի արդիւնքներ չեն տար: Նման իրավիճակ ստեղծող բազմաթիւ գործօններէն եւ կ'ուզեմ առանձնացնել երկուքը:

Առաջինը՝ Բաքուն դեռ պատրաստ չէ խնդրի կարգադրութեան փոխզիջումներու տարբերակ գտնելու: Փաստօրէն, թէ Վիէննայի մէջ եւ թէ Պրիւսէլի մէջ Ազրբէջանի դիւանագիտական ամբողջ գործունէութիւնը կը սահմանափակուէր միայն մէկ առաջարկով՝ ընդունիլ փաստաթուղթ մը, ուր Հայաստան դատապարտուի որպէս յարձակող: Կը կարծեմ, Ազրբէջան քաջ կը գիտակցէր, որ այդ առաջարկը չանցնիր: Սակայն այդ կը կատարուէր նախ՝ զուտ քարոզչական նպատակով, եւ երկրորդ՝ ոչ-կառուցողական նման դիրքորոշմամբ հարեւան Հանրապետութիւնը կը փորձէ ժամանակ շահիլ ռազմական նոր պատրաստութիւններու համար:

Հայաստան աւելի լուրջ եւ գործնական մօտեցումի կողմնակից է. մենք կը գտնենք, որ պաշտօնական եւ ոչ-պաշտօնական բոլոր հանդիպումներու առեն Ղարաբաղ եւ Ազրբէջան չահագրգռուած կողմերու մասնակցութեամբ կամ առանց անոնց պէտք է քննարկեն կրակի դադրեցումի եւ ռազմական գործողութիւնները չվերսկսելու շօշափելի միջոցառումներ եւ գործընթացներ: Նման հանդիպումները պէտք չէ դառնան անհիմն մեղադրանքներու եւ քարոզչական մրցավազքի ասպարէզ: Ցատկապէս՝ ինչ կը վերաբերի այն մեղադրանքին, թէ Հայաստան կը խոչընդոտէ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի խաղաղարար ջանքերը, պարզուեցաւ թէ նման յայտարարութիւններ զուրկ են որեւէ տրամաբանական հիմքէ, երբ Հայաստան եւ ԼՂՀ ընդունեցան Մինսկի խումբի ժամանակացոյցը, իսկ Ազրբէջան մերժեց զայն:

Ազրբէջան իրօք կը պատրաստուի վերսկսիլ ռազմական գործողութիւնները Լեռնային Ղարաբաղի դէմ: Այդ նպատակով Ազրբէջան ձեռք կը բերէ ռազմական ուժ եւ վարձկաններ: Ցատկապէս մոճահետիններու մասնակցութեամբ Բաքու կը փորձէ ղարաբաղեան խնդրին կրօնական երանգ տալ: Մենք բացարձակապէս կը մերժենք նման մօտեցում: Կնճիռը զուտ քաղաքական է. ան ունի ոչ կրօնական, ոչ ալ ազգային բովանդակութիւն: Խնդիրը այլ հարթութեան տեղափոխել, ըստ երեւոյթին ձեռնտու է Ազրբէջանի որոշ շրջանակներուն, որոնք կը փորձեն նոր ուժեր ներքաշել հակամարտութեան մէջ: Օգտուելով առիթէն, կ'ուզեմ շեշտել, որ Հայաստանի իշխանութիւնները կը դատապարտեն անհանդուրժողականութիւնը՝ ան ըլլայ ցեղային, ազգային, կրօնական, դասակարգային, թէ կուսակցական:

Սակայն այսօր խնդիրը կը գտնուի այնպիսի փուլի մը մէջ, որ անոր լուծումը կախեալ է ոչ միայն կռուող կողմերէն՝ ԼՂՀ-ի եւ Ազրբէջանի փափաքներէն: Հոս է յայտ կու գայ երկրորդ գործօնը: Քանի որ միջազգային հանրութեան մօտ տարաձայնութիւններ կան ղարաբաղեան հարցի կարգադրութեան շուրջ, չափազանց դժուար կ'ըլլայ խաղաղութիւն հաստատել շրջանին մէջ: Խաղաղութեան զանազան ծրագիրներու առկայութիւնը կռուող կողմերուն կը ստեղծէ «լաւէն աւելի լաւը» փնտռելու կարելիութիւն: Այսօր հասունցած է մէկ, միասնական ծրագրի անհրաժեշտութիւնը, ծրագիր, որ կը բխի ՄԱԿ-ի բանաձեւերու պահանջներէն եւ կը հիմնուի Ղարաբաղի եւ Ազրբէջանի միջեւ իրական փոխզիջումներու վրայ:

Հայաստան իր կարելիութիւններու եւ իրաւասութիւններու սահմաններուն մէջ կը փորձէ հարթել նշուած տարաձայնութիւնները, նպաստել ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի միջնորդական ջանքերու ներդաշնակութեանը: Ի շարս այլ հարցերու, այդ ներդաշնակութեան ճամբաներն էին, որոնք կը քննարկուէին Մոսկուայի մէջ, Նախագահի յատուկ յանձնարարութիւններու դեսպան Դաւիթ Շահնազարեանի եւ Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարի տեղակալ Ադամիշինի, Նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Կազիմիրովի հետ հանդիպումներու ընթացքին: Այս շաբաթ Պ. Շահնազարեան առանձին հանդիպումներ ունեցած է Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի եւ Իրանի դիւանագիտական ներկայացուցչութեանց ղեկավարներուն հետ: Այդ բոլոր հանդիպումները կազմակերպուած էին օտար դիւանագէտներու նախաձեռնութեամբ եւ նուիրուած էին հիմնապէս վերը յիշուած խնդիրներուն: Այդ շրջագիծին մէջ պէտք է դիտել նաեւ նախագահին հանդիպումը դեսպան Ստուպիշինի հետ:

Երրորդ բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան:

Բ.

Այս տարուան ձմեռնային դժուարութեանց միացած է նաեւ ֆինանսական տագնապը, որ հետեւանք է ազգային դրամի շրջանառութեան մէջ դրուելուն: Պէտք է ըսել, որ նմանօրինակ հարցերու դէմ յանդիման են ՀԱՊ-ի գրեթէ բոլոր երկիրները, այդ կարգին նաեւ այն Պետութիւնները, որոնք Հայաստանի բաղդատմամբ ունին շատ աւելի հարուստ նիւթական պաշարներ եւ աւելի նպաստաւոր աշխարհագրական դիրք: Ծանօթ է, որ դրամի շուկան, անոր կայունութիւնը գլխաւորաբար կախեալ են երկու գործօններէ, տարադրամի պաշարներէն, որ մենք չունինք եւ ապրանքներու պաշարներէն, որոնց քանակը բաւարար չէ: Ի՞նչ կը կատարուի կացութիւնը բարելաւելու ուղղութեամբ: Նախ՝ բազմաթիւ բանակցութիւններ կը վարուին տարբեր երկիրներու եւ միջազգային կազմակերպութեանց հետ՝ դրամի կայունացման օժանդակութիւն ստանալու նպատակով: Հանրապետութեան նախագահը դիմած է Ռուսաստանին, 7-երու երկիրներուն, Եւրոպայի Միութեան մնացեալ երկիրներուն եւ դրամի միջազգային հիմնադրամին, նման խնդրանքով: Այդ ուղղութեամբ կը նկատուին դրամի որոշ շարժումներ: Որոշ չափով պէտք է օգնէ նաեւ արտասահմանի մէջ դրամին որպէս յուշանուէր վաճառումը: Այդ նախաձեռնութենէն կը սպասուի շուրջ 1,5 միլիոն տոլար: Կը քննարկուի ոսկեայ եւ արծաթեայ յուշադրամ պատրաստելու կարելիութիւնը:

Նոյնքան էական է երկրորդ ուղղութիւնը՝ արտածումի եւ ներածումի յատուկ գործելակերպերու ստեղծումը, այս բընագաւառէն ներս չարաշահումներու եւ թերութիւններու վերացումը: Այդ այսօր պէտք է ըլլայ ապրանքի պաշարներ ստեղծելու գլխաւոր միջոցներէն մէկը: Որպէս առժամեայ միջոց այս ամսուան երկրորդ կէսին, որոշ ապրանքներ պիտի բաշխուին կտրօններով: Կը քննարկուին բնակչութեան եկամուտներու դասակարգման մօտեցումները:

Գ.

Աղէտի գօտին եղաւ եւ կը շարունակէ ըլլալ մեր իշխանութիւններուն կարեւոր գործոն խնդիրներէն մէկը: Ինչպէս Հանրապետութեան ամէն կողմը, այդպէս ալ աղէտի գօտիի բնակչութեան ընկերային վիճակը ծայր աստիճան ծանր է: Պատճառները ծանօթ են բոլորիս. մինչեւ որ շրջանին մէջ չհաստատուի կայունութիւն եւ խաղաղութիւն, դժուար է ակնկալել դէպի բնականոն կեանք մեր վերադարձը: Սակայն այդ ընդհանուր, տարկայական պատճառներուն քով, կարեւոր դեր կը խաղան ենթակայական գործօններ: Աղէտի գօտիի այցելութիւնը այս շաբաթ, այդ հաստատեց անգամ մը եւս: Ակներեւ էր, որ Սպիտակի շրջանին եւ Վանաձորի մէջ կացութիւնը համեմատաբար աւելի բարւոք է, քան Գիւմրի, հակառակ անոր որ կառավարութիւնը աւելի միջոցներ կը յատկացնէ Գիւմրիի: Ասկէ կարելի է միայն մէկ հետեւութիւն ընել, շատ բան կ'որոշուի տեղական իշխանութեանց նախաձեռնութեամբ, աշխատանքը կազմակերպելու, կարգուկանոն հաստատելու յատկութեամբ եւ փափաքով:

Կ'ուզեմ ձեզ տեղեկացնել նաեւ, որ, ինչպէս նախատեսուած է «Ձմեռ» ծրագիրով, Հայաստան կը հասնի որոշ քանակութեամբ մազութ: Այդ գործը միասնաբար կը կազմակերպեն կառավարութիւնը եւ «Հայաստան» Հիմնադրամը: Օրինակ, Վանաձորի մէջ այսօր կը ջեռուցուի շէնքերու 40%-ը, յոյս կայ որ գալ շաբաթ առնուազն թիւը հասնի 2/3-ի: Ցաւալի կայ շաբթուան ընթացքին այս առումով ուշադրութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Երեւան: Մենք ունինք բաւարար չափով վառելիք, սակայն հարցը ջեռուցման կեդրոններու ելեկտրականութեամբ մատակարարումն է՝ մղիչները աշխատցնելու համար: Այդ նպատակով քանի մը ամիս առաջ յատկացուած էր գումար մը, սակայն համապատասխան շրջանակներու անբաւարար աշխատանքին պատճառով հարցը ժամանակին չէ լուծուած:

ԱԶԵՐԻ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ազրբէջանական ուժերը Դեկտեմբեր 9-ի իրիկունը ժամը 23-էն սկսեալ Ղազախի կողմէն կրակ բացած են Իջեւանի եւ Նոյեմբերեանի սահմանամերձ գիւղերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ: Կրակը շարունակուած է մինչեւ յաջորդ առաւօտ, եւ հայկական կողմը հաւատարիմ մնալով միակողմանի հրադադարի հռչակման, չէ հակադարձած:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ սկսած է գործադրուիլ ելեկտրականութեան մատակարարման ձըմեռնային ժամանակացոյց, այսինքն՝ օրական չորս ժամ, փոխարէն նախկին երկու ժամերուն, ինչ որ կը ներկայացնէ օրը 8 միլիոն քիլօվաթ – ժամուան սպառում մը: Ջեռուցումով ապահովուած են մայրաքաղաքին այն թաղերը, որոնք ունին ջեռուցման կեդրոնական համակարգ:

ԴՐԱՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՆԿՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 13-ի, Երկուշաբթի առաւօտ, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւնները կը հաստատէին թէ գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնար դրամը որուն կայունութիւնը կարելի չէ պահպանել: Տոլարը 45-էն 50 դրամի հասած էր (նշանակուած առաջին պաշտօնական սակը 14.50 էր):

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը կրկին ձիւնած էր եւ ջերմաչափը զերոյէն վար 5 – 6 աստիճան էր եւ երկինքը շատ ամպոտ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ – Ա.Մ.Ն. ՆՈՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵ՞Ր

Թրքական մամուլը երկարատեւ ու բաւական խիստ քննադատութիւններու նիւթ ըրաւ երկրին կովկասեան, յատկապէս Ազրբէջանի, քաղաքականութիւնը որ ընդհանուր առմամբ ձախողած նկատուեցաւ նախագահ Էլչիպէյի անկումով: Իշխանութեան շրջանակները հաս ու կենտ պատասխաններ տուին միայն անոնց, հաւանաբար խուսափելու համար Ազրբէջանի ռազմական իրավիճակին նեցուկ Թուրքիոյ մը պատկերը տալէ:

Այս մարզին մէջ, հետաքրքրական է Դեկտեմբեր 9-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Է. Էօզքէօքի գրութիւնը որ ունի «Երկու փշոտ հարցում՝ Ազրբէջանին» խորագիրը: Հոն կը մէջբերուի հատուած մը Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Հ. Չէթինի եւ ազերի պատասխանատուի մը հանդիպումէն: Այս վերջինը երբ քննադատական արտայայտութիւններ կ'ունենայ Թուրքիոյ հասցէին թէ պէտք եղած օժանդակութիւնը չի կատարեր Ազրբէջանի, Թուրք նախարարը կ'ըսէ. – «Մեզ քննադատելէ առաջ դուք ձեզի նայեցէք, կ'ըսէք թէ զինուոր չենք ղրկած. սակայն այն 150 զինուորական մասնագէտները որոնք ղրկուած են, տարիէ մը ի վեր անգործ նստած են Բաքու: Լաւ մասնագէտներ են անոնք. ինչո՞ւ չէք օգտուիր իրենցմէ: Մենք այդ մարդոց հոս աշխատավարձ կը վճարենք»:

Ազրբէջանցի պաշտօնատարը երբ համոզիչ պատասխան մը չի տար Չէթինի, ան կը շարունակէ. – «ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի համաձայնութիւններով, պէտք է 262 հրասայլ ունենաք. մինչ դուք կ'ըսէք թէ 160 հատ ունիք. ո՞ւր են մնացեալ 100 հրասայլերը»:

Պատասխանը կ'ըլլայ. «Հայերը գողցան»:

«Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս Ադրբէջան կը յանդգնի այլ երկիրներէ օժանդակութիւն յուսալ» հարց կու տայ Էօզքէօք, Թուրքիոյ վճռորոշ կեցուածքին մէկ արդիւնքը նկատելով այն երեւոյթը որ ռուս զօրքը առանձին չի կրնար Ազրբէջան մուտք գործել:

Նոյն օրուան «Միլլիյէթ»ին մէջ Թահա Աքեօլ ալ կ'արտայայտուի այս հարցին մասին. Թուրքիոյ եւ միջին ասիական թրքական հանրապետութիւններուն մասնակցութեամբ վեհաժողով մը պիտի գումարուի Դեկտեմբերի վերջաւորութեան կամ Յունուարին, Բաքուի մէջ: Այդ վեհաժողովը կարեւոր կը նկատուի երկու առումով. շրջանի մը երբ կ'ըսուի թէ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ վրայ Թուրքիոյ

(Շար. ը Դ. էջ)

(Շար. ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը, իր դաշտին վրայ, յաղթեց Ռուանի 0-ի դէմ 2 կէտով:

Դասաւորման գլուխն անցած է Ռէնն 34 կէտով, իրեն կը հետեւի Նիս (33): Վալանս 19-րդ է 20 կէտով:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՓՈՒԹԿՈՏՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՄ
ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ՅԱՐԳԵԼԻ ՉԷ

Երբ Սփիւռք -- Հայաստան յարաբերութիւններն են խնդրոյ առարկայ, գրեթէ միշտ զանգատի, ափսոսանքի պատճառ կ'ըլլան ժխտական ազդակները․ այն քայլերը որոնք չեն առնուած ու չեն առնուիր հասարակաց բարիքին համար, այն կեցուածքները որոնք փոխանակ փոխուելու, կը չեշտուին, օրէ օր կաթիլներ աւելցնելով Սփիւռքի դառնութեան բաժակին ու այն յուսախաբութիւնը որ վերջապէս նոր մօտեցումներ տեսնելու ակնկալութեան պատասխան կ'ըլլայ «հին»ին յաճախանքը կրկնելով: Հանգրուանի մը երբ Հայաստանի իշխանութեան ամէնէն հեղինակաւոր անունները անպէտ կը նկատեն սփիւռքեան նոյնիսկ նիւթական զօրութիւնը, անհրաժեշտ էր որ այս մարզը -- Սփիւռքը -- զգացականին յետին փշուրն ալ մաքրելով սեղանէն, մտածումի առարկայ ընէր ինք զինքը: Նախ ջանար բանաձեւել ինքնասահմանում մը որ չզոհանար «մէկ ազգ, մէկ ժողովուրդ»ի նման աժան -- կարապետ աչքի ու մաքի փոշիներով․ այլ՝ մօտենար հարցին աննախընթաց յանդգնութեամբ մը, զայն զետեղէր մոռացութեան տրուած արեւմտահայ ինքնութեան մը հիմնաքարին վրայ ու գիտակից Հայու ա՛յդ տեսանկիւնէն սահմանէր արժեչափերը ինքն իրեն ու հայաստանեան ճակատին համար: Սակայն, պարզուած ներկայ պատկերին մէջ, հրաշքէն ալ աւելին սպասողի միամտութեան համազօր է այլեւս նման ակնկալութիւն: Սփիւռքը իր հեղինակութիւններու գրեթէ բոլոր մակարդակներով տուած է եւ կուտայ փաստը թէ հողին կորուստը չէ գիտցած վերածել ապրելու կռուանի մը ու աշխարհի մը մէջ ուր օրուան կարգախօսն է ինքնութիւններու պահպանումի հոլովոյթը, մղլուած բանաձեւերու օրօրին տակ կը ննջէ անխռով․ մանաւանդ որ այնքա՜ն մեծ է թիւը օրօր երգողներու: «Մտաւորական» պիտակին տակ խմբուածներու բնագաւառէն միայն հատ ու կենտ ահազանգներ լսուեցան որոնք ընդհանուրէն զարտուղի լարեր հնչեցուցին: Այսուհանդերձ, երբ մեր երկրին բնակչութեան հաւասար թիւով հատուած մը այնքան երջանիկ է օրօրներու փչոցով, մեր հողին ճամբան բռնելու վախը կ'առթեն ինքնութիւն, մշակոյթ, լեզու եւ մնացեալ բոլոր բաները: Այսպէս, առողջութեան առաջին ազդանշանը պիտի ըլլար միահամուռ մերժումը սա «արտերկիր» որակումին որով ամբողջ ինքնութիւն մը որ «արեւմտահայ» կոչուած տարրի մըն էր, կը վերածուէր երկրի մը առընչութեան: Կայ Հայաստանը եւ կայ անոր արտ--երկիրը․ այս բանաձեւումին մէջ այլեւս լուծուած, անհետացած է «արեւմտահայութիւն» ինքնուրոյն ամբողջութիւնը: Ու այս ինքնուրացումը որ ընդվզում պատճառեց միայն մէկ - երկու մտաւորականի, որքա՜ն դիւրութեամբ ընկալուեցաւ հայաստանեան շրջանակներու կողմէ:

Այս բաւական դաժան համայնապատկերին մէջ, արդարօրէն, առաջին ակնարկով զարմանք կը պատճառէ կարդալ թէ «Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը նախաձեռնել է արտերկրի հայ գաղթօճախների դպրոցների համար դասագրքեր ստեղծելու խիստ դժուարին եւ պատասխանատու գործը»: Զարմանա՞լ որ Հայաստան իր այնքան դժուարութիւններուն մէջ, կը նախաձեռնէ իրեն համար ոչ անհրաժեշտ նման գործի մը: Ոչ՛, խնդիրը հոն չէ որ Սփիւռքի հայութիւնը պէտք ունի՞ թէ չունի դասագիրքի․ ունի՛ անկասկած եւ հացէն, ջուրէն առաջ․ առաւել եւս աւելի․ եթէ նոյնիսկ չունի անոր գիտակցութիւնը: Սակայն ժամանակի մը երբ Հայաստանի իշխանութիւնը ամէնէն տարրական չգոյութիւններէն կը տառապի, ի՛ր անկախ սերունդին անհրաժեշտ դասագիրքերը պատրաստելու գործին մէջ, ինչո՞վ մեկնաբանել սա անակնկալ «խնամատարութիւն»ը:

Այդ մասին կարելի ենթադրութիւններէ աւելին կ'ըսէ Լուսաւորութեան նախարարը՝ Հայկ Ղազարեան, նախարարութեան «Դպրութիւն» թերթին Նոյեմբեր 25 -- Դեկտեմբեր 1-ի թիւին Ա. էջը գետեղուած իր գրութեամբ:

Սփիւռքի նոր սերունդին համար դասագիրք պատրաստելու յարգելի մտադրութեան հետ այլ բաներ ալ կը յայտնուին որոնք, «արտերկիր» կաթէն բերանը այրածին թելադրելով փչելով մօտենալ դասագիրք -- մածունին...: Նախարարը կ'ըսէ օրինակ, «այս խնդիրը (դասագրքերու պատրաստութիւն) բերում է շատ աւելի լայն ու շատ աւելի բարդ խնդրի՝ ինչպիսի՞ Սփիւռքի համար ենք ուզում ստեղծել այդ դասագրքերը, ի՞նչ նպատակներ պէտք է հետապնդեն դրանք, դէպի ո՞ւր պէտք է առաջնորդեն մեր արտերկրի սաներին»: Ցաւալի է կեցուածքը ուր սպառնալիքներու ենթակայ լեզու մը սորվեցնելու հեռանկարին զուգահեռ, կայ «ի՞նչպիսի Սփիւռք» մտահոգութիւնը: Կայ դասագիրքերը նոյն ատեն ձեւաւորումի մը, խմորումի մը գործիք դարձնելու մտադրութիւնը․ ձեւաւորում որ կը ծրագրուի առանց Սփիւռքին պայմաններն ու կարծիքը նկատի առնելու: Կարծէք խնդիրը վերաբերէր հագուստ մը կարելու, զայն հագնելու կոչուած անձին ճաշակը ամբողջութեամբ արհամարհող կամայականութեամբ մը: Գրութեան հետեւեալ տողերն ալ կուգան զօրացնել այս զգացումը․ «Ինչպիսի՞ն ենք ուզում տեսնել Հայ Սփիւռքը մօտակայ տասնամեակներում, -- որո՞նք են լինելու համայն հայութեան եւ հայութեան այս կամ այն հատուածի առաջնային խնդիրները...»: Սփիւռքը անձեւ ու անողնայար խմոր մը նկատելու ու անոր Հայաստանի յարմար դատած կաղապարը տալու սա անայլեւայլ կեցուածքը չի՞ լուսաբաներ քիչ մը Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի «գալու է օրը որ Հայաստանի Հանրապետութիւնն է օգնելու սփիւռքահայութեանը: Հայաստանի կառավարութիւնն է որ պէտք է տէր կանգնի սփիւռքահայութեանը..» արտայայտութիւնը:

Պէտք չէ անտեսել նաեւ Լուսաւորութեան նախարարին գրութեան դրական կէտերը, եթէ նոյնիսկ անոնք չեն որ կը զօրեն վճռորոշ պարագաները: Հ. Ղազարեան կը գրէ․ -- «Հայոց Սփիւռքը «դատապարտուած է» գործնականում յաւերժ տեւելու: Սա, անշուշտ, ցանկալի եզրայանգում չէ: Բայց եթէ գէթ ինչ -- որ չափով ճշգրիտ է այդ եզրայանգումը, ապա այն չպէտք է դարձնել հերթական սուգ ու շիւանի առարկայ, այլ պէտք է բարիքներ կորզել այս "չարիք"ից, իսկ բարիքներ քաղելու համար անհրաժեշտ է պարզել, թէ ինչպիսին պէտք է լինի Հայոց Սփիւռքը, որպէսզի այն առաւելագոյնս ծառայի Հայ Դատին»: Հողի կորուստը լողալ սորվելու լաւագոյն առիթ նկատող Ն. Սարաֆեանի կեցուածքին մօտեցող այս արտայայտութիւնը, մե՛ղք որ քիչ անդին կը ճապաղի հետեւեալ հարցադրումով․ -- «Մեր դասագրքերով կրթուած հայորդին պէտք է իրեն զգայ տուեալ երկրի լիարժէք քաղաքացի՞, որպէս այդ երկրի քաղաքացի՝ ստեղծի իր կարիերա՞ն, աչքի առջեւ ունենալով Հայ Դատն ու համայն հայութեան շահերը, թէ՞ իր հիմնական ջանքերը նպատակաուղղի Հայոց լեզուի ու հայ աւանդոյթների պահպանմանը՝ հայեացքը դէպի Մայր Հայրենիք ուղղուած ու երկիրը, որտեղ ապրում է, ժամանակաւոր հանգրուան պատկերացնելով»: Այս վերջին մէջբերումը անուղղակի լաւագոյն փաստն է Սփիւռքի իրականութեան շատ թերի ծանօթութեան մը ու ատով իսկ, իրապաշտութենէ զրկուած: Ան նաեւ կը մղէ հարց տալու թէ քիչ մը չափէն աւելի մեծկակ յաւակնութիւններ չե՞ն կապուիր Սփիւռքի համար ծրագրուելիք դասագիրքերուն․ մանաւանդ երբ Սփիւռքի հայաստանեան ճանաչումէն քիչ մը աւելին է մեր ծանօթութիւնը Հայաստանի դպրոցական կեանքին, կամ դասագիրքերուն մասին...:

Սփիւռքի իրականութեան -- եթէ չըսենք անտեսումին--, առնուազն անգիտացումին մէկ փաստն ալ որ այս գրութեամբ կը տրուի, կը վերաբերի նոյն ինքն խնդրոյ առարկայ բնագաւառին․ Լուսաւորութեան նախարարը նոյնիսկ չի՞ գիտեր թէ Սփիւռքը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 70 տարի հայերէն սորված ու սորվեցուցած է ի՛ր պատրաստած դասագիրքերով երբ կային Հայաստանէն ղրկուածներ ալ: Այս աշխատանքը այսօր եւս կանգ առած չէ ու մանաւանդ վերջին մէկ -- երկու տարուան մէջ զանազան գաղութներու մէջ յարգելի հեղինակութիւններ իրենց նոր հրատարակութիւններով հարստացուցած են մարզը․ եւ չմոռնալ որ անոնք աւելի քաջ ծանօթ են Սփիւռքին իրականութեան, արեւմտահայերէնին, Հայաստանի կողմէ յամառօրէն մերժուած մեսրոպեան ուղղագրութեան: Ազդակներ, որոնք խօսքով բանաձեւուած յաւակնութիւններէ աւելին արժած են ու կ'արժեն խնդրոյ առարկայ ոլորտին համար:

Օրը գայ թերեւս որ Սփիւռքը անկարող ըլլայ շարունակելու Մուշեղ Իշխաններու, Յարութիւն Քիւրքճեաններու, Սիլվա Տէր -- Ստեփանեաններու, Շաքէ Մինասեաններու, Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեաններու, Պոլսոյ Ուսուցչաց Հիմնարկին ու այս ջանքին հետամուտ շատ ու շատ ուրիշներու գործը․ այն ատեն, թերեւս, Սփիւռքի ճիշդ արժեւորումին տիրացած Հայաստան մը անոր համար դասագիրք պատրաստելու հարկին լծուի:

Բայց, մինչ այդ, Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը բաւական ժամանակ ունի նախ տեղական, յետոյ ներքին Սփիւռքին արդէն անհրաժեշտ դասագիրքերը պատրաստելու համար ու լայնախոհութիւնը ցոյց տալու ինքնորոշման իրաւունք ճանչնալու այսօր նորովի յղչուած Սփիւռքին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ՀԱՆԴԷՊ

Արդեօք Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ պաղ յարաբերութիւններու նոր շրջանի մը սեմի՞ն է աշխարհը․ այս հարցումը կը թելադրուի ՕԹԱՆ--ի ուղղուած Մոսկուայի այն պնդումներէն որոնք բազմապատկուած են վերջերս եւ որոնք կը ջանան տարհամոզել Ուխտի երկիրները որ նոր եկուորներ չընդունուին կազմակերպութեան մէջ:

Ռուսաստանի այս պահանջկոտ կեցուածքին գլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն որ դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ռուսաստան արտաքին ոչ մէկ յարձակումի սպառնալիքին տակ կը գտնուի: Նաեւ երկրին վարչական ու ճարտարարուեստական կեդրոնը ռազմական արդիական օդանաւերու հասողութենէն դուրս կը գտնուի:

Գլխաւորը չէզոք եւ ապահովչական գօտի մը հաստատել է կեդրոնական եւրոպական ու նախկին խորհրդային արբանեակ երկիրները ներառելով: Եւրոպական ապահովութեան նոր դրութիւնն ալ կը պահանջէ որ այս շրջանի չէզոքութեան եւ ապահովութեան երաշխաւոր ըլլան Ռուսաստանը, Արեւմտեան Եւրոպան եւ Միացեալ -- Նահանգները: Այս շրջանը պէտք է քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութեան կամուրջի մը վերածուի Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Ռուսական «Նովոյէ Վրեմիա» թերթին լրագրողներէն Ալեքսէյ Արբատով այս կէտերը նշելէ ետք, կ'անդրադառնայ Մոսկուայի ՕԹԱՆ--ի հանդէպ բռնած դիրքին: Ուխտին նոր անդամներով ընդլայնումը -- օրինակ՝ Լեհաստանի ընդգրկումով -- հակասական կը նկատուի Ռուսաստանի շահերուն ու ապահովութեան եւրոպական նոր ըմբռնումին: Լեհաստան ոչ մէկ արտաքին սպառնալիքի ենթակայ է․ օրինաւոր է նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայի մաս կազմելու անոր փափաքը․ սակայն ատոր համար Մոսկուա յարմարագոյն ձեւը չի նկատեր ՕԹԱՆ--ի անդամակցութիւնը: Ան սկզբունքով, զինուորական -- քաղաքական միացութիւն մըն է որ կոչուած է ապահովելու իրեն անդամ երկիրներու հասարակաց պաշտպանութիւնը: Ռուսական նոր յարձակողականներու վախը թերեւս Լեհաստանը կը մղէ ՕԹԱՆ--ի դիրկը․ սակայն ռուս լրագրողին վերլուծումով ատիկա երեւակայական է եւ նոյնիսկ իրականութիւն դառնալու պարագային Վարշաւա միշտ ժամանակը կրնայ ունենալ ստիպողական միջոցներու դիմելու:

Իսկ ՕԹԱՆ--ի ծաւալումը դէպի արեւելք, նոր խնդիրներ կը յարուցանէ․ Լեհաստանի մասնակցութենէն ետք կարգը պիտի գայ Չեխիոյ եւ Հունգարիոյ․ ատիկա արեւմտեան ուխտը հասցուցած պիտի ըլլայ Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ եւ Լիթուանիոյ սահմաններուն, որոնք արդարօրէն հարց կրնան տալ թէ վերակազմակերպումը իրենց ուղղուած շարժում մը չէ՞: Եթէ այդպէս չէ, ինչո՞ւ մերժուի իրենց եւս մասնակցութիւնը․ այս տրամաբանութեամբ, կարգը պիտի հասնի Ռուսաստանի: Եթէ Ռուսաստանի անդամակցութիւնը մերժուի, ատիկա պիտի նշանակէ որ ամբողջ կազմակերպութիւնը ուղղուած է անոր դէմ․ ու այսպէս շարունակելով խնդրոյ առարկայ կը դառնան Կեդրոնական Ասիոյ երկիրները, ապա Չինաստանն ու Ճափոնը:

Միւս կողմէ, ժամանակակից զարգացումները ցոյց տուին թէ որքան անկարող էր ՕԹԱՆ--ը բախումներու վերջ տալու եւ խաղաղութիւն հաստատելու հարցին մէջ, երբ նկատի առնուի Եուկոսլաւիոյ կացութիւնը:

Այս մատնանշումը ըսել չէ թէեւ որ Ատլանտեան ուխտը բոլորովին աւելորդ է ու պէտք է լուծուի: Նման պարագայի մը Եւրոպայի մէջ մեծ, վտանգաւոր պարապ մը պիտի գոյանայ յատկապէս այն պատճառով որ Գերմանիոյ դերը եւ տեղը տակաւին անորոշ են: ՕԹԱՆ--ի անդամ երկիրները սկսած են պակսեցնել իրենց զինուորական ուժերը․ ամերիկեան զօրքերու մեծ մասը հեռացած է եւրոպական տարածքէն: Սակայն, համագործակցութեան իր փորձառութեամբ, վարչական կառոյցներով եւ ուժով ՈՒԽՏը միշտ կարեւոր դեր ունի Եւրոպայի հասարակաց պաշտպանութեան մէջ խաղալու:

Անոր պահպանումին գլխաւոր ազդակը Ռուսաստանի ներքին զարգացումներուն անկանխատեսելի բնոյթն է, արտաքին քաղաքականութիւնը եւ զինուորական դիրքորոշումը:

Ռուսաստանի ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ ժողովրդավար ըմբռնումներու ապացոյցը միայն ՕԹԱՆ-ի նման կառոյցի մը անհրաժեշտութեան կրնայ վերջ դնել: Ռուս լրագրողը աւելի կարեւոր կը նկատէ որ կազմակերպութիւնը դառնայ որպէս բազմակողմանի ապահովութեան շրջանային կառոյց մը որ այլեւս արտաքին թշնամի մը զսպելու կոչուած չէ:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՄԷԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 7, Երեքշաբթի երեկոյեան Ազգ. Ժողովի մէկ սրահին մէջ տեղեկատուական ձեռնարկ մը տեղի ունեցաւ, որպէս եզրափակում «Պուլլիւքեան» հիմնարկին նախաձեռնած կարճ ճամբորդութեան դէպի Հայաստան ու Արցախ: Հայ եւ ֆրանսացի լրագրողներ, քաղաքական դէմքեր, բժիշկներ մասնակցած էին այս ճամբորդութեան, որոնցմէ շուրջ տասնեակ մը, հակիրճ ելոյթներով, շուրջ 100 հոգինոց ունկնդիրներու բազմութեան փոխանցեց իր տպաւորութիւնները:

Երեկոյթին բացումը կատարեց «Ֆրանս -- Ամէնի բարեկամութեան» խորհրդարանական խմբակին նախագահը Ֆրանսուա Ռոշպլոա որ նախ ոգեկոչեց Սպիտակի երկրաշարժին զոհերուն յիշատակը որոնց համար խնդրեց վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն պահել: «Պուլլիւքեան» հիմնարկին նախագահ փրոֆէսոր Մարինի խօսքին յաջորդեցին տպաւորութիւնները որոնք կը կեդրոնանային յատկապէս ղարաբաղցի ժողովուրդին արժանաւորութեան, հպարտութեան, ապրելու վճռակամութեան, առօրեայ դժուարութիւններու չեշտումին վրայ։

Երեկոյթին Բ. մասը յատկացուած էր քաղաքական մարզին: Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ Հանրի Սապի որ ծանօթ անուն մըն է հայկական հարցերու ի նպաստ իր տարած աշխատանքով, չեշտեց թէ խնդիրը զուտ քաղաքական լուծումի կը կարօտի եւ ատոր համար անհրաժեշտ է միջազգային ճնշումը։ Նոյն կարծիքը կը բաժնէին յաջորդաբար խօսք առնողներն ալ, որոնցմէ ետք բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան եզրափակեց երեկոյթը ու ներկաները հրաւիրուեցան հարցումներ ուղղելու:

Վայրին պաշտօնական հանգամանքը հանդիսաւոր բնոյթ մը կուտար ձեռնարկին որուն ընթացքին փոխանցուած տպաւորութիւնները թէեւ հեռու էին ինքնատիպ ըլլալէ ու նոր բան ըսելէ հարցին նոյնիսկ քիչ ծանօթներու։ Քանի մը օրուան այցելութենէ մըն ալ աւելին յուսալ սխալ պիտի ըլլար, մանաւանդ որ հրաւիրուած ուղեւորներուն մեծ մասը խոստովանեցաւ որ առաջին անգամ ըլլալով գացած էր Հայաստան ու Ղարաբաղ: Նախաձեռնութիւնը դրական արդիւնքի հասած պիտի նկատուի երբ ենթակաները ներշնչուելով իրենց տպաւորութիւններէն, ֆրանսական մամուլին մէջ վառ պահեն հետաքրքրութիւնը դիւրութեամբ մոռցուած ղարաբաղեան հարցին հանդէպ, օգնելով լրասփիւռային ճնշումի մը գոյանալուն որ լուծումի հարկաւոր ազդակ մը նկատուեցաւ քաղաքական դէմքերու կողմէ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Եղիա եկեղեցւոյ մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Նոյ. 24-ին, կատարուած է ծանօթ նկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի յուղարկաւորութիւնը: Յանուն Հանրապետութեան նախագահին ներկայ եղած է Բարձրագոյն Կրթութեան Նախարար՝ Միշէլ Խատէ, յանուն վարչապետին՝ Առողջապահութեան Նախարար՝ Մարւան Համատէ, յանուն Խորհրդարանի նախագահին՝ երեսփոխան մէթր Յակոբ Ջուխատարեան: Ներկայ եղած են նաեւ բազմաթիւ երեսփոխաններ, նախկին նախարարներ, արուեստագէտներ, կրօնական ներկայացուցիչներ: Արարողութիւնը կատարած է Անդրէաս Արք. Պետօղլեան, դամբանականներ արտասանած են Միշէլ Խատէ, Վարդան Արք. Աշգարեան եւ Անդրէաս Արք.:

**

ՆԻՒ-ՃԸՐՋԻԻ Եունիըն Սիթիի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ սրահը, Նոյեմբեր 7-ին, ճաշ-հանդիսութեամբ մը տօնուած է «Երիտասարդ Հայաստան» Հնչակեան կուսակցութեան արեւելեան Ամերիկայի շրջանի պաշտօնաթերթին 90-ամեակը: Թերթը նաեւ երիցագոյնն է Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան մամուլին: Բացման խօսքը արտասանած է Նուպար Տօրեան ծանրանալով կուսակցութեան 106 տարիներու գործունէութեան վրայ: Օրուան բանախօսը եղած է «Մասիս» շաբաթաթերթի խմբագիրը՝ Ժան Աբոյեան: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակը, ինչպէս նաեւ շնորհաւորական գիրեր Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին, Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահին եւ այլ անձնաւորութիւններու: Տ. Գ. Վարդապետ Մագսուտեանի ելոյթէն ետք, կարդացուած է Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Խաժակ Արք. Պարսամեանի ողջոյնի գիրը, հուսկ՝ «Երիտասարդ Հայաստան»ի խմբագիրը՝ Արսէն Ճէրճեանի շնորհակալութեան խօսքով փակուած է հանդիսութիւնը:

**

ՇԻՔԱԿՕՅԻ Կլէնվիու Հայ Կեդրոնին «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 103-րդ տարեդարձը: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճ Կէյիքեան անդրադառնալով Հայ իրականութեան մէջ պարզուած պատկերին, նախքան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը: Խօսք առած է Հ. Ե. Դ.-ի Շիքակոյի Արարատ Ուխտի ներկայացուցիչը՝ Լենա Ալեքսանեան: Ողջերձներ արտասանած են նաեւ Հ. Օ. Միութեան Շիքակոյի «Զապէլ», Համազգայինի եւ Հ. Մ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները: Օրուան բանախօսը եղած է Անդրանիկ Գասպարեան: Տօնակատարութեան աւարտին արտաբուխ նուէրներէ գոյացած է 3500 տոլար:

**

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ կից Լիթըլ Նէք քաղաքի նորակառոյց Իրանահայ Միութեան ակումբին մէջ, Հոկ. 15-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Մեսրոպ Արք. Աշճեանի «Կեանքի եւ Հաւատքի էջեր» եւ «Հանդիպումներ» հատորներուն: Օրուան բանախօսը եղած է Անուշաւան Ծ. Վրդ. Դանիէլեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Համազգայինի Նիւ-Եորքի վարչութեան ատենապետ՝ Յովհ. Պըդտիկեան որ անդրադարձած է օրուան նպատակին: Ապա, Համազգայինի գրական յանձնախումբին կողմէ Ռիթա Կիրակոսեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը որ մէկուկէս ժամ վերլուծումն ըրած է Մեսրոպ Արք.ի զոյգ հատորներուն: Առաջնորդին շնորհակալական խօսքերէն ետք, Իրանահայ Ակումբի նախագահը՝ Հերոս Մինասեան եզրափակիչ ելոյթ մը ունեցած է, նախքան հիւրասիրութիւնը:

**

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան ազգ. վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյ. 6-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ երբեմնի ուսուցիչ, հանրային գործիչ եւ գրող՝ Զարեհ Զարդունի: Ան 20 տարի պաշտօնավարած է «Ֆերահեան» ազգ. վարժարանին մէջ եւ 1988-էն ի վեր հանգըստեան կոչուած է: Դպրոցին շրջանաւարտներուն կողմէ խօսք առած է Փիթըր Ագարակեան որ ներկայացուցած է մեծարեալը: Խօսք առած է վարժարանին տեսուչը՝ Լեւոն Գասպարեան ծանրանալով Զարդուն ուսուցչին վրայ: Վերջին խօսքը արտասանած է վարժարանին հիմնադիրը եւ երկար տարիներու տեսուչ՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Շնորհակալութիւն յայտնած է Զարեհ Զարդուն մեծարանքի այս ձեռնարկին համար: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Փակումը կատարած է թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյ. 25-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած աւանդական «Ուսուցչաց Օր»ուան: Օրուան հանդիսավարը եղած է Ալիս Թիւթիւնճեան որ բեմ հրաւիրած է Անդինէ Գրիգորեանը: Ան ուղերձ մը կարդացած է եւ չեչտած ուսուցչութեան կոչումը: Ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ բեմ հրաւիրուելով մեծարուած են եւ ստացած յուշանուէրներ:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, մշակոյթի օրուան առիթով, Հոկ. 28-էն 31 ցուցադրուած են իրանահայ արուեստագէտներու գործերը՝ նկարչութիւն թէ արձանագործութիւն: Մասնակցողներն եղած են Յարութիւն Մինասեան, Սմբատ Կիւրեղեան, Տիգրան Բագիլ, Սեդրակ Նազարեան, Արամազդ Նազարեան, Գլարա Արզար, Լէոնի Թաշճեան, Սեդա Ալամեան, Արմենուհի Նահապետեան, Ռոպէր Ղազարեան, Շաքէ Տէր-Վրոյրեան, Լիլիթ Տէրեան, Գարմէն Մարտին: Բացման հանդիսութեան խօսք առած են Թորգոմ Տէր-Յակոբեան, Տիկին Նելլա Ղարիբեան, Արարատ կազմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան փոխ-նախագահ՝ Հրաչ Զարիֆեան, Արտակ Արք.:

**

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան ազգ. վարժարանի Աւետիսեան սրահին մէջ, Նոյ. 19-ին խրախճանք մը տեղի ունեցած է «Հ.Յ.Դ.եան Օր»ուան առթիւ, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Ռոստոմ Կոմիտէութեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Խաչիկ Թիթիզեան, անդրադառնալով Դաշնակցութեան ուխտին: Երգերով եւ պարերով ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած է:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ-կամք սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի աւանդական տօնավաճառը Նոյ. 13-14-ին, նախաձեռնութեամբ՝ Մոնրէալի Սօսէ եւ Լաւալի Շուշի մասնաճիւղերուն:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սէնթ Լօրանս կեդրոնի Ժան Մալէթ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ջութակահարուհի Քաթրին Մանուկեանի նուագահանդէսը: Արուեստագիտուհին 12 տարեկան է եւ ապագայ խոստացող տաղանդ մը ցուցաբերած է:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ.-եան 103-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը: Հանդիսավարը եղած է Լենա Գասապեան: Հ.Յ.Դ. երիտասարդական Միութեան կողմէ խօսք առած է Արօ Նգրուեան: Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի խօսքը փոխանցած է Վիգէն Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յարութիւն Մանուկեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-էն սկսեալ տեղի ունեցած է տարեկան գիրքերու շաբաթավերջ: Ցուցադրուած են ազգային, գրական, արուեստի եւ մանկական գիրքեր նաեւ սալեր, ձայներիզներ, տեսերիզներ եւլն. եւլն.:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ինթըրքոնթինանթալ պանդոկի մէկ սրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Գանատայի Հայ Առեւտրական Խորհուրդին, որու անունով բացման խօսքը արտասանած է Թովմաս Ֆրունճեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հայաստանի Պետական նախարար՝ Գագիկ Շահպազեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական իրավիճակը եւ ապագայի զարգացման նախագիծը»:

**

ԳԱՆԱՏԱՅԻ ձմեռնային 19-րդ մրջ-մասնաճիւղային խաղերը տեղի ունեցած են Նոյ. 26-28, նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-կամքի Մոնրէալի մասնաճիւղին: Խաղերուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են Նիւ-Ճըրզիի, Պոսթընի, Տիթրոյթի, Համիլթընի, Թորոնթոյի, Սէնթ-Քաթրինզի եւ Մոնրէալի մասնաճիւղերը:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, Նոյ. 28-ին, ներկայութեամբ Համազգայինի Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի շուրջ հարիւր շրջանաւարտներու եւ ուսուցիչներու, հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Ճեմարանականներու Օր» անունին տակ: Եղած են ծանօթացումներ եւ գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Օրուան բացման խօսքը կատարած է Տիրուկ Մանճիկեան, ապա խօսք առած է Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան անդամ՝ Վազգէն Տէր-Գալուստեան:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-ին, բացումը կատարուած է Ժոզէֆ Մանտալեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսին: Արուեստագէտը ցուցադրած էր 60-է աւելի կտաւներ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 18-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին գրական յանձնախումբին զրոյց-հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Մարմարա»-ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի հետ: Բացման խօսքը արտասանած է Յարութիւն Պէրպէրեան, ապա հրաւիրած է Ռ. Հատտէճեանը իր խօսքն լսելու եւ զրոյցը վարելու: Ան ամբողջական պատկերը պարզած է պոլսահայութեան եւ «Մարմարա»-ի:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սովորական ուսուցիչ մը չէր Թովմաս Թէրզեան: Անոր գլխուն շուրջը, ետեւ նետուած մազերով լայն ճակտին վրայ, մենք միշտ կը տեսնէինք լուսապսակը բանաստեղծի: Նոր թեւ առած միտքերու համար հեւացումի բացառիկ առարկայ մըն է, բանաստեղծ ուսուցիչ մը:

Թէրզեան մտերմութեան երեկոները մեզի կը ծանօթացնէր, իր խանդավառ մտքին բոլոր ճառագայթումը դնելով ըսածներուն մէջ կը ծանօթացնէր մասնաւորապէս մեր մեծ մատենագիրները, հրաշունչ միստիքականութիւնը Նարեկացիին կը պաշտէր, իսկ Շնորհալիին շնորհները աստղերուն պէս կը շողշողացնէր, աստղեր որ իր շրթունքներէն կը թափէին մեր հոգիներուն վրայ, եւ Եղիշէին դիւրասահ գրաբարին զմայլիլ կ'ուսուցանէր մեզի: Երբեմն ալ դէպի իր աշակերտութեան օրերը վերադառնալով, կը նկարագրէր Իտալիան, լուսաշող երկիրը իր երազներուն, ու հոն բողբոջած մեծ միտքերը, տիտանները իտալական գրականութեան: Տանթէին հետ կ'իջնէինք դժոխքին տանջանքները տեսնելու, անկից կը թեւածէինք դէպի երկնային բնագաւառները առաջնորդութեամբ չքնաղագեղ Պէաթրիսին ու աստուածային կատակերգութիւնը սոսկում եւ հիացում կը սփռէր մեր շուրջը եւ երբեմն ալ խռովք:

Թէրզեան պարզապէս իր աշակերտներուն համար ոգեւորիչ մըն էր, ինչպէս կոչած են Տ'անունցիոն որովհետեւ ան ալ իր աշակերտներուն հոգիին մէջ հըրդեհած էր բոցը բանաստեղծութեան, այն հուրը, որ երբ անգամ մը բոցավառի այլեւս չի մարիր հակառակ կեանքին փոթորիկներուն, հակառակ մրրկավար քամիներուն, եւ բոլոր աշխարհի եղերադէպ շունչերուն:

Իր դիմաստուերը կը վերակենդանացնէ մեր երիտասարդութիւնը իր հրայրքներով, իր անխոստովանելի երազներով, իր անմօթխած յանդգնութիւններով եւ իր անպայտառ յոյսերով: Երիտասարդութի՛ւն, տարիքը հոգիին լուսածածան թրթռացումին որ կուգայ անծանօթէն եւ կ'երթայ կորսուիլ դիպուածական ուղիներուն ծայրը կեանքին:

Թէրզեանին վճիտ ձայնը, խոր նայուածքը, եւ այն քերթողական ոգին, որով ան իր շուրջը կը ստեղծէր մթնոլորտ մը, միշտ վեր հասարակութենէն, մեր մտքերու բողբոջումին դիւթահրաշ վերյիշումներն են. կրկնապատկեր մը պաշտելի, անպայտուն հրաւէղ աւազներուն վրայէն:

Կատարելապէս աշխարհիկ էր ան. Հայ ուսուցիչներու ամենէն կենցաղագէտը, բոլոր արարքներուն մէջ փափկանկատ: Կը հագուէր մաքուր, բարեվայելուչ, միշտ խնամուած: Իր արտայայտիչ ժըպիտը մասնաւոր հրապոյր կուտար իր տեսակցութեան, ան կը խօսէր Փրանսերէն, իտալերէն, յունարէն, Հայերէնին չափ դիւրութեամբ:

Անգամ մը Մեծ Կղզիի հոյակապ վանքին Մետրապոլիտը, հմուտ եկեղեցական մը, զարմանք յայտնեց լսելով Թէրզեանին Հոմերոսին լեզուն այնքան մաքուր առոգանութեամբ խօսիլը. հասկցուցինք իրեն թէ մեր ուսուցիչը հիանալիօրէն թարգմանած էր Անակրէօնի տաղերը: Մետրոպոլիտը կրկին եւ կրկին շնորհաւորեց:

Թէրզեանի թարգմանութիւններուն մէջ գլուխ գործոց մըն է Թովմաս Մուրի «Դըրախտ եւ Բերի»ի թարգմանութիւնը, թէեւ քիչ մը գրաբարախառն, բայց լեզուի, բառերու ճոխութեան, հաւատարմութեան սքանչելիք մըն է, թէեւ ինքը միւս լեզուներէն շատ նուազ գիտէր անգլերէնը:

Իր աշակերտներուն վրայ անբացատրելի ազդեցութիւն մը ունէր Թէրզեան, հակառակ բնաւ խոժոռ չըլլալուն, վերջին ծայր կ'ակնածէին իրմէ: Երբ բանի մը չհաւնէր, եւ շատ կը պատահէր որ չհաւնէր, ակնոցներուն տակէն կապոյտ աչքերը այնպիսի հեգնոտ արտայայտութիւն մը կ'առնէին որ արիւնը կը ցամքեցնէր:

Իր քաջալերելը չհեգնելն էր. եւ կամ այն տեսակ մը պայծառ ցոլքը, որով իր կնճիռները կը պարզուէին, եւ գոհունակութեան նմանող շունչը կ'ուրուագծուէր դէմքին վրայ:

Բոլոր ժամանակամիջոցը որ ան ուսուցիչս եղաւ, ոչ մէկ փայփայող բառ արտասանեց, (եւ այս կ'արհամէր իմ քիչ մը գոռոզ հոգիս) միշտ աւելին կը սպասէր ինձմէ եւ ինչ որ զարմանալի է կը հպարտանայի ատով:

(Շար. 8)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՉՔԵՐՈՎ
ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ
Վէպ

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

«Ար» հրատարակչութիւն
Երեւան, 1993

(Շար. Ա. էջէն)

ադրեցութիւնը մեղմացած է ու այդ շրջաններն կը մտնեն ռուսական գօտիին մէջ, յատուկ նշանակութիւն կ'ունենայ Թուրք նախագահներու մէկտեղումը։ Իսկ որպէս հանդիպումի վայր Բաքուի ընտրութիւնը, իմաստալից կը նկատուի հայկական յարձակումներուն դէմ լուռ մնացած Մոսկուայի ու Արեւմուտքին խօսք հասկցնելու տեսակէտէն։

*

Թուրք մամուլը վերջերս գրեց թէ Ազրպէյճանի նախկին նախագահներէն Մութալիբով Բաքու վերադարձի պատրաստութիւն կը տեսնէ։ Իսկ Դեկտեմբեր 10-ի «Հիւրրիյէթ»ը ամերիկեան աղբիւրներէ կը փոխանցէ լուր մը թէ ներկայի նախագահ Ալիեւի մեկնումը մօտալուտ է։

Ըստածը այն է թէ վերջին օրերուն Ազրպէյճանի մասին կարեւոր ժողով մը գումարուած է Ուաշինկթըն, ուր Միացեալ -- Նահանգներ համաձայն գտնուած են որ այդ երկրին հարցերուն լուծումին մէջ Թուրքիա գլխաւոր դերը ստանձնէ։

Այս եզրակացութիւնը կը բացատրուի նախագահ Էլչիպէյի ներկայացուցիչին ու նախկին խորհրդային երկիրներու ամերիկեան Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդին պատասխանատուին յունիսեան հանդիպումով. այդ ընթացքին ամերիկացի դիւանագէտը յայտնած է որ Միացեալ -- Նահանգներ հաւանական չեն նկատեր որ Ալիեւ չարունակէ երկար ատեն իշխանութեան գլուխ մնալ։ Անիկա՝ Սի - Ա.Յ - Էյ-ի մէկ տեղեկագրին հիմով, ուր ըսուած է թէ Ալիեւ այլեւս յոյս չունի Ղարաբաղի եւ ազրպէյճանական այլ հարցերու լուծում գտնելու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ յաջողեցաւ պարտադրել իր Սահմանադրութիւնը որ նախագահական վարչակարգ մը կը հաստատէ, բայց, նոյն յաղթանակը չտարաւ երեսփոխանական ընտրութիւններու ճակատին վրայ։ Դեկտեմբեր 13--ի առաւօտեան արդիւնքները մասնակի էին տակաւին։ Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը 55%--ի հասած էր եւ Սահմանադրութիւնը ընդունուած է ձայներու 60%--ով։ Երեսփոխանական ճակատին վրայ կը թուի որ գլուխը կը հանի (կամ՝ Բ. դիրքի վրայ) գերազգայնական Թէեւ «Ազատական -- դեմոկրատ» մկրտուած Վլատիմիր Ժիրինովսկիի կուսակցութիւնը։ 47 տարեկան, 1991--ին է որ առաջին անգամ կը ներկայանար նախագահական ընտրութիւններուն եւ ձայներու 8%--ը կ'առնէր, բաւական պարզամիտ լոզունգներով. -- Աժանցնել վոդկան, «կառավարութիւններ» հաստատել Խորհ. Միութեան այն շրջանները որոնք դէմ են կեդրոնացեալ իշխանութեան մը, Կովկասի քաղաքացիները արտաքսել։ Երեսփոխանական ընտրութիւններուն կը ներկայանային 13 ցանկեր։ Երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 13) ցերեկուան մօտ, կը թուէր որ Ելցինի «Ռուսաստանի ընտրութիւնը» կուսակցութիւնը պիտի յաջողէր գլուխն անցնիլ ազգային մակարդակի վրայ եւ Ժիրինովսկի Բ. դիրքի վրայ կուգայ, եթէ նոյնիսկ գլուխն է կարգ մը շրջաններու մէջ։ Երրորդ դիրքի վրայ կուգայ Համայնավար կուսակցութիւնը։ Որքան ալ նախագահական ըլլայ նոր վարչակարգը, Ելցին իր ուզած Խորհրդարանը պիտի չունենայ, նոյնիսկ բաւական բարդ պատկեր մը պիտի պարզէ ան։

ԿԻՊՐՈՍԻ Հանրապետութեան նախագահ Գլերիտիսի վերջերս Աթէնք այցելութիւնը պատճառ եղած է որ յոյն վարչապետը խստացնէ իր կեցուածքը Կիպրոսի հարցին մասին։ Անոր տեսակէտը կ'ընդգրկէ հետեւեալ չորս կէտերը.

-- Կղզիին ընդգրկումը՝ Յունաստանի պաշտպանական շրջանակին մէջ,

-- հասարակաց որոշում երկու պետութիւններուն -- յունական եւ թրքական -- կողմէ,

-- կիպրական հարցին վերանկատառումը՝ թրքական «ներխուժում»ի եւ «գրաւում»ի մը ճանաչումին հիման վրայ,

-- ժողովի մը ջանքը որուն մասնակցին Յունաստանի եւ Կիպրոսի քաղաքական բոլոր ուժերը։

Անծանօթ է Թուրքիոյ հակազդեցութիւնը. Անգարա՞ եւս պիտի խստացնէ իր դիրքը, կամ արդեօք փոխադարձ քայլերո՞ւ պիտի դիմէ Եգէականի կամ Թրակիոյ մէջ։ Ամէն պարագայի, յունական մամուլը հաւանական կը նկատէ երկխօսութեան նոր շրջանի մը սկիզբը։

ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Դեկտեմբեր 10--ի իրիկունը խուժում մը ըրած է «Էօզկիւր Կիւնտէմ» թերթի Պոլսոյ եւ Տիարպէքիրի գրասենեակները եւ ձերբակալած ու դիպահ դրած բոլոր լրագրողները, (շուրջ 120 հոգի) առկախած նաեւ թերթին հրատարակութիւնը, ցնոր տնօրինութիւն։

ԿԱԹԹ--ի բանակցութիւնները շարունակուեցան շաբթավերջին եւ Դեկտեմբեր 13--ին, երբ 48 ժամ կը մնար միայն ելքի մը յանգելու համար, բարդութիւնները չէին հարթուած։ Որոշ յառաջդիմութիւն ալ կը տիրէր, Ամերիկացիք անդիջող մնալով լսատեսողական մարզին մէջ, մինչ Եւրոպացիք մէկ ճակատ կը պարզէին։ Կիրակի օր, Գլինթըն հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած էր Պալատիւրի հետ։ Դեկտեմբեր 13-ին, ԿԱԹԹ-ի բանբերը կը վստահեցնէր որ համաձայնութիւն մը գոյանալու վրայ էր։

ՌԱՊԻՆ -- ԱՐԱՖԱԹ գլուխ գլխի հանդիպումէն ետք, Գահիրէ, պարզուեցաւ որ խաղաղութեան գործընթացը, այնպէս ինչպէս որոշուեցաւ Ուաշինկթըն, Սեպտեմբեր 13--ին, այնքան ալ դիւրութեամբ կարելի չէ գործադրել։ Տասը օրով յետաձգուեցաւ Գազայի եւ Երիքովի պարպումի հարցը իսրայէլեան զօրքին կողմէ։ Նոր հանդիպում մը նախատեսուած է այդ թուականին, մինչ այդ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին։

ՊԷՐՆԱՐ ՍԹԱՃԻԻ պարտութիւնը անակնկալ մը չեղաւ Դեկտեմբեր 12-ին, քանի որ նախորդ Կիրակի անմպատ համեմատականի մնացած էր։ Էփէրնէի (Մառն) երեսփոխան ընտրուեցաւ ձախակողմեան աջի թեկնածուն՝ Ֆիլիփ Մարթէն ձայներու 55%--ով։ Ոչ կուսակցութեանց զօրակցութիւնը (ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ, ԻԻ -- ՏԷ -- ԷՖ) ոչ նախարարներու եւ անձնաւորութեանց այցելութիւնները (Պալատիւր, Փասքուա, Շիրաք, Ռոքար) փրկեցին կեդրոնի թեկնածուն։

ԷԼՎԻՐ ՓՈՓԷՍՔՕ Ֆրանսական բեմի մեծ դերասանուհին մեռաւ 98 տարեկանին։ Լուի Վէրնէօյն է որ զինքը բերած էր Պուքրէշէն եւ առաջին օրերէն իսկ պիտի գրաւէր հանդիսականները «Մա ճուզին տը Վարսովի»ով եւ իր եղակի շեշտով։ Աւելի քան յիսնամեակ մը խաղացած է բազմաթիւ դերեր, Վէրնէօյէն զատ, Ռուսէնի, Պէրնշթայնի թատերգութիւններու մէջ։ Շուրջ 40 ֆիլմերու մէջ ալ դերեր ստանձնած է, բայց, թատրոնն էր իր բուն ասպարէզը եւ իրմով թատերական որոշ արուեստ մըն է որ հրաժեշտ կ'առնէ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. --

Մակարեան ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իրենց հօր եւ մեծ -- հօր՝

ՇԱՀԷՆ ՄԱԿԱՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11--ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 15-ին Պօմոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին,

30, avenue de la Figonne

«Քու ամէն սքանչելիներդ պիտի պատմեմ։ Քեզմով ուրախ պիտի ըլլամ ու ցնծամ»։ (Սաղ. Թ. 2)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիւլիէթ Զպուճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, «Հայկ Սէրէնկիւլեան» գրական մրցանակի դատակազմը 500 Ֆր. կը նուիրէ Կայօյա Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

*

Սահակ Խաչատուրեանի յիշատակին, Ժագ եւ Սօսի Նիքոլա 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՖՐԱՆՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ

Ամերիկայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած սիրուած երգիչ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի

եւ իր նուագախումբին

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8, ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

« L'Orée du Bois »ի շքեղ սրահներուն մէջ

(Porte Maillot)

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

45 08 43 10 (գրասենեակի ժամեր) կամ 44 05 92 12 Թիւերուն։

EXPOSITION DE PEINTURE

de Sergueï Baghdassarian et de Vasken Baronian venus d'Arménie

à la M.C.A. de Villeurbanne

du 14 Décembre au 19 Décembre (inclus)

tous les après-midi de 14h à 19h

M.C.A.V. : 126, avenue Roger Salengro

69100 Villeurbanne

Tél. : 78 93 57 43

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Շրջակայից

Ս. սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Քարոզ ժամը 11·15-ին։

Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

*

ՃԱՇ

Ժամը 12·30--ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Objet : Aide alimentaire à l'Arménie

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les Associations à une réunion «Information» relative à ses activités et ses objectifs à court terme :

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12-14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées par cette campagne sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE invite la communauté d'Alfortville et de ses environs à une

REUNION D'INFORMATION

sur

LA SITUATION ENERGETIQUE DE L'ARMENIE ET L'ACTION DU FONDS DANS CE DOMAINE

Exposé et diaporama commenté par M. BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

MARDI 14 DECEMBRE à 20 h 30

Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, Alfortville

UGAB - PARIS

LE COMITE DE PARIS de l'U.G.A.B. présente :

CYCLE DE CONFERENCES SUR L'HISTOIRE DE L'ARMENIE

ANNEE 1994

Première conférence

«L'historiographie arménienne médiévale et Moïse de Khorène»

Conférenciers : Annie et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes —IVe section— Sciences historiques et philologiques (Sorbonne).

M. et Mme MAHE signeront la nouvelle traduction de l'arménien classique de *«Histoire de l'Arménie»*, par Moïse de Khorène, parue aux éditions Gallimard.

Mercredi 15 Décembre à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : 10 F.
Etudiants : Entrée gratuite.

Tebrotzassère

Message du Père Noël

Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

Réveillon

Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

Arbre de Noël

Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère
le Dimanche 9 Janvier à 13 heures
à la Salle des Fêtes du Raincy,
Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy.
SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55635
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.216

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.216

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՆՔ ՏԱԳՆԱՊ ՉՈՒՆԻՆՔ

Թուրքիոյ Կրթական Նախարարութեան կողմէ Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն ղրկուած հրամանագիր մը վերջերս տագնապալի օրեր ապրեցուց գաղութին. ան ալեկոծումի լայն շրջանակ մը ստեղծեց նաեւ մինչեւ հայկական հեռաւոր ափեր: Հրամանագիրը կը հրահանգէր բացի հայերէնէն, բոլոր դասերը ընել թրքերէն լեզուով, ինչ որ խնդրական կը դարձնէր հայկական վարժարաններու գոյութեան պահպանումն իսկ:

Առաջին անգամը չէր որ Պոլսի մեր վարժարանները դէմ յանդիման կը գտնուէին նման անակնկալ պարտադրանքի մը որ ոչ օրինական հիմ ունէր, ոչ ալ տրամաբանական պատճառ: Հաւանաբար, չախազանցուած լաւատեսութիւն պիտի ըլլայ յուսալ նաեւ որ վերջինը կ'ըլլայ ան: Այս կարգի դժբախտ անցքերու նախընթացները իրենց առած տարածին հետ, բարեբախտաբար, Պոլսի գաղութին համար եղած են նաեւ լուծումի վարժընթացի առիթներ: Ինչպէս անցեալին, այս անգամ եւս, հրահանգը ընկալուեցաւ որպէս ամբողջ գաղութին ուղղուած մարտահրաւէր ու անմիջապէս շարժման անցաւ իշխանութեան բարձրագոյն օղակը:

Շուրջ երեք տասնեակ դպրոցներու, նոյնքան թիւով եկեղեցիներու, արդիական լման կառոյցով հիւանդանոցի մը ու այլ բազմաթիւ ազգապատկան հաստատութիւններու տէր գաղութ է Պոլիսը. ու անոր պատրիարքը աւանդաբար գերագոյն ատեանը կը ներկայացնէ այդ ամբողջին հետ հազիւ 50 հազարնոց հայութեան մը արտօնուած իշխանութեան: Այս հանգամանքով, անոր կը վիճակի անհրաժեշտ քայլերը առնել, դիմումներ կատարել, միջնորդութիւններ խնդրել, կարելին ու անկարելին փորձելով հարցերու լուծումին համար:

Այսպէս եղաւ վերոյիշեալ հրամանագրին պարագային ալ. Գարեգին Պատրիարք դիմեց հարկաւոր դէմքերուն, ներկայացուց իր պատճառաբանութիւնը, տրամադրութիւն յայտնեց մինչեւ Անգարա տանելու իր եւ գաղութին խնդրանքը, մինչեւ որ պատկան իշխանութիւնը ջնջեց հրահանգը:

Ի՞նչ էր պատահածին էութիւնը, կարելի է հարց տալ. Թուրքիա անհանգի՞ստ էր հայերէնի ներկայ վիճակէն, երբ հայ մամուլը, մտաւորականութիւնը ամէն առիթով ցաւ կը յայտնեն լեզուական ակներեւ նահանջին համար: Կամ արդեօք հայ համայնքին արթնութեան ջիղը չափելու պարբերական փո՞րձ էր եղածը: Այսպէս թէ այնպէս, մեզի համար կարեւորը «չի կարելի» ըսելու պահը չփախցնելն էր. եւ չփախցուց Պոլսի հայութիւնը, յանձին իր Պատրիարքին: Ու այս նըշումը նորագոյն ապացոյցը բերաւ որ Պոլիսը կը շարունակէ իրեն փոխանցուածին տէրը մնալ, որքան ալ պայմանները շատ բան զեղչած ըլլան այդ տիրութեան փափաքելի մակարդակէն:

«Տիրութեան» երկակի արտայայտութիւնը որ կը յայտնուի հոս, Պոլսէն դուրսի հայութիւններուն համար կը կազմէ այս պատահարին ծանրութեան բուն կեդրոնը: Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն տագնապը ելլելով իր տեղական պարագիծէն, անուղղակի կանչ մը չէ՞ սեւեռելու աւանդը պահելու խնդիրէն ներս, գաղութի մը տիրութեան նիւթին:

Պոլսոյ Պատրիարքը կրնա՞ր պատրիարքարանին չորս պատերուն մէջ մնալ, երբ խուճապի մատնուած էր ամբողջ գաղութը իր ամէնէն թանկագին ունեցածին համար: Կամ, կրնա՞ր անվրդով ընթացք շարունակել որպէս միայն եւ միայն կրօնական պետ, եթէ Պոլսոյ դարաւոր վարժարաններէն մէկն իսկ փակուելու վտանգին առջեւ գտնուէր:

Սա վերջին տագնապը պատասխան է նման հարցականներու. Նաեւ նորագոյն փաստն է ան թէ ի տարբերութիւն շատ գաղութներու, տիրութեան աւանդութեան պահպանումին հետ այդ աւանդութիւնը յարգող ղեկավարին հանդիպման վայրն է Պոլիսը այսօր եւս, ինչպէս երէկ:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԳՐԳՌԻՉ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ ԶՈՀ ՉՈՒՆԻ

Դեկտեմբեր 14-ի փարիզեան կարգ մը օրաթերթեր (Լիպերասիոն, Իւմանիթէ) քանի մը տողով կ'արձանագրէին ԱՖՓ-ի մէկ լուրին, ըստ որուն հարիւրաւոր զինուորներ եւ բնակիչներ մեռած են չարաթավերջին, բուռն բախումներու ընթացքին, Ղարաբաղ:

Ըստ Երեւանէն մեր առած տեղեկութեանց, Երեքշաբթի առտու (Դեկ. 14) այս լուրը հաղորդած էր նաեւ ռուսական հեռատեսիլը եւ գրգռիչ բնոյթ ունէր, աղբիւր ունենալով ալ Բաքուի լրատուութիւնը: Կը թուի որ Ալխեւ Ալչարեթ գացած է (Ղարաբաղի արեւելքը) վիրաւոր զինուորներու այցելութիւն տալու եւ իբրեւ հետեւանք Ազերիները յարձակման անցած են: Հայկ. կողմը զոհ չկայ: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու 200 Ազերի սպաննըւած է եւ ութ հրասայլեր ալ գրաւուած են Հայերու կողմէ:

❦

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ազրպէջանական ուժերը սկսած էին կրակել դէպի Հայաստանի հիւսիս -- արեւելեան սահմանները: Նոյեմբերեանի եւ Իջեւանի շրջաններէն ետք այս անգամ ալ թիրախ եղած է Կրասնոսելսկի շրջանը: Դեկտեմբեր 12, ժամը 23-ին ականանետերէ կրակ բացուած է Վահան գիւղի դիրքերուն վրայ: Հայկական կողմը չէ հակադարձած:

⁂

ԱԲԽԱԶԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ԳԽ--ի այն պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Սէյրան Պաղտասարեան, Դեկտեմբեր 6 -- 10 Աբխազիա կատարած իր այցելութենէն լաւատես վերադարձած է: Խորհրդարանական պատուիրակները տեղւոյն վրայ տեսակցութիւններ ունեցած են Աբխազիոյ ԳԽ--ի նախագահ Վլատիսլաւ Արծինպայի, տեղակալ Ալպէտ Թօփալեանի, վարչապետին հետ եւ շրջած են Սուխումի, Գագրա, Գուդաուտի, Օչամչիր: Ճակատէն անդին ապրող հայ բնակիչները չեն տուժած, սակայն Օչամչիրի եւ Սուխումիի բնակավայրերը ծանրօրէն աւերուած եւ թալանուած են: Հայ այրերը սկսած են վերադառնալ իրենց տուները: Աբխազիա, ընդհանրապէս, խաղաղ կայունացման տրամադրութիւն կը տիրէ:

❦

ԿԱԶՄԻՐՈՎԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ռուսաստանի Հայաստանի դեսպան Ստուպիշին, Ելցինի յատուկ ներկայացուցիչ Կազմիրովի Հայաստանի ճամբուն վրայ պատահած միջադէպին ետք երկար ժամանակ Մոսկուա մնալը բացատրած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներու հետ խորհրդակցութեանց անհրաժեշտութեամբ եւ աւելցուցած թէ այս դէպքը բնութագրուած է որպէս ցաւալի թիւրիմացութիւն մը, որ պէտք չէ վնասէ հայեւռուսական յարաբերութիւններուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿԻ ԲԱՑ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Ռուսաստանի ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Դեկտեմբեր 14--ին, բայց արդէն իսկ, մէկ քառորդի վրայ տրուած թիւերը շատ մտահոգիչ էին ինչ կը վերաբերի երեսփոխանական ճակատին: Այս մասնակի արդիւնքներուն համաձայն, Սահմանադրութիւնը քուէարկուած է ձայներու 55,4%--ով (89-ի վրայ 73 շրջաններու արդիւնքներուն վրայ հիմնուած): Երեսփոխանական ճակատին պարզած պատկերէն կը հետեւի որ գլուխը կը հանի գերազգայնական պարագլուխ՝ Վլատիմիր Ժիրինովսկիի ցանկը, ինչ որ այն վախը կը պատճառէ որ Ռուսաստան կարմիր մենատիրութենէն հազիւ փրկուած «սեւ ժանտախտին» ծոցը կ'իյնայ: Ժիրինովսկի ձայներու 24%--ի հասած է, մինչ Ելցինի ցանկը միայն 14% է եւ 3--րդ դիրքի վրայ է համայնավար կուսակցութիւնը 11%-ով: Որքան ալ փոխուի պատկերը վերջնական արդիւնքներուն առեն, այժմէն յստակ է որ Ելցին ընդդիմադիր խորհրդարան մը պիտի ունենայ: Շատեր որ ակիզբը դէմ էին նախագահական վարչակարգ հաստատող Սահմանադրութեան մը, այսօր գոհ են ի տես Ժիրինովսկիի յաղթանակին: Արդարեւ, Խորհրդարանը չունի անցեալի իրաւասութիւնները: Յիշենք գլխաւոր կէտերը. -- Ապահովուած են տնտեսական գործունէութեան ազատութիւնը, հողի եւ այլ բնական հարստութեանց սեփականաշնորհումը, մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներն ու ազատութիւնները ըստ միջազգային իրաւունքին ընդունած սկզբունքներուն: Նախագահը կ'ընտրուի չորս տարուան համար հանրաքուէով: Կրնայ պաշտօնէն հեռացուիլ Երկու Ժողովներու ձայներու 2/3-ով ամէն մէկ Ժողովին մէջ: Նախագահը կը նշանակէ նախարարապետը, կը լուծէ կառավարութիւնը, կ'առաջարկէ կեդրոնական դրամատան նախագահը, Սահմանադրական Խորհուրդի, գերագոյն Ատեանին եւ Իրաւարարին դատաւորները: Կը նշանակէ եւ կը պաշտօնազրկէ զինեալ ուժերու գերագոյն հրամանատարը, կրնայ հանրաքուէներ կազմակերպել: Տագնապի պարագային, «յատուկ իրաւասութիւններ» թոյլ կուտան իրեն որ լուծէ Դուման (Խորհրդարան), պատերազմական եւ արտակարգ վիճակ հաստատէ:

Դաշնակցային Ժողովը երկու ժողովներէ կազմուած է Դուման (450 երեսփոխան) եւ Դաշնակցութեան Խորհուրդը (178 խորհրդատու) ընտրուած, առաջին անգամ, երկու տարուան համար: Յետագային Դուման պիտի ընտրուի չորս տարուան համար եւ Դաշնակցութեան Խորհուրդը այլեւս պիտի չընտրուի այլ «կազմուի» երկու ներկայացուցիչներով Դաշնակցութեան 89 շրջաններէն:

Վ. Ժիրինովսկի որ այսօր կը մտահոգէ Արեւմուտքը չի ծածկեր իր ազգայնական գաղափարները: Կ'ըսէ յաճախ. -- «Ռուսերը չէին որ սկսան ազգայնականութեամբ, այլ իրենց սահացի եւ կովկասցի դրացիները ու նաեւ Հրեաները երկրին մէջ իսկ»: Ոչ ոքի կը խնայէ: Իր վերջին գիրքին մէջ, օրինակ, կը գրէ. «Գորբաչով եւ Ելցին ենթարկուեցան Արեւմուտքի, միացեալ -- Նահանգներու, ՍԷ -- Ի -- Ա--ի, Իսրայէլի, եւ ի՞նչ ստացան փոխարէն: Ոչինչ: Այդ արջերը գործել չեն գիտեր: Ինչ որ պէտք է հո՛ս, խմացականութիւն մըն է, տիեզերական մաքով մարդ մը»: Իրեն համար նաեւ մարդասիրական օգնութիւնն ալ՝ «ՍԷ -- Ի -- Ա-ի գործողութիւն մըն է մեծն Ռուսաստանի հողը փոքրելու սահմանուած», դալով Ելցինի եւ իր կողմին որու զօրավիգ է Արեւմուտքը, ասոնք բան չեն եթէ ոչ՝ «ղեկավարներ որոնց նեցուկներն են Հարաւի մաֆիան եւ սիոնականութիւնը»: Պատրաստութեամբ փաստաբան, բազմաթիւ լեզուներ կը խօսի (թրքերէն, անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւայլն):

Դեռ հարկ է սպասել վերջին արդիւնքներուն, ճշդելու համար թէ ի՛նչ մեծամասնութիւն պիտի վայելէ նոր Դումային մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 42 հոգի սպաննուած է (24 քիւրտ, 5 զինուոր, 2 քաղաքացօրք իրենց ընտանիքներով) Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ՖՐԱՆՍ -- ԹԵԼԵՎԻԶԻՈՆԻ նախագահ նշանակուեցաւ, երեք տարուան համար, Ժան -- Փիէր Էլքապաշ, ցարդ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանի փոխ -- տնօրէն: 56 տարեկանին, Էլքապաշ կը յաջորդէ Հերվէ Պուրժի եւ այսօր վրէժ մը լուծէ, քանի «Անթէն 2»էն ճամբու դրուած էր 1981-ին: Միաձայնութեամբ է որ Բ. շրջանին ՍԷ -- ԷՍ -- Ա-ն (Լսատեսողութեան Բարձրագոյն Խորհուրդ) զինք նշանակած է:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ մահափորձի մը զոհ գացած է Թուրքիոյ դեսպանատան կցորդներէն մէկը. Իրաքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է «Ժողովուրդին մարտիկները» կազմակերպութիւնը, բացատրելով որ սխալի մը հետեւանք է եղածը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Եոզէֆ Անթալ մեռաւ Փեշտայի մէջ, Դեկտեմբեր 12--ին, սրտի տկարութեան հետեւանքով, այդ տկարութիւնն ալ հետեւանք ըլլալով կոլիփի մը, մինչ կը խնամուէր աւիշային գեղձերու խլիրդի մը համար: Ծնած էր 1932--ին:

ՉԻԼԻԻ նախագահ ընտրուեցաւ Էտուարտօ Ֆրէյ, 52 տարեկան է: Իր հայրն ալ նախագահ եղած է 23 տարի առաջ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակին արժանացան Հարաւի -- Ափրիկէի պարագլուխները՝ տը Քլէրք եւ Մանտելա որոնց շնորհիւ վերջ գտաւ ափարթհէյտը:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ նախագահը վերահաստատեց մահապատիժը, ինչ որ շատերու համար՝ «ժողովրդավարութեան նահանջ» մըն է, մանաւանդ երկրի մը մէջ, ուր ժողովրդավարութիւնը շատ դժուար ձեռք ձգուեցաւ Մարքոսի մենատիրութենէն ետք: Բայց, վերջերս, Մանիլա թէ այլուր առեւանգումներու, բռնաբարումներու եւ ամէն տեսակի ոճիրներու քանակը այնքան մեծ է որ նախագահը այլ ելք չէր գտած, մանաւանդ որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնն ալ կողմնակից էր:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական Հանրապետութեան» մէջ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 12--ին: Ասոնց նպատակն էր ելք մը գտնել քաղաքական եւ անձնական այն մրցակցութեան որ ծագած է «նախագահ» Տէնքթաշի եւ «վարչապետ» Էրօղլուի միջեւ:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ դատարանը հակասահմանադրական համարեցաւ Միշիկընի նահանգի քուէարկած հակահեշտամահութեան օրէնսդրութիւնը: Դատաւորը կը գտնէ որ «անձնասպանութիւնը իրաւունք մըն է զոր Սահմանադրութիւնը կը պաշտպանէ», երբ կեանքի պայմանները վատթարացած են հիւանդութեամբ: Այդ օրէնքն է որ մէջտեղ դրուեցաւ նոյն դատարանին կողմէ տոքթոր Ճէք Գէորգեանի դէմ որ 1990--էն ի վեր շուրջ 20 անբուժելիներու «օգնած էր» որ մեռնին: Ներկայիս Գէորգեան հացադուլի դիմած է այդ մեղադրանքէն ի վեր եւ Դեկտեմբեր 12--էն հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՀԵՌՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

Խորհրդային կարգերու տապալումը ազդանշան եղաւ Ներքին Սփիւռք կոչուած համայնքներու կազմակերպումի շարժումներուն. Ներքին Սփիւռքը խորհրդային ոլորտի հայկական հաւաքականութիւններու տրուած ընդհանուր անուն մըն է որ կրնար ունենալ նաեւ «անտեսուած սփիւռք» հոմանիշը: Արդարեւ, կարելի չէ ըսել թէ 1,5 -- 2 միլիոն ենթադրուած ու խորհրդային աշխարհին մինչեւ ամէնէն անտեսանելի անկիւնները ցրուած այդ ներկայութիւնը արժանի հետաքրքրութիւնն ու հովանաւորութիւնը վայելած է Երեւանի կողմէ: Երէկ վարչաձեւն էր որ այդ կացութեան արդարացում կը հայթայթէր, այսօր ալ, վստահաբար, ոչ ինքնաբաւ երկրի մը անզօրութիւնը որով կը քօղարկուի խնդրոյ առարկայ հատուածին նիւթական ոչ ուշադրաւ մակարդակը: Այս եզրակացութիւնը կը թելադրուի Ջաւախքէն, Աբխազիայէն բարձրացած պատահական աղաղակներէ որոնք ցաւ կը յայտնեն իրենց բաժին հանուած անտարբերութեան համար:

Այս կացութիւնը, հաւանաբար, հակառակ պարզուած հակասութեան գլխաւոր ազդակը եղած է բարեբար ազդեցութիւն գործող, յիշեալ համայնքներուն կեանքին մէջ: Սա կամ նա պատճառով չեղածը դարմանելու մղումը աւելի զօրաւոր յայտնուած է այդ անկիւններուն մէջ, քան՝ ափսոսանքն ու դառնութիւնը: Արթնցած է ու սկսած գործել, իր գլխուն ճարը ի՛նք տեսնելու հայկական բնազդը: Ու Ներքին Սփիւռքի գաղութները մտած են կազմակերպուելու, երբեմն առօրեային ու անստոյգ ապագայի մը մէջ կանգուն ու կայուն մնալու գործընթացի մը մէջ: Հայաստանեան մամուլը պարբերաբար կ'արձագանգէ այս շարժումներուն, գաղափար մը տալով հեռուներու հայկական կեանքին մասին:

Նման էջ մըն է Դեկտեմբեր 1-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին «Հայաստանից հեռու՝ Հայաստանի հետ» խորագրուած անկիւնը ուր հարցազրոյց մը տեղ գտած է, Կրասնոդարի հայ համայնքներու խորհուրդին մամուլի կեդրոնի նախագահ, Նովոռոսիյսկ քաղաքին հայկական մշակութային ընկերութեան «Լոյս» թերթին խմբագիր Լեւոն Մկրտիչեանի հետ: Հարցազրոյցը կատարուած է Սեպտեմբերին, Երեւան այցելութեան օրերուն:

Կազմակերպուելու շարժումի արդիւնքը կ'ըլլան խնդրոյ առարկայ երկրամասին հայաբնակ վայրերուն մէջ ստեղծուած 22 հայկական մշակութային -- կրթական ընկերութիւններ ու ազգ. կեդրոններ, ինչպէս՝ Կրասնոդարի «Մաշտոց»ը, Նովոռոսիյսկի «Լոյս»ը, Անապայի «Ցանք»ը, Գելենջիկի «Անի»ն: Այս բոլորին գլխաւոր հարցերը կը նկատուին «վերականգնել ազգ. մշակոյթը, դպրոցներում հայ երեխաների համար հայերէնի ուսուցման խմբակների ստեղծումը, նոր շունչ տալը հայ հոգեւոր ծառայութեանը, աւանդոյթներին»: Այս նպատակով, յիշեալ համայնքներէն մէկուն ու միւսին մէջ արդէն սկիզբ առած են հայերէնի, գրականութեան, Հայոց պատմութեան, հայ եկեղեցւոյ պատմութեան պարտադիր ուսուցում: Լոյս կը տեսնեն թերթեր, կանգնած են խաչքարներ: Իսկ շարք մը քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ալ սկսած են հայկական եկեղեցի կառուցանելու աշխատանքները:

Ուրախացնող այս թափին մէջ ցաւալի է կարդալ որ այս համայնքները թիրախ են հակահայ ցոյցերու. Լ. Մկրտիչեանի բառերին համաձայն, «վերջերս յաճախ են յայտնւում հակահայկական թռուցիկներ, տեղի են ունենում փողոցային համաժողովներ, ցոյցեր, որոնցում իրենց երկրամասում կատարուող բոլոր չարիքները, յանցագործութիւնները վերագրելով Հայերին, պահանջում են Հիւսիսային Կովկասը մաքրել "Սեւամազ"երից, յատկապէս Հայերից»:

Այս տարամերժ կեցուածքին մէջ ապահովաբար դեր ունին գաղթականները որոնք զանազան վայրերէ դիմած են հոն. Յուլիս 1-ի համար տրուած ընդհանուր թիւը 157 հազար է. ատոր մէջ 30 հազարով Բ. տեղը կը գրաւեն Հայերը: Անոնք հիւսիսային Կովկասի այդ շրջանը կը հասնին նաեւ Հայաստանէն. աւա՜ղ, թէ ինչպէս կը ներկայացնէ զանոնք զրուցատուն. «հիմնականում երիտասարդներ են, նրանց մեծ մասը չի աշխատում. չունի որոշակի զբաղմունք»: Այս տողերէն ենթադրելի է որ անոնք միայն գլխացաւ կը պատճառեն տեղացի Հայերուն. «իրենց հակահասարակական արարքներով յաճախ են ոտնահարում մեր ազգի արժանապատուութիւնը: Հէնց իրենք են առիթ տալիս մեր ազգի չարակամներին որ վարկաբեկեն տեղի ողջ հայութեանը»:

Բարեբախտաբար, ինչպէս միւսները, շրջանի հայ համայնքներն ալ ունին իրենց օրէնքները «որոնք պարտադիր են համայնքի տարածքում գտնուող բոլոր Հայերի համար: Ովքեր իրենց նկարագրով վարկաբեկում են Հայի արժանապատուութիւնը, չեն ենթարկւում համայնքի օրէնքներին, վտարւում են համայնքի տարածքից»:

Զրոյցին աւարտին խօսքը կ'առնչուի Լ. Մկրտիչեանի խմբագրած թերթին. որպէս գլխաւոր նպատակ կը տրուի ընթերցողները իրենց արմատներուն վերադարձնելու, Հայոց պատմութեան կարեւոր իրադարձութիւններուն հայ մշակոյթին, արուեստին, գրականութեանը տեղեկացնելու գործը: Հոն տեղ կը գտնեն ոչ միայն Նովոռոսիյսկ քաղաքին, այլեւ ամբողջ երկրամասը հայութեան առնչըւող հարցեր, անոնց առօրեան, երկրամասի հայութեան պատմութիւնը: Այս մասին կատարուած տեղեկատուութեան մէջ Լ. Մկրտիչեան կ'ունենայ արտայայտութիւն մը որ վստահաբար նախանձ պիտի առթէ հայ մամուլի գրեթէ բոլոր անուններուն. «Լոյս»ը մեծ սիրով են ընթերցում Հիւսիսային Կովկասում, Մոսկուայում, Ռուսաստանի հայաբնակ շատ քաղաքներում ու գիւղերում: Թերթի պահանջարկը օրէ աւուր աճում է»:

Այսպէս, ընթացիկ հարցազրոյց մը երբեմն պատճառ կ'ըլլայ յայտնաբերելու 70 տարի մոխիրներուն տակ քնացած հայութիւն մը որ առաջին յարմար առիթին կը յիշէ մոռնալ պարտադրուածը, այլ բեկորներու վիճակած քաղցրն ու դառնը բաժնելու յօժարութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ ԵՌՕՐԵԱՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ (*)

Երբ 1988-ին Գլօտ Մութաֆեան իր «Կիլիկիան կայսրութիւնները քառուղիին վրայ» երկհատոր աշխատութիւնը կը հրատարակէր, քիչեր կրնային երեւակայել որ «Փոքր Հայաստանի» պատմութեան վերարժեւորման բեղուն հանգամանք մը կը սկսէր:

Այս հանգամանքի թագն ու պսակը արձանագրուեցաւ 1993 Հոկտեմբեր -- Նոյեմբերին, շնորհիւ Մութաֆեանի յղացումին ու նախաձեռնութեան, երբ Կիլիկիոյ Հայոց վերջին թագաւոր Լեւոն Ե. Լուսինեանի մահուան 600-ամեակը առիթ եղաւ Փուաթիէի մէջ գումարուած «Լուսինեանները եւ Անդրծովը» գիտաժողովին, Սորպոնի մատուռի Կիլիկիոյ նուիրուած ցուցահանդէսին եւ Նիւ -- Եորքի «Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւնները խաչակրութիւնը քառուղիին վրայ» գիտաժողովին:

Հնախուզութի՞ւն: Անցեալով ապրելու մտասեւեռո՞ւմ: Անարդար է այս ու նման բացատրութիւններով հասկնալ Կիլիկիոյ հանդէպ այս հետաքրքրութիւնը, յատկապէս երբ Սփիւռքի մեծ կարեւոր մասը Կիլիկիահայերու շառաւիղներէ բաղկացած է (եւ Հայաստանի մէջ ալ չեն պակսիր, սկսելով նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանէն): Անարդար է, մանաւանդ երբ կը փորձենք Հայոց պետականութեան 300-ամեայ գոյութեան սուղկան փաստէն անդին անցնիլ եւ գտնել ինչ որ սովորաբար կը կոչուին «պատմութեան դասեր»: Մանաւանդ երբ այսօր գրեթէ ամէն քայլի կը հանդիպինք «Հայոց պետականութիւն կայացնելու» խօսքին եւ կը վերյիշենք, որ Կիլիկեան պետական այդ փորձառութեան ամէնէն երկար շրջանը եղաւ վերջին հազարամեակի ընթացքին:

«Յառաջ»ի ընթերցողները մանրամասնօրէն հետեւեցան Փուաթիէի եւ Փարիզի տպաւորիչ գործունէութիւններուն: Հոս պիտի փորձենք որոշ ընդլայնումով անդրադառնալ Նոյեմբեր 12 -- 14-ի Նիւ -- Եորքի գիտաժողովին:

* *

Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Կիլիկեան թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեանին: Կազմուած էր պատուոյ յանձնախումբ (Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Հայաստանի դեսպանները Միացեալ -- Նահանգներու եւ ՄԱԿ-ի մօտ, Կիպրոսի դեսպանը Միացեալ -- Նահանգներու մօտ եւ Ֆրանսայի եւ Նիւ -- Եորքի ընդհ. հիւպատոսը), ինչպէս եւ գործադիր յանձնախումբ (Նախագահ՝ Մեսրոպ Արք., ատենապետ՝ Հրաչ Զարոյեան, գիտաժողովին տնօրէն՝ Փիթըր Գաուի, եւ 15 անդամներ): Յատկապէս հրաւիրուած էին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. եւ Արեւմտեան Ամերիկայի Կիլիկեան թեմի առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

Գիտաժողովին առիթով, զանազան նիւթերու կարգին, հրապարակ հանուած էր ծաւալուն հատորիկ մը՝ «The Armenian Kingdom of Cilicia»: Կազմակերպական տքնաջան ու անթերի աշխատանքը իր վարձատրութիւնը ստացաւ այն իրողութեամբ, որ ձեռնարկէն մօտ 20 օր առաջ «Ֆրէնչ Ինսթիթիւթ»ի 160 տեղնոց (սկզբնապէս՝ 120) լսարանի տոմսերը լրիւ սպառած էին եւ նոյնը պատահեցաւ այնուհետեւ գեղարուեստական յայտագրի պարագային, նիստերը տեղի ունեցան մշտապէս լեցուն սրահի առջեւ, ութ երկիրներէ 22 զեկուցողներու մասնակցութեամբ (Մ. -- Նահանգներ՝ 8, Հայաստան՝ 7, Իտալիա՝ 2, Ֆրանսա՝ 1, Հոլանտա՝ 1, Հունգարիա՝ 1, Լիբանան՝ 1, Արժանթին՝ 1), 14 հայ և 8 ոչ-հայ: Գիտաժողովի պաշտօնական լեզուն անգլերէն էր, թէեւ հայրենի մասնագէտներուն մէկ մասը նախընտրեց հայերէնով արտայայտուիլ եւ հարցումներու բաժնին մէջ ոչ հայերէնը անպակաս էր: Իսկ ունկնդիրները բնաւ յուսախաբ չեղան. զեկուցումները յատկանշուեցան բազմակողմանի մօտեցումի եւ բարձր մակարդակի զոյգ արժանիքներով:

Տեղին է ընդգծել որ, թէեւ «բարձր մակարդակ»ի հարցը երբեմն կրնայ դժգոհութիւն յառաջացնել պարզ ունկնդիրին մօտ, երբեք պէտք չէ մոռնալ, որ գիտական այս հաւաքոյթները առաջին հերթին նախատեսուած են մասնագէտներուն եւ ապա հանրութեան համար: Նիւ -- Եորքի մէջ միացած էին գիտական մօտեցումը եւ ծանօթացումի զոյգ նպատակները: Ու թէեւ առաջինը բնաւ զոհ չգնաց երկրորդի պահանջներուն, այս վերջինն ալ իր գոհացումը ունեցաւ ընտրուած նիւթերու շահեկանութեան շնորհիւ:

Ցամենայն դէպս, պէտք է ընդունիլ, որ զեկուցումներուն յաջորդած քննարկումը քիչ անգամ ունեցաւ բանավիճային այն մթնոլորտը, զոր կարելի էր ակնկալել, տրուած ըլլալով յայտնուած մտքերուն հետաքրքրութիւնը: Մասնագէտները շատ «յարգեցին» զիրար, իսկ հանրութիւնը ընդհանրապէս լուսաբանական բնոյթի հարցերով գոհացաւ:

Յառաջիկային զեկուցումները հատորի պիտի վերածուին: Այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ յստակօրէն պատկերացնել Նիւ -- Եորքի մէջ կուտակուած արժէքաւոր նիւթը:

* *

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ի առաւօտեան, տեղի ունեցաւ գիտաժողովի բացումը: Տօքթորներ՝ Հրաչ Զարոյեանի ու Փիթըր Գաուիի բացման խօսքերէն ետք, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս կարճ աղօթք մը կատարեց: Արարողութենէն ետք, սկսաւ առաջին նիստը՝ «Բիւզանդիոնի հետ կապեր», նախագահութեամբ՝ Անն -- Մարի Ուէյլ Գաուի:

Կարէն Իւզբաշեանի (Հայաստան) նիւթը՝ «Կիլիկիոյ եւ Բիւզանդական կայսրութեան քաղաքական յարաբերութիւնները 11 -- 14-րդ դարերում», համապարփակ ակնարկ մըն էր հարցին շուրջ: Բնորոշելէ ետք հայ -- բիւզանդական բարդ կապերը, անդրադարձաւ հայ իշխանական տուներու բիւզանդական Կիլիկիան հաստատումին եւ Ռուբինեաններու իշխանապետութեան շրջանին (1080 -- 1198), երբ կայսրութիւնը բազմաթիւ փորձեր ըրաւ վերահաստատելու համար իր գերիշխանութիւնը: Պոլսոյ գրաւումէն առաջ չորրորդ խաչակրութեան ընթացքին (1204), յարաբերութիւնները նուազագոյնի իջան եւ անոնց վերջին դրսեւորումը կրնայ նկատուիլ Լեւոն Բ.-ի աղջիկ Ռիթայի ամուսնութիւնը Բիւզանդիոնի կայսր Անդրոնիկոս Թ.-ի (1295 -- 1304) հետ:

«Հայերը Կիպրոսի մէջ 10 -- 12-րդ դարերում». Ժերար Տէտէեան (Ֆրանսա) կիպրահայ շփումներու հիմքը նկատեց 578 թուականը, երբ 10.000 Հայեր պաշտպանական նպատակներով Բիւզանդիոնի կողմէ կղզին ուղարկուեցան: Յետոյ, աղբիւրներու մատուցած անձնանուններու եւ տեղանուններու հիման վրայ, ան տուաւ Կիպրոսի Հայերու պատմութիւնը. անոնք բաւական կարեւորութիւն ունեցած են բիւզանդական զօրքերուն մէջ եւ 1175-էն իրենց թուական աճը պատճառ եղած է որ սեփական թեմ ունենան:

Ազատ Բոզոյեանի (Հայաստան) զեկուցումը խորագրուած էր «Հայ Եկեղեցու դիրքը տիեզերական նուիրապետութեան մէջ. Հռոմկլայի ժողովը եւ Անտիոքի պատրիարքարանի հարցը 12-րդ դարու հայ -- բիւզանդական եկեղեցական վէճերուն մէջ»: Անդրադառնալով 5-րդ դարէն ի վեր Հայ Եկեղեցւոյ գրաւած դիրքին, ան դիտել տուաւ, որ բիւզանդական եկեղեցին ընդունած չէ անոր հաւասարեցումը պատրիարքութեան: 12-րդ դարուն, «ի գանձս եկեղեցի» աշխատութեան մէջ Ներսէս Լամբրոնացի սպառիչ կերպով կը քննէ եկեղեցւոյ 9 նուիրապետական աստիճաններու հարցը եւ կը հիմնաւորէ Հայ եկեղեցւոյ դիրքերը: Շնորհալիի եւ Լամբրոնացիի ձեռնարկած միութենական շարժումը նպատակ ունէր բիւզանդական կայսրութիւնը ներգրաւել ազգային պետականութիւն ստեղծելու գործընթացին: Ամրապնդումի հոլովոյթին մէջ պէտք է դիտել Անտիոքի պատրիարքութիւնը հայկական կաթողիկոսութեան միացնելու գործը:

Քիչ քննուած նիւթ մըն էր Հրաչ Բարթիկեանի (Հայաստան) աշխատանքը՝ «Բիւզանդական աղբիւրները Կի Կոստանդին Լուսինեանի մասին»: Կի Բիւզանդիոն գացած է 1328-ին, թէեւ պատճառները յստակ չեն. 34 տարեկանին նշանակուած է Արեւմուտքի դոմեստիկոս, իսկ երբ 1341-ին Յովհաննէս Կանտակուզենոս ապստամբած է, մերժած է իր օգնութիւնը: Յաջորդ տարին անցած է Կիլիկիա, գահ բարձրանալու համար անզաւակ Լեւոն Դ. Հեթումեանի (1320 -- 1342) մահէն ետք, 1344-ին սպաննուած է ազգայնական տարրերու սարքած դաւադրութեան ընթացքին: Միայն բիւզանդական աղբիւրները չէզոք են իր մասին, առանց իյնալու ազգայնական կամ լատինամոլ հակումներու: Շահեկան է Կիի դաւանանքի հարցը. ըստ Նիկեփոր Գրեգորասի, «Հայոց դաւանանքէ» էր, ենթադրաբար՝ յետագային կաթողիկացած: Ըստ զեկուցողին, Կի -- Կոստանդինի լատինամոլ համարուած քաղաքականութիւնը մաս կը կազմէր երեսանց ուրացումի դիւանագիտական խաղի մը, որ ծայրայեղական տարրերու կողմէ սխալ հասկցուած է:

Յետմիջօրէին, Նինա Կարսոյեան կը նախագահէր երկրորդ նիստին՝ «Խաչակրութիւններու հետ կապեր»: Գէորգ Տէր -- Վարդանեանի (Հայաստան) «Կիլիկիոյ նորագիւտ պատմութիւն մը» զեկուցումը նուիրուած էր առաջին անգամ Ալիշանի կողմէ մասնակիօրէն օգտագործուած ժամանակագրութեան մը, որուն ձեռագիրը Մատենադարանին մէջ կը պահուի: «Պատմութիւն Կիլիկիոյ» խորագրուած այս երկը, որ 4-րդ 17-րդ դարերը կ'ընդգրկէ, հեղինակած է 17-րդ դարու մատենագիր Յակոբ Սսեցի: Իր կարեւորութեամբ ան բաղդատելի է Առաքել Դաւրիժեցիի գործին: Ներկայիս, Գ. Տէր -- Վարդանեան հրատարակութեան կը պատրաստէ զայն:

Էտմոնտ Շիւցի (Հունգարիա) նիւթն էր «Կիլիկիոյ Հայերը՝ Իլ -- Խանի դարաշրջանի ամէնէն յարատեւող ուժը»: Հոն կը քննուէր Կիլիկիոյ դերը իբրեւ քրիստոնէական յառաջապահ պետութիւն խաչակրութեան շրջանին: Զեկուցողը դիտել տուաւ, որ հայկական պետութեան յառաջացումը զուգադիպած է Սելճուքեաններու ու Եգիպտոսի Ֆաթիմեաններու անկումին օրերուն: Ապա ներկայացուց Կիլիկիա -- մոնղոլներ -- մամլուքներ յարա-

բերութեան տարբեր երեսները մինչեւ 1300 թուականը:

Այնուհետեւ, Վարդան Մաթէոսեան ((Արժանթին) խօսեցաւ «Ակնարկ մը հայ -- սպանական յարաբերութիւններուն կիլիկեան շրջանին» նիւթով: Զեկուցումը մանրազնին կերպով կ՚անդրադառնար այդ յարաբերութիւններու երեք գլխաւոր պահերուն. --- 10-րդ դարու վերջերէն մինչեւ 13-րդ դարու կէսը, գլխաւորաբար՝ կրօնական բնոյթով (ուխտագնացութիւններ դէպի Սանթիակօ տէ Գոմփոսթելա, եւայլն), 1270 -- 1340 թուականներու առեւտրական սերտ շփումները Կիլիկիոյ եւ Արակոնի միջեւ, եւ 1377 -- 1384-ին Լեւոն Ե.-ի ազատագրումը Եգիպտոսէն Կաստիլլայի եւ Արակոնի թագաւորներու ջանքերով, անոնց փոխ - յարաբերութիւնը եւ բազմաթիւ այլ հարցեր: Պէտք է դիտել տալ, որ հակառակ երկու ժողովուրդներու նկատելի հեռաւորութեան, հայ -- սպանական կապերը 10 -- 14-րդ դարերուն շատ աւելի սերտ եղած են, քան՝ ինչ որ կարելի է ակնկալել:

Նիստին վերջին զեկուցողն էր Տընիս Սինոր (Միացեալ -- Նահանգներ), որ հրատարակութեան պատրաստած է Հեթում Պատմիչի երկի անգլերէն թարգմանութիւնը: «Մոնղոլները՝ խաչակիրներու հնարաւոր դաշնակիցները, Հեթումի ակնոցով» աշխատութիւնը հայ հեղինակի գործին վերլուծումն էր: Հեթում ընդգծած է Մոնղոլներու քրիստոնէամէտ կողմնորոշումի դէպքերը, որոնք զինքը առաջնորդած են, 1305-ին, Ֆրանքեւմոնղոլ դաշինքի մը առաջարկին: Սակայն առաջարկը կուգար ճիշդ այն պահուն, երբ Մոնղոլներու ռազմաքաղաքական ուժը կը սկսէր վերջնականապէս քայքայուիլ:

Դադարէն ետք, երրորդ՝ «Կրօնք եւ մշակոյթ» նիստը գործադրուեցաւ, դարձեալ Նինա Կարսոյեանի նախագահութեամբ: Ան սկսաւ Տէյվիտ Պընտիի (Միացեալ -- Նահանգներ) հաղորդումով՝ «Հեթում Բ.ի վիպերգը». կրօնական, ընկերային եւ քաղաքական մտորումներ 1992 - 93-ի ճգնաժամերու մասին: Հեթում Բ.ի (1289 -- 1301, ընդհատումներով) 226 տողնոց այս գործը գրուած է 1295 -- 96-ին: Հոն թագաւորը կ՚անդրադառնայ իր գահակալութեան սկիզբը ծագած եկեղեցական սուր տագնապին, քանի որ ան փորձած է իրագործել Հռոմի հետ միացումը միակողմանի զիջումներով: Եւ առիթ տուած՝ ներքին պառակտումի: Կը խօսի նաեւ մամլուքներու յարձակումներուն մասին, զորս կը բաղդատէ Երուսաղէմը կործանած Նաբուգոդոնոսորի հետ: Վիպերգը կարեւոր է, որովհետեւ այս թագաւորին կեանքն ու գործը տակաւին բազմաթիւ մութ կէտեր ունին:

Հէլըն Էվընսի (Միացեալ -- Նահանգներ) նիւթը «Ներշնչող աղաւնին Կիլիկիոյ արուեստին մէջ», նկատի ունէր գեղարուեստական մոթիֆ մը՝ աղաւնին, որ իր կարծիքով Բենեդիկտեան ծագում ունի եւ Ներսէս Լամբրոնացիի կողմէ մուծուած է 12-րդ դարու երկրորդ կէսին: Ան դիտել տուաւ, որ հայկական ձեռագիրներու մէջ արեւմտեան հետքերու գոյութիւնը ցոյց կուտայ Կիլիկիոյ արուեստագէտներու հետաքրքրութիւնը օտար մշակոյթներու նկատմամբ եւ անոնց իւրացումը՝ վերստեղծումի նպատակով:

Փիթըր Գաուի (Միացեալ -- Նահանգներ) «Դալանց թուղթ»ը եւ Լեւոն Ա.ի եկեղեցական քաղաքականութիւնը» զեկուցումը կ՚անդրադառնար վաւերաթուղթի մը, որ աւանդաբար համարուած է կաթոլիկամէտ կեղծիք մը, ուղղուած՝ հիմնաւորելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ենթակայութիւնը Հռոմին: Գաուի ցոյց տուաւ, որ թուղթին շարադրանքին մէջ մեր եկեղեցւոյ ի նպաստ տարբերական (անխառն գինիով հաղորդութիւն, մատաղօրհնէք, եւայլն) ապա, պատմական շրջարկի եւ շարադրութեան ոճին վերլուծումը կը թելադրեն, որ Օրմանեանի տեսութիւնը՝ յօդուտ 1238 թուականին իբրեւ «Դալանց Թուղթ»ի յօրինումի թուական, հիմնաւոր չէ: Այդ թուականը պէտք է փնտռել Լեւոն Ա.ի թագաւորութեան առաջին տարիները, եւ վաւերագրին յօրինումը երկու նպատակներով ընկալել. համոզել Հայերը խաչակիրներու հետ սերտ կապերու օգուտներէն եւ ցոյց տալ վերջիններուն Հայոց ուժն ու ազդեցութիւնը:

Նիստին եզրափակիչ նիւթն էր «Հայոց բաժանումները նախորդող 14-րդ դարու եկեղեցական վէճերը եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դաւանաբանական կարգավիճակը». զեկուցողը՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան (Իտալիա): Կիլիկիոյ շրջանին երեք հիմնական հանգրուաններ եղած են. էական ուղղափառութիւն ընդդէմ դաւանական բանաձեւումներու, ամբողջատիրական կաթոլիկութիւն (ունիթոռական շարժում) եւ 14-րդ դարու չորս ժողովները (Ծիսական լատինացում՝ 1307 եւ 1316, ոչ ամբողջական լատինացում՝ 1322, Մխիթար Գռներցիով, եւ հայկական աւանդութեան վերականգնում՝ 1361): Այս բոլորին իբրեւ հետեւանք, կրնանք զանազանել չորս տարբեր հոսանքներ՝ լատինամոլ, լատինամէտ, նուիրապետական հաղորդակցութիւն չընդունող («ազգայնական») եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կատարեալ ուղղափառութիւնը ընդունող ու տրամախօսութեան նախաձեռնող (Շնորհալի ու Լամբրոնացի):

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «ՅԱՌԱՋ». -- Այս գիտաժողովին մասին, առաջին հակիրճ թղթակցութիւն մը լոյս տեսաւ Նոյեմբեր 17-ի մեր թիւին մէջ (Ա. էջ):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

1988, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ -- («Յառաջ»). --

Հինգ տարի առաջ, բնութեան ահաւոր հարուած մը ցնցեց ու բացաւ հայ հողը, սգաւոր դարձնելով ժողովուրդ մը ամբողջ:

Հինգ տարի ետք, դեռ հետքերն ու հետեւանքները կը փաստեն ողբերգութեան կարեւորութիւնը:

Երկրաշարժին հետեւեցաւ ազգաշարժ մը: Հայաստանի ժողովուրդը, զանգուածը յանկարծ անդրադարձաւ որ Սփիւռք մը գոյութիւն ունի: Եւ Սփիւռքը, ըստ իր պատկերին, ամէն կողմերէն, ցրուած շարքերով, ամէն ձեւերով ձեռնարկեց օգնութեան: Անհատներ, Հայեր յայտնուեցան: Հրաժարած, ժանգոտած, բարգոյթներու մէջ խեղդուած հոգիներ արթնցան եւ զգացին թէ կը պատկանին հաւաքականութեան մը: Միութիւններ նոր գործունէութեան դաշտ գտան: Եւ գիտենք թէ ի՛նչ լաւ գործեր կատարուեցան, եւ գիտենք նաեւ թէ ի՛նչ չահագործումներ եղան: Ու դեռ կը շարունակուին: Կը շարունակուին յանուն Հայաստանի օգնութեան:

Բայց, այսօր մեր մտածումները կ՚երթան միայն տասնեակ հազարաւոր զոհերուն, որոնց նկարներով, ծաղիկներով զարդարուած շիրիմները կը լեցնեն Շիրակի եւ այլ մօտակայ դաշտերը, Սպիտակի լեռնադաշտը:

Մարսէյլի հայութիւնը հաւաքաբար յիշելու, ոգեկոչելու, ամփոփուելու առիթը՝ ունեցաւ Դեկտեմբեր 7-ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, մատուցուեցաւ յատուկ պատարագ, ձեռամբ՝ Մակար Խաչակիր Քահանայ Նաճառեանի, եւ ներկայութեամբ Յակոբ Արք. Վարդանեանի եւ հոգեւոր հովիւ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեանի: Այս վերջինը բնաբան առնելով Յովհաննէս Աւետարանէն «Եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի, ինքն միայն կայ, ապա եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ» բացատրեց թէ հակառակ աղէտի ահաւորութեան պէտք չէ յուսահատիլ, կեանքը կը շարունակուի, կը վերանորոգուի նման ցորենի հատիկին որ հողին մէջ իյնալով նոր ծիլեր կ՚արձակէ, բազում արդիւնք կը բերէ, և այս կեանքի բնական օրէնքներէն մին է: Վարդապետը շեշտը դրաւ յոյսի գաղափարին վրայ առանց որուն, ըստ, կարելի չէ ապրիլ, վերակառուցել, ստեղծել: Կոչ ըրաւ կազմակերպուած ու կեդրոնացեալ ճիգերով շարունակել օգնութեան գործողութիւնները տալու համար նոր հեռանկարներ, զանգուածի մը որ այսօր կ՚ողբայ իր ցուրտ եւ սեւ հողին յանձնած տասնեակ հազարաւոր հարազատները:

Պատարագի աւարտին ներկայ կոկիկ բազմութիւնը վառեց իր մոմը վերացումը պահու մը մէջ եւ հետեւեցաւ հոգեհանգստեան արարողութեան շարականներուն որոնց եկեղեցւոյ երգչախումբը, Խաչիկ Ելմազեանի ղեկավարութեամբ, կատարեց հոգեպարար մեկնաբանութիւնը:

ՀԱՄԵՐԳ

Երեկոյեան, ժամը 21-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ համերգ մը, Սէն Վէնսան տը Փօլ «Լէ -- Ռէֆորմէ» քաղաքին ծանօթ գոթական տաճարին մէջ, որուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը:

Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան անդամ՝ Քլեմանս Թիւթէլեան արտասանեց բացման խօսքը: Վայրկեան մը լռութեամբ, յոտնկայս, հոծ բազմութիւնը որ ամբողջովին լեցուցած էր ընդարձակ եկեղեցին, յարգեց յիշատակը երկրաշարժի զոհերուն: Քլեմանս Թիւթէլեան վերյիշեց 1988 Դեկտեմբեր 7-ի եւ յաջորդող օրերու պարզած ահաւոր տեսարանները, ընդգծեց միջազգային համակամութեան շղթայի անմիջական տեղաւորումը, հայ միութիւններու, Սփիւռքի օգնութիւնը, մանրամասնելով Կապոյտ Խաչի կատարած մարդասիրական աշխատանքը: Անդրադառնալով այժմէականութեան յիշեց Ղարաբաղը իր նահատակներով եւ հերոսական ժողովուրդով եւ արդար պայքարով, ձաղկեց շրջափակումը որ այսօր անդամալոյծ կ՚ընէ Հայաստանը: Իր խօսքը աւարտեց Ուիլըըմ Սարոյեանի ծանօթ տողերով՝ «Կ՚ուզէի գիտնալ թէ որ համաշխարհային Պետութիւնը կարող է կոտրել այս ցեղը...»:

Ապա, ժողովուրդը ունկնդրեց Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

Խաչիկ Ելմազեան ներկայացուց օրուան պատշաճ յայտագիր մը: Առաջին մասը կը բաղկանար զուտ հոգեւոր երգերէ: Նախ, Հանգստեան շարականներ՝ «Քահանայք», «Յորժամ մտցես ի Սուրբ Խորան», «Ի գերեզմանէ» (Վ. Սարգսեան), յետոյ «Տէր Ողորմեա» (Մ. Եկմալեան) Եւա Արթինեանի մենատակարութեամբ, եւ «Լուսաւորչի Կանթեղը» (Պէրպէրեան): Սուգը տեւական չըլլալով, այլ կեանքը, հանգստեան մելամաղձոտ շարականներուն յաջորդեցին ծննդեան նուիրուած շարականներ՝ «Ով զարմանալի», «Այսօր ձայնն հայրական», «Մեծացուցէ», հուսկ «Հայր Մեր» եւ «Քրիստոս ի մէջ»: Այս շարականները երգչախումբը երգեց Կոմիտասեան եղանակով տալով ձեռնարկին վերացում մը, հոգիի բարձրացում մը: Երկրորդ մասը աւելի դասական, հայրենասիրական երգերէ բաղկացած էր «Ամէն Հայու սրտից բխած» (Կոմիտաս), «Ով Հայոց աշխարհ» (Եկմալեան), «Տէր կեցո» (Եկմալեան) մենակատար՝ Անդրանիկ Մինասեան, «Լաց աչքեր» (Եկմալեան) մենակատար՝ Վարդուհի Մինասեան, «Ատանայի ողբը» (Ալթունեան) մենակատար՝ Նուպարիկ Տէր -- Մինասեան, «Մրծեռնակ» (Ժ. Արսլանեանց), «Հայրենիքի հետ» (Ա. Յարութիւնեան), մենակատար՝ Եւա Արթինեան եւ Անդրանիկ Մինասեան, «Ժողովուրդներու բարեկամութեան երգ» (Ժ. Գէօզէլեան) եւ «Երեւան Էրէբունի» (Ա. Յարութիւնեան): Դաշնակի եւ երգեհոնի վրայ իր մասնակցութիւնը բերաւ՝ Ժիւլիէթ Ելմազեան: Այս Բ. մասը աւելի ջերմացուց հոգիները եւ տրամադրութիւն մը ստեղծեց: Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը լուրջ աշխատանքով մը կը շարունակէ պատուաբեր կերպով ներկայացնել հայ երգը եւ ըլլալ գոհունակութիւն մը, հպարտութիւն մը գաղութին համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԱՑԻՍ
ՆԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անոր դասերը պարտականութիւններ չէին, այլ հաճելի պահեր որ կ՚անցընէինք գրասեղաններուն վրայ, սրտերնիս բաբախուն հաւնուելու յոյսով, լաւագոյնը ընելու իրական տենչով:

Պոլսոյ աշխարհիկ հայ աղջիկները, որոնք մտաւորականութեան վրայ իրական գաղափար ունէին, ձեռքէ -- ձեռք կը քաշէին Թէրզեանը իրենց երեկոյթներու պահերուն: Անոր չէնչող միտքը, սուր բայց ոչ խայթող, համեղ խօսակցութիւնը, զուարթ ու միշտ կենսաղագէտ վարմունքը, յետոյ խորունկ հմտութիւնը որ կ՚արտացոլար վիճաբանութիւններու ժամանակ, մասնաւոր կախարդանք մը կը ստեղծէին իր շուրջը:

Անսողիտ գեղեցկագէտ մըն էր Թէրզեան, կ՚որոնէր գեղեցիկը ամէն բանի մէջ, տգեղութիւնները չէր ուզեր տեսնել, կը փնտռէր ճաճանչը մթամած ամպերուն ետեւ եւ գետնի տղմին ակօսներուն ծոցը լճացած ջուրին մէջ կը դիտէր երկինքին պատառիկը որ հոն կը ցոլար:

Իր օրօրոցին մօտ սպիտակազգեաց մուսան, սրսկած է լոյս, երգ եւ ծաղիկ: Յետոյ այլեւս պատանի, երկնաշունչ բանաստեղծութեան խանդը վառած է անոր հոգիին մէջ, Վենետիկի լոյսի օրրան կղզիին ծոցը, քերթողահայրը սպիտակափառ, ոսկեքնար Ալիշանը: Ան առաջնորդած է այդ օժտեալ աշակերտը, թրթռուն տաւիղի մը նման, դէպի բնագաւառները, պարզ մահկանացուներու անմատչելի, ուր ակնախտիղ արեւներու հանդոյն, շողարձակ կը թափալին աստուածային գեղեցկութիւնները արուեստին, հոն՝ ալեհեր նահապետը, անլուր դաշնակութիւններու մէջ, ներշնչարանը եղած է անպատմելի տենչերով երազուն ուսանողին:

♥

Հազիւ լրացուցած էի 13 տարիներս երբ մեր դրացուհիներէն շատ գեղեցիկ մանկամարդ կին մը մեռաւ: Թաղը ամբողջ սգաց եւ լացաւ անոր վրայ, ես ալ ոտանաւոր մը գրեցի: Թէրզեան չուրբաղրեց, մէկ -- երկու դիտողութիւն ըրաւ ու առաւ գրպանը դրաւ գնաց: Այդ տողերս «Մասիս»ին մէջ հրատարակուեցան ուր տարիքս ալ ծանուցուած էր: Թերեւս պատճառ եղաւ այդ հրատարակութիւնը որ ներկայանամ քանի մը աչքառու անձնաւորութիւններու: Նախ Տիկին Ս. Տիւսաբին որ արդէն հիւանդ էր, շատ համակրալիր, շատ քնքոյշ վերաբերուեցաւ հետս, իր ազուոր սեւ աչքերը կը փայլփլէին գոհունակութեամբ: Ներկայացայ Խրիմեան Հայրիկին որ կատակեց հետս, ինչպէս նաեւ Մինաս Չերազին որ բոլոր գրած ոչընչութիւններս տեսնել ուզեց, իսկ Տօքթ. Թիրեաքեան մասնաւորապէս շահագրգռուեցաւ ինձմով: Ան արդէն բարեկամն էր հօրեղբօրս, ազգային երեսփոխան երկուքն ալ. այդ ոտանաւորիս առիթով առաջին անգամ մեր տունը եկաւ ան, իսկ անկէ յետոյ յաճախ կուգար և աւելի վերջը ինծի դասախօսութիւններ կ՚ընէր, թէեւ բոլորովին քմահաճ, Պարսիկ ու Արաբ բանաստեղծութիւններու, ինչպէս համայն արեւելեան գրականութեան վրայ: Ան ինծ համար եղած է մտքի եւ հոգիի առաջնորդ մը որ ձեռքէս բռնած տարած է զիս դէպի գեղեցկութեան, բանաստեղծութեան աշխարհները ուր բոլոր փոքր, ճղճիմ բաները կ՚ոչնչանային, կ՚անհետանային ու կ՚ապրէի լոյսի մէջ:

Այն երանելի ատենները ուր ոչ Ֆօնօ կար եւ ոչ Թ. Ս. Ֆ., բարեկեցիկ ընտանիքի մը հարսնացու աղջիկը պէտք է գէշ աղէկ դաշնակ նուագել գիտնար, որպէսզի տանը մէջ քիչ մը երաժշտութիւն ըլլար սապ օրերը: Եւ որովհետեւ մեր տանը հարսնացու աղջիկը քոյրս էր, ծնողքս յարմար դատած էին անոր դաշնակ սորվեցնել:

Պատանուհի մըն էի այն ատեն, երբ Նար -- Պէյ Սրբազանին խորհուրդով, ինքն ալ քաջ երաժշտագէտ, քրոջս դաշնակի ուսուցիչ եղաւ Չուհաճեան:

Առաջին օրէն մասնաւոր համակրանք մը զիս մօտեցուց իրեն, ես որ փոքր ինչ վայրենի աղջնակ մըն էի, թերեւս անոր համար որ միւս ճանչցած մարդոցմէս տարբեր էր ան: Նախ երբեք փէսով չէր կենար սենեակին մէջ, միւս այրերուն պէս, մազերը ալեխառն, կը նմանէին Պէթհովէնի մազերուն, որուն կիսանդրին մեր դաշնակին վրայ կար:

(Շար. 9)

Տիկին Էլիզ Գավուճեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան,
Տէր եւ Տիկին Զարեհ Գիւլթալեան
ինչպէս նաեւ Եղնիկեան, Ղազարեան, Պաթմանեան եւ Յարութիւնեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հանիին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԵԶՆԻԿԵԱՆ-ի

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11-ին, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկ. 16, ժամը 15·30-ին՝
Paroisse de la Garenne-Colombes
1, Place de la Liberté,
La Garenne-Colombes
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կառէնի Սիմըթիէռ Քոմինալը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եպիսկոպոսին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍԷՆ Թոփճեան ընտանիքը 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մովսէս Մազմանեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

RECHERCHE

URGENT

Famille arméno-française cherche baby-sitter parlant arménien, pour 2 heures / jour : 17h30 - 19h30, 5 jours sur 7.

DZAGOYAN — Tél. : 45 31 19 78.

LOTO

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէ Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Թաղիս Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

Դեկտ. 19-ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին:

ԳՈՒՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Գ. Օտոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 19-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի նորակազմ «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը շարունակէ՝ կատարել ամէն
-- Երկուշաբթի ժամը 20 -- 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

-- Հինգշաբթի ժամը 21 -- 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. --
38 -- 87 -- 58 -- 82

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Ի յիշատակ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՕՋԱՃԵԱՆԻ

Իր մահուան քառասունքին առթիւ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Ելմազեանի

EXPOSITION DE PEINTURE

de Sergueï Baghdassarian et de Vasken Baronian venus d'Arménie
à la M.C.A. de Villeurbanne
du 14 Décembre au 19 Décembre (inclus)
tous les après-midi de 14h à 19h
M.C.A.V. : 126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 93 57 43

COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE

CYCLE DE CONFÉRENCES AUTOUR DE L'ARMÉNIE

organisé avec l'association Solidarité Franco-Arménienne

JEUDI 16 DECEMBRE

«HISTOIRE ET GEOPOLITIQUE AU CAUCASE»

avec *Shirin MELIKOFF*
Claire MOURADIAN
et *Charles URJEWICZ*

DERNIERE CONFERENCE

JEUDI 27 JANVIER — *La Conquête de l'Exil.*

A l'occasion de la publication du *Bois de Vincennes* (Ed. Parenthèses, Marseille) de *Nicolas Sarafian*. Avec la participation de *Janine ALTOUNIAN, Krikor BELEDIAN* et *Marc NICHANIAN*

●

Les séances seront animées par *Gérard MALKASSIAN*, correspondant du Collège international de Philosophie auprès de l'Université d'Erevan (Arménie)

●

Elles se tiendront de 20h à 22h au *Collège international de Philosophie :*
Salle des Débats B — 1, rue Descartes, 75005 Paris
(Entrée par le 25, rue de la Montagne Ste. Geneviève).

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Objet : Aide alimentaire à l'Arménie

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les Associations à une réunion «Information» relative à ses activités et ses objectifs à court terme :

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12 - 14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées par cette campagne sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

Pour la poursuite de ses actions

au Zanguézour et au Karabagh

—— CHENE ——

Grande Braderie de Noël

Les Samedi et Dimanche 18 et 19 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption
Pour votre sapin de Noël ★ *Pour vos cadeaux de fin d'année*
STANDS — ANIMATIONS
Buffet — Restauration — Tombola
Lots de valeur : Œuvres d'Assadour, Hékimian, Jansem
Tapis d'Arménie et 10 Lots surprises
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT
—— 26, rue Troyon, 92310 Sèvres (M° Pont de Sèvres) ——

Pour tous renseignements :
de 9h à 15h (sauf Mercredi et Samedi) Tél. : 44. 19. 82. 44
après 19h (tous les jours) Tél. : 47 50 40 47

ASSOCIATION MACHDOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
présente

Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

METHODE AUDIOVISUELLE POUR L'ARMENIEN

Sous le haut patronage de l'Archevêque KUDE NACCACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
en présence de VAHAN TER-GHEVONDIAN
Chargé d'Affaires de la République d'Arménie
Sous la présidence de Monsieur le Professeur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur des Etudes de l'E.P.H.E. (Sorbonne)
Vendredi le 17 Décembre à 20 heures 30
dans la Salle «*Nourhan Fringhian*» de l'Eglise Arménienne St Jean-Baptiste
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

- Présentation de la méthode audiovisuelle pour l'arménien par son auteur Mme *Hilda Kalfayan - Panossian*
- Projection d'un film vidéo sur l'enseignement de l'arménien par la méthode audiovisuelle.

La Presse, les associations arméniennes, les professeurs d'arménien et le public sont cordialement invités.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.217 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.217

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԹ-ի շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացաւ ի վերջոյ որ ոչ յաղթանակ է Եւրոպացիներուն համար, ոչ ալ բոլորովին պարտութիւն: Ամէնէն բարդ հարցը մինչեւ վերջին վայրկեան լուծուած չէր բոլոր կողմերու հանած ու ելքը որ գտնուեցաւ այն էր որ համաձայնագրի բնագրէն այդ հարցը դուրս մնար: Միքէ Քանթոր (յանուն Ամերիկայի) եւ Սըր Բրիթըն (Եւրոպա) բազմաթիւ անքուն գիշերներէ ետք է որ ելքի մը յանգեցան: Դեկտեմբեր 15-ին է, Ժընեւի մէջ որ կը ստորագրուէր վերջնական բնագիրը Ուրուկուէյ Ռաունտի (հոն է որ եօթը տարի առաջ սկսած էին բանակցութիւնները) 117 անդամ երկիրներու կողմէ: Այս համաձայնագիրը կը նորոգէ մաքսային սակերու եւ առեւտուրի ընդհանուր համաձայնագիրը: Այս հարցին կապակցութեամբ, Պալատիւր վստահութեան քուէ կ'ուզէր Ազգ. Ժողովէն:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէջ, Կրթական նախարարը՝ Ֆրանսուա Պայրու ջանաց խօսք առնել պաշտպանելու համար Ֆալու օրէնքի ջնջումը, բայց, առիթ տուաւ ահաւոր խրախճանքի մը ձախի շարքերուն մէջ (ընկերվարական եւ համայնավար) որոնք ամէն ինչ ըրին արգելք հանդիսանալու համար այդ հարցին քննարկման եւ քուէարկութեան: Ի վերջոյ, Ծերակոյտն ալ քուէարկեց, ինչ որ բաւական աղմուկ կը հանէ կրթական ճիւղի աշխարհական բնոյթը ջատագովողներուն մօտ եւ ուսուցիչներու սենտիքաները գործադուլի հրահանգ տուին Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17-ի համար: Յիշենք որ Ֆալու օրէնքը 10%-ի կը սահմանափակէր տեղական հաւաքականութեանց նպաստը ոչ – հանրային դպրոցներուն: Կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր կ'ուզէր ջնջել տալ այդ օրէնքը այն պատճառաբանութեամբ որ ոչ հանրային դպրոցները վատթար վիճակի մէջ են: Այս օրինագիծը քուէարկուած էր արդէն Ազգ. Ժողովին կողմէ գարնան:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թուրք Հանրապետութեան» երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններուն եօթը կուսակցութիւններէն ոչ մէկը մեծամասնութիւն ձեռք ձգեց: Ըստ վերջնական արդիւնքներուն վարչապետ Էրօղլուի Ազգ. միութեան կուսակցութիւնը 50-ի վրայ միայն 17 աթոռ շահած է, ձայներու 29,85%-ով (108 հազար քուէարկող կար): Հազիւ առաջին անցած է իր մրցակցին՝ Դեմոկրատ կուսակցութեան որուն զօրավիգ է Տէնքթաշ: Ան ձայներու 29,19%-ով 15 երեսփոխան կ'ունենայ եւ կը թուի որ վարչապետին ընտրողներէն շատեր իր կողմն անցած են, Թուրք Հանրապետական կուսակցութիւնն ալ (ձախ) որ կողմնակից է դաշնակցային լուծումի մը 13 աթոռ շահած է, ձայներու 24,16%-ով: Այս արդիւնքները մեծ ձախողութիւն մը կը նկատուին Ազգ. Միութեան (վարչապետ) համար որ 1990-ին ձայներու 54,60%-ը ձեռք ձգած էր: Առաջին անգամ ըլլալով Անգարա չէ միջամտած: Էրօղլու կ'ամբաստանէր Տէնքթաշը որ տրամադիր է շատ զիջումներ ընելու կիպրական հարցին կարգադրութեան համար եւ այս վերջինն ալ քաշուած էր ՄԱԿ-ի կազմակերպած բանակցութիւններէն: Տէնքթաշ նաեւ յաջողած էր պառակտել Ազգ. Միութիւնը, այլախոհ երեսփոխաններով ծնունդ տալով Դեմոկրատ կուսակցութեան: Ինք ալ սպառնացած էր հրաժարիլ եթէ Էրօղլու ընտրութիւնները շահէր:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ բացը, այս տարի, «սահմանափակուած» է 57,5 միլիառ ֆրանքի (շնորհիւ Սէ – Էս – Ժէ-ի Ընկերային Ընդհանրացած Օժանդակութիւն), հիւանդութեան ապահովագրութեան հատուցումներու նուազումին եւ հիւանդանոցի փորֆէին յաւելումին, այլապէս 78 միլիառը պիտի անցնէր: Կառավարութիւնը զանազան միջոցներ կը փնտռէ եւ հաւանաբար պիտի դիմէ ամէնէն դիւրին լուծումին՝ յաւելումներ ընել: Այլ խօսքով կը փնտռէ թէ ո՞ւր պիտի կեդրոնացնէ իր այդ յաւելումները: Հաւանական կը նկատուի որ Թէ – Վէ – Ա-ն աւելնայ, որովհետեւ Պալատիւր խոստացած էր նոր յաւելումի մը չենթարկել Սէ – Էս – Ժէ-ն:

Վ. ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ գերազգայնական կուսակցութեան յաղթանակը երեսփոխանական ընտրութիւններուն հաստատուեցաւ, եթէ նոյնիսկ վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չեն: Ան, առաջին մամուլի ասուլիս մըն ալ տուաւ որու առաջին խօսքերն եղան. – «Զինական օրացոյցին մէջ, 1994-ը շունի տարին պիտի ըլլայ: Ծնած եմ շունի տարուան ընթացքին որ հաւատարիմ, յարատեւ եւ պարկեշտ կենդանի մըն է: Ռուսաստան, ուրեմն, լաւ ճամբու վրայ է»: Տպաւորութիւնն այն է որ Ժիրինովսկի աւելի չափաւոր լեզու մը գործածած է, թէեւ երբ գործ կ'ունենայ ֆինլանտացի կամ գերմանացի լրագրողի մը հետ, չի վարանիր առաջինին յիշեցնելու թէ «Ֆինլանտա պատմականօրէն մաս կը կազմէ ռուսական ազգեցութեան գօտիին» կամ միւսին՝ «Գերմանիա արդէն ճանչցաւ Չերնոբիլի մը հետեւանքները եւ կրնայ իր իսկ Չերնոբիլն ունենալ եթէ յարձակողական ըլլայ Ռուսաստանի նկատմամբ»: Պատրաստ կը թուի կառավարութեան մաս կազմելու եւ գործակցելու համայնավարներուն հետ: 1996-ին ալ ինքզինք նախագահ կը տեսնէ:

ԻՐԱՔԻ հիւսիսային շրջանը 50 Քիւրտեր սպաննուած են թրքական օդուժի մէկ գործողութեան ընթացքին, քարուքանդ ընելով նաեւ զինարան մը: Տիկին Չիլլէր յոյս յայտնած է որ Սուրիա եւ Իրան ալ միջոցներ ձեռք կ'առնեն ՓՔՔ-ի դէմ, ինչպէս ըրին, կ'ըսէ՝ «Եւրոպայի մեր բարեկամները»: «Մոնտ»ի մէջ (Դեկտեմբեր 15) լոյս տեսած յօդուածով մը Մունա Նայիմ անդրադառնալով Քիւրտերու կացութեան, կը շեշտէ նաեւ արեւմտեաններու անտարբերութիւնը:

ՊԱՂՏԱՏ երկու օտարականներ ազատ արձակեց, մէկը՝ Ֆրանսացի: Իրաք ամէն ինչ կ'ընէ որպէսզի վերջ դրուին միջազգային պատժամիջոցներուն իրեն դէմ: Առաջին առթիւ յոյսը դրած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վրայ որոնք կրնան կանոնաւորել իրենց յարաբերութիւնները:

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն Ապրիլին, հաղորդեց Իսրայէլեան հեռատեսիլը:

ԿԱԶԱՅԻ մէջ միջադէպերը չեն դադրած, երկու Պաղեստինցի եւս սպաննուեցան: Արաֆաթ, սակայն, յայտարարեց Լոնտոնի մէջ, թէ Ռապին մեծ մարդ է, խօսքի տէր է:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՌԱՋՔՆ ԱՌՆԵԼ ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԵԱՆ

Նոյեան տապան գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ երկու – երեք ամիսներու ընթացքին Հայաստան պիտի չկարենայ առաջքն առնել դրամահոսութեան: Գերագոյն Խորհուրդի Դեկտեմբեր 13-ի երկրորդ նիստին, վարչապետ Հ. Բագրատեան իր ելոյթին մէջ նշած է որ Հայաստան գերդրամահոսութեան փուլը մտած է, որու վրայ չի կրնար ազդել ապրանքներու փոքր քանակը: Աւելի կապ ունի դրամատան համակարգին տարադրամի անհրաժեշտ պահեստ չունենալուն հետ: Վարչապետը շեշտած է. – «Հայաստանի համար, սա լուրջ հարց է քանի որ միջազգային Ֆոնտի հետ բանակցութիւնները առայժմ ապարդիւն են, կան լուրջ խոչընդոտներ: Զնայած դրան, բանակցութիւնները շարունակւում են եւ բացի դրանից, հայկական կողմը օգնութեան ակնկալութեամբ դիմած է մի շարք Պետութիւնների: Ցամենայն դէպս, յառաջիկայ երկու – երեք ամսում վիճակի կարգաւորում չի սպասւում»: Ըստ վարչապետին, պէտք է նպաստել դրամի գինի աճին, առանց յապաղումի աւելցնել եկամուտները, տարադրամ վաճառել սակարաններ, դրամատան կողմէ սահմանել «տատանող» սակ: Բագրատեան կ'առաջարկէ նաեւ ձեռք առնել անհրաժեշտ կարգ մը միջոցներ, ինչպէս՝ Ա) առժամեայ կերպով Կեդրոնական Դրամատունը դնել կառավարութեան հակակշռին տակ: Բ) Արտասահմանեան տարադրամներով առեւտուր ընողներուն քրէական պատիժ սահմանել (մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն):

Հայաստանի կառավարութիւնն ալ դրամահոսութեան դէմ կարգ մը միջոցներ կը նախատեսէ: Դեկտեմբեր 14-ին Ելմտական նախարարը՝ Լեւոն Բարխուդարեան Գերագոյն Խորհուրդի ուշադրութեան յանձնած է 1994-ի պետական պիւտճէի առաջին եռամսեայ նախագիծը: Ըստ այդ նախագիծին, կառավարութիւնը կը նայ 1994-ի առաջին եռամսեայ պետական պիւտճէն իրականացնել 1993-ի պետական պիւտճէի չորրորդ եռամսեայի հիման վրայ:

Դեկտեմբեր 14-ին ալ դրամահոսութեան հարցը կրկին ծեծուած է Գերագոյն Խորհուրդին մէջ:

– Դեկտեմբեր 14-ին տոլարը 50 դրամ էր, 100 ռուբլին ալ՝ 4 դրամ:

– Տարադրամի փոխանակման կէտերուն վրայ ալ տարադրամի գնումի մեծ պահանջ կայ: Արդշինպանքի կառավարիչ Սմբատ Նասիպեանը Նոյեան Տապան գործակալութեան թղթակիցին յայտնած է որ տարադրամի սակի յաւելման հետ, տարադրամի պահանջ – առաջարկը գրեթէ հաւասարակշռուած է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Դեկտեմբեր 13-ին ամերիկեան տոլարը գնուած է 73 դրամով եւ վաճառուած՝ 76-ով:

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան բանակի Շտապը բոլորովին կը հերքէ Ազրբէջանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան հաղորդումը ըստ որուն Բէյլագանի շրջանը կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին ազրբէջանական զօրքերը մեծ վնաս հասցուցած են հակառակորդին:

– Կ'ակնկալուի Հայաստանի եւ Ազրբէջանի երեսփոխաններու հանդիպում ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական խումբի նախաձեռնութեամբ, ի մօտոյ, Ալանտեան (Ֆինլանտա) կղզիները: Այս մասին գրած էինք արդէն Դեկտեմբեր 7-ի մեր թիւով:

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 14)

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Մարդասիրական օգնութիւնը ստանալու վերջին պայմանաժամը (Դեկտեմբեր 10) երկարաձգուած է մինչեւ Դեկտեմբեր 21, հինգ եւ աւելի անչափահաս զաւակներու տէր երեւանաբնակ այն ընտանիքներուն համար որոնք դեռ չեն ստացած իրենց բաժինը: 1 լիթր բուսական իւղէ, երկուական ծրար պանիրէ եւ կարագէ գոյացած օգնութիւնը ստանալու համար անհրաժեշտ է մօր անձնաթուղթն ու երախաներու ծննդեան վկայականները:

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՍՆՈՒՆԴԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Ամերիկայի արեւելեան թեմի «Ոչ միայն հացիւ» նախաձեռնութեան շրջագծին մէջ մանկական սնունդի բաշխումը կը շարունակուի: Երեւանէն ետք մանկական սնունդ կը ստանան Գիւմրիի, Վանաձորի, Սպիտակի եւ իր շրջանի 20 գիւղերու երախաներ: Ծրագիրը կ'ընդգրկէ ընդամէնը 4191 երախայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10 / 14)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԳԻՒՄՐԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Անչափահաս երեք երախայի տէր գիւմրեցի ընտանիքներուն եւ առանձին ծերերուն սկսած է բաշխուիլ «Ագնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան օգնութիւնը 20 քիլօկրամնոց ծրարներ, որ կը բաղկանան ալիւրէ, շաքարէ, կարագէ, պահածոներէ, ձէթէ, բրինձէ, խմորեղէնէ, օճառներէ: Ընդամէնը 8000 ծրար կը բաշխուի:

Գիւմրի առայժմ հասած 60 թոն նաւթը նախընտրաբար բաշխուած է առժամեայ տնակներու մէջ բնակող կարօտեալ ընտանիքներուն:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի մէջ սկսած է գործել մայրերու եւ մանուկներու յատուկ «Պէպլին» բժշկարանը, որ իրագործուած է շնորհիւ գերմանական բարեսիրական կազմակերպութեանց միջոցներուն եւ Գերմանիա հանգանակուած գումարներուն: 2900 քառ. մեթր տարածութեամբ այս բժշկական հաստատութիւնը, որ արժած է 2,5 միլիոն մարք, կ'ընդունի մինչեւ 300 յղի կիներ եւ երախաներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Վահան Փափազեան, որ պաշտօնական այցելութեամբ կը գտնուէր Վիէննա, Դեկտեմբեր 9-ին ընդունուած է Աւստրիոյ նախագահ Թոմաս Քլեսթիլի կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին քննարկուած են համագործակցութեան եւ Աւստրիոյ կողմէ Հայաստանի տնտեսութեան որոշ ճիւղերու օգնութեան կարելիութեանց առընչուող հարցեր:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտակերտի, Ասկերանի եւ Հադրութի այն գիւղերու բնակիչները որոնք վերադարձան եւ կը վերականգնեն իրենց օճախները, ստացած են միջազգային Կարմիր Խաչի օժանդակութիւնը՝ սննդամթերք, ծածկոցներ, կօշիկ: Ընդհանուր առմամբ, իւրաքանչիւր ընտանիք մինչեւ 350 հազար ռուբլիի օգնութիւն ստացած է:

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ցարդ ոչինչ գրեցի Ղարաբաղի ինքնայատուկ գրականութիւն մշակելու կարելիութեանց մասին: Կա՞յ Ղարաբաղեան գրականութիւն մը, կա՞ն թէմաներ որոնք մասնաւորաբար Ղարաբաղի բնակիչներու մշակոյթէն կը բխին -- չեմ գիտեր ու ոչ մէկ տեղ այդ հարցումին պատասխանող գրութիւն կարդացած եմ: Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւած է այդ ալ հեռաւոր կամ մօտիկ անցեալի Ղարաբաղցիներու գրական վաստակին կը վերաբերի: Անցեալները «Բագինը» Ղարաբաղեան Գրականութեան անուան տակ յատուկ թիւ մը հրատարակեց, ուր տպեց գրողներու գործերն ու տուաւ անոնց նկարները, սակայն չեմ յիշեր թէ գրական ինքնութեան հարց մը դրած էր: Ղարաբաղը կ՚ենթարկուի այն միակողմանի գնահատութեան որուն զոհ գացած է Դաշնակցութեան պատմութիւնը -- երկուքն ալ վերածուած են գլխաւորաբար հերոսներու, ֆէտայիներու եւ քաղաքական դէմքերու սխրագործութիւններու պատմութիւններուն եւ մասամբ անտեսուած է մտքի մարդոց, արուեստագէտներու եւ տեսաբաններու ներդրումը: Յեղափոխական ժամանակներ կ՚ապրին Արցախցիք ու հաւանաբար այդ է պատճառը որ արուեստի նրբութիւնները պերճանք կը թուին մարտունակ հոգեբանութեան համար: Խօսելով Դաշնակցութեան համար, այս հոգեվիճակին անմիջական արդիւնքը այն եղած է որ ներկայիս քիչ թիւով մտաւորականներ կրնան մտերիմ հանդիպութիւն գտնել քաղաքական խմբային ու գործելակերպին հետ: Ինծի կը թուի թէ նոյնը պիտի ըլլայ Ղարաբաղինն ալ եթէ մտքի մարդիկ իրենց ներկայութիւնը զգալի չդարձնեն անոր կերտումին եւ ապագայի մշակոյթի ինքնութեան կազմութեան մէջ: Չեմ խօսիր արուեստի մարդուն՝ հանդէպ ցոյց տրուած յարգանքին մասին որ մեծ է, այլ մտքի մարդուն գործնական ներկայութեան՝ երկրի ճակատագրի կերտումին մէջ: Անցեալին՝ ներկայ եղած են: Այսօ՞ր -- կը տարակուսիմ:

Պանդոկի հրապարակին կից երկյարկանի շէնքի մը մուտքի դրան վրայ դրուած է «Խմբագրութիւն Արցախ Թերթի» նշանատախտակը: Ներս կը մտնենք անմիջապէս, ես ու Փարիզէն նկարիչ ընկերս Արշակ: Տախտակ, նեղ աստիճաններէ վեր կ՚ելլենք գիւղացիներու բազմութեան մը մէջէն դժուարաւ ճամբայ բանալով ու կը յաջողինք գտնել խմբագրատունը -- պզտիկ սենեակ մը ու համակրալի ու պարզ, քահանայի մօրուքով երիտասարդ մը:

-- Հարցազրոյց մը կ՚ուզենք ունենալ ձեր թերթին հետ: Սփիւռքէն եկած ենք, գրագէտ ու նկարիչ: Քանի մը օրէն հոս «Գիր ու Գիծ» ցուցահանդէս մը պիտի ունենանք: Կարելի՞ է ձեր թղթակցին հետ ժամադրուիլ:

-- Ինչո՞ւ չէ:

Սակայն հարցազրոյցը չկրցանք իրականացնել, կամքէ անկախ պատճառներով:

Աչքէ կ՚անցընեմ Ղարաբաղի մամուլը: Կը տեղեկանամ թէ այդ «Արցախ» թերթը 1923--էն ի վեր կը հրատարակուի եւ գրական -- մշակութային ամսական յաւելուած մը ունի՝ «Մենք ենք մեր Սարերը» անունով: Յայտնի կ՚ըլլայ նաեւ թէ Արցախեան շարժման հետ ծնունդ առած է «Մաշտոց» հրատարակչականը որ բացարձակ ոչինչէն սկսելով՝ երեք ամսուան ընթացքին կրցած է կարգին հիմնարկ մը դառնալ: Ռումբերու տակ, ամէն տեսակ դրկանքներու տոկալով ու հակառակ նիւթական միջոցներու գրեթէ կատարեալ բացակայութեան՝ 1991--ին կրցած է 15 հազար գիրք ու ալպոմ հրատարակել: Կայ տակաւին «Խաչէն» հասարակական, քաղաքական շաբաթաթերթը, պատանիներու համար լոյս տեսնող «Մարտիկ» շաբաթաթերթը, կան դեռ ուրիշ հրատարակութիւններ: Բանաստեղծները եւ արուեստագէտները բացառիկ յարգանքի կ՚արժանանան այս երկրին մէջ ուր մարդիկ ամէն բանէ առաջ իրենց ոգիի եւ սրտի արժանիքներով կը գնահատուին: Ու բանաստեղծներ չեն պակսիր -- Ռոբեր Եսայեան, Սենոր Հասրաթեան, Հրանդ Ալեքսանեան, Մարուշ Պետրոսեան, Կիմ Գաբրիէլեան, Վոլոտիա Ստեփանեան, Ժաննա Բեգլարեան: Ծանօթ չեմ անոնց գործերուն բացի Ռոբեր Եսայեանի մէկ բանաստեղծութենէն, տպուած «Մենք ենք Մեր Սարերը» գրական բացառիկի 1992 Հոկտեմբերի թիւին մէջ: Ահա հատուած մը, Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերածուած, որ անկասկած 21--րդ դարու համար հայութեան ուղղագրութիւնը պիտի ըլլայ, նորէն: Զգայուն, խոր ապրումներու արձագանգը բերող հնչեակ մը

Բանտաճաղերն ընկան յոգնած իմ
հայեացքի
Կեանքն ու մահն իրար չճանաչած
կարգին
Մոխրացան: Ու քանի՛ զահեր
կործանուեցին
Իմ մի բաժին կեանքի
բեմահարթակին:

Քանի՛ -- քանի օրէնք թղթերի
արգանդից
Սարսափեցին այն մերկ քաոսի մէջ
մտնել,
Ու դեռ պտտում ենք՝ որպէս
լոյսեր բիբի,
Որպէս ձեռքեր, ոտքեր, ուս ու
գլխարկներ:

Ու դեռ պտտո՛ւմ ենք: Եւ ես
մոխիրով իմ
Ծածկում շուրթերս, փրկելով
բառերն այն,
Որով կռահում ես, Սէր իմ,
թէ ես ով եմ:

Զի արագ է այնքան իմ շուրջը
կործանւում
Ամէն բան որ ես ... չե՛մ
հասցնում գոռալ
-- Այն ո՞վ է պեղելով ... երազս
վերծանում...

Ծանօթ է մանաւանդ Արցախի մէջ թէ Հայաստան՝ Վարդան Յակոբեան որուն «Արցախածուխ» հատորէն, լոյս տեսած Երեւան, 1989--ին, կուտանք կարճ հատուած մը: Քերթուած մը որուն պարզ, թափանցիկ տողերը շատ աւելի կ՚ըսեն քան լոկ անձնական կեանքի մը տագնապը:

ՄՕՐՍ ԵՐԳԵՐԸ (ՎԵՐՅՈՒՇ)

Մայրս իր համար երգեր է ասում,
մօրս երգերը՝ անլաց ծաղիկներ,
մօրս երգերը այնպէս են յուզում:
Ահա մի առուակ խտուտ է գալիս
ու կանանչներին խտուտ է բերում
ծանօթ մարգերում,
ու մայրս բոպիկ, բոպիկ ոտքերով
առուի ջուրն ի վար գնում -- գալիս է.
ծաղիկ առ ծաղիկ բուրում է դաշտը
մօրս ձայնի մէջ:
Յետոյ՝ անձրեւի խոշոր կաթիլներ:
Կանաչներն ի վար վազում է մայրս
Եւ իմ բարուրը առնում է ձեռքը՝
ծառերի նոճիից,
Դէմքիս համբուրում անձրեւաշիթը:

.

Ղարաբաղի մշակութային ու գրական տարեգրութիւնը ճոխ է: Մշակոյթը պայքարն է որ կը մղուի անկախ մտածումի եւ, ինչ որ աւելի կարեւոր է՝ անկախ արտայայտութեան համար: Այս տեսակէտով, Արցախեան ամէնէն զօրաւոր յատկանիշը ազատութեան ձգտումն է որ դարերով վառ պահած է մշակոյթի ջահը այդ լեռներու մրրիկներուն եւ պատերազմներուն դէմ: 13--րդ դարու Խաչէնի մեծ Իշխան Հասան Ջալալէն կը բացուի տողանցքը մտաւորականներուն (Հայաստանցիք «մշակոյթի գործիչ» բառով կը յատկանշեն այս տիպերը) որոնց դարերու ընթացքին ստեղծած աւանդութեան ուժն է որ այսօր երեւան կուգայ ազատամարտիկներուն եւ առ հասարակ Ղարաբաղցիներուն ցոյց տուած տոկունութեան եւ քաջութեան ոգիին մէջ: Իններորդ դարու Առանշահիկ Իշխան Համամ Արեւելցին (ճանչցուած նաեւ իբրեւ Համամ Բարեպաշտ, Համամ Բագրատունի կամ Համամ Գրիգոր), Յովհաննէս Սարկաւագ (կամ՝ Յովհաննէս Իմաստասէր, Վարդապետն Մեծ, Պոէտիկոս, Սոփեստոս), Մխիթար Գոշ եւ իր աշակերտներէն՝ Մարտիրոս եւ Վանական Վարդապետ, Կիրակոս Գանձակեցի, Վարդան Արեւելցի մինչեւ 17--րդ դարու Իսրայէլ Օրի եւ Դաւիթ Բէկ -- ցանկը երկար է Արցախի մտքի ու արուեստի մարդոց: 19--րդ դարն ու 20--րդ դարը յատկապէս իրենց առատ բերքը ունեցած են -- Մուրացան, Լէօ, Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեանց, Միքայէլ Վարանդեան, Նիկոլ Դուման, Յոնան Դաւթեան, Դանիէլ Բէկ Փիրումեան, Մարշալ Բաղրամեան ինչպէս եւ մեզի ժամանակակից գրողներ Բագրատ Ուլուբաբեան, Արտեմ Յարութիւնեան, Զօրայր Խալափեան, Սեւակ Արզումանեան, Զօրի Բալայեան, Գուրգէն Բորեան, Յովնան Գուրգէն, Սերկէյ Սարինեան, Արսէն Տէրտէրեան, Գարեգին Բես, Սողոմոն Մելիք -- Շահնազարեան, Եուրի Սահակեան ու երկու տասնեակ մը այլ գրողներ: Փաստօրէն, Արցախի գրական մշակոյթի պատմութիւն մը առնուազն այնքան տպաւորիչ պիտի ըլլար որքան է անոր քաջամարտիկներու հերոսապատումը:

«Ասպարէզ»

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ ԵՒՐՈՊԱՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13--ի առաւօտեան, չորրորդ նիստը նուիրուած էր «Կիլիկիան եւ Մեծ Հայքը» նիւթին, Թոմս Պըրտի նախագահութեամբ:

Առաջին դեկուցողն՝ Երուանդ Մելքոնեանի (Հայաստան) նիւթն էր «13--րդ դարու հայերէն ձեռագիրներու յիշատակարանները իբրեւ կարեւոր աղբիւր Կիլիկիոյ պատմութեան համար»: Ան նշեց որ շրջանի պատմութեան գլխաւոր աղբիւրներն են Սմբատ Գունդստաբլի երկը եւ գրիչներու ձգած յիշատակարանները: Այս վերջինները ականատեսի վկայութիւններ են, որոնք զանազան տեղեկութիւններ կուտան արքունական առնչութիւններու, եկեղեցական եւ պատմա -- քաղաքական անցուդարձերու մասին: Արժէքաւոր են նոյնպէս անոնց տուեալները դրացի եւ հեռաւոր երկիրներու վերաբերեալ, ինչպէս եւ յատուկ անունները, որոնցմէ ոմանք ցարդ անյայտ են: Այս բոլորը կը ծառայէ հաստատելու, ճշդրտելու եւ նոր լոյս սփռելու դարաշրջանի անցքերուն վրայ:

«Հայկական մանրանկարչութիւնը Մեծ Հայքի եւ Կիլիկիոյ մէջ» էր Լիլիթ Զաքարեանի (Հայաստան) դեկուցումին նիւթը: Կիլիկիոյ մէջ արուեստը գտնուած է պետութեան հովանաւորութեան տակ եւ անոր ազդեցութիւնը մեծ եղած է Հայաստանի վրայ: Լ. Զաքարեան անդրադարձաւ Աւագ մանրանկարիչին, որ ապրած է 13--րդ -- 14--րդ դարերուն եւ կրած է Թորոս Ռոսլինի ազդեցութիւնը: Աւագէն մեզի հասած են 8 ձեռագիրներ, շուրջ 200 նկարազարդումներով, եղած է Եսայի Նչեցիի՝ Գլաձորի համալսարանի հիմնադիրին աշակերտ, եւ իր նկարչութեան մէջ զարգացուցած է աստուածաբանական երեւոյթներ:

Ալիս Թէյլըր (Միացեալ -- Նահանգներ) «գրգռիչ» խորագիր մը ընտրած էր. «Կիլիկեան մանրանկարչութիւնը եւ Մեծ Հայքը. ճաշակի՞ հարց մը»: Ան ներկայացուց իր նիւթը համեմատելով կիլիկեցի Թորոս Ռոսլինի (13--րդ դար) եւ Վասպուրականցի Աստուածատուրի (15--րդ դար) գեղագիտական սկզբունքները: Ռոսլինի նկարչութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ միջոցին (espace). անոր կը հակադրուի Սարգիս Պիծակը, որ կը նկարէ մակերեւոյթի (surface) վրայ: Կարելի է ըսել, որ Աստուածատուր կը վերափոխէ Սարգիս Պիծակի զարգացած թեմաները ըստ իր հայեցակէտին, աւելի եւս հեռանալով Ռոսլինի գեղագիտութենէն: Թէեւ փաստ չկայ, որ Վասպուրականի դպրոցին մատչելի էր Ռոսլինի նկարչութիւնը, սակայն հակառակին փաստն ալ չկայ:

Նիստին փակման դեկուցումը կը պատկանէր Լեւոն Չուգասզեանին (Հայաստան)՝ «Դիտողութիւններ Լեւոն Իշխանի դիմանկարին մասին»: Խօսքը կը վերաբերի 1250--ին Թորոս Ռոսլինի կողմէ նկարուած ապագայ Լեւոն Բ.ի դիմանկարին: Չուգասզեան կատարեց մանրամասն վերլուծում մը Լեւոնի զգեստաւորումին, բայց ցարդ անտեսուած անկիւնէ մը՝ զինանշանագիտական (héraldique), քանի որ զգեստին վրայ նկարուած աստղը, արեւը, լուսինը եւ առիւծները պատկերագրական իրենց արժէքէն անդին կը կապուին հայկական զինանշաններու հետ (օրինակ առիւծներ՝ Լեւոն Ա. զինանշանին վրայ) եւ մինչեւ իսկ դիցաբանական ակունքներ ունին (օրինակ արեւը՝ Բագրատունիներու հնարաւոր միթրապաշտութիւն):

Յետմիջօրէի նիստը՝ հինգերորդը, Թոմս Մաթէուզի նախագահութեամբ, «Մշակոյթ» նիւթին շուրջ դարձաւ: Ծոնս Վայթընպերկ (Հոլանտա) խօսեցաւ «Ինչպէս սահմանել Կիլիկիոյ հայերէնը» նիւթին մասին: Ան նշեց, որ 10 -- 12--րդ դարերուն Կիլիկիոյ հայկական բարբառը արդէն գոյութիւն ունի եւ Կիլիկիոյ արդի բարբառները (Զէյթուն եւ Հաճըն) անոր շարունակութիւնն են: Անոր գլխաւոր յատկանիշներէն են Ր-ի վերափոխումը Յ-ի (երազ -- եյազ), բայերը--ում լծորդութիւնը փոխանակ ել-ի (տեսնուլ), որոնք շատ հին են: Դեկուցողը դիտել տուաւ, որ Կիլիկիա -- Կեսարիա -- Համշէն բարբառային ուժեղ կապ մը գոյութիւն ունի, որուն ակունքները պէտք է փնտռել կեդրոնական Հայաստանի մէջ:

Յաջորդ դեկուցումը՝ «Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութեան երաժշտական մշակոյթը», կը պատկանէր Նիկողոս Թահմիզեանի (Միացեալ -- Նահանգներ), Կիլիկիոյ մէջ, երաժշտութիւնը վերելքի մեծ շրջան մը ապրած է, ժողովրդական երաժշտութիւնը ազդած է եկեղեցականին վրայ: Օգտագործուած են նոյն գործիքները. հաւանական է որ, Կիլիկիոյ վրայով, ուտը, քեմանչան, քանոնը եւ սանթուրը Արեւմուտք անցած ըլլան ու դարձած են եւրոպական նուագարաններու նախահայրերը (luth, violon, clavichord, harpsichord): Նորոգուած են երաժշտական թեքնիքները. մանրուսմունքը իր վերջնական ձեւը գտած է: Այս ծաղկումին գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել քաղաքներու եւ վանքերու բարգաւաճումին մէջ: Պէտք չէ անտեսել նաեւ Անիի ազդեցութիւնը Կիլիկիոյ վրայ:

Սիլվիա Աճէմեան (Լիբանան) ներկայացուց «1293--ի ձեռագիր նոր Կտակարանը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Մատենադարանին մէջ» նիւթը: Այս ձեռագրին մանրանկարներուն հեղինակը անծանօթ է: Կը յիշեցնէ Սարգիս Պիծակը կամ իր նախորդները: Նկարազարդումները կատարուած են ընդօրինակութենէն (1293) ետք, հաւանաբար 14--րդ դարու սկիզբը: Խառնածին ոճ մը ունին, հայկական եւ արեւմտեան տարրերով. ենթադրուած է որ լատին արուեստագէտի մը գործը կրնայ ըլլալ: Աճէմեանի կարծիքով, հեղինակը կրնայ արեւմտեան արուեստին հմուտ հայ նկարիչ մը եղած ըլլալ, իսկ ձեռագիրը՝ նուէր Իտալիոյ հայկական վանքի մը (նկատելի են որոշ կապեր Փերուճիայի արուեստանոցի արտադրութեանց հետ):

Սիլվի Մերեան (Միացեալ -- Նահանգներ), հիմք ընդունելով «Մորկըն Փիրփոնթ» Մատենադարանին մէջ (Նիւ -- Եորք) պահպանուած Սարգիս Երէցի 1331--ի մէկ ձեռագիրը, ներկայացուց «Մշակութային իրի մը ստեղծումը. ինչպէ՞ս կը պատրաստուէին հայկական միջնադարեան մատեանները», բացատրելով գիրքի մը պատրաստութեան ամբողջ հոլովոյթը:

Դադարէն ետք, «Պետութիւն» խորագրուած վեցերորդ եւ վերջին նիստը, Լեւոն Աւտոյեանի նախագահութեամբ, երկու դեկուցողներ ունեցաւ: Առաջին հերթին, Լեւոն Սարեան (Միացեալ -- Նահանգներ) «Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան դրամները» դեկուցումով համապարփակ ակնարկ նետեց ժամանակաշրջանի դրամագիտութեան վրայ, ի մասնաւորի ծանրանալով Լեւոն Ա.ի եւ Հեթում Ա.ի դրամներուն վրայ, ըստ նորագոյն տուեալներուն: Ապա, կոմս Ռիտ -- Գոլլընպերկ (Իտալիա), թէեւ իր դեկուցումը խորագրուած էր՝ «Կիլիկիոյ հայկական հարստութիւններու եւ Կիպրոսի Լուսինեաններու միջեւ կապեր», ծանրացաւ Կիլիկիոյ պետական աւագանիի որոշ երեւելիներու վրայ, կարծես ամփոփելով

1963-ին իր մեծարժէք աշխատութիւնը: Իր հաստատումներէն կարելի է յիշել, ի մասնաւորի, որ պէտք չէ գերագնահատել լատին տարրը Կիլիկիոյ մէջ եւ որ Լուսինեանները Կիլիկահայ հարստութիւն մը չէին: Նկատի պէտք է ունենալ նաեւ, որ խառն ամուսնութիւնները մեծ անդրադարձ չունեցան Կիլիկիոյ վրայ, բացառելով քանի մը լատին ազնուականներու հաստատումը:

Փակման խօսքը կատարեց Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ արդէն զոյգ մը ուշագրաւ միջամտութիւններ արձանագրած է գիտաժողովի ընթացքին, կրօնքի վերաբերող Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ: Ան գնահատանքի իր խօսքը յայտնեց հաւաքոյթի բարձր մակարդակին ու կազմակերպութեան համար, եւ դիտել տուաւ, որ ան եղած էր հաղորդակցութեան ու մասնակցութեան փորձառութիւն մը, շեշտելով Կիլիկիոյ պատմական շրջանի այժմէականութիւնը:

**

Գիտաժողովին առընթեր, տեղի ունեցան մեծարանքի եւ գեղարուեստական ձեռնարկներ:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ին, երեկոյեան 7.30-ին, տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը նոյն «Ֆրենչ Ինսթիթիւթ»ին մէջ, աւելի քան 100 հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ, որուն ընթացքին ներկայացուեցան երկու մեծարժէք հրատարակութիւններ: Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի գլուխ-գործոցը՝ «Miniature Painting in the Armenian Kingdom of Cilicia» (հրատարակութիւն՝ Տըմպարթըն Օքսի) եւ Ալվիդա Միրզոյեանի «Սկեւռայի մասնատուփը» (հայերէն եւ ֆրանսերէն), այս վերջինը՝ Ազգ. Առաջնորդարանի հրատարակութեամբ: Ասպետ Մարաշեանի բացման խօսքէն ետք, արուեստաբան Սիլվիա Աճէմեան անդրադարձաւ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի գործին. ան գործակցած է հռչակաւոր գիտնականին հետ այս երկին պատրաստութեան մէջ եւ անոր մահէն ետք, 1989-ին, վերջնական հրատարակութեան պատրաստած: Բիւզանդագէտ Աննա-Մարի Ուէյլ Գոռ, որ հետեւած է գիրքին հրատարակութեան, այնուհետեւ խօսեցաւ Ս. Տէր-Ներսէսեանի վաստակի մասին: Իսկ արուեստաբան Թոմըս Մաթիուզ կատարեց Ալվիդա Միրզոյեանի (Ս. Պետերբուրգի մէջ ապրող գիտնական) գիրքին ներկայացումը:

Երկրորդ ընդունելութիւն մը, նոյն տեղը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ին, երեկոյեան 7-ին, կոչուած էր պատուելու պատմաբան Նինա Կարսոյեանը, մինչեւ վերջերս Գոլումպիա Համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչը, որ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ արժանացաւ «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանին, հայ մշակոյթին մատուցած իր ծառայութեան համար, Փիթըր Գաուիի բացման խօսքէն ետք, Գարեգին Բ. խօսք առնելով դրուատեց օրուան մեծարեալին գիտական ու դասախօսական վաստակը. ապա, կոնդակին ընթերցումէն ետք, տեղի ունեցաւ շքանշանին յանձնումը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց փրոֆ. Կարսոյեանը, ներկայ էին շուրջ 100 հրաւիրեալներ:

Ինչպէս ըսինք, յայտագիրը նաեւ գեղարուեստական ձեռնարկներ կ՚ընդգրկէր: Առաջինը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12-ի երեկոյեան, թատերական ներկայացում մըն էր: Նիւ-Եորքի «Համազգային»ի թատերախումբը, ղեկավարութեամբ հայրենի բեմադիր Նիկոլայ Ծատուրեանի, առաջին անգամ ըլլալով բեմադրեց խումբին երկարամեայ ղեկավար Հրանդ Մարգարեանի «Հեթում Թագաւոր» երկու արարոց թատերախաղը, «Ֆրենչ Ինսթիթիւթ»ի թատերասրահին մէջ, շուրջ 400 ներկաներով:

Պէտք է ըսել, որ բեմադրութիւնը յաջող էր ընդհանրապէս, եւ խումբին ընդհանուր մակարդակը՝ գնահատելի. յատկապէս յիշատակելի էին Հրանդ Մարգարեանի (Կոստանդին Թագաւորահայր), Յովհաննէս Պզտիկեանի (Մարկոս՝ յոյն դերասան) եւ Յարութ Զաթմաճեանի (Աւտար՝ ազնիւ գող) խաղարկութիւնները: Բայց նաեւ պէտք է ըսել, որ թատերախաղին իմաստը հասկնալի չէր. եթէ առաջին արարը կը փորձէր ներկայացնել Հեթում Ա.ի կեանքի որոշ տրամաթիք պահեր (իշխաններու հետ վէճեր, Սելճուք Սուլթանի ընտանիքին յանձնում, Զապէլ Թագուհիի հետ անհամաձայնութիւններ, Մոնղոլներու դաշնակցելու որոշում), երկրորդը պարզապէս գաւեշտի մը կերպարանքը առաւ, երբ Հեթում, դերասանը եւ գողը ծպտուած Կարակորում կ՚երթան-կուգան, եւ ամբողջ բեմադիրը վերջին երկուքին միջեւ սրամտութիւններու մրցում մը դարձաւ: Այսինքն, ժողովուրդը կուշտ ու կուռ խնդաց եւ ծափահարեց, բայց բեմին վրայ տեսնուածը տեղ-տեղ գրեթէ ծաղրանկարի (caricature) հասաւ առանց որ Հեթում Ա.ի իրապէս շահեկան նիւթը դառնար տրամ կամ ողբերգութիւն: Աւելի յարմար եղած պիտի ըլլար, անկասկած, եթէ Կիլիկեան թեմայով Շանթի թատերախաղերէն մէկը կամ, վերջին հաշուով, Մ. Իշխանի «Կիլիկիոյ արքան» բեմադրուէր: «Համազգային»ի քառորդ դարու վաստակ ունեցող թատերախումբը, վստահաբար, կրնար այդ գործը իրականացնել:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ի երեկոյեան, նոյնպէս լեցուն սրահով, նոյն վայրին մէջ տեղի ունեցաւ հայ ու եւրոպական միջնադարեան երաժշտութեան համերգ մը: Առաջին մասին մէջ, Գրիգոր Փիտէճեանի գեղարուեստական ղեկավարութեամբ, ելոյթ ունեցան հայ արուեստագէտներ: Դաշնակահար Շահան Արծրունի առաջին ունկնդրութեամբ մեկնաբանեց հայրենի երգահան Լեւոն Աստուածատրեանի «Կիլիկիոյ Թագուհին» գործը, գրուած՝ Լեւոն Ե. Լուսինեանի մահուան 600-ամեակի առիթով, ուր կը նկարագրուին կնոջ՝ Մարգարիտի կեանքին դէպքերը, Ալեքսանդր Վարդանեան երգեց Գրիգորիս Պահլաւունիի «Ով զարմանալի» եւ Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի «Այսօր ձայնն հայրական» տաղերը: Անեցի անյայտ հեղինակի մը տաղը՝ «Տիրամայրն» մեկնաբանեց Մարուշ Բանէեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Աննա Այտինեանի: Կարօ Նշանեան ելոյթ ունեցաւ «Խաչն ի նախնումն» (Կոստանդին Սեբցի) եւ «Այսօր մեռեալք» (Կիլիկեցի 13-րդ դարու հեղինակ) տաղերով: Իրեն յաջորդեց Մարօ Փարթամեան՝ «Ի հանդէս տօնի ձեր» Ս. Ղեւոնդեանց տաղով, Ներսէս Շնորհալիէն: Հայրենի երաժշտագէտ ու երգիչ Արթուր Շահնազարեան մեկնաբանեց «Ողորմէ» մը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպէն եւ «Լոռու դուխանի երգ»ը: 13-րդ դարու անյայտ հեղինակի մը «Վարանիմք»ը երգեց Պերճուհի Փիտէճեան: Արա Պէրպէրեան (դաշն. ընկերակցութիւն՝ Աննա Այտինեան) երգեց Խաչատուր Տարօնեցիի «Խորհուրդ խորին»ը եւ Մխիթար Այրիվանեցիի «Սիրտ իմ սասանի» գանձերը: Իսկ Էլլադա Չախոյեան մեկնաբանեց երկու տաղ՝ Գրիգոր Նարեկացիի «Ես ձայնն զաւեծում սաեմ» եւ Շնորհալիի «Սանեղծող մանկանց». դաշնակով կ՚ընկերանար Գայեանէ Աւագեան: Առաջին մասը փակուեցաւ ութ երգիչներու հաւաքական մեկնաբանութեամբ՝ Շնորհալիի «Նորահրաշ պսակաւոր»ը (դաշնակ՝ Աննա Այտինեան):

Հայկական այս մասը ըստ ամենայնի բարձրորակ էր եւ պէտք է նշել, որ շատերը քիչ լսուած գործեր են: Համերգը առիթ եղաւ պահարաններէն դուրս հանելու հիանալի երգեր:

Իսկ երկրորդ մասը բնաւ չզիջեցաւ առաջինին: Ելոյթ կ՚ունենար աշխարհահռչակ «Ուէյվըրլի Գոնսորթ» համոյթը, 10 երգիչներով ու երաժիշտներով, որ Մայքըլ Ճէֆիի ղեկավարութեամբ խաչակրաց շրջանի եւ կրօնական երգեր մեկնաբանեց: Հարուստ ու տպաւորիչ ելոյթ մը, որ մեծ գնահատանքի արժանացաւ:

Արժանի փակում մը՝ «Կիլիկիա»ն, բոլոր արուեստագէտներուն եւ ժողովուրդին հաւաքական մեկնաբանութեամբ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 14-ին, Նիւ-Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ տեղի կ՚ունենար հանդիսաւոր պատարագ: Արարողապետն էր Մեսրոպ Արք. Աշճեան, աւագերէցը՝ Մուշեղ Ա. Քհնյ. Տէր-Գալուստեան: Պատարագը կը մատուցանէր Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Ներկայ էին ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Ալեքսանդր Արզումանեան եւ իր խորհրդականը՝ Արմէն Բայբուրդեան, ինչպէս եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Խուռներամ բազմութիւն մը արդէն ժամը 10-ին լեցուցած էր եկեղեցին:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Կիլիկիոյ Թագաւորներուն, կաթողիկոսներուն, մատենագիրներուն եւ համայն ժողովուրդին: Ապա՝ Գոհաբանական Մաղթանք Հայաստանի Հանրապետութեան բարգաւաճման համար:

Իր քարոզին մէջ, Գարեգին Բ. ոգեկոչեց Կիլիկեան Հայաստանի փառքը եւ շեշտեց այն իրողութիւնը, որ այսպիսի գիտաժողովներ կոչուած չեն անցեալ սեւեռելու զուտ գիտական, կրաւորական կեցուածքով. «Մեր ժողովուրդը թանգարանելի ժողովուրդ մը չէ, ապրո՛ղ ժողովուրդ է», ըսաւ եւ վերյիշեց իր նախորդներէն Գարեգին Ա. Յովսէփեանցի պատգամը. «Կորսնցուցինք նիւթական Կիլիկիան, եկէ՛ք շինենք հոգեւոր Կիլիկիան», ինչ որ եղած է վերջին տասնամեակներու ճիգը. վերահաստատեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ միասնաբար աշխատելու կամքը, յանուն «մէկ եկեղեցի, մէկ ժողովուրդ» կարգախօսին: Ապա վերյիշեց 1920 Մայիս 28-ը, Սահակ Կաթողիկոսի խօսքերը Ֆրանսայի մէջ, ուր ան կ՚անդրադառնար Հայաստանի Նորանկախ Հանրապետութեան, ճիշդ այն բառերով, որոնք գրուած կրնային ըլլալ 1993-ին: Վերջաւորութեան, կոչ ըրաւ ականջ չդնել ինչ-ինչ ձայներու եւ առաւելագոյն կարելիութիւններով օժանդակել հայրենիքին՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցով:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, «Biographical and Genealogical Society»ի սրահին մէջ, շուրջ 150 հրաւիրեալներու համար փակման ճաշ մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան, եկեղեցականներու, պաշտօնական հիւրերու եւ գիտնականներու կողքին, Կիլիկիոյ իշխանի եւ ասպետի շքանշանակիր ազգայիններ: Սրահը եւ ձեռնարկը պատրաստուած էին տոհմիկ մթնոլորտի մը մէջ: Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Նազարէթ Էմլիկեանի գեղօնէն ետք, բացման խօսքը կատարեց տոքթ. Հրաչ Զատոյեան: Ապա, ողջոյնի խօսք արտասանեց Պ. Վահագն Յովնանեան, որ նշեց. «Ամուսնալուծուած ծնողքներու զաւակին պէս եմ» եւ կոչ ուղղեց եկեղեցական պառակտումը միանգամընդմիշտ վերջացնելու: Ներկայ շքանշանակիրներէն երիցագոյնը՝ տոքթ. Արամ Գարամանուկեան, կարճ ուղերձ մը արտասանեց: Արթուր Շահնազարեանի երգերէն ետք, շնորհաւորութեան խօսք ըսաւ Տաթեւ Արք.: Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որ եղաւ այս գործունէութեան ետին կանգնած ուժը, շնորհակալութեան խօսք յայտնեց ձեռնարկներու բոլոր մասնակիցներուն: Հուսկ բանքը կատարեց Գարեգին Կաթողիկոսը, որ խորհրդածեց այն իրողութեան վրայ, որ մենք մեր կարելին չենք ըներ մեր զաւակներուն ծանօթացնելու եւ անոնց մէջ զարգացնելու մեր հոգեւոր արժէքները: Ապա նորէն շեշտեց եկեղեցական համերաշխութեան կարեւորութիւնը եւ իր յանձնառութիւնը՝ այդ ուղղութեամբ աշխատելու:

**

Շահեկան այս ձեռնարկներու կողքին, ու անոնց նշանակութենէն անդին, կը մնայ հիմնական նպատակը. Հայութեան ապրած ներկայ պայմաններուն մէջ, ապրող ժողովուրդ ըլլալու իրողութիւնը շեշտել, ու Փարիզէն մինչեւ Նիւ-Եորք, անցնելով Պուաթիէէն, այս էր թելադրուող պատգամը:

Կ՚արժէ, սակայն, կը խորհինք, քանի մը հարցեր նշել, որոնք կը բխին գիտաժողովի ընթացքին արծարծուած գաղափարներէն. --

-- Անկողմնակալ ու առարկայական վերլուծում մը անհրաժեշտ նախապայման է հասկնալու համար 12-14-րդ դարերու հայ եւ միւս եկեղեցիներու յարաբերութիւնները:

-- Արեւմտեան եւ հայկական տարրերու փոխյարաբերութիւնը Կիլիկիոյ մէջ պէտք չէ հասկնալ իբրեւ «տոհմիկ» մշակոյթի «խաթարում» կամ «օտարամոլութիւն», այլ՝ փոխներթափանցում եւ փոխհարստացում: Աւելին. Թորոս Ռոսլինի եւ Սարգիս Պիծակի արուեստի հակոտնեայ ըմբռնումները թերեւս լաւագոյնս կը խորհրդանշեն արդիապաշտ եւ հակա-արդիապաշտ հոսանքները մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ:

-- Լեւոն Ա.ի եւ Հեթում Ա.ի ռէալփոլիթիքի զգացողութիւնը եւ անոնց ցուցաբերած քաղաքական ու դիւանագիտական վարպետութիւնը եղան այն հիմնաքարերը, որոնք ամրացուցին Կիլիկիոյ հայկական Պետութիւնը եւ թոյլ տուին անոր գոյութիւնը մինչեւ 1375:

Կիլիկիոյ երեւոյթը լիովին ըմբռնելու համար դեռ քալելիք երկար ճամբայ մը կայ: Նիւ-Եորքի գիտաժողովը հարստացուցիչ փորձառութիւններու եւ գաղափարներու կայք մը եղաւ այդ ճամբուն վրայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ-Եորք/Պուէնոս-Այրէս

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆԻ

(ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Նոյեմբերի 28, Կիրակի օր, երեկոյեան, նախաձեռնութեամբ Փարիզի եւ շրջակայից հոգեւորական դասուն, Փարիզի Եան'ց ակումբի մէջ նշուեցաւ Հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի քահանայական ձեռնադրութեան 40, եպիսկոպոսական օծման 20 եւ ծննդեան 60-ամեակները:

Ներկայ էին Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Միւռոն Վրդ. Գովըդեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Գրիգոր Քհնյ. Սիրահեան, Աւետիս Քհնյ. Պալըդեան, Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան, մեծարեալին ընտանեկան պարագաները, ներկայացուցչական եւ վարչական խորհուրդի ատենապետներն ու անդամները ինչպէս նաեւ փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց ատենապետները:

Յանուն եկեղեցականներու բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Միւռոն Վարդապետ, ամփոփ կերպով տալով Յոբելեարին կենսագրականը եւ շնորհաւորելով երբեմն տարեդարձները, հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս բաժակ բարձրացնելու Գիւտ Արք.ի արեւշատութեան համար:

Ճաշի ընթացքին Գիւտ Արք. բաժակ բարձրացուց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.-ի քաջառողջութեան եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անսասանութեան համար:

Վարչական խորհուրդի ատենապետ Պր. Համազասպ Մոմճեան խօսք առնելով ըսաւ թէ՝ նման հայկական միջավայրի եւ ջերմիկ մթնոլորտի մէջ ըլլալը աւելի իմաստ եւ արժէք կուտայ այս ընտանեկան հաւաքոյթին:

Ճաշի միջոցին տեղի ունեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, Տիկին Անահիտ Տիւզեան երգեց «Հաւուն հաւուն» մեղեդին եւ «Կռունկ»ը գեղեցիկ եւ խրախուսիչ մեկնաբանութեամբ. Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան արտասանեց յուզումով Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական»ը:

Խօսք առաւ նաեւ Ներկայացուցչական ժողովի ատենապետ Պր. Սարգիս Պետոյեան շնորհաւորելով յոբելեարը եւ եկեղեցւոյ շուրջ հաւաքուելու կարեւորութիւնը շեշտեց:

Յաջորդաբար խօսք առին նաեւ Գրիգոր Քահանայ, Պր. Գ. Թորոսեան եւ Գիւտ Արք.ի կնքահայր եւ երիցագոյն անդամ՝ Պր. Գէորգ Պալըրճեան որ ինչպէս միշտ անգամ մը եւս յիշեցուց ներկաներուն եկեղեցականներու կարեւորութիւնը եւ ըսաւ՝ Սիրեցէք եւ յարգեցէք ձեր հոգեւորականները:

Աւետիս Քահանայ երգեց «Մեր Հայրենիքը» ազատ հայրենիքի փառերգը, Միւռոն Վրդ. «Տէր Կեցո», «Հայաստանի Վէրքի Երգիչ» երգերը եւ բոլոր ներկաները միասնաբար երգեցին ««Հայաստան աշխարհ» «Կիլիկիա» եւ այլ ազգային երգեր ստեղծելով բացառիկ ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը:

Կարկանդակի պահուն եկեղեցականներու եւ ներկաներու կողմէ ձեռամբ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի եւ Աւետիս Քհնյ. Պալըդեանի այս օրուան նպատակը եւ իմաստը յաւերժացնելու համար յուշանուէր մը յանձնուեցաւ յոբելեարին որ խորապէս յուզուած էր այս պահուն:

Փակման եւ շնորհակալութեան խօսք արտասանեց յոբելեարը, ծայր աստիճան յուզուած, յիշեց անցեալը, իր երիտասարդութիւնը, իր ծնողները Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Արաքսի Նագդաշեան, Անթիլիասի Դպրեվանք ընդունիլը, Լիբանան ճամբորդելը եւ ի մասնաւորի իր հոգեւոր ծնողքը Խադ Արք. Աջապահեանը, Դերենիկ Եպիսկ.ը եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանը, որոնք որպէս մարդ եւ հոգեւորական իր վրայ գործած են մեծ ազդեցութիւն:

Արդէն ժամանակը բաւական յառաջացած էր եւ ներկաներու ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին հասած, միաբերան երգուած Տէրունական աղօթքով եւ Գիւտ Արք.ի Պահպանիչով երեկոյթը վերջացաւ ժամը 23-ի առեններ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել
ՏԻԿԻՆ ԻՒՂԱԲԵՐ ԷՖԹԵՃԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տիրացուեան, Զէյթունցի)
մահը որ պատահեցաւ 92 տարեկանին, կոնէսի հայ հանգստեան տունը:
Իր քրոջ զաւակներուն կողմէ. --
Տէր եւ Տիկին Քոկիւթ (Միացեալ -- Նահանգներ),
Տէր եւ Տիկին Սիուփ (Պուրժ),
Իր զարմիկներուն՝
Տէր եւ Տիկին Տուտաքեան,
Պ. Կարապետեան (Մարսէյլ),
Տէր եւ Տիկին Էրիք Տիրացու եւ զաւակը՝ Քրիսթոֆըր (Անգլիա),
Բարեկամներ եւ մերձաւորներ՝
Այրի Տիկին Փաշապէզեան,
Տէր եւ Տիկին Սրապեան, Ռոմանօ, Լէոնէլլի:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 14--ին Արնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ Եկեղեցին:
31 - 33, rue St.-Just,
Arnouville-les-Gonesse
Ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն -- Փարիզէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը, ժամը 15.45--ին:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Պ. Օտտոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 19--ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :
1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի յիշատակ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՕՉԱՃԵԱՆԻ

Իր մահուան քառասունքին առիթով, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը՝ 10--ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Եըլմազեանի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մալվինէ Անտոնեանի (*Կրընոպլը*) *թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Խ. Անտոնեան* 1000 *Ֆր. եւ Տէր եւ Տիկին Թագէոսեան (Պոլիս)* 500 *Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի միջին տարիքի հիւանդապահուհի մը, աշխատանք կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ, հիւանդ խնամելու համար:
Հեռաձայնել Տիկին Ս. Բաղալեան
40 -- 85 -- 99 -- 08

Tebrotzassère

Message du Père Noël

Arrive d'Arménie. Stop...
Le 26 Décembre au Théâtre Hébertot. Stop...
Le 8 Janvier au Théâtre de Paris. Stop...
A bientôt. Stop...
TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72

★

Réveillon

Réservez votre *Réveillon du Jour de l'An* au Tebrotzassère.
Entrée jeunes après 23h.
Spectacle surprise, cotillons, danses.
Dîner tout compris. Réservez dès maintenant au 43. 81. 01. 72.

★

Arbre de Noël

Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère le Dimanche 9 Janvier à 13 heures à la Salle des Fêtes du Raincy, Boulevard du Midi, Le Raincy.
Animation musicale, spectacle des enfants, chorale, buffet. Le Père Noël arrive tout spécialement d'Arménie.
Accès autoroute A3, sortie Le Raincy.
SNCF par Gare de l'Est, station Villemomble - Le Raincy à 200 m.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին:
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNIONS D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

Vendredi 17 Décembre à 21 heures
à la M.C.A. de Marseille
12 - 14, rue Saint-Bazile
et Samedi 18 Décembre à 18 heures
à la salle de l'église arménienne
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԵՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը *այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:*
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Ս. սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Ուրարակիրներ՝ Մըկրտիչ Ետնիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան:
Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:*
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն *եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:*
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

❦

ՃԱՇ

Ժամը 12.30--ին Կարպիս Մանուկեան *սրահին մէջ ժողովրդական ճաշ:*
Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

MAITRE CLAUDE BOISGIRARD
COMMISSAIRE — PRISEUR
2, Rue de Provence — 75009 PARIS
Tél. : (1) 47 70 81 36 / Fax : (1) 42 47 05 84

PARIS —DROUOT MONTAIGNE—
Vendredi 17 Décembre à 20 heures

SUCCESSION NOURHAN MANOUKIAN

Cabinet d'expertise Félix MARCILHAC & J.-M. MAURY
Tél.: (1) 43 26 47 36 / Fax: (1) 46 05 01 58
Expositions publiques : Jeudi 16 Décembre de 11h à 22h.
Vendredi 17 Décembre de 11h à 18h.

GEROME Jean-Léon « C O R Y N T H E »
Sculpture chryséléphantine
en marbre blanc de Carrare rehaussé de polychromie d'origine.
Signée sur le chapiteau J.-L. GEROME H. 194 cm.

GALERIE LES CENT

EXPOSITION

du 8 au 24 Décembre

POUR VOS CADEAUX
Vernissage le Mercredi 8 Décembre à partir de 18h30
et le Samedi 11 Décembre de 16h à 19h *en présence des artistes*
- Paul GANANTCHIAN, porcelaines peintes à la main d'après des manuscrits arméniens
- Evguenia SARKSSIAN, céramiques et peintures
- Evelyne KELYAN, sculptures-céramiques
- Achod BAGDASSARIAN, sculptures
- Frédéric GRYNFELTT, peintures
- Achod BAYANDOUR, acquarelles
- Charles RICHETTI, peintures

GALERIE LES CENT, 8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.218 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.218

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 4500 ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻՆ

Ծանօթ է որ Ռուսաստան խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէ եւ Մոսկուայէն կ'ուզէ վտարել «օտարականները», գլխաւորաբար սեւերը, այսինքն՝ Կովկասցիները: Լիպերասիոն կը հաղորդէր Դեկ. 16-ին, որ այսօրուընէ կառավարական հրամանագիր մը կը յանձնարարէ մայրաքաղաքէն դուրս տեղաւորումը անոնց որոնք ապաստանեալի օրինաւիճակ կը վայելեն: Խորագրին մէջ իսկ, թերթը կը ճշդէ որ այդ հրամանագիրը կը վերաբերի Ազրպէյճանէն փախած 4500 Հայերուն:

Թերթին թղթակիցը կը հաղորդէ որ քաղաքապետը՝ Լուժկով ամէն ապատուէրն տուած է ապահովութեան ուժերուն որպէսզի Դեկ. 15-էն իսկ գործադրեն հրամանագիրը: Այս որոշումը թիրախ ունի, ի մասնաւորի, այն 4500 Հայերը որոնք 1988-89-ին փախան Սումկայիթի եւ Բաքուի ջարդերէն ետք: Ինչպէս բազմաթիւ այլ հայ ընտանիքներ, կը գրէ Պերնար Քոհէն, Վադիմ Խաչատրեանի ընտանիքն ալ տեղաւորուած է Մոսկուայի շուրջի պանդոկներէն մէկը, նեղ սենեակի մը մէջ: Լրագրողը կը նկարագրէ այդ սենեակը՝ սառնարան մը, ջեռուցիչ մը (ռէշօ) եւ լուացքը որ ձեղունէն կախուած է: Ուրիշներու հետ «ապաստանեալներու պաշտպանութեան Համակարգում» մը կազմած է, որու նախագահը՝ Խաչատուր Արուստամով դառնութեամբ կը հաստատէ. – «Մեծ անտարբերութեան մէջ անգամ մը եւս կը պարտադրուի գաղթականներուն որ իրենց ճամպրուկները կապեն, ինչ որ հակառակ է 1951-ի Ժընեւի պայմանագրութեան: Ո՞ւր երթալու համար....: Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, ապաստանեալի մեր թուղթերը չեն նորոգուիր, այլ խօսքով իրական գետնի վրայ գոյութիւն չունինք, անկախացած Հայաստանի քաղաքացի ալ չենք, ոչ ալ՝ Ռուսաստանի եւ Բաքու վերադառնալ կը նշանակէ դէպի մահ երթալ: Դիմեցինք Գաղթականաց Բարձր Գրասենեակին (Ժընեւ, ՄԱԿ-ի ենթակայ), պատասխանեցին. – "Ձենք գրադիր ՀԱՊ-ի երկիրներու ներքին գործերով, ձեր գլխուն ճարը տեսէք ռուսական իշխանութեանց հետ"»:

Հոս նաեւ բազմաթիւ խառն զոյգեր կան (ազերի-հայ), մէկը որ ճարտարագէտ էր Բաքու, կ'ըսէ. – «Բաքու իսկապէս միջազգայնական քաղաք մըն էր ուր բոլոր համայնքները համերաշխօրէն կ'ապրէին, արդէն բոլորս ռուսախօս էինք, նոյնիսկ եթէ Հայաստանը կարենար մեզ ընդունիլ, արհեստի մարզին մէջ որակ չունինք, քանի որ մեզմէ մեծ մասը հայերէն չի խօսիր»:

Օրէ օր կը ծաւալի կովկասցիներու դէմ թշնամանքը. շուրջ 200 հազար Վրացի, Հայ եւ Ազերի կան 9 միլիոն բնակիչի վրայ: Ըստ այս հրամանագրին (1049), Բաքուի գաղթականները պէտք է մեկնին, զիրենք աշխատցնող ծանր տուգանքի կ'ենթարկուի, այլեւս պէտք չէ ընդունուին հիւանդանոցները: 50 դոմիկ կայ տրամադրելի (պատրաստի խրճիթներ) կեդրոնական Ռուսիոյ հողագործական շրջանները, բայց, որակաւոր այս գաղթականները վախն ունին որ կղզիացած կը մնան աւելի թշնամական մթնոլորտի մը մէջ, իսկ անոնք որոնք կրնան արտասահման մեկնիլ աւելի քաղաքական կացութեան մէջ են: Աւելի քան 100 գաղթականներ (Բաքուէն) Ամերիկա գաղթելու արտօնութիւն ստացած են, բայց, ելքի ռուսական անցագիրը կը մերժուի իրենց, որովհետեւ ապաստանեալի կանոնագիր ունին...: «Առանց քաղաքացիութեան մարդիկ ենք, բայց, ի վերջոյ մա՛րդ ենք, թիւեր չենք» կ'ըսէ Խաչատրեան, վրդովված:

Եւ Պերնար Քոհէն կ'եզրակացնէ. – «Խաչատրեան, ինչպէս իրեն պէս շատեր, կ'ըսէ թէ այլեւս ուրիշ յոյս չունին քան այն նեցուկը զոր կրնայ բերել իրենց Արեւմուտքի հայկական Սփիւռքը»...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ միայն ԿԱԹԹ-ի շուրջ չէ որ Ազգ. Ժողովի վստահութեան քուէն ուզեց, այլ ընդհ. քաղաքականութեան շուրջ ուր տեղ ունէր նաեւ ԿԱԹԹ-ը: Անվերապահ աջակցութիւնը ունեցաւ իր մեծամասնութեան երկու բաղկացուցիչներուն՝ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ (Շիրաք) եւ ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ (Ժիսքար): Նախարարապետը պարզեց ձեռք ձգած արդիւնքները ինչ կը վերաբերի գաղթողներուն, ապահովութեան եւ արդարադատութեան ու նաեւ նոր հանգրուանը որ պիտի կեդրոնանայ տասը բարեփոխումներու շուրջ: Նախքան քուէարկութիւնը արտայայտուեցան հոսանքներու ներկայացուցիչները: Ընկերվարականներու կողմէ, Լ. Ֆապիուս շեշտեց թէ Պլէր Հաուզ 1-ը (ԿԱԹԹ) անընդունելի էր, Պլէր Հաուզ 2-ը՝ անընդունելի է: Ի վերջոյ, Պալատիւր ձեռք ձգեց անվերապահ Ազգ. Ժողովին վստահութիւնը: Իրեն ի նպաստ քուէարկեցին 466 երեսփոխան (250 ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ 257-ի վրայ, 206 ԻՒ -- ՏԷ -- ԷՖ 214-ի վրայ, 9 ԷՌ -- ԷԼ 22-ի վրայ եւ մէկ չարձանագրուած 2-ի վրայ): Դէմ քուէարկած են 90 երեսփոխան (56 ընկերվարական 56-ի վրայ, 23 համայնավար 23-ի վրայ, 3 ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ եւ ութ ԷՌ - ԷԼ): 15 երեսփոխան ձեռնպահ մնացած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ 12 օտարականներ, քրիստոնեայ Խրուաթներ, սպաննուած են Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի լուսնալիք գիշերը (Դեկ. 14/15) Թամեզկիտա գիւղը, Ալժէի հարաւ-արեւմուտքը: Ասոնք կ'աշխատէին նախկին Եուկոսլաւիոյ մէկ հաստատութեան մէջ եւ կը պատրաստուէին Ալժերիայէն հեռանալու: Սենեակի մը մէջ ուր 22 հոգի խռնուած էին, շուրջ 50 անձեր զինուորական զգեստներով, խուժած են եւ 12 Խրուաթները դուրս հանելով դանակով մորթած են երկու առ երկու: Ալժերական կառավարութիւնը «զազրելի սպանդ» որակեց կատարուածը, որու նպատակը յստակ է, երկրէն վտարել օտարները: Արդէն նպատակին հասնելն ալ շատ դժուար չէ այս պայմաններուն մէջ. Գանատայի դեսպանատունը անմիջապէս ներգաղթել կու տայ դիւանագիտական իր կազմին ընտանիքները: Ռուսերը նոյնը ըրին արդէն: Այս ջարդէն ետք մեկնումները աւելի արագ թափով կը կատարուին:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ եւ Հիւսիսային Իրլանտայի վարչապետները միացեալ յայտարարութեամբ մը կոչ ըրին կաթոլիկէ եւ բողոքական ծայրայեղականներուն որ զէնքերը վար դնեն 25 տարիներու քաղաքացիական կռիւներէ ետք: Առաջին անգամ ըլլալով խաղաղութեան յոյս մը կայ: Ստորագրուած յայտարարութիւնը ինքնորոշման իրաւունք կու տայ Իրլանտայի բնակիչներուն, ինչ որ նախապայմաններէն մէկն էր ԻՐԱ-ի, վերջ դնելու համար ոճրափորձերուն: Յայտարարութեան մէջ յիշուած է. – «Բրիտանական կառավարութիւնը կ'ընդունի որ միայն Իրլանտա կղզին բնակչութեան կը պատկանի, երկու կողմերու համաձայնութեամբ, ինքնորոշման իր իրաւունքը գործադրել, հաւանութեան հիման վրայ, Հիւսիսը թէ Հարաւը, միացեալ Իրլանտայի մը գալուստին, եթէ այդ է իր կամքը»: Պելֆասթի բողոքականները շատ դժգոհ են, պատուելի Եան Փէյսլէյ յայտարարած է թէ պիտի մերժէ բանակցիլ ԻՐԱ-ի հետ: Բողոքականներուն համար Ճոն Մէյճըր դաւաճանեց իրենց, մեղաւոր կը նկատեն Տիկին Թաչըրը, այն համոզումով որ իրենց լքումը սկսաւ այն օրը (1985) երբ անկլօ-այրիշ էկրիմէնթը արտօնութիւն տուաւ Տըպլինի որ աչք մը ունենայ Հիւսիսի վրայ: Յիշենք որ խնդրոյ առարկայ Իրլանտան (Հիւսիսային, Ըլսթըր) 1,6 միլիոն բնակիչ ունի, որու 42,6%-ը բողոքական է, եւ 38,4%-ը՝ կաթողիկէ, 11%-ը անկրօն է կամ չուզեր յայտնել իր դաւանանքը: 1921-ին Լոնտոնի դաշինքը կը բաժնէ Իրլանտան: Հիւսիս-արեւելքի վեց գաւառները, մեծամասնութեամբ բողոքական, կը մնան բրիտանական միապետութեան ծոցը եւ ինքնավարութեան իրաւունք կը ստանան: Կէս դար քաղաքական կեանքին կը տիրապետէ Իւնիոնիսթ կուսակցութիւնը, բողոքական մեծամասնութենէն ծնած: Ան է որ իր հակակշռին տակ ունի Խորհրդարանը եւ Դահլիճը: Կաթողիկէ փոքրամասնութիւնը իշխանութեան բաժանում կ'ուզէ եւ խտրականութեան ջնջումը: Բախումներ կը սկսին ծագիլ 1968-ին: Հակառակ բողոքականներու ընդդիմութեան, Անգլիա կ'որոշէ ուղղակի վարել Իրլանտայի գործերը (1972-էն): Անկէ ի վեր 3100 մեռեալ կայ:

ԱԹԷՆՔ «իր խոր դժգոհութիւնը» յայտնեց ի տես եւրոպական հինգ երկիրներու Մակեդոնիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու որոշումին: Յունաստան ազդակ մը կը նկատէ այս եղածը, այնպիսի առեն մը երբ ինք պիտի ստանձնէ (Յունուար 1-էն) եւրոպական Միութեան նախագահութիւնը: Այդ հինգ երկիրներն են. – Գերմանիա, Դանիա, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա, Հոլանտա:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը Գործատէրերու արհմիութենական դաշնակցութեան տարեդարձին առիթով խօսած ճառին մէջ լայն տեղ տըւած է ահաբեկչական ափարքներու դէմ տարուած պայքարին: Ս. Տէմիրէլ ըսած է ի միջի այլոց. «հարցը վերջապէս կը յանգի Սեւրին ու Լօզանին: Այսօր վէճի նիւթ է Լօզանով գծուած սահմաններու հարցը: Ատոր ետեւը կը գտնուին անոնք որոնք կային Սեւրի պարագային: Նախ ատոնց ներսինները պէ՛տի մաքրագործենք, յետոյ դուրսինները»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱԼԺԵՐԻԱՆ

Ալժերիոյ ներքին կացութեան մասին լրատուութիւնները չեն վարանիր գործածելու «քաղաքացիական պատերազմ» բնորոշումը: Ցանկարծակի թափով մը աւելցած է սպանութիւններու թիւը. զոհերը կ'ըլլան օտարականներ, ոստիկաններ, մտաւորականներ եւայլն: Խռովութեան գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուին կրօնամոլ հոսանքները որոնց գլխաւորն է ՖԻՍ-ը (Ազատագրումի Իսլամական Ճակատ): Կայ նաեւ Ալժերացի իսլամականներու խմբաւորումը որ վերջինս ներկայացուցած էր օտարականներուն, հրահանգելով որ երկրէն մեկնին:

Այս կազմակերպութիւններէն առաջինը առաջին անգամ ըլլալով երկու ներկայացուցիչ ղրկած է Արաբական եւ իսլամական ժողովին որ տեղի ունեցաւ Խարթումի մէջ, 52 երկիրներէ 450 պատուիրակներով: Մէկը կը կոչուի Խերպան Քամէր Էտտին. հիմնադիրներէն է շարժումին ու անոր արտասահմանեան գործադիր վարչութեան գլխաւոր պատասխանատուն: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը հարցումներուն պատասխանելով ան կը բացատրէ թէ շարժումը լաւ կազմակերպութիւն մը եւ ամուր կառոյց մը ունի. իրենց ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ աքսորի ժամանակաւոր կառավարութեան մը նշանակումը, սակայն տակաւին ժամանակը հասած չէ:

Տեղւոյն վրայ ՖԻՍ-ը ներկայ է բոլոր նահանգներուն մէջ. ոչ մէկ հարց ունի շարքայիններու կամ զանազան տեսակի մթերքներու փոխադրութեան համար: Իրենց զինեալ խումբերը անկազմակերպ վիճակէն ու որսի հրացաններու գործածութենէն կ'անցնին կազմակերպուած ուժեր դառնալու եւ արդիական ռազմամթերքի տիրանալու հանգրուանին: Գիտեն թէ չեն կրնար պարտութեան մատնել ալժերական բանակը, բայց կրնան անոր պարտադրել կեռիլլայական բախումներ, յոգնեցնել զայն, վտանգի ենթարկել:

Զէնքերու հայթայթումին մասին հարցումի մը մասամբ միայն կը պատասխանէ ՖԻՍ-ի պատասխանատուն. կ'ըսէ թէ գլխաւոր աղբիւրը դասալիք զինուորականներն են որոնք կը միանան իրենց շարքերուն, նաեւ կայ զօրանոցներու վրայ կատարուած յարձակումներէ ձեռք ձգուած զինամթերքը:

Հետաքրքրական կէտ մըն է այն որ Խ. Քամէր Էտտին կը մերժէ օտարականներու եւ ալժերացի մտաւորականներու առեւանգումի, սպանութեան դէպքերու պատասխանատուութիւնը. մինչեւ այսօր գործուած այս մարզի ոճիրներուն համար կ'ամբաստանէ պետութիւնը որ կը շարժի իսլամական շարժումը վարկաբեկելու մտադրութեամբ: Այս կարգին է նաեւ երեք Ֆրանսացիներուն առեւանգումը որ որ իրեն համար պատրուակ էր լայնածաւալ ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ կատարելու, ինչ որ ոչ մէկ արդիւնք տուաւ: Ալժերացի պատասխանատուն մինչեւ իսկ իր երկրին ներկայի ճգնաժամին հետ գործակցելու յանցանքով կը մեղադրէ Ֆրանսան, շեշտելով որ պէտք է չէզոք դիրք ունենայ, քանի որ մեծ դեր ունի կատարելու վաղուան Ալժերիոյ համար:

Խ. Քամէր Էտտին վստահ է թէ իր շարժումը պիտի յաջողի: Կ'ըսէ թէ Ալժերիոյ մէջ նոր շունչ բերելու կարող ոչ մէկ քաղաքական կառոյց մնացած է. կայ միայն զինուորականը որ անհանդուրժելի կը դարձնէ կեանքը: Այս պայմաններուն մէջ, երկխօսութեան մը գաղափարն իսկ աւելորդ է իրենց համար, երբ քաղաքական բեմին վրայ կան միայն խամաճիկներ որոնց ետին պահուած են զինուորականները: Անոնց հետ երկխօսութիւն մը միայն պիտի վարկաբեկէ զիրենք յաչս ժողովուրդին: Ատոր պէտք չունին, որովհետեւ վստահ են որ ճգնաժային պատասխանատուները պարտաւոր պիտի ըլլան ենթարկուելու:

Ալժերական բանակին մասին բսուածն ալ այն է որ երկու հոսանք կը տիրէ հոն. կան իրենց համակիրներ որոնք համամիտ են որ իշխանութիւնը յանձնուի ընտրութիւններու յաղթականին, այսինքն՝ ՖԻՍ-ին. միւսները չեն ուզեր իսկ լսել այս մասին. յատկապէս սպայակոյտը: Այս կացութիւնը բսել կու տայ որ մինչեւ տարեվերջ անկարելի չէ ժողովրդական ըմբոստութիւն մը կամ ապստամբութիւն մը զինուորականներու կողմէ: ՖԻՍ-ը ներկայիս անորոշութեան շրջանի մը մէջ է այս մասին, թէ պէ՞տք է հրահրել ապստամբական տրամադրութիւնները, թէ դէպքերը ձգել իրենց ընթացքին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1743 -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1992

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԲՈՂԱՏԵԱՆ

ԽՄԲ. -- Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան 250--ամեակի տարեդարձը ոգեկոչ--ուեցաւ գաղութէ գաղութ: Այդ առթիւ, Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի մէջ, Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բողատեան (այժմ՝ ողբացեալ) շահեկան յօդուած մը ստո--րագրած էր 1992, Դեկտեմբեր 9--ին: Կ'արտատպենք նաեւ իր յիշատակին:

**

Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան եր--կուսուկէս դարեան կեանքի եւ գործու--նէութեան տարեդարձի պատմութեան լի--շատակութիւնը խօսուն մի վկայութիւն է նրա հայ ժողովրդին մատուցած կրօնա--բարոյական հոգեմտաւոր եւ մշակութա--յին ծառայութեան:

Իր թեմերով, առաքելութիւններով, իր կղերով, իր վանքերով ու միաբանութիւն--ներով, երկուսուկէս դար հետամուտ է եղել անշէջ պահելու Լուսաւորչի վառած հաւատքի կանթեղի լոյսը հայորդիների հոգիներում եւ սրտերում:

Իր կրթական հաստատութիւններով, բազմաթիւ հայ դպրոցներով, երկուսու--կէս դար նուիրուել է հայ նոր սերնդի քը--րիստոնէական եւ հայեցի կրթութեան ու դաստիարակութեան՝ դրոշմելով նրանց հոգիներում մայրենի լեզուի, գիր ու գը--րականութեան, հայ դպրութեան ու մշա--կոյթի սէրն ու յարումը:

Հայ արտագաղթը եւ սփիւռքում նորա--կազմ գաղթօջախները մեծ մտահոգու--թիւն են պատճառել հայ կաթողիկէ նուի--րապետութեան եւ նրան մղել՝ իր գործօն նպաստն ու մասնակցութիւնը բերել հա--յապահպանման նուիրական գործին:

Հայ ժողովրդի հասարակական կեան--քում՝ մեծ դեր ունի հայ մամուլը: Հայ մտքի լուսաւորութեան ճանապարհին՝ սքանչելի եւ բարերար մի հոգեմտաւոր առաքելութիւն է վերապահուած նրան:

Մշակութային այս անդաստանում եւս անցեալի մեծ վաստակ ունի հայ կաթո--ղիկէ նուիրապետութեան հայ մամուլին մատուցած ծառայութիւնը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

18--րդ դարում, զանազան երկրներում եւ քաղաքներում ցրուած փոքրաթիւ հայ կաթողիկէ համայնքը՝ Կիլիկիա, Սեբաս--տիա, Եւդոկիա, Եդեսիա, Տիգրանակերտ, Պոլիս, Եգիպտոս, Սուրիա, ի մի հաւաք--ւելով՝ պերծ մնալու համար Պոլսոյ հայ պատրիարքների կարծրացեալ անհան--դուրժողական վերաբերմունքից եւ դա--ւանաբանական հալածանքներից, միա--ցած հայ կաթողիկէ կղերին, հետեւելով հայ աւանդական ընտրութեան ձեւին, միաձայնաբար՝ իրենց համար, առանձին մի նոր կաթողիկոս են ընտրում 1740 թուին:

Ընտրւում է Աբրահամ Արծիւեան եպիս--կոպոսը, որ իր ձեռնադրած երեք հայ կաթողիկէ եպիսկոպոսների մասնակցու--թեամբ, կաթողիկոսական օծումը ստա--նում է Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղե--ցում, 1740 Նոյեմբերի 26 թուին: 10 ամիս յետոյ, նորընտիր կաթողիկոսը թողնում է Հալէպը 1741 Սեպտեմբերի 30 թուին եւ ուղեւորւում է դէպի Հռոմ, ուր հասնում է 1742 Օգոստոսի 11 թուին:

Տիեզերական եկեղեցու պետ Բենեդիկ--տոս ԺԴ. քահանայապետը ընդունում է Աբրահամ Պետրոս Ա. Արծիւեան Կաթո--ղիկոսին, վաւերացնում նրա ընտրութիւ--նը, հաստատում է Հայ կաթողիկէ պատ--րիարքութիւնը եւ որպէս խորհրդանշան միութեան եւ պատրիարքական ու կաթո--ղիկոսական իշխանութեան՝ նրան շնոր--հում է պալիումը՝ 1742 Դեկտ. 8 թուին:

ԱԲՐԱՀԱՄ ՊԵՏՐՈՍ Ա. ԱՐԾԻՒԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ -- ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾԸ ԴԷՊԻ ԼՈՅՍ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Աբրահամ Արծիւեանը, հայ քրիստոնեայ բարեպաշտ ընտանիքի զաւակ ծնուել է Կիլիկիոյ Այնթապ քաղաքում, 1679 թուա--կանին:

Նա 8 տարեկան հասակում՝ իր նախնա--կան կրթութիւնն ստանում է ծերունի բա--րի Աբրահամ քահանայի մօտ: Այդ հայ հոգեւորականը դառնում է նրա առաջին ուսուցիչ -- դաստիարակը, որ սովորեցնում է նրան ոչ միայն մայրենի լեզուն, այլ նաեւ քրիստոնէական բոլոր գիտելիք--ները եւ ազգին ու եկեղեցական ծառայե--լու պարտականութիւնը:

Հաւատարիմ աշակերտ իր ուսուցչին, Աբրահամ Արծիւեանը չորս տարի յարա--տեւ կերպով ծառայում է իր ծննդավայ--րի եկեղեցուն. քաղաքի առաջնորդ՝ Սըր--բազան Պօղոս Եպիսկոպոսը նկատելով նրա չորսամեայ պատարագի եւ ժամեր--գութեան գովելի եւ գործօն մասնակցու--թիւնը, առ ի գնահատանք նրա այս հոգե--ւոր ծառայութեան, նրան տալիս է դըպ--րութեան չորս փոքր աստիճանները: Աբ--րահամ Արծիւեանը դեռ 12 տարեկան մի պատանի էր:

Ուսման ու գիտութեան սէրը արթնա--ցել էր իր պատանի հոգում եւ ուզում էր զարգացնել այդ: Բայց դժբախտաբար, իր ծննդավայրում չկար իրեն յարմար բարձր ուսումնարան, վարժարան: 16 տարեկան հասակում՝ լաւ ըմբռնելով բարձրագոյն ուսման եւ զարգացման կա--րեւորութիւնը, իր ծննդավայրից դուրս է գալիս եւ իր ժամանակուայ բարձր ուս--ման հայ կենտրոնները գտնելու համար ի սէր լոյսի եւ գիտութեան շրջագայում է 9 ամիս Էջմիածին, Տիգրանակերտ եւ չգտնելով իր որոնածը յուսախաբ՝ վերա--դառնում է հայրենի տունը: Ուսման սէրն սէրն ու ծարաւը չի մեռնում իր մէջ: Զանազան ուղիներ է որոնում գործադրե--լու համար իր ծրագիրը եւ հասնելու հա--մար իր նպատակին:

18 տարեկան երիտասարդ հասակում՝ հետապնդում է իր որոշումը եւ համոզ--ուած՝ իր ապագայի յաջողութեան դարձ--եալ ճանապարհ է ընկնում դէպի լոյսն ու գիտութիւն:

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՒ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՐԾԻՒԵԱՆԻ 1697 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Մխիթարը 21 տարեկան երիտասարդ վարդապետ էր: Իսկ Աբրահամ Արծիւ--եանը 18 տարեկան մի երիտասարդ: Պատ--մութիւնը չի արձանագրել մանրամասնու--թիւնները այս բախտորոշ հանդիպման: Նրանք երկու լոյսի, գիտութեան ծարաւի մաքուր հոգիներ էին: Երկու մեր նախըն--եաց սուրբ հաւատքի եւ ճշմարտութեան պաշտպաններ:

Նրանք երկու ապագայ հիմնադիրներ են հայ միաբանութիւնների. Մխիթարեան, Անտոնեան եւ Զմմառեան:

Մխիթարը Սեբաստիայից գնում էր Պո--լիս եւ այնտեղ չորս տարի յետոյ 1701 Սեպտեմբերի 8 թուականին հիմնելու էր իր միաբանութիւնը: Իսկ Արծիւեան Աբ--րահամը աշխարհական մի երիտասարդ էր, անտեղեակ այս հարցերին եւ չգիտէր, թէ ինչ էր իրեն վերապահել նախախնա--մութիւնը: Պատմութիւնը ոչինչ չի գրել նրանց ունեցած խօսակցութեան մասին: Ցետագայում Աբրահամ Արծիւեանը ակ--նարկելով այս հանդիպման՝ գրում է մի--այն հետեւեալ տողերը իր յուշագրութեան մէջ. «Սկսայ ճանաչել զուղղափառ ճշմար--տութիւնն ի ձեռն յարգոյ Մխիթար Աբ--բահօր, որ բնակի այժմ ի Վենետիկ»:

Մխիթարը, որ ապագային գլուխ կանգ--նեց հայ լուսաւորութեան գործին եւ հայ մտքի բարձրացմանն եւ որպէս կտակ՝ աւանդեց հայ սերունդներին կրօնի եւ ազգասիրութեան երկու անչփոթ գաղա--փարների վարդապետութիւնը, անպայ--ման դրոշմած պէտք է լինի նաեւ այս գաղափարները Աբրահամ Արծիւեան երի--տասարդի հոգում: Եթէ չգիտենք մանրա--մասնութիւնները այս հանդիպման, մի բան սակայն լաւ գիտենք, որ այս առա--ջին հանդիպումով երկու լուսատենչ երի--տասարդ մաքուր հոգիները ջերմ սիրով իրար հետ կապուեցին եւ այդ կապը ան--խզելի մնաց մինչեւ իրենց մահը:

Աբրահամ Արծիւեանը Մարտին քաղա--քի առաջնորդ Մելքոն Վրդ. Թասլաեա--նի մօտ գտնում է իր որոնած ուսման բարձրագոյն կենտրոնը եւ այդտեղ իր գտած հանդրուանում, վերջին կայա--նում, կարողանում է կատարելագործել իր զարգացումը: Վեց տարի սովորում է սրբակեաց հոգեւորական, գիտնական, հմուտ եկեղեցական գիտութեան՝ Մելքոն Վարդապետի մօտ. քերականութիւն, ճար--տասանութիւն, իմաստասիրութիւն եւ աստուածաբանութիւն, քարոզչութիւն: Մտքի, հոգու զարգացումը կատարելա--գործելուց յետոյ, 24 տարեկան հասա--կում վերադառնում է իր ծննդավայրը՝ ուր չի գտնում ջերմ ընդունելութիւն: Խուսափելու համար իր հայրենակիցների հակառակորդութիւնից, իր կաթողիկէ համոզումի համար, հեռանում է ընտա--նիքից, քաղաքից եւ գնում Սիս՝ Կիլիկիոյ մեր հայ թագաւորութեան մայրաքաղաքը:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՈՉՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ

Երբ Սիս քաղաքն է հասնում, գնում, ներկայանում է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ աթոռակից՝ Պետրոս Պիծակ Կաթողիկո--սին:

Վեհափառը տեսնելով24 տարեկան զար--գացած, ուսում առած երիտասարդի պատրաստութիւնը, նրան շատ սիրով է ընդունում: Երկու տարուայ ընթացքում, նա կաթողիկոսարանում այնպիսի մտքի հասունութիւն եւ զարգացում է ցոյց տա--լիս իր գործունէութեամբ, որ գրաւում է կաթողիկոսի վստահութիւնը, որ տես--նելով նրա հմտութիւնն ու լրջութիւնը, նրան յանձնում է երեք պաշտօններ. դառ--նում է Վեհափառի գրագիրը, գանձա--պահն ու խորհրդականը:

Պետրոս Կաթողիկոսը նկատելով հոգե--ւորականի կոչման ճշմարիտ նշանները Աբրահամ Արծիւեանի մէջ, նրան ձեռ--նադրում է կիսասարկաւագ, սարկաւագ եւ 1706 թուին՝ Սսի Ս. Աստուածածին Ե--կեղեցում՝ կուսակրօն քահանայ է ձեռ--նադրում եւ ապա տալիս է վարդապետա--կան գաւազան, որպէսզի քարոզի Սսի Ա--թոռի բոլոր թեմերում:

Երկու տարի քարոզչական ասպարէզում սպասաւորելով հայ եկեղեցուն 1708 թուականին, Աբրահամ վարդապետը ըն--կերակցում է Պետրոս Կաթողիկոսին նրա Հալէպ կատարած ուղեւորութեան ըն--թացքին: Հալէպ քաղաքում՝ կաթողիկո--սից փոխանորդի պաշտօն ստանալով, եր--կու տարի քարոզչութիւն է անում հայ ժողովրդին:

Հալէպի ժողովուրդը դիմում է Սսի Պետրոս Կաթողիկոսին, որ Աբրահամ Ար--ծիւեան վարդապետին իրենց առաջնորդ եպիսկոպոս ձեռնադրի: Կաթողիկոսը յօ--ժարում է եւ 1710 թուականին Քառասուն Մանկանց Եկեղեցում՝ չորս եպիսկոպոս--ների ընթերակայութեամբ՝ Աբրահամ Արծիւեան վարդապետին ձեռնադրում է Հալէպի առաջնորդ Եպիսկոպոս:

Պոլսի եւ Երուսաղէմի պատրիարքները իմանալով Արծիւեան վարդապետի եպիս--կոպոս ձեռնադրուելը Պետրոս Կաթողի--կոսի կողմից, ձեռնադրիչին աքսորում են Պարսկաստան՝ իսկ Արծիւեանին՝ 1712 թուականին, արքունի հրամանով՝ Հալէ--պից աքսորում են դէպի Պոլիս: Աքսորի երկար ճանապարհին Աբրահամ Եպիսկո--պոսը առիթն է ունենում քարոզչութեան առաքելութեամբ սպասաւորել հայ եկեղե--ցուն: Երբ հասնում է Պոլիս, Պոլսոյ Սա--հակ Ապուչեխցի պատրիարքը նրան իրա--ւունք է տալիս Պոլսում քարոզել, 1714 թուին:

Յովհաննէս Գանձակեցի պատրիարքը 1714 թուին յաջորդում է Սահակ Ապու--չեխցի պատրիարքին եւ նկատելով Տրա--պիզոնի թեմի թափուր վիճակը, վախ--ճանուած լինելով նրա Յակոբ Եպիսկո--պոս առաջնորդը, Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանին նշանակում է Տրապիզոնի թեմի առաջնորդ:

Յովհաննէս Գանձակեցի Պատրիարքը լսելով Աբրահամ Եպիսկոպոսի կաթողիկէ հաւատքի քարոզչութիւնը իր թեմում, թիապարտութեան վճիռ է հանել տալիս նրա դէմ: Պոլսից եկած հրամանի համա--ձայն՝ Աբրահամ Եպիսկոպոսը Տրապիզո--նում ձերբակալւում է 1715 Օգոստոսի 4 թուին, եւ Պոլիս տարուելով՝ Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի օրով, 1715 Սեպտեմ--բերի 16 թուին դրւում է թիարան: Թիա--րանից ազատուելուց յետոյ Կոլոտ պատ--րիարքը նշանակում է Եդեսիոյ առաջնորդ՝ 1717 թուին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՄԵՐԻԿԱ ԽՍԿԱՊԷՍ ԿԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻ՞ ԵՒՐՈՊԱՅՈՎ

Միջազգային քաղաքականութեան բծա--խնդիր մասնագէտ մը միայն կրնայ ճիշդ պատասխանել հետեւեալ հարցումին, թէ ո՛րն է հասարակաց կէտը Բրիտանացի Պաշտպանութեան Նախարարին, Սպանիոյ Թագաւորին եւ Թուրք վարչապետին մի--ջեւ: Կէտը այն է որ երեքն ալ բաւական դէշ վերաբերումի արժանացած են Սպի--տակ Տան կողմէ: Առաջինը ընդունելու--թեան օր մը չէ յաջողած հակիչ պաշ--տօնեաներու շղթայէն անդին անցնիլ, երկ--րորդը Գլինթընի այցելելու ջերմ փափա--քին ոչ մէկ պատասխան ստացած է, իսկ Թուրք վարչապետը Ուաշինկթընի մէջ ընթրիք մը սարքած է որուն ոչ ոք բարե--հաճած է մասնակցիլ:

Նախատական նման ընթացք որ անցեա--լին մինչեւ իսկ պատերազմ յայտարա--րելու բաւարար պատճառ կ'ըլլար, նոր Եւրոպայի հանդէպ Միացեալ -- Նահանգ--ներու իրական կեցուածքն է, վերլու--ծելու կը մղէ Ուաշինկթընցի լրագրող մը: Ան կ'ըսէ թէ այն հարցը որուն դէմ յանդիման են այսօր Միացեալ -- Նահանգ--ներու հին դաշնակիցները, խորքին մէջ նախատինքէ աւելի անտարբերութեան պարագայ մըն է: Շատ չէ անցած այն օրէն երբ Նախագահի խորհրդական ու Արտաքին Նախարար Ուորըն Քրիսթոֆըր կը յայտարարէր թէ Արեւմտեան Եւրո--պան աշխարհի ամէնէն տիրական շրջանը չէ: Ան կ'աւելցնէր թէ Արեւմտեան Եւրո--պայի մէջ շատ կը քննադատուէին իրենք, մինչդեռ Ասիոյ մէջ քննադատական շշուկ մը իսկ չէին լսեր:

Խնդիրը այն է որ Ջլամարտէն ետք փոխ--ուած է յարաբերութիւններու համակար--գը. առաջ, խորհրդային իշխանութեան ստուերին տակ, Արեւմտեան Եւրոպան Միացեալ -- Նահանգներու յառաջապահ բերդն էր, իսկ Միացեալ -- Նահանգները անհրաժեշտ հովանաւորն էին Եւրոպա--յին: Ամէն բան տեղի կ'ունենար ազդեցու--թիւններու ոլորտի մը մէջ, ինչ որ կը կանխէր տագնապները:

Մինչդեռ ներկայիս Միացեալ -- Նա--հանգներու եւ Եւրոպայի -- յատկապէս Ֆրանսայի -- միջեւ լուրջ հարցեր կան, ինչ որ աներեւակայելի բան էր Խորհըր--դային վարչակարգի օրերուն: Ուաշինկ--թընի համար նոր կարգախօսն է «աշխար--հատնտեսութիւն»ը: Ինչո՞ւ մտահոգուիլ Եւրոպային համար երբ կան Ճափոն ու Չինաստանը: Բայց միւս կողմէ կարելի չէ մոռնալ որ Ռուսաստան Եւրոպայի մաս կը կազմէ եւ տկար կամ զօրաւոր, միշտ հարց մըն է Արեւմուտքի համար: Ցետոյ կայ նաեւ Ուքրանիան որ Ֆրանսայի չափ երկիր մըն է բայց տէր է շատ աւելի կա--րեւոր հիւլէական զինամթերքի: Կիեւի եւ Մոսկուայի յարաբերութիւնները կը նմանին վառօդի տակառի մը եւ պատրոյ--գի մը յարաբերութեան: Պայթումէն խու--սափելու եւ Ուքրանիան նուաճելու միտ--քէն Ռուսաստանը հրաժարեցնելու հա--մար ամերիկեւեւրոպական կարող դաշ--նակցութիւն մը պէտք էր, բայց միւս կողմէն, կայ արդէն ՕԹԱՆ-ը:

Քիչ մը հեռուն տագնապի ուրիշ գօտի մըն է որ կ'երկարի Մաղրէպէն արաբեւ--պարսկական Ծոցը: Միացեալ -- Նահանգ--ներու եւ Արեւմտեան Եւրոպայի համար կենսական այս շրջանին վարչակարգերը օրէ օր կը խրին իսլամական մոլեռան--դութեան: Եւ թշնամի այս վարչակարգե--րը հետամուտ են հիւլէական զէնքի տի--րանալու: Այս պարագան եւս կը պահան--ջէր որ ազդեցիկ դաշնակցութիւն մը ար--դէն կեանքի կոչուած ըլլար:

Կայ տնտեսական մարզն ալ. Միացեալ -- Նահանգներ Արեւելեան Ասիոյ մէջ 92 միլիառ տոլարի վնաս արձանագրած է. Եւրոպայի հետ առեւտուրը դրեթէ հաւա--սարակշռուած է: Իսկ Չինաստան ու Ճա--փոն մեծ աճապարանք ցոյց չեն տար ի--րենց շուկան բանալու Միացեալ -- Նա--հանգներու, անոր հաճոյք պատճառելու համար:

Ու. Քրիսթոֆըր Ասիացիները կրնայ ա--ւելի քաղաքավար ու զուսպ նկատել, քան՝ խռովայոյզ Եւրոպացիները: Սակայն հարցը կը վերաբերի քաղաքավարութիւն--նը մնայուն բարեկամութեան վերածելու: Մինչ այդ, Միացեալ -- Նահանգներ կըր--նան օր մը անակնկալօրէն նշմարել թէ Ֆրանսա որուն հետ այնքան հարցեր ու--նին, երիտասարդական մեծ սիրոյ մը հե--րոսը մնացած է իրենց համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ. —
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 7

Ժամը 11.41-ին Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ զանգերուն մեղմ ղօղանջով կը սկսի հոգեհանգստեան արարողութիւնը, նախագահութեամբ Հոգեւոր Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Գ. Գրիգորեանի, իր կողքին ունենալով Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեանը, Փարիզէն:

Ներկայ հաւատացեալները անգամ մը եւս հոգեպէս կը փոխադրուին Հայրենի աշխարհ, ուր հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ պատահած ահաւոր երկրաշարժը հազարաւոր զոհեր կը խլէր, արցունքի եւ վիշտի նոր զետեր բանալով արդէն արիւնաքամ մեր ժողովուրդի ճակատագրին մէջ:

Աղէտի զոհերուն հինգերորդ տարելիցի ոգեկոչումը նոր հրաւէր մըն էր ազգային-եկեղեցական զգաստութեան՝ չկորսնցնելու երբեք մեր միասնականութեան ուղղափառ առաջնորդութիւնը:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, քաղաքի հիւսիս արեւելեան թաղամասերէն մէկուն մէջ Հոգեւոր Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. իր շուրջ ունենալով Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր Հ. Պօղոս Ծ. Վրդ. Գոճանեանը, Ժիրայր Ծ. Վրդ. եւ Մեսրոպ Քհնյ. Արամեանը, Արցախէն, եկեղեցական հոգեպարար արարողութեամբ մը բացումը կը կատարէր Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան, այս առթիւ օծելով նաեւ անկախութեան սրբալոյս միւռոնով Հայաստանի պետական դրօշն ու ձողը, որ ամրացուեցաւ դեսպանատան շէնքին վրայ, Հայրենիքի փառերգի յուզիչ նուագով եւ երգով:

Այս հանդիսութիւնը կը հովանաւորէր Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան իր հետ ունենալով Աւստրիոյ լիազօր դեսպան Արման Նաւասարդեանն ու Անգլիոյ աւագ դեսպան Արմէն Սարգսեանը:

Մեծ թիւով հայրենապաշտ հայորդիներ յուզումով եւ ազգային ջերմ ապրումով հետեւեցան արարողութեան:

Նոյն օրը, իրիկուան կրկին Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ մէջ մեծ թիւով հայորդիներու ներկայութեան, եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Գէորգ Անտոնեան եկեղեցւոյ վարչութեան եւ իր Հոգեւոր Առաջնորդին անունով բարի գալուստ կը մաղթէր եւ կը հրաւիրէր Արտաքին նախարարը իր տեղեկատուութիւնը կատարելու վերջին ամիսներու իրադարձութեանց մասին:

Յարգելի նախարարը իրեն յատուկ զուսպ եւ քաղաքավար ելոյթով ներկաներուն հաղորդեց հայրենիքի եւ Արցախի ընդհանուր իրադարձութիւնները:

Տրուած տեղեկութիւններէն կը պարզուէր հայրենի զանգուածին իր հողերուն կառչած մնալու վճռականութիւնը եւ դժուարութեանց եւ նեղութեանց դէմ անոր զոհաբերական ոգին:

Ապագայի նկատմամբ լաւատեսութիւնը աւելի կը զօրանայ եւ կ՚ամրապնդուի ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի բանակցութեանց շնորհիւ, որոնց նպատակն է վերջնական խաղաղութիւն եւ արդարութիւն հաստատել դրացի երկիրներու ժողովուրդներուն միջեւ, որ թոյլ կու տայ իրենց երկիրներու զարգաման եւ բարգաւաճման գործին լծուելու:

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9

Աւստրիոյ ռուսական Տան մէջ բարձր մակարդակով շքեղ ընդունելութիւն մը կը տրուէր դեսպանատան բացման առիթով, լիազօր դեսպան Արման Նաւասարդեանի եւ իր կնոջ կողմէ:

Նախորդ իրիկուան եւ այս ընդունելութեան պատրաստութիւնները կատարուած էին եկեղեցւոյ տիկնանց յանձնախումբին կողմէ եւ սպասարկութիւնը կ՚ապահովէին եկեղեցւոյ երիտասարդները:

ԱՆՑՈՐԴ ՄԸ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱԹԷՆՔԻ Ռուսաստանի դեսպան՝ Վալերի Նիքոլայէնկոյի այցելութիւն մը տուած է, Նոյեմբեր 30-ին, յունահայ գաղութէն միացեալ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սահակ Արք. Այվազեանի: Հանդիպման գլխաւոր դրդապատճառը եղած է Կաղմիրովի պատուիրակութեան պատահած միջադէպէն ետք Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան բացասական դիրքը: Խօսակցութիւնները տեղի ունեցած են սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ապագայ» շաբաթաթերթին խմբագրատունը այցելած է, Նոյեմբեր 17-ին, «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Քանի մը ժամ, չահեկան խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

⁂

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, հելլէն - հայկական լիկա մը կազմելու ծրագիրը յաջող ընթացքի մէջ է: Այս միութեան նախաձեռնողը եղած է Յունաստանի Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի յանձնախումբը:

⁂

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ մէջ (Պոլիս) Նոյեմբեր 28-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ Տատեան Վարժարանի 149-րդ տարեդարձը: Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը որու նախագահած է Պատրիարքը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Սեդրակ Սրկ. Տավութճեան, որմէ ետք Թաղային Խորհուրդի ատենադպիրը՝ Յարութիւն Խօղչէյեք կարդացած է իր տեղեկագիրը եւ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին 150-ամեակին աշխատութիւններուն մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Ինքնաբուխ նուիրատուութիւններէ արագօրէն գոյացած է ակնկալուած գումարը հաւասարակշռելու համար վարժարանի պիւտճէն:

⁂

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Սիթի Գոլէճ ծոն Հարպսըն սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է «Արազ» պարախումբի առաջին ներկայացումը որ պատկերացուցած է Հայաստան աշխարհը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Արմինէ Տօնոյեան:

⁂

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» Ազգային Վարժարանի Հ. Օ. Միութեան «Մայր» մասնաճիւղի «Մարի Փոստոյեան» ծաղկոցի բացումը կատարուած է վերամուտին, աւելի ուշ ալ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է նախաճաշ - պրընչ մը «Սողոմոնեան» սրահը ուր ներկայ եղած են 100 ծնողքներ:

⁂

ՍԱՆ - ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Հոկտեմբեր 17-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Յովհաննէս Թումանեանի կեանքին ու գործին: Դասախօսած է Նազ Տէր - Սարգիսեան:

⁂

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ մէջ (Գալիֆորնիա) Դեկտեմբեր 5-ին տեղի ունեցած է տոքթոր Յարութիւն Սաղրեանի բժշկական - մտաւորական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը կազմակերպութեամբ «Մասիս» շաբաթաթերթի (պաշտօնաթերթ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան արեւմտեան Ամերիկայի), Նոր Սերունդ Միութեան, Նաւասարդ ամսագրի, Մաշտոց Գոլէճի, Հայ Բոյժ ամսագրի եւ Հայ արուեստի կեդրոնին: Խօսք առած են Գաբրիէլ Մոլոյեան, Ժան Աբոյեան, տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան եւ Արմէն Տօնոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջին խօսքը արտասանած է յոբելեարը:

⁂

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Մ. Ժ. Մ. սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Սարգիս Սողանալեանի, անոր ազատ արձակման առթիւ երկու տարուան արգելափակումէ ետք: Ընդունելութեան հանդիսավարը եղած է Գրիգոր Շէնեան: Բարերար Սողանալեանի կենսագրական գիծերը ներկայացուցած է Պէյլանի Հայրենակցական Միութեան ատենապետը՝ Վահան Պահարեան: Խօսք առած է նաեւ Նորայր Մելքիսէթեան: Վերջին խօսողը եղած է Սարգիս Սողանալեան որ անդրադարձած է իր անարդար արգելափակման:

⁂

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին իր մահկանացուն կնքած է իրանահայ գեղանկարիչ՝ Տիգրան Բաղիլ: Ծնած էր էր 1912-ին Նոր Ջուղա եւ աւարտած էր տեղւոյն Քանանեան դպրոցը: Արուեստանոց ունեցած է նաեւ Սպահան, ապա՝ Թեհրան:

⁂

ԹԵՀՐԱՆԻ հայկական «Ջիլոյեան» ծերանոցին մէջ, հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 22-ին եւ մահացած է 71-ամեայ Աննիկ Վալեան:

⁂

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Պարսկաստան) «Շահինեան» ցուցասրահին մէջ, Նոյեմբեր 9-էն 16 ցուցադրուած են իրանահայ եւ Հայաստանցի նկարիչներու գործերը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ
ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
(Պատմական Ուսումնասիրութիւն)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Փարիզ, 1994

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ետոյ, երբ դասը աւարտէր, շատ անգամ հմայիչ եղանակներ կը նուագէր, եւ ես ալ ի բերան մօտիկ կ՚ընէի: Երբեմն ալ կը յանդգնէի հարցնել իրեն:

— Ի՞նչ է նուագածնիդ:

— Երեւակայութիւն, «խմաժինասիոն» կը պատասխանէր:

Այդ երեւակայութիւնը ստեղնաշարին վրայէն կը սահէր, կ՚երթար երբեմն փոթորկոտ, դող, երբեմն ալ մեղմածուփ անուրջի մը պէս:

Ինքնայատուկ տիպար մըն էր Տիգրան Չուհաճեան. արքենի հասակով, վայելուչ շարժուածքով: Դէմքը չէր գեղեցիկ, բայց ճակատէն որ լայն էր, բայց կարծես հպարտ: Ամբողջութիւնը լուսաւորուած էր վճիտ, գորշ աչքերով, որոնք տարօրինակ աշխուժութիւն մը ունէին, իբրեւ թէ ապրէին ուժգին կեանքով մը իր տրտմոտ դէմքին վրայ: Խորաթափանց կերպով կը դիտէին այդ աչքերը, կը խուզարկէին զոզցես, ամէն կողմ սրսկելով իրենց յարաշարժ բոցերը, եւ կը գգայիր թէ մեծ տաղանդ մը կ՚ոգեւորէր այդ ուշագրաւ նայուածքը:

Պեխերը հաստ էին, երկար թելերով, որ կը ծածկէին բերանը եւ այդ իր յուսահատութիւնն էր, երբ մանաւանդ իրեն կը հրամցնէի պտուղի անուշներ որոնք սըրտովին կ՚ըմբոշխնէր:

Ուզէալս էր իրմէ դաս առնել, բայց մայրս չէր արտօներ, մէկ աղջկան դաշնակի վարժութիւնները մօտիկ ընել, ինչ եւ է, զոհողութիւն պարտադրուած, բայց երկուքը անտանելի կ՚ըլլար:

Օր մը քաջութիւնը երկու ձեռքով գըրկած, ուղղակի իրմէ խնդրեցի որ ինծ եւս դասաւանդէ եւ յետոյ մօրս ըսէ թէ ինքը փափաքած է այդ: Քահ քահ խնդաց, իր սիրտ բացող խնդուքովը:

— Կ՚ըլլա՞յ այդպէս բան, կ՚ուզէ՞մ: (Միշտ այդ մակդիրը կու տար իր մանկամարդ աշակերտուհիներուն):

Աղաչեցի, պաղատեցայ, ի վերջոյ գլխ վեր առաւ մանուկի մը պէս եւ նստեցաւ դաշնակի աթոռակին վրայ եւ սկսանք դասի: Մայրս ներս մտնելուն ապշահար մնաց, բայց խնդիր չհանեց բացառաբար:

Չուհաճեան վերջերս, կը սիրէր դասերէն յետոյ քիչ մը խօսակցիլ, բացատրել երաժշտութիւնը: Թրքերէնով, Ֆրանսերէնով խառն հայերէն մը կը խօսէր որ իր բերնին մէջ համակրելի եւ առինքնող կը դառնար:

Իր սկզբունքն էր թէ լաւագոյն էր պարզ, դիւրին կտոր մը կատարեալ կերպով նուագել, քան թէ դժուարին հեղինակութիւններ միջակ կերպով: Շումանի ալ կարծիքը այդ եղած է:

Կը փափաքէր որ աշակերտը իր նուագածին մէջ բան մը դնէ իր հոգիէն:

Չուհաճեան, հակառակ որ իտալական դպրոցին կը պատկանէր, մասնաւոր պաշտում մը ունէր Շուպէրթի հանդէպ, մեզի շատ անգամ կը խօսէր անոր գործերուն մասին խորունկ հիացումով, սքանչացումով:

— Շուպէրթի գործը պէտք վերապրի դարէ դար, կ՚ըսէր, որովհետեւ անոր հանճարը անհանակիտ աղբիւրէ մը կը բխի եւ մեզ կ՚առնէ կը տանի իր մըրկայոյզ ուժովը, որուն ամէն մէկ բաբախումը կը զգանք ամէն մէկ նօթին մէջ: Ան միայն հոգիին թռիչքները չէ որ կ՚երգէ, այլ նոյնիսկ կեանքին ամէնէն պարզ պատահարները:

Յաճախ կը պատմէր թէ օր մը, Տոքթ. Ամպոզ, քաջ դաշնակահար, երբ Վիէննայի մէջ իր մէկ ընկերներուն հետ դաշնակի վրայ չորս ձեռքով կը նուագէին Շուպէրթի «Նորատի աղջիկը եւ մահը» անմոռանալի գործը, յանկարծ կանգ կ՚առնէ, որովհետեւ կ՚ընդնշմարէ հորիզոնին վրայ, հեռուն, շատ հեռուն, թեթեւ ամպ մը որ կը մեծնայ, վարդերանգ նշոյլներով կ՚արփաւէտի եւ այդ լուսածուփ ցոլքերուն մէջ ան կը տեսնէ որ մահը մատաղ աղջկան հոգին առած կը տանի: Եւ ինչ որ յոյժ անհաւատալի է, իրեն ընկերացող դաշնակահարն ալ նոյն տեսիլքը կ՚ունենայ:

Հզօր ազդեցութիւնն է այդ նուագին, արուեստին անսահման տպաւորութեան:

Չուհաճեան տարապայման երկիւղածութեամբ կը պատմէր այս եղելութիւնը որուն ճշգրիտ ըլլալուն գրաւոր ապացոյցները ունէր:

Իրեն համար նուագ մը կրնար ներկայացնել գեղեցիկ բնանկար մը, ինչպէս նաեւ արտայայտութիւն մը վշտի կամ խնծիղի, կամ ցասումի:

Իր մաքուր հոգիին մէջ բնութեան հրաշալիքները եւ արուեստին ամենակարողութիւնը իրար կը խառնուէին, զիրար կը լրացնէին եւ կը դառնային աստուածային զօրութիւն մը:

Ինչպէս մեծ մասը արուեստագէտներու, մանաւանդ այն ժամանակ, խորունկ զարգացում մը չունէր՝ բացի երաժշտութենէն, բայց առանձնաշնորհեալ մըն էր, ընտրեալ մը, արուեստի աշխարհին մէջ:

Բացարձակօրէն անշահախնդիր, պարզապէս, մշտական մութ մոխրագոյն բէտէնկօթ մը կը հագնէր, գրպանները փոքր թղթերով լեցուն: Առհասարակ փողկապը դէշ կապուած էր, օձիքն ալ ճմրթկած, ընդհանուրը անխնամ, բայց հակառակ ատոր, երբ տեղ մը տեսնէին զինքը առանց ճանչնալու, յայտնի էր թէ մէկն էր ան:

Ստեղծագործութեան պահերուն շատ կը պատահէր որ չյաջողէր գտնել երաժշտական պարբերութիւն մը, օրը ամբողջ եւ գիշերն ողջոյն կը խորհէր այդ բանին, երբ մտքին մէջ լոյս ծագելով գըտնէր զայն յանկարծ, ուր որ ալ ըլլար, ճամբան, հանրակառքին մէջ, ճաշարանը կամ սափրիչին մօտ, կը վազէր հեւի հեւ տուն, դաշնակին առջեւ կ՚անցնէր եւ առանց չորս կողմը նայելու, կարծես խելայեղ, կը ձայնագրէր եռանդագին:

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատնի Խաչատուրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր զարմիկին՝ Սահակ Խաչատուրեանի (Լափրէք) մահուան առթիւ :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents + 14 ans	= 1.700 F.	+ voyage
9-14 ans	= 1.200 F.	+ voyage
3-9 ans	= 800 F.	+ voyage
- 3 ans	= gratuit.	

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՑԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ :

- Նոր տարուան յատուկ ՃԱՇ
- Պարերեկոյթ :
- Նուագախումբ, քոթիլոն :

Գինը՝ 350 Ֆր. :

Deux derniers jours !

LE ROYAUME ARMENIEN DE CILICIE

CHAPELLE DE LA SORBONNE

Place de la Sorbonne

PARIS

EXPOSITION

Prolongée jusqu'au 19 Décembre

LES LIVRES MANUSCRITS SONT OUVERTS SUR DE NOUVELLES MINIATURES

Tous les jours de 11h à 19h.

(Les Vendredis jusqu'à 22h).

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs

(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :

— France-Karabagh 72. 02. 07. 98

— MCA Décines 78. 49. 42. 97

— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18

— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15

— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

Parking assuré

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNIONS D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

Samedi 18 Décembre à 18 heures à la salle de l'église arménienne 40, rue d'Arménie, Lyon 3e

et Mercredi 22 Décembre à 20h30 à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Ecrire à :

C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

LA PAIX MAINTENANT, L'INDEPENDANCE DU KARABAGH MAINTENANT

A l'occasion de la visite officielle en France du président de l'Azerbaïdjan M. Haidar Aliev, la communauté arménienne de France se doit de faire pression sur l'Azerbaïdjan et sur la France pour :

— *Obliger l'Azerbaïdjan à s'asseoir à la table de négociation.*

— *Rechercher une solution politique garantissant le droit à l'autodétermination du peuple du Karabagh.*

— *Faire reconnaître l'indépendance du Karabagh par l'Azerbaïdjan et par la France.*

Nous appelons tous les Arméniens de la Région Parisienne à venir manifester en faveur de la paix au Karabagh en réalisant une chaine humaine de solidarité.

LE DIMANCHE 19 DECEMBRE
A PARTIR DE 18 H
SUR LE PARVIS DE L'OPERA DE PARIS

Place de l'Opéra, Paris 8e, RER AUBER

Soyons solidaires de la République du Karabagh

Soyons solidaires de nos frères du Karabagh

Manifestation organisée par la FRA NOR SEROUND

Renseignements : 17, rue Bleue, Paris 9e

Tél. : 42 46 29 74.

CALENDRIER

DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

- DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
 — Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
 — Le Samedi 8 Janvier au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
 * 1° représentation à 14 heures précises
 * 2° représentation à 16 heures précises.
- LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
 — Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.

Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.

N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS, VENEZ NOMBREUX

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն եւ իր եղբօր Լեւոն Գույումճեանի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անկէնի «Նարեկ» Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ նուիրատու այն բոլոր վաճառականներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին Նոյ. 13-ի երեկոյթին յաջողութեան. - Պ. Աստուրեան (Պիժուքըրի ՕՐՏԱ, Լիփինէ-Վիլթանէօզ), Պ. Քոլեան (ՀԷԼՔՕ Ընկ., կարասի եւ գորգեղէն, Սէն-Տընի), Պ. Տէրտէրեան (ԼՕՐԻՍ կօշկավաճառ, Անկէն), ՇԻՐԱԿ Նպարատուն, Փարիզ : Շնորհակալութիւններ նաեւ Մութաֆեան, Քըրքեաշարեան, Պապիկեան, Մուրատեան, Քէշիշեան ընտանիքներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէեօ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ - մօր Տիկին Արշակուհի Յաքեթնազովեանի մահուան առթիւ :

Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 250 Ֆր. Տիկին Մելինէ Մանուկեանէ :

A. S. A.

ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE

Réveillon de la Saint Sylvestre

VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube

animé par l'*Orchestre* « *GAIZAG'S* »

Attractions — *Cotillons* — *Tombola*

Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.

Ce REVEILLON DANSANT aura lieu au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS

AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE

MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS

Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs voeux pour l'année 1994 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն պայմաններով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.219 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.219

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱԹԹ-Ի ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Վարչապետ Պալատիւր դժուարին յաղթանակի մը հերոսը կը նկատուի ԿԱԹԹ-ի պայմանագրին մասին գոյացած համաձայնութենէն ի վեր: Իր յաջողութիւնը ամէն բանէ առաջ քաղաքական է: Յաջողութեան առաջին կէտը համաձայնագրին ստորագրութեան պարագան է. անով Ֆրանսա փրկուեցաւ երկու ոչ անկարելի ձախողութենէ. կրնար աննպաստ տուեալներով համաձայնագիր մը ստորագրուիլ, կամ բնաւ չստորագրուիլ: Երկու պարագային ալ դժուարին կացութեան պիտի մատնուէր Ֆրանսա թէ՛ Եւրոպայի եւ թէ համաշխարհային ոլորտին մէջ կրելով հետեւանքները: Տնտեսական մարզն ալ պիտի ազդուէր ձախողութենէն, վնասելով վարչապետին վայելած վարկին: Մինչեւ այսօր, Է. Պալատիւր կրնայ հպարտանալ փրկած ըլլալով Եւրոպայի միութիւնը, բաւական աննպաստ հիմերու վրայ դըրւած ուժի ցուցադրութեան մը մէջ ուր մրցակից ունէր Միացեալ - Նահանգները:

Ծակատումին երկու գլխաւոր փշոտ կէտերը հողագործութիւնն ու լսատեսողական ոլորտը եղան դժուարին բանակցութիւններով: Առաջին մասին ձեռք ձըգւած արդիւնքները համեստ են թէեւ. օրինակ, պետական հատուցումի արժանի հողագործական արտադրութեան վրայ 21%-ի զեղչ մը, առիթ պիտի ստեղծէ որ Եւրոպա վեց տարի 8 միլիոն թոն յաւելեալ ցորեն արտածէ. առկէ զատ, խաղաղութեան վեց տարուան շրջանը որուն ընթացքին Միացեալ - Նահանգներ իրաւունք պիտի չունենայ առարկելու հողագործական հասարակաց քաղաքականութեան դէմ, բարձրացած է ինը տարուան: Ֆրանսա ընդունիլ տուած է նաեւ եւրոպացի իր գործակիցներուն որ ստորագրըւած համաձայնութիւնը հեքեթար մը իսկ պիտի չկարենայ աւելցնել մշակելի, այլ պարապ ձգուած հողերու տարածութիւնը:

Բոլոր այս ձեռքբերումները սակայն ամբողջութեամբ չեն մեղմած հողագործական արհմիութիւններու դժգոհութիւնը:

Լսատեսողական մարզին մէջ յաղթանակը աւելի որոշ է. գոնէ թուղթի վրայ: Հակառակ ամէն ենթադրութեան, Եւրոպա յաջողեցաւ վերջին վայրկեանին համաձայնագրէն դուրս ձգել այս մարզը: Ամերիկացիները չկրցան քայքայել արտադրութիւններու օժանդակութեան եւ ցրուումի արժեչափերու եւրոպական դրութիւնը: Պիտի չկարենան բաժին ալ ստանալ պարապ տեսերիզներէ, տեսագրիչներէ կամ չարժանկարի տոմսերէ գանձուած հարկերէն: Այսպէս, Եւրոպա իրագործեց «մշակութային բացառութիւն» կոչուածը, որուն մասին Ամերիկացիները խօսիլ իսկ չէին ուզեր: Եւ սակայն, հակառակ հոլիվուտեան լոպիներու աշխոյժ ջանքերուն:

Այսուհանդերձ, պատերազմի տապարը հեռու է թաղուած ըլլալէ անջրպետային հաղորդակցութեան պաշտպանութեան մարզին մէջ, ինչ կը վերաբերի արբանեակներու, ընտրովի տեսագրութեան եւայլն:

Գոհացուցիչ չէ նկատուած նաեւ համաձայնագրին ձեռային արհեստներու վերաբերող մասը. հիւսուածեղէն, կօշիկ, խաղալիկ եւայլն: Անոնք կը հաւատան որ ԿԱԹԹ-ի համաձայնագրին խաբուածներն են իրենց: Դժգոհ է յատկապէս Կօշիկի ազգ. դաշնակցութիւնը որ մտահոգութիւն կը յայտնէ, ըսելով որ վերջին երեք տարուան ընթացքին արդէն 2500 աշխատատեղի ջնջուած է:

Կը մնայ հարցումը թէ Միացեալ - Նահանգները ազատ փոխանակումի սիրոյն պիտի զոհե՞ն առեւտրական ոլորտի պաշտպանութեան իրենց միակողմանի դրութիւնը: Եւրոպայի պատկերը ճիշդ հակառակն է տար այսօր. Փարիզ չէ կրցած տակաւին համոզել իր գործընկերները որ Եւրոպական միութիւնն ալ նման միջոցով մը օժտուի, երբ կը հանդիսանայ մոլորակին առեւտրական գլխաւոր ուժը:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16)

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ

Ազրպէջանական ուժերը երկար հրետակոծութիւններէ ետք Դեկտեմբեր 15-ին փորձած են ճեղքել հայկական պաշտպանութեան ուժերու դիրքերը, ռազմաճակատի հարաւ - արեւելեան հատուածին մէջ: Բուռն կռիւներէ ետք հայ մարտիկները յաջողած են ետ մղել թշնամի գրոհները: Երկու կողմերն ալ ունին մարդկային կորուստներ եւ ռազմական սարքերու վնասներ: Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի Շուշի տուեալներով ազրպէջանական շարքերուն մէջ կը գտնուէին աֆղան մոճահետիններ: Դեկտեմբեր 16-ի առաւօտ, այս հատուածին մէջ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր:

**

Մինչ Դեկտեմբեր 15-ի իրիկունը, ազերի բանակը անգամ մը եւս խախտած է Հայաստանի հետ սահմանի հանդարտութիւնը: Գրադներու եւ ականանետներու կրակոցներուն թիրախ դարձած են Նոյեմբերեանի Կոչ գիւղի պաշտպանական դիրքերը, սակայն ոչ մէկ վնաս արձանագրըւած է: Հայկ. կողմը չէ հակադարձած:

**

ՊՐԻՖԻՆԿ՝ ԶՕՐԱԿՈՉԻ ՄԱՍԻՆ

Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան եւ հրամանատար զօր. Արթիւր Յարութիւնեան աշնան զօրակոչին նուիրուած պրիֆինկ մը կազմակերպած են Դեկտեմբեր 15-ին: Պարզուած է որ զօրակոչը լաւ ընթացած է յատկապէս Երեւանի, Սեւանի աւազանի, Զանգեզուրի, Աշտարակի, Արարատի, Կոտայքի շրջանները: Պաշտպանութեան նախարարութիւնը այս տարի տրամադրած է աւելի քան վեց միլիառ ռուբլի զօրանոցներու շինութեան եւ բարեկարգման համար:

**

ՋԵՌՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՆ ՊԱՐԶԱԾ ՎԻՃԱԿԸ

Ներկայ տուեալներով կը ջեռուցուին Հայաստանի 22 բնակավայրեր, որոնց մէջ նաեւ Երեւան: Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին այդ թիւը 12 էր: «Ջմեռ» ծրագիրը ամբողջութեամբ իրագործելու համար հարկ է 60 հազար թոն մազութ, որուն 20 հազարը ստացուած է միայն: Ջեռուցման համար անհրաժեշտ նորոգութիւնները արժած են 300 միլիոն ռուբլի:

**

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Դեկտեմբեր 15-ին հրամանագիր մը ստորագրած է, որ կը նախատեսէ սննդամթերքի ներածման եւ վաճառքի բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու միջոցներու ձեռնարկել: Համապատասխան յանձնարարականներ տրուած են կառավարութեան, Կեդր. Դրամատան եւ կարգ մը գերատեսչութեանց:

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 14 / 16)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստան ժամանած է համաճարակի, ընկերա - տնտեսական հարցերու եւ մանկական սնունդի ամերիկացի մասնագէտներու խումբ մը, որ կ'ուսումնասիրէ Հայաստանի զանազան շրջաններէն ընդամէնը 800 ընտանիքի կենցաղը ձմրան պայմաններուն մէջ: Արդիւնքները կը ղրկուին ամերիկեան կառավարութեան, որ ըստ այնմ կ'որոշէ ցուցաբերուելիք օգնութեան տեսակը եւ քանակը:

**

ԶՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ Կ'ԱՃԻ

Երեւանի հոգեկան առողջութեան եւ բուժման հիմնարկը, որ կը բոլորէ իր չորրորդ տարին, գիտական եւ գործնական իր գործունէութեան առընթեր ունի ծանրագոյն հիւանդներու բաժին մը, ուր կը բուժուին - բռնադաղթածներ, աղէտեալ գօտիէն հիւանդներ եւ ազատամարտիկներ: Հիմնարկի տնօրէն Սամուէլ Սուքիասեան «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած է որ Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը կը գտնուի պրկումի տարբեր խրամխճակներու մէջ իբր հետեւանք ընկերա - տնտեսական դժուարութեանց, երկրաշարժէն մնացած հետքերուն, պատերազմական վիճակին: Զգալիօրէն յաւելում կրած է ջլախտէ տառապողներու թիւը:

**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ - ԻՐԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ

Իրանի իսլամական քարոզչութեան Կոմիտէի ներկայացուցիչները Ադրբեջան տարած են իրանեան ֆիլմեր եւ մարդասիրական օգնութիւն: Իրանցի ներկայացուցիչները քաղաքական եւ մշակութային բազմաթիւ այցելութիւններ ունեցած են, արժանանալով պաշտօնական ընդունելութեան: Անոնք նախատեսած են «Գուրան»ներ եւ մարդասիրական օգնութիւն բաշխել ազերի վիրաւոր զինուորներուն եւ հանդիպումներ ունենալ կռուողներուն հետ: Երկու երկիրներու միջեւ ստեղծըւած մշակութային կապերու սերտացման այս մթնոլորտին մէջ որոշուած է նաեւ Բաքուի չարժանկարի սրահներէն մէկը կոչել «Թեհրան» եւ փոխադարձաբար ալ Թեհրանի մէջ «Բաքու» վերակոչել քաղաքի չարժանկարի սրահ մը:

**

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Վանաձորի «Ռուբին» գործատունը որ խորհրդային շրջանին քիմիական արտադրութեանց առաջնահերթ անուններէն էր (1989-ին նախքան իր փակումը, Խորհրդային Միութեան միակ գործատունն էր մելամին արտադրող), կը պատրաստուի վերարտադրել քիմիական նիւթեր. կը վերանորոգուին նաեւ բնական կազի փոխակերպման, պղնձա - ամոնեակի ճընշումով զտման համակարգերը:

**

ՌՈՒՍ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Ֆրանսայի ներկայացուցչութեան աշխատակիցներէն Ամեոնիբով Վլատիմիր Իւրեվիչ Դեկտ. 8-ին ձերբակալուած է Ադրբեջանի մաքսատան մը մէջ: Ան կը փորձէր երկրէն Մոսկուա փոխադրել շուրջ 1,3 թոն ձկնկիթ՝ 300 հազար տոլար արժողութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

- Դեկ. 16-ին Գերագոյն Խորհուրդը չաւրունակած է քննարկել Դրամի շրջանառութեան հարցը եւ նիստը շատ բուռն եղած է: Պահանջուած է նոյնիսկ կառավարութեան հրաժարումը: Ի վերջոյ քըւէարկութեամբ հրաժարումի հարցը փակուած է: Ապա, աւելի քան երկու ժամ, ընդմիջ նիստի ընթացքին, Լ. Տէր-Պետրոսեան իր տարեկան զեկուցումը կատարած է եւ պատասխանած հարցումներու:

- Դեկ. 17-ին Ֆինլանտիոյ Ալատեան կղզիները մեկնած են Ղարաբաղի եւ Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնները: Առաջինը կը գլխաւորէ Կարէն Բաբուրեան, երկրորդը՝ Արտաշէս Թումանեան: Հանդիպումը, ազերի խորհրդարանականներու հետ, տեղի կ'ունենայ Դեկ. 21 եւ 22-ին: Այս մասին գըրած ենք Դեկ. 7-ի եւ 16-ի մեր թիւերով:

- Կիրակի, Դեկ. 19-ին, Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Բագրէն Արարքցեանի եւ որու մաս կը կազմեն ՀՀՇ-ի, Հ.Յ.Դ.-եան, Ռ.Ա.Կ.-եան եւ Հնչակեան երեսփոխաններ Պէյրութ (3 օր) եւ Դամասկոս (4 օր) կը մեկնին, Լիբանանի եւ Սուրիոյ Խորհրդարաններու հրաւէրով:

- Դեկ. 16-ին, Ազրպէջան խախտած է հրադադարը եւ ռմբակոծած Մարտունիի շրջանը: Կան նիւթական վնասներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՍՄԱՆ բոլոր ձախ սենտիքաները մէկ ճակատ կազմած էին Դեկ. 17-ին, տպաւորիչ ցոյցով մը բողոքելու համար Խորհրդարանին քուէարկութեան դէմ, ջնջելու Ֆալու օրէնքը: Ինչպէս գրած էինք, Ֆալու օրէնքը (1850) կը սահմանափակէ տեղական հաւաքականութեանց (իշխանութեանց) նպաստը մասնաւոր դպրոցներու 10%-ի: Ջնջումը թոյլ կու տայ որ այդ նպաստը կատարուի ըստ կարիքներու: Աշխարհական դպրոցներու պաշտպանները անընդունելի կը գտնեն այս հաւասար կարգադրութիւնը որ, ըստ մեծամասնութեան, հետեւանք էր մասնաւոր դպրոցներու հնամաշ վիճակին եւ հարկ էր չխաղալ մանուկներու ապահովութեան հետ: Շատերու կարծիքով այնքան ալ տեղին չէր այս հարցին արծարծումը որ կրկին փողոց կ'իջեցնէ -այս անգամ ձախերը- կրթական նոր բանակռիւ մը ստեղծելով: Ուրբաթ օր, Փարիզի ցոյցը կը համախմբուէր Օտէոնի հրապարակը: Բայց, շարժումը տեղի կ'ունենար նաեւ գաւառը:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ԷՕՃԱԼԱՆ որ ՓՔՔ-ի ղեկավարն է, ձերբակալուած կ'ըլլայ Սուրիա եւ բանտարկուած Դամասկոս Ասատի հրամանով: Անգարայի մամուլը լուրը կու տայ ամենայն ապահովութեամբ, մինչ Գերմանիոյ ՓՔՔ-ի բանբերը՝ Քանի Եըլմազ Ռոյթըրի ըսած է որ լուրը անհիմն է եւ զայն վերագրած Թուրք իշխանութեանց մղած «հոգեբանական պատերազմ»ին քիւրտերուն դէմ: Արօ (Էօճալան) անցեալին ձերբակալուած է Սուրիա, բայց միայն մէկ - երկու օր: Եթէ Էօճալանի ձերբակալութեան լուրը հաստատուի, անգամ մը եւս կը պարզուի Միացեալ - Նահանգներու ճնշումը (Յունուար 16-ին, Ժընեւի մէջ, Ասատ Գլինթընի պիտի հանդիպի) եւ շրջանի երկու Պետութեանց (Թուրքիա - Սուրիա) բարդ խաղերը: Եփրատի ջուրերուն հաւասար բաշխումի հարցը չէ լուծուած եւ շնորհիւ Աթաթիւրք ջրամբարին, Թուրքիա ուզած պահուն կրնայ ճնշել իր դրացիին վրայ, նուազեցնել ջրելեկտրական իր արտադրութիւնը, վնասել գիւղատնտեսութեան:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1743 -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1992

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԲՈՒԼԱՏԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆ

Ինչպէս աքսորի ճանապարհին նախքան Պոլիս հասնելը այցելելով թեմերը քարոզել էր Այնթապ, Սիս, Կեսարիա, Էնկիւրի քաղաքներում, հիմա էլ նախքան հասնելը իր առաջնորդական թեմը՝ այցելում եւ քարոզում է՝ Տրապիզոն Տիգրանակերտ, Մերտին քաղաքներում: Եղեսիայի իր թեմի մէջ էլ հակառակորդներից հալածուելով՝ բանտարկւում է եւ արքունական հրաման ստանում աքսորի, սակայն կարողանում է ազատուել եւ շարունակել իր առաքելութիւնը մինչեւ 1719 թուականը:

Հալէպի իր հաւատարիմ ժողովուրդը եւ կղերը յաջողում են նրան Հալէպ բերել տալ 1719 թուի վերջերին: Ինն ամիս Հալէպ է մնում իբրեւ առաջնորդ, զօրացած՝ Սսի Կաթողիկոս Յովհաննէսի կոնդակով եւ Հալէպի կուսակալի պաշտպանութեամբ եւ առաջ է տանում իր հովուական գործունէութիւնը: Անսալով Երուսաղէմի պատրիարքին, Պօլսոյ Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքը ամէն միջոց գործադրելով՝ Աբրահամ Եպիսկոպոսի համար աքսորի մի հրովարտակ է հանել տալիս 1720 թուին եւ Սեպտեմբեր 2-ից յետոյ Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանը աքսորւում է Ռուատ կղզին:

Իր կղերի եւ ազդեցիկ մարդկանց եւ Տրիպոլիի կուսակալի միջնորդութեամբ երկու անգամ ազատութեան հրովարտակ ստանալով, երկու տարուայ աքսորից յետոյ, 1722 Փետրուարի 14 թուին հասնում է Լիբանանի Քրէյմի Անտոնեան հայ միաբանութեան վանքը:

Վանականները Քրէյմի կալուածի վրայ նոր սկսել էին վանաշինութեան աշխատանքները: Արծիւեան Եպիսկոպոսը 17 տարի մնում է Քրէյմի վանքում: Մասնակցում է շինարարական աշխատանքներին, վանքի կառուցումը վերջանում է 1723 թուին, իսկ եկեղեցին՝ 1726 թուին: 17 տարիների ընթացքում այդտեղ հիմնում է Անտոնեան միաբանութիւնը եւ միեւնոյն ժամանակ վանքից հովւում է իր Հալէպի թեմը, իր տեղակալ Յակոբ Վարդապետի միջոցով, Հալէպի իր ժողովուրդը եւ կղերը մեծ կաշառքներով կուսակալի միջոցով ստանում են Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին: Յակոբ Վրդ. Յովսէփեանը՝ իր տեղակալը կուսակալից իրաւունք է ստանում Արծիւեան Եպիսկոպոսին Հալէպ բերելու՝ իր պաշտօնի վրայ:

Աբրահամ Արծիւեան Եպիսկոպոսը 1739 Դեկտեմբերի 4 թուին թողնում է Քրէյմի Անտոնեան վանքը եւ հասնում է Հալէպ:

1740 թուին Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանը, Նիկիոյ Ս. Ժողովի կանոնադրութեան համաձայն, երկու յոյն կաթողիկէ եպիսկոպոսների ընթերակայութեամբ՝ եպիսկոպոս է օծում Ս. Աստուածածին եկեղեցում.

Յակոբ Վրդ. Յովսէփեանին՝ իր տեղապահին:

Սահակ Վարդապետին՝ եպիսկոպոս Քիլիսի:

Մարգար վարդապետին՝ եպիսկոպոս Մարտինի:

Այս երեք եպիսկոպոսները եւ հայ կաթողիկէ ժողովուրդի (ինչպէս տեսանք) իրենց կաթողիկոս են ընտրում Աբրահամ Եպիսկոպոս Արծիւեանին: Կաթողիկոսական օծումը կատարւում է նոյն եկեղեցում 1740 Նոյեմբերի 29 թուականին:

18-ՐԴ ԴԱՐԻ ՀԱՅ ԱՆՑԵԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՏԽՈՒՐ ԷՋԵՐԻՑ

«Թշնամուց աւելի մենք մեզ ենք վնասել մեր անմիաբանութեամբ»:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

18-րդ դարը արեւմտեան աշխարհում գիտութեան եւ փիլիսոփայական մտքի զարգացման դար է:

Արեւելքում՝ դեռեւս տիրում է միջնադարեան մտայնութիւնը:

Հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ 18-րդ դարը, մշակութային եւ զարգացման տեսակէտից, պատած էր տգիտութեան թանձր խաւարով:

18-րդ դարի սկզբում, հայ ժողովուրդը իր կրած բոլոր աղէտներից յետոյ, կեանքի ապահովութեան համար, դիմում է դէպի օտարութիւն, դէպի արտագաղթ: Գաղթում է՝ ապաստան գտնելու համար եւրոպական ազգերի մօտ, Եւրոպա, Փոքր Ասիա, Կ. Պոլիս եւ այլուր:

Հայ ժողովուրդը, 18-րդ դարում, իր լեզուին, մշակոյթին եւ աւանդութիւններին սպառնացող վտանգներին դիմադրելու համար կարիքն ունէր հոգեմտաւոր վերածնունդի: Այս դարաշրջանում նշանաւոր հայորդիներ փայլեցին իրենց կեանքի նուիրումով՝ հայ երկնակամարի վրայ՝ մէկն ի խնդիր հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի ազատագրական շարժման, Իսրայէլ Օրին, որ կոչուեց ազատագրութեան շրջուն առաքեալ: Իսկ միւսը՝ Մխիթար Աբբահայրը, որ նուիրուեց հայ ժողովրդի հոգեմտաւոր վերածննդին, վերազարթօնքին:

18-րդ դարը հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ եղաւ նաեւ թատերաբեմը կրօնական, դաւանաբանական հարցերի արծարծման, որոնք տեղի ունեցան Պոլսում՝ միեւնոյն ազգի զաւակների միջեւ, Պոլսի հայ պատրիարքների օրօք: Սուր դաւանաբանական վէճեր, պայքարներ, եղբայրատեաց կռիւներ, հակառակութիւններ, հալածանք, բանտարկութիւն, աքսոր... որոնք պատճառ դարձան որ թուլանայ ու տկարանայ, բաժնուի ու պառակտուի մեր հայ ժողովուրդը... մեր ազգը: Մենք այս ցաւալի, տխուր, մեզ խորապէս յուզող դէպքերի եւ եղելութիւնների վրայից արտասուելով ենք անցնում...

Երկու կողմից էլ շատ սխալներ են գործուել... անօգուտ եւ ժամանակավրէպ է դրանք վերյիշելը: Մեծ քաղաքագէտ Ու. Չըրչիլը ասել է. «Եթէ ներկան փորձի դատել անցեալը, ապա նա կորցնում է ապագան»:

Օսմանեան կայսրութիւնը քաղաքական նպատակներով, 1828 -- 1829 ռուս -- թրքական պատերազմի պարտութիւնից յետոյ, 1829 Սեպտեմբերի 14 թուի Անդրիանապոլսի դաշնագրով՝ յանձն է առնում կրօնական ազատութիւն տալ կրօնական փոքրամասնութիւններին, որոնք ապրում էին Թուրքիայի մէջ որպէս իր հպատակները: Այս նպատակով նրանց խմբաւորեց «Միլլէթ» պիտակի տակ եւ 1830 Յունուարի 6 թուին նրանց ճանաչեց առանձին -- առանձին համայնքներ: Կրօնն ու ազգութիւնը իրար խառնեց: Կրօնը դարձրեց ազգ, ազգը դարձրեց կրօն: Այսպէս առաջացաւ հայ ազգի մէջ կրօնի եւ ազգի, հաւատքի, դաւանանքի եւ ազգային պատկանելիութեան խառնակութիւնն ու շփոթութիւնը:

Նախքան 1830 թուականը Աբրահամ Արծիւեան Եպիսկոպոսը ապրելով այդ ժամանակաշրջանում, եպիսկոպոսութիւնից յետոյ, մինչեւ պատրիարք դառնալը, կաթողիկէ իր հաւատքի համար՝ հալածուեց, բանտարկուեց, աքսորուեց:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ ԵՒ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐ

Այսօր գիտութեան եւ ազատութեան 20-րդ դարում ենք ապրում: Որքա՜ն փոխուել են ժամանակներն ու պայմանները... Ինչքան փոխուել են մտայնութիւններն ու մտածելակերպերը ընդհանուր կերպով, բոլոր ժողովուրդների եւ ազգերի կեանքում...

Մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան միջազգային կենտրոնը ճանաչում է մարդ անհատի խղճի, կրօնի, խօսքի, գրչի ազատութեան անօտարելի իրաւունքը: Այս իրաւունքը բռնաբարողները, միջազգային պատմութիւնն է վկայում՝ չեն յաջողել եւ չեն յարատեւել: Որովհետեւ առածը ճշտօրէն ասում է. «Բռնական ոչ է տեւական»: Օրինակը աշխարհը տեսաւ: 70 տարիների սովետական բռնատիրական կարգերը փլուզումի ենթարկուեցին վերջերս:

Այսօր քաղաքակիրթ աշխարհում, նախապաշարումներից ազատ անհատը լաւ ըմբռնում է եւ չի շփոթում, չի խառնում արժէքները իրար հետ: Ազգութիւններն ու կրօնական դաւանանքները չեն շփոթւում իրար հետ:

Տարբեր կարգի են պատկանում կրօնական դաւանանքներն ու համոզումները: Դրանց արմատներն ու ակնաղբիւրները գերբնական են, հոգեկան են:

Այսօր աշխարհի բոլոր կրօնները «էքիւմենիզմի» համատիեզերական շարժման են մասնակցում, դա երկխօսութեան մի շարժում է, որով ուզում են իրար հետ ծանօթանալ, իրար մօտենալ՝ միութեան նպատակով:

Սակայն, տարբեր բան է ազգը եւ տարբեր կարգի է պատկանում ազգութիւնը, ազգային պատկանելիութիւնը: Մեր ազգային, հայրենասիրական ըմբռնումների, համոզումների արմատները, ակնաղբիւրները շատ խորն են, դրանք մեր հողն է, մեր հայ արիւնն է, մեր ցեղը, մեր լեզուն, հայ եկեղեցին իր ծիսարանով, հայ մշակոյթը. սրանք են անօտարելի մեր հոգեմտաւոր արժէքներն ու հարստութիւնները: Սրանցից մենք չենք կարող բաժանուել: Սրանցից ոչ ոք չի կարող մեզ անջատել: Սրանք մեզ հետ են ծնւում եւ մեզ հետ են մեռնում: Այս սրբութիւններից երբեք պէտք չէ հեռանանք, սրանց պէտք է կառչած մնանք: Մխիթար Աբբահօր թողած կտակը միշտ յիշենք՝ «Չշփոթել կրօնը ազգի հետ. չզոհել մէկը միւսին»:

Այսօր ունենք ազատ, անկախ հայրենիք, Հայաստան՝ ուր տիրում է խղճի ազատութիւն: Այսօր ողջ Հայութիւնը Հայաստանում, արտերկրում մեծ կարիքն ունի հայկական միասնականութեան, միաբանութեան: Այսօր Հայաստան աշխարհը նիւթական, հացից աւելի բարոյական համերաշխութեան հոգեւոր սնունդ հացի անհրաժեշտ կարիքն ունի:

Այսօր կրօնական, քաղաքական, կուսակցական գաղափարները, համոզումները, մտածելակերպերը իրենց բոլոր տարբերութիւններով ամէն ազգի մէջ գոյութիւն ունեն, որովհետեւ նրանք բխում են, ծնունդ են առնում ազատութեան ակնաղբիւրից:

Սակայն այս տարբերութիւնները, այս զանազանութիւնները՝ գաղափարի, համոզումի, տեսակէտի, մտածելակերպի երբեք պէտք չէ պատճառ դառնան, որ միեւնոյն ազգի զաւակները իրար հետ խորթանան, իրարից հեռանան, իրարից բաժանուեն, անջատուեն, իրար հետ թշնամանան:

Գաղափարաբանութիւնների տարբերութիւններն ու զանազանութիւնները երբեք, նոյն իսկ դոյզն կերպով, պէտք չէ նուազեցնեն մեր սէրն ու յարումը հայրենիքի, ազգի հանդէպ:

Այսօր ժամանակն է հասել բովանդակ հայութեան միասնականութեան՝ համախմբուել օգտակար լինելու համար մեր հայ ժողովրդին՝ Հայաստանում, ուր նա այսօր, երբ տեսնում է հայորդիների մէջ անմիաբանութիւնը, թէեւ սոված՝ սակայն ցաւից մի կտոր հացն անգամ չի կարողանում կուլ տալ... Ժամանակն է հասել, որ եղբայրական անկեղծ սրտով ձեռք երկարենք իրար՝ անխտիր:

Այսօր ժամանակն է հասել, որ եղբայրասիրութեան ջերմ սիրով լցնենք թշնամութեան, ատելութեան, անջատման խրամատները:

Ժամանակը հասել է, որ եղբայրական ջերմ համբոյրով հալեցնենք հակառակութեան, ատելութեան սառոյցները բոլոր հայ սրտերի եւ ողջագուրուելով իրար հետ՝ մոռանանք տխուր անցեալը, որպէս հարազատ զաւակները մի մօր՝ երգենք բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի հետ՝

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ
Թէ երգք թռչին սիրողաբար
Մատունք կուսին ամենազեղ
Թէ որ զարնեն փափուկ քնար

Չունին ձայն մը այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Տուր ինձ քու ձեռքդ, եղբայր եմք մենք
Որ մրրիկաւ էինք զատուած
Բախտին ամէն ոխ չար ու նենգ
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԻ ԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

Պէտք չէ զարմանալի թուի, որ երեք տարի առաջ Փլովտիւի մէջ լոյս տեսաւ նոր հայկական թերթ մը «Վահան»ը. ան ազատ պայմաններու ծնունդ էր եւ ապացոյցը, որ պետական -- կուսակցական հսկողութիւն չկայ, ոչ ալ գրաքննութիւն ու այլախոհներու հալածանք ու պատիժ: Փլովտիւահայ գաղութը որ Պուլկարիոյ ամենահոծն է երկրին միւս քաղաքներուն համեմատութեամբ, մշակութային ու հանրային կեանքի աշխոյժ կեդրոն մը ներկայացուցած է անցեալին, իր տարբեր բնոյթի կազմակերպութիւններով պատկանող տարբեր քաղաքական հոսանքներու, հայրենակցական միութիւններու, «Փարոս» թերթով եւայլն:

Եւ ահա հայ մամուլի խզուած կապ մը կը վերահաստատուի քաղաքիս մէջ, առաջին հերթին երիտասարդներու ջանքերուն շնորհիւ. անոնցմէ մէկ մասը անդամներ են Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Արտասահմանի հետ կապերը վճռական դեր կատարեցին լրագրին հրատարակութեան՝ այնտեղէն ստացուած համակարգիչի, տպագրիչի (փրինթերի) ու բազմացման մեքենայի օժանդակութեամբ: Անոնց կողքին կայ ոգեւորուած երիտասարդներու հաւաքական ուժը, որ քայլ առ քայլ անխափան կերպով հրատարակեց ու կը շարունակէ աշխատիլ «Վահան» թերթի ամրապնդման մեր գաղութէն ներս: Անշահախնդիր նուիրում մը, որ անոնց հայրենասիրական զգացումի մակարդակը ցոյց կուտայ, առանց կուրծք ծեծելու: Եւ ամէնէն յատկանշականը՝ բոլորը խմբագրական կազմէն, աշխատակիցներէն, թեքնիքական գործը կատարողներէն՝ մեքենագրողներ ու թերթի առաքման ու քաղաքիս մէջ ցրուելու աշխատանքը կատարող, կը գործեն առանց սանթիմ մը ստանալու: Առհասարակ այդպիսի -- վարձատրութեան -- հարց ոչ մէկը յարուցած է ու կը յարուցէ: Իսկ այդ աշխատանքը, մանաւանդ թերթի հրատարակման օրը, մինչեւ կէս գիշեր եւ երբեմն մինչեւ առաջին աքլորներու կանչը կը տեւէ: Շատերու կարող է կասկած ներշնչել նման անվարձահատոյց աշխատանք մը. սակայն նմանները չեն կրնար ըմբռնել ինչ կը նշանակէ իտէալի մը ծառայելը, ինչ է իտէալիզմը, որ մարդկային յառաջդիմութեան կը կանխորոշէ: Չէ՞ որ այդ իտէալիզմով յառաջ տարուեցաւ մեր անցեալի ազգային -- ազատագրական պայքարը, իսկ այսօր անոր շարունակութիւնը կը տեսնենք Արցախի մէջ, ընդդէմ ազերի բռնակալութեան:

Բարոյական հատուցում կը փափաքինք տալ «Վահան» թերթին շուրջ աշխատողներու, յիշելով անոնց անունները՝ Սահակ Ջալըքեան, Հարի Նիկողոսեան, Սիմոն Թիւթէլեան, Վարդի Թիւթէլեան, Մաննիկ Շամլըեան, Անոյշ Թահմիզեան, Մոնիքա Քէհաեան եւայլն:

«Վահան» թերթը իր չորս էջերով կը ջանայ քաղաքական նորութիւններ, մշակութային -- հանրային երեւոյթներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդել: Ան տեղ կուտայ նաեւ տարբեր յօդուածներու եւ նիւթերու, որոնք կապուած են հայկական մշակոյթին, պատմութեան ու արուեստին: Այս շաբաթաթերթը կը հրատարակուի պուլկարերէնով ու հայերէնով, զանազան ուղղագրութեամբ, գերակշռող տեղ մը տալով երկրի պետական լեզուին: Անիկա թելադրուած է նոր սերունդի լեզուական մակարդակէն. նկատի ունինք լաւագոյն տիրապետումը պուլկարերէն լեզուին եւ անգոհացուցիչ հայերէնի գիտելիքները: Կը մխիթարուինք, որ գէթ օտար լեզուի միջոցով հասակ նետող սերունդը հաղորդակից կը դառնայ մեր ազգային արժէքներուն: Անկասկած այդ ձեւով հայկական համայնքին պատկանելու զգացումով կը վարակուի ու անոր հաւատարիմ կը մնայ:

Թերթին բարելաւման շուրջ տակաւին աշխատանքներ կան՝ որոնք նիւթականի հետ կապ ունին թեքնիքական տեսակէտէ բարելաւման համար եւ բովանդակութեան ուղղութեամբ՝ նոր ուժերու ներգրաւումով: Պէտք է ընդգծել, որ «Վահան» թերթը ազատ ամպիոն մըն է, ուր տեղ կը տրուին տարբեր կարծիքներու, ըմբռնումներու, մտածումներու: Ան իր մանկական շրջանէն արդէն դուրս եկած

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱ՞Ն ԿԸ ՁԳՏԻ

Ռուսաստանի յաճախ վերագրուած աշխարհակալական նկրտումներուն մէջ վերջերս սկսած է տեղ գրաւել նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն հանդէպ անոր կեցուածքը: Վերջերս, ընտրական քարոզչութեան ընթացքին, Ելցինի նախկին խորհրդական ու Ռուսական Միութեան կուսակցութեան ղեկավար Շախրայ յայտարարած է Սիպերիոյ մէջ թէ անտեսական խստագոյն պատիժներ պէտք է սահմանել նախկին խորհրդային պետութիւններուն դէմ որոնք ռուսախօս իրենց բնակիչները մեկնելու կը ստիպեն: Խնդրոյ առարկայ ռուսախօսներու զանգուածը 25 միլիոննոց յաւելեալ բեռ մը կը նշանակէ Մոսկուայի համար, եթէ անոնք վերադառնան օր մը: Նիւթը նոյնիսկ անտարբեր չէ ձգած չափաւոր ազգայնական Արտաքին Նախարար Կոզիրեւը որուն արտայայտութիւնները պատճառ եղած են որ Ղազախստանի նախագահը Նազարբայեւ «հիթլերական մեթոտներ» գործածելու ամբաստանութիւնը ուղղէ անոր: Այլ խօսքով՝ յարաբերութիւնները շատ փայլուն չեն Ռուսաստանի եւ իր դրացիներուն միջեւ: Ռուս ազգայնականներու ներկայութիւնը խորհրդարանական ընտրապայքարին, ու անոնց ելոյթները, ճիշդ է որ, որոշ մտահոգութիւն մը կը պատճառեն, «Մեծն Ռուսաստան»ի գաղափարը ներշնչելով:

Մոսկուայի ընթացքը եւս պատճառներ կուտայ այս մտահոգութեան. օրինակ, Սեպտեմբերին ՀԱՊ-ի եօթը երկիրներու հետ «ռուբլիի գօտի»ի մը համաձայնութիւնը կը կնքուէր, իսկ ամիս մը ետք, «իր» ռուբլին պաշտպանելու միջոցով Մոսկուա այդ երկիրները կը պարտադրէր որ շրջանառութեան դնեն իրենց սեփական դրամանիշը: Այս քայլը բաւական դառնութիւն պատճառած է Խորհ. Միութեան նախկին երկիրներուն: Հայ գործի մարդ Լեւոն Գրիգորեան որ երկար փորձառութիւն ունի Ռուսաստանի հետ առեւտրական յարաբերութիւններու, կ'ըսէ. «ռուս ղեկավարներու գլխաւոր նպատակը իրենց ընտրողներուն ցոյց տալ է թէ իրենց երկիրը յարաբերաբար բարգաւաճ կղզեակ մըն է նախկին խորհրդային երկրէն մնացած քաոսին մէջտեղը. անոնց շատ հոգը չէ թէ ինչ հետեւանք կ'ունենայ ատիկա»:

ՀԱՊ-ի բոլոր մայրաքաղաքներուն ռուսախօս տարրերը մեկնումի հոգեվիճակով համակուած են: Տաճիկիստանէն զանգուածաբար մեկնած են, հակառակ ռուսական զօրքին գործօն ներկայութեան: Պալթեան երկիրներուն մէջ, հակառակ ազգայնական իշխանութիւններու խտրական վերաբերումին, անոնք կը յամառին չմեկնիլ. ու այդ յամառութեան զօրավիգ է Մոսկուա: Ռուս Արտաքին Նախարարութեան Եւրոպայի բաժնին փոխ-տնօրէնը նոյնիսկ ըսած է թէ երբ Էսդոնիան Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ առնելու հարց ծագեցաւ, իրենք բացատրեցին թէ նախ պէտք է պայման դնել որ երկիրը ջնջէ ռուսախօսներու համահաւասար քաղաքացիութեան դէմ դրուած սահմանափակումները. սակայն անլսելի մնաց այս առաջարկը որ կը սպառնայ աւելցնել ազգայնական լարումները:

Արեւմուտքն ալ զերծ չէ ռուսական աշխարհակալութեան մտավախութենէն որ յաջորդեց Չլամարտի աւարտին յայտնուած խանդավառութեան: Այսուհանդերձ, Ռուսաստան կը պնդէ որ միջազգային դատապարտում ըլլայ յարձակողական ազգայնամոլութեան ու ապահովուի իր սահմաններուն ուժեղացած պաշտպանութիւնը: Ասկէ զատ, Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի Հռոմի վերջին ժողովին եւրոպացի պատասխանատուներուն մտահոգութիւն պատճառած է խաղաղութեան պահպանումի ռուսական քիչ մը ծայրայեղ ձեւը որ կ'արդարացնէ ռուսական զինեալ միջամտութիւնը Վրաստանի, Մոլդովայի մէջ, կամ Էսդոնիոյ զինուորական խարիսխներուն պահպանումը:

ՔԱՂՀԱՆ

է եւ զգալի է անոր դիմագիծին բարելաւումը՝ առաջին շրջանի թիւերուն հետ համեմատած: Ճիշդ է, որ տակաւին կը շարունակուի երկու առանձին թերթերով ձեւաւորումը անոր էջերուն եւ իսկական լրագրի տպաւորութիւն չի թողուր ընթերցողին վրայ, բայց ատիկա կը յուսանք ժամանակաւոր բնոյթ կրէ եւ յետագային երբ թերթին փինանսաւորումը ամուր հիմքեր ստանայ, կարելի ըլլայ կանոնաւոր հրատարակութիւն մը դառնալ: Ներկայիս խմբագրութեան հոգերէն մէկը նաեւ թերթին տպաքանակը բարձրացնելու աշխատանքին շուրջ է, քանի որ հազիւ վերջերս ան 230 օրինակով կը տպուի:

Յուսադրիչ երեւոյթ մըն է, որ հայ համայնքը աւելի մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի «Վահան» թերթին եւ անոր հանդէպ հետաքրքրութիւնը օր ըստ օրի կը բարձրանայ. ատիկա երաշխիք մըն է թէ ան կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը եւ տեղը ունի մեր կեանքէն ներս: Մաղթենք, որ «Վահան» թերթը ապագային ալ որպէս երկրորդ հայաթերթ Պուլկարիոյ մէջ, «Երեւան»էն զատ, հայկական տուներէն ներս մուտք գործէ եւ տարածէ հայ խօսքն ալ տարբեր նիւթերով:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

Փլովտիւ
Նոյեմբեր 11, 1993

ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Հայաստանի Ցիշատակներ»

Այսպէս խորագրուած էր գաղութին ծանօթ ու սիրուած երգչուհի Սօնիա Նիկողոսեանի Դեկտեմբեր 13-ի երգահանդէսը. ան տեղի ունեցաւ Փարիզի «Կրէվէն» սրահին մէջ որ ամբողջութեամբ լեցուած էր մեծ մասով հայ ունկնդիրներով:

Նման խորագիրով յայտագիր մը կ'ենթադրէր հայկական երգերու ներկայացում մը, ինչ որ պարագան եղաւ Սօնիա Նիկողոսեանի երեկոյթին: Ան երկու մասով յայտագրին մէջ տեղ տուած էր Կոմիտասի, Կանաչեանի ու Ալէմշահի երգերուն: «Հայ երգ» կոչուած դժբախտ գոյութեան ամէն օր ենթարկուած այլանդակումի ու անոր «վայելած» անարդարանքի մթնոլորտին մէջ, այսքանը արդէն մաքուր շունչ քաշելու համազօր երեւոյթ էր որ շատերու համար մագնիսը եղաւ երեկոյթին, սիրուած երգչուհի մը ունկնդրելու առիթին հետ:

Մեցցօ սոփրանօ Ս. Նիկողոսեան առաջին մասին մէջ երգեց Կոմիտասի «Ծովեր ջան»ը, «Զինար եա»ը, «Ծախքըր չուխքուր»ը եւ «Կաքաւի երգ»ը: Կանաչեանի բաժինը սկսաւ «Ծիծեռնակ»ով, յետոյ յաջորդեցին «Սիրերգ»ը, «Ալվարդի երազը»: Գ. Ալէմշահէն առնուած էին «Նազեր»ը, «Իղձ»ը, «Իմ եարը» եւ «Պըճինկօ»ն:

Միջնարարէն ետք ունկնդրեցինք Կոմիտասի «Օրօր», «Քելէր ցոլեր»ը, «Զեմ կրնայ խաղայ»ն, ապա Կանաչեանի «Օրօր»ը, «Ծով աչեր»ը, «Ուռին» եւ «Պըճինկօ»ն. այս մասն ալ աւարտեցաւ Ալէմշահի երեք երգերով. «Ծաղիկ էի», «Շուշօ», «Իմ երգը»: Նման յայտագրի մը կատարումը բնական էր որ պիտի արժանանար մեծ խանդավառութեան ու արդարեւ, երկարատեւ ծափեր ստիպեցին որ արուեստագիտուհին դիւրութեամբ չհեռանայ բեմէն: Յայտագրէն դուրս երգուած երեք կտորներով ան պատասխանեց արտայայտուած գնահատանքին ու գոհացուց հայ երգի ծարաւը:

Պէտք է ըսել որ երեկոյթին յաջողութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ Քրիսթոֆ Կրասէ որ դաշնակով ընկերացաւ երգչուհիին: Անոր զգայուն ընկերակցութիւնը ու անով ստեղծուած ծայր աստիճան ներդաշնակ միասնութիւնը յաւելեալ ազդակ մը եղաւ ունկնդիրներու վայելքին:

Երգահանդէսին առիթով պատրաստուած էր գեղեցիկ յայտագիր մըն ալ ուր ամփոփ տեղեկութիւններ տրուած են երեք երաժիշտներուն կեանքին ու գործին մասին: Այդ գրքոյկին Ս. Նիկողոսեանի յատկացուած էջը կը տեղեկացնէ թէ երգչուհին ելոյթ պիտի ունենայ Նիսի եւ Մարսէյլի օփերաները, իսկ յառաջիկայ Մարտին պիտի մասնակցի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին համերգին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-12-

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԼԾԱԿՆԵՐ

Սփիւռքահայ մեր միութիւնները
լծակներ ունին օրինակելի՝
ժողովրդավար հանրային կեանքի:

Մէկուն՝ օրէնքով՝ Աստուծոյ օրը
ժողովի պէտք է երթան բոլորը,
որ սկզբունքով մասնակից ըլլան
ղեկավարութեան տալիք որոշման:
Անոնք կը լսեն ատենագրութիւն,
շրջաբերական, դասախօսութիւն՝
մինչեւ առտուան ժամը մէկ ու կէս:
Հակառակի պէս՝
երբ հերթը հասնի կարծիք յայտնելու,
առաջին կէսը ունկնդիրներու
լուռ կը մեկնի հանդիստ ընելու.
իսկ երկրորդ կէսը այնքան քուն ունի,
որ ամենայն ինչ անձայն կ'ընդունի,
միայն թէ շուտով ժողովը փակուի:

Այլ Միութիւն մը՝ իր անդամները
չի յոգնեցներ աւելորդ տեղը:
Տարին անգամ մը կը կազմակերպէ
ընդհանուր ժողով,
որպէսզի ընտրեն նոր վարչութիւն մը,
եւ ի՛նչ գործնական ընտրական ձեւով,
որ է՝ ձեռամբարձ վաւերացումով
այն միակ ցանկին զոր պատրաստած է
պաշտօնէ դադրած հին վարչութիւնը
(որ ընտրողական յանձնախումբի մը
միջոցաւ կուտայ անձնուիրաբար՝
թեկնածուներու այս ցանկը յարմար):

Միութիւններ կան, որ կը նախընտրեն
ցանկով ընտրութեան սա տարբերակը. -
առանց ժողովի բովէն անցնելու՝
պատէն կը կախեն ընտրելիներու
ճշդուած ցանկը,
ու երբ օրը գայ՝ մեզի կը յանձնեն
պատրաստ քուէին մէկ օրինակը:

Զմոռնամ նաեւ՝ ժողովրդավար
սիստեմի զոհար՝

զուտ ժառանգական ձեւը գործնական,
ուր իշխանութեան - նախագահութեան
ղեկը կը յանձնեն, առանց ընտրութեան,
ի հարկէ ցմահ, սկսած հօրմէն՝
իր զաւակներուն, որ ապահովեն
բարօրութիւնը կազմակերպութեան
այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան: Ամէն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՑԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Բարեբախտաբար կինը վարժուած էր այդ սովորութեանը եւ չէր զարմանար երբ ան գիշերուան մէջ ցատկէր անկողնէն եւ նուագէր:

Ինչպէս ամէն զտարին արուեստագէտ, Չուհաճեան ալ մտացնոր էր, մոռացկոտ, ամէն դասի գալուն բան մը կը մոռնար մեր տունը, մատիտը, ձայնատետր մը, կամ կրկնակօշիկները:

Հետզհետէ քաղցր մտերմութիւն մը գոյացած էր մեր մէջ տարիներու ընթացքին, տեսակ մը մտաւոր հայր եւ աղջկան յարաբերութիւն: Ան կը պատմէր իր կեանքէն, իր երիտասարդութեան խանդավառութիւններէն, զգալով թէ իմ նոր ընձիւղած հոգիիս մէջ դրոշմուած պիտի մընային այդ դրուագները:

Չուհաճեան դիւրահաղորդ բնաւորութեան տէր, բարի ու ներող ամէն բանի, ունեցած է շատ բարեկամներ, որոնցմէ առաջինը եղած է Թովմաս Թէրզեան:

Իր երգահանի սկիզբի տարիներուն քայլերը հանդիպած են խոչընդոտներու, հասոյթի աղբիւրէ զուրկ, միմիայն դաշնակի դասեր տալով, անձկութեան օրեր անցուցած է շատ, եւ ճիշդ այդ դժնդակ ժամանակներուն Թէրզեանի բարեկամութիւնը իրեն եղած է զօրավիգ: Ան զինքը ներկայացուցած է Յակոբ պէյ Պալեանին, որ կը բնակէր Օրթագիւղ ինչպէս Չուհաճեան:

Այդ մեծատունը, ինքն ալ արուեստագէտ, անմրցելի ճարտարապետ Փարիզէն վկայուած, սիրած է մանաւանդ իր տունը վերածել մտաւորական կեդրոնի մը, եւ ըլլալ մեկենասը արուեստագէտներու որոնց կեանքը չի համապատասխաներ իրենց թռիչքներուն, տենչերուն եւ պէտքերուն եւ որոնց երբեմն կը պակսի նոյնիսկ օրապահիկը:

Թափառական թռչուններու տաքուկ ապաստան մըն էր այդ հոյակապ տունը:

Չուհաճեան իր «Լէպլէպիճի»ն նոր գրել սկսած, դրամական չափազանց նեղութեան մատնուած, արիութիւնը կորսնցուցած է նոյնիսկ աշխատելու, վհատութիւնը իր սեւ թեւերուն մէջ կը սպառնայ խեղդել անոր լուսաթռիչ հոգին:

Թէրզեան սրտովին կը ցաւի անոր այդ վիճակին եւ պատեհ առիթ մը գտնելով կը պատմէ ամէն ինչ Յակոբ Պէյին: Ազնուասիրտ մեծատունը սաստիկ կը զգացուի եւ իսկոյն հրաշալի ձեւը տալ ուզելով իր ընելիք օգնութեան խեղճ երաժիշտին, կը խնդրէ իր կնոջմէն, Բէհիյէ հանըմէն, իր կարգին արուեստագէտները սիրող մը, հարիւր օսմանեան կարմիր ոսկի տալ Թէրզեանին որ ան տանի գիշերով Չուհաճեանին տունը, եւ իր կնոջ մասնակցութեամբ գաղտագողի դնեն երաժիշտին բարձին տակ:

Թէրզեան կը յաջողի կատարել իրեն յանձնուած դերը եւ առաւօտուն, երբ ետեւէ ետեւ ոսկիները կը գլորին գետին Չուհաճեանին զարթումին, անպատում է անոր բերկրանքը, չուզեր հաւատալ աչքերուն, մանկան մը պէս կը հրճուի եւ խնդութենէն խելայեղ վազելով դաշնակին առջեւ իր օփերէթին ամէնէն զուարթ մօթիֆները կը նօթագրէ:

Չուհաճեան անհուն խանդաղատանքով կը պատմէր իր նեղութեան օրերէն դըրուագներ, այդ ժամանակամիջոցը իր փառքին այգը կը նկատէր, որովհետեւ այն ատեն գրած է իր լաւագոյն ստեղծագործութիւնները, ինչպէս «Լէպլէպիճի» եւ «Արշակ Բ.»:

Երիտասարդական եռանդը երբեք չէր պակսած իրեն, երբ նուագէր միշտ մեղրածոր քաղցրութիւն մը ունէին իր մատները, կարծես լուսապսակ մըն ալ գլխուն շուրջը:

Իր երաժշտութիւնը կը սիրենք մանաւանդ արեւելքցիներս որովհետեւ հակառակ որ վարպետը Եւրոպա առած է ուսումը, արեւելքը իր բոցավառ լոյսով, իր աստղաշող երկինքով, իր սիրատարփ գիշերներով, իր դրախտային վայելքներով, հալ ու մաշ ըղձանքներով, թափանցիկ հուրիներու մէկ արձագանգին հանգոյն կը թեւածէ հոն համասարուռ:

Ֆ. Կրիլլպարցեր, երաժշտագէտ բանաստեղծը ըսած է իր մէկ գրքին մէջ. «Տեսէք սա ուղեւորը, միայնակ ու յանդուգն որ կը կտրէ կ'անցնի պարիսպները, անդունդները, որ կը մագլցի կ'ելլէ, կ'իջնէ լեռներէն, ջրվէժներուն մէջ կը լողայ: Յաղթանա՜կ: Հուսկ կը հասնի նպատակին: Այդ ուղեւորն է արուեստագէտը»:

Չուհաճեան այդ արուեստագէտներէն էր:

*

Մեծ երգահանը երբ խօսէր իր օփերէթներուն մասին, երբ վերյիշէր իր մաքառումները, յաղթութիւնները, պատրանաթափութիւնները, անսպառ ճիգերը մանաւանդ «Լէպլէպիճի»ին եւ «Արիֆ»ին համար, թափած ջանքերը, մասնաւոր գուրգուրանքով կը ներկայացնէր մեզի իր առաջին երգչուհին, «բրիմատոնա»ն:

Արդարեւ այդ դերասանուհին լուսարձակը եղած է Չուհաճեանին օփերէթներուն, թէեւ իր կենսագիրները անոր ստեղծագործութիւններուն մասին գրած ատենին պէտք եղած տեղը չեն տուած այդ արուեստագիտուհիին: Գարագաշեան քոյրերէն յետոյ, որոնք Պոլիս, Լա Պէլ Հէլէնի եւ այլ եւրոպական օփերէթներու մէջ բաւական յաջող կերպով կատարած են իրենց երգչուհիի դերերը, ուրիշ հայ դերասանուհի մը փայլած է Պոլսոյ մէջ «Լուսնակ»ը եւ պահ մը հասարակութենէն պաշտուած, Չուհաճեանին օփերէթներուն շնորհիւ:

(Շար. 11)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՂԱՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վարուժան Պօզաճեանի մահուան առթիւ՝ հանգուցեալի զաւակը Վալերի Պօղաճեան՝ Եկեղեցւոյ պայծառութեան 20.000 Ֆր., Հայաստան հիմնադրամին 2500, Հ. Բ. Ը. Միութեան 2500, Համազգայինին 2500, «Յառաջ»ին 2500 Ֆր.:

Նուիրատուութիւններ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ. --

Արամ Խաչատրեան հիմնարկ 2000 Ֆր., Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Պ. Դաւիթ Պանոսեան, Պ. Ռընէ Ալթօյեան, Պ. Ռօժէ Ջրբաշեան, Սուրէթէ գործոնըրի Ֆուէէն ճիմնի, Տիկին Մարի Պապայեան, Սուրէթէ Կրէկուար (Վալանս), Պ.Պ. Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 1000-ական Ֆր., ԺԱՖ Մարսէյլի մասնաճիւղ, Իւ - Ժէ - Ա. Արծիւ, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան, Եավեր ընտանիք, Պ. Ժան -- Շառլ Պապայեան, Պ. Առաքել Հարունեան, Պ. Տիգրան Հրբաշեան, Պր. Սեդրակ Սամուէլեան, Պ. Ժան Մելքոնեան, Պ. Մկրտիչ Մելիքեան, Պ. Ժոզէֆ Ժամկոչեան, Տիկին Գուլէթթա Տիսքօ -- Պլէօ 500-ական ֆրանք, Տիկին Արաքսի Կիւրճեան 400, Պոլսահայ Հայրենակցական Մշակութային Միութիւն 300, Տէր -- Զաքարեան ընտանիք 250, Մեթր Ժագ Վարժապետեան, Պր. Պերճ Վարժապետեան, Մարիքեան ընտանիք, Սայապալեան ընտանիք, Վարդապետեան ընտանիք, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն, Տակառեան ընտանիք, Պր. Ա. Թամիթէ եւ զաւակը, Պ. Կարապետ Սարեան, Պր. Ռոպէր Սիսակեան, Փալամուտեան ընտանիք, Սէմէրճեան ընտանիք, Պր. Փաթրիք Դաւիթեան, Պր. Ոսկեան Թաթիկեան, Պր. Կարապետ Շվոտեան, Պր. Ռուբէն Ասլիքեան, Մաքինաճեան ընտանիք 200-ական Ֆր., Աւետիքեան ընտանիք, Տիկին Անթառամեան, Տէօքմէճեան ընտանիք, Պր. Բագրատ Սէմէրճեան, Պր. Արրուն Սէմէրճեան 100-ական ֆրանք, Զուէնա ընտանիք 50 Ֆր.:

Նոյն առթիւ, այլ միութեանց՝ Հայաստանի Հիմնադրամի՝ Պր. Արթին Ալթունեան1000, Մեթր Լեւոն Զոլաքեան 500, Շալճեան ընտանիք 500, Միսաքեան ընտանիք 400, Շալճեան -- Վարպետեան ընտանիքներ 300 Ֆր., Մինասեան ընտանիք (Սէն -- Ժերոմ) 100 Ֆր., Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբին՝ Պր. Արիս Դաւիթեան (Պանոլ) 1000 Ֆր., Պր. Ժան -- Շառլ Պապայեան 500 Ֆր., Պր. Մօրիս Սերգիսեան 500 Ֆր.:

HAMASKAïNE

La troupe de danse *«NAïRI»* de l'Association *Hamaskaïne* répète :

— LE LUNDI de 20h à 22h
à la M.C.A. - 17, rue Bleue, Paris 9e

— LE JEUDI de 21h à 23h
au Stade Léo Lagrange d'Arnouville

Tél. : 39 87 58 82.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէյիրմէնճեան 500 Ֆր.:

ԷՔՍ--ԱՆ--ՓՐՈՎԱՆՍ. -- Տիկին Արաքսի Տօնապետեան 500 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պր. Սիմոն Աստոյեան եւ զաւակները իրենց կնոջ եւ մօր՝ Ադրինէ Աստոյեանի ապաքինման ուրախ առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :
Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION, A DETACHER ET A ENVOYER

Nom :
Prénom :
Adresse :
.... Tél :
Désire recevoir exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie F. par chèque. Signature :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

et Mercredi 22 Décembre à 20h30 à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

VALENCE

VOTRE ECOLE A BESOIN DE VOUS

Apportez-lui votre soutien!

— Commandez sans tarder vos cartes de vœux.
— La pochette de 8 cartes postales coûleur 50 Frs.

Votre bon de commande est à adresser à l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne — 12, rue de la Cécile - 26000 VALENCE

Veuillez noter commande de pochettes de 8 cartes.
Nom et prénom :
....
Adresse :
....
Code postal Commune
Ci-inclus chèque établi à l'ordre de l'Association Cultuelle de l'Eglise Arménienne. Signature

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Վարդիթեր Կարսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գիւրգիկեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Տոքթոր Րաֆֆի Գիւրգիկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Աւիկեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ -- հօր, քրոջ ամուսնոյն, խնամիին եւ ազգականին՝ Մկրտիչ Կարսեանի մահուան առթիւ (Քանն լա Պօքա):

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :
1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՑԱՅԳԱՏՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21--էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճԱՇ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քօթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաչ»ի բաժանորդներուն"

CALENDRIER
DES REPRESENTATIONS
DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

- DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
 — Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
 — Le Samedi 8 Janvier au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
 * 1° représentation à 14 heures précises
 * 2° représentation à 16 heures précises.
- LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
 — Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.

Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.

N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS, VENEZ NOMBREUX

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.220
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.220

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռուսաստանի ընտրութեան արդիւնքները որոնք ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը կեդրոնացուցին Ժիրինովսկիի վրայ, բաւական լուրջ հարցեր պատճառած են Անգարայի: Թուրք մամուլին հրապարակումներէն յայտնի է թէ Թուրքիա գոհ չէ ձեռք ձգուած արդիւնքէն. Ժիրինովսկիի թէ՛ անձը եւ թէ քաղաքական ուղղութիւնը որոշ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ընտրութեան յաղթականին ներկայացումը, Թուրք մամուլին մէջ, կ'ըլլայ բաւական վարկաբեկիչ ոճով: Հիթլէրի կրկնօրինակ մը նկատուելէ զատ, ան կը ներկայացուի մինչեւ իսկ որպէս հիւանդ, հոգեբանական հարցերու տէր մէկը:

Այս վերագրումներուն գլխաւոր պատճառը այն յայտարարութիւններն են զորս ըրած է Թուրքիոյ հասցէին. իր կուսակցութեան կեդրոնատեղին, յաղթանակը տօնելու ընթացքին, ուրիշներու կարգին, Ժիրինովսկի պատասխանած է նաեւ Թուրք լրագրողներու եւ անոնց ըսած թէ առաջին պետական ղեկավարը որուն հետ կ'ուզէ հանդիպում ունենալ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահն է. Թրքերէնով տրուած իր պատասխաններուն մէջ ան հերքած է նաեւ Թուրքերու թշնամի ըլլալու վերագրումները: Յետոյ, սակայն, երբ խօսակից ունեցած է օտար լրագրողներ, Ռուսաստանի դրացի երկիրներուն հետ յառաջիկայի յարաբերութիւններուն մասին հարցումի մը պատասխանելով ըսած է թէ Թուրքիան մրցակից մը ու պատմական թշնամի մը կը նկատէ, եւ թէ «թրքական մշակոյթ կոչուած բան գոյութիւն չունի: Մարդիկը ջարդել մշակոյթ չէ»: *Ան աւելցուցած է թէ նոյնիսկ եթէ բոլոր Թուրք ժողովուրդները միանան, չեն կրնար մնասել Ռուսաստանի:*

Թուրք մամուլը նոր փորձանք մը կը նկատէ Ժիրինովսկիի գլխաւորութեամբ բացուելիք նոր շրջանը, մէջբերելով անոր հետեւեալ խօսքերը. -- «Թուրքիա քաղաքացիական պատերազմ պիտի ծագի. 30 միլիոն Քիւրտ կ'ապրի հոն որոնք պէտք է իրենք վճռեն իրենց ճակատագիրը: Թուրքիան պիտի քայքայուի: Ասկէ զատ, մենք պէտք է քայքայենք նաեւ թրքախօս հանրապետութիւնները: Թուրքիա պիտի յարձակի Կովկասի վրայ ու պատճառ ըլլայ շրջանային պատերազմի մը. Աֆղանիստան, Թիւրքմէնիստան եւ Իրան եւս պիտի մասնակցին անոր: Այդ հանգրուանին Ռուսաստան եւս պատերազմի պիտի մտնէ ու Պոլիսէն մինչեւ Չինաստան թրքախօս մէկ հոգի իսկ պիտի չմնայ»:

Իր գլխաւոր սահմանակիցին քաղաքական կեանքի այս անկիւնադարձը մղած է Անգարան իր պաշտպանական քաղաքականութիւնը վերանայելու: Գումարուած է արտաքին ապահովութեան ժողով մը, Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Սպայակոյտի նախագահին եւ Արտաքին գործոց նախարարին մասնակցութեամբ. Հոն որոշուած է որ Դեկտեմբեր 23-ին Սպայակոյտի վեհաժողովի մը ընթացքին մանրամասն քննարկումի նիւթ ըլլայ Ռուսաստանի հանդէպ Թուրքիոյ ինքնապաշտպանական քաղաքականութիւնը: Մամուլը շատ հաւանական կը նկատէ որ Անգարա կրկին իր զէնքերուն եւ հրասայլերուն փողերը դարձնէ դէպի հիւսիս: Այդ ժողովին օրակարգին վրայ պիտի ըլլայ նաեւ Թուրքիոյ կովկասեան սահմանին քննարկումը:

❦

«Լը Մոնտ»ի (Դեկտեմբեր 19 / 20) Անգարայի թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'անդրադառնայ Ժիրինովսկիի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն, յիշելով թէ ան որպէս թարգման աշխատած է Ալխադայի չաքարի գործատունը, ձերբակալուած է Մարքսի պաճ մը տուած ըլլալով Թուրքի մը, շրջանի մը մէջ (60-ական թուականներ) երբ Թուրքիա խորապէս հակահամայնավար էր. Ժիրինովսկի «Ոստում դէպի հարաւ» աշխարհաքաղաքական իր հատորին մէջ ալ Թուրքիան խոչընդոտ մը կը նկատէ այդ ոստումին, հոն է որ կը գրէ թէ աշխարհ ոչ մէկ վնաս կը կրէ եթէ ամբողջ Թուրք ազգը անհետանար: «Պոլսէն Քապուլ մինչեւ Հնդկական ովկէանոսին ափերը ամէն ոք ռուսերէն պիտի խօսի» կ'ըսէ նաեւ այդ գիրքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ» որ ծագեցաւ Ծերակոյտի օրակարգի անսպասելի փոփոխութեան առթիւ (կառավարութեան դիմումին վրայ է որ նիւթ կը դառնար մասնաւոր դպրոցներու օժանդակութեան հարցը եւ քուէարկութեան կը դրուէր) առիթ տուաւ նաեւ Հանրապետութեան նախագահին որ, Սէրէի մէջ ուր կը գտնուէր (Փիրէնեաններ) խստօրէն դատապարտէ կիրարկուած մեթոտները: Խորհրդարանին իրաւունքը ծաղրուած կը գտնէ: Փարիզի ցոյցին կը մասնակցէին 30.000 հոգի (12.000՝ ոստիկանութեան համար, 50.000՝ կազմակերպիչներուն):

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին փոխ-նախարարը կը շարունակէ բառերը չծամծմել, հակառակ վերջին շաբաթներու իրեն եղած կարգի հրաւէրներուն: Կ'ըսէ թէ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեայ մը չէ այլ՝ քաղաքական դէմք մը որ իր կարծիքը կու տայ նախարարութեան դեկոյցներէն դուրս: Ինչ կը վերաբերի Թուրքերուն, ըսած է դանիացի իր պաշտօնակիցին՝ «պատրաստ եմ Թուրքերը Շուէտացիներով փոխանակելու դրացի փոխելու համար: Թուրքերը լաւ կը ճանչնանք. 400 տարի մեր տէրերը եղան եւ մեր մեծ-հայրերը դեռ կը յիշեն իրենց բրտութիւնը»: Փանկալոս թոռն է զօր. Փանկալոսի որ մենատիրութիւն մը պարտադրած է 20-ական թուականներուն Փոքր Ասիոյ «աղէտ»էն ետք, երբ Մուսթաֆա Քեմալի զօրքերը Թուրքիայէն քշեցին Յոյները: Ինք ծնած է 1938-ին եւ 60-ական թուականներէն մասնակցած է ձախի բոլոր պայքարներուն:

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ, այն ալ պետական, Տիկին Վէյլ եւ Ֆ. Լէոթար բացէ ի բաց յայտարարեցին, Դեկ. 19-ի տարբեր յայտագիրներու ընթացքին, թէ Նախագահութեան ամէնէն յարմար եւ ճառագայթող անձը՝ Էտ. Պալատիւրն է: Գալով ենթակային, Ֆիկառօ-ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին կը խոստովանի թէ երկիրը գտած է շատ աւելի դէշ վիճակի մը մէջ քան ինչ որ կ'երեւակայէր, թէ բնաւ միտք չունի 5 տարի վարչապետ մնալու: Լաւագոյն յիշատակը կը նկատէ Նէօյիի մանկապարտէզի պատանդ մանուկներուն ազատ արձակումը եւ փոխառութեան յաջողութիւնը. ամէնէն դէշը՝ իր նախորդին (Պէրէկովուայի) անձ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱԼԱՆՏԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐ

Ազրպէյճանական յարձակումներէն ետք Մարտունիի շրջանը, նոր հրադադարի մը համաձայնութիւնը գոյացած է Ազրպէյճանի եւ Ղարաբաղի միջեւ մինչեւ Դեկտ. 26: Այս հրադադարը պէտք է ծառայէ շինիչ խօսակցութեանց Ֆինլանտիոյ Ալանտեան կղզիները ուր, Ռուսաստանի միջնորդութեամբ, հաւաքուած են Հայաստանի (գլխաւորութեամբ Արտաշէս Թումանեանի), Ազրպէյճանի (Աֆիարտին Ճալիլով) եւ Ղարաբաղի (Կարէն Բաբուրեան) խորհրդարանական պատուիրակութիւնները: Ռուսաստանի կողմէ կը մասնակցի Մինսկի խումբի ներկայացուցիչը՝ Վլադիմիր Կազիմիրով:

❦

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Միացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի լիազօր դեսպան Հարրի Կիլմօր Դեկտեմբեր 16-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է: Գլխաւոր նիւթը եղած է Միացեալ -- Նահանգներու կողմէ Հայաստանի ցոյց տրուող օժանդակութիւնը եւ այս շրջագիծին մէջ՝ ձմրան առթիւ Հայաստանի տրամադրուած 15 միլիոն տոլար արժողութեամբ քերոզինն ու նաւթը: Այլ համաձայնագրի մը համաձայն ալ Միացեալ -- Նահանգներ դրամական օգնութիւն կը կատարէ Հայաստանի, որ կառավարութեան կողմէ պէտք է օգտագործուի սննդամթերքի հայթայթման համար՝ ի նպաստ կարգ մը կարօտեալ ընտանիքներուն: Դեսպանը յայտնած է նաեւ թէ երկու շաբթուան համար կը մեկնի Միացեալ -- Նահանգներ, ուր տեսակցութիւններ կ'ունենայ Հայաստանի առընչուող հարցերու շուրջ: «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին մէկ հարցումին պատասխանելով Հ. Կիլմօր ըսած է թէ հակառակ շարք մը բարդութեանց, Միացեալ -- Նահանգներու նպատակն է զուտ մարդասիրական օգնութիւնը աստիճանաբար վերափոխել երկրին տնտեսութիւնը կայունացնող օժանդակութեան: Ասուլիսին ներկայ եղած է նաեւ Պետական Նախարար Ռաֆայէլ Բաղոյեան (Նոյեան Տապան):

❦

Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱԿ-Ի ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ

ԼՂՀ-ի Գ.Խ.-ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահին ղրկած նամակով իր մտահոգութիւնը յայտնած է ի տես ազրպէյճանական բանակի այն շարժումներուն որոնք կը նկատուին ռազմաճակատի երկայնքին: Կ. Բաբուրեան Մինսկի խումբի նոր ժամանակացոյցին Ազրպէյճանի կողմէ մերժուելու պարագան յիշելով աւելցուցած է թէ Ազրպէյճան դէմ է հակամարտութեան խաղաղ միջոցներով լուծում մը գտնելու ջանքերուն (Նոյեան Տապան):

❦

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Դեկտ. 15-ին ընդունած է Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան պատուիրակութիւնը: Քննարկուած են տնտեսական, ուժանիւթի, օդուժի զարգացման բնագաւառներուն մէջ Դրամատան ցուցաբերելիք օժանդակութեան առընչուող հարցեր («Արմէնփրէս»):

❦

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխատանքի մէկ օրուան այցելութեամբ Հայաստան գացած է ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան: Ոչ -- պաշտօնական քանի մը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստան պաշտօնավարող օտար դեսպաններու հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին շօշափուած է Արցախի իրավիճակը եւ նախարարը խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես Ազրպէյճանի ռազմական միջոցներով հարցը լուծելու փորձերուն («Արմէնփրէս»):

❦

ԱԼԻԵՒ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Ազրպէյճանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ Փարիզ եկաւ երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան համար, որու ընթացքին՝ «Բարեկամութեան, փոխադարձ հասկացողութեան եւ գործակցութեան» դաշինք մը կը ստորագրէր (նման անոր որ ստորագրուեցաւ Մարտին Հայաստանի հետ):

Ալիեւ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 19, Սէն -- Գլուի գերեզմանատունը այցելած է խոնարհելով Ալիմարտան Պեկ Թոփչիպաշեւի շիրիմին առջեւ: Թոփչիպաշեւ երբեմնի նախագահն էր Ազրպէյճանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան եւ այդ հանգամանքով ալ քանիցս իր ողջոյնի խօսքը բերած է, անցեալին, Մայիս 28-ի փարիզեան տօնակատարութեանց:

Այս այցելութեան առթիւ, ցոյց մը կազմակերպած էր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, Դեկտեմբեր 19-ին, Օփերա, որ մեծ բազմութիւն մը չէր համախմբած:

Հայկական Միութեանց Ֆորումն ալ յայտարարութեամբ կը բողոքէ, դիտել տալով թէ այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը, երբ Ազրպէյճան ժխտական դիրք բռնած է Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի առաջարկներուն հարցին քաղաքական լուծումին համար, մինչ Հայաստան եւ Ղարաբաղ ընդունած են:

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԱՐԻԶ՝ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒՆ

Ժուռնալ տիւ Տիմանշ (Դեկ. 19) *ամբողջ էջ մը նուիրած էր այս նիւթին եւ հատուած մըն ալ նուիրուած էր Հայերուն՝ «Հայկ. ճաշեր բոլոր եղանակներուն համար» խորագրուած: Հոն Հայ Մշակոյթի Տան մըն ալ հասցէն կը տրուէր՝* 9, ռիւ Ժան-Կուժոն, փարիզ 8-րդ *եւ հեռաձայնի թիւ մը (պէտք է ըլլար* 9. ռիւ տը Մատրիտ, Ալֆօրվիլ, *որու ալ հեռաձայնի թիւն էր) եւ ուր ծուռ -- չիտակ բաւական ուրիշ բաներ ալ կ'ըսուին...*

ՔՈՒԹՊՈԼ

Ի հաշիւ Ֆրանսայի Բաժակի խաղերուն, Վալանսի Հ.Մ.Ը. իրմէ դասակարգ մը ցած Սէթի խումբին դէմ 2 - 2 արդիւնք ձեռք ձգած է եւ փէնալթիներուն 1 - 2 պարտուելով դուրս մնացած է մրցաշարքէն:

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԼՐԱԳՐԱՅԻՆ ՈՐՈՇ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան մամուլն այսօր իր առատութեամբ -- որը թէեւ պէտք է ենթադրէր լրագրային բազմազանութիւն -- իրօք, աննախադէպ է: Կուսակցական եւ մերձկուսակցական օրկաններից զատ, օրէ օր աւելանում է անկախ դիրքորոշումների որդեգիրների թիւը: Քաղաքական, ապաքաղաքական՝ մշակութային, արուեստի առանձին ոլորտների խնդիրներ շօշափող դիրքորոշումներ: Եւ այս ամէնով հանդերձ, -- ինչպէս արդէն ընդունուած է ասել--, իրաւ ժողովրդավարական է Հայաստանեան մամուլը՝ այստեղից բխող ամենայն հետեւանքներով: Հոս, նպատակը սփիւռքահայ յայտնի գրող Յ. Կարապենցի «Լրագրական մի քանի կէտեր» (Յառաջ», Դեկտեմբեր 2) շահեկան գրութեան մէջ հայաստանեան լրատու միջոցների վերաբերեալ որոշ հարցադրումների ընդհանրական վճարկումն է:

Գրողը անդրադառնալով մամուլին պարտադիր որոշ նախապայմանների, գրում է. «մեզ մօտ -- Սփիւռք թէ Հայաստան -- լուրի կէսը կարդում ես եւ դեռ գաղափար չունես թէ ինչի՞ մասին է լուրը: Բացառութիւն են Փարիզի «Յառաջ»ը եւ Հայաստանի «Երկիր» ու «Ազգ» օրաթերթերը, որոնք զուսպ են, անմիջական ու պատասխանատու»:

Նախ, վերոյիշեալ երկու Հայաստանեան թերթերում տպագրուող լուրերի նոյնականութեան մասին եթէ ուշադրաբար թերթենք նոյն օրուայ երկու թերթերը, ապա «անտեսանելի» չի լինի հիմնականում «Սնարք»ից, «Նոյեան տապան»ից, երբեմն էլ «Հայլուր»ից ստացուած տեղեկատուութեան տպագրութիւնը: Սա վերաբերում է նաեւ Հայաստանեան մամուլի միւս անուններին: Պէտք նկատենք որ այս հանգամանքն իսկ արդէն հեշտօրէն, թեթեւօրէն թերթ հրատարակելու ապացուցող փաստ է: Ամենեւին ոչ դրուատելի: Գալով անմիջականի եւ պատասխանատուի մասին. գոնէ «Երկիր» օրաթերթի համար այն մեղմ ասած, բնորոշ չէ. եթէ բնորոշ է, ապա զուտ կուսակցական առումով: Ասել է թէ հանրապետութիւնում, կատարուող ամէն մի քաղաքական իրավիճակի, ընկերային -- տնտեսական կեանքի այս կամ այն փոփոխութեան հանդէպ «Երկիր»ն իր «քաղաքականացուած» աչքը չի փակում»: Եւ սա տրամաբանական ու բնական է: Եւ այն տարօրոշելի է: Սակայն, ի վերջոյ հիմքում կուսակցակա՞ն, թէ համազգային, համապետական պատասխանատուութիւն է «ընկած»: Աւելին. օրաթերթի բազում հրապարակումներում -- վառելանիւթի, նաւթավառների բաշխման, փոխադրութեան, դրամափոխութեան եւ այլեւայլ խնդիրների վերաբերող -- կուսակցական, «տարկայական» լրագրային նկարագրականութիւնն է միայն: Երբեմն այն կարծիքը կարելի է ստանալ որ Հայաստանեան իրադարձութիւնները լուսաբանում են ... օտար լրագրողները: Գրում են ...գրած լինելու համար, իշխանութիւններին իշխանաթողութեան իրենց համոզուած կոչերն վերստին յղելու համար: Ժողովրդի մէջ կուսակցական իրենց վարքն ու բարքը բարձրացնելու համար: Անտես են առնուում լրագրային էթիկայի ամենատարրական կանոնները, որոնք նախատեսուած են «Մամուլի եւ զանգուածային լրատուութեան մասին» օրէնքով:

Նշենք մի կարեւոր հանգամանք եւս, որը Պր. Կարապենցի համար բնականաբար պիտի «անյայտ» լինէր: Որոշապէս ծանօթ լինելով «Երկիր» եւ «Ազգ» օրաթերթերի աշխատակազմերին, թղթակցական ծանր հրետանուն, ասենք, որ եթէ առաջինում լրագրային միջավայր եւ ուղղութիւն ստեղծում են ամէնքին յայտնի, նախկինում գաղափարական այլ եզերքների լրագրողներ, այսօր արդէն Հ.Յ.Դ.-ի պարտադիր անդամ, ապա երկրորդի պարագան այլ է: «Ազգ»ի հիմնադրումից իսկ, ատաղձանաբար է ձեւաւորուել թերթի աշխատակազմը՝ հիմնականում քաղաքականութեան բովում չթրծուած, երիտասարդ, ինչու չէ, նաեւ ոչ փորձառու լրագրողներից: Մեծաւ մասամբ ոչ ՌԱԿ-ի անդամ: Նրանք յետագային որոշապէս ստեղծեցին լրագրային ինքնայատուկ լեզու եւլն: Եւ «Ազգ»ը նոյնպէս կուսակցական օրկան է: Մի բան, որ օրաթերթի էջերից այնքան էլ աչքի չի զարնում: Սա սկզբից իսկ «Ազգ»ի փորձառու գլխաւոր խմբագիր Յ. Աւետիքեանի մենաշնորհն է: Եւ սրանք յոյժ որոշիչ հանգամանքներ են, ամենայն առումով:

Յ. Կարապենցի գրութիւնը իր հրատապ արժեւորումով, այժմէական մամուլ ստեղծելու նախանձախնդրի նպատակային խօսք է, որը ցանկալի կը լինէր տպագրուած տեսնել Հայաստանեան մամուլի անխտիր բոլոր անունների մէջ: Գուցէ այս գրութիւնը ինչ -- ինչ առումներով օգտակար լինէր Գերագոյն Խորհրդի մամուլի եւ զանգուածային լրատուութեան միջոցների մշտական յանձնաժողովին: Քանզի, յայտնի է, որ հայաստանեան մամուլում եղած ու չեղած առկայ միտումներն այսօր այնքան էլ յիշեալ յանձնաժողովի հոգածութեան խնդիր ու առարկայ չեն, սրան հետեւող ... կանխատեսելի ամենայն հետեւանքներով:

ԻՐԱԶԵԿ

ՊՈՄՈՆԻ ԵՒ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԱՌԱՏ ԴՊԻՐ ՈՒ ԴՊՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԵՆ

ԲԱՐԵՅԻՇԱՏԱԿ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՒ ՕՐՀՆԵԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳԻՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Արդարեւ մեր ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը հետեւի այս նուիրեալ դպիր եւ դըպրուհիներու երգեցողութիւններուն, տեսնելով զանոնք միայն Պոմոնի եւ Սէն -- Ժերոմի եկեղեցիներուն բեմերուն վրայ եւ վերնատուներու մէջ, ուր ամէն Կիրակի եւ Տէրունական օրեր, հայերէն աղօթագիրքեր ի ձեռին, բարեպաշտական եւ եկեղեցասիրական ջերմ զգացումներով կ'երգեն անոնք Արարչին փառքը պահելով այսպէս Աստուծոյ տունը իր բնական վայելչութեան մէջ:

Սիլոբիցի հայ գեղջուկ ընտանիքներու զաւակներ են ասոնք: Իրաքի ծանօթ դէպքերուն եւ քրտական ապստամբութիւններուն ընթացքին քանիցս յիշուած է այս անունը: Սիլոբի, կը գտնուի Իրաքի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ անմիջական սահմաններուն եզերքը, շուրջ 400 քիլոմեթր երկարող ընդարձակ բացատաններու տարածքին, Վանայ լճի կուշտին եւ ձիւնի լերան լանջքին: Սիլոբիցի այս գեղջուկ հայ ընտանիքները, մինչեւ 1968 թուականին այստեղ կ'ապրէին անջատուած մայր ամբողջութենէն: Տեղւոյն լեզուն քրտերէն ըլլալուն պատճառաւ, իրենք ամէնքն ալ այդ լեզուն կը գործածէին, նոյնիսկ չէին գիտեր որ իրենցմէ զատ այլուր մնացած էին հայրենակիցներ աշխարհի վրայ: Իսկապէս ճշմարիտ հաւատացեալներ էին, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը Պահք կը բռնէին, իսկ Կիրակի օրերը Սուրբ կը պահէին: Ամառ թէ ձմեռ կը բնակէին անոնք տոկուն կաւէ շինուած լայնատարած վրաններու տակ:

Բայց եկաւ ժամանակ մը, որ անոնց այդտեղ ապատ շնչելու մթնոլորտը այլեւս վտանգաւոր դարձաւ, ու անոնք սկսան զանազան գաղտագողի ճամբաներով ու միջոցներով դէպի Պոլիս գաղթել: Ազատեցան այդ վայրերէն ու եկան Ազգային Պատրիարքարանի դռներուն առջեւ ինկան պարտասուն: Անոնք Գումգաբուի Հայոց Պատրիարքարանը իրենց թագաւորական պալատը կը նկատէին եւ հետեւաբար այստեղ սկսան իրենց գոյութեան օգնութիւնը հայցել:

Այս ընթացքին, սկսած էին նաեւ Պոլիս գաղթել հին Հայաստանի սահմաններէն՝ Շըրնաքէն, Սասունէն, Տիգրանակերտէն, Խարբերթէն, Մալաթիայէն, Եօզկաթէն եւ Անատոլուի զանազան շրջաններէն մընացած հայ ընտանիքներու բեկորներ, իրենց գեղջկական տարազներով, լքած իրենց տուներն ու տեղերը կ'ապաւինէին Հայոց Պատրիարքարանը: Հարիւրաւոր այս գաղթականներուն համար անմիջապէս յանձնախումբեր կազմուեցան, Մայր Եկեղեցւոյ յարակից ընդարձակ պարտէզ պատճառը անոնց տրամադրուեցաւ: Իրարու վրայ դրուելիք տախտակէ մահճակալներ զետեղուեցան, առժամեայ սարքաւորումներով ջուր, ելեկտրականութիւն, ջեռուցում եւ այլ կարեւոր պիտոյքներ ապահովուեցան: Ի տես այս տխուր երեւոյթին, չափազանց յուսահատ էր եւ քուն չունէր օրուան ազգասէր Պատրիարքը Շնորհք Արք. Գալուստեան, եւ սակայն ինքզինքը հաւաքեց ու իր շունչը առաւ շիտակ դէպի Միացեալ -- Նահանգներ, ուր զանազան ոստաններու եկեղեցիներու արահներուն մէջ խօսեցաւ անոնց մասին, թէ ինչպիսի դժուարին եւ տխուր պայմաններու տակ գաղթեցին անոնք Պոլիս իրենց մեծ ընտանիքներով: Հուսկ յետոյ՝ Պատրիարքը իրեն հետ տարած նկարներն ու շարժանկարներու երիզները լուսանըկարչական մեքենաներու վրայ ցուցադրեց անոնց անպատասխար խեղճութիւնը եւ լայն բացատրութիւններ տուաւ: Ամերիկահայութիւնը գրեթէ մեծամասնութեամբ բացաւ իր քսակը եւ զգալի նուիրատուութիւններով մասնակցեցաւ այս հանգանակութեան սուրբ գործին:

Պատրիարքը Ամերիկայէն վերադարձին նախ Սիլոբիէն մեծ թիւով Պոլիս գաղթած ընտանիքներուն համար գնեց մեծ շէնքերու մէջ յարկեր, ուր անմիջապէս փոխադրուեցան անոնք, իրենց տղաքը մերձակայ հայ դպրոցները արձանագրուեցան, տարիներ կարդացին, եւ սորվեցան մեր մեծասքանչ մայրենի լեզուն Ա. Բ. Գ.-ը եւ քերականութիւնը:

Շուրջ տասնըմէկ տարիներ առաջ մաս առ մաս եկան զանազան ճամբաներէ Ֆըրանսայի այս հիւրընկալ երկրին Մարսէյլի պատմական քաղաքը եւ վերջոյ հոս հաստատուեցան: Սկիզբէն շատ նեղութիւններ կրեցին, բայց շնորհիւ իրենց աննըկուն կամքին եւ զօրաւոր հաւատքին յաղթեցին բոլոր դժուարութիւններուն: Դուռէ դուռ շրջեցան, ինքզինքնին ծանօթացուցին եւ իրենց համար գործ խնդրեցին: Այրերը շէնքերու շինութեան եւ ճամբաներու ծանրածանր աշխատանքներու մէջ աքնեցան: Իրենց զաւակները դըպրոցներ արձանագրելու դժուարութեան առջեւ գտնուեցան: Այսօր աւելի քան 40 ընտանիք են անոնք, գրեթէ այդչափ թիւով ալ հաստատուած են Պելժիոյ մէջ: Իրենց զաւակները ամուսնութեամբ կը միանան, տարեկան շուրջ այստեղ գրեթէ 25 -- 30 մանուկներ կը բերեն լոյս աշխարհ, մկրտել կուտան զանոնք ու կը դնեն անոնց զուտ հայկական անուններ՝ Սեւան, Անի, Մասիս, Արարատ, Երեւան, Հռիփսիմէ, Սիրանոյշ, Արշալոյս եւայլն: Երիտասարդները ամէնքն ալ առանց բացառութեան հայերէն կը խօսին ֆրանսերէնին առընթեր: Իրենց զաւակները հայկական դպրոց կը ղրկեն, ասոնցմէ շատեր իրենց դասարանին առաջնութիւնը կը շահին:

Ասոնց երեւելիներէն՝ Աւետիս Մոնկանեան, տակաւին անցեալ Շաբաթ օր մեր եկեղեցիին մէջ իր թոռնիկը մկրտել տուաւ եւ անունը դրաւ ՀԵՐՈՍ -- ՄԱՆՈՒԿ (Ղարաբաղի մէջ առաջին անգամ նահատակուած հերոս մարտիկին անունը):

Այժմ երկու եկեղեցիներ կը լեցնեն եւ անոնց արարողութիւններուն կը մասնակցին անխափան: Իրենց մէջէն հասած եւ ձեռնադրութիւն ստացած աւագ սարկաւագներ, ուրարակիրներ եւ աստիճանաւոր դպիրներ ունին եւ թաղականներ ալ ընտրուած են:

Ազգասէր են եւ հաւատացեալ Սիլոբիէն Մարսէյլ հաստատուած մեր հայրենակիցները: Իրենց տուներու պատերէն կախած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, Ս. Սահակ -- Մեսրոպ, Քաջն Վարդան Մամիկոնեանի, զօրավար Անդրանիկի, Շնորհք Պատրիարքի եւայլոց մեծադիր նկարները եւ զարդարած են զանոնք՝ Կարմիր, Կապոյտ, Նարնջագոյն դրօշակներով: Կազմած են Բարեսիրական Միութիւն մը Շնորհք Գալուստեան անունով, երախտագիտութեամբ մեծարելու եւ իրենց ոտքի վրայ մնալու համար մեծ աշխատանք տարած հայրենասէր Պատրիարքը: Վերջերս հրապարակ հանած են 1994 տարւոյ հայերէն պատի օրացոյցեր՝ վրան աչքառու նկարովը Շնորհք Պատրիարքին, եւ սկսած են վաճառել Միութեան անունով: Իրենց հաւաքած բոլոր դրամները Ղարաբաղի մարտիկներուն կը հասցնեն եւ ընդմիշտ հաղորդակցութեան մէջ են Հայաստանի հետ:

Շնորհիւ իրենց տարած մեղուաջան եւ տքնաջան աշխատութիւններուն, անցնող տասը տարիներու ընթացքին, նորաշէն տուներու տէր դարձան: Բաւականաթիւ են իրենց անձնական գործատեղիներ ունեցողները, ուր եղբայրներ ու քոյրեր միաբան սիրով իրենց ուժերը ի սպաս դրած են արդիւնաւոր դարձնելու համար իրենց աշխատանքները: Ներկայիս պարկեշտ ու հաւատարիմ քաղաքացիներ են, եւ փառք կուտան Աստուծոյ որ առաջնորդած է զիրենք Ֆրանսայի պէս ապահով, ազատ ու սիրուն երկիր մը:

Հազար պատիւ իրենց հայկական կեանքին եւ գործունէութիւններուն: Բիւր օրհնութիւն իրենց զաւակներուն եւ թոռներուն, որոնք քաղցր աղօթերգութիւններով եւ նուիրեալ ու անձնուէր ծառայութիւններով շէն եւ պայծառ կը պահեն մեր եկեղեցիները:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼՖՆՏԷՐԵԱՆ

Պոմոն

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միացեալ - Նահանգներու եւ Անգլիոյ մէջ յանկարծակի արծարծում ունեցած է անհայր զաւակներու պարագան որպէս ընկերային ուշադրաւ ու մտահոգիչ պարագայ: Անգլիոյ կառավարութիւնը սկըսած է ուսումնասիրել շարք մը միջոցներ, որոնց հիմը կը կազմէ պատիժի ըմբռնումը: Միացեալ -- Նահանգներու մասին տրուած լուրերու համաձայն, նորածիններու 30%--ը ապօրինի ծնունդներ են, այսինքն՝ արտամուսնական կապերու արդիւնք: Այս երեւոյթը մինչեւ այսօր սեւամորթներու յատուկ պարագայ կը նկատուէր, սակայն այսօր խնդրոյ առարկայ է սպիտակամորթ հաւաքականութիւնն ալ ուր 22%-ի հասած է խնդրոյ առարկայ ծնունդներուն համեմատութիւնը:

Ամերիկացի ծանօթ ընկերաբան մը հարցը վերլուծելով որպէս դարման կ'առաջարկէ ամուրի մայրերու կատարուած ընկերային օժանդակութեան վերջ տալ, որբանոցներ հիմնել ու զարկ տալ որդեգրումին: Առաջարկները բաւական աղմուկ յարուցանած են Ամերիկայի մէջ ուր երեւոյթին առընչուած պարագայ մը կը նկատուի ընտանեկան բջիջին վերջնական կերպով քայքայման հեռակայ հոլովոյթը:

Այս կէտը առաջնորդած է հայրական հեղինակութենէ զուրկ երախաներու խումբերու վրայ կատարուած պրպտումներու. այս յատկանիշը եւս ժխտական կարեւոր մասնակցութիւն ունի այս երախաներուն կազմաւորումին վրայ: Հօր բացակայութեան հետ կարեւոր ժխտական ազդակներ կը նկատուին նաեւ մայրերու զարգացման աստիճանը եւ եկամուտներու մակարդակը:

Ամուրի մայրերու զաւակներուն մասին կատարուած համեմատական ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ անոնք ընթերցումի եւ թուաբանութեան մէջ նըւազ յաջող արդիւնքներ ունեցած են, քան լման ընտանիքներու զաւակները. առաջիններուն մէջ երբ նկատի առնուած է զարգացումի ցած մակարդակով եւ որոշ զարգացումի տէր մայրերու զաւակներուն կացութիւնը, դիտուած է որ լաւ պատրաստութեան մը տիրացած կիներու զաւակները լայն չափով յաղթահարած են խնդրոյ առարկայ դժուարութիւնները:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ կան նաեւ զարտուղի ձայներ. ասոնցմէ մէկն է օրինակ, Օքսֆորտի ընկերաբանութեան դասախօսներէն Հելզէ: Ան ընդունելով հանդերձ թէ ընտանիքը տագնապ մը կ'ապրի, դիտել կուտայ թէ երեւոյթը մեր ժամանակին յատուկ չէ եւ թէ ԺԹ. դարու սկիզբին ալ շուրջ երեք յղութիւններէ երկուքը արտամուսնական յարաբերութիւններու հետեւանք կ'ըլլային: Ան որպէս կարելի միջոց, կ'առաջարկէ նորովի կարգաւորել ընտանեկան օժանդակութեան սակերը, արգելք ըլլալով թըշուառութեան ծուղակներուն եւ անհամե-

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Տօնական օր մըն էր Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ը Մարսէյլի Ս. Անթուան Թաղին հայութեան համար, որովհետեւ իր եկեղեցին հիմնադրութեան 63-րդ տարեդարձը պիտի նշուէր ու պիտի ոգեկոչուէին Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարդողիմէոս առաքեալները որոնց անունով կոչուած է եկեղեցին:

Պատարագին ներկայ գտնուեցաւ Յակոբ Արքեպիսկ. Վարդանեան, իսկ զանգերու ղօղանջին հետ, Մակար եւ Վարդավառ քահանաներէն ու սարկաւագներէ շրջապատուած, «Հրաշափառ»ով տաճար մտաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան: Կոմիտասեան պատարագը կ'երգէր Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, Խաչիկ Երկմալեանի ղեկավարութեամբ:

Տարօն Եպիսկոպոս քարոզին ընթացքին գնահատանքով արտայայտուեցաւ նախկին հոգեւոր հովիւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի քառորդ դարու ծառայութեան մասին: Ներկայացուց Թաղիս նորընծայ հովիւ Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեանը եւ յորդորեց ժողովուրդին անոր շուրջը բոլորուիլ:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ մատաղօրհնութիւն: Ապա սարքուեցաւ սիրոյ սեղան մը որուն ընթացքին կատարուեցան նուիրատուութիւններ:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

բու ընտանիքներէ աւելի նեցուկ կանգնող ներկայի տնօրինութեան: Աւելի հիմնական ազդակներու սեւեռելով, Հելլէ հարկաւոր կը նկատէ քաղաքացիական մշակոյթի մը վերարժեւորումը: Արեւմտեան արդի աշխարհին քաղաքականութեան երեք հիմերը կը նկատէ ան ազատութիւնը, հաւասարութիւնը եւ ընկերային զօրակցութիւնը: Կ'ըսէ թէ երեքն ալ հաւասարակշռուած մասնակցութիւն պէտք է ունենան քաղաքացիներուն կեանքին. մինչեւ հիմա ազատութիւնը լայն տեղ գտած է, հաւասարութիւնը յաղթանակած է երբեմն ժողովրդավարութեան ընդմէջէն եւ ընկերային կարգավիճակի տարբերութիւնները նուազեցնելու գործին մէջ: Սակայն կոպիտ անհաւասարութիւններ միշտ կան եւ անոնք քսան, երեսուն, քառասուն անգամ աւելի չեշտուած են ընկերութեան վարին աստիճաններուն միջեւ: Իսկ ընկերային զօրակցութիւնը ակներեւ կերպով նուազած է, գրեթէ անհազանգի ելեկտրական սարքերու վաճառքին համեմատութեամբ: «Կրնանք եւ պէտք է յեղաշրջենք կացութիւնը, եթէ կ'ուզենք որ մեր զաւակները քաղաքակրթութիւն մը ունենան» կը գրէ Հելլէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

ՆԻՍ - («Յառաջ»). -

Տարիներու օրինակելի աւանդութեան մը հետեւութեամբ, քաղաքիս նախկին Կեդրոնականցիներ՝ մասով համրուող, այս տարի եւս Կիրակի, Դեկտ. 12-ին, մէկտեղուեցան նախկին Կեդրոնականցի Կարօ Ալակէօզի ճաշարանը՝ Քալիֆորնի, բաժակի պահով մը փառաւորելու համար իրենց կրթական օճախի հիմնադրութեան 107-ամեակը:

Օրէ օր նօսրացող Կեդրոնականցիներ, ահա երկրորդ տարին է, որքան գիտենք, ուզեցին իրենց Օրը յիշատակել հայ կրթական կեանքի (ընդհանրական) պանծացման ոլորտին մէջ, հրաւիրելով նաեւ կրթասէր ազգայիններ:

Այսպէս, այս տարի եւս կողք - կողքի նստեցան այլանուն ազգային վարժարաններու նախկին սաներ, շրջանաւարտներ:

Բժիշկ Ժիրայր Աճէմեան, Կեդրոնականցի, շեշտը դրաւ այս իրողութեան վրայ ըսելով, թէ հայ ազգային վարժարաններու ճամբով սերունդներ ծաղկեցան հայաշունչ տրոփով եւ, առաւելաբար, այս ճամբով սատար հանդիսացան մեր մտաւոր ցայտուն վերելքին: Հրաւիրեց սեղանակիցները, որպէսզի վայրկեանը մը յոտընկայս լռութեամբ յարգեն յիշատակը այն բոլոր նուիրեալ դաստիարակներուն, որոնք մեր եւ այլոց ազգային նկարագիրը կաղապարած - ձուլած են: Այնուհետեւ, բաժակներու բարձրացում:

Կեդրոնականցի՝ ճարտարապետ Տիգրան Հաճեան նախ հաստատում մը կատարեց, - այս տարեշրջանին մօտաւորապէս քսան հացկերոյթ սարքուած է (լուելեայն հասկնալ՝ Պարսամեան սրահը), իսկ մշակոյթի բնոյթով միայն մէկ երեկոյթ (ըսենք՝ Վարդանանքը): Հաշուեկշիռ՝ մշակոյթը պարտուած մէկի դէմ քսանով: Այնուհետեւ յիշեցուց, թէ Կեդրոնականը անվիճելի կերպով եղած է Արեւմտահայութեան մտաւոր լոյսի փայլուն փարոսը: Փաղանգէն արդ, պատահական, քանի մը տխրական անուններ՝ լեզուագէտ Հր. Աճառեան, բանաստեղծ Միսաք Մեծարենց, բանասէր Արշակ Ալպօյաճեան, բժիշկ Երուանդ Մանուէլեան, այս վերջինը Փասթէօրեան Հիմնարկութիւն, ֆրանկախօսի քսանեւչորս ժամեայ ախտաճանաչումի եղանակը յայտնաբերած է, մեծապէս դիւրացնելով բուժումի կարելութիւնը (նախապէս՝ նուազագոյնը՝ մէկ շաբաթ):

Այլ խօսքով՝ Կեդրոնական Վարժարանը, որ երբեւէ առաջադրութիւն ուսուցչանոցի մը կոչումն ունէր, իր ատոք հունձքով եւ գայն ապահոված իրապէս բացառիկ դաստիարակներու հոյլով, իր անառարկելի կնիքը դրոշմած է Արեւմտահայ վերջին դարաշրջանի մտաւոր եւ հոգեւոր անդաստաններուն վրայ:

Սեղանապետ բժիշկ Ժ. Աճէմեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի Գողգոթայի ծաղիկներ շարքէն Լոյսը քերթուածը (որուն հայող խորհրդանշական տող՝ «Կ'երթամ աղբիւրը լոյսին...»):

Ներկաները բաժնուեցան հաւանաբար յիշելով Կեդրոնականի համաստեղութեան մաս կազմած Ռէթէոս Պէրպէրեանի սա խօսքերը. -

- Տաճար իրաշագործ վսեմ՝ ձուլարան
Ուր կապարն յոսկի, նիւթն յոգի
դառնայ...:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Լրատու — արուեստ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՌԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՔԵՄՊՐԻՃ, ՄԷՍ. - Մէկ ձայնագրութիւնները կը ծանուցանեն թէ պատրաստած են Հայկ. Թառի Արուեստը. 72 վայրկեան տեւողութեամբ այս ձայնագրութիւնը կը ներկայացնէ Հայաստանի լաւագոյն թառահար՝ Յովհաննէս Դարբինեանի հայկական ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութեան մեկնաբանումները: Մեսրոպ Մաշտոցի, Կոմիտասի, Աստուածատուրեանի ինչպէս նաեւ Դարբինեանի ստեղծագործութիւններէ բաղկացած է այս ձայնագրութիւնը:

Հայկական Թառի Արուեստը
(CD - $17, Cassette - $12).
MEG Recordings,
P.O.Box 412, Cambridge, MA. 02238
Tél. (617) 494-0877 - Fax (617) 489-1094.

PUBLICATIONS REÇUES

LA VENEZIA
DEGLI ARMENI
Sedici secoli tra
STORIA E LEGGENDA

ALERAMO HERMET

Mursia, Milano 1993.

ԲՈՒԺԱՐԱՐ ՍՆՆԴԵՂԷՆՆԵՐ

ՍՄԲՈՒԿԸ

Սմբուկը կը յանձնարարուի սննդականոնի հետեւողներու, պայմանաւ որ չտապկուի, այլ խորովուի:

Գնելու ատեն, պէտք է ընտրել պիրկ եւ փայլուն կեղեւով թարմ սմբուկներ: Հինցած սմբուկը աղիքային խանգարումներ կը պատճառէ:

ՍՈԽԸ

Հարիւր կրամ չոր սոխը կը պարունակէ 46 ջերմոյժ, իսկ նոյն քանակութեամբ թարմ սոխը՝ 41 ջերմոյժ: Հարուստ է Ա եւ Սէ կենսանիւթերով, կիրով, ֆոսֆորով եւ երկաթով:

Սոխը մանրէներ սպաննելու յատկութիւն ունի, մանաւանդ բերնին եւ աղիքներուն մէջ գտնուող մանրէները:

Կեղուած կամ մանրուած սոխը յանձնարարելի չէ երկար ժամանակ պահել, քանի որ ան շուտով կը նեխի ու թունաւոր կը դառնայ վնասելով մարմնին, մանաւանդ երիկամներուն:

Սոխը կը դարմանէ հարբուխը, արեան տկարութիւնը, յօդացաւը եւ ուժ կը հայթայթէ յոգնած անձերուն:

Սոխը հին Եգիպտացիներուն գլխաւոր դեղն էր եւ կ'օգտագործուէր ժանտախտն ու քոլերան կանխարգիլելու համար:

Մէջքի ցաւի պարագային, փուռի մէջ եփել սոխ մը, ճզմել եւ տաք վիճակով դնել ցաւող տեղին վրայ: Իսկ գլխու ցաւի պարագային, հում սոխը շերտել եւ ճակատին վրայ կապել: Ականջի ցաւերը մեղմացնելու համար, սոխի հիւթին մէջ թաթխուած բամպակ մը զետեղել ցաւող ականջի ցաւերը մեղմացնելու համար, քանի մը կաթիլ սոխի գաղջ հիւթը կաթեցնել հիւանդ ականջին մէջ:

Ջղային տագնապի պարագային, սոխը կիսել եւ հոտել:

Ճանճերը ձեռքէ հեռացնելու համար, սոխը կիսել եւ ձեր մօտ զետեղել:

Հարբուխի պարագային, բաժակ մը ջուրի մէջ թրջել փոքր մանրուած չոր սոխ եւ օրուան ընթացքին քանի մը բաժակ այդ հիւթէն խմել:

Յօդացաւի բուժման համար, մէկ լիթր ջուրի մէջ քառորդ ժամ եռացնել երեք հատ կտրտուած սոխ, կեղեւով միասին, ապա քամոցէ անցընել եւ մէկական բաժակ խմել առտու եւ իրիկուն:

Պրոնշիթէ, անքնութենէ, աղիքային խանգարումներէ եւ շաքարախտէ տառապողներ պէտք է յաճախ ուտեն հում սոխով աղցաններ:

ՍՏԵՊՂԻՆԸ

Հարիւր կրամ ստեպղինը կը պարունակէ 42 ջերմոյժ, Ա, Սէ, Տէ Պէ, Պէ կենսանիւթեր եւ հանքային տարրեր, ինչպէս ֆոսֆոր, ծծումբ, քլոր, սոտիում, փոթասիում, մակնեզիում, կիր, երկաթ, մանկանէզ եւ նիքէլ:

Բանջարեղէնին մէջ ո՛չ միայն ամէնէն անուշիկը, այլեւ ամէնէն կենսատուն է:

Հրաշալի է տեսողութեան համար եւ յանձնարարելի է մանաւանդ սակաւարիւնութենէ տառապողներուն, որոնք նախընտրաբար պէտք է խմեն ստեպղինի հիւթը:

Լեարդի հիւանդութիւն ունեցողներու համար հրաշալի դեղ - սնունդ մըն է: Առատօրէն ստեպղին պէտք է ուտեն դիեցընող մայրերը, տկարակազմ մանուկները եւ աճման շրջանի մէջ գտնուող երախաները: Ակռայ հանող երախաներուն փոխանակ կարծր առարկայ տալու, նախընտրելի է քերթուած եւ մաքրուած ստեպղին մը տալ, գայն կրծելով ակռաները դիւրաւ հանելու համար: Ստեպղինը կ'ուշացնէ դէմքի կնճիռներու գոյացումը եւ կը կանոնաւորէ աղիքներու աշխատանքը:

Ստեպղինին մէջ գտնուող քարոտին հիւթը մաշկին հաճելի թուխ գոյն մը կուտայ:

Նախընտրելի է ստեպղինը չկեղուել ի հարկին թեթեւօրէն քերթելով, այլ պարզապէս լուալ, որովհետեւ հանքային աղերու եւ կենսանիւթերու կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի կեղեւին մէջ:

ՎԱՐՈՒՆԳԸ

Հարիւր կրամ վարունգը կը պարունակէ 17 ջերմոյժ: Ամէնէն քիչ սննդարար բանջարեղէնը կը համարուի: Ծանուցուած է իբր մէզը խթանող սննդամթերք: Վարունգը կը նպաստէ մազի աճման, շատ աղեր եւ ծծումբ պարունակելուն շնորհիւ:

«Ս. Փ.»

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ես նոյնինքն Զուհաճեանէն լսած եմ «Լուսնակին» պատմութիւնը, թէեւ շատ տարիներ յետոյ, արդէն ալեհեր կին, քանիցս ինքը ինծի պատմած է իր կեանքին շահեկան մանրամասնութիւնները:

Ժողովուրդի աղջիկ, առանց հօր մեծցած, շատ համեստ պայմաններու մէջ, օժտուած հիանալի գեղեցկութեամբ, եւ բիւրեղային սոփրանոյի ձայնով մը, հեռաւոր արուարձանի մը մէկ անկիւնը ապրած է որ օր մը բախտը ժպտի իրեն:

Երաժշտասէր մը, ծանօթ այդ մասնաւոր աղջկան յատկութիւններուն եւ մանաւանդ ձայնին, զինքը ներկայացուցած է Զուհաճեանին: Երգահանը դմայլած է անոր աստուածային այդ ձիրքին, դգուող թաւշափափուկ հնչիւններուն, հակառակ բոլորովին անվարժ ըլլալուն: Անխոնջ վարպետը ամէն ջանք ի գործ դնելով, աշխատցուցած է եւ վարժեցուցած է անփորձ դերասանուհին եւ մարզած ձայնը գիշեր ու ցերեկ:

Անոր ժամանակակից շատերէ լսած եմ թէ այդ աղջկան առաջին երեւումը թատերաբեմին վրայ, Լէպլէպիճիին օփերէթին մէջ, յայտնութենէ, յաջողութենէ աւելի բան մը եղած է: Կէտիկ - Փաշայի թատրոնը դղրդացած է ժողովուրդին բուռն ցոյցերէն եւ օթեակներէն մեծ անձնաւորութիւններ, հայ, թուրք, յոյն, թանկագին նուէրներ տեղացուցած են տիվային գլխուն:

Երկար գանգուր մազերով, փայփլուն հագուստներով դերասանուհին, որուն տրուած է բանաստեղծական անուն մը «Լուսնակ» թէեւ քիչ մը անվարժ, յուզումէն դողդղուն, քանիցս կանչուած է բեմ, խելայեղ ծափերու մէջ:

Բաւական ատեն անձնաւորութիւն մը դարձած է «Լուսնակ» Պոլսոյ մէջ. պտոյտի վայրեր զինքը տեսնելու համար մինչեւ անգամ մեծ տիկիններ գիրար հրմշտըկած են: Ճշմարիտ գիսաւոր աստղ մը արեւելքի երկինքին վրայ: Ան բոլոր իրեն եղած պատիւները բնական գտած է, իրբեւ ճշմարիտ արուեստագիտուհի չոայլ եղած է, նոյնիսկ մսխող, մէկ ձեռքով առածը միւսով վատնող եւ միշտ անհունապէս բարի իր ընկերակիցներուն հանդէպ: Նեղուած է մշտնջենական հետապնդումներէն որոնց ենթարկուած է իբրեւ գեղեցիկ աղջիկ եւ դերասանուհի, «Լուսնակ» ամուսնացած է իրենց խումբէն դերասանի մը հետ: Կարճ տեւած է այդ միութիւնը, մէկ քանի տարի յետոյ բաժնուած են իրարմէ:

Ի վերջոյ Նորատի կինը հակառակ ինքզինքը միմիայն արուեստի տալու մտադրութեան, բուռն կերպով սիրահարած է Իտալիայէն նոր վերադարձած բժիշկի մը, եւ մոռցած ամէն բան, դեր, թատրոն, երգ, արուեստ, ապրած է անոր հետ: Սիրած է այդ երիտասարդը իր արեւելքի աղջկան հրաբորբոք հոգիով:

Եւ այդ երիտասարդը, բժիշկ Օրմանեանն է որուն ընտանիքը, մայրը մանաւանդ, ինչպէս եղբայրը Օրմանեան Սրբազանը, դէմ կեցած են անոնց ամուսնութեան:

Տարիներ անցուցած են միասին հեռաւոր գիւղի մը մէջ, Մալ - Թէփէ, ուր Տօքթոր Օրմանեան սակայն տեւականապէս բնակած չէ:

Օրմանեան ընտանիքը եւ բարեկամներ կամաց կամաց համոզած են բժիշկը այլեւս խզել այդ կապը եւ իրեն ընկերուհի առնել ընտրեալ ընտանիքի մը մէկ աղջիկը:

Սկիզբները սէրը ի դերեւ հանած է այդ ջանքերը: Բայց տակաւ մայրական պընդումները սկսած են սառ ջուր թափել հրաշունչ զգացումին վրայ, միւս կողմէ Լուսնակ կորսնցուցած իր թատերական prestige-ը, իր սիրահարին աչքին շլացուցիչ ըլլալէ դադրած է, ինչպէս երբեմն:

Այդ դրուագը իր կեանքին, Լուսնակ ինծի կը պատմէր խոր յուզումով եւ կենդանի պատկերներով, եւ կը խնդրէր ինծմէ օր մը գրել այդ ամէնը եւ ես խոստացած էի իրեն:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

Նապաստանութիւնը եւ դրամական տագնապը:

ՍԵՐՊԻՈՅ ընտրութիւններուն ձեռնպահներու համեմատութիւնը բաւական զգալի եղած է, բայց եւ այնպէս Միլոսեվիչի Սերպ Ընկերվարական կուսակցութիւնը գլուխը կը հանի առաջին արդիւնքներուն ձայներու շուրջ 30%-ով, հակառակ երկրին տնտեսական ծանր տագնապին: 7 միլիոն Սերպեր պէտք է ընտրէին Խորհրդարանին 250 երեսփոխանները 5163 թեկնածուներու միջեւ: Դէտերու եւ տեղացիներու համաձայն բաւական խարդախութիւններ կան, տեղ-տեղ քուէարկողներու ցանկերուն մէջ մեռեալները ողջերէն աւելի էին եւ նման բաներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ կ'ամրապնդեն իրենց յարաբերութիւնները: Վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի պաշտօնական առաջին այցելութեան առթիւ Անգարա, խօսակցութեան նիւթերը եղած են համագործակցութիւնը ապահովութեան հարցերու շուրջ, ի մասնաւորի՝ ՓԳԳ-ի: Անգարա իր գոհունակութիւնը յայտնած է Լիբանանի չէզոքարար դերքին նկատմամբ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ: Ներկայիս գործունեայ բնակչութեան 10%-ի համեմատութեան իջած է: Դեկ. 1-ին, 2 միլիոն 815.900 գործազուրկ կար, ինչ որ ամէնէն ցած թիւն է 1992 Օգոստոսէն ի վեր: Ըստ կառավարութեան տնտեսական բարելաւման հետեւանք է:

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԸ Թրքական օդուժի յարձակման մը հետեւանքով 200 Քիւրտեր գոհուած են Մադի-գորի շրջանը, ըստ Անգարայի պաշտօնական աղբիւրներուն:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ գաղթականներուն վիճակը ողբերգական է, ինչպէս հաստատած է Ֆրանսայի Մարդասիրական Գործունէութեան Նախարարուհին՝ Տիկին Լիւսէթ Միշօ-Շըվրի: Տեղահան բնակչութեան բուն թիւը կարելի չէ ճշդել, 210 հազարէն 300 հազարի միջեւ է: Աբխազիայէն միայն 100 հազար հոգի փախած է Սուխումիի անկումէն ետք:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հաւաքածոյին աճուրդով վաճառքը արտակարգ յաջողութիւն մը արձանագրած է Դեկ. 17-ին, Տռուօ (աղդը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Դեկ. 16-ի թիւին մէջ), 27 միլիոն Ֆրանքի հասնելով: Ամէն ինչ աւելի սուղ ծախուած է քան գնահատանքի գիները: Օրինակ 4-էն 600 հազար Ֆր. գնահատուած Կիւսթաւ Մորոյի մէկ ջրանկարը 1 միլիոն 520 հազարի վաճառուած է:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30-ին ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս. Ստեփանոս Նախասարկաւագին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի յարգանս սարկաւագներուն, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs (enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :

— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

— *Parking assuré* —

ՎՐԻՊԱԿ

«Կիլիկիան նոր աշխարհի մէջ» յօդուածին Ա. մասին (Դեկտ. 15, Գ. էջ Բ. սիւնակ) «դալանց թուղթ» կարդալ՝ դաշանց թուղթ»: Բ. մասին մէջ (Դեկտ. 16, Բ. էջ, Ա. սիւնակ, Գ. պարբերութիւն) «Եսայի Եղիցի» կարդալ՝ Եսայի ՆՉԵՑԻ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ – Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

– Նոր տարուան յատուկ ճԱՇ
– Պարերեկոյթ:
– Նուագախումբ, քօթիյօն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e
Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :
— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.
à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents	+14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans		= 1.200 F. + voyage
3-9 ans		= 800 F. + voyage
- 3 ans		= gratuit.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION D'INFORMATIONS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France convie toutes les églises et les associations à une réunion d'informations pour le lancement de sa campagne «Aide Alimentaire» pour les soldats de l'Arménie.

et Mercredi 22 Décembre à 20h30 à la M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Toutes les personnes intéressées sont cordialement invitées.

Soyez solidaires — soyez présents.

[illegible]

Արձանագործ – Նկարիչ

ՐԱՖՖԻ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի

գործերը կը ցուցադրուին Եան'ց Ակումբ մինչեւ Դեկ. 30 (Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 12 – 18 եւ 19 – 21, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 15 – 18):

5, avenue Reille, Paris 14e

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի նորակազմ «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը շարունակէ՝ կատարել ամէն

– Երկուշաբթի ժամը 20 – 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

– Հինգշաբթի ժամը 21 – 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. – 38 – 87 – 58 – 82

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ

Ամերիկայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած սիրուած երգիչ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի

եւ իր նուագախումբին

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8, ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

« *L'Orée du Bois* »ի շքեղ սրահներուն մէջ

(Porte Maillot)

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

45 08 43 10 (գրասենեակի ժամեր) կամ 44 05 92 12 թիւերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յակոբեանէ 5.000 Ֆր. իր միօրեայ դպրոցին համար:

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հայաստանի ու Ղարաբաղի օգնութեան եւ Կապոյտ Խաչին. – Տիկին Ճէմիլա Մալփաս 2.000 Ֆր., Պ. Ալէն Գույումճեան 1.500 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Քէնտէրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Շահինեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Կոստանեան 300 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակոունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տիկին Կաչարեանէն: Սահակ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ժագ Թէրզեանէ 500-ական Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Օր. Սեդա Ուստուլիկեանէ իր ծնողաց՝ Փանոս եւ Նուբիկ Ուստուլիկեանի յիշատակին:

CALENDRIER DES REPRESENTATIONS DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● DONADZAR (SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)

— Le Dimanche 26 Décembre à 17 heures précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

— Le Samedi 8 Janvier au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e

* 1° représentation à 14 heures précises

* 2° représentation à 16 heures précises.

● LA TANTE DE PARIS (COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)

— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.

Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.

N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS, VENEZ NOMBREUX

GRANDE TOMBOLA

Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.

1er prix : 1 Renault Twingo

et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis

Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI 22 DECEMBRE 1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.221 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.221

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տակաւին վերջնական արդիւնքները չհրապարակուած իսկ, քաղաքական մեկնաբաններու վերլուծումներուն նիւթ կ'ըլլայ Ռուսաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնները:

Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին մէջ «Ժողովրդավարներու ձախողութիւնը» խորագրուած գրութիւն մը առաջին վերլուծումներէն է անակնկալ արդիւնքներուն:

Մեծագոյն անակնկալը, անշուշտ, Ժիրինովսկիի կուսակցութեան յաջողութիւնն է. անոր որ ինքզինքը ազգ.- ընկերվարական կը հռչակէ, ինչպէս ատենին ըրած էր Հիթլէր:

Պէտք չէ մոռնալ որ ընտրապայքարի թերութիւններուն հետ, այս արդիւնքին մէջ դեր ունեցած է նաեւ ընտրողներու բանի մը ի նպաստ քուէարկելէ աւելի, բանի մը դէմ քուէարկելու տրամադրութիւնը. ու հոս, այդ «դէմ»ը ուղղուած էր համայնավարամէտ ուժերուն:

Ժողովրդավար - բարեշրջողները հաշւի չառին նաեւ Սեպտեմբեր - Հոկտեմբերեան օրերը. վերջ տալով նախորդ Խորհրդարանին գոյութեան, կորսնցուցին հակառակորդ մըն ալ որ թէեւ արգելք էր իրենց աշխատանքին, բայց միեւնոյն ատեն կը զօրացնէր իրենց դիրքերը: Այդ վտանգը վերջ գտնելով, ընտրողներուն բոլոր դժգոհութեան համար միակ հասցէ մնաց իշխանութիւնը:

«Իզվեստիա»յի մեկնաբանը կարեւոր կը նկատէ որ ժողովրդավար կուսակցութիւնները Խորհրդարան մուտք գործեն բարեշրջումներուն նպաստաւոր լայն համախմբում մը ստեղծելու համար: Ֆաշիստ սպառնալիքի մը դէմ լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ ատիկա:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՛նչ կը մտածեն համայնավարները ընտրութեան արդիւնքներուն մասին. հաւանաբար իրենց յաջողութեան ապացոյցը կը նկատեն զանոնք, որովհետեւ մեծ մասով միացած էին Փաշիստներու ամէնէն արմատական խմբաւորումներուն ու իրենց քննադատութիւններուն գլխաւոր թիրախներն էին ժողովրդավարներն ու անոնց բարենորոգչական քաղաքականութիւնը: Այս պարագան տխուր վերյուշով մը միտք կը բերէ Հիթլէրի յաջողութեան նախօրեակի Գերմանիան ուր համայնավարները աւելի բուռն կերպով կը յարձակէին ընկերա-ժողովրդավարներուն, քան՝ նացիներուն: Ու ամբողջ աշխարհը գիտէ թէ ի՛նչ ծաւալի աղէտով մը վերջ գտաւ այս համակրանքը նախ համայնավարներուն, ապա բովանդակ Գերմանիոյ համար: Բարեբախտաբար, Ռուսաստանի պարագային կարելի չէ ամէն ինչ վերջացած նկատել. անոնք որոնք չեն ուզեր որ իշխանութիւնը Փաշիստներու ձեռքն անցնի, երկու տարի ունին տակաւին գործի անցնելու համար, մինչեւ նախագահական ընտրութիւնը: Այդ միջոցին համայնավարները պիտի փոխե՞ն արդեօք իրենց կեցուածքը, թէ պիտի ընթացք տան կարգ մը նախատեսումներու, որոնց համաձայն, դաշնակցութիւն մը անհաւանական չէ Համայնավար կուսակցութեան ու Ժիրինովսկիի Ազատական ժողովրդավար կուսակցութեան միջեւ. եթէ այս վարկածը իրականանայ, առնուազն վերջ պիտի գտնեն խարկանքները թէ Համայնավար կուսակցութիւնը ձախակողմեան խմբաւորում մըն է:

Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարներուն, սխալ պիտի ըլլայ կարծել թէ Ժիրինովսկին եւ Փաշիստներն են իրենց միակ թշնամիները. պէտք է գիտնան նաեւ պայքարիլ իրենց յաւակնութիւններուն, մեծամտութեան ու անլրջութեան դէմ:

Լրագրողը յանցանքի բաժին մըն ալ կը հանէ իր պատկանած մարզին. մամուլի մարդիկը չեն ըրած հարկաւորը որպէսզի ընտրողները ըմբռնեն թէ Ժիրինովսկի Փաշիստ մըն է եւ իշխանութեան հասնելու համար միջոցներուն մէջ խտիր չի դներ: Ան արդէն մտադրութիւն յայտնած է Կրեմլին հաստատուելու, յառաջիկայ նախագահական ընտրութենէն ետք: Այս բոլորին հետ, Սահմանադրութեան միայն տկար մեծամասնութեամբ մը վաւերացումը մեծ յոյսեր չի տար որպէս կայունութեան եւ ժողովրդավարութեան երաշխիք: Մանաւանդ, Չեռնոմիրտինն ու Կայտարը իրենց աթոռներէն զրկելու Ժիրինովսկիի մտադրութիւնը, նոր Խորհրդարանին աշխատանքը խոչընդոտելու սպառնալիք կը նկատուի. սպառնալիք որ կուգայ հակակառավարական ուժերուն կողմէ: Վախ կայ որ անոնց միաբանութիւնը զարկ տայ քաղաքական ճակատումներու ու խոր անկայունութիւն մը պատճառէ երկրին:

Ամբողջ հարցը հոն է որ բարենորոգչական - ժողովրդավար շարժումները գիտակցին պահին կարեւորութեան ու գիտնան անհրաժեշտ քայլերուն դիմել, առանց յապաղելու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ թակարդ-կառքի մը պայթումէն 2 հոգի մեռած է եւ 130 հոգի ալ վիրաւորուած, Դեկ. 20-ին, Երկուշաբթի իրիկուն: Ոճրափորձը գործուած է Քաթայէպներու կեդրոնատեղիին առջեւ, որ քարուքանդ եղած է: Արարքին ատեն (ժամը 18.10) ժողով կար ներսը եւ երկու մեռեալները կուսակցութեան անդամներ են: Ըստ կուսակցութեան քարտուղարին՝ Քարիմ Բագրատունի, քաղաքական Բիւրոյի անդամ մը՝ Անթուան Պասքլինի եւ Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ՝ Միշէլ Տաու երկու զոհերն են: Երկար ատեն է, Պէյրութ հանդարտած կը թուէր եւ հակաքրիստոնեայ այս ոճրափորձը «Լիբանանի դէմ ոճիր մըն է» ըսած է Ներքին նախարարը՝ Պէշարա Մերհէժ:

ՄԻԼՈՍԵՎԻՋԻ կուսակցութիւնը յաղթեց ընտրութիւններուն, ինչպէս կը յայտնուէր առաջին մասնակի արդիւնքներէն: Թէեւ արդիւնքները վերջնական չէին Դեկ. 21-ին, բայց կ'ըսուէր թէ ձայներու 34%-ը ստացած է նախագահին Ընկերվարական կուսակցութիւնը:

ԻՐԱՆԻ փոխ-նախագահ՝ Հապիպիի այցելութիւնը Անգարա, պիտի ծառայէ երկու երկիրներու յարաբերութեանց ամրապնդման, ի մասնաւորի ՓՔՔ-ի դէմ պայքարին մէջ:

ՄԻԹԵՐԱՆ ԲԱՐԻ ԿԱՄԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՄԱՐ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՆՓՈԽԱՆՑԵԼԻ ՄԷԿ ՄԱՍՆ Է»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍՈՎԻ ԵԶՐԻՆ Է Կ'ԸՍԷ ՏԻԿԻՆ ՊԵՐԹԻՆԻ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 20-ին է որ նախագահ Ալիեւ՝ «Բարեկամութեան փոխադարձ հասկացողութեան եւ գործակցութեան» դաշինքը կը ստորագրէր Ֆրանսայի հետ, ինչպէս ըրած էր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան անցեալ Մարտին: Այս հանդիսաւոր արարողութեան աւարտին է, Էլիզէ, որ նախագահ Միթերան կոչ ըրած է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի որպէսզի բարի կամեցողութեան փաստը տան: Ֆրանսայի նախագահը խօսքն ուղղելով Ալիեւի, ըսած է նաեւ՝ «Ղարաբաղի կռուախնձորին մէջ, ադրբեջանական հողին վրայ է որ, այսօր, մեծ դժուարութիւններ կը յայտնուին»: Նախագահը արտայայտած է՝ «այն մեծ մտահոգութիւնը զոր Ֆրանսայի կը պատճառէ Ղարաբաղի կնճիռը» եւ ցաւ յայտնած է բնակչութեանց կրած տառապանքներուն համար: Շեշտելով հանդերձ այն լաւ յարաբերութիւնները զորս Ֆրանսա ունի Հայաստանի հետ, Միթերան ընդգծած է շեշտակի՝ «Չենք ընդունիր սահմաններու փոփոխութիւնը զինու ճամբով, ոչ ալ ինքնորոշման կնճիռի մը կարգադրութիւնը ուժի միջոցաւ: Կը մաղթենք որ ձեր երկրին անկախութիւնն ու գերիշխանութիւնը յարգուին»:

Փոխադարձ ելոյթներէն առաջ, Ալիեւ մէկ ժամ քառորդ մը խօսակցութիւն ունեցած էր Միթերանի հետ, որմէ ամբողջովին գոհ մնացած էր: Իր կարգին խօսք առնելով, ըսած է. - «Զգացի ձեր անկեղծ փափաքը օգնելու Ադրբեջանի որպէսզի դուրս ելլէ այս կացութենէն»: Ադրբեջանի նախագահը կրկին շեշտած է իրաւունքի նախապատուութիւնը եւ սահմանագծումներու անբռնաբարելիութիւնը, Ադրբեջանի փարումը ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի Փարիզի ուխտին (զոր ստորագրեց այս այցելութեան առթիւ) սահմանած միջազգային սկզբունքներուն: Նախքան նախագահ Միթերանը Բաքու հրաւիրելը, Ալիեւ կրկնած է նաեւ թէ միշտ հաւատարիմ պիտի մնան խաղաղութեան եւ ապահովութեան սկզբունքներուն, մարդկային իրաւանց յարգանքին, ժողովրդավարութեան եւ քաղաքական բազմազանութեան:

Ադրբեջանի նախագահը բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է իր այս առաջին այցելութեան առթիւ: Նոյն օրը, Դեկտ. 20-ին, հիւրը եղած է Ֆրանսական դիւանագիտական մամուլի ընկերութեան եւ հոն ալ խօսք առնելով շեշտած է. - «Ղարաբաղը անփոխանցելի մասն է Ադրբեջանի»: Աւելցուցած է թէ Ադրբեջանի ծոցին մէջ, Ղարաբաղը կրնայ իր ուզած իրավիճակը ունենալ: Պէտք է այս հարցը լուծել, ըսած է Ալիեւ քաղաքակրթուած ձեւով, շնորհիւ ի մասնաւորի Մինսկի խմբակին ջանքերուն (ի դէպ՝ Ադրբեջանն է որ մերժած է այդ խումբին վերջին առաջարկները): Ալիեւ կ'ըսէ որ այսօր Ադրբեջանի հողամասին 14.000 ք. քիլոմեթրը Հայերու ձեռքն է (Ղարաբաղը՝ 4.000 ք. քիլոմեթր է), թէ ցարդ 18 հազար մեռեալ կայ, մէկ միլիոն գաղթական: Ապահովութիւն կուտայ որ Ադրբեջանը դեմոկրատ եւ աշխարհական Պետութիւն մը դառնալու ճամբուն վրայ է, արեւմտեան մօտէլով:

Այս ելոյթներուն առթիւ թերեւս մասնաւոր նկատողութիւն մը չկայ ընելիք:

Ալիեւ ըսած է ինչ որ կ'ակնկալուէր որ ըսէ: Միթերանի ելոյթին մէջ, կարելի է, քիչ մը լաւատեսութեամբ, դիտել երկու դրական կէտեր: Մէկը կը վերաբերի՝ ինքնորոշման այս կնճիռին տարազը, որ անուղղակի ինքնորոշման իրաւունքի մը ճանաչումն է, երկրորդն ալ՝ «ձեր երկրին անկախութիւնը եւ գերիշխանութիւնը» բանաձեւումն է, ուր չկայ հողային ամբողջականութեան մը նախադասութիւնը:

Աւելցնենք որ Դեկտ. 21-ին միայն «Իւմանիթէ» եւ «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'արձագանգէին այս այցելութեան:

Ղարաբաղի հարցին ամէնէն աւելի կ'անդրադառնար համայնավար պաշտօնաթերթը որ կը խորագրէր՝ «Bakou plaide pour sa souveraineté au Nagorny-Karabagh» եւ կուտար վերոյիշեալ լուրերը: Կը յիշէր նաեւ որ Ալիեւ ըսած է թէ այլեւս «բացէ ի բաց պատերազմ մըն է», «պատերազմ մը զոր Հայաստան նեցուկ ունենալով Ռուսաստանը շահելու վրայ է, օրէ օր քիչ մը աւելի ադրբեջանական հող կրծելով»: Հանդիպումներու կարգին, Ալիեւ կը տեսնուէր Ռոն Փուլէնքի, Էլֆ - Աքիթէնի (քարիւղ) ղեկավարներուն հետ:

Անկախ այս լուրէն, «Իւմանիթէ» միակն էր մեր տեսած թերթերէն որ կ'արձագանգէր Ալանտ կղզիներու հանդիպումին (3 խորհրդարանական պատուիրակութիւններու որոնց մասին գրեցինք): Կը գրէ թէ Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի խորհրդարանականներ Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի հանդիպում կ'ունենան Ալանտ: Խօսակցութիւնները կազմակերպուած են ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական ժողովին, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան եւ «Խաղաղութեան համար Ալանտ Հիմնարկ»ին կողմէ:

«Քոթիտիէն» կարճ կ'անդրադառնայ Ալիեւի այցելութեան եւ կ'արձագանգէ անոր կարգ մը յայտարարութիւններուն:

Քիչ անդին, թերթը կը հաղորդէ ուրիշ լուր մը խորագրուած. - «Հայաստան՝ սովի ուրուականը» հիմնուած «Համաշխարհային Ուտեստեղէնի Ծրագրի» (ՓԱՄ) գործադիր նախագահ՝ Տիկին Քաթրին Պերթինիի տեղեկագրին վրայ: Ան կ'ըսէ թէ հազարաւոր գաղթականներ «նախասով» վիճակի մէջ են, եթէ ստիպողական օգնութիւններ չհասնին: Ըսած է թէ դրամական օգնութիւն պէտք է ըլլայ, որպէսզի օդանաւերէ կարելի ըլլայ սնունդ հասցնել որոշ շրջաններ:

*

Ալիեւի այցելութեան առթիւ Ֆորումի յայտարարութիւնը լոյս տեսած է որպէս ծանուցում «Մոնտ»ի մէջ (Դեկտ. 21): Բողոքի յայտարարութիւններ ըրած են նաեւ Հ. Յ. Դ. (որ յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսա, շնորհիւ իր պատկերին եւ վայելած ճառագայթումին Ալիեւի հետ հանդիպման պատեհութիւնը կ'օգտագործէ վճռական գործունէութեան մը ձեռնարկելու տարածքային միջնորդութեամբ, այս կնճիռին լուծման համար), Ֆրանսա - Ղարաբաղ միութիւնը (Տէսին): Պալատիւրի նամակ մըն ալ ղրկած է Ֆ. Ռոշըպ-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Շուշի։

Շուշին կը յանձնէ իր աւերակներէն ու եօթանասուն տարուան չնչահեղձ գոյութենէն։ Սակայն դանդաղ է այս զարթօնքը, շատ հասկնալի պատճառներով։ Բայց կարեւորը այն է որ կեանքը կը վերադառնայ ու քայքայուած փողոցներու եզերքներէն ցիր ու ցան բնակիչներ կը շարժին ու կը բարեւեն իրար։ Անշուշտ դեռ չկայ կենսունակ քաղաքի մը յատուկ աճապարանքը, պատուհաններէն դուրս կախուող հետաքրքիր դէմքեր դեռ չեն երեւիր, սակայն ժամանակի հարց է ատիկա, կ'ապահովցնեն տեղացիք։

Տիրական երեւոյթը այդ բուռ մը քաղաքացիներու եւ երկրի ղեկավարութեան որոշումն է հոգի, միտք ու մարմին վերականգնելու երբեմնի ճոխ այդ քաղաքին մէջ որ հին դարերուն Վարանդա գաւառի բնակիչներուն դիմադրական ուժին միջնաբերդը եղած էր ու հիմա՝ ամբողջ Ղարաբաղի հայութեան ու Հանրապետութեան ոգեկան վերածնունդի խորհրդանըշանը։

«Ադրբեջանցիք իրենց ականջին ետեւը կը տեսնեն՝ Շուշին չեն տեսներ» կարելի է ըսել, կրկնելով Ստալինի նշանաւոր խօսքը վերջին պատերազմին Գերմաններու Ստալինկրադ քաղաքը գրաւելու մասին։ Անշուշտ տխուր է կմախքային երեւոյթը քաղաքին (ահաւոր ըլլալու է անոր վիճակը լուսնկայ գիշերով, ձմրան ցուրտին...) ու վառ երեւակայութեան պէտք չկայ վերատեսնելու համար 19-րդ դարու իր մշակութային ու ընկերային փայլուն կերպարանքը, կրթական եւ արդիւնաբերական հիմնարկներու եռուզեռը, ցեղերու եւ լեզուներու կատարեալ Բաբելոնեան աշտարակը ու Կովկասեան տիպարներու գունագեղ մոզայիքը։ Եղերական է մասնաւորաբար Ս. Ամենափրկչեան (Ղազանչիներու) եկեղեցին որուն միայն մերկ պատերն ու գմբէթին մէկ մասը մնացած են՝ վկայելու անոր երբեմնի փառահեղ գեղեցկութեան մասին։ Քանի քանի «Հըրաշափառ» փառահեղ պատարագ, բարձրաձայն ու գաղտնի աղօթք պէտք է լեցնեն անոր հսկայ մարմինը, քանի քանի խունկ մոմ պէտք է մխան եւ մաղ սրտեր հոն ապաստան գտնեն որպէսզի այդ պատերուն մէջ ոգիին կեանքը սկսի շարժիլ ու իր հրաշքը գործել։ Եւ տեղին է խորհրդածել թէ այդ հաւատքը պիտի բեղնաւորէ՞ գալիք սերունդներու երեւակայութիւնը ու պիտի ամոքացնէ՞ անոնց կեանքի որակը այդ դաժան բնութեան օրէնքին տակ...։ Եւ տակաւին հարց է թէ անցնող տասնամեակներու լուռ, անզօր բարկութի՛ւնը բռնատէր իշխանութեան դէմ եւ այժմու բարձրաղաղակ կատաղութիւնը ադրբեջանցի ժողովուրդին ու ղեկավարութեան դէմ ինչքա՛ն թոյն պիտի կուտեն այսօրուան այդ ուրախ բոպիկ ու կենսախայտ պատանիներուն որոնք կը ցատքոտեն Շուշիի ու Ստեփանակերտի դպրոցներու, անցքերու եւ բակերու մէջ։

Պատրանք է կարծել թէ մէյ մը յաղթանակը ապահովուած ու խաղաղութիւնը վերահաստատուած՝ հայութիւնը իր մշակութային ինքնութիւնը կը վերագտնէ եւ հայկական ինքնուրոյն կեանք մը կրնայ զարգանալ դարերու վրայով՝ կղզիացած շրջակայ ժողովուրդներէն, մէջն ըլլալով Ադրբեջանցիները։ Պատմութենէն կը տեսնենք թէ մշակոյթ կոչուածը համամարդկային լեզու մըն է զոր ամէն ժողովուրդ իր բարբառով կամ ենթաբարբառով կը գործածէ որպէսզի հաղորդակցի ուրիշ ժողովուրդներու հետ։ Ուրիշ խօսքով, ամէն ժողովուրդի մշակոյթը պարզապէս մէկ բարբառն է այդ նոյն ու միակ համամարդկային լեզուին։ Այս լեզուին մէջ կան անշուշտ շրջանային խմբաւորումներ, աշխարհագրական կամ պատմական տուեալներու վրայ հիմնուած, երբեմն դրացնութեան, յաճախ ալ արիւնակցական կապերով ամրացուած։ Օրինակ՝ Միջերկրականեան ժողովուրդներու խմբաւորումը, Արեւմտեան Եւրոպայի, Ծայրագոյն Արեւելքի, Հարաւ-Սահարայի,, Կեդրոնական Եւրոպայի կամ Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդներու խմբակները կամ «ընտանիքները»։ Եւ անշուշտ՝ Կովկասեան ժողովուրդներու խմբակցութիւնը։

Այս խմբաւորումներու միջեւ գաղափարներու փոխանակութիւնը եւ առեւտուրը անխուսափելի բան է, ինչպէս եւ անհասկացողութիւնը, բախումն ու պատերազմը։ Սակայն վերջնական գործակցութիւնը ճակատագրի նման անյեղլի է։ Ու խելացի ժողովուրդ մը կամ ան որ կը դիմանայ ժամանակի խարտոցին՝ այն է որ զգացական ու ժխտական ծայրայեղ դիրքերու մէջ չի քարանար ու չայրեր բոլոր կամուրջները այլ կը հասկնայ պատմութեան օրէնքը եւ կը ծրագրէ իր ապագան, մօտիկ ու նաեւ հեռաւոր։

Ուշ կամ կանուխ, մարդկային բնական կամուրջներ պիտի հաստատուին այսօրուան ոխերիմ թշնամիներու միջեւ որովհետեւ այդ կը թուի ըլլալ պատմութեան դասը։ Հաւանաբար Արցախի եւ Հայաստանի մեր մտաւորականութեան առջեւ դրուած գլխաւոր օրակարգերէն մին ապագայի կամուրջներու հիմերը հիմակուընէ հաստատելն է, առերեւոյթ քարոզչութեան իսկ հակադրելո՛վ զանոնք։ Մարդավայել որոշումներ պէտք է տըրւին ու վէրքերը դարմանել պէտք է սկըսուի կուսի էն տաք վայրկեանին իսկ։ Երկրորդ օրէնքը՝ այն է որ ուժովին կամ յաղթողին կ'իյնայ առաջին քայլը առնել ու վեհանձնութեան ձեռք երկարել, որքան ալ անախորժ թուի այդ «ժեսթը»։ Շուշին օր մը կը հասնի իր խաղաղ փառքի դիրքին անկասկած բայց արդեօք կարելի չէ՞ ատոր առաջին քայլերը հիմակուընէ առնել (հարցականի այս ձեւով կը գործածեմ որովհետեւ նստած եմ Սիտնիի քաղքենի այս թաղի տան ապահովութեան մէջ, շրջապատուած ոչ թէ արիւնարբու թշնամիներով, այլ՝ գիրքերով եւ չեմ ուզեր անկարելի տեսութիւններ յիշել մինչ անդին հայ տղաք կենաց մահու պայքար կը մղեն։ Ես պարզապէս իմ մտաւորականի պարտականութիւնս է որ կ'ընեմ, ըսելով ինչ որ կը մտածեմ թէ ճշմարտութիւնն է)։

Արցախցիներուն լաւատեսութիւնը, զըւարթախոհութիւնը եւ խաղաղ ջիղերը ձեւով մը կը հակադրուին Հայաստանցիներու զգոյշ վերապահութեան։ Ստեփանակերտը արդէն իր համալսարանը ունի 1991-էն ի վեր, մօտ 2000 աշակերտութեամբ։ Անսահման է հետաքրքրութիւնը արտաքին աշխարհի հանդէպ։ Համալսարանի նորանցքներէն մէկուն զուարթ, արթուն ուսանողները կը կտրեն մեր խումբին ճամբան - անգլերէն լեզուի յատուկ դասարանն է, կ'ուզեն քննութիւն կատարել մեր ներկայութեան՝ փաստելու թէ լեզուն լաւ սորված են։ Եւ հոյակապօրէն կը յաջողին։ Ու բարձր տրամադրութիւնը որ կը տիրէ համալսարանի տնօրէնէն մինչեւ ուսանողները ու պատահական անցորդը ուշագրաւ երեւոյթ է այս վիրաւոր քաղաքին մէջ։ Ամէն քայլի բան մը կայ որ անողորմ պատերազմը կը յիշեցնէ սեւազգեստ ու երիտասարդ կիներու առատութիւնը, փողոցի լայնքին քաշուած սեւ ժապաւէնները նոր մեռնող զինուորի անունն ու տարիքը վրան, «դրադ» արկերու ձգած հետքերը շէնքերու վրայ, պատուհանի ապակիներու բացակայութիւնը, քանդուած մայթերն ու սալարկները։ Փաստօրէն թշնամին իր կարելին ըրած է ընկճելու այս բուռ մը մարդիկը ու չէ յաջողած։ Անկասկած շատ բան կը պարտի Արցախը Հայաստանի կառավարութեան, ինչպէս եւ Դաշնակցութեան եւ այլ կուսակցութիւններու եւ նաեւ Սփիւռքի օգնութեան, սակայն հայրենասիրութեան եւ պայքարի հոյակապ ոգին որ փարակած է ոչ միայն Հանրապետութեան բնակչութիւնը այլ նաեւ հասած Հայաստան եւ Սփիւռքի էն անմատոյց անկիւնները, հայկականութեան այս ընտիր որակը, այս գաղտնի զէնքը միայն Արցախի մէջ կրնար պահուած ըլլալ եւ միայն այս մարդոց սրտէն կրնար բխած ըլլալ (կը վարանիմ «հող»ի խօսք ընել, այդ խորհրդաւոր էութեան մասին հիմնաւոր ոչինչ ապրած ըլլալուս Սփիւռքեան իմ կեանքիս ընթացքին)։

Չեմ կրնար բաժնուիլ Ստեփանակերտէն առանց վերջին անգամ մտաբերելու, տըրտում յուզումով, Գանձասարի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ միայնակ, ամայի, շքեղ տաճարը։ Որքա՞ն ատեն մենք Հայերս անցեալի փառքի տոկոսով պիտի հպարտանանք՝ երբ հարիւրաւոր տարիներ առաջ ապրած, աղօթած, սիրած, ստեղծագործած ու իրենց գեղեցկութեանց շուքին թաղուած հայութեան եւ մեր միջեւ զգացական կապը այնքան տարտամած է։ Այդ լքուած, գրեթէ անրնակ կոթողները մեզ կը տկարացնեն, կը թուլցնեն մեր դիմադրական ուժը՝ եթէ ատոնցմէ չենք ներշնչուիր այսօր աւելի գեղեցիկը ստեղծելու համար (Գարեգին Կաթողիկոսը լաւ ըմբռնած է այս պարզ ճշմարտութիւնը - վկայ՝ իր կառուցումի հսկայ ճիգը Անթիլիասէն մինչեւ Տէր Զօր...)։ Արցախն ու հայութիւնը պաշտպանող մարտիկները զանազան ճակատներու վրայ արդեօք ոգի եւ խանդի որեւէ ուժ կ'առնե՞ն անցեալի փառքի այդ վկայութիւններէն։ Եթէ այո՝ ուրեմն Ծիծեռնավանքի, Գանձասարի, Ղազանչիներու տաճարի, Երից Մանկանց վանքի, Գտիչ վանքի, Դադի վանքի, հազարաւոր խաչքարերու եւ այլ գեղակերտ մնացորդներու ներգործութեամբ դեռ մեր ժողովուրդը շատ կ'ապրի։ (Կը մնայ մեր Սփիւռքի զանգուածները անցեալի մեր մշակոյթին հետ հաղորդ պահելու հսկայ աշխատանքը)։ Եթէ ոչ՝ ուրեմն բացօթեայ թանգարա՞ն մըն է մեր հայրենիքը, ինչպէս յաճախ կ'ըսուի...։ Ահաւոր է մտածումը։

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

«ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ» ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՏԿԱՆԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանում մի կերպ հանդարտուեց ամիսներ առաջ սկսուած ուսուցիչների գործադուլային շարժումը։ Տակաւին այն ժամանակ խօսւում էր գործադուլային կոմիտէի թիկունքին ամրապէս կանգնած կուսակցական ուժերի մասին։ Նպատակը Հայաստանեան ծայր աստիճան երերուն տնտեսական, ընկերային, «գետինը» այլեւայլ ծրագրաւորուած «միջոցառումներով» ցնցահարելն էր։ Անշուշտ, ուսուցիչների գործադուլը որոշ ժամանակ ծառայեց իր նպատակին՝ ստեղծելով հասարակական համապատասխան կարծիք, անչափ շահաբեր՝ իշխանադէմ ուժերի համար։ Իսկ հիմա, երբ փոթորկուն կրքերը ի սպառ հանդարտուել են, ինչ-ինչ հանգամանքներ որոշապէս պարզւում են «Երկիր» օրաթերթի միջոցաւ (1993, Հոկտեմբեր 30)։ Ըստ «Հայլուր»ի հաղորդման. - «Ուսուցիչների գործադուլային կոմիտէի ղեկավար Ժաննա Մանուկեանից իմացանք, որ մայրաքաղաքի ժողկրթբաժինները հրաւիրել են մի շարք դպրոցների տնօրէնների եւ պահանջել գործադուլին մասնակցած ուսուցիչների աշխատավարձից չաշխատելու համար պահումներ անել» եւայլն։ Ուրիշ ի՞նչ էին սպասում գործադուլաւորները, իրենց չաշխատանքի համար վճարուելը եռաչա՞փ, գուցէ տարադրամո՞վ։ Իսկ ամենահետաքրքրականը յիշեալ անպատուաբեր կոմիտէի ղեկավարի հաշուետուական այցն է - յատկապէս - «Հայլուր»ի, ոչ թէ «Նոյեան Տապանի» կամ «Մնարքի» գրասենեակ։

Այս փոքրիկ, բայց անչափ ընդգրկուն, «խոստումնալից» հաղորդումը այսքանով բնաւ էլ չի սահմանափակւում. - «Ժողկրթբաժինները աւելի հեռուն են գնացել՝ 100 - 600-ական ռուբլի պահումներ անելով ուսուցիչներին որպէս օգնութիւն տրուած 5000-ական ռուբլիներից։ Սա արդէն ցինիզմ է, յատկացուած օգնութիւնից բաժին վերցնում են կամ չունեւորները, կամ չինովնիկները։ Տուեալ դէպքը միանգամայն ենթակայ է քրէական օրէնսգրքի լուրջ ուշադրութեանն արժանանալու»։ Միով բանիւ, մնում է յուսալ, որ եթէ իրօք պետութիւնը աներկրայօրէն չվճարի անխոնջ ուսուցիչներին... Ազատութեան հրապարակում իրենց անցկացրած օրերի, ժամերի համար, ապա հոգ չէ, քանզի Հ.Յ.Դ.-ն իր բարեսիրական մասնաճիւղերի եւ հէնց իր թբթռում գանձարանից որոշ մասնաբաժին կը հանի մատաղ սերունդ կրթողներին։

Անշուշտ, հետաքրքիր է նաեւ թէ հանրապետական եւ շրջանային քանի՞ կրթօջախ այդ բախտին կ'արժանանայ - ծնուած, ի հարկէ «Մահ կամ ազատութիւն» աստղի տակ։ Եւ գիտէ՞ք ինչու է հետաքրքիր, սրանով գուցէ պարզ դառնայ Հայաստանում կուսակցականացուած դպրոցների թիւը։ Առաւել հետաքրքիր է թէ արդեօք այս առիթով - հաշուետուաբար - գործադուլային կոմիտէի նախագահը կ'այցելէ՞ «Հայլուր»ի գրասենեակ ու նաեւ «Երկիր»ն էլ կը տպագրի՞ իւրաքանչիւր դպրոցին բաժին հասած օգնութեան մասին։ Յուսա՞նք... այնուհանդերձ, այս կերպ Հայաստանը կերպ մը... կը սփիւռքանայ։ Հանրապետութեան որոշ ընդդիմադիր դպրոցներ կուսակցականացւում են։ Եւ սպասելի է, որ օրերից մի օր պատկից երկու դպրոցներ ազգային «գաղափարաբանութեան» տարբեր գետինների վրայ յայտնուեն։ Եւ ինչու չէ միեւնոյն դասարանում սովորեն ... դաշնակցական, համայնավար, ռամկավար եւ այլ կուսակցութիւնների պատկանող աշակերտներ, ի հարկէ, իւրաքանչիւրը շեշտելով իր ընտանեկան - կուսակցական պատկանելիութիւնը։

ԻՐԱԶԵԿ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԸ ԽԱՂԱՂԻ՞ ՍԱՐԱՅԵՒՈՆ

Պաշարուած քաղաք է Սարայեւոն ուր կը շարունակուի դարուն ամէնէն անբացատրելի պատերազմներէն մէկը եւ ուր ժողովուրդը կը շարունակէ ապրիլ, հակառակ մահուան մերձաւորութեան ու օրէ օր շեշտուող զրկանքներու։ Զարմանալի չէ հոն տեսնել լաւ օրերէ մնացած թանկագին մուշտակ մը հագուած կին մը որ ջուրի թիթեղներ կը տանի իր թաղամասը, կամ վայելչազգեստ գործի մարդ մը։ Անոնք խորհրդանիշը կը կազմեն հակառակ ամէնէն անտանելի պայմաններուն, ապրելու, տեւելու վճռականութեան։

Ձմեռը պաշարուած քաղաքը առած է իր տիրակալութեան տակ, իր ցուրտով աւելի սարսափ պատճառելով քան թշնամիին հրասայլերէն արձակուող կրակը։ Ֆրանսայի մէջ արդէն տասը հոգի մահացաւ ցուրտէն, ի՞նչ պիտի ըլլայ Սարայեւոյի հաշուեցոյցը։

Մահը, հոն, առօրեային անբաժանելի մէկ մասնիկը դարձած է. յանկարծ կը սկսին ռմբակոծումները. նախ Պոսնիացիներն են, յետոյ Սերպերը։ Յաջորդ օրը լուրերու հաղորդումին մէջ ձայնասփիւռը կու տայ զոհերուն թիւը ու կեանքը կը շարունակուի, որքան ալ տարօրինակ հնչէ սա հաստատումը քաղաքի մը համար ուր ելեկտրականութեան բացակայութիւնը արդէն անկարելի կ'ընէ շատ բան։ Ջրմուղները բանեցնելու հնար չկայ ու ժամը 17-ին արդէն քաղաքը կ'ընկղմի խաւարին մէջ։ Կազի խողովակներէն շատեր ապօրինի ճիւղաւորումներով ջանացած են կազ ունենալ, սակայն կազը կը հասնի Ռուսաստանէն, ըստ Սերպերու քմահաճոյքին։ Անոնք կ'արգիլեն աղբերու փոխադրութիւնն ալ, պատըրւակելով որ զինամթերք է ու կարելի չէ։ Ու աղբակոյտերը դիզուած կը մնան փողոցներու անկիւնները։

Այս բոլոր պարագաները կը մղեն անգամ մը եւս կրկնելու թէ բան մը պէտք է ընել ձմեռը խորանալէ առաջ, որպէսզի վերջ տրուի քաղաքին պաշարումին։ Բայց ո՛չ ամէն գնով։ Արեւմուտքցիները այլեւս կարծէք չեն վարանիր քաղաքին բաժանումի հեռանկարէն։ Ատիկա իրականութեան մէջ, օրինաւորութեան պատմուճանը հագցնել պիտի ըլլար Կարաճիչի նուաճումներուն։ Պոսնիացի մտաւորականները Եւրոպացիներուն մասին միշտ նոյն հարցումը կ'ուղղեն. ի՞նչպէս լուռ ու մունջ կրնան ձգել որ մեռնին բոլորը։ Հետաքրքրական է այս պայմաններուն մէջ տեսնել օրինակ, ծանօթ բեմադիր մը որ իր կեանքը վտանգելով Սարայեւօ գացած է, բաժնելու համար իր քաղաքացիներուն ճակատագիրը, եւ ոչ միայն այդ, անցեալ ամառ ալ բեմադրած է «Սպասելով Կոտոյին»։ Չէ՞ որ աւերակ քաղաքին բնակիչներն ալ երկար ատենէ ի վեր կը սպասեն որ յայտնուի Կոտոն, Գլինթընի կամ Միթերանի կերպարանքին տակ։

Անոնք թէեւ գիտեն այլեւս թէ Կոտոն

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 12, Կիրակի կէսօրին Եան՚ց ավումբին ճաշասրահին սեղանները ամբողջութեամբ գրաւուած էին արդէն կեդրոնականցիներով, անոնց պարագաներով ու վարժարանին համակիրներով որոնք խմբուած էին բաժակ բարձրացնելու համար Պոլսոյ դարաւոր դպրոցին երկարակեցութեան ու յաջողութեան:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Փարիզի Միութեան ատենապետ Յակոբ Կէվրէկեան· յիշեց անդարձ բաժնուած ուսուցիչներն ու աշակերտները· ոգեկոչեց յատկապէս յիշատակը Փարիզի մէջ վերջին շրջանին մահացած կեդրոնականցիներու, ինչպէս Պ· Շամիկեան, Զ· Սարեան, Ա· Տաքէսեան, աւելցնելով նաեւ Եղիշէ Այվազեանը: Ապա վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգուեցաւ անոնց յիշատակը:

Ժամը 13·30-ին, Յ· Կէվրէկեանի առաջարկով ներկաները յոտնկայս բաժակ բարձրացուցին Կեդրոնականի եւ կեդրոնականցիներու կենացը, ու սկսաւ ճաշը:

Միութեան ատենապետէն ետք խօսք առին օրուան վեթերան կեդրոնականցին 88-ամեայ Վահէ Զիլինկիրեան ու Տէր եւ Տիկին Մոմճեան: Յետոյ Սուրէն Շէրիք տեղեկատուութիւն մը կատարեց վարժարանին այսօրուան կացութեան մասին· ըսաւ թէ աշակերտներու տարուէ տարի բազմացող թիւով ու արձանագրուած յաջողութիւններով Կեդրոնականը նախանձելի դիրքի մը վրայ կը գտնուէր: Արտասանութիւններով ու երգերով ընդմիջուեցաւ ճաշը որուն ընթացքին ելոյթներ ունեցան Ալիս Մանուկեան, Սարգիս Պօղոսեան, Ռոզին Նաւասարդեան, Արմէն Տէր-Զիլինկիրեան:

Այս առիթով եղան նաեւ նուիրատուութիւններ Կեդրոնականի Ֆոնտին եւ Կ·Ս·Մ··ին: Ստեղծուած ոգեւորութեան մէջ հաւաքոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ յետմիջօրէի յառաջացած ժամերը:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 5-ին կրօնական եւ աշխարհիկ տպաւորիչ հանդիսութիւններով: Բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է սիրոյ սեղանը, ուր 2 միլիառ Թրքական ոսկի (133 հազար տոլար) հաւաքուած է Պէզճեան վարժարանին ի նպաստ: Պատարագը մատուցանած է Գարեգին Պատրիարք եւ քարոզին որպէս բնաբան առած է Եսայի Մարգարէի մէկ խօսքը՝ «Ուրեմն պարապ տեղը աշխատեցայ եւ զօրութիւններս ոչինչ տուի»: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Եկեղեցւոյ Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու նախագահած է Պատրիարքը: Բացումը կատարած է մատաղի յանձնախումբին ատենապետը՝ Արէտ Երկանեան որ յայտնած է թէ հաւաքոյթին նպատակն է հանգանակութիւն մը ի նպաստ Պէզճեան վարժարանին: Խօսք առած է Թաղային խորհուրդի ատենապետը՝ Փիլոս Եալըն եւ համառօտ կերպով տուած է շրջանի վարժարաններուն եւ Պէզճեանի պատմականը: Անցեալին վարժարանը ունեցած է աւելի քան 600 աշակերտ եւ այսօր ան միակն է որ իր գոյութիւնը կը պահէ մաս կազմելով Պատրիարքարան, եկեղեցի, վարժարան համալիրին: Ներկայիս ունի 213 աշակերտ: Փ· Եալըն տեղեկութիւններ ալ տուած է պիւտճէին մասին յայտնելով թէ մէկուկէս միլիառի բաց ունի: Մէկուկէս ժամուան ընթացքին հաւաքուած է երկու միլիառ: Գեղարուեստական յայտագիր մը ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

❦

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Թէքէեան» մշակութային Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է խնամուած տօնավաճառ մը, Նոյ· 21-ին: Բացումը կատարած է Տիկին Մարլէն Սեդրակեան: Առաջին հերթին կը պարզուէին հայերէն գիրքեր, ինչպէս նաեւ ձեռարուեստի գործեր, ձայներիզներ եւլն·, եւլն·:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Թէքէեան» կեդրոնին մէջ, Նոյ· 28-ին, նախաձեռնութեամբ ԹՄՄ-եան տեղւոյն մասնաճիւղին ներկայացումը եղած է Ժիրայր Բեաերեանի պատմագիտական վերջին հատորին՝ «Armenia under arab occupation 640 - 886 A.D.»: Բացման խօսքը արտասանած է Կարօ Բարսղամեան որ ծանօթութիւններ տըւած է օրուան բանախօսին՝ Գաբրիէլ Պասմաճեանի մասին: Այս վերջինը կատարած է գրքին վերլուծումը: Խօսք առած է նաեւ հեղինակը: Հաւաքոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

❦

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկ· 4-ին (ժողովրդային խրախճանք) եւ 5-ին (պաշտօնական հանդիսութիւն) տօնուած է Հ·Յ·Դ··եան 103-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Մոնրէալի Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Պաշտօնական հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Վարուժան Պօյաճեան, Վիգէն Թիւֆէնքճեան կարդացած է Գանատայի Կեդր· Կոմիտէին յայտարարութիւնը: Խօսք առած են յանուն զոյգ կոմիտէներուն՝ Րաֆֆի Տօնապետեան, ապա՝ Բիւրոյի անդամ Վիգէն Յովսէփեան:

❦

ՏԻԹՐՈՅԹԻ եւ ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ ալ, Լոս-Անճըլըսէն ետք, Նոյ· 18-ին եւ 22-ին գրական հաւաքոյթներ տեղի ունեցած են ի պատիւ Զարեհ Խրախունիի, անոր «Ազատերգութիւն» հատորին առթիւ: Առաջին հանդիսութեան խօսք առած են փրոֆ· Տենիս Փափազեան, տոքթ· Յակոբ Խաչիկեան, Երուանդ Ազատեան: Վերջին խօսքը առած է Զարեհ Խրախունի: Պոսթընի մէջ, գլխաւոր բանախօսը եղած է տոքթ· Նուպար Պէրպէրեան: Հոս ալ վերջին խօսողը եղած է Զարեհ Խրախունի:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-13-

ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՔ

Հաշուեյարդարով պահեստանոցի՝
ապրանքներ ունինք ամէն տեսակի:
Գնեցէ՛ք մէկ հատ, երկրորդը՝ ձրի:
Վճարումները կ'ընէք գալ տարի,
տուրքը՝ մեր վրայ, առանց տոկոսի:
Աճապարեցէ՛ք, քանզի վասնզի
սահմանափակ են տրամադրելի
որոշ ապրանքներ առաջին կարգի· --

-- Ամէն առիթի պատշաճող ճառեր,
որ կը գործածուին կէս դարէ ի վեր,
կը դիմանան դեռ տասնեակ տարիներ...

-- Գարուն թէ ամառ, աշուն թէ ձմեռ
անխորտակելի պէս -- պէս դիմակներ՝
ըստ եղանակի կը փոխեն գոյներ...

-- Դիմակի ետին պահուած հանճարներ
որոնց գոյութեան ծանօթ չեն շատեր...

-- Առանց ընտրութեան ընտրական ցանկեր
որոնք եւ կուտան փայլուն արդիւնքներ...

-- Ամէն որակի այլ մանկլաւիկներ
որոնց կը պարտինք ազգային կեանքի
ինչ -- ինչ հաճոյքներ...

-- Եւ դեռ տակաւին՝ այլազան գոյնի
ղեկավարութիւն անփոփոխելի,
յանձնարարելի՝ ամէն ճաշակի
բոլոր խումբերուն մեր Հայ Սփիւռքի...

-- Աճապարեցէ՛ք, քանի այս տարի
ասոնք կը մնան տրամադրելի:
Գնեցէ՛ք մէկ հատ, երկրորդը՝ ձրի:
Վճարումները՝ յետաձգելի:
Տուրքը՝ մեր վրայ, առանց տոկոսի:
Գնեցէ՛ք հիմա, քանզի գալ տարի
ո՞վ գիտէ արդեօք ի՞նչ կը պատահի...:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

պիտի չգայ երբեք, եթէ նոյնիսկ ճիշդ է որ նախագահ Միթերան գնաց մինչեւ Սարայեւոյի օդակայանը:

Քաղաքին պուտ մը չունչ տալու մղումով պատրաստուած ֆրանքօ-գերմանական վերջին ծրագիրը որ Սերպիոյ դէմ պատժամիջոցներ կը նախատեսէ, նուազոյն ամէն պահ հրաժարելի զիջումներու փոխարէն, հիմնուած է քաղաքը բաժան-բաժան ընելու սկզբունքին վրայ· ան կը նշանակէ Պոսնիոյ վերջնական հաշուեյարդարը· այսինքն՝ երկրի մը որ ճանչուած է ՄԱԿ-էն: Իսկ պաշարուած բընակչութիւնը կ'ուզէ որ Արեւմուտքը գիտնայ թէ ինք համամիտ չէ նման կարգադրութեան:

Սխալ է կարծել որ Պոսնիան քարտէսէն ջնջելով Եուկոսլաւիոյ հարցը կարգադրուած կ'ըլլայ· ատով պիտի չամբողջանայ Մեծն-Սերպիոյ կազմութիւնը, յետոյ կան պայթելու պատրաստ ուրիշ կեդրոններ, ինչպէս Քոսովոն, Մակեդոնիան:

Կայ նաեւ Խրուաթներու հարցը· անոնց երկրամասին մէկ երրորդը Սերպերու գրաւումին տակ կը գտնուի ու ատոր երկար ատեն հանդուրժելու նպատակ չունին: Ծանօթ է որ Գերմանիոյ օժանդակութեամբ արդիական բանակի մը կազմութեան լծուած են: Ասիկա կը նշանակէ թէ Եւրոպայի կեդրոնը պիտի շարունակէ հուրի ու սուրի թատերաբեմ ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հետզհետէ լքուած սիրած անձէն, ապրուստի մեծ դժուարութիւններու դէմ մաքառելով, ոչինչ մնացած փառքի օրերէն, հեռացած բարեկամներէ, Մալ -- Թէփէի անշուք սենեակին մէջ փակուած, տառապագին օրեր անցուցած է Լուսնակ չուզելով ոչ ոքի դիմել, ոչ ոք տեսնել, ոչ ոքի մօտիկ ընել երբ իր գեղն ու երիտասարդութիւնը շահագործել կ'առաջարկէին իրեն բարի հոգիներ:

Ու ձմեռ առտու մը, երբ ձիւնը կը տեղայ դանդաղ ու միօրինակ, եւ Մալ -- Թէփէի ծովը իր չարագոյժ գորշ գոյնը առած մահ կը սպառնայ, Լուսնակ կ'ելլէ անկողնէն, ածուխի կրակ մը կը շինէ փոքր մանկալին մէջ, գետինը մինտէր մը կը փռէ եւ մազերը արձակ ծունր կ'իջնէ եւ կը սկսի աղօթել: Առջի իրիկուընէ պատրաստած է թոյնը և երբ աղօթքը վերջացնէ, խահուէին մէջ պիտի խառնէ զայն, ումպ-ումպ կուլ պիտի տայ եւ մանկալին մօտ մեռնի, մինչ խաղաղիկ իջնող ձիւնի փաթիլները պիտի ծածկեն սեմը, փայտաշէն խեղճուկ գիւղի տան մը սեմը:

Ու վերյիշումի աշխարհներ կու գան դիզուիլ մտքին առջեւ, թատրոն, լոյս, ծաղիկ, գոհարեղէն, եւ խայտագին երաժշտութիւնը Լէպլէպիճիին:

Կարմիր կրակը սկսած է մոխրանալ, կը մօտենայ ճակատագրային պահը, արիութիւն:

Յանկարծ ձմրթկած մետաքսի խշրտոցին նմանող ոտնաձայն մը կակուղ ձիւնին վրայ, դրանը առջեւ...: Ուժգին հարուած մը ուռնակի, սիրտը կը դադրի զարնելէ· ո՞վ կու գայ խանգարել վերջին պահը տառապողի մը: Ոստում մը դէպի պատուհանը: Ցնո՞րք, տեսի՞լք, զառանցա՞նք: Չէ՛, ուխտագրոյժն է, արքենի հասակով, կլոր կտրուած մօրուքով: Կը կթոտին ծունկերը բայց կը յաջողի երթալ դուռը բանալ: Տոքթոր Օրմանեան գունատ է, շատ լուրջ, մինչ ինք տերեւի մը պէս կը դողայ, կը դանդաչէ: Առանց բառ մը արտասանելու բժիշկը կը բռնէ իր ձեռքէն եւ ներս կը բերէ մանկալին մօտ: Ինք կը նստի աթոռին վրայ Լուսնակ կը ծնրադրէ: -- «Ինծ սուրճ մը եփէ»:

Երիտասարդ կինը միշտ ծնրադիր կը սկսի գործողութեան սուրճ եփելու, մինչ ջուրը կ'եռայ, խոշոր կայլակներ արցունքի աչքերէն կը թափին գոգը մինչեւ սուրճին պատրաստուիլը: Դուրսը ձիւնը կարծես համաչափ կ'իջնէ արցունքներուն հետ:

Առանց դպչելու գաւաթին, տոքթէօրը սիրտը բզկտուած այդ անկեղծ վշտէն, երկու ձեռքերէն բռնած վեր կը հանէ արտասուաթօրմ կինը եւ -- «Ալլեւս երբեք չպիտի բաժնուինք իրարմէ» կը խոստանայ լրջօրէն երդումի մը պէս:

Մէկ - երկու տարի կրկին ազատ կենակցելէ յետոյ կ'ամուսնանան եւ Լուսնակ կ'ըլլայ Տիկին Օրմանեան:

Երբ Բրինքիպօ, գիւղագնացութեան օբերնուս իրեն հետ նոյն պանդոկը գըտնուած ենք, Տիկին Օրմանեան առիթը կը փնտռէր իր դերասանութեան կեանքէն խօսելու:

Ծակատագրին մէկ խաղովը կարծես· խեղճ կինը, երբ կորսնցուց ամուսինը, շատ դժնդակ կացութեան մէջ մնաց: Հըպարտօրէն ոչ ոքի յայտնելով իր նեղութիւնը, այլեւս չքաւորութիւնը ծայր աստիճանին հասած էր երբ անձնասպան եղաւ քլորօֆորմ խմելով իր տանը մէջ:

❦

Իմ առաջին նորավէպս «Խրճիթի մը մէջ», ԱՆԱՅԻՍ ստորագրութեամբ, գըրեցի երբ 16 տարեկան էի, «Մասիս» շաբաթաթերթին մէջ· մինչեւ այն ատեն ոտանաւոր միայն գրած էի Ե· Զ· ստորագրութեամբ· մեր տունէն պատշաճ չէին գտներ որ անունս ամբողջ դնեմ:

Շատեր հետաքրքրուեցան թէ ո՞վ էր այդ ծածկանունին տէրը: Բիւզանդ Քէչեան պնդած էր թէ նորեկ մը չէր ան· իսկ Յակոբ Գուրգէն գրաւ բռնած էր թէ գրագարագէտ մըն էր, շատ պնդած էին թէ կին մը չէր կրնար եղած ըլլար ան, ապահովաբար Թէրզեան ալ խորհած էր թէ «ահա ինչպէս կը շինուին պատմութիւնները»:

Այդ պզտիկ գրական յաղթանակը խայտացուց պատանի հոգիս: Քիչ յետոյ սակայն մեծ սուգ մը եկաւ մթագնել զայն, հայրս կորսնցնելու ցաւը ունեցայ: Մըտաւոր չափազանց աշխատութիւն, խորունկ վիշտ, խախտեցին առողջութիւնս և մեր պատուական բժիշկը Թիրեաքեան ինծ արգիլեց որեւէ յոգնութիւն եւ յանձնարարեց ծովափի մը մօտ կատարեալ հանգիստ:

(Շար· 13)

ԱՄԱՆՈՐ-Ի ԱՌԹԻՒ ՅԱՌԱՋ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԹՂԹԱՏԱՐԸ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿՐՆԱՔ «ՅԱՌԱՋ» ՆՈՒԻՐԵԼ ՆԱԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՄ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ՝	1·150 ՖՐ·
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	600 ՖՐ·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. -- Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեան 1000 Ֆր. կարպիս փափազեան մըրցանակի յանձնումին առթիւ՝ երեափոխան -- քաղաքապետ՝ Անտրէ Սանթինիի:

*

ՎԻԷՆՆԱ. -- Պր. Կարպիս Փափազեան 1500 Ֆր. խմբագրատան իր այցելութեան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23, Տօն է Սրբոյն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30-ին ժամերգութիւն կը կատարուի:

(Շար. Ա. էջէն)

լուան, Նախագահ Ֆրանսա -- Հայաստան Բարեկամութեան խումբին:

**

Դեկտ. 18--ին Հայաստանի սահմանէն 15 քիլոմեթր հիւսիս Վրաստանի Մուղանլու ազրպէյճանաբնակ գիւղին մօտ պայթեցուցած են Հայաստան մտնող կազամուղի 10 մեթրնոց հատուած մը: Դեկտ. 21--ին յոյս կար որ նորոգութիւնը վերջ գտնէր նոյն օրը, կամ ամէնէն ուշը՝ Դեկ. 22--ին: Երեւան շատ ցուրտ էր Դեկ. 21-ին: Դրական լուրը այն էր որ հինգերորդ օրն էր որ դրամը կային էր:

**

Դեկտ. 19--ին ազրպէյճանական ուժեր կրակ բացած են Իջեւանի Կիրանց գիւղին, շրջանի պաշտպանական դիրքերուն ու Նոյեմբերեանի, Տաւուշի Պառաւաքար, Ներքին Կարմիրաղբիւր գիւղերուն վրայ: Նոյնիսկ ազրպէյճանական զինուած խումբ մը անցած է հայկական սահմանը ու անմիջապէս դուրս չպրտուած հայկական սահմանապահ ուժերուն պատասխան գործողութիւններով: Հայկական կողմէն տուժածներ չկան:

Ղարաբաղի ռազմաճակատներուն կացութիւնը համեմատաբար խաղաղ եղած է, բայց ամբողջ սահմանին երկայնքին հակառակորդի ուժի կուտակում նկատուած է:

**

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը որ կը գլխաւորէ Գ. Խ.--ի Նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան Պէյրութ գացած է: Առաջին առթիւ իսկ հանդիպում ունեցած է Նախագահ՝ Էլիաս Հրաուիի, Խորհրդարանի Նախագահ՝ Նէպիհ Պէրրիի եւ վարչապետ՝ Րաֆիք Հարիրիի հետ: Այս վերջինը որ նոր կը վերադառնար Անգարայէն դիտել տուած է որ շրջանի բոլոր հարցերը պէտք է խաղաղօրէն լուծուին եւ փափաք յայտնած է որ Հայաստանի հետ գործակցութիւնը զարգանայ: Պէրրի ճաշ մը տուած է պատուիրակութեան ի պատիւ Պէյրութի Սամըրլանտ պանդոկը: Պատուիրակութիւնը կ'առաջնորդեն երեսփոխաններ Ժ. Զուխատարեան եւ Ա. Շուհայիպ:

**

ՀԱՊ--Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու Նախագահներու եւ վարչապետներու հանդիպումը որ նախ նախատեսուած էր Դեկտեմբեր 16 -- 17--ին Աշխապատ (Թիւրքմէնստան) եւ ապա Ղազախստանի Նախագահ Նազարպայեւի խնդրանքով յետաձգուած, տեղի կ'ունենայ Դեկ. 23 -- 24--ին: Հոն կը քննարկուին ՀԱՊ--ի Պետութեանց տնտեսական համագործակցութեան առնչուող հարցեր: Կ'ակնկալուի նաեւ Ազրպէյճանի Նախագահ Ալիեւի փեկուցումը գրաւեալ շրջանները անմիջապէս առանց որեւէ նախապայմանի պարպելու ազրպէյճանական պահանջին մասին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 31027317 A R.C. Paris

...ET MAINTENANT ASSURONS L'AVENIR

C'est avec une joie immense que le Fonds Arménien de France l'annonce : l'opération «Hiver 93/94» a été couronnée de succès. L'objectif de 21 millions de dollars pour l'achat de mazout et de gasoil que le Fonds Hayastan s'était fixé est atteint.

LE CHAUFFAGE URBAIN REVIENT EN ARMENIE

Les habitations de plusieurs grandes villes d'Arménie commencent ainsi à être chauffées : Kyumri (ex-Léninakan), Stépanavan, Vanatzor (ex-Kirovakan), Hraztan,... A Erevan même, les quartiers populaires de Nork, Araradian et de Tavitachène sont chauffés depuis le 5 décembre. Le réseau de chauffage des autres quartiers de la capitale est testé. Bientôt et pour peu que les voies extérieures d'approvisionnement demeurent ouvertes, le chauffage urbain devrait pouvoir être étendu davantage encore.

Merci et bravo à tous ceux qui, par leur générosité, ont donné à l'Arménie l'espoir d'un hiver meilleur.

ASSURER L'INDEPENDANCE, ASSURER L'ENERGIE

Et maintenant, relevons le défi de l'avenir. Donnons à l'Arménie les moyens d'affronter les hivers à venir. Ce pays naguère exportateur d'énergie, ne couvre plus que 15% de ses besoins. Cette situation est intolérable : elle martyrise la population et paralyse toutes les activités, rendant l'Arménie encore plus tributaire de l'aide extérieure. Une solution au problème énergétique est indispensable pour que l'Arménie ne s'enfonce pas dans le rôle d'un pays assisté qui régresse.

UN GAZODUC NE COUTE QUE 135F/MOIS!

Le Fonds Arménien de France a décidé de concentrer tous ses efforts sur le financement d'un projet énergétique de la plus haute priorité : la réalisation d'un gazoduc Iran-Arménie qui permettra de doubler les importations actuelles de gaz. 10 millions de dollars (soit 60 millions de francs) sont nécessaires. Il suffit de 37 km pour relier le réseau actuel de gazoducs de l'Arménie (Katcharan) à l'Iran, qui possède les deuxièmes réserves de gaz du monde.

ET C'EST POSSIBLE !

Car il suffit de 135 F par mois pour assurer la construction d'un mètre de gazoduc par an !
Calculez donc vous-mêmes.
En effet, 60 millions de francs pour 37 000 mètres, cela fait bien 1622 francs le mètre,
soit 12×135 francs !
Oui, même en ne versant que 135 francs par mois, chacun peut assurer la construction d'un tronçon de gazoduuc.
A nous d'agir.
Chacun construira autant de tronçons du gazoduc qu'il pourra. Chaque don bâtit l'avenir. Mètre par mètre, créons une immense chaîne de solidarité.
Remplissez le bordereau ci-dessous et expédiez-le dès aujourd'hui au Fonds Arménien de France.
Communiquez-le aussi à vos parents et amis. Il n'y a plus un seul jour à perdre.

DEMANDE DE PRELEVEMENT Valable jusqu'à annulation de ma part.

Je, soussigné , autorise le Fonds Arménien de France à prélever sur mon compte

la somme de FF, le 10 de chaque mois.

Autorisation La Poste PA 24-93

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR

406553

Nom, prénom et adresse du débiteur :

Nom et adresse du créancier :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

No de téléphone (facultatif)

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER

Code Banque	Code Guichet	Numéro de compte	Clé RIB

Date

Signature

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

COMPTE-RENDU DES SOMMES COLLECTEES A FIN NOVEMBRE 1993

Campagne de collecte «Gazoduc»	791.968,35
Campagne de collecte «Urgent Hiver 93/94»	868.995,70
Total	1.660.964,05
Prélèvements mensuels: 6.185,60 pour Décembre 1993 Soit pour 12 mois de 1994	74.227,20
Total	1.735.191,25 Francs

La liste complète des donateurs, étant donné sa longueur, sera publiée ultérieurement.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.222 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.222

ԱԼԻԵՒԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՑԱՆԿԵՐԳԸ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ» ԵՒ «ԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐՈՒ» ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 22-ին, Ազրպէյճանի նախագահին եւ իր (ճոխ) պատուիրակութեան այցելութիւնը Փարիզ վերջ կը գտնէր։ Այս առթիւ, Ալիեւ յայտարարած էր թէ Միթերանի եւ Ժիւփէի հետ իր խօսակցութիւնները «արտակարգօրէն օգտակար եւ արդիւնաւոր եղած էին»։ Յաջողած էր նաեւ առաջին քայլը աւելի լաւ ճանչցնելու համար Ազրպէյճանը որ քիչ ծանօթ է։ Յայտարարած է նաեւ թէ ի մօտոյ Փարիզի մէջ պիտի բացուի Ազրպէյճանի դեսպանատուն մը, յապաղումին յանցանքը Ազրպէյճանի վրայ կ'իյնայ, քանի որ Ֆրանսա ունի իր դեսպանատունը Պաքու եւ դեսպանը յանձին՝ Ժան Փէրէնի։

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին, «Միջազգային դիւանագիտական ակադեմիան» (որ Հոկտեմբերին ալ հիւրընկալողն էր Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի) ճաշ մը կազմակերպած էր Ալընիւ Հոշ իր կեդրոնատեղին ի պատիւ Ազրպէյճանի նախագահին։ Ճաշին կը մասնակցէին առաւելաբար Ազերիներ, Թուրքեր, քանի մը ֆրանսացի լրագրող (ընդհանրապէս ծանօթ շրջանի հարցերուն ինչպէս Ալեքսանդր Ատլէր կամ Միշէլ Թաթիւ)։ Ներկայ էին նաեւ Հայաստանի Փարիզի գործավարը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, «Յառաջ»ի տնօրէնուհին եւ Կարօ Ուլիւպէեան («Կամք»)։

Հայտար Ալիեւ խօսք առաւ ռուսերէն եւ նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն յայտնեց Ակադեմիային իր հրաւէրին համար զոր մեծ պատիւ մը կը նկատէր եւ որուն մեծ կարեւորութիւն կու տար։ Կ'արտայայտէր անկախ (1991) Ազրպէյճանի փափաքը լաւ յարաբերութիւններ ունենալու բոլոր երկիրներուն հետ, մեծ կարեւորութիւն կու տար Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւններուն եւ շատ գոհ էր այս առաջին այցելութեան առթիւ, որ նաեւ առաջին այցելութիւնն էր արտասահման։ Նախորդ օրը խօսած էր Միթերանի հետ շրջանի կացութեան մասին եւ դաշնագիր մը ստորագրած։ Նոյն առաւօտ ալ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ա. Ժիւփէի հետ եւ այդ առթիւ անդրադարձած էին շրջանի կացութեան։ Այս խօսակցութիւնները այն տպաւորութիւնը տուած էին իրեն որ Ֆրանսա լաւ չի ճանչնար Ազրպէյճանը եւ թոյլ կու տան որ աւելի սերտ կապեր հաստատուին եւ Ֆրանսան ճանչնայ Ազրպէյճանը։ Ազրպէյճանը, կ'ըսէ Ալիեւ, իրաւունքի Պետութիւն մըն է ուր ոչ մէկ խտրականութիւն կայ լեզուի, դաւանանքի, ազգութեան։ Երկու կէտեր կան սակայն որոնց վրայ կ'ուզէ ծանրանալ ինչ կը վերաբերի Ազրպէյճանի կացութեան։ Ա). — Զինուորական ընդհարում Հայաստանի հետ։ Ազրպէյճանը զոհ է (sic) հայկական զինեալ ուժերուն։ Աւելի քան մէկ միլիոն բնակիչներ քշուած են իրենց բնակավայրերէն։ Բ). — Ազրպէյճան տնտեսական եւ ընկերային տագնապի մէջ է։ Այս կացութիւնը բազմաթիւ պատճառներ ունի, շուկայի տնտեսութեան անցքը եւ «իր հողերէն մէկ մասին գրաւումը»։ Բայց, պիտի կարենան յաղթահարել դժուարութիւններուն, կենսականը՝ «Հայաստանի հետ պատերազմն է»։ Կը յուսայ որ ՄԱԿ, ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ը եւ արտաքին յարաբերութիւններու զարգացումը թոյլ կու տան որպէսզի տագնապէն ելլեն։ Ալիեւ կը շեշտէ որ կը հաւատայ համաշխարհային դիւանագիտութեան, մեծ վստահութիւն ունի, կոչ կ'ընէ որ օգնեն Ազրպէյճանի։

Հակառակ անոր որ ճաշ-տէպա յայտարարուած էր, իրականին մէջ հարցում-պատասխանի ձեւ ընդգրկեց Ալիեւի ելոյթին յաջորդող բաժինը։

Միշէլ Թաթիւ («Լը Մոնտ») երկու հարցում տուաւ։ Առաջինով, ուզեց գիտնալ թէ Միթերան առաջարկներ ըրա՞ծ էր Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան համար։ Երկրորդ ի՞նչ կը մտածէր Ռուսաստանի ընտրութիւններուն մասին։ Ալիեւ կրկին խօսեցաւ հայկ. «յարձակումին» մասին, յայտնեց թէ ինք ըսած է Միթերանի որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ եւ Միթերան ալ պատասխանած է թէ՝ կը խորհի։ Գալով երկրորդ հարցումին, Ալիեւ (որ ի դէպ քաղաքականութեան հին աղուէս մըն է), ըսաւ թէ ինք անցեալին Մոսկուա էր, այսօր՝ ինք է (Թաթիւ) եւ որպէս խորհրդայնագէտ ինք աւելի լաւատեղեակ պէտք է ըլլայ այս հարցին մասին։

Ալէն Լույօ («Էքսփրէս») ուզեց որ Ալիեւ հաստատէ կամ հերքէ Հայաստանի շրջափակումը։ Հոս ալ Ալիեւ «ճարպիկ» շեղումներով պատասխանատուութիւնը թողուց Հայերուն վրայ, որ 160 քիլոմեթր հողամաս ունին իրենց հակակշռին տակ եւ այդ գրաւեալ շրջանին պատճառաւ է որ «փոխադարձ պլոքիւս» մը կայ։

Ալեքսանդր Ատլէր («Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ») դրուատալից յառաջաբանէ մը ետք որ մեծ հաճոյք պատճառեց Ալիեւի («կենդանի առասպելական դէմք մըն էք») դիտել տուաւ թէ երբ Ալիեւ կը խօսէր այլ պետութիւններու կատարելիք դերին մասին շրջանին տագնապին կարգաւորման համար, չէր տուած Պարսկաստանի անունը, չէ՞ր ուզեր որ ան դեր մը խաղայ։ Ալիեւ յիշեց այն երկար սահմանագլուխը զոր Ազրպէյճան ունի Իրանի հետ, հոն բնակող Ազերիները եւ հաստատեց թէ ան կրնայ մեծ դեր խաղալ եւ եթէ ուզէ, ինք՝ չընդդիմանար։

Բաւական հարցումներ ալ կային տնտեսական մարզին վերաբերող։ Ալիեւ տեսնուած էր գործատէրերու հետ (Սէ-Էն-Փէ-Էֆ) եւ կը հրաւիրէր գործի մարդիկը որ ներդրում ընեն Ազրպէյճան։ Բարիւղ կայ, քիմիական նիւթ եւլն, եւլն.։

Հայաստանի գործավարը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան դիտել տուաւ որ Ալիեւ շրջափակման վերաբերող հարցումին ի պատասխան առարկած էր որ դժուարութիւններ ծագած են գրաւումներէն, արդ՝ Ղազախը գրաւուած չէ, ինչո՞ւ հոն ալ (Ղազախ-Իջեւան) շրջափակում կայ, մինչ անոր ջնջումէն Նախիջեւանն ալ պիտի օգտուէր, ինչպէս քանիցս Հայաստանի իշխանութիւնները դիտել տուած են։ Հոս ալ Ալիեւ «յաջողեցաւ» հայկական գրաւումներուն վերագրել խոչընդոտները, ըսելով թէ այդ շրջանին մէջ Հայերը ութ բնակավայր (ակլոմերասիոն) գրաւած են եւ երկաթուղին ալ հոնկէ կ'անցնի։

Վերջին հարցում մը ըրաւ Թրքական Անատոլու գործակալութեան թղթակիցը որ յիշելով Ալիեւի մէկ յայտարարութիւնը Թրքական թերթի մը ուր ըսած կ'ըլլար որ կազամուղը կ'անցնի այն երկրէն որ կը նպաստէ շրջանի հարցին կարգադրութեան, Ալիեւ պատասխանեց թէ իր խօսքերը խեղաթիւրուած են, ինք ըսած է որ նախընտրութիւն կու տան անոր՝ որ կը նպաստէ հարցին լուծման։

Փարիզաբնակ Ազերի մը ուզեց խօսք առնել, ցաւ յայտնելով ազերերէն որ միայն ռուսերէն եւ ֆրանսերէն ըսած է։ Ալիեւ ազերերէն պատասխանեց որ ռուսերէն խօսելուն պատճառն այն էր որ թարգմանը ազերերէն չէր գիտեր։ Շնորհակալութիւն յայտնելով եւ հաստատութեան փոքրիկ գորգ մը նուիրելով փակուեցաւ այս հաւաքոյթը, որուն սկիզբը ներկաներուն տրամադրութեան դրուած էր պահարան մը որ կը պարունակէր զանազան հրատարակութիւններ որոնք ազրպէյճանական ակնոցով կը ներկայացնեն Ղարաբաղի հարցը։

✤

Ֆրանսացի գործատէրերուն եղած հրաւէրին կ'արձագանգէր նաեւ Ֆիկարօ-Էքօ (Դեկտեմբեր 22) տալով նաեւ Ազրպէյճանի տնտեսական վիճակին ներկայ վատթարացած պատկերը։ Ֆրանսացի գործատէրերուն առջեւ ալ արտասանած ճառին մէջ, Ալիեւ շեշտած է թէ Հայաստան 14.000 քառ. քիլոմեթր հող կը գրաւէ Ազրպէյճանի մէջ։ Բանակցութիւններ կան, ըսած է, ներկայիս քարիւղային երկու ընկերութիւններու հետ՝ Ամոքօ (ամերիկեան) եւ Պրիթիշ փեթրոլիում (անգլիական), բայց, աւելցուցած է «տեղ կը մնայ Ֆրանսայի համար»։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(18/24 Décembre)

LE NEANT POUR SEUL HORIZON

Շաբաթաթերթը այս խորագիրով պատկերազարդ երկու էջ ունի, ստորագրուած՝ Հայաստանէն Տոմինիք Լակուրկի կողմէ. հոն կը խօսուի այլեւս բաւական ծանօթ տեսարաններու մաւական ծանօթ տեսարաններու մասին. բժշկուհի մը որ պուտ մը ջերմութեան սիրոյն չի վարանիր իր մուճակներն ու գոգնոցը, յետոյ նաեւ գիրքերը կրակը նետելու, 11 տարեկան աղջնակը որ մեծցած է մութին մէջ եւ բոլորին պատասխանատուն՝ շրջափակումը որ կը կիրարկուի Արեւելքէն Ազրպէյճանի, Արեւմուտքէն Թուրքիոյ կողմէ։

Աղէտի գօտիի երեք մեծ քաղաքներուն՝ Գիւմրիի, Վանաձորի, Սպիտակի մէջ բնակչութեան երեք չորրորդը առժամեայ տնակներու մէջ կ'ապրի. ուսուցիչ մը ամսավճարը դրեթէ հաւասար է է քկ. մը կարագի գինին ու մարդ երեւակայելի, աներեւակայելի ամէն միջոցի կը դիմէ ողջ մնալու համար։

Լրագրողը կը թուէ նաեւ մայրաքաղաքին դժուարութիւնները. նոյնն է թըշուառութեան պատկերը եթէ նոյնիսկ նոյնքան ակներեւ չէ։ Տեղափոխուելու համար միակ ճարն է կախուիլ հանրակառքերէն, 300 հազար գաղթական կայ խեղճուկրակ շէնքերու մէջ խճողուած։ Հիւանդանոցներու մէջ վիրաբուժութեան գործողութիւնները յաճախ մոմի լոյսով կ'աւարտին. աւելցած են, նոյնիսկ պատանիներու միջեւ, ստամոքսի հիւանդութիւնները որոնք մեծ մասով հետեւանք են անձկութիւններու, մութին պատճառած հոգեկան պրկումներուն։ Մեծ է նորածիններու մահերուն համեմատութիւնը ու Առողջապահական նախարարութիւնը առաջնահերթ կը նկատէ յղի կիներու եւ մինչեւ 5 տարեկան երախաներու կանոնաւոր սննդառութիւնը։

Տարբեր է պատկերը Ղարաբաղի ճամբուն վրայ գիշեր մը իջեւան ծառայած Գորիսին ուր լրագրողը մաֆիայի տեղական պարագլուխի մը թոռանը տարեդարձին ներկայ ըլլալու առիթը կ'ունենայ։ Վոտկայով ու ձկնկիթով ընթրիքը որուն հրաւիրուած են 250 հոգի, ունի իր նուագախումբը։ Տանտէրը կ'ըսէ թէ Ազրպէյճանէն քարիւղ կ'առնէ, կը ծախէ Հայաստանի մէջ...։ Շրջափակումը իր ճեղքերը ունի անոնց համար որոնք կը գտնեն զանոնք օգտագործելու կերպը։

Ֆրանսայի դեսպանուհին ցաւով կը յայտնէ թէ նախկին խորհ. երկիրները իրենց դրամը շրջանառութեան դրին, հնամաշ ռուբլիներն ալ քշելով Հայաստան որ անճրկած է ու չի գիտեր ինչ ընել այդ թուղթի կտորները։

Այսուհանդերձ, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ղարաբաղի մարդիկը միակ միջոցը կը նկատեն պատերազմը, մոռցուած արժանաւորութիւն մը վերագտնելու համար։ Ու ատոր սիրոյն, պատրաստ են նոյնիսկ դժոխքը բաժին ունենալու։

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՊ ՉԷ ԵՂԵՐ...

Իտալական «Թրէնթի Ճիօրնի» կաթողիկէ պարբերականին համաձայն, Իտալիոյ գաղտնի սպասարկութիւնները արգելք հանդիսացած կ'ըլլան կարդինալ Աղաճանեանի ընտրութեան որպէս պապ, 1963-ին։ Տրուած պատճառաբանութիւնն ալ այն է որ՝ «ծագումով հայ կարդինալ Աղաճանեանի քոյրը մատնուած է որպէս համակիր մը խորհրդային վարչակարգին»։ Այս միջամտութիւնը նպաստած կ'ըլլայ կարդինալ Մոնթինիի ընտրութեան որ պապ դարձաւ Պօղոս Զ. անունին տակ։

Իտալական թերթին այս լրատուութեան քանի մը տողով կ'արձագանգէր «Իմանիթէ», Դեկտեմբեր 22-ի իր թիւին մէջ։

Երեսուն տարի ետք, այս «յայտնութիւնը» քիչ մը տարօրինակ կը թուի մեզի։ Որքան գիտենք, ճիշդ է որ կարդինալը ընտրուեցաւ եւ սպիտակ ծուխը յայտնըուած ըլլալով, լուրն ալ տարածուեցաւ, նոյնիսկ հրատարակուեցաւ կարգ մը իտալական թերթերու մէջ, ապա՝ հերքուեցաւ, ծուխին գոյնը «սխալ» տեսնուած նկատուեցաւ։ (Երբ կարդինալները կը հաւաքուին Պապին ընտրութեան համար, ծխնելոյզէն ծուխ մը կը բարձրանայ ամէն քուէարկութենէն ետք։ Եթէ սպիտակ է՝ Պապը ընտրուած է, հակառակ պարագային՝ ծուխը մութ գոյնի է)։

Քանի մը տարի ետք, առիթն ունեցած էինք խօսելու այս մասին իրեն հետ (Հռոմի Լեւոնեան վարժարանը, ուր կը մնար)։ Չէր հերքած, այլ իր մերժումը բացատրած այլ պատճառաբանութեամբ մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ «Ժողովրդական Ճակատ»ին ենթակայ «Գորշ գայլեր» կազմակերպութիւնը ստանձնած է Վրաստանէն Հայաստան հասնող կազամուղին վերջին պայթումին պատասխանատուութիւնը։ «Գորշ գայլեր»ու մաս կազմողները հաւատարիմ զինուորներ են նախկին հանրապետութեան նախագահ Է. Էլչիպէյի։

ՖՐԱՆՍԱ Իտալիոյ յանձնեց թրքահպատակ՝ Օրալ Չէլիքը, որ ընդունած է թէ մաս կը կազմէր «Գորշ գայլեր» կազմակերպութեան, երբ առաջին անգամ հարցաքննուած է Հռոմի մէջ։ Իտալիա այս յանձնումը պահանջած էր Պապին դէմ գործուած մահափորձին (1981, Մայիս 13) քննութեան կապակցութեամբ։ Չէլիք կ'ամբաստանուի որպէս հէռօյինի միջազգային շահատակութեան մեծերէն։ Առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած է իր բուն ինքնութիւնը, բայց, ճշդած որ իր կազմակերպութիւնը ոչ թմրեցուցիչի հետ կապ ունի, ոչ ալ ահաբեկչութեան։

«ԷՕԶԿԻՒՐ ԿԻՒՆՏԷՄ» թերթի 29 աշխատակիցներ դեռ ձերբակալուած կը մնային Դեկտ. 21-ին։ Դեկտ. 10-ին է որ թրքական ոստիկանութիւնը թերթին խմբագրատունը խուժած էր եւ ձերբակալած լրագրողները։ Ըստ Պետութեան ապահովութեան ատեանի նախագահին, թերթը կապ ունի ՓՔՔ-ին հետ.

ԵԼՑԻՆ բոլորովին լուծեց ՔԱ-Կէ-Պէ-ն յատուկ հրովարտակով, ընտրութիւններէն քանի մը օր ետք։ Անոր տեղը ստեղծուած է «Հակալրտեսական դաշնակցային Սպասարկութիւն» մը, որուն գլուխը կ'անցնի Նիկոլայի Գոլուշկօ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐՈՂ Կի տէ Քառ (որ՝ բառախաղով մը ինքզինք մկրտած էր՝ Կի տէ Կառ, գիրքերը առաւելաբար ծախուելով կայարաններու մէջ) մեռաւ 82 տարեկանին։ Շուրջ 60 վէպերու հեղինակ է, միլիոններով հատորներ ծախած է, դիւրընթեռնլի եւ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք «Մաքօն լացնող» նիւթերով։

ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԸ ՈՒՆԻ ՊԱՐԷՆ, ՀԱՄԱԶԳԵՍՏ ՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անկախութեան առաջին շրջանին, որքա՛ն մտահոգութիւններ, յուսախաբութիւններ ապրուեցան, այնքա՛ն յոյսերու եւ կարօտի մարմնացում այս գոյութեան՝ հայկական բանակին համար։ Ամէն բանէ առաջ ա՛ն պիտի ըլլար պահապանն ու պաշտպանը երկրին անկախութեան. ու ամէն Հայ լաւ գիտէր, իր իսկ մորթին վրայ ապրուած փորձառութեամբ, թէ ի՛նչ կը նշանակէր սահմաններուն պատասխանատուութիւնը ստանձնել Հայաստանի աշխարհագրութիւնն ունեցող երկրի մը։ Մանաւանդ պատերազմը իր բոլոր գործօններով քայլ մը իսկ ետ չէր մնացած անկախութենէն։ Ամէն օր, գիշեր-ցերեկ, աւեր ու քանդում կը տեղար սահմանամերձ շրջաններուն վրայ, իսկ բանակի կազմութեան գործը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր որ կը ձգձգուի ու կ'ուշանայ։ Անհամբերութեան, մտահոգութեան արտայայտութիւններուն հազուադէպօրէն ու անուղղակի կերպով տրուած պատասխանը այն կ'ըլլար որ Հայաստանի կանոնաւոր բանակին կազմութիւնը յարձակողական արարք կամ առնուազն ոտնձգութիւն պիտի նկատուէր թշնամիին կողմէ։ Առաջին այդ շրջանին սակայն, նոյն թշնամին առանց կարեւորութիւն տալու թէ ինչպէս կը մեկնաբանուի բանակի տիրանալու իր մտադրութիւնը, անվերապահութեամբ ձեռնարկած էր գործի։

Հայկ. զինեալ կազմաւորումները վերջապէս կանոնաւոր բանակի վերածելու գործին մէջ որոշ է որ մեծ դեր ունեցաւ Վ. Մանուկեան, Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը վարած 9 -- 10 ամսուան ընթացքին (Հոկտեմբեր 1992 -- Յուլիս 1993)։ Արդէն այդ նոյն շրջանին կը զուգադիպին սահմաններու յարաբերական խաղաղութիւնն ու Արցախի մէջ Մաղաւուզի, Մարտակերտի վերագրաւումը, Քելբաջարի յաջողութիւնը։ Սկսուած գործը յայտնապէս շարունակուած է նոյն ուղղութեամբ, մէկդի դրուած են հայկական բանակի կազմութեան պատճառելիք վրդովումին հաշիւները, քանի որ «Նոյեան տապան» լրատու գործակալութեան Դեկտեմբեր 17-ի լրաշարը խրախուսող բաներ կ'ըսէ այս մասին։

Աշնանային զօրակոչի աւարտին տեսակ մը հաշուետու -- ժողով տեղի կ'ունենայ ուր Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու ներկայիս Պաշտպանութեան հարցերու Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան կը յայտնէ թէ բացի երկրաշարժի գօտիին երկու մեծ քաղաքներ Գիւմրի ու Վանաձորէն, յաջողութեամբ պսակուած է զօրակոչը։ Գիւմրիի մէջ կը պակսի 511 հոգի, իսկ Վանաձորի մէջ՝ 244։ Այդ քաղաքներուն մէջ պայմանաժամը երկարաձգուած է 7 -- 10 օրով։

Զօրակոչը բանակի կազմութեան յապաղումին լուրջ պատճառներէն մէկը եղաւ երկար ատեն։ Ցատկալէս քաղաքի բնակչութենէն երիտասարդներու ոչ արհամարհելի թիւ մը ամէն ճար կը փորձէր զերծ մնալու համար զինուորական ծառայութենէն. անոնց ծնողքներն ալ անհրաժեշտը կ'ընէին դիւրացնելու համար իրենց ձագուկներուն փախուստը։ Երկուքն ալ շատ շուտ մոռցած էին խորհրդային հեռաւոր զօրաբաժիններուն երէկուան պայմանները որոնք Երեւանի հրապարակներուն վրայ ցոյցերու, հացադուլի շարժումներու կը մղէին զիրենք, պահանջել տալով որ արտօնուի զինուորական ծառայութիւնը կատարել հայաստանեան հողին վրայ։ Իսկ երբ այս մասին ամէնէն անկարելի կարծուած երազները այնքան անակնկալօրէն իրականութեան վերածուեցան, փոխանակ ուրախանալու, ենթակաները փախուստի ճամբաներ փնտռեցին։ Վերջերս լրատուութիւնը չի մանրամասներ թէ ի՛նչ միջոցներ գործադրուած են այս բնագաւառին ուրախալի սրբագրութեան համար, բայց կարեւորը այն է որ վերջ դրուած է ամօթալի ու ծայր աստիճան վտանգաւոր կացութիւն մը։ Այս մասին մեծագոյն երաշխիքը կը տրուի հետեւեալ արտայայտութեամբ. «օրէ օր գնալով աւելի հազուադէպ են դառնում զօրակոչը բնականոն կազմակերպելու համար վարչական միջոցներին դիմելու դէպքերը»։

Այսքանը ըսել չէ անշուշտ որ բանակի կազմութեան հարցը դժուարութիւններ ու լրացնելիք կէտեր չունի։ Օրինակ, երբեմն դժուար կ'ըլլայ Ադրբէջանէն գաղթած երիտասարդներու մշտական բնակավայրերը ճշդել. յետոյ, կ'ըսուի թէ բաւարար չեն զօրանոցներու շէնքերը։ Պէտք է նաեւ, ինչպէս կ'ըսէ Վ. Սարգսեան, Հայաստանի բնակչութեան նոր մարդահամար կատարել. վերջինը, 1989 Յունուարին, երկրաշարժէն անմիջապէս ետք, կարելի չէ վաւերական նկատել, քանի որ բնակչութեան իրական պատկերը չէր կրնար տալ։ Լրատուութեան ամէնէն ուրախալի կէտը այն է որ երկրին մեզի ծանօթ ու անծանօթ բարդ պայմաններուն մէջ, ժողովը ընդգծած է հետեւեալը. «բանակը լիովին ապահովուած է պարէնով ու համազգեստով»։

«Նոյեան տապան»ի լուրը կուտայ այլ մանրամասնութիւններ ալ. յաջորդ տարուընէ սկսեալ պիտի սկսի գործել Հայաստանի ռազմական ուսումնարանը որ սպաներ պիտի պատրաստէ. Ներկայիս անոնց մեծ մասը կ'ուսանի Ռուսաստանի մէջ։ Իսկ ներկայի զօրակոչուածներէն մէկ մասը իր ծառայութիւնը կը կատարէ ռուսական սահմանապահ զօրքերու շարքերուն մէջ, հայ -- թրքական եւ հայ -- իրանական սահմաններուն վրայ, ինչպէս նաեւ Գիւմրիի մերձակայքը հաստատուած ռուսական 127-րդ զօրաբաժինին մէջ։

Հակառակ մեծ մասով դրական տուեալներու, Պետական նախարարը լման գոհունակութիւն արտայայտելէ հեռու է ան կ'ըսէ. «չնայած այն բանին որ շատ դիտորդներ հայկական բանակը համարում են տարածաշրջանում ամենամարտունակը, հայկական ղեկավարութիւնն ինքը ազգային բանակում տիրող ներկայի դրութեանը քննադատաբար է վերաբերւում, գտնելով որ բանակի մարտունակութիւնն ամրապնդելու համար դեռ շատ բան է հարկաւոր անել եւ որ Ադրբեջանի ու Վրաստանի զինուած ուժերի թուլութիւնը ժամանակաւոր երեւոյթ է»։

Ինչ որ կ'եզրակացուի լրատուութենէն, այն է որ «բանակը լիովին ապահովուած է պարէնով ու համազգեստով» ըսել տուող ազդակէն կայ աւելի կարեւորը. հեղինակութեան հարցին կարգադրուած ըլլալուն փաստն է ան որ կը տրուի յաջողած զօրակոչի մը հաւաստիքով։ Այս երկու կէտերը բաւարար գործօն են երաշխիք ըլլալու համար թէ անկախ Հայաստանի բանակը յաջողութեամբ հարթած է սկզբնական շրջանի հիմնական խոչընդոտները։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

LE PARTI DACHNAGTSOUTIOUN

GAïZ MINASSIAN
DEA Sociologie politique et politiques comparées

Sous la direction de
Jean-Marie Demaldeni

Paris, 1993.

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՎԱՐԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ Կ'ՈՒԶԷ՞Ք

Ամէն տարի Ֆրանսայի մէջ 800 հազար երիտասարդներ կը դիմեն ունենալու համար այս արժէքաւոր վկայագիրը։ Քննութիւնը որ ամէնէն ժողովրդավարականը նկատուած է, դիմողներէն շատ -- շատերու յուսախաբութիւն ու դայրոյթ կը պատճառէ։ Անոր գլխաւոր պատասխանատուները կը նկատուին վարորդական դասընթացքներու պաշտօնեաները։ Այդ դասընթացքները ամէն խայծ ի գործ դնելով կը ջանան առաւելագոյն թիւով յաճախորդ որսալ։ Ամէն կարգի ծանուցումներով կը յայտնեն թէ յատուկ գիներ ունին ուսանողներու համար, եւայլն։ Սակայն առաջին քայլէն իսկ կ'ըսեն ուղղակի թէ 20 ժամ աշխատանքի փոխարէն ծանուցուած գումարով կարելի չըլլար նպատակին հասնիլ, յետոյ 40 ժամը այնքան չափազանցուած չէ, մարդ աւելի ինքնավստահ կ'ըլլայ եւայլն։

Պայմանագիրը եւ չէքը ստորագրելէ ետք միայն նոր անակնկալներ կը յայտնուին. ճամբու կանոններու քննութեան յաջողելէ առաջ կարելի չէ սկսիլ վարելու փորձերու։ Անկէ ետք, երբ վճարումէն ի վեր առնուազն երեք ամիս անցած է արդէն, դասընթացքին քարտուղարուհին լայն ժպիտով մը 40 դասերուն ժամերը կը ծրագրաւորէ, երկկողմանի համաձայնութեամբ։ Սակայն, անակնկալները վերջ չեն գտներ. ամէն անգամուն գրեթէ, բան մը կը պատահի, օր մը դասը կը ջնջուի, ուրիշ օր մը ուսուցիչը հիւանդ է, կը պատահի որ ինքնաշարժը իր կարգին «հիւանդանայ», կամ դասը քառորդ ժամ առաջ վերջացնել հարկ կ'ըլլայ, եւայլն։ Ենթական ի վերջոյ կը հասկնայ որ զինքը առաւելագոյն շահագործումի առարկայ դարձնող մարդոց հետ գործ ունի։

Ֆրանսայի մէջ 10 հազար 750 է թիւը վարորդական դասընթացքներուն եւ անոնց մեծ մասը մէկ ուսուցիչ միայն ունի։ Կատարուած հարցախոյզ մը յայտնի դարձած է որ միջին հաշուով 6500 ֆրանք արժող այդ արտօնագրին համար դիմողներուն 1 / 3-ը իր ընտրած դասընթացքը արձանագրուած պիտի չըլլար, եթէ մօտէն ճանչցած ըլլար զայն նախապէս։

Երբ կարելի կ'ըլլայ ինքնաշարժն ու վարորդը տրամադրելի ունենալ, ժամուան մը աշխատանքի համար, հազուադէպ չեն այլ ժխտականներ. ուսուցիչները յաճախ մեծ փափաք չեն ունենար թեկնածուին բան մը սորվեցնելու. կան տիպարներ որոնք լուռ ու մունջ կը նստին, ուրիշներ թերթ կը կարդան, կամ առիթէն կ'օգտուին իրենց գնումները ընելու համար։

Պէտք չէ կարծել որ գանգատները միայն մեծ կեդրոններէ կուգան. Վէրսայլէն ուսանողուհի մը պատմած է թէ ամէն անգամ որ դասի գացած է, պատասխանատուն իրրեւ թէ սրտնեղութեամբ ըսած է. -- «բայց առաւօտուն էր ձեր դասը, եւ գիտէք որ այն ժամադրութիւնները որոնք 48 ժամ առաջ չեն ջնջուիր կամ յետաձգուիր, պէտք է վճարուին»։ Երրորդին երիտասարդուհին ստորագրուած ժամանակացոյց մը կը պահանջէ. բայց ատիկա եւս բանի չի ծառայեր։ Յաջորդ դասին երբ կը ներկայացնէ զայն, պատասխանատուն կը բացատրէ թէ այդ դրութիւնը միայն յաջորդ շաբաթէն պիտի սկսի կիրարկուիլ։ Իսկ երբ յաճախորդը իր դայրոյթը կը պոռթկայ, պատասխանատուն կ'անարգէ, մինչեւ իսկ կը զարնէ անոր։ Խնդիրը կը կարգադրուի վերջապէս ու երիտասարդուհին կը փոխէ դասընթացքը, սակայն առանց կարենալ ետ առնելու ըրած վճարումները։

Քառասուն ժամուան դասէ ետք երբ ի վերջոյ պատրաստ կը նկատուի քննութեան ներկայանալու, այն ատեն ալ առիթը կ'ունենայ քննիչներու ընթացքը մօտէն ճանչնալու։ Երկրորդ փորձին վստահ է թէ յարգած է բոլոր կանոնները ու ոչ մէկ առարկութիւն կրնան ունենալ։ Սակայն, կ'ունենան. քննիչը կը բացատրէ. «շատ դանդաղ կը շարժէիք. ինձի համար ինքնավստահ վարող մը ժամական 60 -- 70 քիլոմեթրէն դանդաղ չի քշեր»։ Ոչ մէկ օգուտ կ'ունենայ յիշեցնել անոր թէ քաղաքային ճամբաներու վրայ արտօնուած առաւելագոյն արագութիւնը ժամական 50 քմ. է...։ Կ'ապշի, լսելով որ արուարձաններու կարգ մը քննութեան կեդրոններ համբաւաւոր են իրենց անհիմն ձախողութիւններով։ Աւելորդ է ըսել որ ամէն մէկ ձախողութիւն առնուազն հինգ ժամուան նոր աշխատանքի պարտաւորութիւն կը նշանակէ, ինչ որ մեծ ուրախութեամբ կը յայտնեն դասընթացքներու վարիչները։

Կարելի է քննութեան ներկայանալ նաեւ առանց դասընթացքի մը արձանագրուած ըլլալու. մարդ կրնայ օրինակ, հօրը կառքով գիւղական ճամբաներու վրայ սորված ըլլալ ինքնաշարժ քշել. այդ պարագային սակայն, պէտք է քննութեան ներկայանալ զոյգ կողմերու ոտնակներով ինքնաշարժով մը. իսկ որեւէ ինքնաշարժի այդ ձեւափոխութիւնը 5000 ֆրանք կ'արժէ։

Հազիւ 18 լրացուցած այն երիտասարդները որոնք կը ձեռնարկեն վարորդի արտօնագիր ստանալու, «Օթօ -- էքոլ» պիտակին մէջ կը նշմարեն միայն «դպրոց»ը. պատճառ չունին կասկածելու թէ իրենց լիսէի ուսուցիչներուն սորվեցնելու, գիտելիք փոխանցելու ջանքը կը պակսի անոնց քով։ Ատիկա, ինքնաբերաբար, յարգանքի արժանի անձերու կը վերածէ զանոնք։ Բաւական ժամանակ ետք միայն, երբ փորձառութիւնը կը կուտակէ ժխտականները, կ'անդրադառնան թէ ոչ դպրոցը նոյն դպրոցն է, եւ ոչ ալ ուսուցիչները կապ ունին լիսէիններուն հետ։ Դպրոց կարծուածը յաճախ կատարեալ խանութ մըն է որ կը գործէ շուկայի կանոններով եւ մտայնութեամբ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾՆ ԼՈՒՎՐԸ ՆԱԽԱՆՁ Կ'ԱՌԹԷ

Միլանոյի «Քոռիէռէ տէլլա Սէրա» թերթին լրագրողներէն մէկը որոշ բարի նախանձէ մը մղուած, ուշադրութեան կը յանձնէ Ֆրանսայի մշակութային քաղաքականութիւնը։ Լուվրի վերանորոգուած բաժինին բացումը եւ անոր գտած մեծ ընդունելութիւնը զինք մղած են բաղդատական մը, մշակոյթը արժեւորելու ֆրանսական եւ իտալական կերպերուն միջեւ։

Լուվրէն մեկնած բաղդատականը կ'առնչուի նաեւ Իտալիոյ, որովհետեւ վիճակագրութեան համաձայն, 1992-ին թանգարանին հինգ միլիոն այցելուներէն 500 հազարը եղած են Իտալացիներ։ Եւ ըսել որ Իտալիա մշակութային նոյնքան հարուստ ժառանգութեան տէր երկիր է, որքան Ֆրանսա։

Այդ հարստութիւնը սակայն, արգելք չէ որ լրագրողը Միլանոյի հանրային թանգարանները ռմբակոծման ենթարկուած վայրերու նմանցնէ. ճիշդ է որ ժամանակակից արուեստի շէնքը Յուլիս 28-ին ռումբի պայթումի մը հետեւանքով քանդուած վիճակի մէջ է, սակայն մնացեա՞լը։ Յետ -- պատերազմեան շրջանին Միլանոյի մէջ կարելի եղած է Քարավաճիոյի, Վան Կոկի, Փիքասոյի գործերու ցուցահանդէսներ կազմակերպել, իսկ այսօր հանդարտ պայմաններու մէջ Փալացցօ Ռէալէի առաջին յարկի պարապ սրահները քանդուելու ճամբան բռնած են։ Կան մշակութային կիսակատար շէնքեր ալ որոնց շինութիւնը կիսատ մնացած է. անոնցմէ կը յիշուի օրինակ նախկին մետաղագործարան մը որ ծրագրուած էր վերածել Միլանոյի Պոպուրին։

Մեծն Լուվրը որ տասնամեայ աշխատանքի արդիւնք է, բնականաբար յօդուածներու, մեկնաբանութիւններու, մամուլի լուսանկարներու նիւթ պիտի ըլլայ, քարոզչական լայն շարժում ծաւալելով. ատիկա պիտի ունենայ այն արդիւնքը որ շատեր պիտի որոշեն քանի մը օր արձակուրդի մեկնիլ Փարիզ, անմիջապէս որ առիթը գտնեն։ Ու ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ որ Լուվրի արկղերը լեցուին, պանդոկները, ճաշարաններն ու վաճառատուները յաճախորդ ունենան։

Յօդուածագիրը իտալացի քաղաքական մարդիկը անկարող կը նկատէ արուեստի գործերը գնահատելու, եթէ անոնցմէ անմիջական ակնկալութիւն մը չունին։ Այս մասին որպէս փաստ կը յիշէ Իտալիոյ Արտաքին նախարարութեան այն ենթանախարարը որ քանի մը տարի առաջ Փարիզի քաղաքապետարանը ընդունուած է ու մեծապէս շլացած այդ կառոյցով. իր կարծիքով անհաւասարելի է գեղեցկութիւնը Փարիզի քաղաքապետարանի շէնքին. այնքան որ, նոյն իրիկունը գրեթէ ամչնալով կ'ըսէ պաշտօնատարի մը. «կ'երեւակայէ՞ք, օր մը եթէ Ֆրանսացիներ Հռոմ գան, ո՞ւր պիտի ընդունենք զիրենք ... Կապիտոլին մէջ»։ Որպէս թէ Կապիտոլը շատ սովորական կառոյց մըն է ուր հիւր ընդունիլ ամօթալի արարք մը պիտի ըլլայ։

Իտալացի լրագրողը կը հասկնայ որ Պօպուր մը կառուցանելու Ժ. Փոմփիտուի, կամ Մեծն Լուվրը ունենալու նա--

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

MOI ARMÉNIEN

Դերասան Շահխաթունի նոր գացած էր Փարիզ եւ ֆրանսերէն չէր գիտեր: Իրիկուն մը, սրճարանի մը մէջ նստած, խորո՜ւնկ խորո՜ւնկ կը մտածէր: Ի՞նչ պիտի ընէր այդ մեծ քաղաքին մէջ, ի՞նչ ընելու եկած էր Պուլկարիայէն: Գէշ ալ հարբուխ ունէր այդ օրը եւ կը փռնգտար:

Սրճարանի «յաճախորդուհիներէն» մէկը ուզելով խօսքի բռնուիլ Աշոյին հետ, քովի սեղանէն կը հարցնէ անոր.

- Vous êtes enrhumé, Monsieur... (հարբո՞ւխ եղած էք. պարոն):

Շահխաթունի չի հասկնար enrhumé բառը, այլ կը կարծէ թէ աղջիկը roumain (ռումանացի) ըսել կ'ուզէ: Եւ որպէսզի անպատասխան չձգէ եղած հարցումը, կ'ըսէ ամենայն քաղաքավարութեամբ.

- Non Madame, moi Arménien...

⁂

Գնալը կզիին մէջ, 1922-ի ամառը կը ներկայացուէր «Դերասան Քին»ը, Պոլսահայ Տրամաթիքին կողմէ:

Ամէն թատերասէր գիտէ, թէ այդ թատերախաղը ունի յուզիչ վերջաւորութիւն մը. -- Դերասան Քին, Համլէթի ներկայացման մէջ իր դերը խաղացած միջոցին, ժողովուրդին մէջ կը տեսնէ իր սիրուհին, որ կը համբուրուի Կալէսի իշխանին հետ: Այս ողբերգական անակնկալն ալ պատճառ կը դառնայ, որ Քին խելագարի:

Այդ իրիկուան ներկայացման մէջ դերասան Քինի յուշարարի դերը ստանձնած Երուանդ Թոլայեանը (Կավռօշ), վարագոյրը փակուելէն յետոյ կուլայ նախաբեմ եւ ըստ թատերախաղի պահանջին կը յայտարարէ.

-- Մեծայարգ հանդիսականներ, կարելի պիտի չըլլայ շարունակել այս գիշերուան ներկայացումը, վասնզի Անգլիոյ սաղն ու թատրոնին արեւը խաւարեցաւ. դերասան Քին խելագարեցաւ...

Ու ահա յանկարծ, բազմութեան մէջէն մէկը, այս յայտարարութիւնը լսելուն պէս վեր կը ցատքէ տեղէն եւ կը պոռայ.

-- Ամէն տեղ նոյն ապուրը կ'ուտէք, աղբա՜ր ... Բերայի մէջ ալ սանկ ըրիք եւ ներկայացումը կէս ձգեցիք ... կը վայլէ՞ ասիկա, ամօթ չէ՞...

ԱՐՇԻԻ

«Մարմարա»

խաղաղ Միթերանի արարքին մէջ, իրենց անունը տեւականացնելու մղումը դեր ունեցած է: Սակայն կարեւորը կը նկատէ այն երեւոյթը որ անոնց այդ գովելի փառասիրութիւնը հոյակապ արդիւնք տուած է ի նպաստ հասարականութեան: Եւ մինչ Ֆրանսայի քաղաքական դասը կարողութիւնը կը ցուցաբերէ նման մեծ ծրագիրներ յղանալու եւ զանոնք իրագործելու, իտալացի քաղաքական դէմքերը լրասփիւներու մէջ տեղ կը գրաւեն միայն եւ միայն զանազան մակարդակի իրենց «ճարպիկութիւն»ներով, կ'եզրակացնէ իտալացի լրագրողը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ԿԸ ՎԵՐԱՍՓՌԷ

Երկար ընդմիջումէ ետք Դեկտ. 14-էն իր սփռումները վերսկսած է Ստեփանակերտի հեռատեսիլը: Առայժմ, հաղորդումները թէքնիք պատճառներով միայն մէկուկէս ժամ կը տեւեն:

⁂

ՀԱՅ ՄԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Լուիզիանայի համալսարանի Խորհուրդը լրատուութեան բերած իր ծառայութեանց համար «փիլիսոփայութեան պատւոյ տոքթ.»ի կոչում շնորհած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի լրատուութեան Ցանձնաժողովի նախագահ Մերուժան Տէր -- Գուլանեանին: Ան առաջին Հայն է որու անունը կ'արձանագրուի համալսարանի պատուոյ գիրքին մէջ:

⁂

ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ վաւերացուած է Գ. Խ.ի առաջին նախագահ Արթիւր Մկրտչեանի յուշարձանի նախագիծը, որու հեղինակներն են Արտաշէս Յովսէփեան եւ Արէգ Իսրայէլեան:

⁂

«ԻՒՆԻՍԷՖ»Ի ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«ԻՒՆԻՍԷՖ» 20 թոն դեղօրայք նուիրած է Հայաստանին, որ կը բաշխուի ապագայ մայրերու եւ մանուկներու բուժման հիմնարկներուն:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտեմբեր 10-ին՝ մարդկային իրաւանց իրաւունքներու Օրուան առթիւ ՀՌԱԿ-ի կեդրոնական գրասենեակին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի փոքրամասնութեանց հանդիպում մը, որու մասնակցած են ռուսական, հրէական, յունական, քրտական, ասորական, ուկրանական համայնքներու ներկայացուցիչները: Ելոյթ ունեցողները յատկապէս անդրադարձած են իրենց մշակութային հարցերուն եւ Խորհրդարանը ներկայացուցիչներ ունենալու անհրաժեշտութեան: ՀՌԱԿ-ի ատենապետ Ռ. Միրզախանեան

խոստացած է առաւել ուշադրութիւն ընծայել գիրենք յուզող հարցերուն:

⁂

Պ. ՂԱԼԻԻ ԳԻՐՔԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի գրասենեակին հովանաւորութեամբ եւ Արտաքին Նախարարութեան օժանդակութեամբ լոյս տեսած է ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղար՝ Պուտրոս Պուտրոս -- Ղալիի «Օրակարգ Խաղաղութեան համար» գիրքը թարգմանութեամբ Վահան Արամեանի:

⁂

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

24 նոր հաստոցներով սկսած է գործել Ղարաբաղի մետաքսի գործատան նոր արտադրամասը, որ աշխատանքով կ'ապահովէ 60 հոգի:

⁂

ԳՈՐԳԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ստեփանակերտի գորգագործութեան գործատունը այս տարի ունեցած է վեց միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն, որ մեծ մասով սպառած է ԼՂՀ-ի մէջ: Հոն ներկայիս կը պատրաստուի ֆրանսահայ համայնքի ապսպրանքը՝ 60 քառակուսի մ--նոց «Մենք ենք մեր լեռները» քանդակով զարդանախշուած գորգեր:

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ

«Նոյեան Տապան» գործակալութեան աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայաստանի Ղազախստանի առժամեայ գործավար Արման Մելիքեանի հետ: Ան իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, նախ անդրադարձած է իր դեսպանութեան գործունէութեան, աւելցնելով որ մօտ օրէն դեսպանատան պաշտօնական բացումը կը կատարուի: Ապա յիշած է որ իրենք Հայաստանը կը ներկայացնեն նաեւ Կիրգիզստանի մէջ, Թիւրքմէնստանի մէջ ալ մօտ օրէն կը բացուի Հայաստանի դեսպանութիւնը, իսկ Ուզբեկստան դեռ չէ պատասխանած այդ ուղղութեամբ իրեն եղած առաջարկներուն: Ղազախստանի տնտեսական վիճակին մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով գործավարը ըսած է որ ռուբլիի գօտիէն վերացումը լուրջ փորձութեան դէմ յանդիման դրած է նաեւ Ղազախստանը, շատ մը ու-

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋԵՌՈՒՑՄԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

Բովանդակ Սփիւռքը լծուած է Հայաստանի համար անհրաժեշտ ջեռուցման վառելանիւթ ապահովելու հանգանակութեան գործին: Շուտով պէտք է ամբողջանայ 21 միլիոն տոլարի հանգանակութիւնը՝ ջեռուցում կարենալ ապահովելու հայրենիքի բնակչութեան:

Բացի հայրենական այլ ծրագիրներու կատարուած այլ յատկացումներէ Մանուկեան ընտանիքը մէկ միլիոն տոլարի նոր գումար մը նուիրեց Հայաստանի ջեռուցման ծրագրին: Նուիրատուներն են Պր. Ալեք Մանուկեան, Տիկին Լուիզ Մանուկեան Սիմոն, Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ Մանուկեան:

րիչ երկիրներու նման: Ուժանիւթի, նաւթանիւթի եւ հաղորդակցական համակարգի անբաւարարութիւնը եւս կարեւոր ազդակներ են երկրին տնտեսական տագնապին: Այս վերջին բնագաւառին մանրամասնօրէն անդրադառնալով, Ա. Մելիքեան նշած է որ Եւրոպան Կեդրոնական Ասիոյ տարածքով Չինաստանի կապելու ծրագիրներուն ընդմէջէն Հայաստան ալ կրնայ կարեւոր դեր ակնկալել, եւ դառնալ այդ համակարգին օղակներէն մէկը: Եւ վերջապէս անդրադառնալով Հայաստան -- Ղազախստան տնտեսական համագործակցութեան, գործավարը շեշտած է պայմանագիր մը կնքելու եւ զայն գործադրելու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը. յիշած է որ Ղազախստանի Արտաքին նախարարութեան մօտ պատրաստ է տնտեսական յարաբերութեանց մասին պայմանագրի նախագիծը եւ այս ամէն տարի նորոգուող պայմանագիր մըն է, որու անցեալ տարուան պայմանները Ղազախստանի կողմէ չէին գործադրուած չըջավակման հետեւանքով: Տեղւոյն պաշտօնատարներու իսկ վկայութեամբ, վերջին քանի մը տարիներուն ղազախ ձեռնարկութիւններ հայկական ձեռնարկութիւններուն շուրջ 5 միլիոն տոլար պարտական մնացած են, սակայն վճարումները փոխադարձաբար սառեցնելու որոշումին համապատասխան, պարտքերը երբեք չեն վճարուած:

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԳԱՆԱՏԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Միացեալ -- Նահանգներու դեսպան Ռուբէն Շուգարեան ոչ -- պաշտօնական այցելութիւն մը կատարած է Գանատա, նպատակն ունենալով նորընտիր ազատական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրներուն ծանօթանալ: Ռ. Շուգարեան Օթթաուայի, Թորոնթոյի եւ Մոնրէալի մէջ բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է քաղաքական եւ բարձրաստիճան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու հետ: Դեսպանը նաեւ Մոնրէալի մէջ Հայաստանի հիւպատոսութիւն մը հաստատելու առաջարկ ստացած է:

⁂

ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԵՒ ԱԽՈՅԵԱՆԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ

Ալաւերդիի շրջանի թիւ 148 դպրոցը գրագէտ Մուշեղ Գալշոյեանի 60-ամեակին առթիւ կոչուած է իր անունով: Իսկ Ջրացատքի մանկապատանեկան հանրապետական դպրոցը այսուհետեւ կը կոչուի ծանօթ ախոյեան, վաստակաւոր մարզիկ Դաւիթ Համբարձումեանի անունով:

⁂

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ՈՉ -- ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի Բարձրագոյն Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութենէն արտօնագիր ստացած բարձրագոյն ուսման 20 հաստատութեանց (ԲՈՒՀ) զուգահեռաբար կը գործեն նաեւ արտօնագիր չունեցող գրեթէ նոյնքան ԲՈՒՀ-եր եւ մասնագիտական քոլէճներ: Ոչ-պետական ԲՈՒՀ-երը ընդհանրապէս ունին իրաւագիտութեան, օտար լեզուներու, տնտեսագիտութեան ուղղութիւններ, իսկ քոլէճները՝ մանկավարժական եւ բժշկական:

ԱՆԱՑԻՍ

ՆԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Տանը մէջ մինակ էի այլեւս մօրս հետ, քոյրս ամուսնացած էր դիւանագէտի մը հետ, հանրածանօթ Գաբրիէլ Նորատունկեանին որ այն ատեն Արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ օրէնսգէտ խորհրդական էր:

Անիէն գաղթած, Ակնայ մէջ շատ աչքառու ընտանիք մը եղած են Նորատունկեանները: Անոնց մէջ կան ականաւոր դէմքեր, գիտուններ, օրէնսգէտներ, մատուքեր, օրէնսգէտներ, մատուբականներ, կայ նոյնիսկ Արքեպիսկոպոս մը հռովմէադաւան որ Հռոմի մէջ փառաւոր շիրիմ մը ունի, արձանագրութեամբը իր ազգութեան եւ ծննդեան: Ակնայ կամս գիւղը անոնցմով փառաւորուած է:

Քրոջս ամուսնութիւնը որ տարի մը առաջ տեղի ունեցած էր հօրս մահուընէն, իր այլազան պարագաներով մեծ հրճուանք պատճառած էր ինծի, եւ եթէ սուգը վրայ հասած չըլլար՝ տակաւին միտքս լեցուն պիտի ըլլար այդ մեծ հարսնիքին փայլուն յիշատակներովը: Կատարեալ տղու մը պէս վայելած էի այն գեղեցիկ, նրբաճաշակ, դիւրաբեկ ու թանկագին բաները որոնք օժիտի մը մանրամասնութիւնը կը կազմեն:

Հիմա առանձին էինք անոնք, եւ ես սեւեր էի հագած. քոյրս մօտս չէր:

Մեր տանը մէջ կը տիրէր ընդհանուր անախորժ մթնոլորտ մը որ ինծի թախծագին տաղեր կը ներշնչէր:

Ինչ որ պզտիկ աղջնակին համար եղած էր հօրեղբայրս, նոյնը չէր մանկամարդուհիին համար, որուն չէին բաւեր երեկոյեան եկած պզտիկ անակնկալները, շօքոլան, շաքանակը, պատկերազարդ թերթերը եւ որ իր սրտին խորքէն տառապեցնող պակաս մը կը զգար:

⁂

Ֆանառաքի մեր ամառանոցին պարտէզին ծայրը անկիւն մը կար ուր արծաթիկ աւազին վրայ եռեւէ եռեւ կուգային ու կը փախչէին մանր ալիքներ, այդ անկիւնը՝ դրացի սպիտակ նոճիներուն եւ սպիտակ փարոսին, խաղաղ ու մենիկ, սիրելի էր ինծի ինչպէս սիրելի էր Ֆանառաքին:

Ծովու լոգանքի համար գացած էինք հոն, Տոքթոր Թիրեաքեան արգիլած էր ինծի մտքի յոգնութիւն, բայց իմ միտքս յարաճուն յոգնութեան մէջ էր ու լեցուն երազներով, տենչերով, անհասանելի բաներու հատնումով:

Խուլթիւնս արթնցուցած էր, երկինքը, լոյսը, ծովը, կեանքը կը խռովէին զիս: Բոլոր հովուերգութիւնները, սիրավէպերը կ'ապրէին հոգիիս մէջ: Ժամերով կ'ոգեկոչէի սրտիս սիրելի էակները, որոնց ստուերները շուրջս կը բոլորուէին: Լուսնի լոյսով գիշերները մանաւանդ կը տեսնէի տարաբախտ ռոմանթիկ սիրահարը, Վէրթերը, որ մութ կապոյտ թիկնոցով, լայնեզր գլխարկով, դեղին բաճկոնակով կ'երթար գտնել քաղաքապետին դուռը: Յետոյ Պուրժէի լճին երգիչը, սգաւոր հոգին, ազնուական քերթողը, իր բարձր սեւ փողկապով, -- «Ո՛վ լիճ, տարին հազիւ բոլորած է իր շրջանը եւ քու սիրեցեալ կոհակներուդ մօտ, զոր ան կը տենչար կրկին տեսնել, ահա առանձին կուգամ նստիլ...»: Անմահացած ողբը Լամարթինին:

Անկից միւս մելամաղձոտ լճակին մօտ զոմնոտ տղան, յուսավրէպ սիրտը, «Հոն հրդեհ կայ, ո՛չ մատեան...»: Դուրեանը Սկիւտարի բլուրներուն վրայ:

Յետոյ Ալֆրէտ տը Միւսէն, մերթ մուսաներու քղանցքներուն փաթթուած, մերթ անձրեւին տակ արեւն արցունք թափելով ուխտադրոյժ կնոջ պատուհանին դէմը. «Դեկտեմբերին գիշերը» իրեն նմանող սգաւոր տղուն հետ գլուխ գլխի:

(Շար. 14)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Անտիխեանի յիշատակին Տիկին Մարլէն Փափազեան 1·000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Տիկին Աննա Մանուկեանի մահուան (Պոլիս) քառասունքին ի յիշատակ Պր· Գէորգ Ղազարեան 300 Ֆր· կը նուիրէ Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9·30-ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս· Ստեփանոս Նախասարկաւագին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի յարգանս սարկաւագներուն, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ:

ԱՄԱՆՈՐ-Ի ԱՌԹԻԻ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԹՂԹԱՏԱՐԸ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿՐՆԱՔ «ՅԱՌԱՋ» ՆՈՒԻՐԵԼ ՆԱԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՄ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ՝ 1·150 Ֆր·
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ 600 Ֆր·

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant :

1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Dès aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մամաս Էքիզեանի մահուան առթիւ, Պր· Ստեփան Իյնէճեան 500 Ֆր· կը նուիրէ «ԻՒՄԱՖ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

GRAND REVEILLON
LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43
Parking assuré

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՍՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

– Նոր տարուան յատուկ ՃԱՇ
– Պարերեկոյթ:
– Նուագախումբ, քօթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր·

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան ընկերուհի Արեգնազ Համբարձումեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալին ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր· կը նուիրեն «Հայաստան» ֆոնտին:

CALENDRIER
DES REPRESENTATIONS
DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● DONADZAR de *NAREG DOURIAN*
(SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 18 heures précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
— Le Samedi 8 Janvier
au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
* 1° représentation à 14 heures précises
* 2° représentation à 16 heures précises.

● LA TANTE DE PARIS de *NAREG DOURIAN*
(COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.
Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.
N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994 et souhaite une bonne fête de Noël
ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

l'école tebrotzassère
vous propose
son REVEILLON DU NOUVEL AN
Dans sa nouvelle Salle des Fêtes entièrement redécorée le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30
☆ *Menu Gourmet*, tout compris de l'apéritif au champagne
Participation : 350 F. par personne
● *Ambiance musicale* ■ *Cotillons* ● *Spectacle*
▶ *Surprise venue spécialement d'Arménie* ◀
○ Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.
■ Ambiance arménienne ● Disc-Jockey toute la nuit ■
Renseignements et réservations à :
L'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, Le Raincy / Tél : 43 81 01 72.
— *Prix spécial pour enfants* —

GRANDE TOMBOLA
Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis
Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 DECEMBRE
1993

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS, 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.223 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.223

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման ոչ մէկ մեծամասնութիւն ունի այս վերջին ընտրութիւններէն ետք եւ հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. -- Եաբլոկօ՝ 25 երեսփոխան, Ռուսաստանի ընտրութիւն՝ (Ելցին) 65, Միութեան կուսակցութիւն՝ 20, Անկախ՝ 150, Դեմոկրատ կուսակցութիւն՝ 16, Ռուսաստանի կիներ՝ 22, Հողագործական՝ 36, Համայնավար՝ 41, Ազատական դեմոկրատ՝ (Ժիրինովսկի) 65: 10 աթոռ պարապ են: Ելցին, առաջին անգամ ըլլալով, ընտրութիւններէն ետք, մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ շեշտած թէ գըլխաւոր կէտը Սահմանադրութեան ընդունումն է: Յայտարարած է թէ կառավարութիւնն ալ բարեփոխումներ պիտի կրէ եւ զեղչուի: Ինք պետութեան գլուխը պիտի մնայ մինչեւ 1996 Յունիս, այսինքն պաշտօնավարման ժամանակաշրջանին վերջը: Պիտի շարունակէ բարենորոգումները, կողքին պահելով Տնտեսութեան նախարարը՝ Եգոր Կայտառ: Ելցին որոշած է նաեւ նախագահական կուսակցութիւն մը ստեղծել, ի տես բարենորոգումներու կողմնակից կուսակցութեանց ձախողութեան, ցրուած կերպով ներկայացուելէ ետք ընտրութիւններուն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱԼԱՏԻՒՐ մտքերը հանդարտեցնելու համար, յայտարարեց թէ յանձնախումբ մը պիտի ստեղծէ որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ քննել մասնաւոր դպրոցներու ապահովութեան վիճակը: Այս որոշումը կը տրուի որովհետեւ «Ֆալու օրէնքի» ջնջումը հիմնուած էր մասնաւոր դպրոցներու անապահով վիճակին պատճառաբանութեան: Պարզ է որ այդ օրէնքին ջնջումի հապճեպ քըւէարկութիւնը Ծերակոյտին կողմէ բաւական ձախաւեր գործ մըն էր մեծամասնութեան կողմէ որ առաւելաբար ծառայեց իրարանցում ստեղծելու եւ Ընկերվարական կուսակցութեան պառակտուած շարքերը ամրապնդելու: Մնաց որ Կաթողիկէ Եկեղեցին ալ չօգնեց մեծամասնութեան, հակառակ անոր որ օրէնքին ջնջումը կ'ապահովէր գլխաւորաբար իր դըպրոցներուն համար եւ ընդհակառակն կարդինալ Տըքուրթրէն իսկ դէմ կ'արտայայտուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հիւսիսային եւ արեւելեան շրջանները զոհ գացին ծաւալուն ողողումներու որոնց հետեւանքով մեռեալներ ալ կան, Գերմանիոյ կարգ մը շրջաններ շատ աւելի ծանրակշիռ կացութեան մէջ են եւ անմիջական բարելաւման յոյս ալ չկայ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ տուած մամուլի իր ասուլիսի ընթացքին, Ռուսաստանի Ազատական Դեմոկրատ (գերազգայնական) կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ժիրինովսկի յայտարարած է որ՝ «Ռուսաստան աւելի սարսափազդու զէնքեր ունի քան հիւլէական զէնքերը» առանց աւելի մանրամասնութիւն տալու այդ մասին:

ԹԱՓԻ, Պէթիւնի արդարութեան պալատին մէջ, 6 ժամ հարցաքննուեցաւ դատաւորին կողմէ Թէքթիւ հաստատութեան հաշուական զեղծարարութեանց շուրջ: Դատաւորը յայտնած է իրեն թէ քննութեան տակ կ'առնուի՝ «ընկերային ինչքերու չարաշահութեան եւ մեղսակցութեան համար» բայց, ազատ ձգած է: Թէքթիւ փայլուն ձեռնարկ մըն էր որու գլխաւոր բաժնետէրն է Պերնար Թափի: Գլխաւոր մեղադրանքն է այն, ըստ դատաւորին որ Թէքթիւ դրամական կապ ծառայած է Պէ -- Թէ -- ԷՖ խումբին երբ ինք ալ բաց ունէր: Ամէն պարագայի մէջ, հաշուական բաւական բարդ հարցեր կան մատակարարութեան մէջ, մինչ Թափի կը պնդէ որ ոչ մէկ կապ ունեցած է Թէքթիւի ներսը անցած դարձածին հետ, այն օրէն երբ երեսփոխան էր, ապա՝ նախարար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ ԿՈՒ ՏԱՅ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Թուրքիա Էլչիպէյի անկումէն ու Ալիեւի նախագահ ընտրուելէն ի վեր պաշտօնապէս վերջ տուած էր զինամթերքի փոխանցումին: Ադրբեջանի փոխ-վարչապետին, Արտաքին նախարարին եւ Սպայակոյտի նախկին նախագահին Անգարա այցելութիւնը պատճառ եղած է որ Թուրքիա համոզուի թէ Բաքու վերջ պիտի տայ մոսկուայամէտ իր քաղաքականութեան ու ու աւելի ճկուն ընթացք ունենայ. Յըղուած երաշխիքներուն վրայ Անգարա ընդունած է վերսկսիլ զինամթերքի օժանդակութեան: Միայն թէ այլեւս զինամթերքը որպէս յատկացում պիտի չտրուի, այլ փոխարժէքը վճարուի 30 միլիոն տոլարի վարկէն որ Անգարայի կողմէ տըրուած էր Բաքուի: Ծրագրուած է 30 օդանաւ զինամթերք ղրկել եթէ Ադրբեջան յարգէ հետեւեալ երկու պայմանները.

-- Թուրքիա տեղեակ է թէ նախապէս տրուած ռազմամթերքը գաղտնօրէն վաճառուած է: Որպէսզի չկրկնուի այս պարագան, Անգարա կը պահանջէ որ խիստ քննութիւն կատարուի այս մասին: Հակառակ պարագային կը սպառնայ վերջ տալ զինամթերքի փոխանցումին:

-- Ադրբեջանի ազգ. բանակին կազմութեան օգնելու համար ղրկուած 150 Թուրք զինուորական մասնագէտները անգործ կը պահուին Բաքու, մինչ աւելի գործօն դեր տրուած է աֆղան եւ ռուս մասնագէտներու: Ադրբեջան պէտք է սրբագրէ այս կացութիւնը:

Ադրբեջանի պատուիրակութեան անդամները ընդունած են այս պայմանները, հաւաստելով նաեւ որ իրենց երկրին արտաքին յարաբերութիւններուն եւ Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան մէջ պիտի չանտեսեն Թուրքիան:

**

Դեկտեմբեր 21-ի իրիկունը Թուրքիոյ Ազգ. մեծ Ժողովը ընդունած է Ադրբեջանի Մուսավաթ կուսակցութեան պարագլուխը որ առաջարկած է հայկական գրաւումներու պատճառով անտէր մնացած մէկ միլիոն ադրբեջանցի երախաները ղրկել Թուրքիա: Ազգ. մեծ Ժողովի նախագահը պատասխանած է թէ մէկ մասը կրնան ընդունիլ այդ մանուկներուն եւ թէ հարցը պէտք է տեսակցութեան նիւթ ըլլայ Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին միջեւ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31-ԻՆ

Կը դադրեցնենք «Յառաջ»ի առաքումը բոլոր այն բաժանորդներուն ԱՆԽՏԻՐ -- որոնք առկախ հաշիւներ ունին:

Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

«ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ԶԻՋԻՐ»
ԿԸ ԿՐԿՆԷ ԱԼԻԵՒ

ՖՐԱՆՍԱ ԱԼ ԽՈՍՏԱՑԵՐ Է ՕԳՆԵԼ ՔԱՐԻՒՂԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐԿԻՆ ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՕՐԵՐ Կ'ԱՊՐԻ

«Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 23) կարճ հարցազրոյց մը հրատարակած է նախագահ Ալիեւի հետ եւ զրուցավարը -- Էմմանուէլ Նաքսարա շատ համոզուած չի թուիր Ադրբեջանի նախագահին յայտարարութիւններէն, ընդհակառակն այն տպաւորութիւնը կը թողու որ ոչ մէկ համակրութիւն ունի անձին հանդէպ: Կ'արձանագրէ Ալիեւի խօսքերը. -- «Մէկ թիզ հող չենք զիջիր: Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի անփոխանցելի մէկ մասն է: Նոյնիսկ եթէ բանակցութիւններ կան Հայաստանի հետ, հարց չի կրնար ըլլալ Ադրբեջանը դաշնակցային պետութեան վերածելու»:

Նաքսարա կը շարունակէ դիտել տալով որ Ալիեւ, 70 տարեկան, ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ի նախկին զօրավար եւ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի անդամ, Պրեժնեւի պաշտպանեալը ցուցական վերադարձ մը ըրաւ կովկասեան իր Հանրապետութիւնը՝ սնանկացած 3 տարիներու պատերազմէն եւ քաղաքական քաոսէն: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ հրադադարի խախտումին (Դեկտեմբեր 17) կռիւներու հետեւանքով մեռած 100 ազերի զինուորներու լուրը (Իթար -- Թաս) մթագնեց ադրբեջանեան պաշտօնական պատուիրակութեան Փարիզի աշխատանքը: Ալիեւ կը վստահեցնէ «Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը որ Բաքու դուրս եկած է իր կղզիացումէն, հաւատարմութիւն յայտնած Ռուսաստանի ինչ որ անտեսական օգնութիւն ապահովեց եւ մանաւանդ՝ զինուորական աւելի մեծ գործակցութիւն:

Եւ դեռ, կը շարունակէ Ալիեւ, հայկական վերջին գրոհները թոյլ տուին որ՝ «Ադրբեջան մօտենայ Իրանի եւ Թուրքիոյ որոնց հետ, Բաքու բազմապատկեց դիւանագիտական շփումները»:

Ալիեւ կը յայտարարէ նաեւ առանց քաշուելու. «Ֆրանսա պատրաստ է իր քաղաքական նեցուկը շնորհելու Ադրբեջանի, քարիւղի փոխարէն»:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վրաստանէն Հայաստան մտնող կազատարին պայթումին հետեւած է երկաթուղիին պայթումը. մինչ կը սպասուէր որ Դեկ. 22-ին նորոգուած կազատարը սկսէր գործել, Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ Արա Սահակեան յայտնած է թէ երկրորդ պայթում մը նոյն օրը Սադախլուի կայարանէն 1,5 քմ. հեռաւորութեան վրայ, պատճառ եղած է երկաթուղիի 40 մեթրնոց կտորի մը վնասուելուն:

**

Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, կացութիւնը լարուած է միշտ:

Դեկ. 21-ին, «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած են Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան մամուլի կեդրոնէն, որ նախորդ օրը Ազերիները ռմբակոծած են կրկին Տաւուշի շրջանի (Հայաստան) Պառաւաքար գիւղը: Նոյն օրը, «Արմէնփրէս» ալ կը հաղորդէր որ Կիրակիէն (Դեկ. 19) ռմբակոծումները չեն դադրած Իջեւանի, Նոյեմբերեանի վրայ:

-- Դեկ. 21-ին («Արմէնփրէս») Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի Շտաբի տուեալներով ադրբեջանական բանակը գրոհած է ղարաբաղեան դիրքերը Ասկերանի ուղղութեամբ: Հայկական ուժերը ետ մղած են ոչնչացնելով մէկ հրասայլ: Ազերի 6 զինուոր մեռած է, Հայերը երկու վիրաւոր ունեցած են:

**

Հայաստան կրկին կ'ապրի ծանր օրեր: Ցուրտը կոխած է: Ելեկտրականութիւնը շատ քիչ կը հայթայթուի:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան ի տես ըստեղծուած ծանր կացութեան՝ շուկային վրայ, հրամանագիր ստորագրած է որպէսզի բնակչութեան միանուագ նպաստներ ըլլան:

**

ՀԱՑԱԴՈՒԼ

«ԱԻՄ»ի անդամ, հինգ զաւակներու տէր գիւմրեցի մը Դեկտ. 14-էն հացադուլի դիմած է: Իր պահանջներն են՝ Գիւմրիի բնակչութիւնը ապահովել օրական 8 ժամ ելեկտրականութեամբ, առժամեայ տնակներու մէջ բնակող ընտանիքներուն բաշխել առնուազն 100 օրուան վառելանիւթ եւ գործազուրկներուն սահմանել թոշակներ, որոնք բաւարար ըլլան կենցաղի նուազագոյն կարիքները դիմագրաւելու: Հացադուլի դիմած Դանիէլ Դաբբինեան կառավարութեան եւ նախագահին հրաժարականը կը պահանջէ իր դրած պայմաններուն չիրագործուելու պարագային (Նոյեան Տապան):

**

ԵԼՈՅԹՆԵՐ
Գ. Խ.-Ի ՄԷՋ

Գ. Խ.-ի Դեկտ. 16-ի նիստին վարչապետ Հ. Բագրատեան ելոյթ ունենալով անդրադարձած է Հայաստանի դրամական հարցերուն: Վարչապետին համաձայն Դրամի կայուն փոխարժէքի պահպանման համար Հայաստան ամսական 15 միլիոն տոլարի պէտք ունի:

**

Նոյն օրուան նիստին ելոյթ ունեցած է նաեւ Գ. Խ.-ի փոխ-նախագահ Արտաշէս Թումանեան: Ան ըսած է որ Հայաստանի այսօրուան տագնապին բուն պատճառը քաղաքական է եւ հարկ է այդ ուղղութեամբ լուծումներ գտնել Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի հետ Հայաստանի յարաբերութիւններուն (Նոյեան Տապան):

**

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՍՈՒՐԻԱ ԱՆՑԱՒ

Չորեքշաբթի օր (Դեկտեմբեր 22) վերջ գտաւ Բաբգէն Արարքցեանի գլխաւորած պատուիրակութեան այցելութիւնը Պէյրութ: Վերջին օրը, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանանի Խորհրդարանի փոխ-նախագահ՝ Էլի Ֆըրզլիի հետ ի ներկայութեան երեսփոխան Ժ. Զուխատարեանի: Ապա, Խորհրդարանի արտաքին յանձնախումբի 14 անդամները իրենց նախագահ նախկին վարչապետ՝ Էմին ալ Հաֆէզի գլխաւորութեամբ ընդունած են Հայաստանի պատուիրակութիւնը: Բ. Արարքցեան յայտարարած է թէ շատ ուրախ է երկու երկիրներու գործակցութեան համաձայնագրի ստորագրութեան համար եւ կը յուսայ որ ստորագրուի նաեւ Գործադիրին հետ: «Արմէնփրէս» կը հաղորդէ որ Դեկտ. 22-ին Բ. Արարքցեան եւ իր պատուիրակութիւնը Սուրիա անցած են ուր հանդիպումներ կ'ունենան մինչեւ Դեկտեմբեր 26:

ԱՐԱԳ ՆՇՈՒՄՈՎ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150-ԱՄԵԱԿԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ոգեկոչել «Բազմավէպ»ի 150-ամեայ առաքելութիւնը հայ Մամուլի տարեգրութեանց, ուսումնակրթական, մշակութային, գիտական եւ ընկերային մարզերու մէջ, առաջնահերթ նպատակ ունենալով աշխարհաբարի յղկումը, ազատագրո՛ւմը օտարածին բառերէ, կ՚ենթադրէ, նախ, վերակոչել մշակոյթի մեր պատմութեան 1715 -- 1852-ի դրուագը («Վերածնունդ»), որ պիտի յանգէր 1900-ական տարիներու զարթօնքին եւ, ապրելէ ետք 1915-ի աղէտին ցնցումը, 1920 -- 1970 յիսնամեայ շրջանի Հայրենի թէ Սփիւռքեան իր վերապրումով պիտի վաւերացնէր «Մնացորդաց»ի արժանաւորութիւնը:

«Բազմավէպ» կոչումով մը կ՚իջնէր ասպարէզ, երբ 1843-ին, Հայր Գաբրիէլ Այվազովսկիի խմբագրութեամբ եւ իր առաջին թիւով իսկ կ՚առաջադրէր շրջանի ագկագլ հայերէնը «մաքուր աշխարհաբարի» վերածուած տեսնել. (*)

-- Երկու հարիւր տարիէն աւելի է որ Եւրոպացիք մեծ չափով ուսումնասիրութեան եռեւէն կ՚ըլլան, ու նախանձելի կերպով մը օրէ օր առաջ կ՚երթան. գրքերուն, գրատուններուն, թանգարաններուն, ընկերութիւններուն ու դպրոցներուն համրանքը չկայ. ամէն տարի ու գրեթէ ամէն օր նոր գիւտեր կը հնարուին, նոր նոր գիտելիքներ դուրս կ՚ելլեն, նոր նոր օգուտներ կը հրատարակուին՝ մարդուս խելք սորվելու եւ իր քաղաքական կեանքը հանգստութեամբ ու երջանկութեամբ անցընելու համար: Այսպիսի յառաջդիմութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ Օրագիր կամ Լրագիր բուսած գրուածքներն են, որ Եւրոպայի մէջ չէ թէ միայն ամէն ազգ կամ տէրութիւն, հապա նաեւ ամէն երեւելի քաղաքները ունին, եւ ոմանք ինչուան քառասուն -- յիսուն տեսակէն ալ աւելի: Աս գրուածքներուն մեծ օգուտը ան է որ հասարակ ժողովուրդն ալ քիչ ատենի մէջ ու առանց աշխատանքի, մանաւանդ թէ զուարճանալով կը սորվի իմաստուն մարդիկներուն կամ ընկերութիւններուն գիտցածը ու մէջերնին խօսածը. որով ուսմունքը հասարակ բան մը կ՚ըլլայ ամէնուն, ու ամէնքն ալ անոր պտուղները կը վայելեն»...:

Ես պարբերութիւն մը միայն արտագրեցի «Բազմավէպ»ի 1843-ի առաջին թիւէն, խմբագրութեան ծաւալուն նախամուտէն, որ կը միտի յատկապէս մամուլի կոչումն ու դերակատարութիւնը պարզել, ուսուցողական էութիւնը ցայտուն դարձնել՝ իբրեւ ճանաչման աղբիւր:

Առաջին պարբերութեան շարունակութիւնը կը շեշտէ «ուսումնասիրութեան» կենսական կարեւորութիւնը արեւելեան ժողովուրդներու համար, մամուլին դերը՝ փոխանցումի, հաղորդութեան եւ դաստիարակութեան իբրեւ միջոցի, -- «Բազմավէպ»ի պարագային՝ նաե՛ւ ուսումնա -- կրթական, լեզուական, «դըպրատնային» եւ «տպարանային» կառոյցներու զարգացման ի նպաստ շարժումի, «կարդացողները շատցնելու» առաջադրանքին ատարկայացման:

«Բազմավէպ»ի առաջին տարուան յաջորդական թիւերուն մէջ առաջնահերթ ու ծաւալուն տեղ կը գրաւեն գրաբարի եւ աշխարհաբարի մասին բաղդատական նշումներ. «իրաւ է որ աշխարհաբարը գրաբարէն շատ պակասաւոր, աղքատ ու խառնակ է, բայց աս բանս բաւական չէ՝ իբրեւ անպիտան մէկդի ձգելու զանիկա», կ՚ըսէ Հայր Գաբրիէլ, ապա անմիջապէս նկատել կուտայ որ «պէտք է մաքրել, կոկել եւ ըստ կարի գրաբարին մօտեցնել աշխարհաբարի այն ճիւղը, որ մաքուր է եւ մօտիկ գրաբարին»:

Կ՚ուզեմ նկատել տալ ընթերցողին որ իմ պարագայական անդրադարձումը «Բազմավէպ»ի 150-ամեակին եւ անոր Թուականային այդ շրջանի լեզուական կառոյցին եւ աշխարհաբարի վերաբերող առընչութիւններու, պէտք չէ թողու այն տպաւորութիւնը՝ որ աշխարհաբարի հանդէպ Մխիթարեաններու շահագրգռութիւնը «Բազմավէպ»ով է սկսած: Պէտք չէ մոռնալ որ աշխարհաբարի առաջին քերականութիւնը Մխիթար Աբբահօր կողմէ գրի առնուած է 1726 Թուականին, բայց լոյս չէ հրատարակուած, 1727-ին՝ անոր համառօտ մէկ ամփոփումը միայն ի լոյս ընծայուած է: Համաձայն Հրանտ Ասատուրի՝ «Մխիթար գիտէր անշուշտ որ յոյն կղերը սոսկալի պայքար մղած էր ծիղունիներու եւ Բողոքականներու կողմէ ռամէյքայով հրատարակուած գիրքերուն դէմ. գիտէր որ Աւետարանին նոր թարգմանութիւնը դատապարտուած էր եւ անոր ընթերցողները գրեթէ բանադրանքի սպառնալիքին տակ կը գտնուէին. գիտէր որ Յոյն նշանաւոր ուսուցիչները Ջիկոմոլաս, Մաւրոքորտաթոս եւ Պուլկարիս հին լեզուին ջատագով կը հանդիսանային, պնդելով որ յոյն ռամկօրէնը չի կրնար ենթարկուիլ միօրինակ ձեի մը եւ կանոնաւոր քերականութեան մը, քանի որ շատ մը գաւառաբարբառներու կը բաժնուի, եւ խառն է օտար բառերով, եւ թէ շատ դժուար է այդ գաւառաբարբառներէն մէկը ընտրել եւ բարձրացնել գրական լեզուի: Այս բաները հաւանօրէն գիտէր Մխիթար, եւ տեսնելով Յունաց մէջ մղուած այս բուռն պայքարը, չհամարձակեցաւ թերեւս մեր մէջ ալ տեղի տալ անոր, ուստի նորէն մէկ կողմ թողուց այն ծրագիրը զոր թերեւս կազմած էր պահ մը աշխարհաբարը տարածելու համար, եւ մշակեց գրաբարը, որուն քերականութիւնը պատրաստեց եւ հրատարակեց 1730-ին, եւ որով գրած է իր կրօնական գործերը»: (Տե՛ս Պոլսոյ «Ամէնուն Տարեցոյցը», 1908-ի թիւ, էջ 61):

**

Ժամանակ ռամկօրէնին ալ ներկայութիւնը ո՛չ միայն լեզուական ճակատի վըրայ՝ այլե՛ւ գրական, պատմագրային, հրատարակչական մարզերու մէջ: Ռամիկին հետ նաե՛ւ Թրքատիպ հայերէնին ներկայութիւնը բացորոշ եղած է Արեւմտահայ կեանքի դրուագներուն մէջ, նոյնիսկ 1840 -- 1890-ական տարիներուն: Արդարեւ, 1900-ական տարեգրութեանց մէջ կարելի է հանդիպիլ ռամկօրէնի երկարաձըգումին, մասնաւորաբար խօսակցական բարբառի մէջ:

Պարագայական իմ այս նշումները վերյուշքի կը բերուին ո՛չ թէ արեւմտահայ լեզուի ազօտ մէկ պատկերը ներկայացուցած ըլլալու առաջադրանքով, այլ «Բազմավէպ»ի հրատարակութեան 1800-ական տարիներու լեզուական խարխափումներուն մասնակի պատճառները նշած ըլլալու մտածումով, առանց անհրաժեշտ ծաւալումի հրամայականը մեկնակէտ դաւանելու աշխարհաբարի պատմութեան ամփոփ ներկայացման:

Տասնեւիններորդ դարու աշխարհաբարին նոյնիսկ համառօտ պատմութիւնը կը հարկադրէ աննկատ չթողուլ վերակոչումը նաեւ Վիեննայի Մխիթարեաններու հերկին ու վաստակին՝ պատմակիա (փոյթ չէ որ տակաւին ռամկօրէնի դըրուագներուն անձնատուր) գործերով. կը հրահանգէ նշել 1830 -- 1850 քսանամեայ շրջանի Բողոքականներու «Շտեմարան Գիտելեաց»ին 1839 -- 1854-ի հետամտութիւնը՝ աշխարհաբարը իր վէրքերէն փըրկելու եւ տպագրատուներու հաստատումը միջոց եւ ազդակ դարձնելու լեզուական մաքրագտումի:

Սկսայ Բազմավէպ»ի 150-ամեակի նըշումով, եւ կ՚ուզեմ փակել պարագայական այէ նշմարը այն հաստատումով՝ որ Հայ Մամուլի տարեգրութեանց մէջ իր մէկուկէս դարու կեանքով, Վենետիկի Մխիթարեաններու գրական -- հրատարակչական վաստակը եղած է յառաջապահ՝ գիրին, գրականութեան, մշակութային մեր զարթօնքին եւ յետագայ դարերու իմացական շարժումներուն:

Ցարդա՛նք, հանդերձ ծնրադրութեամբ...

(*) Տե՛ս «Բազմավէպ», հատոր առաջին, 1843, Վենետիկ, «Յառաջաբան», էջ 3:

«Նոր Կեանք»

ՓՈՒՍԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԵՐԿԱԹԷ ՃԵՐԵՓ

Ամիսներ առաջ Հ. Հ. նախագահի հրամանագրով Արմաւիրի տարածքում արտակարգ դրութիւն էր մտցուել: Պատճառը սահմանային -- Թուրքահայեաց -- իրավիճակի աննախադէպ «առեւտրային» աշխուժութիւնն էր: Սահմանախախտները երկուստէք մտացած գիշեր ու ցերեկ, առաւել եւս պետական սահմանի գիտակցած, ամէնօրեայ «Ջրի ճամբայ» էին դարձրել ողջ սահմանահատուածը: Իսկ առիթը --պատեհ-- ՀՀ իշխանութիւններն էին «շնորհել»... սեփականաշնորհելով սահմանակից հողատարածքների մէկ մասը. չլսուած-չտեսնուած մի բան ագգերի, ժողովուրդների, մանաւանդ դարաւոր, անփոփոխ յարաբերութիւններով յայտնի պատմութեան մէջ: Մէկ չաբաթեայ լարուած սահմանավիճակը՝ շնորհիւ Ազգային Անվտանգութեան եւ Ներքին Նախարարութեան մարմինների, կարգաւորուեց: Կասեցուցին բազմաթիւ անասնագողութիւններ, անասնա - ապրանքա - փոխանակումներ: Ի հարկէ, մարտավարական առումով ամէն ինչ չներկայացուեց հրապարակայնաբար: Միայն խօսուեց որոշ ընդդիմացողների (?) կըրակոցների մասին եւ վերջ. Հայաստան -- Թուրքիա սահմանագիծն այլեւս մոռացուեց ոչ միայն ՀՀ իշխանութիւնների, այլեւ չորրորդ իշխանութիւն՝ հայաստանեան մամուլի կողմից: Եւ յատկապէս ընդդիմադիրի համարում ունեցող կուսակցապաշտ մամուլի, որը մշտաբար «ակնապիշ» ու նախայարձակ է հայաստանեան իշխանութիւնների արածին եւ անելիքին իր հերթապահ գնահատումներով: Իսկ Թրքակա՞ն մամուլը... ինչո՞ւ արձագանգէր... երբ ռազմավարական եւ մարտավարական նշանակութեան հումք է ներմուծում... չնչին գումարների դիմաց...:

Այսպիսով եւս մի քանի շաբաթ եւ ժամանակաւորապէս դադարեցուած «կոոպեբատիւ գործարարական» հանրակառքի ուղերթները՝ լեցուն մարդկանցով - ապրանքներով, շարունակեցին նախկին հըունդինով ու շուքով ու տակաւին այժմ էլ շարունակւում են...: Հայաստանի ազգային հարստութեան ամենակարեւոր եւ թանկագին մաս կազմող այնպիսի ապրանքներ են արտահանւում Հանրապետութեան սահմաններից, որոնց նշանակութիւնը երեւի թէ գիտակցելի է միայն Թուրքական իշխանութիւնների կողմից: Հակառակ դէպքում... օրերս մի անծանօթի հետ պատահաբար չէի վիճի: Այդ մարդու նմանակները Հայաստանում կոչւում են գործարարներ, թէկուզեւ կիսաքաղաքակիրթ երկրներում ուրիշ անուն եւ համարում ունեն՝ մաքսանենգներ: Անծանօթը Թուրքիայից բերել էլ... հարիւր կաշուէ բաճկոն: Եւ այնքան հպարտօրէն էր խօսում իր ճարպկութեան ու աւարի մասին: Իսկ թէ ի՞նչ դրամով է այդքանը գնել, պարզ է, ի՞նչ է, Հայաստանում պղինձ եւ խառնատային այլեւայլ հաստոցներ չկա՞ն: Այսպիսիք այնքա՛ն շատ են: Ու Հանրապետութեան պաշտպանունակութիւնը խարխլողների հանդէպ զարմանալիօրէն (?) տակաւին գոց են պետական անձերի աչքերը: Իսկ ի՞նչն է զարմանալին. երբ ամիսներ առաջ միանգամից մեկուսացուեց Հայաստանի Տնտեսութեան առաջին փոխ-նախարարը տասնեակ թոննաներով Թուրքիա «ուղարկուող» --իբրեւ «մարդասիրական օգնութի՞ւն»-- պղնձի առգրաւման պատճառով: Յաջորդը ո՞վ պիտի մեկուսացուի, քանի որ ակներեւ է իշխող-տէրական ձեռքերի... առկայութի՞ւնը: Եւ մեկուսացուելուց յետոյ դարձեալ պիտի յարատեւ լըռութի՞ւն պահպանուի:

Օտարերկրեայ մամուլը յաճախ է անդրադառնում Թուրքիայում ռուս կանանց մարմնավաճառութեան փաստերին: Հայաստանեան մամուլը նոյնպէս: Մենք մեր ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող ապրանքների արտահանման մասին երբեմն ենք գրում, այլ էլ շատ աղաղակող քանակութիւն յայտնաբերելու դէպքում: Ինչպէս վերջերս, երբ Շահումեանի շրջանի ներքին բաժինը կանխել էր մի ծանրաբեռն հանրակառք, լեցուն՝ գունաւոր մետաղների ահռելի խմբաքանակով: Ինչպէս նաեւ Թուրքիայում բաւականին գնողունակ հանրակառքի պղնձէ հուքաղծեր, պղնձաթելեր ու պղնձալարեր: Ցերեկային լուսաւորութեան լամպեր եւ Հայաստանում իսկ դժուար գտանելի այլեւայլ «ապրանքներ»: Բեռնատարի ամբարձիչներն ու խառատային հաստոցների ամենատարբեր պահեստամասերը, գիշերային տեսանելութեան սարքեր՝ իրենց յաւելեալ պահեստամասերով արդէն իսկ վկայում էին, որ յառաջիկայում հայաստանեան անգնիկների տեսականին առաւել պիտի ճոխանար շոկոլադ - ծամօն - բլիթներով: Եւ բացօթեայ տօնավաճառներում առաւել պիտի «սեւին» տային կաշուէ բաճկոնները, որոնց «փայլից» չափազանց կուրացել են մերօրեայ գործարար - խաչագողերի աչքերը: Ըստ ընկերաբանական հետազօտական տուեալների, Հանրապետութեան բնակչութեան գերակշիռ մասը՝ շուրջ 40 տոկոս, զբաղուած է նմանօրինակ «գործունէութեամբ»: Եւ պիտի ի նկատի ունենանք, որ Հանրապետութիւն չնչին քանակութեամբ ապրանքներ են ներմուծւում, որոնց դիմաց վըճարւում է տարադրամ: Հիմնականում արտահանւում են ոսկի եւ ծանր արդիւնաբերական հումք եւ պատրաստի արտադրատեսակներ. ընդհուպ մ ինչեւ բահեր, մուրճեր եւ ամենաայլազան, ամենաառօրեն գործիքներ, ընդ որում անսահման, աներեւակայելի քանակութեամբ: Իսկ վերոյիշեալ անծանօթը յոխորտում էր, թէ «ի՞նչ եմ տարել, որ, ա՛յ, ընկերս միանգամից 250 հատ բահ է տարել...»:

Ինչ խօսք, որքան էլ անհաւատալի է, նոյնքան էլ... սակայն մինչեւ ե՞րբ պիտի հայաստանեան իշխանութիւնների աչքի առջեւ եւ լուռ համաձայնութեամբ թալանուեն այս մի պատառ տարածք - Հայաստանում չեղած պղինձն ու գունաւոր մետաղատեսակները, երկաթն ու բժշկական հանդերձանքները, սարքաւորումները: Եւ դեղօրայքը, որից մշտաբար Հայաստանին առատօրէն սրտակցաբար բաժին են հանում եւրոպական երկրների բարեսիրական կազմակերպութիւնները: Ի՞նչ է, Հայաստանում վաղուց ի վեր սովորական չգրուած օրէնքով մի նոր մաֆիա՞ է գործում, Թուրքիայի՞ մաֆիան, թէ՞ հնարաւոր չէ գոնէ ժամանակաւորապէս դադարեցնել հարեւան երկու երկրներ՝ Իրան, Թուրքիա նմանօրինակ ինքնագործ «գրօսաշրջիկային» ընկերութիւնների մուտքը: Իրադարձութիւնների զարգացումը հրամայաբար պահանջում է շուտափո՛յթ եւ շուտափո՛յթ դադարեցնել, օր առաջ կասեցնել ազգային սեփականութեան անհեռատեսօրէն թոյլատրուած թալանը՝ չբխեցնելով «հակադեմոկրատ» եւ այլ որակումներից: Եւ ի վերջոյ ում կողմից պիտի որակուեն, հայ «գործարարների՞», որոնք եթէ կ՚ուզէք, ողորմածաբար Թուրքիային մեծ ու հսկայածաւալ երկաթէ ճեբեփի պատրաստմանն են նախապատրաստւում...:

ԻՐԱԶԵԿ

Յ. Գ. -- Ի յիշեցում հայաստանեան իշխանութիւնների ժամանակագիրների վըկայութեամբ, Բ. աշխարհամարտին յաջորդած տարիներին, մինչեւ 60 - 70-ական Թուականները - նախկին կայսրութիւնը մեծագոյն «հոգածութիւն» էր ցուցաբերում առ գերման եւ ճափոն Պետութիւնները, ազգային Հանրապետութիւններից եւ բուն Ռուսիայից արտահանելով անհաշուելի թոննաներով երկաթի, պըղնձի անմշակ ձուլաբեկորներ, պատրաստի արտադրանքներ, այդ թւում դրակտորներ, մեծ խմբաքանակներով երկաթէ մուրճեր: Այսպիսով, ի դիմաց շրջիւն վարձքի՝ հզօրանում էին առաջինի ռազմական եւ երկրորդի՝ ծանր արդիւնաբերութիւնները: Կարծում ենք ՕԹԱՆ-ի անդամ Թուրքիային օգնելով, հայ «ձեռներէցները» ի հարկէ այս նպատակադրութիւնը չեն ունեցել, բայց դա ամենեւին էլ արդարացուցիչ չէ:

Իսկ երբ «ձեռներէց»ներին միանում, նրանց հետ եղբայրաբար գործակցում են Հանրապետութեան պետական այրերը, ինչպէս տակաւին անյայտացածների փա-

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԾՊԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՐԹԱԼ

Սպանիոյ մէջ սկսած է ընկերային երեւոյթի մը բնոյթը ստանալ զինուորական ծառայութեան հանդէպ ժխտական վերաբերմունքին ծաւալումը: 1993-ի սկիզբէն ի վեր 50 հազար երիտասարդներ կառավարութեան տեղեկացուցած են որ տրամադիր չեն զինուորական իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Թիւը կ'աճի Ծոցի պատերազմէն ի վեր, իր ետին ձգելով այս մասին բոլոր ենթադրութիւնները: Մերժումները հիմնուած կ'ըլլան կրօնական, ցեղային, բարոյական, մարդասիրական կամ փիլիսոփայական պատճառներու: Այս կացութիւնը անել մատնած է Արդարադատութեան նախարարութիւնը որ միայն 30 հազար աշխատատեղի ունի այս կարգի երիտասարդներու համար: 94 տարուան 210 հազար նորակոչներուն 20%-ը մերժողներու ջոկատը կը կազմէ: Իսկ Երիտասարդական հիմնարկին մէկ հարցախոյզին համաձայն, զինուորական տարիքի երիտասարդ սպանացիներուն 65%-ը կը խոստովանին որ դէմ են պարտաւորիչ ծառայութեան:

Մերժողները փոխանակ ինը ամսուան զօրանոցի ծառայութեան, պէտք է 13 ամիս ոչ - զինուորական սպասարկութեան մը մէջ աշխատին: Անոնք կրնայ Կարմիր Խաչի դրասենեակ մը, Թմրամոլներու բուժման կամ տարեց անձերու օժանդակութեան հիմնարկ մը ըլլալ: Սակայն այս կարգի դիմումներու մեծ թիւին պատճառով թղթածրարները կը դիզուին ու շատեր երեք տարի սպասելու կը հարկադրուին, մինչեւ որ ընկերային ծառայութեան մարզ մը գտնուի իրենց համար:

Կայ այլ զանգուած մըն ալ. ասոնք ոչ միայն կը մերժեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, այլեւ չեն ընդունիր

զանդից Նախկին Պետական նախարար Ռ. Զիֆթալարեանը, որը Գիւմրիի չինարարական կառոյցների կազմաքանդումից յետոյ Նպաստեց աւերակուած քաղաքում եղած թեքնոլոժին, մեքենական սարքերը ՀԱՊ-ի տարածքով Թուրքիա արտահանել-վաճառելուն: Այս դէպքերում ի՞նչ ինքնարդարացման «փաստարկ»ներ պէտք է բերուեն՝ վարագուրելու, ստուերելու համար թալանուած - արտահանուածը: Եւ մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ նոր «պայքար, պայքար մինչեւ վերջ»ի սկի՞զբ...:

Ի.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, «Նոր Սան» պարբերաթերթի երիտասարդները գրական երեկոյթ մը կազմակերպած են նիւթ ունենալով. - «Երգիծանքը հայ գրականութեան մէջ»: Ընտրուած էին հինգ երգիծաբան - գրագէտներ: Նշան Պէշիկթաշլեանի մասին խօսած է Նորայր Տաշըրեան, Աշոտ Քեչեանի՝ Նուէր Սիլահը, Երուանդ Օտեանի՝ Ժուլիա Թաշտեւլէն, Յարութիւն Ալփիարի՝ Վերճիհան Զիֆլիօղլու եւ Յակոբ Պարոնեանի՝ Ժըպտուն Զիլինկիրեան: Կարդացուած են նաեւ հեղինակներուն գործերէն: Խիստ գնահատելի ձեռնարկ մը որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

**

ՌՈՒՍԷԻ Երեւան կազմակերպութեան սրահին մէջ (Պուլկարիա) Նոյեմբեր 20-ին տօնուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան 75-րդ տարեդարձը: Տեղւոյն վարչութեան կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Թորգոմ Տիւլկերեան: Միութեան 75-ամեակին եւ Ռուսէի կազմին 70-ամեակին առթիւ զեկուցում մը կատարած է Յակոբ Զիվիճեան: Թորոս Տօնիկեան եւ Յակոբ Կիլիկեան՝ Փլովտիւի Հ. Մ. Ը. Միութեան եւ մտաւորականութեան կողմէ ողջունած են Ռուսէի սկաուտները, ինչպէս նաեւ Օհան Օհանեան՝ Վառնայի Հ. Մ. Ը. Միութեան կողմէ: 80-ամեայ վեթերան - սկաուտ՝ Ներսէս Հրիստանեան իր յուշերը պատմած է եւ ողջունած երիտասարդ սկաուտները: Ոգեւորիչ ճառ մը արտասանած է Թեմիս առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան: Այս հանդիսաւոր օրը վերջ գտած է հարուստ եւ այլազան մարզական եւ երաժշտական ծրագրով:

**

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» շաբաթաթերթի խմբագրատունը այցելած է, Դեկտեմբեր 4-ին, պատուելի Ռընէ Լեւոնեան եւ օգտակար զրոյց ունեցած է խմբագրապետին՝ Կարօ Հայրապետեանի հետ: Պատուելի Լեւոնեանի այցին նպատակը եղած է աւելի մօտէն ծանօթանալ պուլկարահայ գաղութին անցեալին եւ ներկային:

**

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ «Ագրալեան» ակումբի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի Նիկոլ Ագրալեան մասնաճիւղի գրական յանձնախումբի երրորդ դասախօսութիւնը: Օրուան բանախօսը եղած է Լոս - Անճըլըսէն Համազգայինի Շրջ. վարչութեան անդամ՝ Օննիկ Հայրապետեան, նիւթ ունենալով լեզուաբանութիւնը:

**

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին իր մահկանացուն կնքած է երէց Հ. Մ. Ը. Մ.-ական եւ Հ. Մ. Ը. Միութեան ֆութպոլի մայր խումբի մարզիկներէն՝ Ժիրայր Հաննէսեան: Ծնած էր Փիրէ, 1929-ին: Պատանի տարիքէն իր մասնակցութիւնը բերած էր Հ. Մ. Ը. Միութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 2-ին, Գոքինիոյ Ս. Յակոբ Եկեղեցին: Յանուն Հ. Մ. Ը. Միութեան դամբանական խօսած է Կարօ Մինասեան:

ընկերային մարզով մը գալն փոխարինելու գաղափարը: Հակազինուորական ընկերակցութիւնները արդէն այս կարգի չորս հազար անհնազանդ անդամներ ունին որոնցմէ 69 հոգի արգելափակուած է ներկայիս:

Ասոնք նոր փորձանք մը եղած են կառավարութեան գլխուն, որովհետեւ հետզհետէ աւելի հակաժողովրդավար բնոյթ կ'առնէ անոնց արգելափակման դատապարտումը, հասարակ ոճրագործներու նման: Հանրային վիճարկումներու նիւթ սկսած է ըլլալ անհնազանդները անպատիժ ձգելու գաղափարը որ կողմնակիցներ ունի Սէն Սէպասթիէնի եւ Պիլպաօի դատաւորներուն եւ դատախազներուն միջեւ: Միայն Պասքեան շրջանին մէջ 1300 անհնազանդներ կը սպասեն իրենց դատարան ներկայանալու օրուան:

Արդարադատութեան նոր նախարարին նշանակումով պատժական միջոցները թեթեւցած են այս զանգուածին հանդէպ. անոնք Օգոստոսէն ի վեր միայն գիշերները բանտը կը մնան: Սակայն այսքանը չի բաւարարեր զանոնք. աւելի արմատական կարգադրութիւն կը պահանջեն. այսինքն՝ անհնազանդութեան անպատժելիութիւն: Այս ուղղութեամբ ճնշում բանեցնելու համար որոշած են կէս բանտարկեալի վիճակը մերժել ու գիշերը բանտ չվերադառնալ: Անոնց համար անհատական պատերազմին մէջ Նորովի ճակատամարտ մըն է ասիկա, զոր կը մղեն բանակին դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ա ՍԿԷ Ա ՆԿԷ

ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԼԱՍՏԸ

Սերպիոյ այն մահմետականները որոնք կ'ուզեն փրկուիլ հալածանքներէ, սկսած են անուանափոխութեան միջոցին դիմել: Սերպական Պիյելյինա քաղաքին իշխանութիւնները հասկցուցած են որ աքսորէն պիտի փրկուին միայն այն մահմետականները որոնք կը փոխեն իրենց անունը: Տեղւոյն վրայ մնացած հինգ հազար մահմետականներէն չորս հարիւրը արդէն հպատակած են հրահանգին: Պատերազմէն առաջ 21 հազարնոց քաղաքին բնակչութեան երկու երրորդը կը կազմէին անոնք:

**

«ՖՆԱՔ»Ի ՄԱՏՐԻՏԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Ֆրանսական ծանօթ հաստատութիւնը Սպանիոյ առաջին վաճառատունը բացած է Դեկտեմբեր 2-ին, մայրաքաղաքին կեդրոնական մասին մէջ 5000 քառ. մեթրի վրայ: «Մատրիտի ամէնէն ցած գիներով» հոն կը ծախուի «Ֆնաք»ի ամբողջ արտադրութիւնը: Առաջին օրերէն իսկ խուռներամ բազմութիւն մը դիմած է մշակոյթի այդ նոր տաճարը: Հաստատութիւնը ծրագրած է յառաջիկայ վեց տարուան ընթացքին 14 ամիսը անգամ մը նոր վաճառատուն մը բանալ երկրին մէջ:

**

ԿԱԶՄԱՐՈՒՂԵՐՈՒ ԳՈՂԵՐԸ

Հեղուկ վառելանիւթի տագնապին դարման գտնելու համար, Նախկին խորհրդային երկիրներու հազարաւոր բնակիչներ գտած են եզակի ճամբայ մը. կազամուղի մը վրայ բացուած ծակէ մը կ'առնեն իրենց պէտք ունեցածը ու հոգ իսկ չեն տանիր ծակը փակելու, անտեսելով ամէն վտանգ: Ռուս լրագրող մը Ստավրոպոլի շրջանը գացած է քննարկելու երեւոյթը. 300 քմ.ի վրայ հեղուկ վառելանիւթ վաճառող ոչ մէկ կայանի հանդիպած է, այսուհանդերձ, հաստատած որ կառքերը կ'երթեւեկեն շնորհիւ մօտակայ կազամուղէն ձեռք ձգուած խառցած հեղուկ կազին: Այս «վաճառք»ին համար կ'ամբաստանուին Կովկասցիները: Ստարքաւրուժներու պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այնքան ծանրակշիռ պիտի չըլլայ պատահածը, եթէ գողերը գոնէ փակեն իրենց բացած ծակերը: Անկարելի է հսկողութիւն սահմանել կազամուղին ամբողջ երկարութեամբ եւ արդարութիւնն ալ յաճախ անկարող կ'ըլլայ բան մը ընելու, նոյնիսկ եթէ երբեմն ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ կազամուղի գողեր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՏԱՐԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հեղինակ՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Թիւ 1. - Պատմուածքի գիրք:

Թիւ 2. - Ընթերցանութեան գիրք:

Թիւ 3. - Վարժութիւններու գիրք բառարան:

Փարիզ, 1993

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անոր «Նոր քերթուածները» ղրկած էր ինծ Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Պէշիկթաշի մեր տան պահ մը դրացի, ուր այցելութիւն առիթով եկած էր հանգչելու: Երբ ան նստէր լայն բացուած պատուհանին առջեւ, որ մեր պարտէզին վրայ կուտար, խորին խորհուրդներու մէջ ընկղմած, ես իրեն վարդեր կը նետէի, կարմիր, ճերմակ վարդեր. գլուխը վեր կ'առնէր, կը ժպտէր եւ երկար կը հոտուըտար: «Վարդերու պարիկ» կը կոչէր ան զիս այն ատեն եւ անկից յետոյ երբեմն կը յիշէր պզտիկ աղջնակը, պարիկը եւ անոր գիրքեր կը ղրկէր:

Եղիա Միւսէի գրքին մէջը դրած էր քարտ մը վրան գրուած.

«Անուերդ, Եւփիմէ, մայէ,
Իսկ նայուածքդ հըմայէ...»:

Հմայե՛լ... ու մանաւանդ Եղիան, անժըպիտ, յուսալքեալ, մահուան խօսակից փիլիսոփան որ կը հակէր դէպի այդ դեռափթիթ կեանքիս:

Բնական է տանը մէջ ոչ ոք տեսաւ այդ քարտը, որ ինծ օրեր խորհիլ, երազել տուաւ:

**

Կրկնակի հաճելի էին այդ գիւղագնացութեան միջոցին ծովու լոգանքները, որովհետեւ անոնք միակ ազատութեան պահերս էին, եւ միակ առիթը վայրկեան մը խօսակցելու Մինաս Չերազին հետ, որ ան ալ իր տկարացած թոքերը կազդուրելու համար եկած էր Ֆանառաքի:

«Եթէ Պոլիսը մարգարիտն է Արեւելքին, Ֆանառաքին ալ Պոլսոյ մարգարիտն է: Ծովու խոտէն յագեցած օդը միշտ թարմ ու մաքուր է հոն ուր թաքուն աստուածութիւն մը լիաբուռն կը թափէ երիտասարդութիւն, գեղեցկութիւն եւ հեշտանք»:

Ե՞րբ գրած է Չերազ այս տողերը, գիրար ճանչնալնէս առա՞ջ թէ վերջը, երբեք չգիտցայ:

Ժամերով կը մնար աւազներուն վրայ ընկողմանած, փոքրիկ հատոր մը ձեռքը որ սակայն չէր կարդար:

Մեծ հպարտութիւն էր ինծ տեսակցիլ այդ մտաւորականին, այդ թունդ գործիչին հետ, որ Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնը ըլլալու փառապսակն ալ կը կրէր:

Անոր ֆիզիքական տկարութիւնը որ յայտնի չէր արտաքին կերպարանքէն, տեսակ մը գութով խառն գորով արթնցուցած էր սրտիս մէջ, ռոմանթիք աղջնակի սրտիս մէջ: Կ'ուզէի սփոփանք տալ իրեն, ժպիտ մը ուրուագծուիլը տեսնել դէմքին վրայ, ես մանկահասակ՝ ան արդէն չափահասութեան մօտ՝ տեսակ մը մայրական աղապատանք կը զգայի, եւ երկու լոգանքի միջեւ վանդ կ'առնէի իր մօտը եւ կը խօսակցէինք ծովին, հովին, Եղիային (որ իր բարեկամն էր) եւ բանաստեղծութեան վրայ:

Հրճուանքս անբաւ կ'ըլլար երբ ան գըրուածքներէս բան մը յիշէր եւ կամ անոնց մասին հարցուփորձէր զիս: Այնքա՜ն պարզ էր ան, այնքա՜ն զուարթ, քնքոյշ վերաբերումով, իմ հոգիս այնպիսի փափուկ կերպով, խնամոտ մատներով կը շոյէր որ ինծ կը թուէր թէ արդէն երկար ատենէ կը ճանչնայի զինքը, թէ միշտ իր աշակերտուհին եղած էի, հոգիի աշակերտուհին, շատ փոքր, բայց միշտ երախտագէտ:

Երբեք ոչ մէկ բառ յոխորտ չէր ելլեր բերնէն. կը պատմէր ինծ իր կեանքէն, մանաւանդ իր ուղեւորութիւններէն ատանց զիս շլացնելու ջանք ընելու: Ազնուական եւ բարեկիրթ էր նոյնիսկ կատակելու ատեն:

Այդ վայրկեանքս քիչ տեւեց սակայն:

Հօրեղբայրս, մօտէն ծանօթ իրեն, հրաւիրեր էր օր մը Չերազը մեր տունը այցելելու, եւ ճիշդ այդ օրը որ ան որոշեր էր մեզի գալու, չար բախտը ուզեց որ հօրեղբայրս ստիպողաբար բացակայ ըլլայ: Երբ զինքը տեսայ պատուհանէն սիրտս ուժգին բաբախեց, մայրս ալ տեսած էր եւ խոկոյն հրամայեց սպասուհիին որ ճամբու դնէ եկող հիւրը, ըսելով թէ ոչ ոք կայ տունը: Հաւանաբար այցելուն նշմարած էր մեզ պատուհանին առջեւ եւ լսած մեր խօսակցութիւնը, սակայն մօրս փափաքն ալ այդ էր արդէն:

Անկից յետոյ արգիլուեցաւ ինծ առանձին ծովու լոգանքի երթալ: Չերազ ալ ջանք չէր ըներ մեզի գիւղին մէջ հանդիպելու:

Միայն երբ մեր տունինները ամէնքը քաղաք գացած ըլլային եւ ես առանձին մնացած, կ'երթայի պարտէզին ծայրը մեծ ծառին տակ կարդալու. Չերազ անկից անցած պահուն վանդ կ'առնէր պահ մը եւ կը խօսակցէինք: Կարեկցութեան արտայայտութիւն մը կ'առնէր ան այդ վայրկեաններուն. ինքը կատարեալ մարդ, արդէն ճերմակ թելեր մազերուն մէջ, ես հազիւ թեւակոխած կեանքին մէջ, առանց բացատրութեան կը զգայինք կ'ըմբռնէինք ծանր լուծը նեղ մտայնութիւններու:

Այն ձմեռը քաղաքը բնաւ պատեհութիւնը չունեցանք իրարու հանդիպելու, յետոյ մեկնեցաւ Պոլսէն:

**

Կանաչ լուսամփոփով լամպարին մօտ, որուն կէս մութը տարօրինակ փայլ մը կուտար իր աչքերուն, Նար - Պէյ Սրբազանը զիս կ'աշխատցնէր թարգմանելու եւ ոտանաւորի վերածելու իտալացի թունդ յեղափոխական բանաստեղծ Ուկօ Ֆոսկոլոյի «Դամբաններ»ը, այն գեղեցիկ քերթուածը որուն մասին Թէրզեան կ'ըսէր թէ կ'արժէր իտալերէն սորվիլ անոր բնագիրը կարդալու համար:

(Շար. 15)

ՄԱՐՍԷՅԼ.--

Զաւէն Վարդապետ Աւետիքեան
Հոգեւոր հովիւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
եւ Վարչական Խորհուրդը
խոր վիշտով կը յայտնեն լուրը մահուան
ԱՏՐԻՆԷ ՍԻՄԻԹԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Դեկտ. 27, ժամը 9.30--ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրեանի մահուան 8--րդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Զարուհի Տէմիրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ազատ Դաւիթեանէ 1.000 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Պօղոս Դաւիթեանի մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Զաւէն Դաւիթեանի, Թէֆար Դաւիթեանի, Մաքրուհի Փապուճեանի, Յարութիւն Փապուճեանի, Զապէլ Կարապետեանի, Մկրտիչ Կարապետեանի, Հայկազ Շմաւոնեանի, Լեւոն Նետիլեանի եւ Վարդուհի Նետիլեանի յիշատակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Պալըգճեան եւ Նորիկեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Արեւեան)
մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24, ժամը 14.30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահագդ. դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27, տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս--Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30--ին կը կատարուի Ժամերգութիւն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

Համազգայինի նորակազմ «ՆԱՑԻՐԻ» պարախումբը իր փորձերը կը շարունակէ՝ կատարել ամէն

-- Երկուշաբթի ժամը 20 -- 22
M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

-- Հինգշաբթի ժամը 21 -- 23
Stade Léo Lagrange, Arnouville

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. --
38 -- 87 -- 58 -- 82

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9.30--ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, Տօն է Ս. Ստեփանոս Նախասարկաւագին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ ի յարգանս սարկաւագներուն, դպիրներուն, Եպիսկոպոսարանի դահլիճին մէջ:

VOUS PARTEZ EN ARMENIE
ET VOUS AVEZ DES EXCEDENTS
DE BAGAGES
OU DE MARCHANDISES
Une solution simple et économique :
Contactez
HAY'S Logistic Co.
Sur simple appel,
HAY'S Logistic Co. vous organise immédiatement :
- LE PAQUETAGE,
- L'ENLEVEMENT A DOMICILE,
- L'EXPEDITION DE TOUS VOS COLIS.

HAY'S Logistic Co.
vous accorde des tarif préférentiels.
HAY'S Logistic Co.
Tél. : 48 62 51 66 / Fax: 48 62 56 02.
Adresse: Bât. 3700, Zone de Fret n° 2
B.P. 10348 - 95705 ROISSY CDG Cedex

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
Կը կազմակերպէ՝
ՅԱՅԳԱՍՕՆ
-REVEILLON-
Դեկտեմբեր 31
ժամը 21--էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:
-- Նոր տարուան յատուկ ճաշ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քօթիյոն:
Գինը՝ 350 Ֆր.,

A. S. A.
ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE
Réveillon de la Saint Sylvestre
VENDEREDI 31 DECEMBRE de 21h à l'aube
animé par l'*Orchestre* « G A I Z A G ' S »
★— *Attractions* —— *Cotillons* —— *Tombola* —★
Réservations au : 46 42 36 60 ● 39 81 33 62.
Ce R E V E I L L O N D A N S A N T aura lieu au
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux

COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

COMMUNIQUÉ

«*Le Comité de Secours pour les Orphelins*» créé en 1913 en France (anciennement Union des Dames Arméniennes de Paris), est une association caritative qui vient en aide aux orphelins et nécessiteux en priorité. Par extension, il aide aussi les étudiants nécessiteux lors de leurs études supérieures ainsi que les différentes écoles arméniennes qui se consacrent à l'enseignement de notre langue.

C'est pourquoi aujourd'hui, nous faisons appel à votre générosité; notre association étant habilitée à recueillir vos dons et legs et délivre le reçu «*cerfa*» pour vos impôts.

Pour ceux d'entre vous qui recevez nos vignettes, nous vous demandons de réserver le meilleur accueil à cet envoi et nous témoigner votre générosité en retour.

Un grand merci à tous.
COMITE DE SECOURS
POUR LES ORPHELINS —
15, rue Jean Goujon, 75008 PARIS.

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9e

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.

— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans	= 1.200 F. + voyage
3-9 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

MENU
du Réveillon du 31 Décembre
DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Apéritif accompagné de ses amuse-bouche.
La Salade Folle et son Foie Gras de Canard accompagné de son verre de Château Loupiac.
La Darne de Saumon sauvage farcie aux petits poissons servie avec un Château Bellevue entre deux mers.
Les Glaçons de la Neva.
La Cuisse de Canard Royal et ses Mousselines de Légumes — Château du Carillon Fronsac.
Le Fromager de nos régions.
Le Dessert Glacé du Bûcheron.
Notre Plateau d'Agrumes et ses Fruits secs d'Orient.
Champagne.
Café.

Participation : 350 F. par personne
—— *Prix spécial pour enfants* ——
Renseignements et réservations à :
L'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.

CALENDRIER
DES REPRESENTATIONS
DES FETES DE NOEL - *Tebrotzassère* -

● D O N A D Z A R de *NAREG DOURIAN*
(SPECTACLE ARMENIEN POUR ENFANTS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 18 heures précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e
— Le Samedi 8 Janvier
au Théâtre de Paris — 15, rue Blanche, Paris 9e
* 1° représentation à 14 heures précises
* 2° représentation à 16 heures précises

● L A T A N T E D E P A R I S de *NAREG DOURIAN*
(COMEDIE HUMORISTIQUE POUR TOUS)
— Le Dimanche 26 Décembre à 20h30 précises
au Théâtre Hébertot — 78, Bd des Batignolles, Paris 17e

Renseignements & réservations : au 43 81 01 72.
Le 26 Décembre possibilité forfait 2 spectacles.
N. B. — Pour des raisons d'horaires et techniques, les représentations commenceront aux heures précises.

PARLEZ-EN A VOS AMIS,
VENEZ NOMBREUX

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·224

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.224

ԱՇԽԱԲԱԴ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Դեկտեմբեր 23-ին, Աշխաբադ (Թիւրքմենիստան) մեկնած էր նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեան, փոխ-վարչապետ՝ Վիգէն Չիտէչեան, Պաշտպանութեան հարցերու պետական նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան, Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան, Ազգ· ապահովութեան վարչութեան պետ՝ Խաչատուր Սիմոնեան:

Արեւմտեան մամուլի գործակալութիւնները կը հաղորդեն որ առաջին օրն իսկ Թաղումը կատարուած է ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու միացեալ կառոյցին: Որոշուած է ամրապնդել երկկողմանի յարաբերութիւնները եւ այս առնչութեամբ արդէն համաձայնագրեր ստորագրուած են Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ, Ռուսաստանի եւ Ազրպէջանի, Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ, նաեւ Ղազախստանի, Կիրգիզստանի, Տաճիկստանի, Թիւրքմէնիստանի հետ: Ռուսերը կը յայտնեն թէ այս կարգադրութիւնը կ'ամրապնդէ 1992-ին Տաշքենդ ստորագրուած դաշինքը որ թոյլ կու տար Ռուսաստանի միջամտելու ուր որ հարկ է: Այն ատեն Ուկրանիա եւ Մոլդովա մերժած էին ստորագրել:

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին փոխ-նախարար Ժ· Լիպարիտեան Դեկտեմբեր 21 եւ 22-ին աշխատանքի այցով Փարիզ կը գտնուէր: Առիթէն օգտուելով տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ազրպէջանի Արտաքին նախարար Հասան Հասանովի հետ որ կ'ընկերանար Ալիեւի: Կարծիքներու փոխանակում ունեցած են շրջանին մէջ խաղաղութիւնը հաստատելու հարցին շուրջ:

ԿՏՐՕՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Երեւանի մէջ սկսած է կարգ մը սննդամթերքներու կտրօններու բաշխումը: Առաջին առթիւ իւրաքանչիւր քաղաքացիի կը տրուի 200 կրամ կարագի, 500 կրամ բրինձի եւ 5-ական տուփ լուցկիի կտրօններ: Սահմանուած են նաեւ այդ մթերքներու գիները՝ կարագին քիլօն 40 Դրամ, 500 կրամ բրինձը 3 Դրամ եւ 5 տուփ լուցկին 1 Դրամ: Կը նախատեսուի նաեւ կտրօններով բաշխել շաքարն ու ծխախոտը (Նոյեան Տապան):

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՆ ԿԸ ԲԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐԱԲԱՐ

Երեւանի քաղ· Խորհուրդի Գործկոմի փոխադրամիջոցներու եւ հաղորդակցութեան վարչութեան պետ Արամայիս Գալստեան «Նոյեան Տապան»ին յայտնած է որ Երեւանի մեթրոն կը գործէ անխափան, առանց ապրելու ելեկտրական հոսանքի անկանոնութիւններէն, շնորհիւ գործածութեան դրուած կայունացուցիչներու (սթապիլիզաթէօր): Վարչութեան պետը նշած է թէ երթեւեկի վերջերս արձանագրուած կարգ մը անկանոնութիւնները պարզապէս հետեւանք էին գործադուլի շարժումներու: Աւելցուցած է նաեւ որ գործածութեան դրուած 12 նոր վակոններով կ'ապահովուի ճամբորդներու աւելի մեծ թիւ մը:

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԻՋԱԾ

1993-ի սկիզբէն մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Սեւանայ լիճէն արտահոսած է 1439,5 միլիոն խոր· մեթր ջուր, երբ 1992-ի նոյն ժամանակաշրջանին այդ թիւն էր 901 միլիոն խոր· մեթր: Լիճին ջուրերուն մակարդակը 1992 Դեկտեմբեր 15-ին 1897,89 մեթր էր եւ պակսած ըլլալով 50 սմ· 1993-ի նոյն թուականին, իջած էր 1897,39 մեթրի:

ՎԷՃԵՐ ԴՐԱՄԻ ՓՈԽԱՐԺԷՔԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Սահմանադրական Իրաւունք Միութեան (ՍԻՄ) նախագահ Հրանտ Խաչատրեան «Նոյեան Տապան»ի թղթակիցին խօսած է Գ· Խ·-ի մէջ իր ունեցած ելոյթին մասին, ուր ինք կը ճաղկէր այն անկանոնութիւնները որոնք պատահած են Դրամի շրջանառութեան դրուելու օրերուն: Ըստ ՍԻՄ-ի նախագահին, Դրամին փոխարժէքը ճշդելու պահուն, տոլարը կ'արժէր աւելի քան 10·000 ռուբլի, սակայն Դրամափոխութեան պետական Յանձնաժողովին կողմէ սահմանուեցաւ 3·000 ռուբլիէն պակաս, կարգ մը անձերու ընձեռելով չահատակութեան առիթ: Այնուհետեւ, Հ· Խաչատրեան Գ· Խ·-ին առաջարկած է տարադրամի պետական վարչակարգի փաստաթուղթերու ստուգում, որ քուէարկութեամբ մերժուած է (124 ձայն դէմ, 121՝ թեր): ՍԻՄ-ի նախագահը համոզուած կը մնայ թէ կառավարութեան մեղսակցութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ է: Ռուսաստանի ընտրութեանց մասին հարցումի մըն ալ, Հ· Խաչատրեան պատասխանած է թէ քիչ բան կը փոխուի եւ թէ Հայաստանի կայունութիւնը կախում ունի Ռուսաստանի կայունութենէն:

«ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին հետ տեսակցութեան ընթացքին «Միաբանութիւն» արհմիութեան նախագահ, Գ·Խ·-ի երեսփոխան Սէյրան Աւագեան գիներու յաւելումին համեմատ փաւնշտական որակած է նուազագոյն աշխատավարձքը եւ աւելցուցած թէ մարդ գործի երթալով միայն կը վնասէ իր ընտանիքին, քանի ստացած աշխատավարձքը չի դիմագրաւեր իսկ փոխադրամիջոցներու, հագուստեղէնի եւ կօշիկի ծախքերը (Նոյեան Տապան):

— Ճարտարարուեստական արտադրութիւնը 14,7% անկում արձանագրած է ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Հոկտեմբերի ընթացքին: Գլուխը կը գտնուի Հայաստան, որու անկումը տարեկան 30% է, իրեն կը հետեւին Կիրգիզստան՝ 25% եւ Տաճիկստան՝ 20%, Ռուսաստան՝ 16,3, Ուկրանիա 15, Ղազախստան՝ 15, Բելառուսիա 12,8, Ազրպէջան՝ 7,3% միայն:

Դրամահոսութեան գետնի վրայ, մրցանիշը կոտրած է, Հոկտեմբերին, Ուկրանիա 77%-ով, Հայաստան եւ Մոլդովա՝ 40%, դրամահոսութեան ամէնէն ցած համեմատութիւններն ունին Ազրպէջան 18,9% եւ Ռուսաստան՝ 18,5:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՎԻ թիւ 25 դպրոցէն, չորս զինեալ անձեր 12 աշակերտուհիներ պատանդ բռնած են, մէկ ուսուցիչի հետ եւ օդակայան գացած ուրկէ մեկնած են թռանի մը մէջ: Աշակերտուհի մը ազատ արձակուած էր որպէսզի առեւանգողներու պահանջը փոխանցէ՝ Թռան մը դրուի իրենց տրամադրութեան տակ: Անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ ՍԻՏԱ-էն վարակուած են եւ ոչինչ ունին կորսնցնելիք: Առեւանգողները կ'ուզեն Թեհրան երթալ անցնելով Կրասնոդարէն, Չէչէնիայէն եւ Ազրպէջանէն: Կացութիւնը այս էր Դեկտ· 24-ի առաւօտը:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂ՝ Սթեֆան Վալտպերտ ներումի արժանացաւ Թուրքիոյ նախագահ՝ Ս· Տէմիրէլի կողմէ: Դատապարտուած էր եւ բանտն էր այն ամբաստանութեամբ որ գործակցած է ՓՔՔ-ի հետ:

ԻՐԱ-Ն (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) 72 ժամուան հրադադար մը կը շնորհէ Ծնունդի առթիւ (Հինգշաբթի կէս գիշերէն Կիրակի կէս գիշեր): Այդ շրջանէն ետք, Լոնտոն եւ Տըպլին յստակ պատասխան մը կը պահանջեն Դեկտ· 15-ին եղած խաղաղութեան նախաձեռնութեան:

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՆ ճարտարարուեստական է» խորագրելով «Իւմանիթէ» կը հաղորդէր որ ըստ Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան, 40 հազար ձեռնարկութիւններ, որոնց մէկ կարեւոր մասը Պետութեան կը պատկանի, անցեալ Յունիսին կազմակերպուած ոճրագործութեան հովանիին տակ էին: Կացութիւնը չէ բարելաւուած: Զօրավար Էգորով որ մաֆիայի դէմ պայքարին սպասարկութեան պետն է, կ'աւելցնէ որ հազար միլիառ ռուբլի (աւելի քան 4 միլիառ ֆրանք) մաֆիական գործողութիւններէ եկած կը շրջագայի ներկայիս Ռուսաստանի մէջ: Այս աւազակները լաւ զինուած ալ են եւ ոստիկանութիւնը 213 գնդացիր, 4000 ատրճանակ, 2000 ատրճանակ-գնդացիր, 6 հրթիռարձակ կը փնտռէ, 481 ալ սպայ (Ապահովութեան նախարարութենէն, լուծուած Ելցինի կողմէ) կաշառակերութեան մեղադրանքի տակ են: Դատապարտեալներու թիւը 580 հազարէն 1987-ին, 661 հազարի անցած է 1992-ին, Մինչ յանցագործութիւններն ու ոճիրները 1,2 է 2,76 միլիոնի կ'անցնէին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ղեկավարը շատ մեծ դժուարութիւններու դէմ յանդիման է եւ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցն ալ (Դեկտ· 24) կը վկայէ որ կացութիւնը ծանր է· մէկ կողմէ սնանկացած տնտեսութիւն մը, միւս կողմէ զինեալ աւազակախումբեր: Նոյնիսկ, Ֆրանսայի մարդասիրական գործունէութեան նախարարուհին՝ Լիւսէթ Միշօ-Շըվրի ճաշակած է, երբ 90 թոն օժանդակութիւն կը բերէր Թիֆլիս եւ հինգ անձեր, Մերսէտէսով իր պաշտօնական թափօրին վրայ խուժում ըրած են, մէկը կալանաւորելով: Նախագահութեան երկու պահակները յաջողած են ետ մղել: Հազիւ կը մթնէ, արդէն կացութիւնը անհաւոր կը վատթարանայ եւ զինեալ աւազակախումբեր տէրն ու տիրականը կը դառնան քաղաքին, որ այլեւս չահաւորակութեան եւ ռաքէթի ձեռքը կ'անցնի: Լուսարդել կայ արդէն ժամ, 22-էն 6 եւ Շեվարնածէ կը խոստովանի թէ չի կրնար ըսել երբ ան վերջ պիտի վերնայ: Մաֆիան բանակն ալ թափանցած է: Սուեդծուած քաոսէն օգտուելով, Ճապա Իոսելիանի («ձիաւոր»ներու պետը) եւ Թենկիզ Կիտովանի որ ազգ· պահակախումբը մասնաւոր քաղաքացիի վերածած էր իշխանութեան իրենց օժանդակութիւնը տուած

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ Ի՞ՆՉՈՒ ՊԱՊ ՉԷ ԸՆՏՐՈՒԵՐ

Իտալական մամուլը բաւական արձագանգ կու տայ «Թրէնթի Ճիոռնի» ամսաթերթի կատարած յայտնութեան — 30 տարուան յապաղումով — եւ Դեկտեմբեր 21-ի «Քոռիէռէ»ն եւ 22-ի «Ճիոռնալէ»ն սիւնակներ կը նուիրէին, հրատարակելով կարդինալ Աղաճանեանի եւ Պօղոս Զ·ի նկարները:

Միլանոյի ծանօթ օրաթերթը «Քոռիէռէ Տէլլա Սեռա» իր գրութիւնը կը սկսի որոշ հեգնանքով մը, ապա կ'ապաւինի «Թրէնթի Ճիոռնի»ի տուած մանրամասնութեանց, քաղուած ուղղակի Սիֆարի (Իտալիոյ) զինուորական գաղտնի սպասարկութիւն) չորս պրակներէն, որոնք կը կրեն 1963, Յունիս 6, 15 եւ 20 թուականները: Մեծ զուեստով արտայայտուելէ ետք կարդինալ Գրիգոր-Պետրոս ԺԵ· Աղաճանեանի մասին, կ'անդրադառնայ անոր քրոջ՝ «Էլիզապէթա Պապիկովա, 71-ամեայ անուշիկ ծերուկ մը որ ապաստան գտած էր իր եղբօր մօտ Հռոմի հայկական վարժարանը...» որու սովետամէտ դիրքը պատճառ եղեր է որ եղբայրը պապ չըլլայ...:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէ ռուսական ընտրութիւններու յաղթական դէմքին՝ Ժիրինովսկիի դէմ· յատկապէս անոր հակաթուրք արտայայտութիւնները ամէն օր նիւթ կ'ըլլան թրքական թերթերու սիւնակներուն մէջ, զայրացկոտ հակազդեցութիւններու տեղի տալով:

Այսպէս, օրինակ, Դեկ· 24-ի «Հիւրրիյէթ»ը նախ կու տայ Ժիրինովսկիի Գերմանիա այցելութեան լուրը, «Անամօթ Ժիրինովսկի» խորագրով· այս որակումին պատճառը ռուս ղեկավարին հետեւեալ արտայայտութիւնն է. «Պիտի հիմնենք մեծն Գերմանիոյ եւ մեծն Ռուսաստանի կայսրութիւնները· պէտք է վերագտնենք մեր նախկին սահմանները: Գերմանիոյ ներկայի մեծագոյն հարցը Թուրքերու եւ գնչուներու գոյութիւնն է: Անպայման թէ՛ Թուրքերը, թէ՛ գնչուները պէտք է վտարուին Գերմանիայէն»:

Նոյն թերթը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ժիրինովսկիի «Ոստում դէպի հարաւ» հատորը ուր փաստայայտ է հակաթուրք կեցուածքը, ձեռքէ ձեռք կը խլուի Ռուսաստանի մէջ· թերթը կը յիշէ գրութեան հատուածներ, ուր հեղինակը կը գրէ օրինակ, թէ Թուրքերը քարտէսէն սրբած են մեծն Հայաստանը որ Կասպից ծովուն, Սեւ ծովուն եւ Միջերկրականի վրայ ափեր ունէր· Ժիրինովսկի հարց կու տայ թէ երբ Բ· աշխարհամարտէն ետք դատարան հանուած են Նացիները, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր Թուրքիա դատուած չէ:

էն փոխարէն ձեռք առնելով մեծ պարենաւորումներ, գլխաւորաբար քարիւղային: Ամսական միջին աշխատավարձքը մէկ տոլար է, մէկ քիլօ միսը երկու տոլար է:

ԱՐԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ հետազօտական աշխատանքներու արդիւնքը խնդրոյ առարկայ դարձած է եւ Դեկ· 24-ին Ֆիկառօ հարցազրոյց մը հրատարակած է իրեն հետ, որպէսզի հակազդէ իրեն դէմ եղած յարձակումներուն: Բանավէճը ծագած է Արա Յովհաննէսեանի եւ իր խմբակին աշխատանքին հրատարակութեան առթիւ Սիանս-ի մէջ, որու կցուած են բուռն յարձակումներ: Քննադատութիւնները կը վերաբերին օգտագործուած մեթոտին:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հայաստանեան մամուլին, մանաւանդ ընդդիմադիր թեւին պատկանող, անուն--ները յաճախ գանգատի չեշտով մը կը յայտնեն թէ նախագահը յամառօրէն կը մերժէ հարցազրոյց ունենալ հայաստանցի լրագրողներու հետ: Կը տրուին ամիսնե--րու թիւեր, այդ ընթացքին օտար լրագրողներու շնորհուած զրոյցներ կը յիշուին, եւայլն:

Այս պնդումնե՞րը պատճառ եղած են որ նախագահը կեցուածքը փոխէ, թէ ան հարկաւոր նկատած է այս անգամ փոխել իր ընթացքը, ո՞վ գիտէ, Դեկտեմբեր 14-ի «Երկիր»ը Ա. էջին վրայ տեղ տուած է ամփոփ զրոյցի մը զոր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հետ կատարած է Նայիրի Բաղալեան:

Առաջին հարցումը երկրին ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական վիճակին արժեւորումին կը վերաբերի. Նախագահը միակ սահմանումով մը կուտայ իր արժեւորումը. «միանշանակ բնութագիրը անցման շրջանն է՝ իր բոլոր հակասութիւններով, իր անորոշութիւններով եւ պետութեան կայացման գործընթացում ուսումնառութեան բոլոր տարրերով»:

Ուշագրաւ է «անցման շրջան» եւ «ուսումնառութիւն» զուգահեռը: Հայաստանի ներկան պետութիւն կայացնելու գործընթացով կը յատկանշուի այսօր, ինչ որ համազօր է սորվելու. այդ հոլովոյթին մասնակից են թէ՛ իշխանութիւնը, թէ գործի աշխարհին մարդիկը, թէ պետական ձեռնարկութիւններու ղեկավարները, թէ գործատուները. մէկ խօսքով՝ ամբողջ ժողովուրդը:

Այս շրջանակին մէջ, ոչինչ քօղարկելու կը միտին նախագահին արտայայտութիւնները. նախ, իր արժեւորումով, այս հոլովոյթը կրնայ տասնեակ տարիներ տեւել. ատիկա ցոյց տուած է աշխարհի բոլոր երկիրներուն ապրած փորձառութիւնը, երբ խնդրոյ առարկայ եղած է անցման շրջան կոչուածը. այսինքն՝ մէկ համակարգէն անցքը ուրիշի մը: Նախագահը կ'աւելցնէ թէեւ թէ «պարտադիր չէ որ այդ տարիների ընթացքում նոյնպիսի լարուածութիւն, նոյնպիսի ճգնաժամային պահեր լինեն»:

Նախագահը ոչ ալ միտումը ցոյց կուտայ ներկայի անկումը արհամարհելու. «ե՞րբ կը սկսուի կայունացումը» հարցումին կը պատասխանէ. «դժուար է ասել: Կարելի է ենթադրել որ սրանից վատ էլ կը լինի: Աւելի վատ էլ է լինելու»: Դժուար է ըսել թէ իշխանութեան ամէն ձեռնարկութեան, ամէն քայլին մէջ դէպի վատթարացում ընթացք նշմարողներու լռելեայն ակնարկութի՞ւնն է նպատակը, թէ անկեղծ արտայայտութեան մղում, երբ յաջորդ պարբերութեան մէջ վերադառնալով «ուսումնառութեան» երեւոյթին, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան կ'աւելցնէ. -- «բոլորս ուսումնառութեան գործընթաց ենք անցնում, իսկ այդ գործընթացում բոլորն էլ իրաւունք ունեն սխալուելու»:

Յետոյ, այս մասին կուտայ իր անձէն, իր գործունէութենէն օրինակներ. «կան օրէնքներ էլ, որ, ասենք, ես չեմ զգացել պահը, դրանց հրատապութեան աստիճանը եւ աւելի ուշ եմ ներկայացրել, երբ կարող էի դա աւելի շուտ անել»: Դանդաղութեան կը վերագրէ ան, սեփականաշնորհման օրէնքներու պատրաստութիւնն ու հրապարակումը:

Ընդդիմութեան մօտենալու քայլերուն մասին հարցումի մը նախագահը կը պատասխանէ ոճով մը որ անտեսող կեցուած մը կրնայ նկատուիլ երկրին ընդդիմութեան հանդէպ. Նախագահը կ'ըսէ. «Ես ընդդիմութիւնից ոչ մի պահանջ չունեմ: Ոչ մի դժգոհութիւն չունեմ ընդդիմութիւնից: Ընդդիմութիւնը անում է այն, ինչ ինքը հարկ է համարում»: Սակայն, որեւէ մեկնաբանութիւն ընելէ առաջ նախագահին խօսքին մասին, անհրաժեշտ է ուշադրութիւն դարձնել ուղղուած հարցումին. «ներքաղաքական իրավիճակը աւելի բարելաւելու համար որպէս առաջին քայլ ընդդիմութեանը մօտենալու ի՞նչ քայլեր կ'անէիք»...:

Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի տեսակէտը այս մասին, այն է թէ իշխանութիւն -- ընդդիմութիւն բնական յարաբերու--թիւններու մասին կարելի է խօսիլ այն ատեն երբ անոնք «հակուած են ճշմարտութիւնը տեսնելու եւ ճշմարտութիւնը փնտռելու»: Ասիկա ինք կը կոչէ «ազգ. համերաշխութիւն»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրկանին թղթակիցը նախագահին կարծիքը կը հարցնէ իր կուսակցութեան կողմէ յաճախ որպէս քաղաքական ներկայ վիճակին այլընտրանք ներկայացուած «համախոհութեան կառավարութեան» մասին: Նախագահը որեւէ քաղաքական տուեալ ի նկատի չառնելով որեւէ կեցուածք չունի. ան կ'ըսէ. -- «եթէ կեանքը ստիպի, կոալիցիոն կառավարութիւն էլ կը լինի, նոր ընտրութիւններ էլ կը լինեն, վաղաժամկէտ ընտրութիւններ էլ»: «Եթէ կեանքը ստիպի»ն կ'ընդգրկէ մինչեւ իսկ «Սահմանադրութեան քննումից յետոյ անմիջապէս պէտք է անցկացուի եւ՛ նախագահի, եւ՛ խորհրդարանի նոր ընտրութիւններ»:

Զրոյցին վերջին մասը Ն. Բաղալեան յատկացուցած է ընդդիմութեան կողմէ գանգատի գլխաւոր նիւթի մը վերածուած մտաւորականներու վիճակին. կ'ըսէ թէ արտագաղթի երեւոյթ մը կայ գիտական -- թէքնիք տարրերուն միջեւ: Լ. Տէր -- Պետրոսեան ըսուածին թուական բնոյթ հաղորդելով կը պատասխանէ թէ Գիտութիւններու ակադեմիային պաշտօնական տուեալներով վերջին երկու տարուան մէջ այդ հաստատութենէն 13 հոգի մեկնած է: Իսկ ինչ կը վերաբերի մնացողներու եւ ընդհանուր առմամբ մտաւորականութեան ընկերային պայմաններուն ու անոնց բարելաւումին, ան կ'ըսէ. -- «Ես չեմ անջատում մեր մտաւորականութեան վիճակը մեր ժողովրդի վիճակից. ամբողջ ազգաբնակչութեան վիճակից»:

Զգայացունց բաներ չկան Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի արտայայտութիւններուն մէջ. կայ երեւոյթը՝ հարցազրոյցներէ խուսափելու կամ զանոնք մերժելու մեղադրանքին լռելեայն պատասխան մը տալու. ապա, ընդդիմութեան կողմէ խօսելի նկատուած հարցերու -- համախոհութեան կառավարութիւն, նախագահութեան նոր ընտրութիւն, եւայլն, -- անվերապահ նկատառումով, անուղղակի ժխտում մը բերելու ներկայ իշխանութեան ուղղուած այլամերժումի ամբաստանութիւններուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՈՂՋՈՒՆԵԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Ընթացիկ տարուան ընթացքին Գալիֆորնիոյ Լոս -- Անճըլըս քաղաքին մէջ լոյս տեսած է «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Տօներ եւ Ազգային Աւանդութիւններ» հատորը, աշխատասիրութեամբ Կարօ Պետրոսեանի:

Հատորը հրատարակութիւն է «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի հրատարակչական տան մատենաշարին:

Մեր օրերուն, այսպիսի հատորներուն լոյս ընծայումը արգասիքն է միայն ու միայն մտքի ու հոգիի արժանիքներով ապրող եւ ապրեցնող ազգասէր եւ եկեղեցասէր հոգիներու անհնահանջ նախանձախնդրութեան:

Հատորին հրատարակութեան մեկենասը հանդիսացած են Տէր եւ Տիկին Զօհրապ եւ Սոնա Գասապեան ի յիշատակ իրենց թանկագին ծնողաց՝ Կարապետի եւ Կատարի, որպէս արտայայտութիւն իրենց որդիական երախտագիտութեան:

Աշխատասիրողը, արդարեւ ապացոյցը տուած է տարուան ընթացքին յիշատակուող տօները ապրած ըլլալու, դեռ եւս «ի տղայ տիոց» իր գիւղի եկեղեցիին ամէնօրեայ զանգերուն ղօղանջներով:

Իբրեւ կրթական մշակ եւ սերունդներու մտքի եւ հոգիի սերմնացան, ան իր տարիներու փորձառութեամբ եւ գիտութեամբ հասւաքած պէտք է ըլլայ նկատելը մեր ազնուական ժողովուրդին հոգեւոր եւ մտաւոր ժառանգութիւններուն, որուն եթէ պակսած չէ անձկութեան պահեր, եւ սակայն ան՝ հայ ժողովուրդը նոյնիսկ իր դժուարին պայմաններուն գիտցած է սիրտերը կամար կապել հիմնելով ժամ եւ ժամատուն, դպրոց եւ դըպրատուն:

Ահա այս առաջադրութիւններով ձեռնարկած է ան, իր աշխատասիրութեան, զանազան եւ զարմանազան տեղաշարժերու ենթարկուող եւ լսրծուն գետիններու վրայ կայք փնտռող մեր հայրենակիցներուն համը եւ բոյրը տալու մեր երէկի կեանքին եւ արթնցնելու աւանդական ազնուականութիւնը հայ հոգիին:

Հատորին հրատարակութեան առթիւ իր գնահատանքի խօսքը արձանագրած է բազմավաստակ կրթական մշակ եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի նախկին ուսումնապետ՝ Բիւզանդ Եղիայեան: Ան՝ պատգամի մը ուժգնութեամբ կը հրաւիրէ մեզ սրբութեան գաղափարին, ինչպէս ինք կ'ըսէ. -- «Թող տարօրինակ չթուի՝ թէ սրբութեան գաղափարը կապուած է միշտ զոհաբերումի՝ քաջութեան հետ»: Եւ տակաւին՝ «Սուրբերու վարքով ու պատգամով կը մարմնաւորուի Աստուածային մարդկայինին մէջ»:

Տալէ ետք հիմնական ծանօթութիւններ տօներու տեսակներուն մասին, հատորը կը բացուի մեր ազգի եռամեծ թարգմանիչ սուրբերով եւ անոնց նշանաբանով՝ «ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ իմանալ զբանն հանճարոյ»:

Շուրջ երեք հարիւր էջերու ծաւալով եկեղեցասէր ընթերցողը քայլ առ քայլ կը ջանայ յառաջանալ ընդլայնելու իր ծանօթութիւններու եւ հետաքրքրութիւններու շրջանակը ոչ թէ ինք ինքզինք՝ այլ իր երախտաւոր նախնիքներով արժեւորուած եկեղեցին իր մէջ ողջունելով:

Հատորը պատկերազարդուած է ընտրովի եւ ընտիր հատորներէ վերարտադրըուած սրբախօսական, մանրանկարչական նմոյշներով ինչպէս նաեւ հայրենի աշխարհի եւ տեղերական մեր սփիւռքի նորակերտ եկեղեցական շէնքերու նկարներով:

Իւրաքանչիւր տօնի կամ սուրբի նկարագրութիւններէն ետք «Բառեր ծանօթագրութիւններ» բաժինով ջանացած է տալ իմաստն ու նշանակութիւնը հոն գործածուող բառերուն եւ աշխարհագրական ծանօթագրութիւններու նկարագրութիւններ:

Ագրիւրագիտութեան համար այնքան անհրաժեշտ ան տուած է ցանկը իր օգտագործած մատենագիտութեան, հայ եւ ոչ -- հայ հրատարակութիւններու:

Կրկնապէս գնահատանքի արժանի սոյն հատորը իր ժողովրդային պարզ ոճով ընթերցողը ինքզինք երախտաւորեալ կը զգայ, դուրս գալով իր կոչտացած սովորութիւններէն պատրաստուիլ կարենալու նոր ժամանակներուն:

Ցարդելի աշխատասիրողը կը պատկանի այն սերունդին որ տեսաւ եւ ճանչցաւ զինք կանխող սերունդը, որուն աւելութին մէջ սորվեցաւ խորհուրդը մահը կեանքով յաղթելու:

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

1993, Դեկտեմբեր 21
Փարիզ

UMAF-Ի ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը «Երեւանի հանրապետական ծննդատուն»էն ԻՒՄԱՖ-ի եւ յատկապէս Տոքթոր Մաշոյեանի եւ Տոքթոր Քերքերեանի ջանքերուն շնորհիւ Մարսէյլ ժամանած էր երիտասարդ բժիշկ Վահան Վարդապետեանը, իր մասնագիտութիւնը կատարելագործելու նպատակով: Մարսէյլի հայ վերջերս բժիշկները, որոնք մշտապէս կը համագործակցին այդ հիւանդանոցի եւ անոր տնօրէն՝ փրոֆ. Աբրահամեանի հետ, այնտեղ հիմնադրած են Լապարոսկոպիկ վիրաբուժութեան կեդրոն մը: Նախատեսուած է նաեւ առաջին անգամ Հայաստանի մէջ ստեղծել յատուկ կեդրոններ՝ նորածիններու մահացութիւնը կրճատելու (centre périnatologie), եւ անզաւակ զոյգերու օգնելու հեռանկարով: Այս նպատակով էր տոքթ. Վարդապետեան ծանօթացած Մարսէյլի Քոնսէփսիոնի հիւանդանոցի եւ Fécondation in vitro--ի (անզաւակ զոյգերու օգնութիւն) առաջին կարգի պատասխանատու ղեկավարներ՝ փրոֆ. Երնիի եւ փրոֆ. Լուսիանիի, որոնց հովանաւորութեամբ եւ ջերմ օժանդակութեամբ տիրապետեց այդ մեթոտին՝ Հայաստանի մէջ զայն իրագործելու համար:

Դեկտեմբեր 17--ին, Ուրբաթ գիշեր, Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Օննիկ Հայկազեան սրահին մէջ կազմակերպուած էր հաւաքոյթ -- ընդունելութիւն մը, տոքթոր Վարդապետեանի Հայաստան վերադառնալու առիթով: Տոքթոր Քերքերեանը ներկայացուց հիւրերը եւ խօսքը տուաւ երեսփոխան՝ Ռոլան Պլումի, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց յարգարժան զոյգ փրոֆէսէօրներուն տոքթ. Վարդապետեանին նկատմամբ իրենց ցուցաբերած մօտեցումին եւ անոր վերապատրաստուելուն համար, եւ ապա համառօտ կերպով ներկայացուց Հայաստանի մէջ իր եւ ԻՒՄԱՖ--ի կատարած աշխատանքները եւ յետագայ ծրագիրները: Խօսք տրուեցաւ նաեւ փրոֆ. Երնիի եւ փրոֆ. Լուսիանիի, որոնք նախ յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը կազմակերպուած միջոցառման համար եւ ապա ընդգծեցին տոքթոր Վարդապետեանի լըրջութիւնը, աշխատասիրութիւնը եւ ֆրանսերէնի նկատմամբ ցոյց տուած ընդունակութիւնը: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ յայտնեցին տոքթոր Վարդապետեանին՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին տուած մանրամասն լուսաբանութիւններուն եւ անցուդարձերուն համար եւ խոստացան համագործակցիլ յետ այսօրէն Հայաստանի հետ:

Ապա ելոյթ ունեցաւ տոքթոր Վարդապետեանը, որ նախ իր անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնելով մասնաւորապէս երեսփոխան Ռ. Պլումին՝ իր նկատմամբ ցուցաբերած ազնիւ մօտեցումին, հետաքրքրութեան եւ ջերմ ընդունելութեան համար, շեշտը դրաւ ԻՒՄԱՖ--ի եւ զոյգ փրոֆէսէօրներու եւ անոնց բոլոր աշխատակիցներուն վրայ, որոնց շնորհիւ հնարաւոր եղած էր տիրապետել այդ մեթոտին: Ինչպէս շատերը կը հարցնեն թէ արդեօք ժամանա՞կն է ներդնել այս մեթոտը երկրի մը մէջ, որ կը գտնուի շըրջափակման ծայրայեղ ծանր վիճակի մէջ: Տոքթոր Վահան Վարդապետեան առանց վարանումի կը պատասխանէ. այո՛, չէ որ հազարաւոր ընտանիքներ կը փափաքին զաւակ ունենալ եւ բարեբախտաբար մեր ժողովուրդը՝ անկախ կեանքի դժուարութիւններէն կը գիտակցի որ ինքը հզօր է՝ կայուն ընտանիքներու շնորհիւ, որ ալ պայմանաւորուած է իր զաւակներով: Երիտասարդ բժիշկը իր խօսքը աւարտեց հետեւեալ համոզումներով. -- «Կեանքը առաջ կ'ընթանայ եւ մենք իրաւունք չունինք կանգ առնելու: Ինչպէս միշտ, այսօր նոյնպէս պէտք է մտածենք մեր գիտութիւնը, մշակոյթը, առողջապահութիւնը զարգացնելու մասին»:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ հարաւային -- Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի, որ ջերմ խօսքեր արտասանեց Ռ. Պլումի, փրոֆէսէօրներու հասցէին, եւ նշեց թէ՝ այսպիսի հաւաքոյթներու ժամանակ է որ մարդիկ աւելի լաւ կը ճանչնան զիրար եւ մաղթեց լիակատար համագործակցութիւն Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ:

Այս հաւաքոյթին ներկայ եղան նաեւ Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան, Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի տնօրէն՝ Խաչիկ Եըլմազեան, ԻՒՄԱՖ--ի Մարսէյլի մասնաճիւղի պատասխանատու՝ Ա. Պօլոյեանը, ծանօթ ճարտարապետ՝ Զէփիւչեանը, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի անդամուհիներ:

Սոյն մտերմիկ ընդունելութիւնը շահեկան էր եւ օգտաբեր, քանի որ Մարսէյլի բժշկական ասպարէզին եւ հանրային կեանքի մէջ իրենց իւրայատուկ տեղն ու դերը ունեցող եւ լայն հեղինակութիւն վայելող Ֆրանսացի բարեկամներն ու ի մասնաւորի փրոֆէսէօրները առիթը ունեցան լայն տեղեկութիւններ ստանալու Հայաստանի ներկայ իրավիճակի, ալ նոր դժուարութիւններուն եւ մեր ազգային կեանքի մասին:

ՅՈՎՆԱՆ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՕԶԱՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, երեկոյեան ժամը $ --ին Կրընոպլի Սէն -- Ժան Եկեղեցին ժամադրավայրը դարձած էր գաղութիս Հայերու եւ տեղացիներու:

Կրընոպլի Մշակութային Տան հրաւէրով՝ Լօզանէն Սիրվարդ Գազանճեան եւ Կոմիտաս երգչախումբը եկած էին ներկայացնելու իրենց յայտագիրը նուիրուած Հայ եւ ոչ -- Հայ երգահաններու գործերուն:

Սիրվարդ Գազանճեան արդէն ծանօթ է գաղութիս, տարիներ առաջ ելոյթ ունեցած է Մշակութային Տան մէջ:

Ծնած է Եթովպիա, կանուխէն սկսած է սիրել հայկական երաժշտութիւնը օժտուած է սոփրանօ աղուոր ձայնով:

Կ՚ընդունուի Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցը, ուր զարգացուցած է հայ ժողովրդական նուագի եւ երգերու ծանօթութիւնները: Արեւմտեան երաժշտութիւնը կատարելագործելու համար կը մտնէ Փարիզի եւ Ժընեւի երաժշտանոցները:

Կը հաստատուի Զուիցերիա, կազմելով տեղացիներէ երգչախումբ մը եւ զայն կոչելով «Կոմիտաս»:

Յայտագիրը կը բաղկանար 3 մասերէ:

Առաջին՝ կրօնական, Եկմալեան եւ Կոմիտաս՝ Սուրբ Աստուած, Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում, եւայլն:

Երկրորդ՝ Պրամս եւ Պրիթէն ընկերակցութեամբ փողի եւ տաւիղի:

Երրորդ բաժին՝ նուիրուած ժողովրդական երգերու ինչպէս Կոմիտասէ «Կռունկ», «Հօյ Նազան իմ», «Կաքաւի երգը»: Սպենդիարեան, Կոտոեան «Երեւան Էրեբունի», Գ. Ալէմշահ «Իմ երգը» եւ ուրիշ երգեր:

Կը շնորհաւորենք Սիրվարդ Գազանճեանը տարած իր աշխատանքին համար, ոչ -- Հայերէ բաղկացած երգչախումբին աշխատանքի արդիւնքէն ձեռք բերած յաջողութիւնը:

Սիրելի Սիրվարդ վարձքդ կատար:

Վ. Բ.

ՓԱԽՈՒՍՏ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԷՆ

Լոս -- Անճըլըսի բնակիչներուն համար բաւական է հեռաձայնի թիւ մը դարձնել, երկու օր ետք ստանալու համար անհրաժեշտ թղթածրարը որ ցոյց պիտի տայ թէ ինչպէս կարելի է հեռանալ անցեալին դրախտ որակուած այդ քաղաքէն: Այս գործով զբաղող հիմնարկին հիմնադիրը անդրադարձած է որ միջին խաւի բնակիչները դժգոհ են Լոս -- Անճըլըսէն ու պատրաստ են որոշ գումար մը վճարելու մեկնումի համար գործնական խորհուրդներու փոխարէն: Խնդրոյ առարկայ բնակիչները կ՚ուզեն խոյս տալ հրդեհներէն, ըմբոստութիւններէն եւ մեծ քաղաքի իրարանցումէն: Կը հաւատան թէ աւելի փոքր քաղաքներու մէջ իրենց կեանքը աւելի երջանիկ եւ աւելի իմաստալից պիտի ըլլայ:

Այս ցանցումին համար պատրաստուած լրատուն երկու տարիէ ի վեր 200 բաժանորդ ունէր. այս թիւը այս տարի բարձրացած է 3000--ի: Ընթերցողներուն համար պատրաստուած է ամերիկեան միջին քաղաքներու ցանկ մը ուր անոնք դասաւորուած են կենսական բնագաւառներու չափանիշով. դպրոցներ, հարկերու վայելած կարեւորութիւնը, ամսավճարներու միջին չափը, կանաչապատ տարածքներու համեմատութիւնը, օտարականներու ընդունելութիւնը, ասպարէզի վերելքի կարելիութիւնները, եւայլն:

Լրատուն նպատակ ունի օգնական ըլլալու այն մարդոց որոնք հետամուտ են կեանքի նոր ոճ մը որդեգրելու: Անոնք կը նկատուին Ամերիկայի անցեալի պատկերը լաւ ճանչցողներ եւ որոնք գիտեն նաեւ թէ ի՛նչպէս պէտք է ըլլայ ան վաղը: Անոնք կազմած են խմբակ մըն ալ որ պարբերաբար կը հաւաքուի պտղատեղանի մը շուրջ, իրարու տեղեկութիւն հաղորդելով ամենափոքր քաղաքներու մասին: Անոնք կապ հաստատած են Փասատինայի կալուածային գրասենեակի մը հետ որ թղթակցութեամբ խորհուրդներ կուտայ Գալիֆորնիայի մէջ կալուածական առուծախի ամէնէն նպաստաւոր ձեւերուն մասին:

Պէտք է աւելցնել որ մեծ քաղաքներէ փախուստի երեւոյթը միայն Լոս -- Անճըլըսի յատուկ չէ ու նման ձեռնարկներ կը գործեն նաեւ Սան -- Ֆրանսիսքոյի, Սան -- Տիէկոյի եւայլն մէջ, որոնք թերեւս նախընթացները պէտք է նկատել ամերիկեան ընկերութեան նոր մէկ հանգրուանին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԵՒՈՒ ՈՒԺԱՆԻՒԹՈՎ ՕԴԱՆԱՒ

Արդէն առաջին թռիչքը կատարած է Միացեալ -- Նահանգներու սպայակոյտին ծրագրած այն օդանաւը որ 60% համեմատութեամբ արեւէն կ՚առնէ անհրաժեշտ ուժանիւթը: Փոխադրամիջոցը 31 մեթր երկայնք եւ 195 քիլոկրամ ծանրութիւն ունի. արեւային բջիջներ զետեղուած են թեւերուն մակերեսներուն վրայ: Փորձառական առաջին թռիչքը տեւած է 41 վայրկեան, օդանաւը ունեցած է ժամական 26 քիլոմեթր արագութիւն:

**

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

«Ես դէմ եմ զէնքերու անձնական գործածութեան». այս բանաձեւը կրկնած են 1992--ին զօրակոչուած 274.722 երիտասարդներէն 4933--ը: Անոնք 1.8% համեմատութիւնը կը ներկայացնեն խնդրոյ առարկայ ցանցումին: Հակառակ այն երեւոյթին որ 10 տարուան մէջ եռապատկուած է բողոքարկուներու թիւը, անոնք լուսանցքի վրայ կը մնան: 1983-ին ընդունուած օրէնքը ոչ զինուորական ծառայութեամբ կը փոխարինէ մերժումը: Միայն թէ այս ծառայութիւնը կրկնակի տեւողութեամբ կ՚ըլլայ եւ ամիսը 2000 -- 2500 ֆրանք վճարումով, ինչ որ հանրամատչելի բան չէ:

*

ԹԱՃ ՄԱՀԱԼԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Աշխարհի արժէքաւոր յուշարձաններէն Հնդկաստանի Թաճ Մահալը շրջապատի ապականութենէն լքօրէն ազդուելու նշաններ ցոյց կուտայ: Վեց հազար ձեռնարկութիւններէ արտադրուած ապականութիւնը արդէն զգալապէս դեղնեցուցած է շէնքը: Ցամառ բողոքներէ ետք հնդկական Գերագոյն ատեանը փակումի որոշում արձակած է 212 գործատան դէմ որոնք չէին յարգեր ապականութեան դէմ պարտադրուած պայմանները: 300 հաստատութեան ալ անհրաժեշտը ընելու պայմանաժամ տրուած է մինչեւ տարեվերջ:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -14-

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ Է, ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ Է»

Փոքր տարիքէս ինծի ըսած են,
ամէն օր կրկնած, մտքիս մէջ մեխած՝
թէ «փայլուն ցեղ ենք գերազանցօրէն,
թերութենէ զերծ՝ սակայն հալածուած:

«Հայկ Նահապետէն մինչեւ մեր օրեր՝
ճակատագիրը մեր ազգին անմեղ
եղած է դժխեմ, անարդար, ահեղ,
անկեղծ ըսելով՝ ինչո՞ւ, չենք գիտեր:

«Դարերէ ի վեր մեծ իմաստութեան,
միակամ գործի մեր աւանդութեան,
կեանքէն ստացած խոր փորձառութեան,
քաղաքական նուրբ հեռատեսութեան,
կարգապահական հասկացողութեան,
Եսը զոհելու վեհ գիտակցութեան
եւ այլ անհամար բարեմասնութեանց
փաստերը վկայ»...

Երեւակայէ՛ -- այս հիման վրայ՝
ստեղծանը իմ ներքին տագնապին
այն պահուն, երբ ես առաջին անգամ
դեռ իմ պատանի, անմեղ տարիքին
հաստատեցի, թէ Հայերն ալ ունին
անուղղելի անձեր, անբարոյական,
ստախօս ու վատ, գող ու մարդասպան,
դրամի թէ պարզ աթոռի փոխան՝
ամէն բան զոհող ստոր դաւաճան:

Տարիներ անցան, Բարքեր փոխուեցան:
Բայց մինչեւ այսօր դեռ կը գոհանանք
նոր սերունդին մէջ հայկականութեան
ոգին կերտելու որպէս բնաբան
պահելով միշտ նոյն խօսքերը՝ տեսանք
որ պատկերը չեն բուն ճշմարտութեան:

Նախընտրելի չէ՞, որ պարկեշտօրէն
«Տանի՛ր գքեզ»ը ընտրենք բնաբան:
Նոր սերունդները գոնէ զերծ մնան
սին, անիրական ինքնագոհութեան
հին օրօրներէն, որ գոնէ փորձեն
մեր լաւ գիծերը միշտ բազմապատկել,
որպէսզի օր մը կարենան ըսել՝
«Յարաբերաբար ճշմարիտ խօսք է,
թէ՝ Հայկական է, պատուական է»:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սրբազանը իտալերէնը ունէր եւ տող առ տող կը ջանայինք տաղաչափել, ես ունէի Տիւմա որդիին թարգմանութիւնը: Ինքը զմայլելի դիւրութիւնը ունէր համարժէք բառերը գտնելու եւ իր օգնութեամբը աշխատիլը մեծ հաճոյք էր: Երբեմն կը թողէինք թարգմանութիւնը եւ Նար -- Պէյ ինծ կը խօսէր Իտալիոյ եւ իտալացի քերթողներու մասին:

Այդ աշխատութեան պատճառով Սրբազանը շատ անգամ կուգար մեր տունը, եւ ատիկա ճշմարիտ խնջոյք մըն էր ամէնուս համար, որովհետեւ ան գիտէր փայփայել խօսակիցներուն անձնասիրութիւնը:

Անգամ մըն ալ, կը յիշեմ, ծննդեան տօնին երկրորդ գիշերն էր, դուրսը սաստիկ ցուրտ էր, ձիւն, մրրիկ, բայց մեր հիւրանոցին մթնոլորտը տաքուկ եւ հաճելի, Սրբազանը բազմոցին անկիւնը նըստած էր, մաքուր ծալքերը սեւ վերարկուին կարմիր ռէքս ծածկոցին վրայ, քովը թիկնաթոռի մը վրայ մեր ամենասիրելի տոքթոր Թիրեաքեանը, իր գիտունի, բանաստեղծի անմրցելիօրէն հաճելի խօսակցութեամբ արժանաւոր փարթնէր մը Սրբազանին:

Խորապէս հմուտ, տոքթորը կը խօսէր մանաւանդ հայ անհետացած գրողներուն, մատուռականներուն մասին. կ՚ոգեկոչէր հանճարի յիշատակ թողած մեռեալները, կը պանծացնէր զանոնք, արտայայտելու անստգիւտ ձեւով մը անոնց տալով իր զգայնութենէն թրթռուն մասնիկներ, որոնք կը լուսաւորէին յիշատակները, ինչպէս արեւուն ցոլքերը անտառին անհամար տերեւները կը լուսաւորեն:

Թիրեաքեան նրբանուրբ հեգնանք մը կը դնէր աշխարհիկ Սրբազանին հետ խօսելու պահուն: Հեգնող մըն էր տոքթորը, բայց այն տեսակէն, որուն համար Վիքթոր Հիւկօ ըսած է. -- «Բարիներուն չարութիւնն է ան»:

Թերեւս ակնարկութիւններ կ՚ընէր, միշտ սքողուած, Նար -- Պէյին չափազանց մօնտէն ապրելակերպին, ձեռնոցով գրած քարոզներուն, շատ խնամուած հագուստ կապուստին:

Սրբազանը կատակի կը տանէր, բնաւ չէր վիրաւորուեր, գէթ առերեւութապէս:

Ինչպէս պատահեցաւ, այդ երեկոյին, յանկարծ խօսակցութիւնը վիճաբանութեան փոխուեցաւ, ազգային խնդրոյ մը շուրջ, ինչ որ այն ատեն անախորժ էր տան տիկիններուն, թերեւս իրաւամբ:

Մօրս արթնամտութիւնը սակայն փըրկեց կացութիւնը. սրահին անկիւնէն դաշնակին լարերը սկսան թրթռալ Շուպերթի ցայգանուագին հոգեյոյզ եղանակով, նուագող աղջկան մը մատներուն տակ:

Երկու խօսակիցները, կենցաղագէտ, միանգամայն հմայուած, թողուցին երեւափոխանական ժողովին քննադատութիւնները, վարչութեան գործած սխալները, այս կամ այն երեսփոխանին յանդգնութիւնը եւ խորասուզուեցան երաժշտութեան ալիքներուն մէջ:

Այնքան որ տոքթոր Թիրեաքեան ոգեւորուած առաւ ջութակը եւ սկսաւ ընկերանալ դաշնակահարուհիին: Սրբազանը խոր ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէր, երբեմն շատ քաղաքավարօրէն դիտողութիններ ընելով: Թիրեաքեան կը նեղուէր քիչ մը, որովհետեւ ինքն ալ գիտէր թէ բաւական անճարակ ջութակահար մըն էր, բայց կը ջանար հոգի տալ ճպոտին եւ անվարժութիւնը զգալի չընել:

Զարմանալի է որ շատ մը գրագէտներ, բանաստեղծներ կամ գիտուններ, իրենց չգիտցած մէկ արուեստը ի գործ դնելու մարմաջը կ՚ունենան, ինչպէս Լամարթին տաղաչափութիւնը:

Ի վերջոյ տոքթորը ըմբռնեց թէ դաշնակը առանձին լաւագոյն պիտի ըլլար մտիկ ընել եւ թողլով ջութակը մօտեցաւ Սրբազանին խնդալով.

-- Օ՛ն, Սրբազան, եկէք դաշնակին առջեւ. յայտնի եղաւ, դուք լաւ երաժիշտ էք»:

Նար -- Պէյ մերժեց, յայտարարելով թէ կը պաշտէ երաժշտութիւնը, բայց չի կըրնար նուագել:

Երկար պնդումներ, պաղատանք ամէնքէս. անդրդուելի մնաց:

Ցետոյ սրամտութիւն չպատճառելու համար խոստովանեցաւ թէ ուխտ մը զինքը կ՚արգիլէ նուագել:

Թիրեաքեան պահանջեց պատմութիւնը այդ ուխտին. այնքան թախանձանք դրաւ փափաքին մէջ որ Նար -- Պէյ տեղի տուաւ ու վերջապէս սկսաւ պատմել:

«Ինծ համար երաժշտութիւնը, սկսաւ ան, այն քաղցր ու խորհրդաւոր բանն է որ մարդոց թշուառութիւնները տանելի ընելու համար թեւեր կուտայ անոնց: Երբ դաշնակին առջեւ նստէի, աշխարհը կ՚ընդլայնուէր, ես կը մղէր զինքը ճնշող կաշկանդումները ինչպէս կը քանդեն պարիսպները՝ անսահման ու դիւթական ոստանները ծածկող:

«Նուագին հետ մտքիս մէջ կը ծնէր բանաստեղծութիւնը եւ այդ երկու լոյսէ տեսիլքները կը լուսաւորէին համեստ կրօնաւորի կեանքս: Սակայն խստաբարոյ հրաման մը վերջ տուաւ այդ անխառն երանութեան:

«Սան -- Սթէֆանոյի Տատեաններուն ապարանքը մէկ տիպարն էր ֆրանսական վէպերուն մէջ նկարագրուած իշխանավայել դղեակներուն: Աւելին ըլլալով հոն կը տիրապետէր արեւելեան հիւրասիրութիւնը:

«Տակաւին շատ երիտասարդ կրօնաւոր, այդ մեծ ընտանիքին հիւր ըլլալու պատիւը ունէի: Հոն հիւրերը մասնակից կ՚ըլլային մտաւորական անխառն ու գեղարւեստական վայելքներու:

«Գիտուններ կուգային, երաժիշտներ, նկարիչներ, գրողներ ամէն ազգէ:

«Առաքել եւ Յովհաննէս պէյ Տատեան հազուագիւտ մեծատուններ էին որոնց մօտ գտնուիլը եւ անոնց բարեկամութիւնը վայելելը անբաղդատելի երջանկութիւն մըն էր:

«Ազգին բոլոր կարկառուն դէմքերը ժամադիր կ՚ըլլային երբեմն այդ տունը ինչպէս պատահեցաւ որ այդ միջոցին հոն հիւր եկաւ Գէորգ Պատրիարքը, (յետոյ Կաթողիկոս Գէորգ Դ.):

«Ծաչէն յետոյ մեծերը իրենց յատկացուած հիւրանոցին մէջ կը խօսակցէին լըրջօրէն, իսկ երիտասարդները փոքր հիւրանոցին մէջ նուագ կ՚ընէին:

(Շար. 16)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՌՈՄԱՆԷՆ. -- Ժանն Զաթրեան տխրութեամբ կը գաղրեցնէ իր նորոգ հանգուցեալ մօր՝ «Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցող Տիկին Զաթրեանի բաժանորդագրութիւնը իր յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին որու երկար կեանք կը մաղթէ:

Իրենց մօր՝ Տիկին Մամաս Էքիզեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն ԻՒՄԱ-Ֆ-ին, 1000 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղին (ստանալ ««Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or

103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne

animé par l'Orchestre «*M a s s i s*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs (enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :

— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

—— *Parking assuré* ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Փիէր Արեւիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Ռոզէթ Արեւիկեանէ 500 Ֆր.:

Տիգրան Քարայի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցւոյ ինչպէս նաեւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Պր. Արման Եայլաեան 700 Ֆր., Տիկին Արուսեակ Սէմէրճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինաս Իսքէտէրօղլու 200 Ֆր., Պր. Ալբուն Սէմէրճեան 200 Ֆր., Պր. Նազարէթ Պարհուտեան 1000 Ֆր., Պր. Համբարձում Պիւլիւճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աթիլլա Քէսթանէ 500 Ֆր., Պր. Պալ 500 Ֆր., Պր. Սուրէն Պօշնաքեան 500 Ֆր., ՊՊ. Րաֆֆի եւ Վազգէն Պուրզուտեան 1000 Ֆր.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28, Տօն է Սրբոց Որդւոյն որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Այս առթիւ, առաւօտեան ժամը 9.30--ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ENFIN DISPONIBLE!

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Prix spécial de souscription jusqu'au 31 Décembre 1993, les 3 volumes et les 4 cassettes audio : 550 F. (plus 50 F. frais d'expédition). Après cette date, le Manuel complet sera vendu 700 F. (plus 50 F. frais d'expédition).

Pour recevoir, envoyez vos bulletins de souscription avec vos chèques à l'ordre de l'auteur - éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION, A DETACHER ET A ENVOYER

Nom : ...
Prénom : ..
Adresse : ...
.... Tél :
Désire recevoir : exemplaire(s) du Manuel d'Arménien Occidental Pour les Non-Arménophones (3 volumes et 4 cassettes audio) et envoie F. par chèque. Signature :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

l'école tebrotzassère

vous propose

son **REVEILLON DU NOUVEL AN**

Dans sa nouvelle Salle des Fêtes entièrement redécorée le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30

Menu Gourmet, tout compris de l'apéritif au champagne

Participation : 350 F. par personne

- *Ambiance musicale* ● *Cotillons* ● *Spectacle*
- *Surprise venue spécialement d'Arménie*

Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.

Ambiance arménienne ■ Disc-Jockey toute la nuit

Renseignements et réservations à :

l'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.

—— *Prix spécial pour enfants* ——

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27, տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Այս առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 9.30--ին կը կատարուի ժամերգութիւն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՍՕՆ -REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21--էն սկսեալ Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճԱՇ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քօթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

SÉJOUR à BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France section de Paris organise un séjour familial à Bellefontaine (JURA) du 19 Février au 26 Février.

Pour tout renseignement et inscription: M.C.A. — 17, rue Bleue, Paris 9[e]

Tous les samedis de 15h à 18h ou téléphoner aux personnes suivantes :

— Marie 47. 84. 82. 90.
— Isabel 40. 11. 11. 20.

à toute heure de la journée et en soirée.

Prix : (pension complète - vin compris)

Adultes et adolescents +14 ans	= 1.700 F. + voyage
9-14 ans	= 1.200 F. + voyage
3-9 ans	= 800 F. + voyage
- 3 ans	= gratuit.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապային բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն - Տաճս»ի «Ջատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ-

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

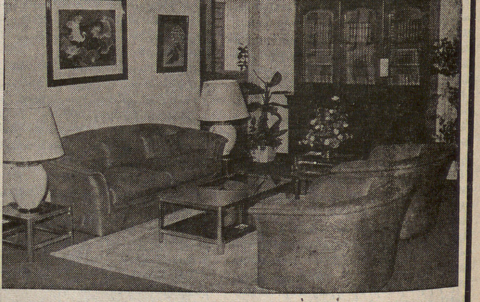
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20.30-ին Թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով:

-- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. --

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.225
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.225

ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.-

«ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԱՂ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ԲՈԼՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

ԿԱԶ ՉԻ ՀԱՍՆԻՐ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾ ՄԸ՝ 25 ՄԵՌԵԱԼ

Աշխարհագ գումարուած վեհաժողովը վերջ գտաւ Ուրբաթ իրիկուն, Դեկտեմբեր 24-ին, առանց մեծ արդիւնքներ տալու: Տնտեսական մարզին մէջ ոչ մէկ համաձայնութիւն գոյացած է եւ կարելի չէր եղած փաստաթուղթ ստորագրել, հիմը դնելու համար տնտեսական միութեան մը, տեսակ մը՝ հասարակաց շուկայ: Նաեւ կարելի չէր եղած ստորագրել փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն վերաբերող պայմանագրութիւն մը, հակառակ Ռուսաստանի պնդումներուն: Այս պայմանագրութիւնը կը վերաբերէր ի մասնաւորի ռուս բնակչութեանց կանոնագրին երաշխաւորութեան Նախկին Խորհրդային Միութեան Հանրապետութիւններուն մէջ: Ի վերջոյ հարցը օրակարգէն հանուած է: Ուրիշ հարց մըն ալ հանուած է օրակարգէն, այն որ կը վերաբերէր զիներու, ակերու եւ մաքսային մարզերու քաղաքականութեանց համակարգումի մը: Այս ձախողութեանց փոխարէն բազմաթիւ երկկողմանի զանազան խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են պետական ղեկավարներու միջեւ, ի շարս որոնց՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Ալիեւի որոնք փոխադարձ շատ բուռն քննադատութիւններ ըրած են: Անկէ առաջ, Ադրբեջանի նախագահը շատ խիստ կերպով արտայայտուած է ՀԱՊ-ի նիստին, 15 վայրկեան տեւող ելոյթի մը ընթացքին: Ան քննադատած է նաեւ ՀԱՊ-ի դիրքը Ղարաբաղի կապակցութեամբ: Կ'ակնկալէ որ ՀԱՊ-ը դիրք ճշդէ Բաքուի եղած նիւթական վնասին և կ'ուզէ որ յատուկ յանձնախումբ մը կազմուի «գրաւողներու ռեւայինյ ապրէնքը» քննելու համար: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անմիջապէս հակազդած է եւ կատարած հետեւեալ յայտարարութիւնը որ լոյս տեսաւ, յաջորդ օրը Դեկտեմբեր 25-ին «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին մէջ:

«Մարտական գործողութիւնները Ադրբեջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ շարունակւում են Ադրբեջանի ղեկավարութեան հակամարտութիւնը քաղաքական ճանապարհներով լուծելուց կտրականապէս հրաժարուելու պատճառով: ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ծրագիրը չընդունելով Ադրբեջանի Հանրապետութիւնը ոչ միայն մերժեց ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խմբի ջանքերը, որոնցում ակտիւօրէն մասնակցում էր Ռուսաստանի Դաշնութիւնը, այլեւ հրաժարուեց կատարել ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհրդի բանաձեւերը: Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը պաշտօնապէս ընդունեցին ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խմբի ծրագիրը եւ հաստատեցին իրենց պատրաստակամութիւնը ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհրդի բանաձեւերի իրականացմանը:

«Ադրբեջանի Հանրապետութիւնը ցայսօր հրաժարւում է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման Ռուսաստանի Դաշնութեան խաղաղարար միջնորդութիւնից: Ռուսաստանեան նախաձեռնութիւնը, որը ողջունում են Հայաստանը եւ Լեռնային Ղարաբաղը, ի վիճակի է ապահովել կրակի երաշխաւորուած դադարեցման կայուն մեխանիզմները: Ցաւօք, Ադրբեջանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը ի չիք է դարձնում նաեւ Ռուսաստանի ջանքերը: Ադրբեջանի Հանրապետութեան նախագահ պարոն Ալիեւը հրաժարուեց ՀՀ նախագահի հետ Մոսկուայում հանդիպումից 1993 թուականի Հոկտեմբերի 8-ին, որտեղ նախատեսւում էր քննարկել ռուսաստանեան նախաձեռնութեան իրականացման հնարաւորութիւնները:

«Փաստօրէն, Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը մերժեց հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման բոլոր նախաձեռնութիւնները: Այս ամէնը, ի թիւս աֆղանցի մոջահետինների եւ թուրք զինուորականների՝ մարտական գործողութիւններում ադրբեջանական բանակի կազմում մասնակցութեան փաստերի, ցոյց է տալիս, որ Ադրբեջանը յոյսը դնում է միայն ռազմական լուծման վրայ եւ նրա ղեկավարութեան քաղաքականութիւնը ուղղուած է առճակատումը ընդարձակելուն եւ նրանում այլ Պետութիւնների ներքաշելուն: Ադրբեջանի ղեկավարութեանը կոչ ենք անում ելնել իրականութիւնից այլ ոչ թէ քարոզչական նպատակներից, հրաժարուել ուժային լուծման որոնումներից եւ բոլոր պրոբլեմները Լեռնային Ղարաբաղի հետ լուծել բացառապէս քաղաքական եղանակներով միջազգային ընդունուած սկզբունքների համաձայն»:

Այս վեհաժողովին Ելցինի համար դրական կողմն այն է որ Ռուսաստանի շնորհուած է ՀԱՊ-ի հերթական նախագահութեան առաջին վեց ամիսներու շրջանը:

❦

-- Բաւական բուռն յարձակումներ կան ադրբեջանական բանակին կողմէ Աղդամի շրջանը: Այս լուրին կ'արձագանգէր նաեւ «Ֆիկարօ» (Դեկտեմբեր 25 / 26), ճշդելով թէ տասնեակներով զրահապատ մեքենաներ կ'օգտագործեն Ադրբեջանցիք:

-- Յարձակումներ կան նաեւ Տաւուշի շրջանը եւ մէկ վիրաւոր կայ Մովսէս գիւղը:

-- Դեկտեմբեր 27-ին, կազ չէր մտներ Հայաստան, կազամուղի նորոգութիւնը անկարելի դարձած էր Վրաստանի ներքին խռովութիւններու հետեւանքով: Ցուրտը քիչ մը մեղմացած էր եւ ջերմութիւնը զերոյէն քանի մը աստիճան վեր էր:

-- Օդանաւային ծանր արկած մը պատահած է Կիրակի իրիկուն (Դեկտեմբեր 26) Կրասնոդար -- Գիւմրի գիծը ապահովող Անտոնով տեսակի օդանաւի մը որ ջախջախուած է էջքի պահուն: 25 մեռեալ կայ: Առաջին տուեալներու համաձայն մեծ մասը, եթէ ոչ բոլորը՝ Հայ են:

-- Ալանտ (Ֆինլանտիա) կղզիներու հանդիպումը խորհրդարանական երրեակ (Հայաստան, Ադրբեջան, Ղարաբաղ) պատուիրակութեանց միջեւ ձախողած է (Դեկտեմբեր 21 -- 22): Տրուած պատճառաբանութիւնն է պատերազմիկ կողմերու «անզիջող դիրքերը»:

-- Լիբանան -- Սուրիա այցելած պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր Բագէն Արարքցեան, Դեկտ. 27-ին առաւօտը, Սոչի էր մեկնած արդէն հանդիսանալով որ Երեւան թռիչք կատարուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դումային (Խորհրդարան) ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները որոնք գումարուած են համեմատականի եւ մեծամասնութեամբ ձեռք ձգուած աթոռներուն կը հաստատեն Ժիրինովսկիի Ազատական Դեմոկրատ կուսակցութեան յառաջխաղացումը 70 աթոռով: Ելցինի «Ռուսաստանի ընտրութիւնը» կը յաջողի սակայն գլուխը մնալ 96 աթոռով, երրորդ դիրքի վրայ կը հասնին Համայնավարները 65 աթոռով: Ապա, յաջորդաբար՝ Հողագործական կուսակցութիւնը 47, Եաբլոկօ՝ 33, Միութիւն եւ Համերաշխութիւն՝ 27, Ռուսաստանի կիներ (ցանկ մը կը ներկայացնէր միայն կիներէ բաղկացած) 25, Դեմոկրատ՝ 21, Քաղաքացիական 18, Դեմոկրատ Բարենորոգումներու Շարժում՝ 8, Արժանաւորութիւն եւ գթութիւն՝ 3, Ռուսաստանի ապագայ՝ 1, Անկախ՝ 30: Իբրեւ ինքնատիպ երեւոյթ կար նաեւ «բոլոր թեկնածուներու դէմ» ցանկ մը որ 2 միլիոն 271 հազար 998 ձայն ստացած է: Ինչպէս կը պարզուի երեք գլխաւոր քաղաքական հոսանքներէն ոչ մէկը կը տիրապետէ եւ «խանգարող» փոքրամասնութիւններ չեն պակսիր: Երկու շաբաթ հարկաւոր եղաւ որ Դումա-ի վերջնական արդիւնքները հրապարակուին: 444 երեսփոխան կայ ընտրուած (450 է թիւը):

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ հաշուեյարդար մը Պաշտպանութեան եւ Ապահովութեան նախարարներու միջեւ տագնապ մը ստեղծած է Դեկտեմբեր 24-էն ի վեր եւ ոճրաբարոյ, ձերբակալութիւն և զրահապատ մեքենաներու շրջագայութիւն Թիֆլիսի մէջ, շատ ծանր մթնոլորտ մը ստեղծած են: Երկու նախարարները՝ Գէորգաձէ (Ապահովութիւն) եւ Կարկաշվիլի (Պաշտպանութիւն) իրարու վրայ կը նետեն Աբխազիոյ Ինքնավար Հանրապետութեան կորուստը եւ Շեւարնաձէ որպէս լուծում քննիչ յանձնախումբի մը ստեղծումը յայտարարած է: Դեկտեմբեր 25-ին առաւօտը պայթում մը վնասած է Ապահովութեան նախարարութեան շէնքին: Պետական հարւածի մըն ալ հաւանականութեան մասին շշուկներ կը շրջին: Կը թուի որ աւելի դիւրին է հսկայ կայսրութեան մը Արտաքին նախարարն ըլլալ, քան՝ իր փոքրիկ անկախ Հանրապետութիւնը ղեկավարել, կը խորհի հաւանաբար Շեւարնաձէ:

ԷԼԻԶԷՆ շատ իրար չանցաւ «Լը Փուէն» շաբաթաթերթի յայտնութիւններէն» ինչ կը վերաբերի Միթերանի: Թիէրի Ժան -- Փիէր դատաւոր մըն է որ թղթածրար մը «խօսեցնել կուտայ» կ'ըսէ «Լիպերասիոն» արձագանգելով այս նոր հարցին: Ռոժէ -- Փաթրիս Փըլա (մեռած 1989-ին) Վիպրաշոք ընկերութեան միջոցաւ (Փըլայի կը պատկանէր մինչեւ 1982) 293 հազար ֆրանք վճարած կ'ըլլայ Միթերանի: Էլիզէ կը ճշդէ որ եթէ նոյնիսկ ճիշդ ըլլան, այդ վերագրումներէն ոչ մէկը կը վերաբերի Միթերանի յետ նախագահական շրջանին: Անկէ առաջ ալ, Միթերան փաստաբան էր:

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԸ քիւրտ մրցակից խմբակներու բախումներէն առնուազն 22 մեռեալ կայ: Ի վերջոյ հրադադար մը կարելի եղած է ձեռք ձգել: Իրան որ անդադար կը ռմբակոծէր քրտական գիւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

❦

ԱՐՄԱՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔ. ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մամուլը Դեկտեմբեր 24-ի թիւերով մեծ աղմուկ կը յարուցանէր Հայաստանի Արտաքին փոխ -- Նախարար Արման Կիրակոսեանի մէկ յայտարարութեան առթիւ. ըսուածը այն էր որ Ա. Կիրակոսեան Խորհրդարանին մէջ յայտնած էր թէ Հայաստան չի ճանչնար միջազգային այն բոլոր համաձայնագրերը որոնց մէջ Ղարաբաղը կը ներկայացուի որպէս ադրբեջանական հող. աւելցուցած էր նաեւ թէ իրենց համար վաւերականը 1989 Դեկտեմբեր 1-ի որոշումն է որով Հայաստան -- Արցախ միացեալ հայկական հանրապետութիւն հռչակուած էր:

Փոխ - Նախարարին այս խօսքերը Թուրք մամուլին կողմէ կը հակադրուէին Արտաքին Ա. փոխ -- Նախարար Ժիրայր Լիպարիտեանի Օգոստոսի սկիզբը «Հերըլտ Թրիպիւն»ի ըրած յայտարարութեան թէ «Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանի հող հռչակել, կը նշանակէ պատերազմական կացութիւն ստեղծել Թուրքիոյ հետ: Նման քաղաքական ծրագիր չունինք»: Այս բաղդատականը ըսել կուտար թէ Հայաստան չի հրաժարիր թրքական տարածքներ խուզելու գաղափարներէն, եւայլն:

Այս մասին Երեւանէն մեր առած լուսաբանութեան համաձայն, Թուրք մամուլին սխալ մեկնաբանութեան հիմ ծառայած է Գերագոյն Խորհուրդի նիստի մը հարց -- պատասխանի բաժինը: Ազգ. ժողովրդավար խմբակի այն հարցումին, որ ինչպէս Հայաստան կը հաւանի ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերու ուր կը նշուի թէ Ղարաբաղ Ադրբեջանի տարածքի մաս կը կազմէ, Ա. Կիրակոսեան պատասխանած է թէ Հայաստան Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ չէ եւ չէ ստորագրած յիշեալ բանաձեւերը. աւելցուցած է թէ նման որեւէ բան ստորագրել, պիտի հակասէր 1989 Դեկտեմբեր 1-ի յիշեալ համաձայնագրին:

❦

ԻՐԱՆ -- ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 23-ին փոխ -- Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ Իրանի կազի ազգ. Ընկերութեան պատուիրակութեան ընդունելութեան նիւթը եղած է Իրան -- Հայաստան կազամուղի կառուցման պայմանագրին քննարկումը: Նշուած է որ 1994 Մարտէն սկսեալ կը սկսին ճարտարագիտական աշխատանքները:

✻

-- Սաղախլուի մօտերը պատահած արկածի մը հետեւանքով ընդհատուած Թիֆլիս -- Երեւան երկաթուղային գիծը վերահաստատուած է:

Ո՞Վ ԺԱՌԱՆԳԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԸ

Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան մասին կազմակերպուած փայլուն ցուցահանդէսը եւ Գլօտ Մութաֆեանի հեղինակութեամբ լոյս ընծայուած շահեկան աշխատասիրութիւնը այժմէականութեան լոյսին տակ բերին Միջնադարու հայ -- եւրոպական յարաբերութիւնները, եւ առիթ ընծայեցին վերյիշելու թէ, վերջին համաշխարհային պատերազմի օրերուն, Իտալիոյ թագաւոր Վիկտոր -- Էմմանուէլ Գ. իր ճառերը կը սկսէր թուումովը հետեւեալ տիտղոսներուն.

«Մենք թագաւոր Իտալիոյ եւ Սիկիլիոյ կայսր Եթովպիոյ եւ թագաւոր Ալպանիոյ ու Արմենիոյ»

Իտալիոյ Վեհապետը Հայաստանի թագաւո՞ր ... Ուրկէ՞ ուր:

Այս պարագան իր բացատրութիւնը կը գտնէ պատմական այն իրողութեամբ որ, Հայաստանի վերջին թագաւոր Լէոն տը Լիւզինեանի (Հայոց համար՝ Լեւոն Լուսինեան) մահէն ետք Հայաստանի թագը անուանապէս սեփականութիւնը կը դառնայ Կիպրոսի Լիւզինեաններուն, անոնցմէ ալ անցնելու համար Սավուայի դքսութեան, եւ հուսկ ապա՝ Իտալիոյ թագաւորներուն:

Այս մասին հակիրճ լուսաբանութիւն մը կը գտնենք Գլօտ Մութաֆեանի գիրքին մէջ (էջ՝ 84) տեղ գտած Լիւզինեաններու տոհմածառին շնորհիւ:

Հարց է սակայն թէ, ներկայիս ո՞վ է սեփականատէրը Հայաստանի թագին:

Ծանօթ է թէ Վիկտոր -- Էմմանուէլ Գ. 1946 Մայիս 9--ին հրաժարեցաւ գահէն ի նպաստ իր որդւոյն՝ Ումպերթօ Բ.ի, որուն իշխանութիւնը վերջ գտաւ ամիս մը յետոյ, 1946 Յունիս 13--ին, երբ Իտալիա հանրապետութիւն դարձաւ: Գահազուրկ թագաւորները բռնեցին գաղթի ճամբան: Վիկտոր -- Էմմանուէլ Գ. մեռաւ 1947--ին Եգիպտոս, իսկ Ումպերթօ Բ. ընտանեօք հաստատուեցաւ Լիզպոնայի մօտակայքը, ու մեռաւ 1983--ին:

Իտալիոյ այս երկու վերջին թագաւորները, ինչպէս իրենց նախնիքներն ու Սավուայի Տան միւս գահակալները թաղուած են Հոգդոմպի արքայական Աբբայարանին իշխանաց մատրան մէջ, Աբբայարան՝ որ կը գտնուի Պուրժէի լճին արեւմտեան ափը, էքս -- լէ -- Պէնի դիմաց: Լառուս հանրագիտական բառարանէն կը տեղեկանանք թէ, երբ Սավուա եւ Նիս Ֆրանսայի կցուեցան, միջազգային կարգադրութեամբ մը (1862) Աբբայարանը մնաց իբր սեփականութիւն Իտալիոյ թագաւորութեան: Ներկայիս ալ կը գտնուի Իտալիոյ տրամադրութեան տակ, որուն համար իտալական կառավարութիւնը Ֆրանսայի կը վճարէ տարեկան կարեւոր գումար մը:

Լաւ պիտի ըլլար որ Կիլիկիոյ թագաւորութեան պատմութեան մասնագէտ մը, կամ պարզապէս էքս -- լէ -- Պէն բնակող ազգային մը ստուգէր թէ Վիկտոր -- Էմմանուէլ Գ.ի եւ Ումպերթօ Բ.ի, ինչպէս նաեւ անոնց նախնիքներուն դամբարաններուն վրայ արձանագրուա՞ծ է արդեօք Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսը:

Հարկ է ստուգել նաեւ թէ, Ումպերթօ Բ.ի զաւակներէն Թագաժառանգ Վիկտոր -- Էմմանուէլ (ծնած՝ 1937--ին) կը շարունա՞կէ արդեօք կրել Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսը:

Քանի որ հարցը կը վերաբերի Հայաստանի թագին, թա՛գ որ Արեւմուտքէն բերուեցաւ (1) եւ Արեւմուտք վերադարձաւ, կ'արժէ հետեւիլ ժառանգական ճամբուն, որ Կիլիկիոյ մեր վերջին անբախտ թագաւորը կը կապէ Իտալիոյ վերջին գահազուրկ թագաժառանգին, օգտուելով անշուշտ Հայոց պատմութեան գիրքերէ եւ հանրագիտարաններէ քաղուած ծանօթութիւններէ:

Ինչպէս վերը բսուեցաւ, Լեւոն Ե.ի մահէն վերջ (1393) Հայաստանի թագը սեփականացուց իր զարմիկը՝ Կիպրոսի Թագաւոր Յակոբ Ա. տը Լիւզինեան, որ կը կրէր նաեւ Երուսաղէմի Թագաւոր տիտղոսը:

Իրեն յաջորդեց որդին՝ Յանոս (1398--էն 1432) որ նմանապէս իշխեց իբր Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի: Իսկ այս վերջնոյն ալ յաջորդեց զաւակը՝ Յովհաննէս Բ. (1432--էն 1458), մինչ նոյն երրեակ տիտղոսներով:

Յովհաննէս Բ. օրինաւոր մանչ զաւակ չունենալով, գահը ժառանգ մնաց աղջկան՝ Շառլոթի (Կարոլա), որ թագաւորեց 1458--էն 1464 (Գ. Մութաֆեան կուտայ մինչեւ 1460 թուականը): Կարոլա ամուսնացաւ Սավուայի Դուքս Լուդովիկոս Ա.ի հետ, եւ այս ճամբով Հայաստանի թագն ալ դարձաւ Սավուայի Տան սեփականութիւն:

Յովհաննէս Բ. ունէր ապօրինի մանչ զաւակ մըն ալ, որ 1464--ին (կամ՝ 1460--ին) գահը յափշտակելով դարձաւ իր կարգին Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի, Յակոբ Բ. անունով: Ան իր իշխանութիւնը զօրացնելու նպատակաւ 1468--ին ամուսնացաւ մեծահարուստ ազնուական Վենետուհիի մը՝ Գաթարինա (Կատարինէ) Գորնառոյի հետ, որ թէեւ իրեն ապահովեց Վենետիկի պաշտպանութիւնն ու հարիւր հազար տուքա դրամօժիտ, բայց Կիպրոս ժամանեց միայն 1472--ին, այսինքն՝ թագաւորին մահէն հազիւ տարի մը առաջ:

Գաթարինա մինչեւ 1474 երկիրը կառավարեց յանուն իր մանկահասակ զաւկին՝ Յակոբ Գ.ի, որուն մահէն վերջ (1474) իշխանութիւնը իր ձեռքը պահեց մինչեւ 1489, երբ կղզին վերջնականապէս կցուեցաւ Վենետիկի Հանրապետութեան, եւ Գաթարինա պարտաւորուեցաւ գահէն հրաժարելով վերադառնալ իր ծննդավայրը, ուր վարեց մեծափարթամ կեանք մը, շրջապատուած՝ բանաստեղծներէ եւ արուեստագէտներէ: Պելլինի, Վերոնեզ եւ Թիցիանօ անմահացուցին իր դիմագիծերը, անոնց տալով վենետեան գեղեցկութիւն:

(Կ'արժէ մատնանշել թէ այս արտակարգ կինը 14 տարեկան էր երբ ամուսնացաւ, եւ 18 տարեկանին ալ՝ ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Մեռաւ 1510--ին, երբ 56 տարեկան էր):

Ուրեմն, յափշտակիչ Յակոբ Բ.ի ճամբով ձեռք բերուած Հայաստանի թագաւորութեան վերջին գահակալը եղաւ մանկամարդ վենետուհի մը: Յայտնի չէ թէ Գաթարինա Գորնառո գահը կորսնցնելէ վերջ, շարունակե՞ց պահել Թագաւոր Կիպրոսի, Երուսաղէմի եւ Հայաստանի տիտղոսը, եւ զայն փոխանցե՞ց արդեօք իր ժառանգորդներուն ալ, եթէ ունեցաւ այլ ժառանգորդ: Կ'արժէ ստուգել:

Պէտք է ստուգել նաեւ թէ, Սպանիոյ ներկայ թագաւորը՝ Խուան -- Գարլոս, որուն Երուսաղէմի Թագաւոր տիտղոսն ալ յիշատակուեցաւ վերջերս, Ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ իրեն ընծայուած ընդունելութեան առիթով, կը կրէ՞ արդեօք Կիպրոսի եւ Հայաստանի Թագաւոր տիտղոսներն ալ, քանի որ այդ երեք տիտղոսները իրարու կցուած են առ հասարակ:

Այս կէտը անհաւանական չէ բնաւ, քանի որ Լեւոն Ե. Լուսինեան երբ գերի տարուեցաւ Եգիպտոս, ուր մնաց 8 տարի, իր փրկագինը ստացաւ շնորհիւ առատաձեռնութեանը Քասթիլլիայի թագաւորին, որ իր մօտիկ ազգականն էր, եւ որ իրեն շնորհեց սեփականութիւնը Մատրիտ բերդաքաղաքին:

Ահա՛ թէ պատմութեան բաւիղները ո՞ւր կրնան առաջնորդել մեզ, Հայերս, որպէսզի յանդգնինք պահանջատիրական քայլ մը առնել, Մատրիտը հռչակելով Հայոց թագաւորութեան սեփականութիւն, ուզելով որ ան կցուի ... Հայաստանի:

Ընթանալով նոյն ճամբէն, կրնանք յուսալ նաեւ որ, Սավուայի Դուքսերը, որոնք 1388--ին տէր դարձան Նիսի Կոմսութեան, ու ապա՝ Հայաստանի թագին ալ, պատմականօրէն մեզ թոյլատրեն որ պահանջատիրութիւնը տարածենք Նիսի վրայ եւս: Ինչո՞ւ չէ:

Խօսելով Հայաստանի թագաժառանգներուն մասին, կարելի չէ չյիշատակել պարագան Ամբրոսիոս Գալֆաեանի (երէց եղբայրը Պեռլինի Վեհաժողովին պատուիրակ Խորէն Արք. Նար -- Պէյի) որ Մխիթարեան Վարդապետի սքեմը լքելէ վերջ, օր մըն ալ ինքզինքը հռչակեց Լեւոն Լուսինեանի Թագաժառանգ, եւ առնելով Իշխան Գուիտոն (2) Լուսինեան անունը, ամուսնացաւ մեծահարուստ Ֆրանսուհիի մը հետ, ու Փարիզի մէջ փառահեղ կեանք մը վարեց, ապրելով շքեղ ապարանքի մը մէջ, իբր անմիջական դրացի ունենալով՝ Վիկտոր Հիւկոն (3):

Պատմութիւնը չըսեր թէ ո՞վ յաջորդեց Իշխան Գուիտոն Լուսինեանի, հայկական ճիւղէ իբր ժառանգորդ Հայաստանի թագին, բայց գիտենք թէ ան եղաւ բարեգութ եւ առատաձեռն ազնուական մը, քաջ հայագէտ, որ ժառանգ ձգեց Ֆրանսերէնէ - Հայերէն եւ Հայերէնէ -- Ֆրանսերէն կոթողային բառարաններ, որոնք դեռ մինչեւ այսօր կը գործածուին եւ կը մնան անգերազանցելի:

Լեւոն Լուսինեանի թագաւորութիւնը, աւա՜ղ, որեւէ օգուտ չբերաւ Հայութեան: Բայց իր տիտղոսին օգտագործումը հինգ դար վերջ, գոնէ երկու հոյակապ բառարան շահեցուց մեզի: Իսկ 600 տարի վերջ ալ՝ գեղեցիկ ցուցահանդէս մը եւ աշխատասիրութիւն մը:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

(1) -- Կիլիկիոյ առաջին հայ արքան՝ Լեւոն Մեծ, թագաւոր պսակուեցաւ 1198--ին, թագ ստանալով Գերմանիոյ կայսրէն, Հռոմի պապէն եւ Բիւզանդիոնի կայսրէն:

(2) -- *Գուիտոն* հայացած ձեւն է *Guy*-ի աւելի ճիշդ՝ *Guido*--ի: Իշխան Լուսինեան (1826 - 1906) հեղինակած է նաեւ բազմաթիւ հայագիտական աշխատասիրութիւններ, դասագրքեր, եւայլն, որոնք մոռցուած են այսօր:

(3) -- Կ'ըսուի թէ Վ. Հիւկոյի ի պատիւ սարքուած կարեւոր հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Իշխան Լուսինեանի ապարանքին մէջ, որ շատ աւելի ընդարձակ էր, քան՝ Հիւկոյի բնակարանը:

ԳՐԱՒՈՐ ՄԱՄՈՒԼ ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՂԹԻ

Շատ մը մասնագէտներու կարծիքով գրաւոր մամուլի ապագան պիտի ջնջէ թուղթի անհրաժեշտութիւնը: Հեռատեսիլին հանդէպ օրէ օր մեծցող հետաքրքրութիւնը այս ուղղութեամբ հետազօտութիւններու կը մղէ արհեստագէտները: Աշխատանքներ կը տարուին ներկայի բազմաթիւ էջերով թերթերը փոխարինելու ելեկտրոնիկ պաստառներով որոնք, օրինակ, «էքոնոմիսթ» թերթին ծաւալէն աւելի հաստ պիտի չըլլան. կարելի պիտի ըլլայ դիւրութեամբ զանոնք զետեղել պայուսակի մը մէջ ու յարմարեցուած համակարգիչի մը կապելով հոն փոխանցել մէկ կամ աւելի թերթերու պարունակութիւնը: Ընթերցողը պիտի կրնայ կարգաւ իր պաստառին վրայ ունենալ թերթի մը էջերը, ապա, նաեւ ընտրել որոշ խորագիրներ: Ասոր համար պիտի բաւէ կոխել կոճակի մը վրայ. պաստառին վերի աջ կողմին վրայ ձեռքի պարզ հպում մը յաջորդական էջերու հոն յայտնութիւնը պիտի ապահովէ: Միշտ կոճակներու կոխելով ընթերցողը դիւրութեամբ իր պաստառին վրայ պիտի ունենայ փափաքելի էջը կամ նիւթը որ զինք ամէնէն աւելի կը շահագրգռէ: Եթէ տեսողութեան խնդիրներ ունենայ, պիտի կրնայ յօդուածներուն տառերը խոշորցնել. իսկ եթէ օտարալեզու «թերթ» մըն է կարդացուածը պիտի կրնայ օգտուիլ պաստառին մէջ ներգրաւուած բառարանէն ու ստուգել սա կամ նա բառին նշանակութիւնը:

Կայ աւելին. այդ պաստառը օժտուած պիտի ըլլայ նաեւ բարձրաձայն ընթերցումի ինքնագործ սարքով մը. այսինքն, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ, օրինակ, ինքնաշարժ վարողի մը համար, մտիկ ընել լուրերը, կամ սակարանի կացութեան մասին յօդուած մը: Ան որ կ'ուզէ գրութիւն մը պահել, թերթէն կարելու եւ թղթապանակի մը մէջ զետեղելու հարց չկայ. պաստառը պիտի ունենայ յիշողութեան բաժին մըն ալ ուր պիտի պահուի փափաքելի գրութիւնը:

Սկզբնական շրջանին, բնականաբար, այս պաստառները բարձր գիներ պիտի ունենան: Միջոց մը սպասել հարկ պիտի ըլլայ մինչեւ որ աժաննայ անոնց գինը: Ամէն պարագայի, դժուար է երեւակայել որ նոյնիսկ այս հետազօտութիւններուն յուսալի արդիւնքներու յանգելու հանգրուանին, մամուլի աշխարհէն ամբողջովին պիտի անհետանայ թուղթը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն բան, հասկնալի է որ բնակարաններն ալ բարձր գին ունենան Մոսկուայի մէջ. սակայն, կարելի՞ է մտածել որ այդ գինը համարժէք ըլլայ կալուածատիրոջ կեանքին: Կարելի է, ի տես դրամաշորթներու նորաստեղծ խմբակներու գործունէութեան որուն նպատակն է բռնութիւն կիրարկելով իւրացընել յարկաբաժիններ ու անոնց տէրերը ճամբել անդենական:

Վերջերս անոնցմէ մէկուն ձեռքը 22 օր պատանդ մնացած է մոսկուացի երիտասարդուհի մը, կարենալով դիմադրել ու ոչինչ ստորագրել, հակառակ ենթարկուած չարչարանքներուն. չարագործները երբ տեսած են թէ իրենց զոհը անկենդան ինկած է, մեղմացուցած են հսկողութիւնը ու երիտասարդուհին յաջողած է խոյս տալ:

Այս տեսակի առեւանգումները մեծ յաճախում կրած են վերջերս. չարագործները մարմնական չարչարանքներու սպառնալիքով, կը պահանջեն որ իրենց պատանդը ստորագրէ յայտարարութիւն մը թէ իր բնակարանը կը յանձնէ այսինչին, կամ կը ծախէ:

Ոստիկանութեան համար առանձին հարց մըն է օրական 7 -- 10 սպաննուածներու ինքնութիւնը ճշդելու գործը. անոնց մէկ մասը անտուն մարդիկ կ'ըլլան, մէկ մասն ալ իրենց բնակարանը վաճառած անձեր: Մոսկուայի մէջ վերջին շրջանին իրենց յարկաբաժինը ծախած 6370 անձերու կէսը որ մայրաքաղաքէն դուրս պիտի հաստատուէր, երբեք չէ հասած նոր բնակավայրը: Կ'ենթադրուի որ անոնցմէ շատեր սպաննուած են:

Զոհերը ընդհանրապէս տարեց, առանձին անձեր կ'ըլլան, կամ ալքոլամոլներ որոնք շիշ մը վոտկայի կը զիջին իրենց բնակարանը: Մեծ մասով, սպանութիւնները կը գործուին այն մարդոց կողմէ, որոնք մտադրած են ետ առնել յարկաբաժին մը համար իրենց վճարած գումարը, կամ չեն ուզեր երկար ատեն խնամել տարեցներ: Մամուլի շլացնող ծանուցումներ խայծեր կ'ըլլան այս կարգի յարաբերութիւններու. անոնց մէջ կ'առաջարկուի բարձր ամսականի վճարում այն անձերուն որոնք յօժարին իրենց բնակարանը կտակել տուեալ մէկու մը. եւ որովհետեւ յատկապէս առանձին ծերերու համար կեանքը շատ դժուար է, անոնք առանց երկար բարակ մտածելու, իրենց կացութիւնը բարւոքելու համար կը համաձայնին, կուլ տալով խայծը: Յետոյ, կարճ ժամանակ մը ետք, կամ կ'անյայտանան, կամ իրենց դիակը կը գտնուի անկիւնէ մը:

Նորօրեայ բարքերը պատճառ են որ աւելնայ նաեւ անտուն եւ թափառաշրջիկ երախաներու թիւը. անոնց ալքոլամոլ կամ թմրամոլ ծնողքը յարկաբաժինը կը ծախէ, կ'երթայ զատարկապորտի կեանք ապրելու, զաւակներն ալ փողոցը անտէր կը մնան:

Կալուածատէրերու վրայ գործուած ոճիրներուն համար յաճախ միջնորդի դեր կը կատարեն նոտարներն ու ազգ. հարստութեան վարիչ ընկերութիւնները. Ներքին Նախարարութեան գործակալներն ալ, մանաւանդ անոնք որոնք ինքնութեան թուղթերու բաժինէն են, մեղսակից կ'ըլլան չարագործներու: Այս կարգի յանցանքներու դէմ օրինական տրամադրութիւններու բացակայութիւնը կը դիւրացնէ դրամաշորթներու եւ ոճրագործներու գործունէութիւնը:

Մինչեւ որ սեփականաշնորհումներու ընթացքը չլրանայ ու անհրաժեշտ օրէնսդրական աշխատանքները չկատարուին, փաստահարար շատ մը ոճիրներ եւս պիտի գործուին, բազմաթիւ դիակներ գտնուին ու ո՛վ գիտէ քանի անչափահաս մանուկներ իրենք զիրենք փողոցը գտնեն. մանուկներ, որոնց «սեփականաշնորհումի ծաղիկները» անունը կուտայ ռուսական ընկերութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Բանաստեղծութիւններ

ՅԱԿՈԲ ԱՅՆԹԱՊԼԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ «Նաւասարդ» հրատարակչատուն, Լոս -- Անճըլը

1993

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. «ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՑԱՆՁՆՈՒՄԸ ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 20-ին, ժամը 19, Փարիզի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, յատուկ ընդունելութեան մը ընթացքին, Իսիի քաղաքապետ -- երեսփոխան Անտրէ Սանթինիի կը յանձնուէր Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կարպիս Փափազեան» մրցանակը: Այս ընդունելութեան ներկայ էին հայկ. միութեանց, կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Այս առթիւ Վիէննայէն ժամանած էր մրցանակը հաստատող՝ Կարպիս Փափազեան, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Միլանոյի յանձնաժողովի նախագահ՝ տօքթոր Տիգրան Ալեքսանեան:

Բացման հակիրճ խօսքերով, Բարեգործականի Ֆրանսայի շրջանային նախագահը՝ Լեւոն Քէպապճեան յայտնեց թէ 1988-էն ի վեր, շնորհիւ «Կարպիս Փափազեան» հիմնադրամին, ամէն տարի Հ. Բ. Ը. Մ.-ը կը պարգեւատրէ օտար անձնաւորութիւն մը որ իր գործունէութեամբ կամ աշխատանքներով օժանդակեց հայ մշակոյթի ճառագայթումին, հայկական աշխարհի տնտեսական կամ ընկերային զարգացման կամ շահերու պաշտպանութեան: Այս վարձատրութիւնը, աւելցուց Պր. Քէպապճեան, կ'արձանագրուի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նպատակներու շարքին՝ նպաստել հայ ժողովուրդի ծաղկումին Հայաստան եւ Սփիւռք: Յիշեց որ հիմնուելէն ի վեր այս մրցանակը տրուած է յաջորդաբար՝ Տիկին Թեսա Հոֆմանի, Ատրիանօ Ալփակօ Նովէլլոյի, Քրիսթոֆըր Ուոլքըրի, երկու Աւստրիացիներու (1991-ին) փրոֆ. Ռոզ -- Մարի Իզով եւ տօքթոր Էլիզապէթ Պասըր եւ 1992-ին՝ Նիսար Խալիլի: Այս տարի ալ կը տրուի Անտրէ Սանթինիի: Ապա, նախքան խօսքը տօքթոր Ադամեանին փոխանցելը, Պ. Քէպապճեան թուեց բոլոր Բարեգործականի տարած աշխատանքներուն իր 120 մասնաժողովներով, 27 կեդրոններով, 20 դպրոցներով եւ բաշխած նպաստներուն, նախապատուութիւնը տալով Հայաստանի:

Տօքթոր Է. Ադամեան շատ խնամուած ճառով մըն է որ արտայայտուեցաւ գլխաւորաբար ծանրանալով, իր ելոյթին սկիզբը, Անտրէ Սանթինիի անձին վրայ եւ տարած աշխատանքներուն Հայերուն ի նպաստ: Ան միշտ տրամադիր եղած է, ամէն անգամ որ դիմում եղած է իրեն որեւէ միութեան կողմէ: Շեշտեց ի մասնաւորի Իսիի մէջ իսկ բերած նպաստը, միութիւններուն, եկեղեցիին եւ օր մըն ալ, թերեւս, պէտք չէ յուսահատիլ ծնունդ առնէ ծրագրուած դպրոցը: Յիշեց թէ ան իբրեւ գործակից ալ ունի փոխ -- քաղաքապետ՝ Պ. Գարակէօզեան: Ապա, աւելի ընդհանրացնելով նիւթը, թուեց երեսփոխան -- քաղաքապետին բերած օժանդակութիւնը քաղաքական գետնի վրայ: Պր. Սանթինի փոխ -- նախագահն է Ազգ. Ժողովի Հայաստան -- Ֆրանսա բարեկամութեան մարմնին եւ բազմիցս միջամտութիւններ ունեցած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչման, թէ Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքի եւ թէ շրջափակման մասին: Պր. Սանթինի, առաջին անգամ Հայաստան գացած է 1984-ին եւ խոնարհած Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին առջեւ, յետագային 1990-ին, զուգորդ քաղաքներ դարձած են Իսի - լէ - Մուլինօ եւ Էջմիածին: 1988-ի երկրաշարժի վաղորդայնին մեծ եղած է ֆրանսական նպաստը, առաջին հրշէջները որ փութացին Հայաստան: Պր. Սանթինի միջամտած է նաեւ Գիւմրիի դպրոցին համար: Հուսկ, Պ. Ադամեան ըսաւ թէ Հայերը շնորհակալ են Պր. Ա. Սանթինիի իր բարեկամութեան եւ հաւատարմութեան համար:

Անտրէ Սանթինի ըսաւ թէ ինք պէտք է շնորհակալ ըլլայ, քանի երբ նամակը ստացած է ուր իր պարգեւատրուիլը կը հաղորդուէր, զարմացած է, քանի շատ կը ստանայ, բայց միշտ՝ իրմէ բան մը ուզելու եւ ոչ՝ իրեն բան մը տալու համար ու այս առընչութեամբ յիշեց բանաստեղծին խօսքը՝ «անձնասէր կ'անուանեմ ան որ ինծմով չի զբաղիր»: Շեշտեց թէ Հայերը պէտք չունին իրեն շնորհակալութիւն յայտնելու, ծագումով գորսիքացի լաւ կը հասկնայ հայկական դատը: Բենեդիկտեան մը գրած է՝ «Գորսիքացիներու ողբերգական պատմութիւնը» որ բան մը չէ Հայերու պատմութեան քով: Ով որ չի հասկնար հայկական հարցը ոչ մարդասէր է, ոչ իսկ քաղաքակրթուած մէկը: Զինք ընտրել այս մրցանակին համար ապագայի նկատմամբ գրաւ մըն է: Հայաստանի ապագան ոչ ոք պէտք է անտարբեր թողու: Ֆրանսան իրաւունք չունի անտարբեր մնալու, ինք միշտ աչալուրջ պիտի ըլլայ այդ տեսակէտով: Պէտք է որ Ֆրանսա դադրի վարանելէ:

Երբ իրեն յանձնուեցաւ պատուագիրը ուր արձանագրուած է. --

«Հ. Բ. Ը. Մ. կեդրոնական վարչական ժողովը հաճոյքով կ'ընծայէ Կարպիս Փափազեան մրցանակը Անտրէ Սանթինիի ի գնահատութիւն իր հայանպաստ գործունէութեան» եւ ընկերացող չէքը (5000 տոլար), Անտրէ Սանթինի յայտնեց թէ, անշուշտ, չի կրնար ընդունիլ չէքը զոր կը նուիրէ Էջմիածնի հիւանդանոցին:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած այս ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ աւելի մտերիմ ձեւով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ.Մ.Ը.Մ. -- ՖՐԱՆՍ

ՊԱՍՔԷԹԻ ՄԷՋ ԼԱՒ, ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԷՋ ՄԻՋԱԿ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ. --

Հ.Մ.Ը.Մ. -- Ֆրանս-ի պասքէթպոլի տղոց խումբը, Փարիզեան Շրջանի Պատուոյ դասակարգի երթի մրցումները աւարտած է փոքր պարտութեամբ մը՝ 68 - 70, Օլնէ Պասքէթ Քլէօպի դէմ:

Հայկ. խումբը որ նախքան այս պարտութիւնը կը գրաւէր դասաւորման Ա. տեղը, իջած է 3-րդ դիրքի:

Արդարեւ հայ մարզիկները ունին 7 յաղթանակ եւ 4 պարտութիւն:

❋

ՖՈՒԹՊՈԼ. --

Հ.Մ.Ը.Մ.--Ֆրանսի ֆութպոլի խումբը որ անցեալ տարի Օ-տը-Սէնի Գ. դասակարգին ախոյեանը հանդիսանալով բարձրացած էր Բ. դասակարգ, մրցաշրջանին սկիզբը բաւական դժուարութեանց հանդիպած է, նախ մրցակիցներուն համեմատաբար բարձր որակին, եւ յետոյ իր երիտասարդ մարզիկներուն փորձառութեան պակասին հետեւանքով:

Եւ եթէ աւելցնենք այս դժուարութեանց Գլամարի քաղաքապետարանի մարզական հարցերու կցորդին հայկ. խումբին կանոնաւոր մարզումներուն յարուցանած խոչընդոտները, որոնք ստիպեցին խումբը մարզաշրջանին կէսին փոխադրուելու Փառք տը Շուազի, աւելի հասկնալի կը դառնայ այս տարի ձեռք ձգուած արդիւնքներուն միջակ բնոյթը:

Ի դէպ, իրենց յաջորդական առաջին 4 մրցումները թէեւ փոքր տարբերութեամբ կորսնցուցած (1-2, 0-2, 3-4, 0-1) հայ մարզիկները, ժամանակի ընթացքին աւելի լաւ արդիւնքներ արձանագրեցին եւ ապահովեցին երկու յաղթանակ (2-1, 3-0) մէկ հաւասարութիւն (1-1) եւ միակ, բայց ծանր պարտութիւն մը (0-4), թէեւ իրենցմէ բաւական աւելի զօրաւոր խումբի մը դէմ:

Այս արդիւնքներէն վերջ Հ.Մ.Ը.Մ. -- Ֆրանսի ֆութպոլի Ա. խումբը կը գրաւէ դասաւորման 8-րդ տեղը, 12 խումբերու վրայ:

Իսկ պահեստի խումբը որ համեմատաբար աւելի լաւ խաղարկութիւն ցուցաբերեց, ախոյեանական 8 մրցումներէն շահած է 2-ը, պարտուած է երկու անգամ եւ երեք հաւասարութիւն ձեռք ձգած է: Նըշանակած է 17 կոլ եւ ստացած՝ 19: Կը գրաւէ դասաւորման 5-րդ տեղը:

Ախոյեանութեան մրցումները կը վերսկըսին Յունուար 9-ին:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՏԱԼՒՈՐԻԿ

Տալւորիկը կը գտնուի Արեւմտեան Հայաստանի Պիթլիսի վիլայէթի Սասուն գաւառին մէջ, Շատախ (Ասպական) գետի ձորահովիտին մէջ: Անիկա սահմանակից էր Գաւառ, Ծովասար, Փսանք եւ Խիանք գաւառներուն: Տալւորիկը հարուստ է մետաղահանքերով, սառնորակ աղբիւրներով եւ լեռնային թաւ մարգագետիններով:

Տալւորիկի գիւղերն էին՝ Տալւորիկը, Արտխոնքը, Դիվալինքը, Եղգարթը, Խլհովիտը, Հազմանքը, Հարթքը, Հլողինքը, Հոնունտը, Զորերը, Մզրէնը, Քորախունը, եւայլն: Բոլոր բնակավայրերը զուտ հայաբնակ էին եւ քսաներորդ դարու սկիզբը բոլորը միասին ունէին 200 -- 300 տուն բնակիչ, որոնք գլխաւորաբար խաշնարածներ եւ արհեստաւորներ էին:

Շատ անուանի եղած են տալւորիկցի դարբինները, որոնք կը շինէին երկաթեայ բարձրորակ իրեր եւ գործիքներ: Անոնք կը զբաղէին նաեւ այգեգործութեամբ: Նշանաւոր էին անոր խաղողի այգիները եւ գինին: Անոնք նաեւ կը մշակէին կորեկ, գարի, ցորեն եւայլն:

Արեւահայեաց ձորերուն մէջ կ'աճեցնէին թութ, նուռ, ծխախոտ եւ բամպակ: Որոշ գիւղերու մէջ զարգացած էին թթենիի մշակումն ու շերամարուծութիւնը:

Տալւորիկին Հայերը հռչակաւոր եղած են իրենց հայրենասիրութեամբ, ազատասիրութեամբ եւ քաջութեամբ:

1915-ին, Մեծ Եղեռնի ժամանակ անոնք դիմեցին ինքնապաշտպանութեան եւ կատաղի կռիւներ մղեցին Թուրքին դէմ: Տալւորիկի գիւղերը հրկիզուեցան եւ աւերուեցան:

Ներկայիս, Տալւորիկցիներու սերունդները կը բնակին Թալինի (Աշնակ, Ծղարշիկ, Իրինդ) եւ Աշտարակի (Աւան, Սասունիկ, Լեռնառոտ) շրջաններուն մէջ: Բաղրամեանի շրջանին մէջ գոյութիւն ունի Տալւորիկ անունով աւան, որուն բնակիչները առաւելաբար կը զբաղին հացահատիկի եւ գետնախնձորի մշակումով, ինչպէս նաեւ բանջարաբուծութեամբ, պտղաբուծութեամբ եւ խաղողագործութեամբ:

Քաղեց՝
Շ. ՄԱԽՍՄԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՆԱՑԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

«Խնդրած էին ինծմէ որ դաշնակի վրայ նուագեմ հին դասական երգահաններէ կտորներ: Ինքզինքս տուած այդ մեծ հանճարներուն հրաշագեղ ներդաշնակութեան, կը նուագէի եւ տանը ամբողջ երիտասարդութիւնը, աղջիկ թէ տղայ, նորատի թէ չափահաս, զմայլումով կ'ունկնդրէին:

Երբ կանգ առի եւ ետեւս դարձայ, դըրան բացուածքին մէջէն խոժոռ դիմաստուերը Գէորգ Պատրիարքին դէմս երեւցաւ ահարկու դատաւորի մը պէս: Ամէն ոք լուռ էր, կարծես վերջին խաղերուն արձագանգը անգամ խոյս տուած էր սարսափահար:

Օրիորդ Տատեաններու որոնց մտաւոր զարգացումը եւ բարձր դաստիարակութիւնը կը հաւասարէին իրենց գեղեցկութեան (*) թերեւս քիչ մը զարմանալի գտան այդ խիստ երեւոյթը, բայց գլուխ խոնարհեցին:

«Հետեւեալ առաւօտ կանուխ ծառայ մը եկաւ ինծմէ խնդրելու որ իսկոյն Ս. Պատրիարքին մօտը երթամ: Անմիջապէս փութացի: Պատրիարքը խոժոռադէմ էր, պահ մը զիս լռութեամբ դիտելէ յետոյ,

-- Պէտք է, ըսաւ, անմիջապէս հոս ուխտես որ այլեւս դաշնակ պիտի չզարնես, նոյնիսկ առանձին եղած ատենդ:

«Սաստիկ յուզուեցայ, յուզումս ալ աւելի փայլեցուց զինքը.

-- Շուտով, հրամայեց, ծնրադրէ՛ սա խաչին առջեւ եւ ըրէ՛ երդումդ:

«Ծնրադրեցի եւ ուխտեցի: Հոգիիս մէկ գեղեցիկ ճառագայթը մթագնեցաւ»:

Նար -- Պէյ լռեց: Ճնշում մը, ընդվզումի նմանող բան մը կը ծածանէր օդին մէջ: Ոչ ոք բան մը արտաբերելու կարողութիւնը կը զգար:

Տօքթոր Թիրեաքեան, տօթէն, խորշակին շունչէն պապակած շրթներու անապակ ջուր մատուցանողի մը պէս, թըղթեր հանեց պայուսակէն ու իր համակրելի կուռ ձայնով սկսաւ կարդալ թարգմանօրէն Պարսիկ կրակոտ բանաստեղծ Սաատիին, Շիրազի երեւակայոտ երգիչին, սիրահալ տողերը.

«Նորէն ծլեցան վարդերն ու կակաչները
«Նորէն գարունը եկաւ ցաւիս վրայ...»

... Այն գիշերը մեր երազներուն մէջ Շիրազի վարդերէն թերթեր կարծես հատիկ հատիկ կը թափէին բարձերնուս վըրայ, խունկ սրսկելով չորսդին. եւ մըշուշներու մէջէն կ'ուրուագծուէր խիստ դէմքը պահանջկոտ Պատրիարքին, դըժգոհ ծամածռութեամբ մը:

❋

«Զըլլայ որ խաբուիք այն հեշտ
երգերէն
Որ կարծես բխին սրտերու խորէն,
Որ խորթ հեչումով, յօտարի սըրինգ,
երգեն «հայ ապրինք»:

Մկրտիչ Աճէմեան գրած էր բաւական սրամիտ ոտանաւոր մը այս տողերով վերջացող, ուր ակնարկութիւն կար Նար -- Պէյի «եղբարք, հայ ապրինք» քերթուածին, ակնարկութիւն մանաւանդ անոր կաթոլիկութենէ դարձած ըլլալուն: Այդ ոտանաւորին վերնագիրն էր «Ընտրութիւն Պատրիարքի»: Սրբազանին թեկնածութիւնը խնդրոյ նիւթ ըլլալուն այդ պահուն Աճէմեան մեր տունը հաւաքուած քանի մը երեսփոխաններու հաճոյքով կարդաց այդ տողերը, որոնք գնահատուեցան Սրբազանին հակառակորդ անձերէն մանաւանդ:

Հօրեղբայրս Ազգային Երեսփոխանական Ժողովին ատենադպիր ըլլալուն, շատ անգամ երեսփոխաններ կուգային մեզի եւ օրուան հրատապ նիւթերը կը յուզէին:

Իմ տակաւին մարդկային, մանաւորաբար ազգային էնթրիկներու անծանօթ հոգիս սաստիկ կը վիրաւորուէր այն զըրպարտիչ ոճէն որ կը գործածուէր զարգացած, բանաստեղծ -- լեզուագէտ բարձր եկեղեցականի մը դէմ: Այդ երեսփոխանները կ'ենթադրէին թէ ժողովուրդին մէջ ալ մաս մը կար որ չէր սիրեր Նար -- Պէյը, թերեւս անոր համար որ ամբոխը միշտ նախընտրանք ունի պարզուկ կրօնաւորներու, մինչ Խորէն Սըրբազան շատ աշխարհիկ էր:

Կղերականներէն ալ խումբ մը չէր ախորժեր իրմէ. եթէ միշտ առերես սիրալիր կը վարուէին իրեն հետ, բայց, կը խծբծէին եւ կ'այպանէին զինքը ի բացակայութեան:

Միայն Խրիմեան Հայրիկն էր որ ընդհանրապէս անոր հետ գտնուած ատենը առիթը կը գտնէր կատակելով, խնդալով անոր ինչ ինչ չափազանցութիւնները մատնանշելու:

Լաւ կը յիշեմ, անգամ մը, Աստուածածնայ տօնին կիրակին, մօրեղբօրս, Կիւմիւշճեան Գաբրիէլ աղային տունն էինք, անոր կնոջ անուան տօնն ըլլալուն: Այդ տիկինը դուստրն էր արքունի ճարտարապետ Պալեան Նիկողոս խալֆային, այն որ Չրաղանի պալատը շինած է եւ որուն ճարտարապետի համբաւը մեծ տեղ գրաւած է Պոլսոյ մէջ: Այդ ծնունդով հպարտացած, Լուդովիկոս ԺԴ.-ի արքունիքը զարդարող մարքիզուհիներուն հովերը տուած էր ինքզինքին մօրեղբօրկինս. հիանալիօրէն կը շպարուէր, արդէն գեղեցիկ. ժամեր կը դնէր մազերը յարդարելու եւ կը հագուէր ճաշակով. ընդհանուր ազնուականութեան դրոշմ մը ունէր եւ տեսնողին ուշը կը գրաւէր:

(*) Վառօդապետ Առաքել Պէյ Տատեանի աղջիկները կատարելապէս եւրոպական կրթութիւն առած էին, մանաւանդ անդրանիկը, որ համբաւաւոր եղած է իր գեղեցկութեամբը:

Կը պատմեն թէ 16 տարեկան եղած ատենը, օր մը, Կէօք -- Սուի պտոյտի եղած ժամանակը, Սուլթանը զինքը տեսած եւ հրապուրուած է անոր շնորհէն: Անմիջապէս ներքինի մը տեղեկացուցած է եղելութիւնը Տատեաններուն ծառաներէն մէկուն եւ յանձնարարած է շուտով մեկնիլ Կէօք -- Սուիէն: Բնական է ազդարարութիւնը նկատի առնելով նորահաս օրիորդը փութով հօրը տունը առաջնորդուած է:

Այդ դէպքէն մնացած է անոր մականունը «Հիւնքար պէյէնտի», արքային հաւնածը:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

քերը, Քիւրտ Իսլամական Լիկային միջոցաւ (իրեն կողմնակից) կը ջանայ ապակայունացնել այդ շրջանը: Կռիւները տեղի ունեցած են լիկային եւ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան (Թալապանի) տարրերուն միջեւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ կարեւոր դէմքերէն՝ գնդապետ Մէյր Մինց որ համակարգողն էր բանակին յատուկ միաւորներուն, սպաննուեցաւ Համասի կողմէ, Գազայի մէջ, ինչ որ ծանր հարուած մըն է Իսրայէլի համար: Միւս կողմէ, առաջին անգամ ըլլալով պաղեստինեան դրօշը ծածանեցաւ Բեթղեհէմ, բայց, դժուարութիւններ չեն հարթուած եւ խօսակցութիւնները կը շարունակուին:

ՍԱՐԱՅԵՒՕ ծննդեան հրադադար չունեցաւ հակառակ կարդինալ Լիւսթիժէի տեղւոյն վրայ մատուցանած պատարագին եւ Պաշտպանութեան Նախարար՝ Լէոթարի ներկայութեան: Ֆրանսացի զինուորական մըն ալ, ՄԱԿ-ի ուժերու անդամ, սպաննուած է մահմետական հողաշերտի մը մէջ Պոսնիոյ հիւսիս-արեւմուտքը, ուր գիծ մը կը բաժնէ հիւսիսի անջատողական մահմետականները հարաւի մահմետականներէն կապուած Սարայեւոյի: Շաբաթավերջին 30 մեռեալ եւ 78 վիրաւոր կար մահմետական կողմը, Խրուաթները յայտարարած են որ 30 մեռեալ ունին իրենց շարքերը:

ԷՕԶԿԻՒՐ ԿԻՒՆՏԷՄ (քրտամէտ) թերթի չորս աշխատակիցներ ձերբակալուած են Դեկտեմբեր 26-ին Թուրքիոյ արեւելեան մասը: Խմբագրապետը եւ վարչական պատասխանատուն արդէն ձերբակալուած էին, Դեկտեմբեր 23-ին, Պոլիս ուր թերթը կը հրատարակուի որպէս «զինեալ խմբակին անդամ»:

ՍՈՒԱՍՈՆԻ շրջանը, Արտէնները, ողողումներու ենթակայ եղան վերջին օրերուն եւ բնակչութիւնները ստիպուեցան աճապարանօք հեռանալ իրենց տուներէն, մանաւանդ երբ գետնայարկ էին: Մառնի, Ուազի եւ Սէնի ջուրերուն ալ յորդումը սկսած էր սպառնալ փարիզեան շրջանին: Նման ծանր կացութիւններու ալ ենթակայ են Գերմանիա, Հոլանտա, Պելժիա, Սպանիա: Հոս-հոն զոհեր ալ կան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ 24 ժամուան համար Ասուան գնաց ուր հիւրն էր նախագահ Մուպարաքի: Ծննդեան օրերուն, Միթերան սովորութիւն ունի արտասահման երթալ մէկ-երկու օրուան համար: Ուրիշ անգամներ ալ Եգիպտոս կամ Վենետիկ գացած է: 1992-ին Պոլիս էր:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԻՐ ՊԱՏԳԱՄԻՆ մէջ, Պապը գովքը հիւսեց ընտանիքին, որու վրայ հիմնուած է ազգերու, մարդուն եւ եկեղեցւոյ համայնքին ապագան: Յովհ. Պօղոս անդրադարձաւ, անշուշտ, մղուող պատերազմներուն Պոսնիայէն Կովկաս: Ըստ սովորութեան 53 լեզուով շնորհաւորած է Ծնունդը:

ՌՈՍՏՈՎԷՆ առեւանգուած աշակերտները եւ ի վերջոյ բոլոր պատանդները (վերջին 2-ը օդաչուներն էին) ազատ արձակուեցան, բաւական տաղտկալի յաջորդական էջքերէ ետք Կովկասի զանազան վայրերը: Տաղստանի մէջ, չորս օդահէններն ալ ձերբակալուած են իրենց տրուած 10 միլիոն տոլարով:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը համաձայն իր նոր Կանոնագրի տրամադրութիւններուն, կը տեղեկացնէ իր ծուխի ծաղումով հայ բնակչութեան որ կը պատկանի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, թէ առանց սեռի խտրութեան կրնայ անդամակցիլ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան:

Պայման է լրացուցած ըլլալ 18 տարեկանը եւ բնակութիւն հաստատած ըլլալ եկեղեցւոյ աշխարհագրական սահմաններուն մէջ, այսինքն 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերը, ինչպէս նաեւ Ալլօ եւ Փլան տը Քիւք:

Անդամակցութեան ցանկերը բաց են Հոկտեմբեր 1-էն Դեկտեմբեր 31:

Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւնը թեկնածութիւնները կ'ընդունի ամէն Կիրակի առաւօտները ժամը 9-12:

Թեկնածուները պարտին ներկայանալ իրենց ինքնութեան թուղթով եւ բնակութիւնը հաստատող փաստաթուղթով մը:

Տարեկան անդամավճարն է 50 Ֆր.:

Կը յուսանք որ մերազն ժողովուրդը պիտի գիտակցի իր ազգային պարտականութեան եւ ցոյց պիտի տայ համապատասխան հետաքրքրութիւն:

Յ. Գ. Միայն արձանագրուած անդամները պիտի մասնակցին եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1994-ի սկիզբը:

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
Ս. ՍԱՀԱԿ-Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

NOS SOLDATS AUSSI ONT BESOIN DE NOUS

Toutes les Croix de Secours diasporiques ainsi que la Croix Bleue des Arméniens de France lancent un mouvement de solidarité répondant ainsi à la demande du Ministère de la Défense de la République d'Arménie ainsi que de la Commission de l'Aide Humanitaire.

La générosité de la Diaspora a permis récemment à l'Arménie d'atteindre son objectif concernant sa campagne pour l'énergie du programme Hiver 93-94.

Aujourd'hui, la Croix Bleue des Arméniens de France se donne pour mission de prodiguer un peu de joie et de réconfort aux soldats qui protègent nos frontières, en décidant de leur distribuer des colis individuels contenant : 1 cartouche de cigarettes, 1 savonnette, 1 shampooing, 1 crème à raser, 1 sachet de rasoirs jetables — 1 kg de farine, 1 kg de riz, 1 kg de pâtes, 1 kg de sucre, 1 boîte de thé, 1 kg de café, 1 boîte de conserve, 1 tube de lait concentré.

Afin d'éviter les frais de transport et de conditionnement, les achats seront effectués en Arménie ou dans les pays de la CEI.

Participez à ce grand élan de solidarité afin que nos soldats, à l'occasion des fêtes, ressentent que la Diaspora est prête, encore une fois, à faire des sacrifices pour le maintien d'une patrie forte et protégée.

Le temps presse.

Il est insupportable d'avoir faim et froid à la fois.

Des aujourd'hui envoyez votre don à la :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE —
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

HAMASKAïNE

La troupe de danse «NAïRI» de l'Association *Hamaskaïne* répète :

— LE LUNDI de 20h à 22h
à la M.C.A. - 17, rue Bleue, Paris 9e

— LE JEUDI de 21h à 23h
au Stade Léo Lagrange d'Arnouville

Tél. : 39 87 58 82.

* * * * * * * * * * * * *

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՅԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

-- Նոր տարուան յատուկ ճԱՇ
-- Պարերեկոյթ:
-- Նուագախումբ, քօթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

* * * * * * * * * * * * *

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «Սեւան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Սարգիսեանէ 200 Ֆր. Տիկին Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

❦

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հիմինեանէ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. Տիկին Արշակուհի Յաքեբեանի մահուան առթիւ: Օր. Մարի Իսղաւ, Տէր եւ Տիկին Հիմինեան փոխան ծաղկեպսակի 200-ական Ֆր. Տիկին Հայկանոյշ Էզիճեանի մահուան առթիւ:

⁂

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. ընկերուհի Լուսաբեր Մանուկեանէ իր զաւկին՝ Կարպիս Մանուկեանի մահուան առթիւ: Նոյեմբեր 6-ի պարահանդէսին՝ Վարուժան Սարգիսեան 1.000 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

★ ■ ▶ ☆ ♣ ○ ★ ◀ ■ ●★ ■ ▶ ☆ ♣ ○ ★ ◀ ■ ●

MENU

du Réveillon du 31 Décembre

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Apéritif accompagné de ses amuse-bouche.

La Salade Folle et son Foie Gras de Canard accompagné de son verre de Château Loupiac.

La Darne de Saumon sauvage farcie aux petits poissons servie avec un Château Bellevue entre deux mers.

Les Glaçons de la Neva.

La Cuisse de Canard Royal et ses Mousselines de Légumes — Château du Carillon Fronsac.

Le Fromager de nos régions.

Le Dessert Glacé du Bûcheron.

Notre Plateau d'Agrumes et ses Fruits secs d'Orient.

Champagne.

Café.

Participation : 350 F. par personne

— *Prix spécial pour enfants* —

ENTRÉE JEUNES

COTILLONS ☆ SPECTACLE ☆ DINER DANSANT ★ AMBIANCE ARMENIENNE

Renseignements et réservations à :

l'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.

★ ♣ ■ ★ ○ ■ ● ★ ☆ ★ ■ ♣ ★

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապային բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն - Տանս»ի «Զատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

– ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ –

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20.30-ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով:

-- Ճաշագին՝ 150 Ֆր. --

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20.30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հիմինեանին՝ 40.11.19.33 թիւին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.226 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.226

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶ ՉԿԱՅ

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾԸ 36 ՄԵՌԵԱԼ, 1 ՈՂՋ

ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 28-ին Երեւանէն մեր առած հեռաձայնային լուրերը հաստատեցին որ տակաւին կազ չէր հասներ Հայաստան, Վրաստանի Մառնէուլի շրջանը կացութիւնը շատ լարուած կը մնայ եւ անկարելի դարձած է կարգաւորել։ Նախարար Գագիկ Շահպազեան Թիֆլիս փութացած է որպէսզի ջանայ ելք մը գտնել վրացական իշխանութեանց հետ։ Մինչ այդ աւելի քան 10 օրէ որ կազ չի մտներ։

Գիւմրի ջախջախուած Անտոնով բեռնատար օդանաւին զոհերու թիւը շատ աւելի է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը։ Օդաչուն ծանր մառախուղի պատճառաւ չէ կրցած էջք կատարել Գիւմրիի օդակայանը եւ ինկած է մերձաւոր գետը։ Օդանաւը կ՚ապահովէր Կրասնոդար – Գիւմրի գիծը։ 36 մեռեալ կայ, որոնց մէջ հինգ հոգինոց ռուս անձնակազմը, մնացեալը Հայեր են Ախալքալաքէն, մէկ երիտասարդ 21 տարեկան (Սմբատ Մարտիրոսեան) հրաշքով ողջ մնացած է։ Բոլոր մեռեալներուն ինքնութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել, քանի բոլոր դիակները չեն գտնուած։

Միշտ հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն, Դեկտեմբեր 28-ի առաւօտեան, ղարաբաղեան ճակատի վրայ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր։ Նախորդ օրը – Դեկտեմբեր 27 – բաւական կռիւներ տեղի ունեցած էին (մամուլի ֆրանսական գործակալութիւնը նոյնիսկ «կատաղի մարտեր» կ՚ըսէ) եւ երկուստեք զոհեր կան։ Թէեւ ճշգրիտ թիւեր չկային, բայց նախնական տուեալներով հայկական կողմը 5 մեռեալ կար եւ 42 ազերի սպաննուած էր։ Դիրքերու գետնի վրայ մասնաւոր փոփոխութիւն չկայ։

❦

– Սուրիայէն վերադարձող խորհրդարանական պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Բաբգէն Արարքցեան Երեքշաբթի առտու (Դեկտեմբեր 28) մինչ Սոչի էր, մշուշը արգելք ըլլալով որ օդանաւը Երեւան իջնէ։

❦

«Նոյեան Տապան» մամուլի գործակալութիւնը Դեկտեմբեր 24 / 27 թուակիր հետեւեալ լուրերը կը հաղորդէ. –

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋԱՑՈՒՄ

Գերագոյն Խորհուրդի Դեկտեմբեր 24-ի նիստին որու կը նախագահէր Գ.Խ.-ի քարտուղար Վարազդատ Ասլեան, քննարկուած են դատախազութեան կազմը ամբողջացնելու եւ անդամներուն դասային աստիճաններ շնորհելու հարցերը։ Համապատասխան նախագիծերու Իրաւական հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Գիմ Բալայեանի կողմէ ներկայացումէն յետոյ աստիճաններ շնորհուած են գլխաւոր դատախազ Արտաւազդ Գէորգեանին, Միքայէլ Գրիգորեանի, Ռաֆայէլ Պօղոսեանին եւ Միքայէլ Բադիրեանին։ Գ.Խ.-ը որոշած է նաեւ Դատախազութեան անդամ նշանակել Վլադիմիր Գրիգորեանը, փոխարինելով Արմէն Պօղոսեանը, որ իր պաշտօնէն կը հեռացուի։

⁂

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Դեկտեմբեր 23 – 24-ին Աշխաբադ գումարուած ԱՊՀ-ի վեհաժողովի ընթացքին Հայաստան միջկառավարական համաձայնագրեր ստորագրած է Բելառուսիոյ, Մոլդովայի, Ղազախստանի, Տաճիկստանի եւ Թիւրքմէնիստանի հետ։ Առեւտրատնտեսական պայմանագրեր կնքուած են Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ, Ղազախստանի եւ Տաճիկստանի հետ։ Մոլդովայի հետ ալ ստորագրուած է ազատ առեւտուրի պայմանագիր։

❦

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ազրբէջանի «Խաւար – Սերվիս» գործակալութեան վերջերս կատարած մէկ տեղեկատուութեան համաձայն, Հայաստանի բանակի բազմաթիւ զօրամասեր (շուրջ 8 հազար զինուոր) մաս կը կազմեն ղարաբաղեան ռազմական ուժի կորիզին եւ մեծ թիւով վարձկաններ ալ կը կռուին ղարաբաղեան շարքերէն, որոնց գործած վայրագութիւններուն մասին ալ տուեր կան։ Այս մասին լուսաբանութիւններու համար «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցը դիմած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի բաժնի պետ Գագիկ Մարտոյեանի, որ հերքած է այս լուրերը։ Ան ըսած է թէ նման տեղեկատուութեան հետապնդած նպատակն է արդարացնել իրենց ձախողութիւնները եւ քօղարկել մուճահետիններու մասնակցութիւնը ազրբէջանական բանակին։ Իսկ այն Հայաստանցիները, որոնց խօսքը կ՚ըլլայ, ծագումով Արցախցիներ են, որոնք վերադարձած են իրենց հողերը չորս – հինգ տարի առաջ։

❦

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան նամակ մը գրած է Իրանի իր պաշտօնակից Ալի Աքպար Վելայէթիի, ուր յատկապէս նշուած է Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի բարի կամեցողութեան դիրքը ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի եւ Ռուսաստանի նախաձեռնութեանց նկատմամբ, Ղարաբաղի կնճիռը խաղաղ միջոցներով լուծելու համար։ Ապա շեշտուած է որ ազրբէջանական կողմը կը շարունակէ ժխտական դիրք բռնել, խոչընդոտելով հարցին քաղաքական լուծումը։

⁂

ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Հայաստանի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը (ՀԴԿ) յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ, Հայաստանի ծանր վիճակին առջեւ իշխանութեանց անզօրութեան ի տես, ՀԴԿ-ը անհրաժեշտ կը նկատէ կառավարութիւնը լուծել եւ զայն փոխարինել ազգ. համաձայնութեան կառավարութիւնով մը։ Այս ուղղութեամբ կուսակցութիւնը Դեկտեմբեր 13-ին Գ.Խ.-ին ներկայացուցած է առաջարկ մը, որ կ՚ընդգրկէր կառավարութեան անվստահութեան քուէարկութիւնը, ինչպէս նաեւ զայն փոխարինելիք ազգային համաձայնութեան կառավարութեան մը նախագիծը, որուն զօրավիգ կանգնած էին գլխաւորաբար ՀՅԴ.-ական, ՀԿԿ-ի եւ ԱԺՄ-ի երեսփոխանները, սակայն առաջարկը օրակարգի նիւթ դարձնել մերժուած էր, 26 ձայնով։ Ստեղծուած կացութեան առջեւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ատլանտեան ծովափը գրեթէ ամբողջութեամբ արգիլուած է բնակիչներուն։ Ծանօթ է որ շաբաթներէ ի վեր Մանշէն Ատլանտեան ծովը ամէն տեսակ վնասակար եւ վտանգաւոր թափօններ կը բերէ ծովափները, սկսելով հազարաւոր պայթուցիկներէ մինչեւ թունաւոր ապրանքներ։ Շրջապատի նախարարը իր բարկութիւնը արտայայտած է անպատասխանատու բեռնատար նաւերու հանդէպ։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, զբօսաշրջիկներու հանրակառքի մը դէմ ոճրափորձ մը գործուած է եւ ութ Աւստրիացիներ վիրաւորուած են։ Արարքը պատահած է Դեկտեմբեր 27-ի առաւօտեան Հին Գահիրէի ղպտի թաղամասը։ Երբ հանրակառքը կ՚անցնէր Ամր Իպն ալ – Աաս մզկիթին առջեւէն յարձակողները պայթուցիկ մը նետած են։ Իսլամապաշտներու վերջին ոճրափորձը տեղի ունեցած էր Հոկտեմբեր 26-ին Սեմիրամիս պանդոկը։

ՌՈՍՏՈՎԻ առեւանգումին չորս պատասխանատուները ձերբակալուեցան ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով։ Անոնց պետը Ազրբէջանէն Գիրկիզ մըն էր, միւսներն ալ՝ Ուզբեկ, Ղազախ եւ Ռուս։ Խումբին պետը՝ Արսլան Կասիմով յայտարարած է թէ սիտա-է վարակուած էր եւ ամբողջ գործողութեան նպատակն էր միջոցներ ձեռք ձգել դարմանուելու համար։ Բայց, Չէչէնիոյ իշխանութիւնները յայտարարած են որ ամբողջ գործողութիւնը «Ռուսաստանի յատուկ սպասարկութիւններուն» գործն է։

ՆՈՐՎԵԿԻԱՅԻ «կապոյտ սաղաւարտաւոր» մը սպաննուած է Հարաւ - Լիբանան իսրայէլեան բանակի կրակոցէն, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած է։ Պատասխանատու սպան ներողութիւն խնդրած է սխալին համար։ Հրասայլի մը հրամանատարը կրակ բացած է «կասկածելի ստուերներ» տեսնելով։

«ԹՈՒՐՔԻԱ, Մակեդոնիա, հիւսիսային Եպիրոս, Թրակիա, Եգէական եւ Կիպրոս» յունականացման շրջանը ներմուծուելու վրայ են, յայտարարած է նախագահ Տէմիրէլ որ նման դիրք մը վտանգաւոր կը գտնէ շրջանին կայունութեան համար։ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը յօդուածով մը կը ձայնակցի Թուրքիոյ «մտահոգութեան» (Դեկտեմբեր 28) եւ վկայութիւններ ալ կը բերէ Թրակիոյ շրջանէն, ուր 130 հազար թրքախօս մահմետականներ (բնակչութեան 37%-ը) երկրորդական քաղաքացիներ են։ Քոմոթինիի (40 հազար բնակիչ, կէսը՝ Թուրք, 12 մզկիթ) փոխ – վարչապետը՝ Ալի Մերթօղլու յայտարարած է որ «Յունաստանի քաղաքականութիւնը զիրենք դատապարտած է կեթթոյի մը մէջ ապրելու»։ Տէմիրէլի խօսքերուն մէջ առաւելապէս հետաքրքրականն է Կիպրոսն ալ թուել։ Երբ քանի տարի է Թուրքերը գրաւած են իրենց չպատկանող հողերը…։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակի դափնեկիր՝ Թոնի Մորիսոնի բոլոր ձեռագրերը հրոյ ճարակ եղած են, ծննդեան օրն իսկ, երբ Փրինսթընի իր տունը կրակ առած է։ Չորս յարկանի տունէն ոչինչ մնացած է։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԵՐԲ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆԷ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Վրէմ» այն թերթին անունն է որ Պելկրատի անկախ մամուլի վերջին ներկայացուցիչը կը նկատուի։ Դեկտեմբեր 19-ի ընտրութիւններէն ետք, Միլոսեւիչի արձանագրած յաջողութիւններուն մասին այդ թերթին խմբագիրը բաւական դառնութեամբ արտայայտուած է յօդուածով մը։

Որքան ալ ապօրինութեան ամբաստանութիւններով ծանրացած ըլլայ յաջողութիւնը, կասկածէ վեր է որ դրամահոսքի ամսական 400 հազար առ հարիւր համեմատութիւնով, որ բացարձակ մրցանիշն է Ի. դարուն, երկրի մը ապագային համար ամէնէն վստահելի հասցէ նկատուած է Սերպիոյ Ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Կուսակցութիւն որուն նախագահը երկիրը հասցուցած է սովի, ֆիզիքական եւ բարոյական սպառումի եզրին։ Ընտրողները քուէները կեդրոնացուցած են անոր ազգայնական քաղաքականութեան որուն միակ թիրախը հողային յաւակնութիւնն է։ Դժուար է այս նախընտրութիւնը բացատրել արեւմուտքցիներու որոնք չեն կրնար հասկնալ թէ ի՞նչպէս մարդիկ այլընտրանքի մը մասին չեն մտածեր, երբ նոյն իշխանութիւնը իրենց պարտադրած է սով մը ու հազիւ 10 ֆրանքով վերապրելու պարտաւորութիւնը երբ գիները համարժէք են փարիզեաններուն։ Ի՞նչպէս հասկնալ փոփոխութիւն մը մերժելու այս կեցուածքը որ կրնայ թարգմանուիլ հաւաքական անձնասպանութեան արարքով։

Այս հարցումներուն կարելի պատասխանը հոն է որ սերպ ժողովուրդին համար փոփոխութեան վախը շատ աւելի մեծ է, քան սովն ու թշուառութիւնը. կամ, ժողովուրդը մատնուած է համազգային կուրութեան մը կամ պատերազմական կիրքի մը որոնք աւելի հզօր են քան նիւթական պահանջքը։

Մխիթարականը այն է որ լուրջ կորուստ ունեցած է արմատական կուսակցութիւնը եւ անոր պարագլուխը որ տեղ կը գրաւէ պատերազմի ոճրագործներու բոլոր ցանկերուն վրայ։

Ընդդիմութեան շարքերուն կը տիրապետէ յուսախաբութիւնն ու լռութիւնը, ինչպէս այն Սերպերուն որոնք չեն ուզեր հաւատալ թէ աւելի լաւ կեանքի մը կարելիութիւնը ընտրելու պահը չէ օգտագործուած։ Եւ այս վերջիններէն շատեր արդէն պատրաստած են իրենց ճամպրուկները, ճամբայ իյնալու համար նման այն 200 հազար երիտասարդ գաղթած Սերպերուն որոնք արդէն խոյս տուած են, դատելով որ Սերպիան այլեւս ոչ մէկ հեռանկար ունի։ Իսկ մնացողներուն պիտի վիճակի դիմագրաւել իրականութիւնը ու պայքարը շարունակել։ Ատոր համար ամէնէն դժուարը անհրաժեշտ ուժը գտնել պիտի ըլլայ ու այսօր իսկ ամէնէն լաւատեսներն ալ կը դժուարանան ատոր։

Անոնցմէ դուրս, ամբողջ աշխարհը պիտի պարտաւորուի ընդունելու որ Միլոսեւիչի իշխանութեամբ խաղաղութեան ոչ մէկ յոյս կրնայ գոյութիւն ունենալ նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ։ Իսկ ընտրութեան արդիւնքը ապացուցութիւն մըն է այն ժողովուրդներուն որոնք կուրօրէն իրենց ճակատագիրը կը յանձնեն մեծամիտներու որոնք կանգ առնել չեն գիտեր։

Միլոսեւիչի յաջողութեամբ, աւելի լաւ կեանքի մը երազները կը փոխանակուին արիւնի, քրտինքի, արցունքի եւ բռնակալութեան հետ։ Բարի զուարճութի՜ւն անոր քուէարկողներուն…։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՍԿԱ՞Ծ ԹԷ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի անտէր մնացած մարդերուն մէջ սրտի կսկիծ պատճառող կողմ մը ունի մշակութայինն ալ. դժուար է անհրաժեշտ սնունդէն զրկուած երախաներուն, անոք ու անօգնական ծերերուն, երդիքի մը կարօտ գաղթականներու շարքին չդասել մշակութային այն բոլոր արժէքներն ալ որոնք օր մը յանկարծ կը յայտնուին այս կամ այն գրպանը պարարտացնելու տխուր դերին մէջ. Նոյն ինքն Հայաստանեան մամուլը քանիցս արձագանգեց նման միջադէպերու, որոնց ոչ մէկը սակայն դատական հետապնդումի առարկայ եղաւ, որքան գիտենք. ընդհակառակն. ճարտար գողին օրինակով, ենթակաները հովանաւոր ալ ունեցան «արուեստ»ի մարդին ծանր հրետանիներէն, որոնք ո՛վ գիտէ իրենց ո՛ր երախտագիտութեան պարտքը վճարելու առիթ գտան, պժգալի ճարպիկութեամբ մը գրեթէ ազգային հերոսի վերածելով ամբաստանեալը. ու մեղադրող կողմը քիչ մնաց որ ինք դրուէր յանցաւորի աթոռը, արուեստի գործերու, ազգապատկան արժէքներու մաքսանենգ մը բացայայտելու ձախաւերութեան համար: Այս կարգի կեցուածքներու արդիւնք չէ՞ որ արեւմտեան ոստաններու մէջ, պարբերաբար, հոս կամ հոն, Այվազովսկի մը, Մինաս մը կը յայտնուին, կամ երկրաշարժի աղէտեալներուն նուիրուած Գառզուի գործերուն ոտնաձայնը կը լսենք Լոս -- Անճըլըսէն...:

Անպատիժ մնալու լռելեայն ապահովութիւնը երբ անկախութիւնը այս կերպ մեկնաբանողներու ալ տեղ տուաւ հրապարակին վրայ, շատ շատերու սիրտը դո՛ղաց յատկապէս հայ մշակոյթի մեծագոյն գանձատան՝ Մատենադարանին համար: Կարելի՞ էր անվերապահ հաւատք ունենալ թէ այս չուկային ճարպիկները հոն ալ պիտի չթափանցէին օր մը: Բարեբախտաբար, այս մասին հրապարակաւ յայտնուած կասկածներու դէմ Մատենադարանին տնօրէնին հաստատ երաշխիքը փարատեց ամպերը ու այդ սրբարանը պահեց ու կը պահէ իր համբաւը: Վերջին շուրջ մէկ տարուան ընթացքին նոյնիսկ անոր կողմէն մէկէ աւելի անուններ գոհունակութեամբ խօսեցան դրական զարգացումներու մասին որոնք կ՚արձանագրուէին հոն, Շահէ Արք. Աճէմեանի գործակցութեամբ. որքան ալ շատերու զարմանալի թուեցաւ Մատենադարանի կողմէն դուրս անձնաւորութեան մը գործօն մասնակցութիւնը հաստատութեան բարեկարգումի գործին, պատասխանատու բարձրագոյն դիրքերէ տրուած հաւաստիքները զարմանքի, տարակոյսի տեղ չձգեցին:

Այս հարցին մասին յաւելեալ բաւական լուսաբանութիւններ տուող էջ մը ունի «Ազգ»ի Դեկտեմբեր 14--ի թիւը. հոն, ըսուածը այն է որ Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամը յանձն առած է նիւթական օժանդակութիւն տրամադրել հաստատութեան, բարեկարգելու համար թէ՛ շէնքը, եւ թէ աշխատանքի ընթացքն ու աշխատողներու պայմանները: Արդէն կատարուած են տանիքի ծածքի ու ներքին մասերու վերանորոգումները: Ձեռք ձգուած են երկու ելեկտրաբռտադրիչներ, Միացեալ -- Նահանգներէն բերուած են համակարգիչներ ու յարակից սարքաւորումներ որոնք թէ՛ կը դիւրացնեն եւ թէ որակը կը բարձրացնեն կատարելի աշխատանքին: Անոնց շնորհիւ Մատենադարանի աշխատողներու գիրքերէն ութը որոնք երեք -- չորս տարիէ ի վեր կը սպասէին, լոյս տեսած են վեց ամսուան մէջ: Այդ համակարգիչները պիտի նպաստեն նաեւ Աստուածաշունչի քննական հրատարակութեան որուն պատրաստութեան մասնակից է Շահէ Արք.: Հրատարակութեան մարզի ամէնէն կարեւոր քայլը կը նկատուի Մատենադարանի ձեռագրացուցակը որ պիտի բաղկանայ 9 -- 10 մեծածաւալ հատորէ:

Շահէ Արք.ի յաջորդ ծրագիրը կը վերաբերի մանրաժապաւէններու վրայ առնելու Մատենադարանի բոլոր հայերէն ձեռագիրները:

Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամէն նաեւ 130 -- 140 աշխատակիցներու ամէն ամիս որոշ գումար մը կը տրուի որ համեստ ըլլալով հանդերձ, պետական աշխատավարձքէն առնուազն եռապատիկ աւելի է:

Ինչ կը վերաբերի ուղղակի Շահէ Արք.ի հոն ներկայութեան, նոյն գրութեան վերջին մասին մէջ ան կ՚ըսէ. -- «Շատ ուրախ եմ ըսելու որ Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեանի եւ ընդհանուր պատասխանատուներու հետ համագործակցաբար այսօր տարի մըն է այստեղ եմ, կը փորձեմ մնալ ու անձամբ հետեւիլ աշխատանքին»: Իսկ գրութեան նախաբանի տողերուն մէջ այդ «համագործակցութիւն»ը կը բացատրուի հետեւեալ տողերով. «Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեանի համաձայնութիւնից յետոյ համագործակցելու, ի նպաստ Մատենադարանի, մանաւանդ ձեռագրերի հարցում, Շահէ Արքեպիսկ. մեկնեց Տիթրոյթ, ազգ. բարերար Ա. Մանուկեանին խնդրելու որ սատար կանգնի այդ ծրագրերին: Այդ բարերարութիւնն ապահովելու համար Արքեպիսկոպոսը յանձնարարական նամակ ունէր նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանից»:

Ինչպէս կը յայտնուի Ռուզան Խաչատրըեանի գրութենէն, Շահէ Արք.ի Մատենադարանէն ներս ներկայութիւնը ունի երկակի պատճառ. ան կը գործակցի ու կը հսկէ կատարուած աշխատանքին ու ամէնէն բարձր մակարդակի յանձնարարականներով միջնորդ -- բարեխօսն է հաստատութեան, Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնարկին մօտ: Այս պարագաներէն ամէնէն բնականը այն է որ Մատենադարանը աշխատանքի վայր մը եղած է, ինչպէս հաւանօրէն ուրիշներու, նոյնպէս Շահէ Արք.ի համար որ հոն առիթը գտած է շարունակելու Երուսաղէմի մէջ հինգ տարի կատարած աշխատանքը՝ Աստուածաշունչի քննական հրատարակութեան պատրաստութիւնը: Ինչ կը վերաբերի մնացածին՝ հոն տարուած աշխատանքին հսկողութեան ու ներկայացուցչական հանգամանքին, կրնայ բացատրելի ըլլալ շատերու զարմանքը. Մատենադարանը կը խմբէ այս մարզին երկրին լաւագոյն մասնագէտները. վարկաբեկիչ բան մը չկա՞յ անոնց աշխատանքին հետեւելու երեւոյթին մէջ. կամ Ա. Մանուկեան հիմնարկին բարեխօսելու հանգամանքներէն զո՞ւրկ է Մատենադարանի անձնակազմը: Հարցականներ որոնց պատասխաններուն բացակայութիւնը, բարեբախտաբար, կը դարմանուի Մատենադարանի տնօրէնին համաձայնութեամբ ու Հանրապետութեան նախագահին յանձնարարականով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

VIENNENT DE PARAITRE

Cassette :
ARMENIAN CHURCH SACRED HYMNS
Volume I
LENA BEYLERIAN : Soprano Lyrique
LEVON APRAHAMIAN : Organiste
Ed. Varast Sarkissian
P.O.B. 231, Stn. D
Scarborough, Ontario, Canada, MIR 5B7.

D C :
IRIKNAïN
Mélodies arméniennes
KHATCHADOUR AVETISSIAN
Ed. TUNE-UP / Distribution SPPO,
Paris, 1994.
70, rue des Panoyaux, 75020 Paris.

ԿԱԽԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Սվերդլանա վեց զաւկի մայր է. նախ կախարդներու դիմած է ամուսնական կեանքի հարցերը կարգադրելու համար: Յետոյ փորձած է հետքը գտնել նշանաւոր մոգ Եուրի Տարասովի որուն հանդէպ անսահման է հաւատքը: Բոլոր գուշակները ըսած են իրեն թէ ամուսինը չար ուժերու ազդեցութեան ենթարկուած է. այս մասին ինք կասկած չունի: Տունէն գտած է չոր հացի փշրանքներ, հաւկիթի կճեպ մը, գորգերուն տակ հող, ամուսնին գրպանէն ալ հաշիշի հունտեր: Բոլոր բախտագուշակները նոյն բանը կրկնած են իրեն. ամուսինը կախարդուած է: Որպէս դարման, զանազան առաջարկներ եղած են, միշտ 25 -- 100 հազար ռուբլիի միջեւ տատանող վճարումներու փոխարէն: Բաւական ուռուցիկ կերպով «Աւանդական ժողովրդական բժշկութեան ուսումնասիրութեան կեդրոն» կոչուած հաստատութիւն մը 100 հազար ռուբլի պահանջած է կնոջմէն, բոյսի մը տերեւներուն փոխարէն որ իբրեւ թէ սէրը վերադարձնելու յատկութեամբ օժտուած էր. Սվերդլանա չէ համարձակած սակայն անոր հիւթը խմցնել ամուսնին, վախնալով թունաւորումի դէպքէ մը:

Մտային անհաւասարակշռութեան տէր անձերու պարագային, մարդ կրնայ ներողամիտ ըլլալ, ծաղրել անոր գործածած մեթոտները, կամ չծանրանալ տգիտութեան երեւոյթին վրայ. սակայն այլ բան է, երբ դէպքերը ընդհանուր բնոյթ կ՚առնեն:

Այդ է պարագան Ռուսաստանի ներկային. մեծ համեմատութեամբ աւելցած է խաբեբաներու թիւը: Ոմանք տիեզերքի մէջ պտոյտներ կ՚առաջարկեն հոգիներուն, ուրիշ մը կը պնդէ թէ մեռեալներ կ՚ողջընցնէ եւ կ՚առաջարկէ Լենինը կենդանացնել, երրորդ մը կը խոստանայ դեւերը վտարել: Վերջերս հեռատեսիլի լուրերուն մասնակցած է Եուրի Լոնկօ անունով մոգ մը, պատմելով որ հաղորդակցած է Լենինի ոգիին հետ. ան իրեն ըսած է թէ ցաւ կը զգայ երկրին մէջ պատահածներուն համար եւ կը նախընտրէ անդենականէն ասդին չվերադառնալ: Ասկէ ետք, դժուար չէ Սվերդլանային նմաններուն բացատրել թէ իր ամուսնական կեանքը վտանգուած է ոչ թէ որովհետեւ ինք անտանելի կողակից մըն է, այլ անոր համար որ ամուսինը կախարդուած է:

Մոսկուայի հոգեբուժարաններէն մէկուն մէկ բժիշկը կը պատմէ: «Քանի մը օր առաջ, արձակուրդէս հիւանդանոց վերադարձիս հանդիպեցայ մեր հիւանդներէն մէկուն որ շիզոֆրէն է: Գոհ էր զիս տեսնելով, ըսաւ թէ կրնայի շնորհաւորել զինքը իր ստացած վկայականին համար: Ու ցոյց տուաւ բացառիկ գուշակի վկայագիրը որ տրուած էր ռուսեւանգլիական դպրոցի մը կողմէ: Կ՚ըսէր թէ այսուհետեւ ինք պիտի կրնար ախտորոշումներ ընել ու հիւանդներ դարմանել»:

Ուրիշ բժիշկ մը կը պատմէ թէ երիտասարդ մայր մը զաւակը բերած է հիւանդանոց ուղեղի բուժեն, խոստովանելով որ նախապէս փորձած է վոտկայի մէջ ձգուած մուկով պատրաստուած դեղ մը...: Աւելորդ է ըսել որ տղեկը մեռած է, միջամտութեան ժամանակը անցած ըլլալով:

Բժշկական դասը, հոգեբաններն ու հետազօտողները վերջին ծայր մտահոգ են այս կարգի երեւոյթներէ. Հոգեբուժութեան կեդրոնի բժիշկ մը կ՚ըսէ. -- «Երբ ազգը հիւանդացած է, ամէն բան վերջացած է»: Ան կը շարունակէ. -- «Մեր ընկերութիւնը ոչ իսկ Միջին դարու մակարդակին է. այլ, ուղղակի հեթանոսական շրջանը կ՚ապրի: Բժիշկի դիմողներու մէկ երրորդը կը հաւատայ թէ կախարդուած է եւ այս կարգի թելադրանքներ ընողներ չեն անդրադառնար թէ մարդոց կեանքին հետ կը խաղան. մէկու մը տրամադրութենէն, հոգեվիճակէն կախում կ՚ունենայ բուժումը. եթէ կարելի չըլլայ սին համոզումներու արգելք ըլլալ, ամբողջ ընկերութիւնը պիտի վարակուի»:

Այս մարզի խաբեբաներուն հետ պայքարի յոյսերը կապուած են «Քաղաքացիներու առողջութեան պաշտպանման օրէնսդրական հիմերը» խորագրուած օրէնքին, որ ընդունուեցաւ վերջերս: Անոր համաձայն, բժշկական բոլոր հաստատութիւնները եւ բժիշկները պարտաւոր են առողջապահական մարմիններէ գործելու արտօնագիր մը ստանալու: Մասնագէտներու ընդարձակ յանձնախումբ մը կազմուած է որուն պարտականութիւնն է զանազանել խաբեբաներն ու անոնք որ իսկապէս տէր են աւանդաբար փոխանցուած գիտելիքի մը:

Այս մասին հրապարակուած նոր օրէնք մըն ալ կ՚արգիլէ հաւաքական բուժումի ձեռնարկները: Օրէնքի յատուկ դրոյթ մըն ալ կը վերաբերի այս կենսական հարցին մէջ հեռատեսիլին ու մամուլին կատարած դերին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ԲԱԼՈՒ

Բալու քաղաքը կը գտնուի Մեծ Հայքի Ծոփք նահանգին Բալահովիտ գաւառին մէջ, Արածանիի աջ ափին: Անիկա երեք կողմէն շրջապատուած է գետով:

Բալուն նշանաւոր եղած է իր անառիկ բերդով եւ ամրութիւններով, որոնք հաւանաբար ուրարտական են:

Ս. Մեսրոպ լերան գագաթին կը գտնուի ուրարտական կիսակործան բերդը: Ըստ Վարդան պատմիչին, լեռը կոչուած է Մեսրոպ Մաշտոցի անունով, որովհետեւ վերջինս բերդին մէջ մնացած է եօթը շաբաթ եւ ամբողջացուցած հայերէն այբուբենի տառերու գիւտը:

Պահպանուած են միջնաբերդին պարիսպները, շտեմարանին աւերակները եւ 29 տող բաղկացած արձանագրութիւն մը:

Բալուն նուաճած են Պարսիկները, Բիւզանդացիները, Արաբները, իսկ ԺԶ. դարէն սկսեալ անոր տիրած են Թուրքերը: Չդիմանալով Թուրքերու բռնութիւններուն՝ Բալուի Հայերը գաղթած են օտար երկիրներ եւ անոնց թիւը աստիճանաբար նուազած է:

1880--ին, Բալուն ունէր մօտ 5000 Հայ բնակիչ: Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին, անոր 10 հազար բնակիչներէն 2500--ը Հայեր էին, մնացածը՝ Թուրքեր, Քիւրտեր, Ասորիներ եւ Յոյներ:

Հայերը կը զբաղէին արհեստներով, ինչպէս՝ կտաւագործութիւն, կօշկակարութիւն, առեւտուրով, նաեւ երկրագործութեամբ, այգեմշակումով եւ պտղաբուծութեամբ:

Բալուցիք կը պատրաստէին կօշիկ, կտաւ, չորցած միրգեր եւ զանոնք կ՚արտածէին Խարբերդ, Ամիտ, Մուշ, Զարասնճադ եւայլն...

Քաղաքին Հայ Առաքելական Եկեղեցիին հետեւորդները ունէին չորս եկեղեցի՝ Քաղցրահայեաց Ս. Աստուածածին, Ս. Լուսաւորիչ Ս. Սահակ եւ Ս. Կիրակոս: Անոնք ունէին նաեւ երկսեռ երկու դպրոց, իսկ Աւետարանական Հայերը՝ մէկ եկեղեցի եւ մէկ դպրոց:

Բալուի մէջ կը գործէին Մեսրոպեան եւ Բարեսիրական Միութիւններ: Առաջինը՝ վարժարաններուն նպաստելու, երկրորդը՝ գաւառի աղքատներուն օգնելու նպատակով:

Բալուի Հայերը 1895--ին հերոսական ինքնապաշտպանական կռիւներ մղեցին համիտեան ջարդարարներուն դէմ՝ տալով շատ զոհեր:

Մեծ Եղեռնի ժամանակ, անոնք վերստին դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, բայց ուժերու անհաւասարութիւնը պարտութեան մատնեց զիրենք:

Յետագային, տեղացի Հայերէն շուրջ 750 մարդ վերադարձան եւ բնակչութիւն հաստատեցին Բալուի եւ անոր շրջակայ գիւղերուն մէջ:

Քաղեց՝
Շ. ՄԱՒԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Գ Ի Թ
Քերթուածներ

Հեղինակ՝ ԱՐԱ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Լոս -- Անճըլըս
1 9 9 3

ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԼՍԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏԻ

Դեկ. 17, Ուրբաթ երեկոյեան Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան սրահին մէջ ներկայացումը կատարուեցաւ Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեանի հայերէնի լսատեսողական մեթոտին: Հեղինակին ջանքերով վերջերս կեանքի կոչուած «Մաշտոց» միութեան կազմակերպած երեկոյթը կը վայելէր հովանաւորութիւնը Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք.ի, նախագահութիւնը՝ Փրոֆ. Ժան-Փիէռ Մահէի. ներկայ էր նաեւ Հայաստանի գործավար Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան:

Նորա Պարութճեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, ելոյթ ունեցաւ Փրոֆ. Ժ.-Փ. Մահէ որ գրած է նաեւ եռահատոր գործին յառաջաբանը. ան ընդգծելով նման ձեռնարկի մը կարեւորութիւնը յատկապէս լեզուի ուսուցման այսօրուան յարաճուն թափին մէջ, գրուատեց կատարուած աշխատանքը:

Ապա հեղինակը բաւական մանրամասն ներկայացում մը կատարեց իր հրատարակութեան, չեշտելով թէ ան թիրախ ունի օտարախօս զանգուած մը, անկախ տարիքի սահմանափակումէ: Հոն հիմնականը խօսակցական լեզուին ընտելացումն է, յետագայ փուլերու ձգելով տառաճանաչութիւնը: Այս մանրանշումով Հ. Գալֆայեան -- Փանոսեան Սփիւռքի մէջ պատրաստուած միակ ձեռնարկը նկատեց իր գործը որ ունէր գիտական հիմ:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ տեսերիզով մը որ կը ներկայացնէր տասնեակ մը պատանի ու երիտասարդներու այս մեթոտով կատարուած ամառնային երեք շաբթուան վարժընթացը: Աւարտին, մասնակիցները գոհունակութիւն կը յայտնէին, ըսելով որ շատ սահմանափակ այդ ժամանակամիջոցին մէջ տիրացած են հայերէնի բառապաշարի մը ու շնորհիւ կրկնութիւններու, կրնան արտաբերել հայերէն նախադասութիւններ:

Հարցումներու բաժին մը հետեւեցաւ տեսերիզին. քանի մը տասնեակ ներկաներ առաւելապէս հետաքրքրութիւն ցոյց տըւին «Մաշտոց» ընկերակցութեան ապագայ գործունէութեան հանդէպ, մաղթելով որ ան խթան մը ըլլայ նաեւ իր թմբիրէն արթնցնելու համար ֆրանսահայ գաղութը:

Գիւտ Արք.ի փակման խօսքով վերջ գըտաւ երեկոյթը, որմէ ետք ներկաները առիթը ունեցան քննելու նաեւ գնելու տեղւոյն վրայ տրամադրելի հատորներէն:

Միջավայրի մը մէջ ուր լեզուին ակներեւ նահանջը մտահոգութեան տեւական աղբիւր է գիտակից պատասխանատուներու համար, անկասկած ողջունելի աշխատանք է այդ մտահոգութիւնը դարմանի վերածելու միտող ամէն ձեռնարկ: Պէտք է սակայն ներկայացման երեկոյթի մը շրջանակէն դուրս հանուի նման աշխատանքի մը արժէքը. զայն «գիտական հիմով միակ միջոց» նկատող կեցուածք մը բաւարար չի կրնար ըլլալ որ ան գոնէ փափաքելի ընդունելութիւն. մնաց որ ատիկա կը մնայ անտեսում մըն ալ նկատուիլ ուրիշներու այս մարզի երկարատեւ գործունէութեան որ տուած է մինչեւ այսօր մեծապէս խրախուսող արդիւնքներ: Պէտք է ըսել որ ամառնային վարժընթացէն կատարուած տեսագրութեան ցուցադրութիւնն ալ շատ թերի կարծիք մը կազմելու կը մղէր մեթոտին մասին. հոն ծանրութեան կեդրոնն էր կրկնութիւններու փուլը որուն արդիւնքը քիչ մը մեքենաբար արտասանուած նախադասութիւններ կ'ըլլային. ատիկա լուրջ հարցականներ կը ստեղծէր, օրինակ, տրուած կաղապար մը որոշ տարբերակումներով կրկնելու եւ լեզուն որպէս արտայայտութեան -- գոնէ նուազագոյն չափով-- սեփական միջոց գործածելու կարողութեան տարբերութեան մասին:

Այս ու նման այլ առումներով, լաւագոյն արժեւորումի մը համար պէտք է սպասել որ այս մարզէն հեղինակաւոր անուններ գնահատելով ձեռնարկին կարեւորութիւնը մեր իրականութեան համար, մասնագիտական մօտեցումով քննարկումի առարկայ դարձնեն զայն: Հայերէնի ուսուցումը հարցերու ամէնէն լուրջն է Սփիւռքի տարածքին ու այս բնագաւառին մէջ առնուած ամէն քայլ անհրաժեշտ է որ ամէնէն ապահով գրաւականներով հրապարակ իջնէ:

ՇՐՋ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ Ի ՊԱՏԻՒ ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի երեկոյ, Նոյեմբեր 29-ին՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանի Գիւղոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը Առաջնորդարանի փոքր սրահին մէջ՝ յայտնի Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի ի պատիւ՝ անոր «Ազատերգութիւն» խորագիրը կրող վերջին հրատարակութեան առթիւ: Սոյն հատորը, որ լոյս տեսաւ այս տարի, Խրախունիի 13-րդ երկն է:

Գրական ձեռնարկին իրենց մասնակցութիւնը բերին Մեծագոյն Նիւ -- Եորքի եօթը մշակութային միութիւնները՝ Առաջնորդարանի Կոմիտաս Երգչախումբը, Դպրեվանք Սանուց Միութիւնը, Էսաեան -- Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը, Թէքէեան Մշակութային Միութեան Նիւ -- Եորքի Մասնաճիւղը, Հայ Ամերիկեան Օգնութեան Մշակութային Միութիւնը, Պոլսոյ Ազգային Հաստատութիւններու Օգնութեան Միութիւնը, Ֆորէսթ Հիլլի Հայ Մշակութային Կեդրոնը:

Արեւելեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Հայկազուն Վարդապետի աղօթքով սկսաւ գրական հաւաքոյթը: Օրուան հանդիսավար Պ. Պերճ Արազ, հակիրճ խօսքէ մը ետք, ներկայացուց բանաստեղծին նախկին աշակերտուհի Տիկին Սրբուհի Մարքը, որ ներկայացուց Խրախունիի կենսագրութիւնը եւ տուաւ իր առաջին աշակերտական տպաւորութիւնները բանաստեղծէն՝ անոր անձին ազնուութեան եւ միաժամանակ համեստութեան մասին վկայելով:

Ապա Պ. Արազ հրաւիրեց ծանօթ մտաւորական եւ գրող Երուանդ Ազատեանը՝ (Տիթրոյթէն), որ մասնաւորաբար հրաւիրուած էր խօսելու Խրախունիի բանաստեղծութեան մասին: Պ. Ազատեան ամբողջական կերպով վերլուծեց Խրախունիի գրական վաստակը: Ան շեշտեց որ Խրախունի պահպանողական Հայ մըն էր, որ հմտացած ըլլալով քանիերորդ դարու միջազգային գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան մէջ, արդիականացուցած էր Հայ բանաստեղծութիւնը թէ՛ ձեւականօրէն, թէ՛ լեզուական տեսակէտէ եւ թէ՛ ալ բովանդակութեամբ եւ խորքով, մինչ պահպանելով յատկանիշերը հայ դասական բանաստեղծութեան:

Ըստ Ազատեանի՝ Խրախունիի գործերը կրնան մեծապէս գնահատանքի արժանանալ միջազգային ընթերցող հասարակութեան կողմէ:

Յայտագրի ընթացքին՝ խօսողները հատուածներ կարդացին Խրախունիի բանաստեղծութիւններէն եւ կամ մէջբերումներ ըրին անոնցմէ: Բանաստեղծին լեզուի պարզութիւնը եւ փիլիսոփայական խորքը մեծապէս տպաւորեցին ունկնդիրները:

Յայտագրի վերջաւորութեան հրաւիրուեցաւ բանաստեղծը, որ նախ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց բոլոր միութիւններուն, որոնք կազմակերպած էին ներկայ հանդիսութիւնը, եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց յայտագրին մասնակցողներուն՝ ի մասնաւորի խօսողներուն: Ան իւրայատուկ ոճով նկատել տուաւ ունկնդիրներուն որ իր բանաստեղծութիւններէն մասնաւորաբար երկուքը կ'արտայայտէին իր անձնական զգացումները իր աշխարհին մասին: Եզակի հաճոյք մըն էր մտիկ ընել այդ քերթուածներու ընթերցումը բանաստեղծին իսկ կատարողութեամբ:

Վերջին խօսքը եղաւ Հայկազուն Ծ. Վրդ. Նաճարեան, որ կը ներկայացնէր Թեմակալ Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանը: Ան իր գնահատանքը յայտնեց նոր հրատարակուած «Ազատերգութիւն» գրքի բովանդակութեան եւ յառաջաբանին մասին, որ գրած է Երուանդ Ազատեան, եւ ապա խրախուսեց որ ներկաները օրինակ մը ապահովեն սոյն հատորէն եւ կարդան զայն:

Հաւաքոյթէն ետք՝ Խրախունիի բանաստեղծութեան երկրպագու բազմաթիւ գրասէրներ՝ նոր հրատարակուած հատորն ի ձեռին շրջապատեցին բանաստեղծը, խնդրելով որ ան իր մակագրութիւնը հաճի արձանագրելու իրենցմէ իւրաքանչիւրին գրքին մէջ:

«ԳՐԱՍԷՐ»

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԵԼՈՅԹԸ

Կրկին անգամ առիթը ունեցանք լսելու Հերմինէ Երիցեանի աշակերտներու ելոյթը (*):

Ծրագիրն էր, ժամանակակից երաժշտահան Ժ. Մ. Մենոթթի-ի մէկ արարանոց օփերան (Amahl et les visiteurs de la nuit), նիւթ ունենալով Ս. Ծնունդի վերաբերող հէքեաթ մը:

Երգեցիկ խումբը կազմուած էր երիտասարդ երգիչ -- երգչուհիներէ, որոնցմէ վեցը մենակատարներ էին, իսկ մնացեալ եօթը՝ երգչախմբային կազմով ներկայացան:

Հերմինէ Երիցեանը համախմբած էր բոլորը, ընտրելով այն լաւագոյն աշակերտ -- ուսանողները որոնք իր մօտ ձայնամարզութեան եւ երգեցողութեան դասընթացքներու կը մասնակցին:

Հերմինէ Երիցեանը հայ համայնքի մէջ ծանօթ է որպէս մենակատար -- երգչուհի ու նաեւ Իսի լէ Մուլինոյի Միօրեայ վարժարանի խմբավար ու հայերէնի ուսուցչուհի: Իսկ ձայնամարզութեան եւ երգեցողութեան ասպարէզին մէջ որպէս դաստիարակ -- ուսուցչուհի, թերեւս ան շատերուն ծանօթ չէ: Դեկտ. 18 եւ 19-ի ելոյթները բացայայտեցին իր բարձր կարողութիւնները ու նուրբ ճաշակը երաժշտական նիւթի ու բովանդակութեան ընտրութեան մէջ:

Մեծ գոհունակութիւն զգացին հանդիսատեսները: Շատերու արտայայտութիւնն էր որ անհամբեր պիտի սպասեն յաջորդ ներկայացումներուն:

Շնորհաւորենք ուսուցչուհին եւ իր բարձրորակ երգեցիկ խումբը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(*) Atelier lyrique «Les enfants d'Eole» et la classe de chant de l'E.N.M. Auditorium de l'Ecole Nationale de Musique, Fresnes.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-15-

ԽԵՆԹԱՆԱԼԸ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷՐ...

Երէկ իրիկուն իմ ամբողջ կեանքի
ամէնէն դժուար պահը անցուցի
անհաւատալի եւ անտանելի:

Ելեկտրական հոսանքը կեցաւ:
Ո՛չ լուսաւորում, ո՛չ հեռատեսիլ:
Անկարելի է կարդալ կամ գրել:
Տան վերելակը անշարժացած է,
անհաճելի է այդպէս դուրս ելլել,
արդէն կը ձիւնէ, քամին կը փչէ:

Հեռաձայնի գիծ, ջուրի ծորակներ,
կազ եւ ջեռուցում՝ նոյնպէս չեն գործեր:

Այս ի՞նչ փորձանք է: Մութէն կը սոսկամ
հոգեբանական ցնցում կ'ունենամ:

Ահա կը մսիմ, նաեւ ծարաւ եմ:
Գոնէ բաժակ մը տաք թէյ եւ կամ սուրճ
ինչպէ՞ս պատրաստեմ:
Կարծես թէ ըլլամ շրջափակումի
ենթարկուած անձ ... Ան-ըն-դու-նե-լի՛...

Երեւակայէ՛, մինչեւ ուշ գիշեր
ի՛նչ սարսափելի ժամեր եմ ապրեր,
մինչեւ որ բոլոր գիծերը կրկին
սարքաւորեցին:
Խենթանալը բան մը չէր...

Յետ Գրութիւն. --
Կարծեմ կ'արժէ, որ ինծի պատահած
փորձանքներն այս մի քանի ժամուան՝
Հայաստանի մէջ բոլորը գիտնան:
Տարին ամէ՛ն օր նոյն ցաւը ապրած
անձերը միայն զիս կը հասկնան...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՍ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Իբրեւ Պալեանի աղջիկ, ան մեծ յարգանք ու գնահատում ունէր Նար -- Պէյին (ընդահանուր Պալեաններուն կուռքն էր Սրբազանը). եւ միշտ առիթ կը ստեղծէր զայն հրաւիրելու, մեծարելու:

Իսկ մօրեղբայրս, ճիշդ հակոտնեան էր իր կնոջը, պարզ, կրօնասէր, սիրող ինչ որ անսեթեւեթ է ու հոգեբուխ: Ան կը պաշտէր Խրիմեան Հայրիկը, եւ այդ համակրանքը փոխադարձ էր: Հայրիկը օրերով կը մնար անոր տունը, կը սիրէր ժամեր անցընել անոր սենեակին մէջ որ կարծես հնութեան թանգարան մըն էր: Ապակի դարաններուն մէջ հոն կային հին հայկական դրամներ, մեծարժէք զէնքեր, դաշոյններ, բիւզանդական ժամանակէն մնացած ոսկիներ, նրբահիւս բանուածքներ, աւետարաններ դեղնած, արծաթապատ մագաղաթներ, վերջապէս հետաքրքրաշարժ բաներ որոնցմով կը շահագրգռուէր Հայրիկը, ըմբոշխնելով նաեւ հոն պատրաստուած թէյը ու սամովարին խշշոցը:

Մենք պատանուհիներս մեծ հաճոյք կը զգայինք երբ արտօնէին մեզ մտնելու այդ թանգարանը, ինչպէս կ'անուանէինք զայն. կը սիրէինք բոլորուիլ ալեհեր մեծ կրօնականին շուրջը, գետինը, պուխարայի գորգին վրայ, մինչ Հայրիկ նստած էր ցած բազմոցին մէջտեղը: Ան հոն կը հագնէր մօրեղբորս պատկանող, արաբական մետաքսէ շինուած, մութ կարմիր եւ դեղին գծաւոր տեսակ մը վերարկու որ կը կոչեն խըրխա. Հայրիկ զայն կ'անուանէր խըրխա ի շէրիֆ, ակնարկելով մարգարէին խըրխային որուն ուխտի կ'երթան մահմետականները տարին գոնէ անգամ մը:

Հայրիկ մեզի կը պատմէր բոլոր հոն գտնուող հնութիւններուն պատմութիւնները: Կը պատէր Տիգրան Բ.ի դրամներուն առիթով անոր մեծութիւնը, արքունիքին քաղաքակրթութիւնը, ծաղկումը արուեստներու. Սրբուհի Հռիփսիմէին մանրանկարին առջեւ մեզի կը ներկայացնէր նահատակուած կոյսերը, յետոյ կ'անցնէինք իրեն հետ բոլոր Հայաստանի լեռներէն, ձորերէն, հովիտներէն, ու կը հրճուէր կամ կ'արտասուէր մեր նոր ծլած հոգին՝ իր ոսկեղէնիկ խօսքերուն հետ:

Տարիներ յետոյ, երբ ձիւնամրրիկի գիշեր մը, Սկիւտարի բարձունքին վրայ, Աւետիսեաններուն տանը ընդարձակ սրահին մէջ, Հայրիկ ջահերէն իջած լոյսին տակ խունկի անդրանութեամբ մը արժագոյն, մեր պսակը օրհնելէն յետոյ կը խօսէր խրատական մը, ուր «դրախտի ընտանիք»ին երանութիւնները կը պարզէր մեզի իր համոզիչ, հայրադրօրով շեշտերով, իբրեւ վերջաբան, յանկարծ խօսքը ինձ ուղղելով աւելցուց, «Եւ դուն, հարս, մոռցիր այլեւս ոտանաւոր, բանաստեղծութիւն, գիր, թուղթ, եւ որդեծնութեամբ միայն զբաղէ»:

Այդ պահուն յիշեցի թանգարանի սենեակը մօրեղբօրս եւ Հայրիկը որ ինծմէ ոտանաւորներ կը պահանջէր, երբեմն չէր հաներ եւ շատերն ալ ժպտելով, գրպանը կը սպրդեցնէր:

Բայց վերադառնանք Աստուածածնայ օրուան:

Այդ օրը երկու Սրբազանները սիրով կը տեսակցէին, երբ հրամցուցին թէյը, հակառակ որ օդը տաք էր, Հայրիկ իր երկրորդ գաւաթը պարպած էր, եւ ես որ թէյ կը բաժնէի, կը պատրաստուէի երրորդը լեցնել, բայց արդէն անոր ճակտին քրտինքը կը փայլփլար:

Ձեռքը գրպանը տարաւ, զարմացական նշաններ ըրաւ, թէ ինչո՞ւ թաշկինակը չի գտներ: Մօրեղբօրս կինը իսկոյն ներս փութաց հատ մը բերելու, մինչ այն Նար -- Պէյ ծոցէն հանեց ձիւնի պէս ճերմակ նուրբ թաշկինակ մը եւ ներկայացուց Հայրիկին որ առաւ զայն բայց ճակտին չտարած տակաւին.

-- Է՛օֆֆ ... Սրբազան. բացագանչեց, այս ի՞նչ գէշ հոտով բաներ կը պահես գրպանդ, ու փութով ետ տուաւ թաշկինակը:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

ՀԴԿ-ը ժողովուրդէն կը պահանջէ նեցուկ կանգնիլ քաղաքական այն ուժերուն, որոնք կը պահանջեն Գ.Խ.-ի կանխահաս ընտրութիւններ, կառավարութեան հրաժարումը եւ ազգ. համաձայնութեան կառավարութեան կազմութիւնը: ՀԴԿ-ի նախագահ Արամ Սարգսեան այլ առիթով մըն ալ Հայաստան կատարուած դրամանիշի փոփոխութիւնը սխալ քայլ որակած է, աւելցնելով որ անհրաժեշտ էր ռուբլիի գօտիին մէջ մնալ ամէն գնով:

❦

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Կարմիր Խաչի սննդեղէնի ծրարներով լեցուած առաջին օդանաւերը սկսած են հասնիլ Հայաստան: Ընկերային անապահով խաւերու (առանձին տարեցներ, ծերանոցներ, մանկատներ, բազմանդամ ընտանիքներ, հիւանդներ եւայլն) համար նախատեսուած այս օժանդակութիւնը կ՚ընդգրկէ 105 հազար ծրար, վեց ամսուան ժամանակամիջոցին:

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours
de 14h à 18h30.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «էլէն Բիզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները նախկին խաչուհիներու յիշատակին տրուած ճաշին առթիւ. —

Տիկին Թագուհի Առէմեան 200 Ֆր., Տիկին Բերկրուհի Ալթունեան 150 Ֆր., Տիկին Իրէն Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան 200 Ֆր., Ոմն 400 Ֆր., Ոմն 500 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Պաղտասարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պառաւեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան 200 Ֆր., Օր. Աստղիկ Պարսամեան 400 Ֆր., Տիկին Մարիամ Պետիկեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Շահմիրեան 200 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գումրուեան 300 Ֆր., Տիկին Ազատ Դաւիթեան 100 Ֆր., Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին 300 Ֆր., Պ. Վարդան Կավոյեան 500 Ֆր., Տիկին Շամիրամ Խաչիկեան 200 Ֆր., Տիկին Արտեմիս Իսկէնտէրեան 300 Ֆր., Պ. Արթիւր Քապայեան 300 Ֆր., Տիկին Քասարեան 200 Ֆր., Տիկին Քէպէլեան 100 Ֆր., Տիկին Անի Խաչիկեան 300 Ֆր., Տիկին Տընիզ Կոծարիկեան 250 Ֆր., Պ. Ալեքս Գույումճեան 200, Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան 300, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆր., Տիկին Աստղիկ Մութաֆեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նետելեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նետելեան 300-ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Նետիլեան 200 Ֆր., Պ. Նշան Մակալեան եւ Լիտիա Գալայճեան 200 Ֆր., Տիկին Էլիզ Յովհաննէսեան 100 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Ուզունեան 200 Ֆր., Պ. Կարպիս Փապուճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Ֆր., Տիկին Սիրարփի Փափազեան 100 Ֆր., Տիկին Արեգնազ Ձերչեան 200 Ֆր., ՕրՕր. Ջինլինկիրեան 200 Ֆր., Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան 2.000 Ֆր., Տիկին Վերժին Համբարձումեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան 250 Ֆր., Պ. Ժէռար Մուրատեան 1.000 Ֆր.:

⁂

Լիոնի Մարգարեան եւ Փափազեան Ամենօրեան Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արփինէ Մարգարեանէ 10.000 Ֆր.:

Տիկին Ժենի Գնաճեան,
Փաթրիք եւ Շաւան Գնաճեան,
Լինտա եւ Ֆիլիփ Լէյրէ,
Լօռ եւ Մաթիէօ Լէյրէ,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ԳՆԱՃԵԱՆԻ
(Կիլիկեան իշխանի
մեծ շքանշանով պարգեւատրուած)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 26-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Դեկտ. 30, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cédex 14

⁂

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ժ. Գնաճեանի եւ զաւակներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՕ. — Աղաւնի Պետիկեան 500 Ֆր.:

⁂

ՓԱՐԻԶ. — Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500 Ֆր.:

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE
au profit de la reconstruction des villages du Karabagh
organisé par
FRANCE-KARABAGH
&
Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes
à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille
Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)
Repas à la carte : Bar
Réservations :
— France-Karabagh 72. 02. 07. 98
— MCA Décines 78. 49. 42. 97
— Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
— Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
— MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43
—— *Parking assuré* ——

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 1, կաղանդ, Տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

⁂

Կիրակի, Յունուար 2, Կիրակի Յիսնակաց:

Ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԻՄԻԱՆ (Պուշ-տիւ-Ռոն). — Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան իրենց ընտանիքի ննջեցեալներու յիշատակին կը նուիրեն 200-ական Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆր. Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ:

VOUS PARTEZ EN ARMENIE
ET VOUS AVEZ DES EXCEDENTS
DE BAGAGES
OU DE MARCHANDISES
Une solution simple et économique :
Contactez
HAY'S Logistic Co.
Sur simple appel,
HAY'S Logistic Co. vous organise immédiatement :
● LE PAQUETAGE,
● L'ENLEVEMENT A DOMICILE,
● L'EXPEDITION DE TOUS VOS COLIS.
HAY'S Logistic Co.
vous accorde des tarif préférentiels.
HAY'S Logistic Co.
Tél. : 48 62 51 66 / Fax: 48 62 56 02.
Adresse: Bât. 3700, Zone de Fret n° 2
B.P. 10348 - 95705 ROISSY CDG Cedex

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան իր աւանդական հանդէսը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ Կաղանդ Պապային բազմաթիւ նուէրներով:

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ կից «Կարպիս Մանուկեան» սրահը

(295, rue d'Arménie, Lyon 3e)

Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի, Յունուար 9, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օրհնութեան արարողութենէն անմիջապէս ետք), «Արմէն-Տանս»ի «Զատիկ եւ Կախարդական Գաւազանը» ներկայացումէն անմիջապէս վերջ, Կաղանդ Պապուկը նուէրներ պիտի բաշխէ ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Հանդէսը կը կազմակերպեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ —

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Ս. Ծնունդի տօնակատարութիւն, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 20.30-ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ ճաշերով:

— Ճաշագին՝ 150 Ֆր. —

ԱՆԻԷՌ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Հայկական Ծնունդին առթիւ ճաշ մը կը կազմակերպէ Յունուար 8-ին, ժամը 20.30-էն սկսեալ Անիէռի Salle des Fêtes-ին մէջ:

Մանրամասնութեանց եւ տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկին Հիմինեանին՝ 40.11.19.33 թիւին:

l'école tebrotzassère

vous propose
son **REVEILLON DU NOUVEL AN**
Dans sa nouvelle Salle des Fêtes entièrement redécorée
le VENDREDI 31 DECEMBRE à partir de 20 heures 30
Menu Gourmet, tout compris de l'apéritif au champagne
Participation : 350 F. par personne
● *Ambiance musicale* ● *Cotillons* ● *Spectacle*
SURPRISE VENUE SPECIALEMENT D'ARMENIE
Entrée jeunes à partir de 23 heures avec champagne offert.
■ Ambiance arménienne ● Disc-Jockey toute la nuit ■
Renseignements et réservations à :
■ l'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél: 43 81 01 72.
—— *Prix spécial pour enfants* ——

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝
ՑԱՅԳԱՏՕՆ
-REVEILLON-
Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

— Նոր տարուան յատուկ ՃԱՇ
— Պարերեկոյթ:
— Նուագախումբ, քոթիյոն:

Գինը՝ 350 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 18.227 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.227

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ներկայ իրավիճակին մէջ դժուար չէ նախատեսել թէ Յունաստանի վարչապետ Անտրէաս Փափանտրէուի կառավարութիւնը պիտի չկրնայ դիւրութեամբ շինել քաղաքականութիւն մը վարել պալքանեան մէկէ աւելի հարցերու դիմաց: Աստր վրայ պիտի աւելնայ Եւրոպական Միութեան նախագահութիւնը զոր պիտի ստանձնէ Յունուար 1-ին: Հոն, բոլորովին անհաւանական է որ ֆրանքեւգերման առանցքը աչք փակէ Յունաստանի նախաձեռնութիւններուն, յատկապէս ինչ կը վերաբերի պալքանեան իր քաղաքականութեան:

Աստր նախանշանը այն եղաւ որ մինչ Եւրոպայի Միութեան նախագահութեան նախօրեակին Յունաստանի Արտաքին նախարարը որոշեց Պալքանեան շրջապտոյտ մը, Փարիզ – Պոն առանցքը փութաց հրապարակաւ յայտնել թէ նոր կեցուածք մը ճշդած է Պոսնիոյ տագնապին լուծումին համար, փոխելով իր դիրքը Պելկրատի հանդէպ: Յստակ է ըսել ուզուածը. Յունաստան պէտք է գիտնայ թէ Եւրոպայի պալքանեան քաղաքականութիւնը կ'որոշուի Պոնի կողմէ, ֆրանսական աջակցութեամբ:

Դժուար է Յունաստանի դիրքը. շափազանցութիւն չէ ըսել որ Աթէնք երկու ուժերու միջեւ կը գտնուի. մէկ կողմէն կայ Եւրոպայի վերոյիշեալ առանցքը որ կը ջանայ թելադրել պալքանեան յետագայ զարգացումները, միւս կողմէն Աթէնք չի կրնար անտեսել Ուաշինկթընի կամքը որ կողմնակից է պալքանեան սահմանները զինուորապէս երաշխաւորելու: Այս հեռանկարով արդէն Միացեալ – Նահանգներ ապահովութեան գօտի մը ստեղծած է Պալքաններու հարաւակողմը, Ալպանիոյ, Մակեդոնիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ:

Փափանտրէու առաջին օրէն յայտնած է թէ ոչ միայն մտադիր չէ Պալքաններու մէջ ամերիկեան ներկայութեան դէմ դիրք բռնելու, այլ ընդհակառակն, պատրաստ է գործակցելու Ուաշինկթընի հետ: Ան այս կեցուածքով կը տարբերի իր նախորդին Միցոթաքիսի վարած քաղաքական գիծէն որ նախընտրած էր Պոնի ուղղութեամբ շարժիլ: Փափանտրէու համոզուած է որ Գերմանիոյ պալքանեան քաղաքականութիւնը հաշտ չէ յունական շահերուն:

Այս տուեալներով, Յունաստան պարտաւոր պիտի ըլլայ Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները բնականոնացնելու. պէտք է նաեւ երկկողմանի կապերուն մէջ դիմագրաւէ Անգարայի եւ Սկիւպի կողմէ ներկայացուած խնդիրները, այս երկու մայրաքաղաքներն ալ ամերիկեան պաշտպանութեան գօտիին պատկանելով:

Անշուշտ, կացութիւնը այնքան բարդ պիտի չըլլար Աթէնքի համար, եթէ առնէին հարթած ըլլար իր յարաբերութիւնները Ալպանիոյ եւ մանաւանդ Մակեդոնիոյ հետ: Այսօր Փափանտրէուի կառավարութիւնը չի ճանչնար Մակեդոնիան բայց նպատակ ալ չունի հարցեր ստեղծելու այդ հանրապետութեան հետ: Նոյնքան փափուկ է Ալպանիոյ հանդէպ որդեգրելիք քաղաքականութիւնը: Այս մարզին մէջ չի կրնար խուսափիլ կարգ մը դըդրուութիւններու Թիրանի ըլլալէ, առանց ազդեցիկ հակազդեցութեան մը կարելիութիւնը ունենալու: Խօսքը կը վերաբերի Թիրանայի խորական արարքներուն. օրինակ, Ալպանիոյ հարաւային շրջանին մէջ ուր կարեւոր յունական գաղութ մը կայ, փակուած են անոր դպրոցները:

Աթէնքի համար դժուարին պարագայ մըն է նաեւ Պելկրատի հետ յարաբերութիւններու զարգացումը. պիտի ուզէր Սերպիոյ հետ լաւագոյն կապեր հաստատել, սակայն դժուար պիտի ըլլայ իրեն համար Եւրոպական միութեան եւ Ուաշինկթընի կեցուածքներուն միջեւ հաւասարակշռութիւն մը պահել:

Այս բոլորը Եւրոպական միութեան նախագահութեան դժուարին շրջան մը կը վերապահեն Աթէնքի որ պէտք է կարենայ մեծ ճկունութիւն ցոյց տալ, անյաջողութենէ փրկուելու համար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄՆԵՐ

ԿԱՑԸ ՄԻՇՏ ՉԻ ՀԱՍՆԻՐ

24 ԺԱՄ ԼՈՅՍ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, կացութիւնը բաւական վատթարացած է վերջին 48 ժամերուն մանաւանդ: Ադրբեջանական ուժերը, ուր մեծ թիւով Մուճահետիններ կան, յարձակման անցած են զանազան ճակատներու վրայ եւ տեղ տեղ գրաւած բարձունքներ: Բուռն յարձակումներ կան գլխաւորաբար Թալիշի վրայ (Մարտակերտի հիւսիսը), նոյն շրջանէն գրաւած են Մատաղիս գիւղը եւ մարտերը բաւական կատաղի են: Ադրբեջանական ուժերը շատ մեծ կորուստներ ունին, կորուստներ կան նաեւ հայկական ուժերու մէջ, բայց, Զորեքշաբթի առտու (Դեկտեմբեր 29) ճշդուած չէր զոհերու թիւը: Օրուան ընթացքին կը պատահէր որ կրակակէտեր փոխ գրաւումներու ենթարկուին: Ադրբեջանցիք նախ հրթիռային յարձակումներու կը ձեռնարկեն, ապա՝ ցամաքային ուժերը իրենց կարգին կ'անցնին յարձակման: Նոյեան – Տապան մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէր (Դեկտ. 28) որ նոյն օրը առաւօտէն ադրբեջանական զօրքերը վերսկսած էին յարձակումները Մարտակերտի շրջանը, Թալիշէն հարաւ եւ Աղդամ – Ասկերան ուղղութեամբ: Զնայած Ղարաբաղի զինուած ուժերու կատաղի դիմադրութեան եւ կենդանի ուժի մեծ կորուստներուն, հակառակորդը չի հրաժարիր ղարաբաղեան ուժերու պաշտպանական դիրքերը ճեղքելու փորձէն: Դեկ. 28-ին, ժամը 12-ի տուեալներով Ղարաբաղի արեւելեան եւ հիւսիսային մասերը փոփոխական յաջողութեամբ մարտեր կային:

Ղարաբաղի իրավիճակի այս յանկարծակի վատթարացման կ'անդրադառնար ԱՖՓ, որու կ'արձագանգէին Դեկ. 29-ին Լիպերասիոն եւ Քօթիտիէն տը Փարի: Կը շեշտուէր, այս առթիւ, որ տարիէ մը ի վեր առաջին անգամն է որ հայկ. ուժերը ձախողութեան կ'ենթարկուին: Բայց, նման բաներ ուրիշ առթիւ ալ պատահած են եւ յաճախ օրուան մէջ իսկ կացութիւնը կը փոխուի, բարձունքները մէկէն միւսին ձեռքը կ'անցնին:

Դեկ. 28-ին, Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած էր այս առընչութեամբ, ուր կ'ըսէր. «Վերջին 10 օրուան ընթացքին, ադրբեջանական զինուած կազմաւորումները, տասնեակ զրահակառքերով յարձակման ձեռնարկած են ղարաբաղեան ռազմաճակատի, փաստօրէն, ողջ երկայնքով, ղարաբաղեան ինքնապաշտպանական դիրքերուն վրայ: Գրաւած են Մարտակերտի շրջանի Մատաղիս գիւղը, ԼՂՀ-ի հիւսիս եւ հիւսիս-արեւելքը գտնուող շարք մը գերիշխող բարձունքներ: Ղարաբաղի զինուած ուժերը պաշտպանական ծանր մարտեր կը մղեն Ասկերանի եւ Հադրութ – Մարտունի ուղղութեամբ: Վերսկսած են Ադրբեջանի օդային ուժերու օդանաւերու գործողութիւնները»:

❦

Կազ չի հասնիր Հայաստան, երկու շաբաթ է արդէն: Ինչպէս գրեցինք քանիցս, Վրացիները չեն կրնար նորոգել Մարնէուլիի կազամուղի պայթած հատուածը եւ Դեկ. 29-ին կացութիւնը նոյնն էր:

❦

Հայաստանի կառավարութեան լրատուական կեդրոնի ղեկավար Վլադիմիր Մանոյեան յայտնած է «Նոյեան Տապան» գործակալութեան թղթակիցին որ Ամանորի առթիւ թէեւ նախատեսուած էր երկու օր լոյս տալ, բայց, կազամուղի արկածին հետեւանքով, միայն մէկ օր պիտի տրուի, հաւանաբար Դեկ. 31-ի իրիկուընէ մինչեւ Յունուար 1-ի իրիկունը:

❦

Դեկ. 28-ին, Երեւանի Թատերական հրապարակը սկսած են ամանորեայ տօնածառի զետեղման աշխատանքները:

❦

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 27)

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ԳԻՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

«Նոյեան Տապան» գործակալութեան Ստեփանակերտի աշխատակիցին լրատուութեան համաձայն կարգ մը սննդամթերքներու գիները հետեւեալներն էին Դեկտեմբեր 27-ին. – 1 քկ. եզան միս՝ 3000 ռուբլի, ոչխարի միս՝ 5000 ռուբլի, հաւկիթին հատը՝ 2000 ռուբլի, 1 քկ. գետնախնձոր՝ 1300 – 1500 ռուբլի, 1 քկ. պանիր՝ 7000 ռուբլի, 1 քկ. խնձոր՝ 2500 – 3000 ռուբլի, 1 շիշ շամպանեը՝ 30.000 ռուբլի, մեղր (3 քկ.)՝ 100.000 ռուբլի:

❦

ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

Ելեկտրականութեան անկախ մատակարարում ունեցող Հայաստանի 16 հիւանդանոցներու մէջ ջերմաստիճանը կը հասնի մինչեւ 16 – 18-ի: Միայն Նուպարաշէնի հոգեբուժական հիւանդանոցը կը ջեռուցուի հազիւ մինչեւ 12 – 14 աստիճան եւ այս ուղղութեամբ Առողջապահութեան նախարարութիւնը 11 վառարան տրամադրած է այդ հիւանդանոցին:

❦

ԴՈՒՄԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութիւնը յայտնած է որ Հայաստան դումի (կրիփ) համաճարակ կայ սակայն տարածման վտանգ չկայ, քանի որ դըպրոցները եւ որոշ հաստատութիւններ փակ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԷՈՒԼԻ իշխանութիւնները անսպասելի կերպով խնդրոյ առարկայ ըրին Ֆրանքեւբրիտանական խումբին հետ գոյացած համաձայնութիւնը Թէ – Ժէ – Վէ-ի գնման համար եւ մէկ տարիով յետաձգեցին պայմանագրութեան վերջնական ստորագրութիւնը: Կրկին հրապարակ կը դրուի գերման մրցակիցին Սիէմէնս – ԱԷԺ-ի առաջարկը: Ֆրանքեւբրիտանական Ալսթոմ – ԺԷՍ խումբին հետ վերջնական համաձայնագիրը պէտք է ստորագրուէր այս տարուան աւարտին, այսինքն այսօր - վաղը: Ծանօթ է որ նախագահ Միթերան մեծ շքախումբով Սէուլ գնաց եւ վերադարձին բոլորը մեծ գոհունակութեամբ շեշտեցին Թէ – Ժէ – Վէ-ի վաճառքին յաջողութիւնը: Այս առընչութեամբ շատ դիպուկ ծաղրանկար մը ունի Հովիւ «Քոթիտէն»ի մէջ (Դեկտեմբեր 29), ուր Միթերան, դառնացած կ'ըսէ. – «Սէուլ կ'երթամ, մեծ շուքով, Սոֆի Մարսօն կը տանի իրենց, անհանդստութիւն մըն ալ կը ձեւացնեմ: Եւ այս ամբողջը, ի՞նչ բանի համար»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, գրագէտ մը եւս ըսպաննուեցաւ, Դեկտեմբեր 28-ին: Բանաստեղծ՝ Եուսէֆ Սեպթի, 42 տարեկան, մորթուած է անծանօթներու կողմէ: Ան կը կազմէր ալժերացի գերիրապաշտ գըրողներու խումբի մը: Միւս կողմէ ՖԻՍ-ը կը կրկնէ որ պիտի շարունակէ «զինեալ պայքարը» եւ կը մերժէ որեւէ երկխօսութիւն:

Վ. ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ, Ռուսաստանի ընտրութիւններու հրապարակ նետած գերազգայնական պարագլուխը, արտաքսուեցաւ Պուլկարիայէն, «նախատած» ըլլալով երկրին նախագահը: Մամուլին հետ հանդիպումի մը ընթացքին, Սոֆիա, Ժիրինովսկի ըսած էր որ նախագահ Ժելեւը պէտք է փոխարինել գործի ծանօթ դէմք՝ Սթոյլովով:

75 ԼՐԱԳՐՈՂ մեռած է 1993-ին աշխարհի մէջ, ըստ լրագրողներու միջազգային դաշնակցութեան: Ընդհ. քարտուղարը նշած է՝ «Ռուսաստանի սպանդները, տեղական մարտերը Պոսնիա, Սոմալի, Վրաստան եւ Թուրքիա», նաեւ Ալժերիա սպաննուած լրագրողները խալամապաշտներու կողմէ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի (Դեկտեմբեր 25/26) ուր կ'ըսէ թէ հարկ է մտիկ ընել քաղաքացիները, խորապէս վերանորոգել քաղաքականի միջամտութեան դերը: Այս խորհրդածութիւններուն առիթ տուած է «Ֆիկառօ»ի քաղաքական ուսմանց ճիւղին եւ քաղաքական գիտութեանց Ազգ. Հիմնարկի մամուլներուն կողմէ հրատարակուած վերլուծում մը վերջին ընտրութիւններուն, խորագրուած՝ «Պատիժ քուէն»: «Ֆիկառօ» Տէվէճեանը կը ներկայացնէ մեծամասնութեան «բարենորոգիչ»ներու կարգին:

ԹԻՆՔԷՐ, 11 տարու Անկորա կատու մը որ Գիթըլ կ'ապրի (Միացեալ – Նահանգներ) 500 հազար տոլար ժառանգած է: Իր տիրուհին իրեն կը թողու իր ամբողջ հարստութիւնը, յարկաբաժինը որ պիտի բաժնէ հոգատարի մը հետ: Այս վերջինը օրական 10 տոլար պիտի գանձէ իրմով զբաղելու համար: Երբ կատուն մեռնի, մնացեալ գումարը կենդանիներու Պաշտպանութեան Ընկերութեան պիտի տրուի:

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 23, 1993:

Առաւօտեան կ՚այցելեմ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հաստատութեան Երեւանի նորաբաց կեդրոնը, մօտէն ծանօթանալու անոր վարիչներուն եւ գործունէութեան:

Ծանօթ է որ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը ստեղծուած է 1921-ին՝ Նիւ-Եորքի մէջ, գորգի գործարանատէր Միհրան Գարակէօզեանի կողմէ, յաւերժացնելու համար 14 տարեկանին մեռած իր միակ զաւկին՝ Հաուըրտի յիշատակը: Այդ նպատակով Միհրան Գարակէօզեան իր հարստութենէն շուրջ երկու միլիոն ի պահ դրած է դրամատունը, որպէսզի անոր տոկոսով իրագործուին Հիմնարկութեան առաջադրութիւնները: Այդ թուականէն ի վեր կը կատարուի բարերարին փափաքը: Մայր գումարը կը մնայ անձեռնմխելի եւ եթէ տոկոսները չբաւեն տուեալ տարեշրջանի մը ծախքերուն, պակասը կը լրացնեն Գարակէօզեան ընտանիքին անդամները:

o

Գարակէօզեան Հիմնարկութեան գործունէութեան առաջին շրջանը սկսած է Կ. Պոլսոյ մէջ, ուր բացուած է Հաուըրտ Գարակէօզեան Տունը եւ ուր պատսպարուած են շուրջ 70 դեռատի հայ որբեր: Երեք տարի ետք, քաղաքական անպաստ պայմաններու հետեւանքով որբերը փոխադրուած են Ֆրանսա, ուր անոնց միացած են նաեւ Յունաստանէն տարուած ուրիշ որբեր: Փարիզեան շրջանի մեծ դղեակի մը մէջ որբերը պատսպարուած մնացած են տասը տարի: 1934-ին դղեակը հրոյ ճարակ դարձած է եւ որբերը փոխադրուած են ուրիշ շէնք մը, ուր Հաուըրտ Գարակէօզեան Տունը գործած է 12 տարի, մինչեւ 1936, ուսում տալով եւ արհեստ սորվեցնելով շուրջ 200 որբերու:

Այնուհետեւ Հիմնարկութիւնը իր գործունէութիւնը փոխադրած է Աթէնք, նկատի ունենալով որ Ֆրանսա ապաստանած հայ գաղթականութիւնը ինքզինք գտած է այլեւս: 1938-էն ի վեր Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը իր աշխատանքները կը տանի Աթէնքի Ֆիքս -- Տուրզութի արուարձանին մէջ հոգ տանելով դպրոցականներու առողջութեան, սնունդ հայթայթելով տկար պատանիներու, օգափոխութեան կայան տանելով զանոնք, պատուաստումներ կատարելով, հիւանդներու առանձին խնամք ապահովելով եւայլն:

Տուրզութիի մէջ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը կառուցած է նաեւ 50 բնակարաններ, որոնք տրուած են 50 հայ ընտանիքներու: Իւրաքանչիւր ընտանիք իր բնակարանին փոխարժէքին 45 առհարիւրը իբրեւ նուէր ստացած է, իսկ մնացեալ 55 առ հարիւրը վճարած են ամսավճարներով, քսան տարուան ընթացքին:

1939-ին Գարակէօզեան Հիմնարկութեան գործունէութեան դաշտը կը տարածուի նաեւ Սուրիա եւ Լիբանան: Սանճագի պարպումէն ետք, Հիմնարկութիւնը Հալէպի մէջ իր ծախքով կը բանայ խոհանոց մը դպրոցականներու համար եւ կը կերակրէ օրական 500 պատանիներ: 1948-էն սկսեալ Հիմնարկութիւնը Հալէպի մէջ կը պահէ մանկախնամ կեդրոն մը, ուր կը քննուի հայ եւ արաբ հազարաւոր փոքրիկներու առողջական վիճակը, պատուաստում կը կատարուի եւ դեղեր կը տրուին աղքատներուն: Կը դարմանուին աշակերտներու աչքի հիւանդութիւնները:

Լիբանանի Այնճար հայաբնակ գիւղին մէջ կը բացուի Գարակէօզեան Դարմանատունը, որ կը խնամէ հարիւրաւոր մանուկներ՝ պատուաստներով, դեղերով, ասեղի սրսկումներով եւայլն: 1941-ին Հիմնարկութիւնը մանուկներու դարմանատուն մըն ալ կը բանայ Պուրճ Համուտի մէջ, ուր կը կատարուին նոյն աշխատանքները, որոնք յիշուեցան Աթէնքի, Հալէպի եւ Այնճարի կապակցութեամբ, -- բժշկական քննութիւններ, պատուաստումներ, սննդանիւթի եւ դեղերու բաշխում աղքատ փոքրիկներու եւայլն:

Հիմնարկութիւնը դարձեալ Պուրճ Համուտի մէջ բացած է նաեւ Ընկերային Կեդրոն մը, որ ունի խաղադաշտ մը 5 -- 12 տարեկան մանուկներու համար, ինչպէս նաեւ աղջիկներու եւ մանչերու երկու բաժանումներ, ուր աղջիկները կը սորվին առտնին տնտեսութիւն, կար, ձեռագործ, առողջապահական գիտելիքներ, իսկ տղաքը կը կազմակերպեն հաւաքոյթներ, պտոյտներ եւ զանազան խաղեր:

Հիմնարկութեան ընդհանուր կեդրոնը կը գտնուի Նիւ -- Եորք, ուր կը գործէ ամերիկեան օրէնքի համաձայն կազմուած Կեդրոնական Վարչութիւնը:

Հայաստանի երկրաշարժը, Արցախի հարցին հետեւանքով Հայրենիքի մէջ յառաջ եկած դժուարութիւնները, գաղթականներու հոսքը անտարբեր չէին կրնար թողուլ Սփիւռքի այլազան կազմակերպութիւններու ցուցաբերած օժանդակութեան կողքին՝ Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, որոնք Հայաստանի մէջ եւս կեդրոն մը բանալու նպատակով 1991-ին կ՚այցելեն Երեւան եւ Առողջապահութեան Նախարարութեան հետ համաձայնագիր մը կը կնքեն կեդրոնի բացման կապակցութեամբ:

Ըստ այդ համաձայնագրի, Նախարարութիւնը Գարակէօզեան կեդրոնին տրամադրած է շէնքը, որուն վերանորոգման, կահաւորման եւ բժշկական -- առողջապահական մեքենաներու, գործիքներու, դեղօրայքի ծախքերը ստանձնած է Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը: Կեդրոնը կարենալ ապահովելու համար բուժման ամերիկեան մակարդակն ու որակը, Ամերիկայէն ստացած է մեքենաները, գործիքները եւ դեղօրայքը. իսկ շէնքի վերանորոգման համար անհրաժեշտ շինանիւթեր, կահոյք եւայլն, հայթայթուած են տեղւոյն վրայ, որպէսզի աւելի աժան ըլլայ եւ յատկացուած գումարները ծախսուին նպատակային ձեւով, նախապատուութիւն տալով բուժական մակարդակի ապահովութեան:

Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Երեւանի Կեդրոնը կը գտնուի Նորքի բարձունքին: Կ՚այցելեմ Կեդրոն եւ հանդիպում մը կ՚ունենամ տնօրէնին՝ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեանի հետ: Կը հետաքրքրուիմ կեդրոնի բացման կապակցութեամբ մանրամասնութիւններով: Տոքթ. Տէր -- Պետրոսեան գիտել կուտայ որ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչները 1991-ին Երեւան այցելելով ուսումնասիրած են Հայաստանի առողջապահական ընդհանուր դրութիւնը: Նկատի առած այն՝ որ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը մանկախնամ առաքելութիւն մը ունի, ներկայացուցիչները աւելի շատ ուսումնասիրած են մանկական առողջապահութիւնը Երեւան, աղէտի գօտին եւ սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Որոշուած է սկզբնական շրջանին կազմակերպել մանկական ատամնաբուժական ծառայութիւն մը Գարակէօզեանի կեդրոնին մէջ, քանի որ Հիմնարկութեան Նիւ -- Եորքի Կեդրոնական Վարչութիւնը առայժմ տնտեսական լայն միջոցներ չունի Աթէնքի, Հալէպի, Այնճարի, Պուրճ Համուտի կեդրոններուն պէս Երեւանի մէջ եւս զանազան բաժանմունքներ հաստատելու: Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարարութեան և Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը լիուլի, իր բոլոր կէտերով գործադրուած է: Նախարարութիւնը վարձակալական հիմունքով շէնքը տասը տարիով տրամադրած է կեդրոնին: Տոքթ. Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ թէ Նախարարութիւնը առայժմ վարձք չի գանձեր, նկատի ունենալով շէնքին վերանորոգման վրայ Հիմնարկութեան կատարած ծախքերը:

Ու այսպէս, 1992-ին հաստատուած կեդրոնին պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1993 Ապրիլ 28-ին, վերանորոգման աշխատանքներու աւարտէն, կահաւորման եւ անհրաժեշտ մեքենաներու, գործիքներու եւ դեղօրայքի ապահովումէն ետք:

Տոքթոր Տէր -- Պետրոսեան կը պատմէ. «Պաշտօնական բացումից մի շաբաթ յետոյ, Մայիսի 3-ից մենք սկսեցինք հիւանդներ ընդունել: Այսօրուայ վիճակով փաստօրէն Հայաստանի Գարակէօզեան Հաստատութիւնում գործում են ատամնաբուժական երեք սենեակներ, լիարժէք, ամերիկեան վերջին մակարդակի գործիքներով, մեքենաներով, ատամնաբուժական աթոռով եւ նաեւ անհրաժեշտ դեղօրայքով ապահովուած պայմաններով: Բացի դրանից նաեւ նախատեսուած է այստեղ բացել պրոթեզաւորման մի տարրալուծարան, որը դարձեալ պիտի ծառայի մանուկներին: Տարրալուծարանի անհրաժեշտ գործիքների մեծ մասը արդէն ուղարկուած է Ամերիկայից: Հիմա կազմակերպական շրջանի մէջ ենք: Այսօրուայ վիճակով, անցած հինգ ամիսներին մենք ընդունել ենք արդէն 1250 առաջնակի հիւանդ: Այդ երեխաները ունեցել են մօտ 3·000 այցելութիւն -- իւրաքանչիւր հիւանդի երկու այցելութիւն -- եւ մօտ 4·500 գործողութիւն, այսինքն՝ իւրաքանչիւր երեխայի մօտ չորս գործութիւն է բաժին ընկել: Ամերիկեան օգնութիւնը եւ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան միջոցներով օգնութիւնը շարունակւում է: Երկու օր առաջ մենք ստացանք մինչեւ 1994-ի Յունուարը մեր օգտագործելիք դեղօրայքը եւ որոշ գործիքներ, որոնք քիչ էին: Սրանից յետոյ մենք կարող ենք աւելի ամբողջական եւ լիարժէք բուժում կատարել»:

Ի պատասխան այն հարցումին թէ ինչպէս Հայաստանի ատամնաբոյժները ընտելացած են ամերիկեան արդիական սարքաւորումներուն, տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կը նշէ. -- «Մեր կեդրոնի բացման ընթացքում Նիւ -- Եորքից Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչների հետ եկել էր մասնագէտ մի ատամնաբոյժ, որ ծանօթացրեց ամերիկեան գործիքներին, աշխատանքի եղանակին: Նա մեր բժիշկներին ու օգնականներին սովորեցրեց այդ մեքենաների հետ աշխատելը: Ի հարկէ դա բաւարար չէր որ մենք կարողանայինք բուժական մակարդակը ապահովել, որովհետեւ ամերիկեան տեխնիկան ունենալը մէկ բան է, իսկ դրան տիրապետելը եւ փորձառութիւն ունենալը այլ բան: Մեր համաձայնութիւնը այնպիսին էր որ պարբերաբար Ամերիկայից մասնագէտներ պիտի գային, որպէսզի սովորեցնէին եւ իրենց գործնական աշխատանքով ցոյց տային եւ հետեւէին նաեւ մեր բժիշկների աշխատանքին, որպէսզի աստիճանական -- մեթոտական ուղղումները որոշուէին»:

Այդ նպատակով առաջին անգամ Երեւան գացած է Նիւ -- Եորքի համալսարանէն փրոֆ. Պետրոս Եաւրու -- Զադուկ, բնիկ Պոլսեցի: Ան 14 օր մնացած է, տեղաւորած է մեքենաները եւ որոշ բաներ սորվեցուցած տեղւոյն բժիշկներուն: Իսկ այս տարի, Սեպտեմբեր 3-ին, Երեւան գացած էր Պոսթընէն ատամնաբոյժ Ռաֆֆի Պաղտասարեան, երկու ամիս աշխատելու համար Գարակէօզեան Կեդրոնին մէջ: Ծանօթացայ երիտասարդ եւ համակրելի տոքթոր Ռաֆֆի Պաղտասարեանի հետ եւ տեղեկացայ որ երկրորդ անգամն է որ կամաւոր կուգայ Հայաստան եւ իր նպաստը կը բերէ Կեդրոնի աշխատանքներուն: Բժիշկը ցուցմունքներ կ՚ընէ Կեդրոնին բժիշկներուն, ինք ալ կը կատարէ գործողութիւններ: Կեդրոնը իրեն յատկացուցած է առանձին բնակարան մը իր բոլոր յարմարութիւններով՝ իր իսկ շէնքին մէջ: Իսկապէս գնահատելի է Պոսթընի հանգիստը ձգած եւ երկու ամիս կամաւոր աշխատանքի համար Երեւան եկած այս երիտասարդ բժիշկին քայլը:

Տոքթոր Կամօ Տէր -- Պետրոսեան, խօսելով տոքթոր Ռաֆֆի Պաղտասարեանի հետ միասին կատարուած աշխատանքներու մասին, կը նշէ. -- Արդէն քանի օրուայ ընթացքում մենք կազմել ենք մեր հաստատութեան ատամնաբուժական ծառայութեան ծրագիր -- կանոնագիրը: Այնտեղ նշուած են նպատակներն ու խնդիրները, աշխատանքների ծաւալը, փաստաթղթային արձանագրութիւնները՝ կանխարգելիչ միջոցառումներ, բուժական միջամտութիւններ, ընդունելիք հիւանդների հետ կապուած փաստաթղթային արտօնագրութիւնները, ինչպէս նաեւ անձնակազմի պարտականութիւնների եւ գործունէութեան ներքին կանոնադրութեան բոլոր փաստաթղթերը: Այսուհետեւ մենք պիտի գործենք համապատասխան այս ծրագիր -- կանոնագրի»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

Ռուսաստանի ընտրութիւններէն ի վեր, միջազգային լրատուները ամէնէն աւելի գրաւեցնող անձն է ռուսական Ազատական -- ժողովրդավար կուսակցութեան պարագլուխ Վլադիմիր Ժիրինովսկի: Ան յայտնուած է որպէս ծայրայեղ ազգայնական մը, եւ կը համեմատուի երբեմն Հիթլէրի, երբեմն Մեծն Պետրոսի հետ:

Ռուսաստանի քաղաքականութեան այս նոր դէմքը ծնած է 1946-ին Ղազախստանի մայրաքաղաքը Ալմա Աթա որ ներկայիս Ալմաթի կը կոչուի: Բազմաթիւ լեզուներու ծանօթ է, արեւելագէտ եւ իրաւագէտ: Հակառակ որ 1970-ական թուականներուն համայնավարութեան քարոզչութեան ամբաստանութեամբ վտարուած է Թուրքիայէն, երբեք անդամ չէ եղած համայնավար կուսակցութեան: 1991-ին թեկնածու ներկայացած է նախագահական ընտրութեան, որպէս մրցակից Ելցինի ու գրաւած է երրորդ դիրքը: Նոյն տարուան Օգոստոսին զօրակցութիւն յայտնած է պահպանողականներու պետական հարուածին. իսկ 1993 Հոկտեմբերին դատապարտած է Խորհրդարանի ապստամբութիւնը ու քաջալեր կանգնած Խորհրդարանի շէնքին վրայ Ելցինի հաւատարիմ խմբակներու կողմէ կատարուած յարձակումին:

Ժիրինովսկի Օգոստոսին «Իզվեստիա»յի ղրկած է ընդարձակ գրութիւն մը որ լոյս տեսած է նոյն ամսուան 28-ին, երբ տակաւին կանխահաս ընտրութիւններու խօսքը չկար: Այդ գրութիւնը «Մոնտ» արտատպած է Դեկ. 23-ի թիւով. յետագայ Ռուսաստանի իր նախընտրած պատկերը գծելով, Ժիրինովսկի հոն ի մէջ այլոց կը գրէ.

«Պէտք չէ վախնալ իսլամական մոլեռանդութենէն. տեղական կարգ - կանոն մը ու հարաւի ժողովուրդներուն յատուկ աւանդութիւններու հաստատումն է. բազմակնութիւնը, տարեցներու հանդէպ յարգանքը, հնազանդութիւնը, աւանդական արժէքները, Գուրանը մեզի՝ Ռուսերուս համար ինչ վնաս կ՚ունենան: Թրքական «ժողովրդավարութիւն»ը որ առիթ տուաւ Թուրքերուն ցրուելու ամբողջ Եւրոպայի տարածքին, մեզի համար աւելի վտանգաւոր է:

Պէտք է կարել, անջատել Կովկասն ալ ու պէրլինեան պատ մը հիւսել անոր եւ մեր միջեւ. պէտք է գոհանանք մէկ կամ միւս կողմին զէնք ծախելով: Ժամանակին, Կովկասը ձուլուած չէր Ռուսաստանի կողմէ, այլ գրաւուած. այս կէտը պէտք չէ մոռնալ: Անցեալին երբ չկար այսօրուան զինամթերքը, ցարը պէտք ունէր Կովկասին որպէս յառաջապահ դիրք մը: Այսօր պէտք չունինք անոր: Թող իրենք իրենց միջեւ առանձին կարգադրեն իրենց հաշիւները, մեր դիւանագէտներուն եւ գաղտնի սպասարկութեան գործակալներուն վերապահ ակնարկին տակ:

Երկու կարեւոր հարց կը ներկայանայ հոս. այդ հնոցէն ետ քաշել մեր զինուորական խմբաւորումները, ինչպէս նաեւ Ռուսերը: Այս մարզին մէջ ունինք զինուորական փորձառութիւն մը: Պէտք է ետ բերենք բոլոր անոնք որոնք կ՚ուզեն մեկնիլ: Երբ Ռուսերը մեկնին այդ շրջանէն, հոն այլեւս ոչ ճարտարագէտներ, ոչ բժիշկներ, ոչ որակաւոր բանուորներ պիտի մնան:

Մեր նպատակը "ազգ. ծայրամասեր" ստեղծել չէ: Այդ շրջաններու բնակիչները կ՚ուզեն անասնաբուծութիւն ընել, գինեգործութեամբ զբաղիլ: Անոնք կրթական հիմնարկներու, անջրպետային հետազօտութիւններու, [illegible] գործատուներու պէտք չունին: Չեռանանք ու ձգենք որ իրենք ապրին իրենց ձեւով: Տաշքենթի մէջ աւելի մեծ թիւով միլիցներ պէտք է կառուցանել եւ Ռուսաստան փոխադրել օդանաւի գործատունը:

Պէտք չունինք Խորհ. Միութեան սահմանները պահպանելու. մեզի պէտք է Ռուսաստան մը, դարասկիզբի կամ առնուազն 1977-ի սահմաններով: Պիտի ունենանք այդ սահմանները, առանց որեւէ կրակոցի: Ամէն կողմէ պիտի ետ քաշուինք ու վերջ տանք գաւաթ մը ջուրի

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 22 / 23)

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՓԻՒՌՔԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Առողջապահութեան նախարարութեան միջազգային յարաբերութեանց վարչութեան պետ՝ Արա Տէր - Գրիգորեան «Նոյեան Տապան» ի թղթակիցին յայտնած է թէ իր վարչութիւնը գլխաւորաբար կը համագործակցի Միացեալ -- Նահանգներու եւ Ֆրանսայի հետ, այդ երկիրներու հայ համայնքներու գործօն աշխատանքին եւ օդային կապերու սահղծած կարելիութեանց հետեւանքով: Կապեր կը հաստատուին նաեւ Գանատայի հայ բժիշկներու միջազգային Կոմիտէին հետ: Այս մէկուն նպատակն է գրասենեակ մը բանալ Երեւանի մէջ եւ այդ ուղղութեամբ պայմանագիր մը կնքուած է Երեւանի «Մալաթիա» հիւանդանոցի եւ Բէյլէքի հայ բժիշկներու Միութեան միջեւ:

ՎԱՐԿԵՐՈՒ ՏՈԿՈՍԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Հայաստանի Կեդր. Դրամատունը նկատի ունենալով Դրամին արժեզրկումը, Դեկտեմբեր 20-էն սահմանած է վարկերու տարեկան նոր տոկոս որ նախկին 170-էն կը բարձրանայ 210-ի:

ԵՂԷԳՆԱՁՈՐԻ ՆՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Առողջապահութեան նախարարութեան շինարարութեան բաժնի պետ Վարդան Խոստիկեանի «Նոյեան Տապան»ին տուած տեղեկութեանց համաձայն Նոյեմբերին սկսած է գործել Եղէգնաձորի հիւանդանոցը, որ մաս կը կազմէ առողջապահական հաստատութիւններու շինարարութեան ծրագրին: Համալիրի այս առաջին հատուածը՝ ծննդաբերութեան բաժինը ունի 55 մահճակալներ եւ արժած է 150 միլիոն 744 հազար ռուբլի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 1-ի տուեալներով 101 հազար արձանագրեալ գործազուրկ կար Հայաստանի մէջ: Անոնց 65%-ը կիներ են, իսկ 26%-ը՝ բարձրագոյն կրթութեան տէր անձեր: 1993-ին 5000 գործազուրկ գործով ապահովուած են, որոնց 400-ը Նոյեմբերին:

ԿՕՇԻԿԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Կապանի կօշիկի գործատունը որ ունի վեց արտադրամասեր, կը բանի շնորհիւ գործատան պատասխանատուներուն ջանքերուն, որոնք կ'ապահովեն անհրաժեշտ նախանիւթն ու օժանդակ նիւթերը: Գործատունը ունի ամսական 35 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ

Ս. Պետերբուրգի Աննա Ախմատովա Թանգարանին մէջ Դեկտ. 15-էն Յունուար 9 կը ցուցադրուին Լեւոն Լազարեւի գործերը: Տեղ գտած են 40-էն աւելի գեղանկարչական եւ գրաֆիկական ստեղծագործութիւններ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՈՐԱԿԱՒՈՐՈՒՄ

Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարի տեղակալ Գագիկ Բլեան «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին յայտնած է որ կը նախատեսուի գործազուրկներու վերաորակաւորման համար ուսումնական կեդրոններ բանալ: Ծրագիրը կ'իրագործուի վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային Դրամատան այդ նպատակով տրամադրած 3,1 միլիոն տոլարով: 1993-ին, աւելի քան 100 գործազուրկներ արդէն հետեւած են վերաորակաւորման դասընթացքներու:

մէջ յարուցուած այն փոթորիկին որ մեզ կը հակադրէ Ուկրանիոյ. պիտի ձգենք Միջին Ասիան ու Կովկասը տեղական դեկավարներու եւ մոլլաներու: Եւ ժամանակ մը ետք անոնք պիտի դիմեն մեզի: Պիտի գան ընկճուած, անօթի, հիւանդ, անթացուպերու յենած, կամ պատգարակներու վրայ: Պիտի գան խնդրելու որ գոնէ տաք ջուր ունենան լուացուելու համար: Ոմանք պիտի ընդունինք --սլաւ եղբայրները անպայման--, բայց Ուկրանական Հանրապետութիւն գոյութիւն պիտի չունենայ: Քսանի չափ գաւառներ գոյութիւն պիտի ունենան, բոլորն ալ ուղղակի ենթարկուած կեդրոնին:

Կը կրկնեմ. մեր հարցը պիտի չըլլայ միջամուխ ըլլալ կնճիռներու: Թող Թուրքիան, Իրանը, Փաքիստանը ընեն ատիկա: Արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ անոնք պիտի կորսնցնեն իրենց Պետութիւնները: Հարաւի անկայունութեան ճահիճը կուլ պիտի տայ զանոնք: Այն ատեն մենք պիտի հասնինք: Մեր զինուորները իրենց մոյկերը պիտի լուան Հնդկական ովկէանին տաք ջուրերուն մէջ. տեղացիները ծաղիկներով պիտի դիմաւորեն մեզ որպէս փրկիչներ, ճիշդ ինչպէս այն մարդիկը որոնք զիրենք փրկած պիտի ըլլան սովէն ու իրար ոչնչացնելու արշաւէն: Բայց հոն հասնելով մենք տարփատաններու մէջ հրթիռակայաններ պիտի չկառուցանենք, ինչպէս ըրին բոլշեւիկները, ոռոգման ցանցեր պիտի չշինենք: Ամէն բան եղած ձեւով պիտի ձգենք, ինչպէս տեղացիները կ'ուզեն. իրենց հօտերը, խորովածները, մաքուր օդը եւ Մէքքէի ուխտագնացութիւնը. բայց ուխտագնացութիւն հետոտն եւ ոչ "Պօյինկ"ով»:

Վլ. Ժիրինովսկի կը շարունակէ ազդ. պետութեան մը կազմութեան իր թեզը զարգացնել: Կ'ըսէ թէ ատոր համար անհրաժեշտ է ունենալ ազգ. գաղափարախօսութիւն մը: Ատոր համար հարկաւոր կը նկատէ սկսիլ հետաեւեալ լուրերէն որոնք պէտք չէ սկսիլ այլ Պետութեան մը, ինչպէս Վրաստանի կամ Հայաստանի բախումներուն տեղեկատուութեամբ: Ցետոյ կու տայ տնտեսական կեանքի մասին իր ծրագրած ընդհանուր գիծերը, ընկերային ապահովութեան մասին տեսակէտները եւլն.:

ԲԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԵՐԲ ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 4-ին, Լիոնի Հայ Եկեղեցիէն երկու հարիւր մեթր հեռու գտնուող Սէն -- Սաքրըման Ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ երգահանդէս մը կազմակերպուած էր Ազգային Միութեան Ա.Տ.Գ.Ա.Ր.Լ.Ի. մշակութային մասնաճիւղին կողմէ 30-ամեակի շրջագիծէն ներս, հովանաւորութեամբ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի:

Կոկիկ հասարակութիւն մը եկած եւ տեղ գրաւած էր եկեղեցւոյ կամարներուն տակ:

Բացման խօսքը կատարեց Միութեան քարտուղար Պր. Յակոբ Օհաննէսեան, ապա օրուան հանդիսավար՝ Պր. Վարդան Քէշիշեան հակիրճ տողերով պատմականը ըրաւ յիշեալ երգչախումբին:

Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին երգչախումբի անդամ եւ անդամուհիները որոնք կը բաղկանային Զուիցերիացիներէ, Պելժիերէ շուրջ 18 հոգի, որուն միայն ղեկավարուհին Հայ էր՝ Տիկին Սիրվարդ Գազանճեան: Երգչախումբը կը կրէ «Կոմիտաս» անունը:

Յայտագիրը կը բաղկանար երեք մասերէ, առաջին մասը հայ եկեղեցական կտորներէ, երկրորդ մասը Պրամսի եւ այլոց եկեղեցական կտորներէ, իսկ երրորդ մասը աշխարհիկ հայ երգերէ:

Յաջող եւ երաժշտական բարձր մակարդակ ունեցող երգչախումբ մըն էր. ներկաները ունկնդրեցին փողային եւ տաւեղէն անոյշ ձայներ նուագողներուն կողմէ որոնք բացառիկ քնքշութիւն մը կուտային երգչախումբի ձայնային գեղեցկութեան զուգահեռ:

Համերգի աւարտին երգչախումբը հրաւիրուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ Կարպիս Մանուկեան սրահը եւ հիւրասիրուեցաւ գինեձօնով մը:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

-- Նար -- Պէյ բաչուլիի ջուր կը գործածէր եւ մինչեւ անգամ իր թղթերը բաչուլի կը բուրէին, նոյնիսկ մեզի բաշխած նըշխարները փաթթած թղթերը: Խստաբարոյ անձեր պիտի նախըմարէին թերեւս որ խունկ բուրէին պատարագիչին նշխարները:

**

Ինծ արտօնուած չէր երբեք գտնուիլ իմ 17 տարիներուս համապատասխան միջավայրի մը մէջ, երիտասարդութիւն բնաւ չկար շուրջս, հոգիս տակաւ կը ծերանար աչքով, ինչպէս բսած է Ռուս Պլասի մէջ Տօնա Սօլ:

Մայրս երբեմն իր այցելութիւններուն հետը կ'առնէր զիս. ընդհանրապէս ինծ համար չահեկան չէին այն տուները ուր կ'երթայինք:

Տարին մէկ երկու անգամ, աւագ տօներէն յետոյ կ'երթայինք նաեւ Արթին փաշային շնորհաւորելու համար Նոր Տարին կամ Զատիկը:

Բոլորովին հին ճաշակով շինուած, արտաքին տեսքով համեստ տուն մըն էր Պէշիկթաշ Տատեաններուն տունը, Մաքրուհեան դպրոցին եւ եկեղեցիին գրեթէ կից: Տանը առջեւ գետինը սալարկուած էր խոշոր անհաւասար քարերով, դրան վրայ զոյգ մը ռունակներ կային. մուտքը անշուք էր, ոչ մէկ կերպով ենթադրել կուտար թէ մեծ անձնաւորութեան մը բնակարանն էր:

Ցաղթանդամ դռնապան մը կար միշտարթուն, որ իւրաքանչիւր եկողին, մանաւանդ կիներուն թրքական բարեւ մը, թեմեննահ մը կ'ընէր եւ կ'առաջնորդէր մինչեւ սանդուխ, կարծեմ նոյնքան հաճոյակատար չէր ըլլար պարզ մահկանացուներու հանդէպ որոնք փաշան տեսնել կը փափաքէին, բայց, դրամապանակնին տունը մոռցած ըլլալ կը թուէին:

Սանդուխին վերի գլուխը, երբ փաշան հոն ըլլար, հիւրերը կ'ընդունէր Յովհաննէս աղան, հիւրին աստիճանին, դիրքին եւ իր ակնկալութեան համեմատ, չափազանց քաղաքավար կամ արհամարհոտ կամ անտարբեր:

Անոր ետեւը՝ միշտ ոտքի վրայ կը գտնուէին քանի մը հոգիներ իրեն պէս հագուած, այսինքն ա լա թուրքա բաճկոն վերէն վար կոճկուած:

Եթէ հանըմին կամ Խօժէնի հանըմին (փաշային դուստրը) համար ըլլար հիւրը, անմիջապէս դուռ մը կը բացուէր եւ Գաթերինան կուգար հրամցնել ներս, բնականաբար երբ այցելուները ծանօթ ըլլային:

Այդ յոյն կինը տանը մէջ բաւական ազդեցիկ դեր մը ունէր, եւ արտաքին գործոց նախարարութեան պաշտօնեաներէն գրագիրներ, թարգմաններ, ինքզինքնին անոր պաշտպանութեան տակ կը դնէին: Երիտասարդ չէր ան. աշխարհը լաւ ճանչցած, մտացի ու խորամանկ կին մըն էր:

Շատ մը մութ նրբանցքներ որոնց վրայ դռներ կը բացուէին եւ զորս սակայն մենք միշտ գոց կը տեսնէինք: Հուսկ յետոյ հաստ վարագոյր մը երկուքի կը բաժնէր Գաթերինա եւ սրահ մը երեւան կուգար, ուրկէ ներս Տիւրիւկ հանըմին սենեակը կար: Արեւելեան ճաշակով կահաւորուած, ցած բազմոցներով, թիկնաթոռներ, պղինձէ մանկալ մը ոսկիի պէս փայլուն, կարմիր կրակներով մէջը եւ թեթեւ խուրձի բոյր մը:

Հանըմը պարզ կը հագուէր, մազերը ամփոփած եազմայի մը մէջ եղերքը գոյնզգոյն օյա բանուած: Միշտ ժպտուն էր եւ բարի:

Երբեմն ալ կը պատահէր որ հանըմը հանոյը գտնուէր, մեզ ալ հոն կ'առաջնորդէին: Ան շատ կ'ախորժէր դիտել պայքարը աքաղաղներուն եւ այդպէս երկար կը մնար անոնց մօտ: Մեծ մարդոց քմահաճոյք: Կը պատմեն թէ Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ եւս աքլորամարտութեան սիրահար եղած է եւ նոյնիսկ պատահած է որ յաղթական աքլորին վզէն կախել տայ Մէճիտիյէի առաջին շքանշանը, պատիւ որուն աւագանիէն քիչեր արժանացած են:

Արթին փաշան, իր լայն սեղանին առջեւ նստած, որուն վրայ միշտ դէզ դէզ, թղթեր վրայէ վրայ, պաշտօնատան հանգամանք կուտային սենեակին, վերջին ծայր լուրջ եւ պարզ կահաւորուած այդ աշխատանոցին, ուրկէ եկած անցած են այնքան կարեւոր, կայսրութեան մը ճակատագրին հետ խաղացող հարցեր: Չէր կարելի հոն մտնել առանց ակնածանքի, թերեւս անունին հմայքն էր կամ անձնաւորութեան արժանիքը, դիրքը:

Համակրելի, չահեկան գլուխ մըն էր Տատեան, սեւ սեւ մօրուքով, (շար լեզուները կ'ըսէին թէ փարսայրդարին շնորհիւ էր). դիմագծերը կանոնաւոր, շուրթերը շատ կարմիր, յօնքերը լայն ու սեւ, իսկ աչքերը որոնց կարծատեսութիւնը չէր նայուածք մը կուտար երբեմն, շատ թափանցող էին. ասիական տիպար մը, պատկառանք ու համակրանք ազդող, ազնուականութեան, grand seigneur-ի շունչով մը պարուրուած:

Արտաքին Գործոց Նախարարութեան խորհրդական էր Արթին փաշան, բայց գոցցես նախարարն իսկ էր ինքը, այնքան բարձր դիրք ունէր, այնքան յարգուած, մեծարուած, աւագանիէն թէ օտար դեսպաններէն:

Իր խորունկ, նուրբ դիւանագիտութիւնը զինքը հասցուցած էր այդ բարձունքին եւ Ապտիւլ Համիտ, հակառակ իր վայրագութեան, գիտէր գնահատել մեծ արժանիքները, նոյնիսկ երբ անոնք պատկանէին հայ ազգին զոր կ'ատէր. օրինակ՝ Տատեանը, Նորատունկեանը, Փորթուգալ փաշան, Յովհաննէս Սագըզը, եւայլն:

Արթին փաշա Փարիզի Սէնթ -- Պարպ վարժարանը աւարտելէն յետոյ կարգուած էր Թարգման Օսմանեան դեսպանատան՝ դեռ շատ երիտասարդ, Նափոլէոն Գ.ի օրով, եւ իր սրամտութիւնը, ազնուական շարժուձեւը, վայելչագեղութիւնը Խօժէնի կայսրուհիին արքունիքին մէջ նախանձելի դիրք մը տուած էին իրեն՝ Ֆրանսացի ասպետի մը հաւասար:

Ազգասէր էր ան առանց ցուցադրութեան, միշտ օգնութեան կը փութար Պոլսոյ Պատրիարքին նեղ պարագաներու ատեն: Նախախնամութիւնն էր հայ կառավարական երիտասարդ պաշտօնեաներուն, եւ նոյն իսկ անոնցմէ մէկը, սիրուած անունի մը պատկանող, երբ գործեց մեծ զեղծում մը իր պաշտօնին մէջ, փաշան փրկեց զինքը հետապնդումէ, եւ հեռու տեղ պաշտօն մը տալ տուաւ անոր միայն, պալքանեան հիւպատոսարան մը, ուր դեղծարար պետական պաշտօնեայի մը համար գոհացուցիչ ըլլալէ աւելի բան մըն էր:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

են եւ համաճարակի ծաւալումը սահմանափակուած է։

**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՍՊԱՌԱԾ Է ԻՆՔԶԻՆՔ»

Հայաստանի Գ.Խ.-ի իրաւական հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Գիմ Բալայեան «Նոյեան Տապան»ի աշխատակիցին յայտնած է թէ ռուսական ընտրութիւններու նորընտիր դէմք Ժիրինովսկի՝ դատելով իր գիրքէն եւ հեռատեսիլի ելոյթներէն, հակասական անձ մըն է, սակայն Ռուսաստան ընդհանրապէս ունի իր որոշ քաղաքականութիւնը եւ այս կամ այն քաղաքական հոսանքին իշխանութեան գլուխը գալով այդ քաղաքականութեան մէջ բան չի փոխուիր։ Գ. Բալայեան նըշած է նաեւ որ գարնան Հայաստան պէտք է կազմակերպել խորհրդարանական ընտրութիւններ, քանի որ Ժողովուրդը այլեւս չի հանդուրժեր ներկայ իշխանութիւններուն եւ չի կրնար արտայայտուիլ իր երեսփոխաններուն միջոցով։ «Ներկայ խորհրդարանը սպառած է ինքզինք, քանի որ խորհրդարանի անդամները մեծամասնութեամբ գործադիր իշխանութեան մաս կը կազմեն. այս տեսանկիւնէն, խորհրդարանը կամքի ազատ արտայայտութիւն տեղի չունենար» ըսած է ան։

**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԼՂՀ-Ի ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 25-էն յաւելուած կրած են միջազգային փոխադրութեան սակերը։ Այսպէս օրինակ, Ստեփանակերտ — Երեւան ցամաքային ճամբորդութիւնը կ՚արժէ 125 հազար ռուբլի կամ 625 Դրամ։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

ՑԱՅԳԱՏՕՆ

-REVEILLON-

Դեկտեմբեր 31

Ժամը 21-էն սկսեալ Սահակ — Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ։

- Նոր տարուան յատուկ ՃԱՇ
- Պարերեկոյթ։
- Նուագախումբ, քօթիյոն։

Գինը՝ 350 Ֆր.։

ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ

ԹԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Յունուար 16
ժամը՝ 12.30-ին

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ պիտի բարձրացուի էսաեան վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայկ. վարժարաններուն կենացը, անոնց մաղթելով յաջող եւ երկար տարիներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. —
46 — 56 — 14 — 53
43 — 08 — 12 — 06

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.։

Ժամը 15-էն ետք, երիտասարդներուն մուտքը ձրի է։

Սիրով կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ։

GRAND REVEILLON

LE 31 DECEMBRE

au profit de la reconstruction des villages du Karabagh

organisé par

FRANCE-KARABAGH

&

Les Associations arméniennes de la Région Rhône-Alpes

à l'Espace Tête d'Or
103, Bd Stalingrad, 69100 Villeurbanne
animé par l'Orchestre «*Massis*» de Marseille

Prix d'entrée : 170 Francs
(enfants jusqu'à 14 ans 80 F)

Repas à la carte : Bar

Réservations :
- France-Karabagh 72. 02. 07. 98
- MCA Décines 78. 49. 42. 97
- Eglise Apostolique arménienne de Lyon 78. 60. 47. 18
- Castel Bijoux — 49, rue de la République, Lyon 2e 78. 42. 15. 15
- MCA Villeurbanne 78. 93. 57. 43

— *Parking assuré* —

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Սերժօ Պէրպէրեան 3000 Ֆր.։

ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան («Յառաջ», Դեկտ. 25 / 26) եւ Պր. Ստեփան Ինճեան («Յառաջ», Դեկտ. 23) նուէրներ ըրած են ի յիշատակ Տիկին ՄԱՄԱՍ ԷՋԻՔԵԱՆԻ (եւ ոչ՝ էքիզեանի)։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 14.30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շարաթօրեայ դպրոցի

Գեղարուեստական յայտագիր,
նուէրներու բաշխում։

Dimanche 9 Janvier

Arbre de Noël
à 14 heures 30

Super Loto
à partir de 15 heures 30
Nombreux lots de valeur.
— VENEZ EN FAMILLE —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 1, կաղանդ, Տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց։
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

**

Կիրակի, Յունուար 2, Կիրակի Ցխանակաց։
Ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Ամանորի պատարագ ժամը 11-ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Կիրակի, պատարագ ժամը 10-ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

VIENT DE PARAITRE

PEINTRES ARMENIENS

XIXe ET XXe SIECLES

CHAHEN KHATCHATOURIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie et du Musée M. Sarian

Pour toute commande s'adresser :
M. ANDRE SALVETTI
3, rue Charrel
38000 GRENOBLE
Tél. : (16) 76 96 06 15
Imprimerie Auchard Blanchard.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE
ET NAREK DOURIAN
vous présentent

DONADZAR

(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)

«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»

Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**

au THEATRE DE PARIS
18, rue Blanche, Paris 9e
le SAMEDI 8 JANVIER

Pour 2 représentations exceptionnelles
- *1ère représentation* : à 14 heures précises
- *2ème représentation* : à 16 heures précises.

Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.
Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.

ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE

N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

MENU

du Réveillon du 31 Décembre

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

L'Apéritif accompagné de ses amuse-bouche.

La Salade Folle et son Foie Gras de Canard accompagné de son verre de Château Loupiac.

La Darne de Saumon sauvage farcie aux petits poissons servie avec un Château Bellevue entre deux mers.

Les Glaçons de la Neva.

La Cuisse de Canard Royal et ses Mousselines de Légumes — Château du Carillon Fronsac.

Le Fromager de nos régions.

Le Dessert Glacé du Bûcheron.

Notre Plateau d'Agrumes et ses Fruits secs d'Orient.

Champagne.

Café.

Participation : 350 F. par personne
— *Prix spécial pour enfants* —

ENTRÉE JEUNES

COTILLONS ☆ SPECTACLE ☆ DINER DANSANT ★ AMBIANCE ARMENIENNE

Renseignements et réservations à :

l'ECOLE TEBROTZASSERE — 1, Bd du Nord, LE RAINCY / Tél : 43 81 01 72.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
VENDREDI
31 DECEMBRE
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.228
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.228

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ

Առեւտրական աշխարհին բնորոշ չոր հով մը կը փչէ այս բառէն որ կ՚ուզէ յստակօրէն իրարմէ անջատել պարտքն ու պահանջքը, անոնց համեմատութեամբ որոշակի կոչելու համար տարբերութիւնը. շահ կամ վնաս: Ի՞նչ ընել որ այս բառն է որ կուգայ գրիչի տակ կամ շրթունքի վրայ երբ հարցը կը վերաբերի նաեւ ոչ առեւտրական ձեռնարկութեան մը, այլ երկրի մը, նոյնիսկ երբ ան կը կոչուի Հայաստան:

Ներքին ու արտաքին ճակատի իրերայաջորդ փոթորիկներու տիրապետութեամբ անցած տարին որ երկրորդը եղաւ անկախութեան, ամէնէն աւելի պիտի նշուի մտահոգութիւններով, սիրտ հատումներով, երբեմն նոյնիսկ զայրոյթով, բայց նաեւ անուրանալի դրականներով ալ:

Պատերազմի մը ներկայութեամբ ու անոր բոլոր ստորոգելիներով յագեցած արտաքին բնագաւառը ունեցաւ յաջողութիւններ ալ. Քելպաջարի, Աղդամի, Ջանգելանի տիրակալութիւնները գլխաւորներն են անոնց: Յաջողութիւններու նշումը կ՚արընչուի, բնականաբար, անմիջապէս, անոնց համար վճարուած գինին. արիւնին ու կեանքին: Ու պարտքի, պահանջքի էջերը հաւանաբար 1993էն հրամանատար Աւոյի մը տիպարը որպէս խորհրդանիշ պիտի փոխանցեն սերունդներու, անոր մէջ խըտացուցած հազարաւորներու յիշատակը:

Պատերազմին անմիջական ազդեցութիւնը կրած քաղաքական արտաքին մարզը շարունակեց մնալ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու ոլորտը ուր ոչ մէկ դրական տեղաշարժ նշուեցաւ: Հայաստան չյաջողեցաւ ելք մը գտնել, իսկ Թուրքիա շարունակելով քննոտած դրացիի դերը, կզպած պահեց Հայաստանի շրջափակումի օղակը:

Անկէ դուրս, նկատելի եղաւ Արեւելքի ու Արեւմուտքի հետ կապերու ընդլայնումի երեւոյթը որուն կողմնակի մէկ արդիւնքն են Հայաստանի ներկայացուցչութիւնները: Ուաշինկթընի, Լոնտոնի, Թեհրանի, Վիէննայի, Հալէպի, Փարիզի մէջ այսօր արդէն կը գործեն անոնք:

Ինչ կը վերաբերի ներքին կեանքին, քաղաքականն ու յատկապէս տնտեսականը ժխտականներու համայնապատկեր մը տալ կը թուին առաջին ակնարկով. սակայն ընդհանրացումի միագիծ արժեւորում, մակերեսային մօտեցում միայն կը մատնէ: Ժխտականներով հարուստ Հայաստանի ամէնէն կարեւոր յաջողութիւնն է ներքին քաղաքական կայուն իրավիճակը: Կարելի է անոր մէջ պրպտել տառապանքի փորձառութեամբ իմաստուն ժողովուրդի մը, կամ մեծ ու փոքր շատ մը պետութիւններու օրինակէն չեղիլ գիտցած ղեկավարներու բաժինները. արդիւնքէն մեծ բան պիտի չփոխուի: Էականը այն է որ Հայաստան կրցաւ զերծ պահուիլ ադրբեջանական ձեւի վերիվայրումներէ ու վրացականին նման պայթումներէ, ինչ որ ճակատագրական պիտի ըլլար, անդարմանելի հետեւանքներով:

Պէտք է ըսել որ ձեռքբերումը ներքին հեղասահ ընթացքի մը արդիւնքը չեղաւ. չպակսեցան նուազ կամ առաւել լուրջ խոչընդոտներ: Ներքին կեանքով մինչեւ այսօր մեծապէս անկայուն երկու սահմանակիցներու տագնապեցնող դրացնութեան քով, եղան ընթացքը հունէն հանելու ներքին փորձեր ալ. տեւական ցոյցի ԱԻՄ-ի հրաւէրը որ բարեբախտաբար հազիւ 10 – 12 օր տեւեց, կամ ընդդիմութեան սա կամ նա հատուածին կողմէ անընդհատ նախագահին, երբեմն ալ կառավարութեան ուղղուած հրաժարականի կոչերը մինչեւ այսօր ապարդիւն մնացին: Ճիշդ է որ այս երեւոյթին մէջ դեր ունեցաւ ընդդիմութեան անմիաբանութիւնը կամ անկազմակերպ վիճակն ալ. սակայն նման պահանջքի տէր ճակատ մը պէտք է ունենար ատոր անհրաժեշտ կշռաքարը ներկայացնելու գիտակցութիւնը, նկատառելի գոյութիւն համարուելու համար:

Քաղաքական ներքին իրավիճակին մէջ պէտք է նշել տակաւին համայնավարներու կազմակերպումի երեւոյթը որ ի տարբերութիւն նախկին խորհրդային այլ երկիրներու, որոշիչ գործօն դառնալու յատկանիշէն զուրկ է, գոնէ առ այժմ:

Այս մարզին առթած գոհունակութենէն մեծ բան չի մնար սակայն երբ ակնարկները դառնան տնտեսականին: Ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութեան համար կրակով լեցուած են Հայաստանի շուկաները ուր ուսուցիչի մը ամսականով հազիւ քիլօկրամ մը կարագ կարելի կ՚ըլլայ գնել: Շրջափակումին, անհակակշիռ տարրերու սանձարձակ գործունէութեան վրայ աւելցած դրամի փոփոխութեան պարտադրանքը որ շրջանառութեան մէջ դրաւ Նոյեմբեր 22-ին ազգային դրամանիշ «Դըրամ»ը, Հայաստանի ամէնէն դժուար վերականգնելի մարզը ըրած են տնտեսականը: Աւելորդ է ըսել որ ուժանիւթի աղբիւրէ գրեթէ ամբողջովին զուրկ երկրին աշխարհագրութիւնն ալ տագնապը դիւրութեամբ հասցուցած է ճակատագրականին սահմաններուն: Ցուրտին ու մութին մէջ երրորդ ձմրան մը արհաւիրքը, ապրուած առօրեան է ժողովուրդին որուն շուրջ մէկ չորրորդը կը կազմեն անտուն, անտէր, գաղթական բազմութիւններ:

Ժխտականներու այս ովկէանին մէջ փրկարար կղզիներ ըլլալու կոչուած են «Հայաստան» հիմնադրամն ու աթոմակայանը: Առաջինը արդէն կազմակերպուած կառոյց է ամբողջ Սփիւռքի տարածքին ու սկսած գործել. իսկ անցեալ Մարտին Խորհրդարանը քուէարկեց աթոմակայանի վերաբացման ուղղութեամբ առաջին որոշում մը: Սակայն, տնտեսական ներկայի քաոսին մէջ, բնականոնացումի բաւական հեռաւոր փարոսներ են տակաւին երկուքն ալ:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսականէն դուրս մնացած ոլորտներու – ընկերային կեանք, մշակոյթ, եւայլն–, բարոյքումի տրամադրութիւններու հետ բազմակի խառնուրդներով խարխափումի պատկեր մըն է պարզուածը: Անկախութեան անհակակշիռ ազատութեան ու մինչեւ իսկ անիշխանութեան հետ շփոթած իրավիճակ մը որուն մէջ իր թերացումներով կարեւոր բաժին ունի նաեւ իշխանութիւնը, յաւելեալ ժխտականներով կը ծանրաբեռնէ Հայաստանցիին կեանքը: Ցանցագործութիւններու աճը, շահագործումի անհակակշիռ թափ մը, պարարտ հող գտած կրօնական աղանդներու մինչեւ այսօր աններելի կերպով արհամարհուած ծաւալումները ամէնէն ակնառուներն են ատոնց:

Գովելի նորութիւններու հետ, ամբողջովին հարկաւոր ընթացքը առած ըլլալէ հեռու է մշակոյթի ոլորտը. հոն, ամէնէն ցաւալին հինին կարօտը բուրող երեւոյթներն են ու անկախացած ժողովուրդի մը մշակութային հարազատութիւնը վերագտնելու միտող ծրագրուած երթի մը բացակայութիւնը:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ այս մարզէն երեք կարեւոր ձեռքբերումները որոնց երկուքը Հայաստանի մշակոյթը բացին արտաքին աշխարհին. առաջինը՝ պատերազմող Արցախի համալսարանին բացումն է, երկրորդը հայկական շարժանըկարի փարիզեան փառատօնը եւ վերջինը՝ Կիլիկեան Հայաստանի փառաւոր ոգեկոչումը. վերջին երկուքը ծրագրուած ու իրագործուած Հայաստանէն դուրս:

Կարելի է դրական ու ժխտական յաւելեալ բաժիններով ստուարացնել 1993ի հաշուեփակին էջերը. սակայն բան պիտի չփոխուի պարտքի ու պահանջքի համեմատականին մէջ: Այդ համեմատականէն թելադրուած ամէնէն հիմնականը այն սահմանումը պիտի ըլլայ միշտ, ինչպէս վերջերս հանրային հանդիպումի մը ընթացքին տուաւ Փարիզի դեսպանատան երիտասարդ մէկ պաշտօնատարը, թէ Հայաստան պիտի ըլլայ այն երկիրը զոր ունենալ կ՚ուզէ հոն ապրող ժողովուրդը որ ձեռնարկած է անոր կերտումին, հակառակ ներկային անապրելի ժխտականներուն:

Ա. Թ.

ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱԾ Է ԱԼԻԵՒԻ

ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Չորեքշաբթի օր, Դեկ. 29-ին, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չորս անգամ հեռաձայնած է Ալիեւի որպէսզի վերջ տրուի այն բուռն յարձակումներուն զորս Ադրբեջանցիք կը կատարեն Հայաստանեան գիւղերու վրայ, Նոյեմբերեանի, Տաւուշի շրջանները, հսկայ վնասներ պատճառելով: Կային նաեւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ: Լ. Տէր-Պետրոսեան շեշտած է հեռաձայնային իր խօսակցութեան ընթացքին որ եթէ յարձակումները չըդադրին, Հայաստան կը ստիպուի պատասխան միջոցներու դիմել: Այս խօսակցութիւններէն ետք, հրադադար մը կը գործադրուէր նոյն օրը ժամը 16-ին հայաստանեան ժամով: Յաջորդ առաւօտ, Դեկ. 30-ին, հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն, այդ ճակատին վրայ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր, գիշերը հոս – հոն կրակոցներ եղած էին: Վնասները, սակայն շատ մեծ են, շէնքեր քարուքանդ եղած են:

Նոյեմբերեանի մէջ 60 տուն քանդըւած են, մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ: Իջեւանի շրջանի գիւղերը վնասուած են:

**

Մարտերը կը շարունակուէին, Դեկ. 30-ին ալ, արցախեան ճակատին վրայ, նոյն սաստկութեամբ: Մատաղիսը կը մնար Ադրբեջանցիներու ձեռքը, բայց, հայկական ուժերը վերագրաւած էին Փարպաւէնդը (Մարտակերտի արեւելեան շրջան): Ինչ կը վերաբերի զոհերուն, հայկական ուժերը ունեցած են երկու մեռեալ եւ 9 վիրաւոր: Ադրբեջանցիները 107 մեռեալ ունին:

**

Լ. Տէր-Պետրոսեան, Դեկ. 29-ին հեռաձայնած է Շեւարնաձէի, Վրաստանի ճամբով Հայաստան հասնելիք բեռներու մասին, ինչպէս նաեւ կազամուղի նորոգութեան աշխատանքներուն:

**

«Նոյեան Տապան» գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Դեկ. 27-ին Ադրբեջանցիք ազատ արձակած են Հայաստանի երկու քաղաքացիներ եւ յանձնած Կարմիր Խաչի Բաքուի կայմին:

**

«ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ»

(Դեկտեմբեր 29)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԵՐՈԶԷՆԸ Կ՚ՈՒՇԱՆԱՅ

Հայաստանի ամերիկեան դեսպանութենէն յայտնած են որ սպասուած 56 հազար նաւթալամբերէն (որոնք կը բանին քերոզէնով) 28.917 հատը հասած են Հայաստան եւ բաշխուած է անոնցմէ 18.500 հատը: Ինչ կը վերաբերի այն 9.000 թոն քերոզէնին որու կը սպասուէր, մնացած է Բաթումի նաւահանգիստը եւ Հայաստան փոխադրութեան պայմաններուն մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կար: Դեսպանատան աշխատակիցները սկսած են զբաղիլ հարցով:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՂԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Հայ դեղագործութեան պետական ձեռնարկութեան տնօրէնուհի Մարգարիտա Վարդանեան «Նոյեան Տապան»ի թղթակիցին ըսած է որ Դրամին շրջանառութեան մէջ մտնելով, դրամահոսութեան ներկայ պայմաններուն մէջ դեղօրայքի գիները արուեստականօրէն իջած են եւ եթէ չվերարժեւորուին, կարելի պիտի չըլլայ նոր դեղօրայք գնել: Դեղերու գիները կ՚որոշուին նախագահական հրամանագրով, որոնց վրայ իրենք կրնան աւելցնել միայն որոշ շահաբաժին մը, եւ ապրանքին վաճառքի գինը ինքզինք չարդարացներ յաճախակի արժէզրկումներու դիմաց: Ասպա նաեւ կան 3 տարեկանէն վար երախաներուն ձրի, հաշմանդամներուն զեղչով դեղօրայք տրամադրելու պարագաները:

**

ԱՐՏՕՆԱԳՐՈՒԱԾ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐ

Վերջերս պետական դեղարաններուն զուգահեռ սկսած են գործել նաեւ արտօնուած դեղարաններ, որոնց թիւը ներկայիս 100-է աւելի է: Այս նոր տիպի դեղարանները, որոնց արտօնագիրները կը տրուին Առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ, սահմանափակուած են հիւանդի խնամքի պիտոյքներու, վէրքի դարմանումի նիւթերու և օծանելիքի վաճառքով: Դեղատեսչութեան կողմէ պատրաստուած է դեղօրայքի այն ցանկը, որու մաս կազմող դեղերը պէտք է վաճառուին միայն դեղագիրով:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Դեկտ. 28-ին, ողբացեալ դերասան Շերենցի յիշատակին նուիրուած հոգեճաշին ընթացքին, յանկարծամահ եղած է ծանօթ դերասան Մհեր Մկրտչեան:

Ծնած էր Գիւմրի, 1930-ին, եւ յաճախած տեղւոյն նկարչական եւ Երեւանի գեղարուեստական ուսումնարանը: 1946-ին, հրաւիրուած է Գիւմրիի Մռաւեան թատրոնը ուր դրամատիկական բաժինը թատերական ուսումի ձեռնարկած է միաժամանակ խաղալով:

Իր ամէնէն յատկանշական դերերը եղած են Սաղաթէլ (Շիրվանզադէի «Պատուի համար»), Խլեստակով (Գոգոլ), Տրուֆալդինօ (Կոլտոնի) եւայլն: 1953-էն աշխատած է Երեւանի Սունդուկեան թատրոնը: Հայաստանէն դուրս ալ Մհեր Մկրտչեան ծանօթ եւ սիրուած դերասան մըն էր, թատերական ներկայացումներով (նաեւ Փարիզ) եւ ֆիլմերով: Անմոռանալի «Պատուասար աղբար» մը եղած է:

Խառնուածքի տէր, մեծատաղանդ դերասան մըն էր, ներկայութիւն մը բեմին վրայ, ինչպէս կ՚ըսեն եւ այսօր մեծ կորուստ մըն է զոր կ՚արձանագրէ Հայկ. Թատրոնը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Դեկտեմբեր 31-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ յարաբերութիւններ կը հաստատուին, առաջինը ճանչնալով երկրորդը: Համաձայնագիրը կը ստորագրուէր Դեկտեմբեր 30-ին Երուսաղէմ: Բնագիրը, Դեկտեմբեր 29-ին հաւանութիւնն ունեցաւ Հռոմի Իսրայէլ – վատիկանեան խառն յանձնախումբին: Վատիկանի բանբերը յայտարարած է, այս առթիւ, թէ շնորհիւ այս համաձայնագրին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեւանի Հաուըրտ Գարակէօզեան հաստատութիւնը, բացի ատամնաբուժական ծառայութենէ, ունի՞ արդեօք այլ բաժանումներ: Այս հարցումին պատասխանելով տոքթոր Կամօ Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ. – «Ելնելով մեր ունեցած տնտեսական հնարաւորութիւնից, չուզեցինք սահմանափակուել միայն ատամնաբուժական ծառայութեամբ, այլ ուզեցինք Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ընդհ. նպատակին արժանի ծաւալուն աշխատանքներ ունենալ: Այդ նպատակով էլ մենք կազմակերպեցինք – եւ շատ արդիւնաւոր եղաւ –, յատկապէս ամառուայ դպրոցական արձակուրդների ժամանակ, գեղարուեստական երկու խմբակներ՝ աղջիկների ասեղնագործական խմբակ եւ տղաների հմուտ ձեռքերի խմբակ: 38 աղջիկներ, 12 – 15 տարեկան, մէկ տարուայ ուսուցողական ծրագրով (շաբաթը 3 անգամ, երկուքական ժամ) պիտի սովորեն ասեղնագործութեան ե՛ւ տարրերը, ե՛ւ գեղարուեստական պատկերներ գործելու արուեստը: Այս երկուամսուայ արդիւնքը ոչ միայն գոհացուցիչ է, այլեւ ակնկալուածից շատ աւելի վեր է: Բաւան տղաներ զբաղած են ձեռային աշխատանքով. 12 – 15 տարեկան այդ տղաքը փայտից պատրաստում են գեղարուեստական իրեր: Մեր նպատակն է Նորքի շրջանի երեխաներին ընդգրկել այդ խմբակների մէջ, նախ երեխաների մէջ գեղեցիկի, գեղարուեստի նկատմամբ սէրը արթնացնելու եւ նրանց փողոցից կտրելու համար, ապա՝ աւելի շնորհալի երեխաներին – իւրաքանչիւր խմբակից մէկ – երկու հոգի – յետագայ տարիներին էլ պահելու, որպէսզի ինքնուրոյն ասեղնագործական աշխատանքը շարունակեն մեզ մօտ: Նրանց համար պայմաններ կը ստեղծուեն, որպէսզի կարողանան դրսեւորել իրենց արուեստը: Մենք յոյս ունենք որ այդ երեխաների ձեռքի աշխատանքներով, տարեվերջին, կը կազմակերպենք ցուցահանդէս – վաճառք, որից գոյացած գումարը դարձեալ կը ծախսուի բարեգործական նպատակներով, նո՛յն երեխաների եւ մանկական հիմնարկների վրայ»:

Անդրադառնալով հաստատութեան ապագայ ծրագիրներուն, տոքթոր Կամօ Տէր-Պետրոսեան կը նշէ. – «Յետագայ ծրագրում նախատեսուած է անպայման ունենալ մանկաբուժական (Pédiatrie) ծառայութիւն, որովհետեւ մեզ մօտ յաճախողները հիմնականում երեխաներ են: Կարծում եմ 94-ի Յունուար – Փետրուարից մենք կ'ունենանք մանկաբուժական բաժին: Սենեակը կահաւորուած կայ արդէն, միայն մնում է բժիշկի եւ բուժքրոջ վճարման հարցը: Մտադիր ենք բացելու մանկական հոգեբանութեան կեդրոն, որը Հայաստանի համար էլ նորութիւն պիտի լինի: Հաշուի առնելով Հայաստանի այսօրուայ պայմանները, վիճակը, աղէտի գօտին, պատերազմական կացութիւնը, տնտեսական դժուարութիւնները եւ ամենակարեւորը՝ այս մութը, որ երեխայի մօտ մութի նկատմամբ վախի զգացումի հարց է առաջացրել, մենք անպայման պէտք է ունենանք հոգեբանական մի կեդրոն, զբաղուելու համար այդպիսի երեխաներով: Մենք նպատակ ունենք նաեւ բացելու մայրութեան դպրոց, որովհետեւ սովետական ուսուցման մեր սիստեմը այնպիսին է եղել, որ ընտանիքի, սեռի, սեռային յարաբերութեան, նոյնիսկ բժշկական գիտելիքներ դպրոցը չի տուել: Ծնողները իրե՛նք էլ շատ բան չեն իմացել, որ կարողանան փոխանցել: Միա՛յն իրենց փորձառութիւնից եւ ընտանիքի դրուածքից ելնելով նրանք կարողացել են այդպիսի խորհուրդներ տալ: Հիմա մենք մտադիր ենք դեռահաս աղջիկներին, հասունացման շրջանում, նախապատրաստել ընտանիք կազմելուն. դրա համար էլ ուզում ենք բացել մայրութեան դպրոց 12 – 15 տարեկան աղջիկների համար, որպէսզի պատրաստուեն կեանք մտնելու եւ մայր դառնալու: Այդ դպրոցում նրանց կը բացատրուեն բժշկական հարցեր, կ'ուսուցուեն երեխայի խնամք, ճաշ պատրաստել, տուն ղեկավարել եւայլն: Այսպիսի դպրոցի նշանակութիւնը մեծ է: Յետագայում այս փորձը կարող է դպրոցներին էլ ծառայել եւ այնտեղ արդէն զանգուածային կ'ուսուցանուեն այս բոլորը: Վերջապէս, նպատակ ունենք նաեւ մեր շրջապատի մայրերին, կանանց սովորեցնել առաջին բժշկական օգնութեան տարրեր եւ յատուկ վկայականներ տալ, որպէսզի իրենց ընտանիքներին, անմիջական շրջապատին, հարեւաններին կարողանան օգնութիւն ցոյց տալ, մինչեւ բժիշկին հասնելը»:

Գարակէօզեան հաստատութեան ատամնաբուժական ծառայութիւնը չի սահմանափակուիր միայն Նորքի շրջանի երախաներուն սպասարկելով: Կեդրոնին անունը կամաց – կամաց կը տարածուի ամէնուրեք: Հոն կը դիմեն քաղաքին տարբեր ծայրերէն, նոյնիսկ Հայաստանի զանազան շրջաններէն՝ Սեւանի աւազանէն, Մարտունիէն, Եղեգնաձորէն, Արարատէն, Արտաշատէն երախաներ, որոնք կ'օգտուին կեդրոնին բուժական միջոցներէն: Նոյնը կը նախատեսուի մանկական հոգեբանութեան կեդրոնին համար:

Ինչ կը վերաբերի Գարակէօզեան հաստատութեան անձնակազմին, տնօրէնը դիտել կուտայ, որ թէքնիք աշխատողները՝ պահակներով, օգնականներով, մաքրողներով 18 հոգի են, իսկ բժշկական անձնակազմը – առանց տնօրէնի, որ ընդհանուր պատասխանատուն է եւ կը զբաղի կազմակերպչական աշխատանքով – բաղկացած է 6 հոգիէ՝ 3 բժիշկ եւ 3 օգնական:

Խօսելով հաստատութեան տարեկան պիւտճէին մասին, տոքթոր Կամօ Տէր-Պետրոսեան կը նշէ. – «Տարեկան պիւտճէն դեռ չի ներկայացուած, որովհետեւ 1991 թուականից ենք մենք սկսել ծախսեր կատարել: Ընթացիկ ծախսերը եղել են շինարարութեան վրայ, տեղում գոյք ձեռք բերելու վրայ եւայլն: Երբ Նիւ-Եորքում էի, Գարակէօզեան Հիմնարկութեան ղեկավարների հետ պայմանաւորուեցինք, որ տարուայ սկզբից ներկայացնեն մեզ մեր ծախսելիք պիւտճէն, որպէսզի մենք կարողանանք իմանալ, թէ Հայաստանում ծախսելիք պիւտճէն ինչքան է լինելու, ինչ բանի վրայ է ծախսուելու: Դրա հիման վրայ էլ մենք կարող ենք կազմակերպել ամէն ինչ եւ հետամուտ լինել յետագայ ծրագրերի իրագործմանը: Ի դէպ, յետագայ մեր ծրագրերի մասին խօսելիս, ես մոռացայ ասելու որ ցանկանում ենք նաեւ ունենալ մշակութային ձեռնարկներ, այսինքն՝ ընդլայնել ասեղնագործութեան եւ հմուտ ձեռքերի խմբակները աւելի բարձր մակարդակով. բացել նկարչական, երաժշտական խմբակներ, կազմել երգչախումբ: Հալէպում եւ Պէյրութում տեսայ որ ծաղկայարդարման (իքէպանա) խմբեր են գործում. կարող ենք նաեւ մեզ մօտ նման խմբակներ ունենալ: Իսկ աւելի հեռաւոր ապագայի ծրագրեր են – դա արդէն կախուած կը լինի մեր տնտեսական հնարաւորութիւնից եւ յետագայ պիւտճէից – չսահմանափակուել միայն Երեւանով կամ Նորքի շրջանով, այլ այս մէկը լինի Գարակէօզեան Հաստատութեան կեդրոն, իսկ նրա մասնաճիւղերը ստեղծուեն Գիւմրիում, Վանայ Ձորում, Սպիտակում, Զանգեզուրում, նոյնիսկ մինչեւ Ստեփանակերտում: Ի վերջոյ, բարեգործութեան նպատակը կարիքաւոր մարդկանց օգնելն է»:

Նորքի բարձունքին թառած Հաուըրտ Գարակէօզեան Հաստատութեան մէջ բուժումը անվճար է: Պէյրութի, Հալէպի մէջ խորհրդանշական վճարում մը կը կատարուի, արձանագրութեան ծախքերու համար, բայց հոս առայժմ բոլորովին ձրի է: Նիւ-Եորքի Հիմնարկութեան կեդրոնն է, որ կը հոգայ Նորքի կեդրոնին մեքենաներու, դեղօրայքի, գործիքներու ամբողջական հայթայթումը եւ պաշտօնէութեան աշխատավարձքերը:

Խօսելով պաշտօնէութեան աշխատավարձքերու մասին տոքթոր Կամօ Տէր-Պետրոսեան կը ճշդէ. – «Թէ ի՛նչքան ենք վճարում մեր պաշտօնեաներին, դա դժուար է ասել, որովհետեւ մենք մեր աշխատողներին վճարում ենք ռուբլիով եւ օրէնքն այն է՝ որ աշխատավարձքի աւելացումները կարող են լինել Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Նիւ-Եորքի կեդրոնի համաձայնութեամբ կամ նրա առաջարկով եւ մէկ էլ տեղում, պետական տնտեսային փոփոխութիւնների (կապուած inflation-ի հետ) հիման վրայ: Այս տարուայ ընթացքում այդպիսի փոփոխութիւն եղել է երեք անգամ եւ չորրորդն էլ պիտի լինի Հոկտեմբեր 1-ից: Ուրեմն, դժուար է նշել տարեկան մի գումար, բայց մի բան հաստատ կարող եմ ասել, որ մեր աշխատողների պայմանագրերը կնքուած են այնպէս – յիշուած փոփոխութիւններն էլ հաշուի առնելով – որ այսօրուայ մակարդակով էլ նրանք նուազագոյնը երեք-չորս անգամ աւելի են վարձատրւում, քան Հայաստանում գործող պետական այլ հիմնարկների աշխատողները: Դրա համար էլ մեզ մօտ դրուած բոլոր պահանջներին, սահմանափակումներին, պայմաններին խիստ հետեւում ենք որ դա իրագործուի: Որովհետեւ, գիտէք, ինչպէս է եղել նախկինում պետական սիստեմը, ինչպէս է հիմա, այս անցման շրջանում, կիսատ-պռատ են գործում: Մարդկանց գիտակցութիւնը դեռ չի փոխուած, ինչքան էլ շատ վճարէք, հին իներցիան (ծուլութիւնը) դեռ շարունակւում է. բայց մենք հետեւում ենք որ այստեղ, մեր հաստատութիւնում այդպէս չլինի: Մենք սկզբից էլ երեք – չորս անգամ աւելի աշխատավարձքով պայմանագիր ենք կնքել, որպէսզի մեր պաշտօնեաները հնարաւորութիւն ունենան իրենց ապրուստի նուազագոյնը ապահովելու եւ այլ միջոցների չդիմեն, որպէսզի մենք չխախտենք ե՛ւ բարեգործութեան իմաստն ու նպատակը, ե՛ւ չխախտենք նաեւ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան պատիւն ու դրուածքը: Մեր դրած պայմաններից ամենաչնչին խախտումի դէպքում պաշտօնեան կարող է զրկուել իր աշխատանքից»:

Յուլիսին, տոքթոր Կամօ Տէր-Պետրոսեան Նիւ-Եորք այցելելով Գարակէօզեան Հիմնարկութեան Կեդրոնական Վարչութեան հետ քննարկած է իր ծրագիրները: Վարչութիւնը 94ի Յունուարին կը ներկայացնէ Հայաստանի իր կեդրոնին տարեկան նոր պիւտճէն, որմէ կախում կ'ունենայ թէ Հաստատութիւնը 94-ի ընթացքին ի՛նչ մակարդակի բուժական ծառայութիւն կը ցուցաբերէ իր հիւանդներուն եւ թէ ի՛նչ նոր ծառայութիւններ կը բացուին հոն: Հաստատութեան տնօրէն տոքթ. Կամօ Տէր-Պետրոսեանի փափաքն է իրագործել ամէն բան որ ծրագրուած է, ծառայելու համար մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին: «Եթէ կարողանանք մի չնչին չափով թեթեւացնել ժողովրդի տնտեսական ծանր վիճակը, մեր առաքելութիւնը կատարած կը լինենք: Ջանք չենք խնայում դա անելու համար եւ մեր անձնակազմն էլ համաձոյլ նուիրուած է այդ առաքելութեան: Եւ կարծում եմ որ պատւով դուրս կը գանք»:

Մեր զրոյցի աւարտին կը շրջինք հաստատութեան զանազան բաժինները: Կը մտնենք ատամնաբուժական երեք սենեակները, ուր կը կատարուէին բուժումները: Արդիական սարքաւորում, ճաշակաւոր կահաւորում եւ ակնյայտնի մաքրութիւն ու կոկիկութիւն: Երկյարկանի շէնքին երկրորդ յարկին վրայ կ'այցելենք ասեղնագործութեան եւ ձեռային աշխատանքներու դասարանները, ուր կը տեսնենք ասեղնագործութեան արուեստի գեղեցիկ նմոյշներ եւ փայտով աշխատուած առարկաներ: Յարաբերաբար կարճ ժամանակուան մէջ 12 – 15 տարեկան աղջիկներն ու մանչերը կրցած են հասնիլ լաւ մակարդակի մը: Դասարաններու կողքին կը գտնուի կահաւորուած սրահ մը, ուր ծրագրուած է դասախօսութիւններ տալ մայրութեան դպրոցի, առաջին բժշկական օգնութեան դասընթացքի հետեւող աղջիկներուն եւ մայրերուն, կազմակերպել հաւաքոյթներ եւ հանդիպումներ, ունենալ մշակութային ձեռնարկներ եւայլն: Նոյն յարկին վրայ կը գտնուի հիւրերու առանձին բնակարանը – իր բոլոր յարմարութիւններով –, որ կը տրամադրուի արտասահմանէն կամաւոր աշխատելու նպատակով եկած բժիշկներու: Կահաւորուած եւ պատրաստ վիճակի մէջ են մանկաբուժական ծառայութեան եւ հոգեբանութեան կեդրոնի սենեակները, որոնք կը սպասեն պիւտճէի յատկացման, կարենալ սկսելու համար իրենց ծառայութիւնները: Անձնական փափաքով կ'այցելեմ նաեւ հաստատութեան արտաքնոցները, ուր ականատես կ'ըլլամ կատարեալ մաքրութեան: Մաքուր են նաեւ միջանցքները, սալարկուած յատակները, թղթածածկ պատերը: Առողջապահական կեդրոնի մը համար պահանջուած բոլոր պայմանները լրացնող հաստատութիւն մըն է Նորքի Հաուըրտ Գարակէօզեան կեդրոնը:

Հիւանդ երախաները, երբ կուգան հոս իրենց ակռաները բուժելու համար, սպասման սրահին մէջ անոնց համար ստեղծուած է զբաղումի պայմաններ, մինչեւ որ իրենց կարգը հասնի բժիշկին ներկայանալու: Երախաները կը կարդան հէքեաթներ պարունակող գիրքեր, կը զբաղին ներկելով կամ տարբեր խաղերով:

Օրինակելի կեդրոն մը՝ վստահելի ձեռքերու մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

1993 ՏԱՐԻՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը բոլորեց իր հիմնադրութեան 17-րդ տարին (1976 – 1993) ջանալով միշտ մնալ հաւատարիմ իր նպատակներուն մէջ:

Որպէս գաղութային կոչում ունեցող եւ հաւաքական նկարագիր ներկայացնող հաստատութիւն, ան եղաւ վայրը շատ մը ազգային, մշակութային, գեղարուեստական, կրթական, բարեսիրական եւ այլ տեսակի ձեռնարկներու կազմակերպուած զանազան հայկ. միութիւններու կողմէ:

Որպէս գաղութային կեդրոն կը շարունակէ ըլլալ ու մնալ հաւաքատեղին բազմաթիւ միութիւններու որոնք կը գումարեն իրենց հերթական ժողովներն ու համագումարները, կը կազմակերպեն իրենց ներքին գործունէութիւնները, կը սարքեն ձեռնարկներ:

Սակայն, վարչութիւնը չի բաւարարուիր միայն իրերու այս երեւոյթէն: Ինչպէս առաջին մէկ օրէն իսկ, իր մտահոգութիւնն է կեանք տալ հաստատութեան ունենալով իր յատուկ ծրագիրները, գործադրելով տարեկան յայտագիր մը:

Ահաւասիկ 1993-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կատարած գործունէութիւններու համառօտ բայց լրիւ պատկերը:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

● 4 – Նոր տարուան մաղթանքներու արարողութիւն որուն ներկայ եղան Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռ. Վիկուռու, Պուշ-տիւ-Ռոնի ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վէյկան, բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր, Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ, Հայ եւ այլ եկեղեցիներու պատկանող հոգեւորականներ, հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւայլն...: Ընդունելութիւնը վերջ գտաւ գինեձօնով մը:

● 24 – Տօնածառը շաբաթօրեայ դպրոցի աշակերտներուն համար որոնք ներկայացուցին գեղարուեստական յայտագիր մը, առաւելաբար խմբերգներով եւ արտասանութիւններով, եւ ստացան նուէրներ: Հաւաքոյթը շարունակուեցաւ, ըստ սովորութեան, վիճակախաղով (լօթօ) որուն մասնակցեցան ծնողքներն ու շահագրգռուած հասարակութիւն մը:

● 31 – Հայաստանի «Ոզնի»ները, իրենց 3-րդ այցելութեան Ֆրանսա, իջան գաւառ եւ «Քաֆէ Թէաթր»ի ձեւին տակ ներկայացուցին յայտագիր մը հարուստ երգիծական խաղերով, ծաղրանկարներով, երաժշտական կապկումներով եւ ցոյց տուին՝ տաղանդ եւ արուեստ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

● 9, 10 եւ 11 – Այցելութիւն Մարսէյլ Ֆրանսայի Հայաստանի Հանրապետութեան գործավար՝ Վահան Փափազեանի եւ «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր մարմնի տնօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեանի: Հանդիպում գաղութի հաստատութիւն-

ներուն հետ, կազմակերպուած հարաւային Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամի յանձնախումբին, Ընդունելութիւն։

Մ Ա Ր Տ

● 2 -- Բացառիկ դասախօսութիւն մը, լեցուն սրահի մը առջեւ, 400 հոգի։ Պատմաբան, խորհրդայնագիտութեան միջազգային մասնագէտ, ակադեմական՝ Էլէն Քառէր տ'Անքոս խօսեցաւ հրատապ նիւթի մը շուրջ «քաղաքական կացութիւնը Կովկասի մէջ եւ Հայաստանը»։

● 13 -- Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդ Ակումբի նախաձեռնութեամբ Նաւասարդ պարախումբը ելոյթ ունեցաւ «Օտէոն սինէմա»ի մէջ։ Գեղարուեստական գեղեցիկ երեկոյ մը որ խանդավառեց ներկայ հոծ բազմութիւնը, 700 հոգի։

Ա Պ Ր Ի Լ

● 29 -- Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչման ծիրին մէջ, լուսարձակում Ֆրունզէ Տովլաթեանի վերջին իրագործումին՝ (1990) «Կարօտ» ժապաւէնին։ Ամբողջ ողբերգական ոդիսական մը 1915-ի ջարդերէն, Թուրքիա, մինչեւ 1937-ի սարսափի օրերը, Հայաստան։

Մ Ա Յ Ի Ս

● 15 -- Տարեկան հացկերոյթը որուն նախագահեցին Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեան։ Այս ձեռնարկը կ'արժանանայ գաղութին, անհատական եւ հաւաքական համակրանքի, գնահատանքի եւ քաջալերանքի բարոյական եւ նիւթական արտայայտութեան։

● 27 -- Ռուբէն Երեւանցիի համերգը։ Հայ երգի բնագաւառէն ներս ինքնատիպ դէմք մը։ Բանաստեղծ, երաժիշտ եւ մեկնաբան ճանչցուած է որպէս վերածնողը հայ գուսաններու ժամանակակից աւանդութեան։

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

● 1 -- Համերգ պատանի՝ Միքայէլ Պալեանի, 12 տարեկան։ Մրցանակաւոր «Ամատէուս» դաշնակահարներու մրցումին։ Զարմանահրաշ, տաղանդաւոր պատանի մը, ծնած Երեւան, որ Յովհաննէս Անաստասեանի ջանքերով կատարեց շրջագայութիւն մը Ֆրանսա։

● 17 -- Արմենուհի Գեւոնեանի «Գիւլիզար» գիրքին ֆրանսերէնի թարգմանուած հատորին «Les noces noires de Gulizar» ներկայացումը եւ ձօնագրութիւնը Անահիտ Տէր -- Մինասեանի կողմէ։ Մշոյ աշխարհէն թանկագին նշխարներ որոնք կը պատկանին պատմական Հայաստանին։

● 22, 23 եւ 24 -- Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի նոր գործավարը՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան իր առաջին շրջագայութեան Ֆրանսա, կը մնայ երեք օր Մարսէյլ, հանդիպելով տեղական իշխանութիւններուն, հայկ. հաստատութիւններուն եւ ելոյթ ունենալով գաղութին առջեւ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր -- Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

● Սեպտեմբեր 24 / Հոկտեմբեր 4 . -- Հայաստանի տաղաւարի ներկայութիւն Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին, նախաձեռնութեամբ, պատրաստութեամբ եւ գործնական կազմակերպութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան։ Հոկտեմբեր 1, Հայաստանի Օր։ Այցելութիւն տեղական իշխանութիւններուն՝ քաղաքապետ Ռ. Վիկուրու, Պուշ -- տիւ -- Ռոնի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկան եւ այլ բազմաթիւ դէմքեր։ Ներկայութիւն Հայաստանէն ժամանած Լուսաւորութեան փոխ - նախարար՝ Ալպէռ Կիրակոսեանի եւ Ֆրանսայի գործավար՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեանի։ Բացառիկ վայր մը առիթ մը ճանչցնելու համար Հայաստանի հանրապետութիւնը իր պատմութեամբ, մշակոյթով բայց նաեւ եւ մանաւանդ այժմեան քաղաքական, տնտեսական իրավիճակով։

● 8 -- Այցելութիւն եւ ընդունելութիւն Վաչէ Արք. Յովսէփեանի՝ Առաջնորդ Հիւսիսային - Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի, որ Մարսէյլ գտնուեցաւ Հոկտեմբեր 7-էն 11, հիւրը ըլլալով Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ։

● 16 -- Նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին, պարանցիկ երեկոյթ, մասնակցութեամբ 300 հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիներու։

● 22 -- Այցելութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ -- նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեանի «Ձմեռ 93 / 94» ծրագրի համար, ընկերակցութեամբ՝ «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր մարմնի տնօրէն՝ Մանուշակ Պետրոսեանի։ Հանդիպում գաղութի հայ կազմակերպութիւններու հետ, ապա հայ հասարակութեան հետ Մշակոյթի Տան մէջ։

Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր

● 18 -- Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն «Les invités de la Terre» գիրքին, հեղինակին կողմէ՝ Միրիամ Կօմ։ Օրագրութիւն մը, 1988 -- 1992, Հայաստան -- Ղարաբաղ, վկայութիւններով, հարցաքննութիւններով, պատմուածքներով, առօրեայով, դէպքերով եւ դէմքերով։

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

● 4 եւ 18 -- Վաճառքի օր։ Ներկայացում եւ վաճառք Հայաստանի Հանրապետութեան նոր դրամին «Դրամ»։ Բացառիկ հաւաքածոյ ստորագրուած Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի կողմէ։

● 10 -- Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն Մովսէս Խորենացիի «Հայոց Պատմութիւն» գիրքի, Ֆրանսերէնի նոր թարգմանուած հատորին հեղինակներու՝ Անի եւ Ժան -- Փիէռ Մահէի կողմէ։ Վկայարան մը, հաւաքական յիշողութիւն մը որ դարերէց ամբողջ ժողովուրդի մը ազգային խիղճը։ Այս թարգմանութիւնը աշխատութիւն մըն է որ պահանջք մը կը գոհացնէ։

● 31 -- Տարին կը վերջանայ Երիտասարդաց Ակումբի կազմակերպած ցայգատօնով որ կը համախմբէ, հայկական մթնոլորտի եւ միջավայրի մը մէջ, 300 հայ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ որոնք միասին կը դիմաւորեն 1994 տարին։

**

Այս հրապարակային ձեռնարկներուն եւ գործունէութիւններուն առընթեր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ունեցած է յատուկ եւ սեփական բնոյթ կրող ձեռնարկներ, հրաւէրներ, հիւրասիրութիւններ յատկապէս պատուելով գաղութի ականաւոր դէմքերէն՝ Փիէռ Ղափրեանը, Ասպետի գնանշանը ստանալուն առիթով։ Նաեւ այլ ծանօթ անձնաւորութիւն մը՝ Խոնէսթ Սէֆէրեան, փոխ -- նախագահ Մարսէյլ -- Փրովանսի Առեւտրի եւ Ճարտարարուեստի Սենեակին, նոյն շքանշանին, նոյն պատիւին համար։ Նոյնպէս, պատուած եւ հիւրասիրած է Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի Գործավարը՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան, Հայաստանէն ժամանող անձնաւորութիւններ եւ պատուիրակութիւններ։

**

Այլ յատուկ ձեռնարկներու շարքին յիշենք, 1993-ին հայրենաբնակ երեք բժիշկներու՝ Մանուէլ Մանրիքեան, Թաթիանա Յովհաննէս Պեքովա եւ Գագիկ Բաբիկեանի յաջորդական ժամանումները Մարսէյլ։ Իւրաքանչիւրը երեք ամսուան ժամանակաշրջանի մը մէջ, Մարսէյլի զանազան հիւանդանոցները այցելելով, տեղեկանալով, աշխատելով հետեւեցաւ բժշկական արդիական եղանակներուն, ծանօթացաւ գործածուած նոր եւ արդիական գործիքներուն եւ այլ թեքնիքներու։ Անոնց ճամբորդութեան եւ կեցութեան ծախսերը հոգաց եւ ապահովեց Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը։

Դէպի այլ հորիզոններ դառնալով, Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շարունակեց մշակել եւ սերտացնել իր կապերը Կրասնոդարի (Ռուսաստան) հայ գաղութին հետ։ Այս վերջինը իր աջակցութիւնը բերաւ Կրասնոդարի հողամասէն կատարուելիք մարդասիրական օգնութեան Հայաստանին, օգնութիւն որուն ձեռնարկեց Պուշ -- տիւ -- Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդը յատկացնելով 500 հազար ֆրանքի պիւտճէ մը։ Գործողութիւնը պսակուեցաւ յաջողութեամբ։ Զորս օդանաւով 120 թոն ապրանք հասաւ Հայաստան եւ Կրասնոդարի Հայերը ցոյց տուին մեծ պատրաստակամութիւն եւ տրամադրելիութիւն։ 1994-ին, պատուիրակութիւն մը պիտի ժամանէ Մարսէյլ, հրաւէրով Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան։

**

Այս պարբերական ձեռնարկներու կողքին կան մնայուն ձեռնարկներ եւ առաջին հերթին՝ Զորեքշաբթի օրուան դպրոցները։ 1993 -- 94 տարեշրջանին յաճախողներու թիւն է 42. Հինգէն տասնը ութ տարեկան։ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու հետ է որ կը բանի այս միօրեայ դպրոցը, առաւօտները ժամը 10-էն մինչեւ ժամը 16, ներառեալ կէսօրուան ճաշը։

Հայերէն լեզուի ուսուցում, հայկական երգ եւ պար, բայց նաեւ ձեռային աշխատանքներ, գծագրութիւն, զարթնումի գործունէութիւններ կը կազմեն ուսումնական, դաստիարակչական ծրագիրը։ Շատ մը բարի կամքեր կը տրամադրեն իրենց ժամանակը, կը դնեն իրենց կարողութիւնները ի սպաս հայ մանուկներուն։ Արժանի են յիշատակութեան Տիկիններ՝ Տանի Ճարայեան, Փարիզ Արմաղանեան, Տրնիզ Կապրիէլեան, Սեդա Ֆրընըզեան եւ Սոֆի Իսկէնտէրեան։

**

Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներուն համար ունի իր կողքին Տիկնանց Յանձնախումբը եւ Երիտասարդաց Ակումբը։ Այս վերջինը կը հաշուէ 22 երիտասարդ -- երիտասարդուհիներ որոնք կարգ մը ձեռնարկներու հետ նաեւ կը հոգան Մշակոյթի Տան ընդհանուր սարքաւորումները։ Վերջերս գնեցին համակարգիչ մեքենայ մը (մաքինթոշ) որ կ'ապահովէ զանազան տեսակի ծառայութիւններ, եւ նորոգեցին Մշակոյթի Տան «սոնորիզասիոն»ը նոր բարձրախօսներով, նոր «միքրօ»ներով եւայլն։ Կը պատրաստեն մշակութային կարեւոր ձեռնարկ մը 1994-ի համար։ Յուսադրիչ եւ գոտեպնդիչ է երիտասարդներու ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, կատարած աշխատանքը, մանաւանդ յայտնաբերած մտայնութիւնը։

**

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր, ժամը 13.30-էն մինչեւ ժամը 18, բացի Երեքշաբթի եւ Կիրակի օրերը. իսկ Զորեքշաբթիները ամբողջ օրը։ Ընդունելութիւնը կ'ապահովէ Տիկին Տանի Ճարայեան, այլ աշխատանքներու կողքին։

**

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան պիւտճէն կը բարձրանայ շուրջ չորս հարիւր հազար ֆրանքի։ Հասոյթները, մուտքերը կու գան նպաստներէ, որոշ ձեռնարկներէ, մանաւանդ նուիրատուութիւններէ։ Ժողովուրդի լումաներով է որ 17 տարի առաջ հաստատուեցաւ եւ այսօր ալ ժողովուրդը ունենալով որպէս բազուկ կը գործէ, կը նախաձեռնէ, կը ստեղծէ, կը ծառայէ հայապահպանման եւ մեր գոյապայքարին։

**

1993 տարին կարելի չէ փակել առանց յիշելու, երախտագիտութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վաստակաւոր հիմնադիր նախագահուհին՝ Հայկուհի Շալճեան որ տարուան սկիզբը, Յունուար 5-ին, կնքեց իր մահկանացուն։ Իր անունը եւ գործը արձանագրուած կը մնան Հայ Մշակոյթի Տան տարեգիրքին մէջ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ի՞նչ կ'ընէ «Շէն»ը

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16-ի երեկոյեան Մխիթարեան Սամուէլ - Մուրատ վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Շէն» միութեան ընդունելութիւն -- քոքթէյլը, ներկայութեամբ «Շէն»ի համակիրներու։

Տեղեկատուական այս երեկոյեան ընթացքին ներկայացուեցան «Շէն»ի 1993 տարեշրջանի իրագործումները որոնց նիւթականը հայթայթուած էր նուիրատուութիւններէ եւ գլխաւորաբար «Շէն»ի նախորդ տարուան հանրավաճառէն որուն հասոյթը եղած էր հարիւր տասնըվեց հազար Ֆր.։

Տեսերիզներու եւ ցուցատախտակներու միջոցաւ ներկայացուեցան այս իրագործումները, ի մասնաւորի. --

Ա) Բերդաձորի կամուրջին նորոգութիւնը։

Կամարակապ եւ քարաշէն այս կամուրջը որ կը կապէր Բերդաձորի շրջանը (Շուշիի արեւմուտք) Գորիս -- Շուշի մայրուղիին, ռմբակոծման հետեւանքով կիսովին քանդուած էր, զրկելով կղզիացնելով շրջանի գիւղերը։

Հայաստանի Փոխադրութեան նախարարութեան աջակցութեամբ կարելի եղաւ վերանորոգել այս կամուրջը յատկապէս Երեւանէն մեծ դժուարութեամբ բերուած 18 մեթրոց պեթոնէ գերաններու միջոցաւ։

Այսպէսով կարելի եղաւ ձմրան նախօրեակին աշխատանքներու ամբողջացումը, ինչ որ կարելի կը դարձնէ վերոյիշեալ շրջանի գիւղերուն պարենաւորումը, ծանր բեռնակառքերու միջոցաւ։

Բ) Իրագործում եւ յանձնումը հինգ քարաշէն տուներու, Զանգեզուրի արեւելեան սահմանամերձ ռազմական կարեւորութիւն ունեցող Խնձորեսկ եւ Խոզնավար գիւղերուն մէջ։

Այս շինութիւններէն արդէն երեքը յանձնուեցան ընտանիքներու։ Միւս երկուքին շինութիւնը երկարաձգուեցաւ ազրպէյջանական ռմբակոծումներու վնասներուն պատճառաւ. անոնց նորոգութիւնը եւ յանձնումը պիտի կատարուի 1994-ի ընթացքին։

Տուները կը յանձնուին գիւղապետութեամբ ընտրուած բազմանդամ ընտանիքներու, գիւղացիներու համատեղ որոշումով եւ փոխան խորհրդանշական վարձքի մը որ կը վճարուի գիւղխորհուրդին. Տասը տարի հոն տեւական կայք հաստատելէ ետք, ընտանիքները տէր կը դառնան իրենց տան։

Գ) Հայաստանի հարաւ - արեւելեան ծայրամասի Նռնաձոր գիւղին վերաբնակեցումը։

Հին անունով Նիւվադի, լքուած 1991-ին ազերի բնակիչներուն կողմէ, վերաբընակեցուած է «Շէն»ի նախաձեռնութեամբ, 50 ընտանիքներով, մեծամասնութեամբ Գետաշէնէն եւ Գիւմրիէն։ Փոքր տարիքի զաւակ ունեցող քսան ընտանիքներ 1993-ի ընթացքին անհատաբար ստացած են մէկական կով, նուիրուած «Շէն»ին կողմէ։

1994 տարուան համար ծրագրուած է ջրի արտադրութիւն եւ ծրարումի կոոպերատիւի մը ստեղծումը։ «Շէն» ստանձնած է նաեւ գիւղին անդամներքի եւ հաղուստեղէնի հայթայթումը, սրուած ըլլալով աշխարհագրական դժուար դիրքը եւ ճամբաներու չգոյութիւնը։

Դ) Երեւանի մէջ գրասենեակի մը գնումը եւ նախնական կահաւորումը։ Այս գրասենեակին գոյութիւնը պիտի դիւրացնէ յարաբերութիւնները Սփիւռքին եւ տեղացի ժողովուրդին միջեւ։

Ե) Շուշիի մէջ պանդոկի մը ստեղծման ուսումնասիրութիւնը։

Շուշիի հին քաղաքի շրջանին մէջ գտնուող քարվանսարայի մը պանդոկի վերածումը ուսումնասիրութեան ապարկայ է։

«Շէն» ստանձնած է նախնական ուսումնասիրութեան գործը։

Տրուած ըլլալով որ ներկայիս ոչ մէկ պանդոկ գոյութիւն ունի Շուշիի մէջ, նման ձեռնարկ մը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ։

Զ) «Շէն» նուիրած է բեռնատար կառք մը Հադրութի շրջանի գիւղխորհուրդին, գիւղին զանազան աշխատանքներուն համար։

**

«Շէն» ստեղծուած 1988 թուականին Հայաստանի մէջ, նպատակ ունէր տնտեսապէս եւ ռազմապէս ամրապնդել Ղարաբաղի այն հատուածները որոնք խոցելի էին։

Այսպէսով առաջին հերթին վերաբնակեցուեցաւ Սպիտակաշէն գիւղը «Շէն»ի անդամներուն կողմէ, հակառակ ռուսական եւ ազրպէյջանական ճնշումներուն եւ հալածանքներուն։ Նոր իրավիճակը -- գաղթ եւ պատերազմ -- նորանոր ծրագիրներ ներշնչեցին. ինչպիսին են՝ գաղթականներուն տունդարձը եւ գիւղերու վերականգնումը։

1990 թուականին ստեղծուեցաւ «Շէն -- Ֆրանս»ը, որ եկաւ տնտեսապէս նեցուկ կանգնելու «Շէն»ի իրագործումներուն։

Այս ծիրէն ներս, երկրորդ տարին ըլլալով «Շէն»ի կազմակերպած հանրավաճառը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, եւ Կիրակի 19-ին, Սամուէլ -- Մուրատ վարժարանին մէջ։

Ընդհանուր հասոյթը մօտ օրէն կը հրապարակուի մամուլով։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(Շար. Ա. էջէն)

Ս. Աթոռը պիտի կարենայ պղտեցութիւն բանեցնել Մերձաւոր -- Արեւելքի խաղաղութեան աշխատանքներուն վրայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ պելժ -- ալժերացի զոյգ մըն է որ սպաննուեցաւ Դեկտեմբեր 29-ին, իր բնակարանը: 24--ի կը հասնի թիւը սպաննուած օտարականներուն Սեպտեմբերէն ի վեր: Զոյգին կինը Ալժերացի էր ամուսնացած Պելժիացիի մը հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ եւ բոլոր Ռուսաստաններու Պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ., Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ սինոդոսին ընթացքին որոշած է եկեղեցի մը կառուցանել տալ Եկատերինբուրգ, ճիշդ հոն ուր Նիկոլա Բ. կայսրը եւ իր ընտանիքը սպաննուեցան 1918-ին:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ երկար բանակցութիւններէ ետք համաձայնութեան եկան լրացուցիչ հանգըստեան թոշակներու շուրջ: Գործատիրութիւնը, ի վերջոյ, զիջում ըրաւ եւ ընդունեցաւ որ սակերու յաւելում կատարուի: Միւս կողմէ, Յունուար 1--էն վերարժեւորումներ կ'ըլլան, այսինքն ընկերային տուրքերու յաւելումներ: Ընկերային ապահովագրութեան սահմանափակ գումարը կը բարձրանայ 12.610--էն 12.680--ի եւ 12.840--ի Յուլիս 1--ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ ցուրտը 10 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Տեղ տեղ ջերմաստիճանը զերոյէն վար 26--ի իջած է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մերժեց մուտքի վիզա տալ Ժիրինովսկիի որ մէկ օր առաջ ալ արտաքսուած էր Պուլկարիայէն:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ, 63 տարեկան կին մը յայտնեց թէ երեք ամսու յղի է: Առջի օր ալ, Անգլուհի մըն էր որ երկուորեակներ աշխարհ բերաւ 59 տարեկանին, շնորհիւ իտալացի բժիշկի մը Սեվերինօ Անթինորիի մեթոտին որ կ'օգտագործէ երիտասարդ կնոջ մը ձուիկը եւ զայն բեղնաւորել կուտայ in vitro ամուսնոյն սերմով: Գոյացած սաղմը կը տեղադրէ կնոջ արգանդը: Բժիշկը շատ պոհ է ձեռք ձգած իր յաջողութենէն, բայց, բարոյագիտական հարցեր կը ծագին եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներ, ներառեալ Ֆրանսա կը խորհին օրէնսդրութիւն մը սահեծել:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ «Արդար Ուղի» կուսակցութեան (Տիկին Չիլլէրի կուսակցութիւնը) կեդրոնատեղիին դէմ գործուած ռմբափորձին տէր եղաւ ՓՔՔ-ն: Չորս վիրաւոր կար: Միւս կողմէ մէջ -- քրտական կռիւներէն (հիւսիսային -- Իրաք) 72 հոգի մեռած է եւ 250 հոգի ալ վիրաւորուած են: Կռիւները վերջ գտած են իրանամէտ իսլամական լիկայի պարտութեամբ ընդդէմ Թալապանիի Հայրենասիրական Միութեան:

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Պատարագ ժամը 17.15--ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 16.30:
Պատարագ ժամը 17.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17.30--ին:
Պատարագ ժամը 18.30--ին:
Կը տեղեկացնենք Շաւիլի Եկեղեցւոյ ժողովուրդին, որ այս տարի աննախընթաց կերպով զղրոցիս աշակերտներէն շատեր, եկեղեցւոյ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին ընթերցուած պիտի կարդան:
Կը հրաւիրենք բոլորդ առ ի քաջալերութիւն մեր աշակերտներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17:
Պատարագ ժամը 18--ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 16--ին:
Ընթերցուածք ժամը 16.30--ին:
Պատարագ ժամը 17--ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընթերցուածք ժամը 16.30--ին:
Պատարագ ժամը՝ 17.15--ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

. ժամը 17--ին, յետ ժամերգութեան ճրագալոյցի խթման պատարագ:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ժամը 9--ին առաւօտեան ժամերգութիւն: Իրիկուան ժամերգութիւն ժամը 17--ին, Ընթերցուածք ժամը 18--ին, Պատարագ ժամը 18.30--ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՄՕՄ – ASPA

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

Délégué par l'Association de Soutien aux Patriotes Arméniens, je visite depuis bientôt trois ans, Varoujan Garabédian, condamné à perpétuité, suite à l'attentat d'Orly de Juillet 1983. Par ailleurs notre Association aide Soner (Simon) Nayirian condamné à 15 ans pour les mêmes motifs.

Des circonstances qui l'ont conduit en prison, Varoujan n'en parle pas. Il a cependant laissé entendre qu'il a assumé des responsabilités... Sans plus.

Après tant d'années, l'émission télévisée «Etat de Choc» du 15 décembre, où il fut question d'Orly avec une présentation des personnages incrimiés, erronée dans la forme, était-elle souhaitable ?

Ce n'était certes pas intentionnel, mais il faut reconnaître que cette émission ressemble à une deuxième condamnation de ceux qui sont en prison depuis dix ans et qui voudraient bien qu'on les laisse en paix.

Le temps de l'apaisement ne serait-il donc pas venu ?

Fallait-il y participer ? D'autres ont refusé. Si oui a-t-on fait appel à quelqu'un de qualifié, c'est-à-dire à l'un des avocats des condamnés ?

A quand un débat exhaustif à la télévision ? Un «dossier de l'écran» sur toute la Question Arménienne, sans rien éluder. Ce débat que les Français d'origine arménienne qui ont donné suffisamment de preuves de la qualité de leur intégration, attendent en vain.

Pour l'heure, le 15 Décembre, ces mêmes Français eurent droit à «Terreur sur la ville».

ETVART TOVMASSIAN

le 25 Décembre

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աղայեան քոյրերը 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց սիրելի եղբօր՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՅԵԱՆԻ
մահուան 10--րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Յակոբ Խսկիճեան 200 Ֆր.:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ, Յունուար 1, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան Պահոց, ժամը 10--ին, ժամերգութիւն, աղօթք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Ամանորի պատարագ ժամը 11--ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Կիրակի, պատարագ ժամը 10--ին:

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 1994
et souhaite une bonne fête de Noël
ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

après le succès de «KATCH NAZAR»
L'ECOLE TEBROTZASSERE
ET NAREK DOURIAN
vous présentent
DONADZAR
(COMEDIE MUSICALE ADAPTEE DES CONTES ARMENIENS, POUR ENFANTS)
«KATCH NAZAR invite tous ses amis, PANOS le Chien, le Chat, la Souris, l'Ane, ainsi que les enfants à accueillir le PERE NOEL, mais la Sorcière n'est pas d'accord...»
Ecrit et mis en scène par **Narek Dourian**
au THEATRE DE PARIS
18, rue Blanche, Paris 9e
le SAMEDI 8 JANVIER
Pour 2 représentations exceptionnelles
- *1ère représentation* : à 14 heures précises
- *2ème représentation* : à 16 heures précises.
Renseignements et réservations : au 43. 81. 01. 72.
Participation : 120 F. Adultes — 80 F. Enfants.
ATTENTION LE NOMBRE DE PLACES EST LIMITE
N. B. Pour des raisons techniques les spectacles commenceront aux heures précises.

GRANDE TOMBOLA
Une *Grande Tombola* est organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France au profit de ses œuvres.
1er prix : 1 Renault Twingo
et aussi 1 séjour de 8 jours aux Baléares
1 téléviseur grand écran
1 tapis
Le tirage au sort aura lieu le Vendredi 28 Janvier à 20 h 30 au Théâtre de l'Hôtel de Ville d'Asnières, 1, place de l'Hôtel de Ville.